

तैत्तिरीय
ब्राह्मणम्

Colophon

This document was typeset using X_YTEX, and uses the Sidhanta font extensively. It also uses several L^AT_EX macros designed by H. L. Prasād. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

तैत्तिरीय ब्राह्मणम्	1
अष्टकम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	21
तृतीयः प्रश्नः	34
चतुर्थः प्रश्नः	51
पञ्चमः प्रश्नः	68
षष्ठमः प्रश्नः	84
सप्तमः प्रश्नः	103
अष्टमः प्रश्नः	120
अष्टकम् २	130
प्रथमः प्रश्नः	130
द्वितीयः प्रश्नः	145
तृतीयः प्रश्नः	163
चतुर्थः प्रश्नः	176
पञ्चमः प्रश्नः	197
षष्ठमः प्रश्नः	210
सप्तमः प्रश्नः	236
अष्टमः प्रश्नः	253

अष्टकम् ३	276
प्रथमः प्रश्नः	276
द्वितीयः प्रश्नः	294
तृतीयः प्रश्नः	316
चतुर्थः प्रश्नः	337
पञ्चमः प्रश्नः	341
षष्ठमः प्रश्नः	349
सप्तमः प्रश्नः	362
अष्टमः प्रश्नः	396
नवमः प्रश्नः	421

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ अष्टकम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

ब्रह्म सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। क्षत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
इषं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। ऊर्जं सन्धत्तं तां मे
जिन्वतम्। रयिं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पुष्टिं सन्धत्तं तां
मे जिन्वतम्। प्रजां सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पशून्धत्तं
तान्मे जिन्वतम्। स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा शुक्रपाः
प्रणयन्तु॥१॥

सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि। शुक्रश्शुक्रशोचिषा।
स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्तु। सुप्रजाः
प्रजाः प्रजनयन्परीहि। मन्थी मन्थिशोचिषा। संजग्मानौ
दिव आपृथिव्यायुः। सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। प्राणं सन्धत्तं
तं मे जिन्वतम्। अपानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्॥२॥

व्यानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्। चक्षुस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
श्रोत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। मनस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
वाचं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। आयुस्स्थ आयुर्मे धत्तम्।
आयुर्यज्ञाय धत्तम्। आयुर्यज्ञपतये धत्तम्। प्राणस्थः प्राणं
मे धत्तम्। प्राणं यज्ञाय धत्तम्॥३॥

प्राणं यज्ञपतये धत्तम्। चक्षुस्स्थश्चक्षुर्मे धत्तम्। चक्षुर्यज्ञाय

धत्तम्। चक्षुर्यज्ञपतये धत्तम्। श्रोत्रं स्थश्श्रोत्रं मे धत्तम्। श्रोत्रं
यज्ञाय धत्तम्। श्रोत्रं यज्ञपतये धत्तम्। तौ देवौ शुक्रामन्थिनौ।
कल्पयन्तं दैवीर्विशः। कल्पयन्तं मानुषीः॥४॥

इषमूर्जमस्मासु धत्तम्। प्राणान्पशुषु। प्रजां मयि च यजमाने
च। निरस्तश्शण्डः। निरस्तो मर्कः। अपनुत्तौ शण्डामर्कौ
सहामुना। शुक्रस्य समिदसि। मन्थिनस्समिदसि। स
प्रथमस्संकृतिर्विश्वकर्मा। स प्रथमो मित्रो वरुणो अग्निः।
स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वान्। तस्मा इन्द्राय सुतमा
जुहोमि॥५॥

नयन्त्वपानं सन्धत्तं तं मे जिवन्तं प्राणं यज्ञाय धत्तं मानुषीरग्निद्वे च॥ (ब्रह्मं क्षत्रं तदिषमूर्जं
रयि पुष्टिं प्रजां तां पशून्तान्सन्धत्तं तत्प्राणमपानं व्यानं तं चक्षुश्श्रोत्रं मनस्तद्वाचं ताम्। इषादिपञ्चके
वाचं तां मे पशून्सन्धत्तं तान्मे प्राणादित्रितये तं मेऽन्यत्र तन्मे)॥१॥ [१]

कृत्तिकास्वग्निमादधीत। एतद्वा अग्नेर्नक्षत्रम्। यत्कृत्तिकाः।
स्वायामैवेन देवतायामाधाय। ब्रह्मवर्चसी भवति। मुखं वा
एतन्नक्षत्राणाम्। यत्कृत्तिकाः। यः कृत्तिकास्वग्निमाधत्ते।
मुख्यं एव भवति। अथो खलु॥६॥

अग्निनक्षत्रमित्यपंचायन्ति। गृहान् ह दाहुको भवति।
प्रजापती रोहिण्यामग्निमसृजत। तं देवा रोहिण्यामादधत।
ततो वै ते सर्वान्नोहानरोहन्। तद्रोहिण्यै रोहिणित्वम्। यो
रोहिण्यामग्निमाधत्ते। ऋध्नोत्येव। सर्वान्नोहान्नोहति। देवा वै

भद्रास्सन्तोऽग्निमाधि॑त्सन्त॥७॥

तेषा॑मना॑हितोऽग्निरासी॑त्। अथै॑भ्यो वा॒मं वस्वपा॑क्रामत्।
ते पुन॑र्वस्वो॒राद॑धत्। ततो॒ वै तान् वा॒मं वसू॑पावर्तत्। यः
पुरा॑ऽभ॒द्रस्सन्पापी॑यान्त्स्यात्। स पुन॑र्वस्वो॒रग्निमा॑दधीत्।
पुन॑रे॒वैनं॑ वा॒मं वसू॑पावर्तते। भ॒द्रो भ॑वति। यः
का॒मये॑त् दानका॑मा मे प्र॒जास्स्यु॑रिति। स पूर्वा॑योः
फल्गु॑न्यो॒रग्निमा॑दधीत्॥८॥

अ॒र्य॒म्णो वा ए॒तन्नक्ष॑त्रम्। यत्पूर्वे॑ फल्गु॑नी। अ॒र्यमे॑ति॒ तमा॑हुर्यो
ददा॑ति। दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्ति। यः का॒मये॑त् भ॒गी
स्या॑मिति। स उत्त॑रयोः॒ फल्गु॑न्यो॒रग्निमा॑दधीत्। भग॑स्य वा
ए॒तन्नक्ष॑त्रम्। यदुत्त॑रे॒ फल्गु॑नी। भ॒ग्येव॑ भ॑वति। का॒ल॒क॒ञ्जा वै
नामा॑सुरा आसन्॥९॥

ते सु॑व॒र्गाय॑ लो॒काया॑ग्निम॑चिन्वत्। पुरु॑ष इष्ट॑का॒मुपा॑दधात्पुरु॑ष
इष्ट॑काम्। स इन्द्रो॑ ब्राह्म॒णो ब्रुवा॑ण इष्ट॑का॒मुपा॑धत्। ए॒षा
मे॑ चि॒त्रा ना॑मेति। ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑ प्रा॒रोह॑न्। स
इन्द्र॑ इष्ट॑का॒मावृ॑हत्। तेऽवा॑कीर्यन्त। ये॑ऽवाकी॑र्यन्त। त
ऊर्णा॑वभयोऽभवन्। द्वावु॑द॑पतताम्॥१०॥

तौ दि॒व्यौ श्वा॑ना॒वभ॑वताम्। यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्यात्। स
चि॒त्राया॑म॒ग्निमा॑दधीत्। अ॒व॒कीर्ये॑व भ्रातृ॑व्यान्। ओजो॑
बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मन्ध॑त्ते। व॒सन्ता॑ ब्राह्म॒णोऽग्निमा॑दधीत्।

वसन्तो वै ब्राह्मणस्यर्तुः। स्व एवैनमृतावाधाय। ब्रह्मवर्चसी
भवति। मुखं वा एतदृतूनाम्॥११॥

यद्वसन्तः। यो वसन्ताऽग्निमाधत्ते। मुख्यं एव भवति। अथो
योनिमन्तमेवैनं प्रजातमाधत्ते। ग्रीष्मे राजन्यं आदधीत।
ग्रीष्मो वै राजन्यस्यर्तुः। स्व एवैनमृतावाधाय। इन्द्रियावी
भवति। शरदि वैश्य आदधीत। शरद्वै वैश्यस्यर्तुः॥१२॥

स्व एवैनमृतावाधाय। पशुमान्भवति। न पूर्वयोः
फल्गुन्योरग्निमादधीत। एषा वै जघन्या रात्रिस्संवत्सरस्य।
यत्पूर्वं फल्गुनी। पृष्टित एव संवत्सरस्याग्निमाधाय।
पापीयान्भवति। उत्तरयोरा दधीत। एषा वै प्रथमा
रात्रिस्संवत्सरस्य। यदुत्तरे फल्गुनी। मुखत एव
संवत्सरस्याग्निमाधाय। वसीयान्भवति। अथो खलु। यदैवैनं
यज्ञ उपनमेत्। अथादधीत। सैवास्यर्द्धिः॥१३॥

खल्वधिथ्सन्तु फल्गुन्योरग्निमादधीतासन्नपततामृतूनां वैश्यस्यर्तुरुत्तरे फल्गुनी षट्॥२॥ [२]

उद्धन्ति। यदेवास्यां अमेध्यम्। तदपहन्ति। अपोऽवोक्षति
शान्त्यै। सिकता निवपति। एतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपम्।
रूपेणैव वैश्वानरमवरुन्धे। ऊषान्निवपति। पुष्टिर्वा एषा
प्रजननम्। यदूषाः॥१४॥

पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निमाधत्ते। अथो संज्ञानं एव। संज्ञानं
ह्येतत्पशूनाम्। यदूषाः। द्यावापृथिवी सहास्ताम्। ते वियती

अब्रूताम्। अस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति। यदमुष्या
यज्ञियमासीत्। तदस्यामदधात्। त ऊषा अभवन्॥१५॥

यदस्या यज्ञियमासीत्। तदमुष्यामदधात्। तददश्चन्द्रमसि
कृष्णम्। ऊषान्निवपन्नदो ध्यायेत्। द्यावापृथिव्योरेव
यज्ञियेऽग्निमाधत्ते। अग्निर्देवेभ्यो निलायत। आखू रूपं
कृत्वा। स पृथिवीं प्राविशत्। स ऊतीः कुर्वाणः पृथिवीमनु
समचरत्। तदाखुकरीषमभवत्॥१६॥

यदाखुकरीषः संभारो भवति। यदेवास्य तत्र न्यक्तम्।
तदेवावरुन्धे। ऊर्जं वा एतः रसं पृथिव्या उपदीका
उद्दिहन्ति। यद्वल्मीकम्। यद्वल्मीकवृषा संभारो भवति।
ऊर्जमेव रसं पृथिव्या अवरुन्धे। अथो श्रोत्रमेव। श्रोत्रं
ह्येतत्पृथिव्याः। यद्वल्मीकः॥१७॥

अबधिरो भवति। य एवं वेद। प्रजापतिः प्रजा असृजत।
तासामन्नमुपाक्षीयत। ताभ्यस्सूदमुपप्राभिनत्। ततो वै
तासामन्नं नाक्षीयत। यस्य सूदस्संभारो भवति। नास्य
गृहेऽन्नं क्षीयते। आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्। तेन
प्रजापतिरश्राम्यत्॥१८॥

कथमिदं स्यादिति। सोऽपश्यत्पुष्करपूर्णं तिष्ठत्।
सोऽमन्यत। अस्ति वै तत्। यस्मिन्निदमधि तिष्ठतीति। स
वराहो रूपं कृत्वोप न्यमञ्जत्। स पृथिवीमध आर्च्छत्। तस्या

उपहृत्योदमञ्जत्। तत्पुष्करपर्णेऽप्रथयत्। यदप्रथयत्॥१९॥

तत्पृथिव्यै पृथिवित्वम्। अभूद्वा इदमिति। तद्भूम्यै भूमित्वम्।
तां दिशोऽनु वातस्समवहत्। तां शर्कराभिरदृहत्। शं
वै नोऽभूदिति। तच्छर्कराणां शर्करत्वम्। यद्वराहविहतं
संभारो भवति। अस्यामेवाच्छम्बद्वारमग्निमाधत्ते। शर्करा
भवन्ति धृत्यै॥२०॥

अथो शंत्वाय। सरेता अग्निराधेय इत्याहुः। आपो वरुणस्य
पत्न्य आसन्। ता अग्निरभ्यध्यायत्। तास्समभवत्। तस्य
रेतः पराऽपतत्। तद्विरण्यमभवत्। यद्विरण्यमुपास्यति।
सरेतसमेवाग्निमाधत्ते। पुरुष इन्ध्रै स्वाद्रेतसो बीभत्सत
इत्याहुः॥२१॥

उत्तरत उपास्यत्यबीभत्सायै। अति प्रयच्छति। आर्तिमेवाति
प्रयच्छति। अग्निर्देवेभ्यो निलायत। अश्वो रूपं कृत्वा।
सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठत्। तदश्वत्थस्याश्वत्थत्वम्।
यदाश्वत्थस्संभारो भवति। यदेवास्य तत्र न्यक्तम्।
तदेवावरुन्धे॥२२॥

देवा वा ऊर्जं व्यभजन्त। तत उदुम्बर उदतिष्ठत्। ऊर्वा
उदुम्बरः। यदौदुम्बरस्संभारो भवति। ऊर्जमेवावरुन्धे।
तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्। तं गायत्र्याऽहरत्। तस्य

पुर्णमच्छिद्यत। तत्पुर्णोऽभवत्। तत्पुर्णस्य पर्णत्वम्॥२३॥

यस्य पर्णमयस्सम्भारो भवति। सोमपीथमेवावरुन्धे। देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त। तत्पुर्ण उपाशृणोत्। सुश्रवा वै नाम। यत्पर्णमयस्सम्भारो भवति। ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। प्रजापतिरग्निमसृजत। सोऽबिभेत्प्र मा धक्ष्यतीति। तश्शम्याऽशमयत्॥२४॥

तच्छुम्यै शमित्वम्। यच्छमीमयस्सम्भारो भवति। शान्त्या अप्रदाहाय। अग्नेस्सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं भा और्च्छत्। यद्वैकङ्कतस्सम्भारो भवति। भा एवावरुन्धे। सहृदयोऽग्निराधेय इत्याहुः। मरुतोऽद्विरग्निमतमयन्। तस्य तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दन्। साऽशनिर्भवत्। यदशनिहतस्य वृक्षस्य सम्भारो भवति। सहृदयमेवाग्निमा धत्ते॥२५॥

ऊषा अभवन्नभवद्वल्मीकौऽश्राम्युदप्रथयद्वत्यै बीभत्सत् इत्याह रुन्धे पर्णत्वमशमयदच्छिन्दु स्त्रीणि

च॥३॥ [३]

द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत। द्वादश मासास्संवत्सरः। संवत्सरादेवैनमवरुद्धा धत्ते। यद्द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत। परिमितमव रुन्धीत। चक्षुर्निमित आदधीत। इयद्द्वादश विक्रामा (३) इति। परिमितं चैवापरिमितं चावरुन्धे। अनृतं वै वाचा वदति। अनृतं मनसा ध्यायति॥२६॥

चक्षुर्वै सत्यम्। अद्रा(३)गित्याह। अदश्शमिति। तत्सत्यम्। यश्चक्षुर्निमितेऽग्निमाधत्ते। सत्य एवैनमा धत्ते।

तस्मादाहिताग्निर्नानृतं वदेत्। नास्य ब्राह्मणोऽनाश्वान्गृहे
वसेत्। सत्ये ह्यस्याग्निराहितः। आग्नेयी वै रात्रिः॥२७॥

आग्नेयाः पशवः। ऐन्द्रमहः। नक्तं गा॒र्हपत्य॑मा दधाति।
प॒शून्ने॒वाव॑ रुन्धे। दिवा॑ऽऽहव॒नीय॑म्। इन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे।
अ॒र्धोदि॑ते सूर्य आहव॒नीय॑मा दधाति। ए॒तस्मि॒न्वै लो॒के
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। प्र॒जा ए॒व तद्य॑जमानस्सृजते।
अथो॑ भूतं चै॒व भ॑विष्यच्चाव॑ रुन्धे॥२८॥

इडा॒ वै मा॑न॒वी य॑ज्ञानू॒काशि॒न्यासी॑त्। साऽशृ॑णोत्। अ॒सुरा
अ॒ग्निमा॑दधत् इति। तद॑गच्छत्। त आ॑हव॒नीय॑मग्र आदधत।
अथ॒ गा॒र्हप॑त्यम्। अथा॑न्वाहार्यपच॑नम्। साऽब्र॑वीत्।
प्र॒तीच्ये॑षा॒ऽश्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा परा॑ भविष्यन्तीति॥२९॥

यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्र॒तीच्य॑स्य॒ श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा
परा॑भवति। साऽशृ॑णोत्। दे॒वा अ॒ग्निमा॑दधत् इति।
तद॑गच्छत्। ते॑ऽन्वाहार्यपच॑नमग्र आदधत। अथ॒ गा॒र्हप॑त्यम्।
अथा॑हव॒नीय॑म्। साऽब्र॑वीत्॥३०॥

प्राच्ये॑षा॒ऽश्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा सु॑व॒र्गल्लो॒कमे॑ष्यन्ति।
प्र॒जां तु न वै॑त्स्यन्त इति। यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्राच्य॑स्य॒ श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति। प्र॒जां तु न वि॑न्दते।
साऽब्र॑वीदिडा॒ मनु॑म्। तथा॒ वा अ॒हं तवा॒ग्निमा॑धा॑स्यामि।
यथा॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जनिष्यसे॥३१॥

प्रत्यस्मिँल्लोके स्थास्यसि। अ॒भि सु॒व॒र्गं लो॒कं जे॒ष्यसी॑ति।
गा॒र्हप॒त्य॒म॒ग्र आ॑दधात्। गा॒र्हप॒त्यं वा अ॒नु प्र॒जाः
प॒शवः॑ प्रजायन्ते। गा॒र्हप॒त्येनै॒वास्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्राज॑नयत्।
अथा॑न्वाहार्य॒पच॑नम्। ति॒र्यङ्मि॒त्रं वा अ॒यं लो॒कः। अ॒स्मिन्ने॒व
तेन॑ लो॒के प्रत्य॑तिष्ठत्। अथा॑हवनीयम्। तेनै॒व सु॒व॒र्गं
लो॒कम॒भ्य॑जयत्॥ ३२॥

यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धीयते। प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते।
प्रत्यस्मिँल्लोके तिष्ठति। अ॒भि सु॒व॒र्गं लो॒कं ज॑यति।
यस्य॑ वा अ॒यथा॑देवतम॒ग्निरा॑धीयते। आ दे॒वता॑भ्यो
वृ॒क्ष्यते। पापी॑यान्भवति। यस्य॑ यथादेवतम्। न दे॒वता॑भ्य
आवृ॒क्ष्यते। वसी॑यान्भवति॥ ३३॥ भृ॒गूणां॑ त्वाऽङ्गि॒रसां॑
व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति भृ॒गव॑ङ्गि॒रसामा॑द॒ध्यात्। आ॒दि॒त्यानां॑
त्वा दे॒वानां॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑त्य॒न्यासां॑ ब्रा॒ह्म॒णीनां॑
प्र॒जाना॑म्। वरु॑णस्य त्वा॒ राज्ञो॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति
रा॒ज्ञः। इन्द्र॑स्य त्वेन्द्रि॒येण॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति
राज॑न्यस्य। मनो॑स्त्वा ग्रा॒म॒ण्यो व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामि॑ति
वैश्य॑स्य। ऋ॒भूणां॑ त्वा दे॒वानां॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति
रथ॑का॒रस्य॑। यथा॑देवतम॒ग्निरा॑धीयते। न दे॒वता॑भ्य आवृ॒क्ष्यते।
वसी॑यान्भवति॥ ३४॥

ध्यायति वै रात्रिश्चावरुन्धे भविष्यन्तीत्यब्रवीजनिष्यसेऽजयद्वसीयान्भवति नव च॥ ४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिर्वा॒चस्स॒त्यम॑पश्यत्। तेना॒ग्निमा॑धत्त। तेन॒ वै स

आ॑र्ध्रो॒त्। भूर्भुव॑स्सुव॒रित्या॑ह। ए॒तद्वै वा॒चस्स॒त्यम्। य
ए॒तेना॒ग्निमा॑ध॒त्ते। ऋ॒ध्नोत्ये॒व। अथो॑ स॒त्यप्रा॑शूरे॒व भ॑वति।
अथो॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑भि॒चर॑ति। स्तृ॒णुत॑ ए॒वैन॑म्॥ ३५॥

भूरि॑त्या॒ह। प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मान॑स्सृजते। भुव॒ इत्या॑ह।
अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। सुव॒रित्या॑ह। सुव॒र्ग ए॒व
लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। त्रि॒भिर॒क्षरै॑र्गा॒हप॒त्यमा॑ द॒धाति॑। त्रयं
इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वे॒वैनं॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति॒ष्ठित॑माध॒त्ते। सर्वैः॑
प॒ञ्चभि॑राहव॒नीय॑म्॥ ३६॥

सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काया॑धी॒यते। यदा॑हव॒नीयः॑। सुव॒र्ग
ए॒वास्मै॑ लो॒के वा॒चस्स॒त्यः सर्व॑माप्रोति। त्रि॒भिर्गा॒हप॒त्यमा॑
द॒धाति॑। प॒ञ्चभि॑राहव॒नीय॑म्। अ॒ष्टौ संप॑द्यन्ते। अ॒ष्टाक्ष॑रा
गाय॒त्री। गा॒य॒त्रौऽग्निः॑। यावा॑ने॒वाग्निः॑। तमाध॑त्ते॥ ३७॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
ताभ्यो॒ ज्योति॑रुद॒गृह्णा॑त्। तं ज्योतिः॑ पश्य॒न्तीः प्र॒जा अ॒भि
स॒माव॑र्तन्त। उ॒परी॑वा॒ग्निमुद्गृ॑हीयादुद्धरन्। ज्योति॑रे॒व पश्य॑न्तीः
प्र॒जा यज॑मानम॒भि स॒माव॑र्तन्ते। प्र॒जाप॑तेरक्ष्य॒श्वय॑त्।
तत्परा॑ऽपतत्। तदश्वो॑ऽभवत्। तदश्व॑स्याश्व॒त्वम्॥ ३८॥

ए॒ष वै प्र॒जाप॑तिः। यद॒ग्निः। प्रा॒जाप॑त्योऽश्वः॑। यदश्वं॑
पु॒रस्ता॑न्नयति। स्वमे॒व चक्षुः॑ पश्य॒न्प्र॒जाप॑तिरनूदेति।
व॒ज्री वा ए॒षः। यदश्वः॑। यदश्वं॑ पु॒रस्ता॑न्नयति। जा॒ताने॒व

भ्रातृव्यान्प्रणुदते। पुनरा वर्तयति॥३९॥

जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते। न्याहवनीयो गाहपत्यमकामयत्।
निगाहपत्य आहवनीयम्। तौ विभाजं नाशक्रोत्। सोऽश्वः
पूर्ववाङ्मुत्वा। प्राश्चं पूर्वमुदवहत्। तत्पूर्ववाहः पूर्ववाङ्मुत्वा। यदश्वं
पुरस्तान्नयति। विभक्तिरेवैनयोस्सा। अथो नानावीर्यावेवैनौ
कुरुते॥४०॥

यदुपर्युपरि शिरो हरेत्। प्राणान्विच्छिन्द्यात्। अधोऽधुश्शिरो
हरति। प्राणानां गोपीथाय। इयत्यग्रे हरति। अथेयत्यथेयति।
त्रयं इमे लोकाः। एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठितमाधत्ते।
प्रजापतिरग्निमसृजत्। सोऽबिभेत्प्र मां धक्ष्यतीति॥४१॥

तस्य त्रेधा महिमानव्यौहत्। शान्त्या अप्रदाहाय।
यत्रेधाऽग्निराधीयते। महिमानमेवास्य तद्व्यूहति। शान्त्या
अप्रदाहाय। पुनरा वर्तयति। महिमानमेवास्य संदधाति।
पशुर्वा एषः। यदश्वः। एष रुद्रः॥४२॥

यदग्निः। यदश्वस्य पदेऽग्निमादध्यात्। रुद्राय पशूनपिदध्यात्।
अपशुर्यजमानस्स्यात्। यन्नाक्रमयेत्। अनवरुद्धा अस्य
पशवस्स्युः। पार्श्वत आक्रमयेत्। यथाऽऽहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरन्। अवरुद्धा अस्य पशवो भवन्ति। न
रुद्रायापिदधाति॥४३॥

त्रीणि हवींषि निर्वपति। विराजं एव विक्रान्तं यजमानोऽनु

विक्रमते। अ॒ग्नये॒ पव॑मानाय। अ॒ग्नये॑ पाव॒काय॑। अ॒ग्नये॒ शुच॑ये। यद॒ग्नये॒ पव॑मानाय निर्वप॑ति। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। यद॒ग्नये॒ पाव॑काय॑। पू॒त ए॒वास्मि॑न्त्र॒न्नाद्यं॑ दधाति। यद॒ग्नये॒ शुच॑ये। ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वास्मि॑न्नुपरि॑ष्टाद॒धाति॥४४॥

ए॒न॒मा॒ह॒व॒नीयं॑ धत्तेऽश्व॒त्वं वर्त॑यति कुरु॒त इति॑ रु॒द्रो द॑धाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑य॒ एकं॑ च॥५॥—[५]

दे॒वा॒सु॒रास्सं॑य॒न्ता आ॑सन्। ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्तः॑। अ॒ग्नौ वा॒मं व॑सु॒ सं न्य॑दधत। इ॒दमु॑ नो भवि॑ष्यति। यदि॑ नो जे॒ष्यन्ती॑ति। तद॒ग्निर्नो॑त्सह॑मश॒क्रोत्। तत् त्रे॒धा वि॒न्य॑दधात्। प॒शुषु॒ तृती॑यम्। अ॒प्सु तृती॑यम्। आ॒दि॒त्ये तृती॑यम्॥४५॥

तद्दे॒वा वि॒जित्य॑। पु॒नर॑वा॒रुरु॑त्सन्त। तेऽ॒ग्नये॒ पव॑मानाय पु॒रोडा॑श॒म॒ष्टाकं॑ पा॒लं नि॑र॒वप॑न्। प॒शवो॒ वा अ॒ग्निः पव॑मानः। यदे॒व प॒शुष्वासी॑त्। तत्ते॒नावारु॑न्धत। तेऽ॒ग्नये॒ पाव॑काय॑। आपो॒ वा अ॒ग्निः पा॑व॒कः। यदे॒वाप्स्वासी॑त्। तत्ते॒नावारु॑न्धत॥४६॥

तेऽ॒ग्नये॒ शुच॑ये। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽ॒ग्निश्शुचिः॑। यदे॒वादि॒त्य आसी॑त्। तत्ते॒नावारु॑न्धत। ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति। त॒नुवो॒ वावै॑ता अ॒ग्न्या॒धेय॑स्य। आ॒ग्ने॒यो वा अ॒ष्टाकं॑ पा॒लोऽ॒ग्न्या॒धेय॑मिति। यत्तन्निर्व॑पेत्। नैता॒नि। यथा॒ऽऽत्मा॒ स्यात्॥४७॥

नाङ्गा॑नि। ता॒दृगे॒व तत्। यदे॒तानि॑ निर्व॑पेत्। न तम्। यथा॒ऽङ्गा॑नि॒ स्युः। ना॒त्मा। ता॒दृगे॒व तत्। उ॒भया॑नि स॒ह नि॒रुप्या॑णि। य॒ज्ञस्य॑ सा॒त्मत्वा॑य। उ॒भयं॑ वा ए॒तस्ये॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑माप्यते॥४८॥

यौऽग्निमाधत्ते। ऐन्द्राग्रमेकादशकपालमनु निर्वपेत्। आदित्यं चरुम्। इन्द्राग्नी वै देवानामयातमायामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ताभ्यामेवास्मा इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे। आदित्यो भवति। इयं वा अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेन्वै वा एतद्रेतः॥४९॥

यदाज्यम्। अनुडुहस्तण्डुलाः। मिथुनमेवावरुन्धे। घृते भवति। यज्ञस्यालूक्षान्तत्वाय। चत्वारं आग्नेयाः प्राश्नन्ति। दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। पशवो वा एतानि हवींषि। एष रुद्रः। यदग्निः॥५०॥

यत्सद्य एतानि हवींषि निर्वपेत्। रुद्राय पशूनपि दध्यात्। अपशुर्यजमानस्स्यात्। यन्नानुनिर्वपेत्। अनवरुद्धा अस्य पशवस्स्युः। द्वादशसु रात्रीष्वनु निर्वपेत्। संवत्सरप्रतिमा वै द्वादश रात्रयः। संवत्सरेणैवास्मै रुद्रं शमयित्वा। पशूनवरुन्धे। यदेकमेकमेतानि हवींषि निर्वपेत्॥५१॥

यथा त्रीण्यावपनानि पूरयेत्। तादृक्तत्। न प्रजननमुच्छिंषेत्। एकं निरुप्य। उत्तरे समस्येत्। तृतीयमेवास्मै लोकमुच्छिंषति प्रजननाय। तं प्रजया पशुभिरनु प्रजायते। अथो यज्ञस्यैवैषाऽभिक्रान्तिः। रथचक्रं प्रवर्तयति। मनुष्यरथेनैव देवरथं प्रत्यवरोहति॥५२॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। होतव्यमग्निहोत्रां (३)न होतव्या (३)

मिति। यद्यजुषा जुहुयात्। अयथापूर्वमाहुती जुहुयात्।
यत्र जुहुयात्। अग्निः परा भवेत्। तूष्णीमेव होतव्यम्।
यथापूर्वमाहुती जुहोति। नाग्निः पराभवति। अग्नीधे
ददाति॥५३॥

अग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति। उपबर्हणं ददाति। रूपाणामवरुद्धौ।
अश्वं ब्रह्मणे। इन्द्रियमेवावरुन्धे। धेनुं होत्रे। आशिषं
एवावरुन्धे। अनङ्गाहमध्वर्यवे। वह्निर्वा अनङ्गान्।
वह्निरध्वर्युः॥५४॥

वह्निर्नैव वह्निं यज्ञस्यावरुन्धे। मिथुनौ गावौ ददाति।
मिथुनस्यावरुद्धौ। वासो ददाति। सर्वदेवत्यं वै वासः। सर्वा
एव देवताः प्रीणाति। आ द्वादशभ्यो ददाति। द्वादश
मासास्संवत्सरः। संवत्सर एव प्रतितिष्ठति। काममूर्ध्वं
देयम्। अपरिमितस्यावरुद्धौ॥५५॥

आदित्ये तृतीयमपस्वासीत्तत्तेनावारुन्धत् स्यादाप्यते रेतोऽग्निरेकमेकमेतानि हवींषि निर्वपेत्प्रत्यवरोहति
ददात्यध्वर्युर्देयमेकं च॥६॥

[६]

घर्मशिशिरस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्। छुर्दिस्तोकाय
तनयाय यच्छ। वातः प्राणस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्।
स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पंच। प्राचीमनुं प्रदिशं प्रेहि
विद्वान्। अग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो
विभाहि। ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे॥५६॥

अ॒र्कश्चक्षु॑स्तद॒सौ सूर्य॑स्तद॒यम॒ग्निः। संप्रि॑यः प॒शुभिर्भु॑वत्। यत्ते
शुक्र॑ शु॒क्रं वर्च॑श्शु॒क्रा त॒नूः। शु॒क्रं ज्योति॑रज॒स्रम्। तेन॑ मे
दीदि॑हि तेन॒ त्वाऽऽद॑धे। अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्रह्म॑णा। आ॒न॒शे व्या॑न॒शे
सर्व॑मायुर्व्या॑न॒शे। ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑। वि॒राद्व॑ स्व॒राद्व॑।
ते मावि॑शतां॒ ते मा॑ जिन्वताम्॥५७॥

ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑। सं॒राद्व॑भि॒भूश्च॑। ते मावि॑शतां॒ ते मा॑
जिन्वताम्। ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑। वि॒भूश्च॑ परि॒भूश्च॑। ते मा
वि॑शतां॒ ते मा॑ जिन्वताम्। ये ते॑ अ॒ग्ने शि॒वे त॒नुवौ॑। प्र॒भ्वी
च॒ प्रभू॑तिश्च। ते मा वि॑शतां॒ ते मा॑ जिन्वताम्। यास्ते॑ अ॒ग्ने
शि॒वास्त॒नुवः॑। ताभि॑स्त्वाऽऽद॑धे। यास्ते॑ अ॒ग्ने घो॒रास्त॒नुवः॑।
ताभि॑र॒मुं गच्छ॑॥५८॥

चतु॑ष्पदे जिन्वतां त॒नुव॒स्त्रीणि॑ च॥७॥ [७]

इ॒मे वा ए॒ते लो॒का अ॒ग्नयः॑। ते यदव्या॑वृत्ता आ॒धीये॑रन्।
शोच॑ये॒युर्यज॑मानम्। घ॒र्मशि॑श्च इति॒ गा॒हृप॑त्य॒मा द॑धाति।
वा॒तः प्रा॒ण इत्य॑न्वाहा॒र्यप॑च॒नम्। अ॒र्कश्चक्षु॑रित्या॒हव॑नीयम्।
तेनै॒वैना॒न्याव॑र्तयति। तथा॒ न शो॑चयन्ति॒ यज॑मानम्।
र॒थन्त॑रम॒भिगा॑यते॒ गा॒हृप॑त्य आ॒धीय॑माने। रा॒थन्त॑रो वा
अ॒यं लो॒कः॥५९॥

अ॒स्मिन्ने॒वैनं॑ लो॒के प्र॑ति॒ष्ठि॒त॒मा ध॑त्ते। वा॒म॒दे॒व्यम॒भिगा॑यत
उ॒द्ध्रिय॑माणे। अ॒न्तरि॑क्षं॒ वै वा॑म॒दे॒व्यम्। अ॒न्तरि॑क्ष
ए॒वैनं॑ प्र॑ति॒ष्ठि॒त॒मा ध॑त्ते। अथो॒ शान्ति॑र्वै वा॑म॒दे॒व्यम्।

शान्तमेवैनं पशव्यमुद्धरते। बृहदभिगायत आहवनीयं
आधीयमाने। बाह्वतो वा असौ लोकः। अमुष्मिन्नेवैनं लोके
प्रतिष्ठितमाधत्ते। प्रजापतिरग्निमसृजत॥६०॥

सोऽश्वोऽवारो भूत्वा पराङ्गैत्। तं वारवन्तीयेनावारयत।
तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। श्यैतेन श्येती अंकुरुत।
तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वम्। यद्वारवन्तीयमभि गायते।
वारयित्वैवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते। श्यैतेन श्येती कुरुते।
घर्मश्शिर इति गाह्वपत्यमादधाति। सर्षांष्माणमेवैनमा
धत्ते॥६१॥

उपैनमुत्तरो यज्ञो नमति। रुद्रो वा एषः। यदग्निः। स
आधीयमान ईश्वरो यजमानस्य पशून् हिंसितोः।
संप्रियः पशुभिर्भुवदित्याह। पशुभिरेवैनं संप्रियं
करोति। पशूनामहिंसायै। छुर्दिस्तोकाय तनयाय
यच्छेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। वातः प्राण
इत्यन्वाहार्यपचनम्॥६२॥

सप्राणमेवैनमा धत्ते। स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पचेत्याह।
अन्नमेवास्मै स्वदयति। प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह।
विभक्तिरेवैनयोस्सा। अथो नानावीर्यविवैनौ कुरुते। ऊर्जं
नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
अर्कश्चक्षुरित्याहवनीयम्। अर्को वै देवानामन्नम्॥६३॥

अन्नमेवाव रुन्धे। तेन मे दीदिहीत्याह। समिन्ध एवैनम्।

आ॒न॒शे व्या॑न॒श इति॑ त्रिरुदिङ्गयति। त्रयं इ॒मे लो॒काः।
 ए॒ष्वै॒वेनं॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति॒ष्ठि॒त॒मा ध॑त्ते। तत्तथा॒ न का॒र्यम्।
 वी॒ङ्गि॒त॒मप्र॑ति॒ष्ठि॒त॒मा द॑धीत। उ॒द्धृत्यै॒वाधा॑या॒भि॒मन्त्रि॑यः।
 अ॒र्वी॒ङ्गि॒त॒मे॒वेनं॑ प्र॒ति॒ष्ठि॒त॒माध॑त्ते। वि॒रा॒द्वा स्व॒रा॒द्वा या॒स्ते
 अ॒ग्रे शि॒वास्त॑नु॒वस्ता॒भि॒स्त्वाऽऽद॑ध इत्या॒ह। ए॒ता वा
 अ॒ग्रे॒शि॒वास्त॑नु॒वः। ता॒भि॒रे॒वेन॑ꣳ स॒म॒र्ध॑यति। या॒स्ते अ॒ग्रे
 घो॒रास्त॑नु॒वस्ता॒भि॒र॒मुं ग॒च्छेति॑ ब्रूया॒द्यं द्वि॒ष्यात्। ता॒भि॒रे॒वेनं॑
 परा॑भावयति॥६४॥

लो॒कोऽसृ॑जतै॒नमा॑ध॒त्तेऽन्वा॒हार्य॑प॒चनं॑ दे॒वाना॑म॒न्नमे॑नं॒ प्र॒ति॒ष्ठि॒त॒माध॑त्ते पञ्चं च॥८॥ [८]

श॒मी॒ग॒र्भाद॑ग्निं म॑न्थति। ए॒षा वा अ॒ग्रेर्य॑ज्ञि॒या त॒नूः।
 ता॒मे॒वा॒स्मै ज॑नयति। अ॒दि॒तिः पु॒त्रका॑मा। सा॒ध्ये॒भ्यो दे॒वे॒भ्यो
 ब्र॒ह्मो॒दन॑म॒पच॑त्। तस्या॑ उ॒च्छे॒ष॒णम॑ददुः। तत्प्रा॒श्नात्।
 सा रे॒तोऽध॑त्त। तस्यै॑ धा॒ता चा॑र्य॒मा चा॑जायेताम्। सा
 द्वि॒तीय॑म॒पच॑त्॥६५॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒ष॒णम॑ददुः। तत्प्रा॒श्नात्। सा रे॒तोऽध॑त्त। तस्यै॑
 मि॒त्रश्च॑ वरु॒णश्चा॑जायेताम्। सा तृ॒तीय॑म॒पच॑त्। तस्या॑
 उ॒च्छे॒ष॒णम॑ददुः। तत्प्रा॒श्नात्। सा रे॒तोऽध॑त्त। तस्या॑ अ॒शंश्च॑
 भग॑श्चाजायेताम्। सा च॑तु॒र्थम॑पचत्॥६६॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒ष॒णम॑ददुः। तत्प्रा॒श्नात्। सा रे॒तोऽध॑त्त। तस्या॑
 इन्द्र॑श्च वि॒व॒स्वाश्चा॑जायेताम्। ब्र॒ह्मो॒दनं॑ प॒चति॑। रे॒त ए॒व
 तद॑धाति। प्रा॒श्न॑न्ति ब्रा॒ह्म॒णा ओ॒दन॑म्। यदा॒ज्यं मु॒च्छि॒ष्य॑ते।

तेन॑ स॒मिधो॒ऽभ्यज्या द॑धाति। उ॒च्छे॒ष॒णा॒द्वा अदि॑ती
रेतो॑ऽधत्त॥६७॥

उ॒च्छे॒ष॒णादे॒व तद्रेतो॑ धत्ते। अ॒स्थि॒ वा ए॒तत्। य॒त्स॒मिधः॑।
ए॒तद्रेतः॑। यदाज्य॑म्। यदाज्ये॑न स॒मिधो॒ऽभ्यज्या॒दधा॑ति।
अ॒स्थ्ये॒व तद्रेत॑सि दधाति। ति॒स्र आ॑दधाति मि॒थुन॒त्वाय॑।
इय॑तीर्भवन्ति। प्र॒जाप॑तिना यज्ञ॒मुखे॒न संमि॑ताः॥६८॥

इय॑तीर्भवन्ति। य॒ज्ञ॒प॒रुषा॒ संमि॑ताः। इय॑तीर्भवन्ति। ए॒ताव॑द्वै
पु॒रुषे॑ वी॒र्य॑म्। वी॒र्य॑संमिताः। आ॒र्द्रा भ॑वन्ति। आ॒र्द्रमि॑व हि
रेत॑स्मि॒च्यते॑। चि॒त्रि॒य॒स्याश्व॒त्थ॒स्याद॑धाति। चि॒त्रमे॒व भ॑वति।
घृ॒तव॑तीभि॒रा द॑धाति॥६९॥

ए॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॑। यद्धृ॒तम्। प्रि॒येणै॒वैनं॑ धाम्ना
सम॑र्धयति। अथो तेज॑सा। गा॒य॒त्रीभिर्ब्रा॑ह्म॒णस्या॑द॒ध्यात्।
गा॒य॒त्रछ॑न्दा॒ वै ब्रा॑ह्म॒णः। स्व॒स्य छ॑न्द॒सः प्र॒त्यय॑न॒स्त्वाय॑।
त्रि॒ष्टु॒ग्भी॑ रा॒ज॒न्य॑स्य। त्रि॒ष्टु॒च्छ॑न्दा॒ वै रा॑ज॒न्यः। स्व॒स्य
छ॑न्द॒सः प्र॒त्यय॑न॒स्त्वाय॑॥७०॥

जग॑तीभिर्वै॒श्यस्य॑। जग॑तीछ॒न्दा॒ वै वै॒श्यः। स्व॒स्य छ॑न्द॒सः
प्र॒त्यय॑न॒स्त्वाय॑। त॒स्र सं॑व॒त्स॒रं गो॑पायेत्। सं॒व॒त्स॒रं
हि रेतो॑ हितं वर्ध॑ते। यद्ये॑न॒स्र सं॑व॒त्स॒रे नो॒प॒नमे॑त्।
स॒मिधः॑ पुन॒राद॑ध्यात्। रेत॑ ए॒व तद्धि॑तं वर्ध॑मानमेति। न
मा॒स्रम॑श्जीयात्। न स्त्रि॒यमु॑पेयात्॥७१॥

यन्मा॒सम॑श्जी॒यात्। यथ्नि॒यमु॑पे॒यात्। निर्वी॑र्य॒स्यात्।
नैन॑म॒ग्निरु॑प॒नमे॑त्। श्व आ॑धा॒स्यमा॑नो ब्रह्मो॒दनं प॑चति।
आ॒दि॒त्या वा इ॒त उ॑त्त॒मास्सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्। ते वा इ॒तो
यन्तं॑ प्र॒ति॒नुद॑न्ते। ए॒ते खलु॑ वावादि॒त्याः। यद्वा॑ह्म॒णाः। तैरे॒व
स॒न्त्वं ग॑च्छति॥ ७२॥

नैनं॑ प्र॒ति॒नुद॑न्ते। ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति। क्वा॑ सः।
अ॒ग्निः का॒र्यः। यो॑ऽस्मै प्र॒जां प॒शून्प्र॑ज॒नय॑तीति।
शल्कै॑स्ता॒रात्रि॑म॒ग्निमि॑न्धीत। तस्मि॑न्नुपव्युषम॒रणी॑ निष्ट॑पेत्।
यथ॑ऽप्र॒भाय॑ वाशि॒ता न्या॑विच्छा॒यति॑। ता॒दृगे॒व तत्। अ॒पो॒दूह्य॑
भस्मा॒ग्निं म॑न्थति॥ ७३॥

सैव सा॒ग्नेस्सन्त॑तिः। तं म॑थि॒त्वा प्राश्च॑मुद्ध॒रति॑। सं॒व॒त्स॒रमे॒व
तद्रेतो॑ हि॒तं प्र॑ज॒नय॑ति। अना॑हि॒तस्त॒स्याग्नि॑रित्या॒हुः।
यस्स॒मिधो॑ऽना॒धाय॑ग्निमा॒धत्त॑ इति॑। तास्सं॒व॒त्स॒रे
पुर॑स्ता॒दाद॑ध्यात्। सं॒व॒त्स॒रादे॒वैन॑मव॒रुध्या॑धत्ते। यदि॑
सं॒व॒त्स॒रेऽना॑द॒ध्यात्। द्वा॒द॒श्यां पुर॑स्ता॒दाद॑ध्यात्।
सं॒व॒त्स॒रप्र॑तिमा॒ वै द्वा॒द॒श रा॒त्रयः॑। सं॒व॒त्स॒रमे॒वास्या॑हि॒ता
भव॑न्ति। यदि॑ द्वा॒द॒श्यां ना॑द॒ध्यात्। त्र्य॒हे पुर॑स्ता॒दाद॑ध्यात्।
आहि॑ता ए॒वास्य॑ भवन्ति॥ ७४॥

द्वितीयमपचत्तुर्थमपचददितौ रेतोऽधत्त समिता घृतवन्तीभिरादधाति राजन्यस्वस्वस्य छन्दसः

प्रत्ययनस्त्वार्येयाद्वच्छति मन्थति रात्रयश्चत्वारि च॥ ९॥ [९]

प्रजापतिः प्रजा असृजत। स रिरिचानोऽमन्यत।
 स तपोऽतप्यत। स आत्मन्वीर्यमपश्यत्। तदवर्धत।
 तदस्मात्सहसोर्ध्वमसृज्यत। सा विराडभवत्। तां देवासुरा
 व्यगृह्णत। सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। मम वा एषा॥७५॥

दोहा एव युष्माकमिति। सा ततः प्राच्युदक्रामत्।
 तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथर्व पितुं मे गोपायेति। सा
 द्वितीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। नर्य प्रजां मे
 गोपायेति। सा तृतीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्।
 शःस्य पशून्मे गोपायेति॥७६॥

सा चतुर्थमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। सप्रथ
 सभां मे गोपायेति। सा पञ्चममुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः
 पर्यगृह्णात्। अहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपायेति। अग्नीन् वाव सा
 तान्व्यक्रमत। तान्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथो पङ्क्तिमेव।
 पङ्क्तिर्वा एषा ब्राह्मणे प्रविष्टा॥७७॥

तामात्मनोऽधि निर्मिमीते। यदग्निराधीयते। तस्मादेतावन्तोऽग्नय
 आधीयन्ते। पाङ्क्तं वा इदं सर्वम्। पाङ्क्तैर्नैव पाङ्क्तं स्पृणोति।
 अथर्व पितुं मे गोपायेत्याह। अन्नमेवैतेन स्पृणोति। नर्य
 प्रजां मे गोपायेत्याह। प्रजामेवैतेन स्पृणोति। शःस्य
 पशून्मे गोपायेत्याह॥७८॥

प॒शूने॒वैतेन॑ स्पृ॒णोति॑। सप्र॑थ स॒भां मे॑ गोपा॒येत्या॑ह।
 स॒भामे॒वैतेने॑न्द्रि॒यः स्पृ॒णोति॑। अहे॑ बु॒ध्रिय॑ मन्त्रं
 मे गोपा॒येत्या॑ह। मन्त्र॑मे॒वैतेन॑ श्रि॒यः स्पृ॒णोति॑।
 यदा॑न्वाहा॒र्यप॑चनेऽन्वाहा॒र्यं प॑चन्ति। तेन॑ सोऽस्या॒भीष्टः
 प्री॒तः। यद्वा॑ह॒पत्य॑ आज्यंमधि॒श्रय॑न्ति संपत्नी॒र्याज॑यन्ति।
 तेन॑ सोऽस्या॒भीष्टः प्री॒तः। यदा॑हव॒नीये॑ जुह॒ति॥७९॥

तेन॑ सोऽस्या॒भीष्टः प्री॒तः। यथ्स॒भायां॑ वि॒जय॑न्ते। तेन॑
 सोऽस्या॒भीष्टः प्री॒तः। यदा॑वस॒थेऽन्न॑ हर॑न्ति। तेन॑
 सोऽस्या॒भीष्टः प्री॒तः। तथा॑ऽस्य॒ सर्वे॑ प्री॒ता अ॒भीष्टा॑
 आधी॑यन्ते। प्रव॑स॒थमे॒ष्यन्ने॒वमु॑प॒तिष्ठे॑तैकमेकम्। यथा॑
 ब्राह्म॑णाय॒ गृहे॒वासि॑ने परि॒दाय॑ गृहा॒नेति॑। ता॒दृगे॒व तत्।
 पुन॑रा॒गत्यो॑प॒तिष्ठ॑ते। सा भा॑गेयमे॒वैषां॑ तत्। सा तत्
 ऊ॒र्ध्वारो॑हत्। सा रो॑हि॒ण्य॑भवत्। तद्रो॑हि॒ण्यै रो॑हि॒णित्व॑म्।
 रो॒हि॒ण्याम॑ग्निमाद॒धीत॑। स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ प्र॑ति॒ष्ठित॑माध॒त्ते।
 ऋ॒ध्नोत्ये॑नेन॥८०॥

एषा प॒शून्मे गोपा॑येति प्रविष्टा प॒शून्मे गोपा॑येत्या॒ह जुह॑ति तिष्ठते सप्त च॥१०॥१०॥—[१०]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

उ॒द्ध॒न्यमा॑नम॒स्या अ॑मे॒ध्यम्। अपं पा॒प्मानं॑ यज॑मानस्य हन्तु।
 शि॒वा न॑स्सन्तु प्र॒दिश॑श्चत॑स्रः। शं नो॑ मा॒ता पृ॑थि॒वी तो॑क॒साता॑।
 शं नो॑ दे॒वीर॒भिष्ट॑ये। आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑। शंयो॒रभि॑ स्र॒वन्तु॑

नः। वैश्वानरस्य रूपम्। पृथिव्यां परिस्रसा। स्योनमा विशन्तु
नः॥१॥

यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः। संजज्ञाने रोदसी संबभूवतुः।
ऊषान्कृष्णमवतु कृष्णमूषाः। इहोभयोर्यज्ञियमार्गमिष्टाः।
ऊतीः कुर्वाणो यत्पृथिवीमचरः। गुहाकारमाखुरूपं प्रतीत्य।
तत्ते न्यक्तमिह संभरन्तः। शतं जीवेम शरदस्सवीराः। ऊर्जं
पृथिव्या रसमाभरन्तः। शतं जीवेम शरदः पुरूचीः॥२॥

वप्त्रीभिरनुवित्तं गुहासु। श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः।
प्रजापतिसृष्टानां प्रजानाम्। क्षुधोऽपहृत्यै सुवितं नो अस्तु।
उप प्रभिन्नमिषमूर्जं प्रजाभ्यः। सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि।
यस्य रूपं बिभ्रदिमामविन्दत्। गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य
मध्ये। तस्येदं विहतमाभरन्तः। अछम्बद्वारमस्यां विधेम॥३॥

यत्पर्यपश्यत्सरिरस्य मध्ये। उर्वीमपश्यज्जगतः प्रतिष्ठाम्।
तत्पुष्करस्यायतनाद्धि जातम्। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनं हरामि।
याभिरदृष्टं हज्जगतः प्रतिष्ठाम्। उर्वीमिमां विश्वजनस्य भर्त्रीम्।
ता नश्शिवाश्शर्करास्सन्तु सर्वाः। अग्ने रेतश्चन्द्रं हिरण्यम्।
अद्ध्यस्संभूतममृतं प्रजासु। तत्संभरन्नुत्तरतो निधाय॥४॥

अतिप्रयच्छं दुरितिं तरेयम्। अश्वौ रूपं कृत्वा
यदंश्चत्थेऽतिष्ठः। संवत्सरं देवेभ्यो निलायं। तत्ते न्यक्तमिह
संभरन्तः। शतं जीवेम शरदस्सवीराः। ऊर्जः पृथिव्या

अध्युत्थितोऽसि। वनस्पते शतवल्शो विरोह। त्वया
वयमिषमूर्जं मदन्तः। रायस्पोषेण समिषा मदेम। गायत्रिया
हियमाणस्य यत्ते॥५॥

पूर्णमपतत्तृतीयस्यै दिवोऽधि। सोऽयं पूर्णस्सोमपर्णाद्धि
जातः। ततो हरामि सोमपीथस्यावरुद्धौ। देवानां ब्रह्मवादं
वदतां यत्। उपाशृणोस्सुश्रवा वै श्रुतोऽसि। ततो मामाविशतु
ब्रह्मवर्चसम्। तत्संभर३ स्तदवरुन्धीय साक्षात्। यया ते
सृष्टस्याग्नेः। हेतिमशमयत्प्रजापतिः। तामिमामप्रदाहाय॥६॥

शमी५ शान्त्यै हराम्यहम्। यत्ते सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं
भा आर्च्छज्जातवेदः। तया भासा संमितः। उरुं नो
लोकमनु प्रभाहि। यत्ते तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दज्जातवेदः।
मरुतोऽद्विस्तमयित्वा। एतत्ते तदशनेस्संभरामि। सात्मा
अग्ने सहृदयो भवेह। चित्रियादश्वत्थात्संभृता बृहत्यः॥७॥

शरीरमभि स३ स्कृतास्थ। प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताः।
तिस्रस्त्रिवृद्धिर्मिथुनाः प्रजात्यै। अश्वत्थाद्धव्यवाहाद्धि जाताम्।
अग्नेस्तनूं यज्ञिया५ संभरामि। शान्तयोनि५ शमीगर्भम्।
अग्रये प्रजनयितवै। यो अश्वत्थश्शमीगर्भः। आरुरोह त्वे
सचा। तं ते हरामि ब्रह्मणा॥८॥

यज्ञियैः केतुभिस्सह। यं त्वां समभरज्जातवेदः। यथाशरीरं
भूतेषु न्यक्तम्। स संभृतस्सीद शिवः प्रजाभ्यः। उरुं नो
लोकमनुनेषि विद्वान्। प्रवेधसे कवये मेध्याय। वचो वन्दारुं

वृषभाय वृष्णे। यतो भयमभयं तन्नो अस्तु। अव देवान्
यजेहेड्यान्। समिधाऽग्निं दुवस्यत॥९॥

घृतैर्बोधयतातिथिम्। आऽस्मिन् हव्या जुहोतन। उप
त्वाऽग्ने हविष्मतीः। घृताचीर्यन्तु हर्यत। जुषस्व समिधो
मम। तं त्वा समिद्धिरङ्गिरः। घृतेन वर्धयामसि। बृहच्छोचा
यविष्ठा। समिध्यमानः प्रथमो नु धर्मः। समक्तुभिरज्यते
विश्ववारः॥१०॥

शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः। सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान्।
घृतप्रतीको घृतयोनिरग्निः। घृतैस्समिद्धो घृतमस्यान्नम्।
घृतप्रुषस्त्वा सरितो वहन्ति। घृतं पिबन्त्सुयजा यक्षि देवान्।
आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणः। घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं
पीत्वा मधु चारु गव्यम्। पितेव पुत्रमभिरक्षतादिमम्॥११॥

त्वामग्ने समिधानं यविष्ठा। देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहम्।
उरुज्रयसं घृतयोनिमाहुतम्। त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्वति।
त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतेन। सुम्रायवस्सुषमिधा समीधिरे।
स वावृधान ओषधीभिरुक्षितः। उरु ज्रयांसि पार्थिवा
वितिष्ठसे। घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूरुषदम्। अग्निं मित्रं न
समिधान ऋजते॥१२॥

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यत्। शुक्रवर्णामुदु नो यंसते
धियम्। प्रजा अग्ने संवासय। आशाश्च पशुभिस्सह।

राष्ट्राण्यस्मा॒ आर्धे॑हि। यान्यास॑न्त्सवितु॒स्सवे। म॒ही वि॒श्वती॒
सद॑ने ऋ॒तस्य॑। अ॒र्वाची॒ एतं॑ धरुणे रयी॒णाम्। अ॒न्तर्व॑ती
ज॒न्यं जा॒तवे॑दसम्। अ॒ध्वरा॑णां॒ जन॑यथः पुरो॒गाम्॥१३॥

आरो॑हतं द॒शत॑ꣳ शक्क॑री॒र्मम॑। ऋ॒तेना॑ग्न॒ आयु॑षा॒ वर्च॑सा स॒ह।
ज्यो॒ग्जीव॑न्त॒ उत्त॑रामुत्तरा॒ꣳ समा॑म्। द॒शम॑हं पूर्ण॒मासं॑ य॒ज्ञं
यथा॑ य॒ज्ञैः। ऋ॒त्वि॒यव॑ती स्थो अ॒ग्निरे॑तसौ। गर्भं॑ दधाथां॒ ते
वा॑म॒हं द॑दे। तत्स॒त्यं य॒द्वीरं॑ बिभृथः। वी॒रं ज॑नयिष्यथः। ते
मत्प्रा॑तः प्रज॑निष्येथे। ते मा॒ प्रजा॑ते प्रज॑नयिष्यथः॥१४॥

प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॑ सुव॒र्गे लो॒के। अ॒नृता॑त्स॒त्यमु॑पैमि।
मा॒नुषा॑देव्यमु॒पैमि॑। दैवीं॑ वाचं॒ यच्छा॑मि। श॒ल्वैर॑ग्निमि॒न्ध्या॒नः।
उ॒भौ लो॒कौ सं॑नेम॒हम्। उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्॑ ऋ॒ध्वा। अ॒ति मृ॑त्युं
ते॒राम्य॑हम्। जा॒तवे॑दो भुव॑नस्य॒ रेतः॑। इ॒ह सि॑ञ्च॒ तप॑सो
य॒ज्ञनि॑ष्यते॥१५॥

अ॒ग्निम॑श्च॒त्थादधि॑ हव्य॒वाह॑म्। श॒मीग॒र्भाञ्जन॑यन् यो म॑यो॒भूः।
अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वि॒यः। यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒
आरो॑ह। अथा॑ नो वर्धया र॒यिम्। अपै॑त॒ वी॒त वि॑ च॒ सर्प॑तातः।
येऽत्र॑ स्थ पु॒राणा॑ ये च॒ नूत॑नाः। अदा॑दि॒दं य॒मोऽव॑सानं
पृथि॒व्याः। अ॒क्र॒न्नि॒मं पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै॥१६॥

अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्य॒ग्नेः पुरी॑षमसि। सं॒ज्ञान॑मसि काम॒धरण॑म्। मयि॑
ते काम॒धरणं॑ भूयात्। सं॒वस्सृ॑जामि॒ हृद॑यानि। सꣳसृ॑ष्टं

मनो॑ अस्तु वः। सं॑सृष्टः प्रा॒णो अस्तु वः। सं या वः
प्रि॒यास्तनुवः॑। सं प्रि॒या हृद॑यानि वः। आ॒त्मा वो॑ अस्तु
संप्रि॑यः। संप्रि॑यास्तनुवो॒ मम॑॥१७॥

कल्पे॑तां द्यावा॑पृथि॒वी। कल्प॑न्ता॒माप् ओष॑धीः।
कल्प॑न्ता॒मग्नयः॑। पृथ॑क्। मम॒ ज्यैष्ठ्या॑य॒ सव्र॑ताः।
येऽग्नय॑स्सम॑नसः। अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी। वास॑न्तिकावृ॒तू
अ॒भि कल्प॑मानाः। इन्द्र॑मिव दे॒वा अ॒भि सं वि॑शन्तु।
दि॒वस्त्वा॑ वी॒र्ये॑ण। पृथि॒व्यै म॑हिम्ना॥१८॥

अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ पोषे॑ण। स॒र्वप॑शुमाद॑धे। अजी॑जनन्न॒मृतं
मर्त्या॑सः। अ॒स्त्रेमा॑णं त॒रणि॑ वी॒डुज॑म्भम्। दश॒ स्वसा॑रो
अ॒ग्नव॑स्समी॒चीः। पुमा॑सं जा॒तम॒भि स॑र॒भन्ता॑म्।
प्र॒जाप॑तेस्त्वा प्रा॒णेना॒भि प्रा॑णिमि। पू॒ष्णः पोषे॑ण॒ मह्य॑म्।
दी॒र्घायु॑त्वाय॒ शत॑शा॒रदा॑य। श॒त॑ श॒रद्भ्य॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से॥१९॥

जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। अ॒हं त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्।
ममा॑सि॒ योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि। ममै॒व सन्व॑हं ह॒व्यान्य॑ग्रे।
पु॒त्रः पि॒त्रे लो॑क॒कृज्जा॑तवेदः। प्रा॒णे त्वा॒मृत॑माद॑धामि।
अ॒न्नाद॑म॒न्नाद्या॑य। गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै। सु॒गा॒र॒ह॒प॒त्यो वि॑दह॒न्नरा॑तीः।
उ॒षस॑श्श्रेय॑सीश्श्रेय॑सीर्दध॑त्॥२०॥

अ॒ग्ने स॒पत्ना॑ अप॒ बाध॑मानः। रा॒यस्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑
धेहि॑। इ॒मा उ॒ मामु॑प॒तिष्ठ॑न्तु रा॒यः। आ॒भिः प्र॒जाभि॑रि॒ह

संवसेय। इहो इडां तिष्ठतु विश्वरूपी। मध्ये वसोर्दीदिहि
जातवेदः। ओजसे बलाय त्वोद्यच्छे। वृषणे शुष्मायायुषे
वर्चसे। सपत्नतूरसि वृत्रतूः। यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गः॥ २१॥

यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टः। पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथे।
तया नो अग्ने जुषमाण एहि। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तिरिक्षात्।
वातात्पशुभ्यो अध्योषधीभ्यः। यत्र यत्र जातवेदस्संबभूथ।
ततो नो अग्ने जुषमाण एहि। प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्।
अग्नेरग्ने पुरोअग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि भाहि॥ २२॥

ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यत्।
अन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च
रश्मीन्। अनु द्यावापृथिवी आततान। विक्रमस्व महा९
असि। वेदिषन्मानुषेभ्यः। त्रिषु लोकेषु जागृहि। यदिदं
दिवो यददः पृथिव्याः। संविदाने रोदसी सं बभूवतुः॥ २३॥

तयोः पृष्ठे सीदतु जातवेदाः। शंभूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्योनः।
प्राणं त्वाऽमृत आ दधामि। अन्नादमन्नाद्याय। गोप्तारं गुप्त्यै।
यत्ते शुक्र शुक्रं वर्चश्शुक्रा तनूः। शुक्रं ज्योतिरजस्रम्। तेन मे
दीदिहि तेन त्वाऽऽदधे। अग्निनाऽग्ने ब्रह्मणा। आनशे व्यानशे
सर्वमायुर्व्यानशे॥ २४॥

नर्यं प्रजां मे गोपाय। अमृतत्वाय जीवसे। जातां
जनिष्यमाणां च। अमृते सत्ये प्रतिष्ठिताम्। अथर्व

पितुं मे गोपाय। रसमन्नमिहायुषे। अदब्धायोऽशीततनो।
अविषन्नः पितुं कृणु। शंस्यं पशून्मे गोपाय। द्विपादो ये
चतुष्पदः॥२५॥

अष्टाशफाश्च य इहाग्रे। ये चैकशफा आशुगाः। सप्रथ
सभां मे गोपाय। ये च सभ्यास्सभासदः। तानिन्द्रियावतः
कुरु। सर्वमायुरुपासताम्। अहे बुध्निय मन्नं मे गोपाय।
यमृषयस्त्रैविदा विदुः। ऋचस्सामानि यजूंषि। सा हि
श्रीरमृता सताम्॥२६॥

चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः। घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये।
मर्मज्यमाना महते सौभगाय। मह्यं धुक्ष्व यजमानाय
कामान्। इहैव सन्तत्रं सतो वो अग्नयः। प्राणेन वाचा
मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्। ज्योतिषा
वो वैश्वानरेणोपतिष्ठे। पञ्चधाऽग्नीन्व्यक्रामत्। विराट्त्सृष्टा
प्रजापतेः। ऊर्ध्वाऽऽरोहद्रोहिणी। योनिर्ग्रेः प्रतिष्ठितिः॥२७॥

नवैतान्यहानि भवन्ति। नव वै सुवर्गा लोकाः।
यदेतान्यहान्युपयन्ति। नवस्वेव तत्सुवर्गेषु लोकेषु
सत्रिणः प्रतिष्ठन्तो यन्ति। अग्निष्टोमाः परस्सामानः
कार्या इत्याहुः। अग्निष्टोमसमितस्सुवर्गो लोक इति।
द्वादशाग्निष्टोमस्य स्तोत्राणि। द्वादश मासास्संवत्सरः। तत्तत्र
सूक्ष्मम्। उक्थ्या एव सप्तदशाः परस्सामानः कार्याः॥२८॥

प॒शवो॒ वा उ॒क्थानि॑। प॒शूना॒मव॑रुद्धौ। वि॒श्वजि॒दभि॒जिता॑वग्नि॒ष्टोमौ॑।
 उ॒क्थ्या॑स्सप्त॒दशाः पर॑स्समा॒नः। ते स॑स्तु॒ता वि॒राज॑न्म॒भि
 संप॑द्यन्ते। द्वे चर्चा॒वति॑रिच्येते। एक॑या गौरति॑रिक्तः।
 एक॑याऽऽयु॑रूनः। सु॒वर्गो॒ वै लो॒को ज्योतिः॑। ऊ॒र्ग्विरा॑ट्॥ २९॥

सु॒वर्गमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यन्ति। यत्प॒र॑ रा॒थन्तर॑म्।
 तत्प्र॑थ॒मेऽह॑न्का॒र्यम्। बृ॒हद्वि॒तीयै॑। वै॒रूपं॑ तृ॒तीयै॑। वै॒राजं॑ चतु॒र्थे।
 शा॒क्रं प॑ञ्च॒मे। रै॒वत॑ ष॒ष्ठे। तदु॑ पृ॒ष्ठेभ्यो॒ नय॑न्ति। स॒न्तन॑य
 ए॒ते ग्र॑हा गृह्यन्ते॥ ३०॥

अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः पर॑स्साम॒सु। इ॒माने॒वैतै॒र्लोकान्॑ स॒न्त॑न्वन्ति।
 मि॒थुना॒ ए॒ते ग्र॑हा गृह्यन्ते। अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः पर॑स्साम॒सु।
 मि॒थुनमे॒व तैर्य॑ज॒माना॒ अव॑रुन्धते। बृ॒हत्पृ॑ष्ठं भ॒वति॑। बृ॒हद्वै
 सु॒वर्गो॒ लो॒कः। बृ॒हतै॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति। त्र॒यस्त्रि॑ं॒शिना॑म॒
 सामं॑। मा॒ध्यन्दि॑ने प॒व॑माने भ॒वति॑॥ ३१॥

त्र॒यस्त्रि॑ं॒शद्वै दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रुन्धते। ये वा इ॒तः परा॑श्च॒
 संव॑त्सरमु॒पय॑न्ति। न है॒नं ते स्व॑स्ति स॒मश्नु॑वते। अथ॒
 येऽमु॒तोऽर्वा॑श्चमु॒पय॑न्ति। ते है॒नं स्व॑स्ति स॒मश्नु॑वते। ए॒तद्वा
 अ॒मुतो॑ऽर्वा॑श्चमु॒पय॑न्ति। यदे॒वम्। यो ह॒ खलु॑ वाव प्र॒जाप॑तिः।
 स उ॒वेवेन्द्रः॑। तदु॑ दे॒वेभ्यो॒ नय॑न्ति॥ ३२॥

स॒न्तति॑र्वा ए॒ते ग्र॑हाः। यत्प॒र॑स्सामा॒नः। वि॒षूवा॒न्दि॒वाकी॒र्त्यम्।
 यथा॒ शा॒लायै॒ पक्ष॑सी। ए॒व॑ संव॑त्सरस्य॒ पक्ष॑सी। यदे॒तेन॑

गृह्येरन्। विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रसेयाताम्।
आर्तिमार्च्छेयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यमं
व२शमभि समायच्छति॥३३॥

एव२ संवत्सरस्य पक्षसी दिवाकीर्त्यमभि सं तन्वन्ति।
नार्तिमार्च्छन्ति। एकवि२शमहर्भवति। शुक्राग्रा ग्रहा
गृह्यन्ते। प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय। सौर्य एतदहः पशुरालभ्यते।
सौर्योऽतिग्राह्यो गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो
अहं एवैष बलिर्हियते। सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्ते॥३४॥

सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः। असावादित्यशिरः
प्रजानाम्। शीर्षन्नेव प्रजानां प्राणान्दधाति। तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणाः। इन्द्रो वृत्र२ हत्वा। असुरान्पराभाव्य। स
इमाल्लोकानभ्यजयत्। तस्यासौ लोकोऽनभिजित आसीत्।
तं विश्वकर्मा भूत्वाऽभ्यजयत्। यद्वैश्वकर्मणो गृह्यते॥३५॥

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते।
ये वैश्वकर्मणं गृह्यते। आदित्यश्चो गृह्यते। इयं वा अदितिः।
अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति। अन्योन्यो गृह्यते। विश्वान्येवान्येन
कर्माणि कुर्वाणा यन्ति। अस्यामन्येन प्रति तिष्ठन्ति।
तावाऽपरार्धात्संवत्सरस्यान्योन्यो गृह्यते। तावुभौ सह
महाव्रते गृह्यते। यज्ञस्यैवान्तं गत्वा। उभयोर्लोकयोः

प्रति॑तिष्ठन्ति। अ॒र्क्यमु॒क्थं भ॑वति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रुध्यै॥ ३६॥

ए॒कवि॒ंश ए॒ष भ॑वति। ए॒तेन॒ वै दे॒वा ए॑कवि॒ंशेन॑।
आ॒दि॒त्यमि॒त उ॑त्त॒मं सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑रोहयन्। स वा ए॒ष
इ॒त ए॑कवि॒ंशः। तस्य॒ दशा॒वस्ता॒दहा॑नि। दशं प॒रस्ता॑त्। स
वा ए॒ष वि॒राज्यु॑भ॒यतः॑। प्रति॑ष्ठितः। वि॒राजि॒ हि वा ए॒ष
उ॑भ॒यतः॑। प्रति॑ष्ठितः। तस्मा॑दन्त॒रेमौ लो॒कौ यन्। सर्वेषु॑
सुव॒र्गेषु॑ लो॒केष्व॑भि॒तप॑न्नेति॥ ३७॥

दे॒वा वा आ॑दि॒त्यस्य॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑। परा॑चोऽतिपा॒दाद॑बिभ॒युः।
तं छ॒न्दो॑भिर॒दृह॑न्धृ॒त्यै। दे॒वा वा आ॑दि॒त्यस्य॑ सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑। अवा॑चोऽवपा॒दाद॑बिभ॒युः। तं प॒ञ्च॒मी र॒श्मिभि॑रुद॒वय॑न्।
तस्मा॑देकवि॒ंशेऽह॑न्पञ्च॒ दिवा॑की॒र्त्यानि॑ क्रियन्ते। र॒श्मयो॑
वै दि॒वाकी॒र्त्यानि॑। ये गा॑य॒त्रे। ते गा॑य॒त्रीषू॑त्त॒रयोः॑
पव॑मानयोः॥ ३८॥

म॒हादि॑वाकी॒र्त्यं हो॑तुः पृ॒ष्ठम्। वि॒कर्णं॑ ब्र॒ह्मसा॑मम्।
भा॒सोऽग्नि॑ष्टो॒मः। अथै॑तानि॒ परा॑णि। परै॒र्वै दे॒वा आ॑दि॒त्यं
सु॑व॒र्गं लो॒कम॑पा॒रय॑न्। यदपा॑रयन्। तत्परा॑णां प॒रत्व॑म्।
पा॒रय॑न्त्येनं॒ परा॑णि। य ए॒वं वेद॑। अथै॑तानि॒ स्परा॑णि। स्परै॒र्वै
दे॒वा आ॑दि॒त्यं सु॑व॒र्गं लो॒कम॑स्पा॒रय॑न्। यदस्पा॑रयन्।
तत्स्परा॑णां॒ स्पर॑त्वम्। स्पा॒रय॑न्त्येनं॒ स्परा॑णि। य ए॒वं
वेद॑॥ ३९॥

अप्रतिष्ठां वा एते गच्छन्ति। येषां संवत्सरेऽनाप्तेऽथ।
 एकादशिन्याप्यते। वैष्णवं वामनमा लभन्ते। यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञमेवालभन्ते प्रतिष्ठित्यै। ऐन्द्राग्नमालभन्ते। इन्द्राग्नी वै
 देवानामयातयामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ते
 एवालभन्ते॥४०॥

वैश्वदेवमालभन्ते। देवतां एवावरुन्धते। द्यावापृथिव्यां
 धेनुमालभन्ते। द्यावापृथिव्योरेव प्रति तिष्ठन्ति। वायव्यं
 वत्समालभन्ते। वायुरेवैभ्यो यथाऽऽयतनाद्देवतां अवरुन्धे।
 आदित्यामविं वशामालभन्ते। इयं वा अदितिः। अस्यामेव
 प्रति तिष्ठन्ति। मैत्रावरुणीमालभन्ते॥४१॥

मित्रेणैव यज्ञस्य स्विष्टं शमयन्ति। वरुणेन दुरिष्टम्।
 प्राजापत्यं तूपरं महाव्रत आलभन्ते। प्राजापत्योऽतिग्राह्यो
 गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अहं एवैष
 बलिर्हियते। आग्नेयमा लभन्ते प्रति प्रज्ञात्यै। अजपेत्वान्
 वा एते पूर्वैर्मासैरव रुन्धते। यदेते गुव्याः पशवं आलभ्यन्ते।
 उभयेषां पशूनामवरुद्धौ॥४२॥

यदतिरिक्तामेकादशिनीमालभैरन्। अप्रियं भ्रातृव्यमभ्यतिरिच्येत।
 यद्वैद्वौ पशू समस्येयुः। कनीय आयुः कुर्वीरन्। यदेते
 ब्राह्मणवन्तः पशवं आलभ्यन्ते। नाप्रियं भ्रातृव्यमभ्यतिरिच्यते।
 न कनीय आयुः कुर्वते॥४३॥

प्रजापतिः प्रजास्सृष्ट्वा वृत्तोऽशयत्। तं देवा भूतानां
 रसं तेजस्संभृत्य। तेनैनमभिषज्यन्। महानववर्तीति।
 तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्। महद्व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य
 महाव्रतत्वम्। महतो व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्।
 पञ्चविंशस्तोमो भवति॥४४॥

चतुर्विंशत्यर्धमासस्संवत्सरः। यद्वा एतस्मिन्संवत्सरेऽधि
 प्राजायत। तदन्नं पञ्चविंशमभवत्। मध्यतः क्रियते। मध्यतो
 ह्यन्नमशितं धिनोति। अथो मध्यत एव प्रजानामूर्ध्नीयते।
 अथ यद्वा इदमन्ततः क्रियते। तस्मादुदन्ते प्रजास्समेधन्ते।
 अन्ततः क्रियते प्रजननायैव। त्रिवृच्छिरो भवति॥४५॥

त्रेधाविहितं हि शिरः। लोमं छुवीरस्थिं। परांचा स्तुवन्ति।
 तस्मात्तत्सदृगेव। न मेद्यतोऽनु मेद्यति। न कृश्यतोऽनु
 कृश्यति। पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति। सप्तदशोऽन्यः।
 तस्माद्वयां स्यन्यतरमर्धमभि पर्यावर्तन्ते। अन्यतरतो हि
 तद्वरीयः क्रियते॥४६॥

पञ्चविंश आत्मा भवति। तस्मान्मध्यतः पशवो वरिष्ठाः।
 एकविंशं पुच्छम्। द्विपदासु स्तुवन्ति प्रतिष्ठित्यै। सर्वेण
 सह स्तुवन्ति। सर्वेण ह्यात्मनाऽऽत्मन्वी। सहोत्पतन्ति।
 एकैकामुच्छिषन्ति। आत्मन् ह्यङ्गानि बद्धानि। न वा एतेन
 सर्वः पुरुषः॥४७॥

यदित॑इतो॒ लोमा॑नि द॒तो न॒खान्। प॒रिमा॑दः क्रियन्ते।
 तान्ये॒व तेन॒ प्रत्यु॑प्यन्ते। औदु॑म्बर॒स्तल्पो॑ भवति।
 ऊ॒र्वा अन्न॑मुदुम्बरः। ऊ॒र्ज ए॒वान्नाद्य॑स्याव॑रुध्यै।
 यस्य॑ तल्प॒सद्य॑म॒नभिजि॑तः॒ स्यात्। स दे॒वाना॑ꣳ
 साम्य॑क्षे। तल्प॒सद्य॑म॒भिजया॑नीति॒ तल्प॑मा॒रुह्यो॑द्गायेत्।
 तल्प॒सद्य॑मे॒वाभि ज॑यति॥४८॥

यस्य॑ तल्प॒सद्य॑म॒भिजि॑तः॒ स्यात्। स दे॒वाना॑ꣳ साम्य॑क्षे।
 तल्प॒सद्य॑ मा परा॑जे॒षीति॒ तल्प॑मा॒रुह्यो॑द्गायेत्। न तल्प॒सद्य॑
 परा॑जयते। प्ले॒ङ्गे शꣳसति॑। महो॒ वै प्ले॒ङ्गः। मह॑स
 ए॒वान्नाद्य॑स्याव॑रुध्यै। दे॒वा॒सुरा॑स्संय॑त्ता आसन्। त आ॑दि॒त्ये
 व्याय॑च्छन्त। तं दे॒वास्सम॑जयन्॥४९॥

ब्रा॒ह्मण॑श्च शू॒द्रश्च॑ च॒र्मकर्ते॑ व्याय॑च्छेते। दै॒व्यो वै वर्णो॑ ब्रा॒ह्मणः॑।
 अ॒सुर्य॑श्शू॒द्रः। इ॒मेऽरा॑त्सुरि॒मे सु॑भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रो ब्रू॑यात्।
 इ॒म उ॑द्वासीका॒रिण॑ इ॒मे दु॑र्भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रः। यदे॒वेषा॑ꣳ
 सु॒कृतं॑ या रा॒द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽभि श्री॑णाति। यदे॒वेषा॑ꣳ दु॒ष्कृतं॑
 याऽरा॑द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽप॑ हन्ति। ब्रा॒ह्मण॑स्सं ज॑यति।
 अ॒मुमे॒वादित्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ संवि॑न्दन्ते॥५०॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सुरा॑स्संय॑त्ता आसन्। ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्तः॑।
 अ॒ग्नीषो॑म॒योस्तेज॑स्विनी॒स्त॒नूस्सं॑न्य॑दधत। इ॒दमु॑ नो

भविष्यति। यदि नो जेष्यन्तीति। तेनाग्नीषोमावपाक्रामताम्।
ते देवा विजित्य। अग्नीषोमावन्वैच्छन्। तेऽग्निमन्वविन्दन्तुषूथसन्नम्।
तस्य विभक्तीभिस्तेजस्विनींस्तनूरवारुन्धत॥१॥

ते सोममन्वविन्दन्। तमघ्नन्। तस्य यथाऽभिज्ञायं
तनूर्व्यगृह्णत। ते ग्रहा अभवन्। तद्ग्रहाणां ग्रहत्वम्। यस्यैवं
विदुषो ग्रहा गृह्यन्ते। तस्य त्वेव गृहीताः। नानाऽऽग्नेयं
पुनराधेये कुर्यात्। यदनाग्नेयं पुनराधेये कुर्यात्। व्यृद्धमेव
तत्॥२॥

अनाग्नेयं वा एतत्क्रियते। यत्समिधस्तनूनपातमिडो
बृहिर्यजति। उभावाग्नेयावाज्यभागौ स्याताम्। अनाज्यभागौ
भवतु इत्याहुः। यदुभावाग्नेयावन्वश्चाविति। अग्नये
पर्वमानायोत्तरस्स्यात्। यत्पर्वमानाय। तेनाज्यभागः।
तेन सौम्यः। बुधन्वत्याग्नेयस्याज्यभागस्य पुरोऽनुवाक्या
भवति॥३॥

यथा सुप्तं बोधयति। तादृगेव तत्। अग्निन्यक्ताः
पत्नीसंयाजानामृचस्स्युः। तेनाग्नेयं सर्वं भवति। एकधा
तेजस्विनीं देवतामुपैतीत्याहुः। सैनमीश्वरा प्रदह इति।
नेति ब्रूयात्। प्रजननं वा अग्निः। प्रजननमेवोपैतीति।
कृतयंजुस्संभृतसंभार इत्याहुः॥४॥

न संभृत्यास्संभाराः। न यजुः कार्यमिति। अथो खलु।

संभृत्या एव संभाराः। कार्यं यजुः। पुनराधेयस्य समृद्धौ।
तेनोपांशु प्रचरति। एष्य इव वा एषः। यत्पुनराधेयः।
यथोपांशु नष्टमिच्छति॥५॥

तादृगेव तत्। उच्चैस्स्विष्टकृतमुत्सृजति। यथा नष्टं
वित्त्वा प्राहायमिति। तादृगेव तत्। एकधा तैजस्विनीं
देवतामुपैतीत्याहुः। सैनमीश्वरा प्रदह इति। तत्तथा नोपैति।
प्रयाजानूयाजेष्वेव विभक्तीः कुर्यात्। यथापूर्वमाज्यभागो
स्याताम्। एवं पत्नीसंयाजाः॥६॥

तद्वैश्वानुरवत्प्रजननवत्तरमुपैतीति। तदाहुः। व्यृद्धं वा एतत्।
अनाग्नेयं वा एतत्क्रियत इति। नेति ब्रूयात्। अग्निं प्रथमं
विभक्तीनां यजति। अग्निमुत्तमं पत्नीसंयाजानाम्। तेनाग्नेयम्।
तेन समृद्धं क्रियत इति॥७॥

देवा वै यथादक्षां यज्ञानाहरन्त। योऽग्निष्टोमम्। य उक्थ्यम्।
योऽतिरात्रम्। ते सहैव सर्वे वाजपेयमपश्यन्। ते।
अन्योऽन्यस्मै नातिष्ठन्त। अहमनेन यजा इति। तैऽब्रुवन्।
आजिमस्य धावामेति॥८॥

तस्मिन्नाजिमधावन्। तं बृहस्पतिरुदजयत्। तेनायजत।
स स्वाराज्यमगच्छत्। तमिन्द्रोऽब्रवीत्। मामनेन
याजयेति। तेनेन्द्रमयाजयत्। सोऽग्रं देवतानां पर्यैत्।
अगच्छत्स्वाराज्यम्। अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय॥९॥

य एवं विद्वान् वाजपेयेन यजते। गच्छति स्वराज्यम्।
अग्रं समानानां पर्येति। तिष्ठन्तेऽस्मै ज्यैष्ठ्याय। स वा एष
ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञः। तं वा एतं वाजपेय
इत्याहुः। वाजाप्यो वा एषः। वाजं ह्येतेन देवा ऐप्सन्।
सोमो वै वाजपेयः। यो वै सोमं वाजपेयं वेद॥१०॥

वाज्यैवेन पीत्वा भवति। आऽस्य वाजी जायते। अन्नं वै
वाजपेयः। य एवं वेद। अत्यन्नम्। आऽस्यान्नादो जायते।
ब्रह्म वै वाजपेयः। य एवं वेद। अत्ति ब्रह्मणाऽन्नम्। आऽस्य
ब्रह्मा जायते ॥११॥

वाग्वै वाजस्य प्रसवः। य एवं वेद। करोति वाचा वीर्यम्।
ऐनं वाचा गच्छति। अपिवर्ती वाचं वदति। प्रजापतिर्देवेभ्यो
यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्वाजपेयमधत्त। तं देवा अब्रुवन्।
एष वाव यज्ञः। यद्वाजपेयः॥१२॥

अप्येव नोऽत्रास्त्विति। तेभ्य एता उज्जितीः प्रायच्छत्। ता
वा एता उज्जितयो व्याख्यायन्ते। यज्ञस्य सर्वत्वाय।
देवतानामनिर्भागाय। देवा वै ब्रह्मणश्चान्नस्य च
शमलमपाघ्नन्। यद्ब्रह्मणश्शमलमासीत्। सा गाथा
नाराशस्यभवत्। यदन्नस्य। सा सुरा॥१३॥

तस्माद्वायतश्च मत्तस्य च न प्रतिगृह्यम्। यत्प्रतिगृहीयात्।
शमलं प्रतिगृहीयात्। सर्वा वा एतस्य वाचोऽवरुद्धाः।

यो वांजपेययाजी। या पृथिव्यां याऽग्नौ या रथन्तरे।
 याऽन्तरिक्षे या वायौ या वामदेव्ये। या दिवि
 याऽऽदित्ये या बृहति। याऽप्सु यौषधीषु या
 वनस्पतिषु। तस्माद्वाजपेययाज्यात्विजिनः। सर्वा ह्यस्य
 वाचोऽवरोद्धाः॥१४॥

देवा वै यदन्यैर्ग्रहैर्यज्ञस्य नावारुन्धत। तदतिग्राह्यैरतिगृह्यावारुन्धत।
 तदतिगृह्याणामतिग्राह्यत्वम्। यदतिग्राह्या गृह्यन्ते।
 यदेवान्यैर्ग्रहैर्यज्ञस्य नावरुन्धे। तदेव तैरतिगृह्यावरुन्धे। पञ्च
 गृह्यन्ते। पाङ्क्तो यज्ञः। यावानेव यज्ञः। तमात्वाऽवरुन्धे॥१५॥

सर्व एन्द्रा भवन्ति। एकधैव यजमान इन्द्रियं दधति।
 सप्तदश प्राजापत्या ग्रहा गृह्यन्ते। सप्तदशः प्रजापतिः।
 प्रजापतेराप्त्यै। एकयर्चा गृह्णाति। एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधाति। सोमग्रहाः५श्च सुराग्रहाः५श्च गृह्णाति। एतद्वै देवानां
 परममन्नम्। यथ्सोमः॥१६॥

एतन्मनुष्याणाम्। यथ्सुरा। परमेणैवास्मां अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुन्धे
 सोमग्रहान्गृह्णाति। ब्रह्मणो वा एतत्तेजः। यथ्सोमः। ब्रह्मण
 एव तेजसा तेजो यजमाने दधाति। सुराग्रहान्गृह्णाति।
 अन्नस्य वा एतच्छमलम्। यथ्सुरा॥१७॥

अन्नस्यैव शमलेन शमलं यजमानादपहन्ति। सोमग्रहाः५श्च
 सुराग्रहाः५श्च गृह्णाति। पुमान् वै सोमः। स्त्री सुरा।

तन्मिथुनम्। मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय।
 आत्मानमेव सोमग्रहैस्स्पृणोति। जायाः सुराग्रहैः।
 तस्माद्वाजपेययाज्यमुष्मिल्लोके स्त्रियः संभवति।
 वाजपेयाभिजितुः ह्यस्य॥१८॥

पूर्वे सोमग्रहा गृह्यन्ते। अपरे सुराग्रहाः। पुरोऽक्षः
 सोमग्रहान्त्सादयति। पश्चादक्षः सुराग्रहान्। पापवस्यस्य
 विधृत्यै। एष वै यजमानः। यत्सोमः। अन्नः सुरा।
 सोमग्रहाःश्च सुराग्रहाःश्च व्यतिषजति। अन्नाद्यैर्नैवैनं
 व्यतिषजति॥१९॥

संपृचस्स्थ सं मा भद्रेण पृङ्केत्याह। अन्नं वै भद्रम्।
 अन्नाद्यैर्नैवैनः सःसृजति। अन्नस्य वा एतच्छर्मलम्।
 यत्सुरा। पाप्मेव खलु वै शर्मलम्। पाप्मना वा
 एनमेतच्छर्मलेन व्यतिषजति। यत्सोमग्रहाःश्च सुराग्रहाःश्च
 व्यतिषजति। विपृचस्स्थ वि मा पाप्मना पृङ्केत्याह।
 पाप्मनैवैनः शर्मलेन व्यावर्तयति॥२०॥

तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः। प्राडुर्भवति
 सोमग्रहैः। अमुमेव तैर्लोकमभिजयति। प्रत्यङ्खसुराग्रहैः।
 इममेव तैर्लोकमभिजयति। प्रतिष्ठन्ति सोमग्रहैः। यावदेव
 सत्यम्। तेन सूयते। वाजसृच्चस्सुराग्रहान् हरन्ति।
 अनुतेनैव विशः सःसृजति। हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं
 ददाति। मध्व्योऽसानीति। एकधा ब्रह्मण उप हरति।

एकधैव यजमान् आयुस्तेजो दधाति॥२१॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। नाग्निष्टोमो नोक्थ्यः। न षोडशी
नातिरात्रः। अथ कस्माद्वाजपेये सर्वे यज्ञक्रतवोऽवरुध्यन्त
इति। पशुभिरिति ब्रूयात्। आग्नेयं पशुमालभते। अग्निष्टोममेव
तेनावरुन्धे। ऐन्द्राग्नेनोक्थ्यम्। ऐन्द्रेण षोडशिनस्स्तोत्रम्।
सारस्वत्याऽतिरात्रम्॥२२॥

मारुत्या बृहत्तस्स्तोत्रम्। एतावन्तो वै यज्ञक्रतवः।
तान्पशुभिरेवारुन्धे। आत्मानमेव स्पृणोत्यग्निष्टोमेन।
प्राणापानावुक्थ्येन। वीर्यं षोडशिनस्स्तोत्रेण। वाचमतिरात्रेण।
प्रजां बृहत्तस्स्तोत्रेण। इममेव लोकमभिजयत्यग्निष्टोमेन।
अन्तरिक्षमुक्थ्येन॥२३॥

सुवर्गं लोकं षोडशिनस्स्तोत्रेण। देवयानानेव पथ
आरोहत्यतिरात्रेण। नाकं रोहति बृहत्तस्स्तोत्रेण। तेजं
एवात्मन्धत्त आग्नेयेन पशुना। ओजो बलमैन्द्राग्नेन।
इन्द्रियमैन्द्रेण। वाचं सारस्वत्या। उभावेव देवलोकं
च मनुष्यलोकं चाभिजयति मारुत्या वशया। सप्तदश
प्राजापत्यान्पशूनालभते। सप्तदशः प्रजापतिः॥२४॥

प्रजापतेराप्त्यै। श्यामा एकरूपा भवन्ति। एवमिव हि
प्रजापतिस्समृद्धौ। तान्पर्यग्निकृतानुत्सृजति। मरुतो
यज्ञमजिघांसन्प्रजापतेः। तेभ्य एतां मारुतीं वशामालभत।

तयैवैनानशमयत्। मारुत्या प्रचर्य। एतान्त्संज्ञपयेत्। मरुतं
एव शमयित्वा॥२५॥

एतैः प्रचरति। यज्ञस्याघाताय। एकधा वपा जुहोति।
एकदेवत्या हि। एते। अथो एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति।
नैवारेण सप्तदशशरावेणैतद्भिः प्रचरति। एतत्पुरोडाशा
ह्येते। अथो पशूनामेव छिद्रमपि दधाति। सारस्वत्योत्तमया
प्रचरति। वाग्वै सरस्वती। तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा। अथो
प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। प्रजापतिरहि वाक्।
अपन्नदती भवति। तस्मान्मनुष्यास्सर्वाध्वँचं वदन्ति॥२६॥

सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्तात्। कस्तद्वेदेत्याहुः।
यद्वाजपेयस्य पूर्वं यदपरमिति। सवितृप्रसूत एव यथापूर्वं
कर्माणि करोति। सर्वनेसवने जुहोति। आक्रमणमेव
तत्सेतुं यजमानः कुरुते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति न इत्याह। वाग्वै देवानां
पुराऽन्नमासीत्। वाचमेवास्मा अन्नं स्वदयति॥२७॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमित्याह। यच्चैवेयम्।
यच्चास्यामधि। तदेवावरुन्धे। अथो तस्मिन्नेवोभयेऽभिषिच्यते।
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमित्यश्वान्य- ल्पूलयति। अप्सु
वा अश्वस्य तृतीयं प्रविष्टम्। तदनुवेनन्वप्लवते। यदप्सु

पल्पूलयति॥२८॥

यदेवास्याप्सु प्रविष्टम्। तदेवावरुन्धे। बहु वा
अश्वोऽमेध्यमुपगच्छति। यदप्सु पल्पूलयति। मेध्यानेवैनान्करोति।
वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वेत्याह। एता वा एतं देवता अग्रे
अश्वमयुञ्जन्। तामिरेवैनान् युनक्ति। सवस्योज्जित्यै। यजुषा
युनक्ति व्यावृत्त्यै॥२९॥

अपांनपादाशुहेमन्निति संमार्ष्टि। मेध्यानेवैनान्करोति।
अथो स्तौत्येवैनानाजिः संरिष्यतः। विष्णुक्रमान्क्रमते।
विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति। वैश्वदेवो वै रथः।
अङ्गौ न्यङ्गावभितो रथं यावित्याह। या एव देवता
रथे प्रविष्टाः। ताभ्य एव नमस्करोति। आत्मनोऽनात्यै।
अशमरथंभावुकोऽस्य रथो भवति। य एवं वेद॥३०॥

देवस्याहः संवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं
जेषमित्याह। सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वाजमुञ्जयति।
देवस्याहः संवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वसिष्ठं
नाकः रुहेयमित्याह। सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वसिष्ठं
नाकः रोहति। चात्वाले रथचक्रं निमितः रोहति।
अतो वा अङ्गिरस उत्तमास्सुवर्गं लोकमायन्। साक्षादेव
यजमानस्सुवर्गं लोकमेति। आवेष्टयति। वज्रो वै रथः।
वज्रेणैव दिशोऽभिजयति॥३१॥

वाजिनाः सामं गायते। अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे।

वा॒चो वर्ष्म॑ दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामत्। तद्वन॒स्पती॒न्प्रावि॑शत्। सैषा
वा॒ग्वन॒स्पति॑षु वदति। या दु॒न्दुभौ॑। तस्मा॑द्दु॒न्दुभिस्सर्वा॑
वाचोऽति॑वदति। दु॒न्दुभीन्त्स॒माघ्न॑न्ति। प॒र॒मा वा ए॒षा
वाक्॥ ३२॥

या दु॒न्दुभौ॑। प॒र॒मयै॒व वा॒चाऽव॑रां वाच॒मव॑रुन्धे। अथो वा॒च
ए॒व वर्ष्म॑ यज॑मानोऽव॑रुन्धे। इन्द्रा॑य वाचं वद॒तेन्द्रं॑ वाजं
जाप॑य॒तेन्द्रो॑ वाज॑मजयि॒दित्या॑ह। ए॒ष वा ए॒त॒ऋ॒न्ध्रः। यो
यज॑ते। यज॑मान ए॒व वाज॑मु॒ञ्जय॑ति। स॒प्तद॑श प्रव्या॒धाना॒जिं
धा॑वन्ति। स॒प्तद॑शः स्तो॒त्रं भ॑वति। स॒प्तद॑शसप्तदश
दी॒यन्ते॥ ३३॥

स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑। अर्वा॑ऽसि स॒प्तिर॑सि
वा॒ज्यंसी॒त्याह॑। अ॒ग्निर्वा॑ अर्वा॑। वा॒युस्स॒प्तिः। आ॒दि॒त्यो
वा॒जी। ए॒ताभि॑रे॒वास्मै॑ दे॒वता॑भिर्दे॒वर॑थं यु॒नक्ति॑। प्र॒ष्टिवा॑हि॒नं
यु॒नक्ति॑। प्र॒ष्टिवा॑ही वै दे॒वर॑थः। दे॒वर॑थमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॥ ३४॥

वाजि॑नो वाजं धाव॒त का॑ष्ठां गच्छ॒तेत्या॑ह। सु॒व॒र्गो वै लो॒कः
का॑ष्ठां। सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्ति। सु॒व॒र्गं वा ए॒ते लो॒कं
य॑न्ति। य आ॒जिं धा॑वन्ति। प्राश्चो॑ धावन्ति। प्राडि॑व हि
सु॒व॒र्गो लो॒कः। च॒त॒सृभि॑रनु॒ मन्त्र॑यते। च॒त्वारि॑ छन्दा॑ऽसि।
छन्दा॑भिरे॒वैना॑न्त्सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॥ ३५॥

प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते। य आ॒जिं धा॑वन्ति। उद॑श्च

आवर्तन्ते। अस्मादेव तेन लोकान्नयन्ति। रथविमोचनीयं
जुहोति प्रतिष्ठित्यै। आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादित्याह।
अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे। यथालोकं वा एत उञ्जयन्ति।
य आजिं धावन्ति॥३६॥

कृष्णलंकृष्णलं वाजसृङ्गः प्रयच्छति। यमेव ते वाजं
लोकमुञ्जयन्ति। तं परिक्रीयावरुन्धे। एकधा ब्रह्मण उपहरति।
एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति। देवा वा ओषधीष्वजिमयुः।
ता बृहस्पतिरुदजयत्। स नीवारान्निरवृणीत। तन्नीवाराणां
नीवारत्वम्। नैवारश्चरुर्भवति॥३७॥

एतद्वै देवानां परममन्नम्। यन्नीवाराः। परमेणैवास्मा
अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुन्धे। सप्तदशशरावो भवति।
सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेरात्यै। क्षीरे भवति।
रुचमेवास्मिन्दधाति। सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय।
बारुहस्पत्यो वा एष देवतया॥३८॥

यो वाजपेयेन यजते। बारुहस्पत्य एष चरुः।
अश्वान्त्सरिष्यतस्ससृषश्चाव घ्रापयति। यमेव ते वाजं
लोकमुञ्जयन्ति। तमेवावरुन्धे। अजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं
वाजं विमुच्यध्वमिति दुन्दुभीन् विमुञ्चति। यमेव ते वाजं
लोकमिन्द्रियं दुन्दुभय उञ्जयन्ति। तमेवावरुन्धे॥३९॥

तार्प्यं यजमानं परिधापयति। यज्ञो वै तार्प्यम्।

य॒ज्ञेनै॒वैन॒ꣳ सम॑र्धयति। द॒र्भ॒मयं॑ परि॑धापयति। पु॒वित्रं॑
वै द॒र्भाः। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। वा॒जं वा ए॒षोऽव॑रुरु॒थ्सते॑। यो
वा॒ज॒पये॑न॒ यज॑ते। ओष॑धयः॒ खलु॑ वै वा॒जः। यद्व॑र्भ॒मयं॑
परि॑धापयति॥ ४०॥

वा॒ज॒स्याव॑रुद्धौ। जा॒य ए॒हि सु॒वो रो॒हावे॑त्या॒ह। प॒त्न्या ए॒वैष॑
य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भोऽन॑वच्छि॒त्यै। स॒प्तद॑शार॒त्निर्यूपो॑ भवति।
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑। तू॒पर॑श्चतु॒रश्रि॑र्भवति।
गौ॒धूमं॑ च॒षाल॑म्। न वा ए॒ते ब्री॒हयो॑ न यवाः॑। यद्गौ॒धूमाः॑॥ ४१॥

ए॒वमि॑व॒ हि प्र॒जाप॑ति॒स्समृ॑द्धौ। अथो॑ अ॒मुमे॒वास्मै॑
लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। वा॒सोभि॑र्वेष्टयति। ए॒ष वै यज॑मानः।
यद्व॑ूपः। स॒र्वदे॒वत्यं॑ वा॒सः। सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भि॒स्सम॑र्धयति।
अथो॑ आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्से॑तुं यज॑मानः कुरु॒ते। सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै। द्वा॒दश॑ वा॒जप्र॑स॒वीया॑नि जुहोति॥ ४२॥

द्वा॒दश॑ मा॒सास्स॑व॒त्सरः॑। सं॒वत्स॑रमे॒व प्री॑णाति। अथो॑
सं॒वत्स॑रमे॒वास्मा॑ उप॑दधाति। सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै।
द॒शभिः॑ क॒ल्पै रो॒हति॑। न॒व वै पु॑रुषे प्रा॒णाः। नाभि॑र्द॒शमी॑।
प्रा॒णाने॒व यथा॑स्था॒नं क॑ल्पयित्वा। सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति। ए॒ताव॑द्वै
पु॑रुषस्य॒ स्वम्॥ ४३॥

या॒वत्प्रा॑णाः। या॒वदे॒वास्या॑स्ति। तेन॑ स॒ह सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति।
सु॒वर्दे॒वाꣳ अ॑ग॒न्मेत्या॑ह। सु॒वर्गमे॒व लो॒कमे॑ति। अ॒मृता॑

अ॒भू॒मे॒त्या॒ह। अ॒मृत॑मि॒व हि सु॒व॒र्गो लो॒कः। प्र॒जाप॑तेः प्र॒जा
अ॒भू॒मे॒त्या॒ह। प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒यं लो॒कः। अ॒स्मादे॒व तेन॑
लो॒कात्रै॑ति॥४४॥

सम॒हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॒ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते।
आ॒स॒पुटै॑र्घ्नन्ति। अन्नं॒ वा इ॒यम्। अ॒न्नाद्ये॑नै॒वैन॒५ सम॑र्धयन्ति।
ऊ॒षैर्घ्न॑न्ति। ए॒ते हि सा॒क्षादन्न॑म्। यदू॒षाः। सा॒क्षादे॒वैन॑म॒न्नाद्ये॑न
सम॑र्धयन्ति। पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑ घ्नन्ति॥४५॥

पु॒रस्ता॑द्धि प्र॒तीची॑न॒मन्न॑म॒द्यते॑। शी॒रू॒षतो॑ घ्नन्ति। शी॒रू॒षतो॑
ह्यन्न॑म॒द्यते॑। दि॒ग्भ्यो घ्न॑न्ति। दि॒ग्भ्य ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्य॑मव॒रुन्ध॑ते।
ई॒श्वरो॑ वा ए॒ष परा॑ङ्मु॒दघः॑। यो यू॒प॒५ रोह॑ति।
हि॒र॒ण्यम॒ध्यव॑रोहति। अ॒मृतं॑ वै हि॒र॒ण्यम्। अ॒मृत॑५
सु॒व॒र्गो लो॒कः॥४६॥

अ॒मृतं॑ ए॒व सु॒व॒र्गे लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। श॒तमा॑नं भवति।
श॒तायुः॑ पुरु॒षश्श॑तेन्द्रि॒यः। आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति।
पु॒ष्ट्यै वा ए॒तद्रू॑पम्। यद॒जा। त्रि॒स्संव॑त्स॒रस्या॒न्यान्प॒शून्परि॑
प्र॒जाय॑ते। ब॒स्ताजि॑नम॒ध्यव॑ रोहति। पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॒जन॑ने
प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॥४७॥

स॒प्तान्न॑हो॒माञ्जु॑होति। स॒प्त वा अ॒न्नानि॑। याव॑न्त्ये॒वान्ना॑नि।
ता॒न्येवाव॑रुन्धे। स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः। स॒प्तार॑ण्याः।
उ॒भयी॑षा॒मव॑रुद्धौ। अन्न॑स्यान्नस्य जुहोति। अन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुद्धौ।

यद्वाजपेययाज्यनवरुद्धस्याश्रीयात् ॥ ४८ ॥

अवरुद्धेन व्यृद्धेत। सर्वस्य समवदाय जुहोति।
 अनवरुद्धस्यावरुद्धौ। औदुम्बरेण सुवेण जुहोति।
 ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह। सवितृप्रसूत एवैनं
 ब्रह्मणा देवताभिरभिषिञ्चति। अन्नस्यान्नस्याभिषिञ्चति।
 अन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ ॥ ४९ ॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चमभिषिञ्चति। पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यतै।
 शीरुषतोऽभिषिञ्चति। शीरुषतो ह्यन्नमद्यतै। आ मुखादन्ववस्त्रावयति।
 मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधाति। अग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
 एष वा अग्नेस्सवः। तेनैवैनमभिषिञ्चति। इन्द्रस्य त्वा
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह ॥ ५० ॥

इन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति। बृहस्पतैस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैवैनमभिषिञ्चति।
 सोमग्रहाः श्वावदानीयानि चत्विग्भ्य उपहरन्ति। अमुमेव
 तैर्लोकमन्नवन्तं करोति। सुराग्रहाः श्वानवदानीयानि च
 वाजसृद्धः। इममेव तैर्लोकमन्नवन्तं करोति। अथो
 उभयीष्वेवाभिषिञ्च्यते। विमाथं कुर्वते वाजसृतः ॥ ५१ ॥

इन्द्रियस्यावरुद्धौ। अनिरुक्ताभिः प्रातस्सवने स्तुवते।
 अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेराष्ट्यै। वाजवतीभिर्माध्यन्दिने।
 अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे। शिपिविष्टवतीभिस्तृतीयसवने।

यज्ञो वै विष्णुः। पशवश्शिपिः। यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति।
बृहदन्त्यं भवति। अन्तमेवैनं श्रियै गमयति॥५२॥

नृषदं त्वेत्याह। प्रजा वै नृन्। प्रजानामेवैतेन सूयते।
द्रुषदमित्याह। वनस्पतयो वै द्रु। वनस्पतीनामेवैतेन सूयते।
भुवनसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति। भुवनमगन्निति
वै तमाहुः। भुवनमेवैतेन गच्छति॥५३॥

अप्सुषदं त्वा घृतसदमित्याह। अपामेवैतेन घृतस्य
सूयते। व्योमसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति।
व्योमागन्निति वै तमाहुः। व्योमेवैतेन गच्छति। पृथिविषदं
त्वाऽन्तरिक्षसदमित्याह। एषामेवैतेन लोकानां सूयते।
तस्माद्वाजपेययाजी न कंचन प्रत्यवरोहति। अपीव हि
देवतानां सूयते॥५४॥

नाकसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति। नाकमगन्निति वै
तमाहुः। नाकमेवैतेन गच्छति। ये ग्रहाः पञ्चजनीना इत्याह।
पञ्चजनानामेवैतेन सूयते। अपां रसमुद्वयसमित्याह।
अपामेवैतेन रसस्य सूयते। सूर्यरश्मिं समाभृतमित्याह
सशुक्रत्वाय॥५५॥

इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। सोऽमावास्यां
प्रत्यागच्छत्। ते पितरः पूर्वेद्युरागच्छन्। पितृन्
यज्ञोऽगच्छत्। तं देवाः पुनरयाचन्त। तमेभ्यो न

पुनरददुः। तैऽब्रुवन्वरं वृणामहे। अथ वः पुनर्दास्यामः।
अस्मभ्यमेव पूर्वेद्युः क्रियाता इति॥५६॥

तमैभ्यः पुनरददुः। तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः क्रियते।
यत्पितृभ्यः पूर्वेद्युः करोति। पितृभ्य एव तद्यज्ञं निष्क्रिय
यजमानः प्रतनुते। सोमाय पितृपीताय स्वधा नम
इत्याह। पितुरेवाधि सोमपीथमवरुन्धे। न हि पिता
प्रमीयमाण आहैष सोमपीथ इति। इन्द्रियं वै सोमपीथः।
इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे। तेनेन्द्रियेण द्वितीयां
जायामभ्यश्रुते॥५७॥

एतद्वै ब्राह्मणं पुरा वाजवश्रवसा विदामक्रन्। तस्मात्ते
द्वेद्वै जाये अभ्याक्षता। य एवं वेद। अभि द्वितीयां
जायामश्रुते। अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इत्याह।
य एव पितृणामग्निः। तं प्रीणाति। तिस्र आहुतीर्जुहोति।
त्रिर्निदधाति। षट्त्संपद्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। तूष्णीं मेक्षणमादधाति।
अस्ति वा हि षष्ठ ऋतुर्न वा। देवान् वै पितृन्प्रीतान्।
मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। तिस्र आहुतीर्जुहोति।
त्रिर्निदधाति। षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः॥५९॥

ऋतवः खलु वै देवाः पितरः। ऋतूनेव देवान्पितृन्प्रीणाति।
तान्प्रीतान्। मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। सकृदाच्छिन्नं

ब॒ह्निर्भव॑ति। स॒कृदि॑व हि पि॒तरः॑। त्रि॒र्निर्द॑धाति। तृती॒ये वा
इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑। ताने॒व प्री॑णाति। परा॒डाव॑र्तते॥६०॥

ह्री॒का हि पि॒तरः॑। ओष्म॑णो॒ व्यावृ॑त् उपा॑स्ते। ऊ॒ष्मभा॑गा हि
पि॒तरः॑। ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति। प्रा॒श्या (३) न्न प्रा॒श्या (३)
मि॒ति। यत्प्रा॑श्नीयात्। ज॒न्यम॒न्नम॑द्यात्। प्र॒मायु॑कस्स्यात्। यन्न
प्रा॑श्नीयात्। अ॒ह॒विस्स्या॑त्॥६१॥

पि॒तृभ्य॑ आ॒वृ॒ष्ट्येत॑। अ॒व॒घ्रेय॑मे॒व। तन्ने॒व प्रा॑शितं ने॒वाप्रा॑शितम्।
वी॒रं वा॒ वै पि॒तरः॑ प्र॒यन्तो॒ हर॑न्ति। वी॒रं वा॑ द॒दति॑। द॒शां
छि॑न॒त्ति। हर॑णभागा हि पि॒तरः॑। पि॒तृने॒व नि॒रव॑दयते। उत्त॑र
आयु॑षि॒ लोमं॑ छि॒न्दीत॑। पि॒तृणा॑ ह्येत॒र्हि ने॒दीयः॑॥६२॥

नम॑स्करोति। न॒म॒स्का॒रो हि पि॑तृणाम्। नमो॑ वः पि॒तरो॑
रसा॑य। नमो॑ वः पि॒तरश्शु॑ष्माय। नमो॑ वः पि॒तरो जी॒वाय॑।
नमो॑ वः पि॒तरस्स्व॒धायै॑। नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे॑। नमो॑ वः
पि॒तरो घो॒राय॑। पि॒तरो॒ नमो॑ वः। य ए॒तस्मि॑ल्लो॒के स्थ॑॥६३॥

यु॒ष्मास्ते॑ऽनु। ये॑ऽस्मि॒ल्लो॒के। मां ते॑ऽनु। य ए॒तस्मि॑ल्लो॒के
स्थ॑। यू॒यं तेषां॑ वसि॑ष्ठो भूयास्त। ये॑ऽस्मि॒ल्लो॒के। अ॒हं तेषां॑
वसि॑ष्ठो भूयास॒मित्या॑ह। वसि॑ष्ठस्समा॒नाना॑ भवति। य ए॒वं
वि॒द्वान्पि॒तृभ्यः॑ क॒रोति॑। ए॒ष वै म॑नु॒ष्याणां॑ य॒ज्ञः॥६४॥

दे॒वानां॑ वा इ॒तरे॑ य॒ज्ञाः। तेन॑ वा ए॒तत्पि॑तृलो॒के च॑रति।
यत्पि॑तृभ्यः क॒रोति॑। स ई॒श्वरः॑ प्रमे॒तोः। प्रा॒जाप॒त्यय॑र्चा

पुनरैति। यज्ञो वै प्रजापतिः। यज्ञेनैव सह पुनरैति।
न प्रमायुको भवति। पितृलोके वा एतद्यजमानश्चरति।
यत्पितृभ्यः करोति। स ईश्वर आर्तिमार्तोः। प्रजापतिस्त्वावेनं
तत् उन्नैतुमर्हतीत्याहुः। यत्प्राजापत्ययर्चा पुनरैति।
प्रजापतिरेवेनं तत् उन्नयति। नार्तिमार्च्छति यजमानः॥६५॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

उभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्त। देवाश्चासुराश्च। तान्न
व्यजानात्। इमेऽन्य इमेऽन्य इति। स देवान्ः शूनकरोत्।
तान्भ्यषुणोत्। तान्पुवित्रेणापुनात्। तान्पुरस्तात्पुवित्रस्य
व्यगृह्णात्। ते ग्रहा अभवन्। तद्ग्रहाणां ग्रहत्वम्॥१॥

देवता वा एता यजमानस्य गृहे गृह्यन्ते। यद्ग्रहाः।
विदुरेनं देवाः। यस्यैवं विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते। एषा वै
सोमस्याहुतिः। यदुपाः शुः। सोमेन देवाः स्तर्पयाणीति
खलु वै सोमेन यजते। यदुपाः शुं जुहोति। सोमेनैव
तद्देवाः स्तर्पयति। यद्ग्रहाः जुहोति॥२॥

देवा एव तद्देवान्गच्छन्ति। यच्चमसाजुहोति। तेनैवानुरूपेण
यजमानस्सुवर्गं लोकमेति। किं न्वेतदग्र आसीदित्याहुः।
यत्पात्राणीति। इयं वा एतदग्र आसीत्। मृन्मयानि
वा एतान्यासन्। तैर्देवा न व्यावृतमगच्छन्। त एतानि
दारुमयाणि पात्राण्यपश्यन्। तान्यकुर्वत॥३॥

तैर्वै ते व्यावृ॒तम॑गच्छन्। यद्दा॑रु॒मया॑णि॒ पात्रा॑णि॒ भव॑न्ति।
 व्यावृ॒तमे॒व तैर्य॑ज॒मानो॑ गच्छति। या॒नि दा॑रु॒मया॑णि॒
 पात्रा॑णि॒ भव॑न्ति। अ॒मुमे॒व तैर्लो॒कम॑भिज॒यति। या॒नि
 मृ॒न्मया॑नि। इ॒ममे॒व तैर्लो॒कम॑भिज॒यति। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑
 वदन्ति। काश्च॑त॒स्रस्स्था॒लीर्वाय॑व्या॒स्सोम॑ग्रह॒णीरि॑ति। दे॒वा वै
 पृ॒श्निम॑दुहन्॥ ४॥

तस्या॑ ए॒ते स्तना॑ आसन्। इ॒यं वै पृ॒श्निः। तामा॑दि॒त्या
 आ॑दि॒त्यस्था॒ल्या च॑तु॒ष्पदः॑ प॒शून् दु॑हन्। यदा॑दि॒त्यस्था॒ली
 भव॑ति। च॑तु॒ष्पद ए॒व तया॑ प॒शून् यज॑मान इ॒मां दु॑हे।
 तामिन्द्र॑ उक्थ्य॒स्था॒ल्येन्द्रि॒यम॑दुहत्। यदु॑क्थ्य॒स्था॒ली भव॑ति।
 इन्द्रि॒यमे॒व तया॑ यज॑मान इ॒मां दु॑हे। तां वि॒श्वे दे॒वा
 आ॑ग्रयण॒स्था॒ल्योर्ज॑मदुहन्। यदा॑ग्रयण॒स्था॒ली भव॑ति॥ ५॥

ऊ॒र्जमे॒व तया॑ यज॑मान इ॒मां दु॑हे। तां म॑नु॒ष्या
 ध्रुव॑स्था॒ल्याऽऽयु॑रदुहन्। यद्ध्रु॑व॒स्था॒ली भव॑ति। आ॒युरे॒व तया॑
 यज॑मान इ॒मां दु॑हे। स्था॒ल्या गृ॒ह्णाति॑। वा॒युर्व्ये॑न जुहोति।
 तस्मा॑दन्ये॒न पात्रे॑ण प॒शून् दु॑हन्ति। अ॒न्येन॑ प्र॒तिगृ॑ह्णन्ति। अथो॑
 व्यावृ॒तमे॒व तद्य॑ज॒मानो॑ गच्छति॥ ६॥

यु॒वः सु॒राम॑म॒श्विना॑। नमु॑चा॒वासुरे॑ स॒चा। वि॒पिपा॑ना
 शु॒भस्प॑ती। इन्द्रं॒ कर्म॑ स्वावतम्। पु॒त्रमि॑व पि॒तरा॑व॒श्विनो॑भा।
 इन्द्रा॑व॒तं कर्म॑णा द॒सना॑भिः। यथ्सु॒रामं॑ व्य॒पिब॑श्श॒चीभिः॑।

सरस्वती त्वा मघवन्नभीष्णात्। अहो॑व्यग्रे ह॒विरा॒स्येते।
सु॒चीव॑ घृ॒तं च॒मू इ॒व सोमः॥७॥

वा॒ज॒सनि॑ꣳ र॒यिम॒स्मे सु॒वीर॑म्। प्र॒श॒स्तं धै॑हि य॒शस॑
बृ॒हन्ता॑म्। यस्मिन्न॑श्वा॑स ऋष॒भास॑ उ॒क्षणः॑। व॒शा मे॒षा
अ॒वसृ॑ष्टास॒ आहु॑ताः। की॒ला॒ल॒पे सोम॑पृ॒ष्ठाय वे॒धसे॑। हृ॒दा
म॒तिं ज॑नय॒ चारु॑म॒ग्रये॑। नाना॒ हि वा॑ दे॒वहि॑तꣳ स॒दो मि॑तम्।
मा सꣳसृ॑क्षाथां पर॒मे व्यो॑मन्। सुरा॒ त्वमसि॑ शु॒ष्मिणी॒ सोम॑
ए॒षः। मा मा॑ हिꣳसी॒स्स्वां योनि॑मावि॒शन्॥८॥

यदत्र॑ शि॒ष्टꣳ र॒सिन॑स्सु॒तस्य॑। यदिन्द्रो॑ अपि॒बुच्छ॑ची॒भिः। अ॒हं
तद॑स्य॒ मन॑सा शि॒वेन॑। सोमꣳ राजा॑नमि॒ह भ॑क्षयामि। द्वे सु॒ती
अ॑शृण्वं पि॒तृणाम्। अ॒हं दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। ताभ्या॑मि॒दं
विश्वं॑ भुव॑नꣳ स॒मेति॑। अ॒न्तरा॑ पूर्॒वमप॑रं च के॒तुम्। यस्ते॑ दे॒व
वरु॑ण गाय॒त्रछ॑न्दाः॒ पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॥९॥

यस्ते॑ दे॒व वरु॑ण त्रि॒ष्टुछ॑न्दाः॒ पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॑।
यस्ते॑ दे॒व वरु॑ण जग॑तीछ॒न्दाः॒ पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॑।
सोमो॒ वा ए॒तस्य॑ रा॒ज्यमा॑दत्ते। यो राजा॒ सत्रा॑ज्यो वा
सोमे॑न॒ यज॑ते। दे॒वसु॒वामे॑तानि॒ हवी॑ꣳषि॒ भव॑न्ति। ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वाना॑ꣳ स॒वाः। त ए॒वास्मै॑ स॒वान्प्रय॑च्छन्ति। त ए॒नं
पुन॑स्सुवन्ते रा॒ज्याय॑। दे॒वसू॑ राजा॑ भवति॥१०॥

उद॑स्थाद्दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॑पी। आ॒युर्य॒ज्ञप॑तावधात्। इन्द्रा॑य

कृण्वती भागम्। मित्राय वरुणाय च। इयं वा अग्निहोत्री। इयं वा एतस्य निषीदति। यस्याग्निहोत्री निषीदति। तामुत्थापयेत्। उदस्थाद्देव्यदितिरिति। इयं वै देव्यदितिः॥११॥

इमामेवास्मा उत्थापयति। आयुर्यज्ञपतावधादित्याह। आयुरेवास्मिन्दधाति। इन्द्राय कृण्वती भागं मित्राय वरुणाय चेत्याह। यथायजुरेवैतत्। अवर्ति वा एषैतस्य पाप्मानं प्रतिख्याय निषीदति। यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति। तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्यात्। यस्यान्नं नाद्यात्। अवर्तिमेवास्मिन्पाप्मानं प्रतिमुञ्चति॥१२॥

दुग्ध्वा ददाति। न ह्यदृष्टा दक्षिणा दीयते। पृथिवीं वा एतस्य पयः प्रविशति। यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानं ऋक् स्कन्दति। यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्तं। यदोषधीरप्यसंरुद्धदापः। पयो गृहेषु पयो अघ्नियासु। पयो वत्सेषु पयो अस्तु तन्मयीत्याह। पय एवात्मन्गृहेषु पशुषु धत्ते। अप उपसृजति॥१३॥

अद्विरेवैनदाप्रोति। यो वै यज्ञस्यार्ते नानार्तं स सृजति। उभे वै ते तर्ह्यार्च्छतः। आर्च्छति खलु वा एतदग्निहोत्रम्। यदुह्यमानं ऋक् स्कन्दति। यदभिदुह्यात्। आर्ते नानार्तं यज्ञस्य स सृजेत्। तदेव यादृक्कीदृक्कं होतव्यम्। अथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। अनार्तेनैवार्तं यज्ञस्य निष्करोति॥१४॥

यद्युद्धुतस्य॒ स्कन्दे॑त्। यत्ततोऽहु॑त्वा पुन॑रेयात्। यज्ञं॒
विच्छि॑न्ध्यात्। यत्र॒ स्कन्दे॑त्। तन्निषद्य॒ पुन॑र्गृहीयात्।
यत्रै॒व स्कन्दे॑ति। तत॑ ए॒वैन॒त्पुन॑र्गृह्णाति। तदे॒व या॒दृक्की॒दृक्कं॑
होत॒व्यम्। अथा॒न्यां दु॒ग्ध्वा पुन॑र्होत॒व्यम्। अना॑र्तेनै॒वार्तं॑
यज्ञस्य॒ निष्क॑रोति॥१५॥

वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छि॑द्यते। यस्या॑ग्नि॒होत्रे॑ऽधि॒श्रिते॒ श्वाऽन्त॒रा
धाव॑ति। रु॒द्रः खलु॒ वा ए॒षः। यद॒ग्निः। यद्गाम॑न्वत्या
व॒र्तये॑त्। रु॒द्राय॑ प॒शूनपि॑ दध्यात्। अ॒प॒शुर्य॑ज॒मान॑स्स्यात्।
यद॒पोऽन्व॑तिषि॒ञ्चेत्। अ॒ना॒द्यम॒ग्नेरापः॑। अ॒ना॒द्यमा॑भ्यामपि॒
दध्यात्। गा॒र्हप॑त्या॒द्भस्मा॑दाय॒। इ॒दं विष्णु॑र्विचक्रम॒ इति॑
वैष्ण॒व्यर्चा॑ऽऽह॒वनीया॑द्ध॒स्य॒नु॒द्रवे॑त्। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑।
य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञः संत॑नोति। भस्म॑ना प॒दमपि॑ वपति॒
शान्त्यै॑॥१६॥

नि वा ए॒तस्या॑ह॒वनीयो॒ गा॒र्हप॑त्यं कामयते। निगा॒र्हप॑त्य
आह॒वनीय॑म्। यस्या॑ग्निमनु॒द्धृत॑ः सूर्योऽभि॒ नि॒म्रोच॑ति। दर्भे॒ण
हिर॑ण्यं प्र॒बद्धं॑ पु॒रस्ता॑द्धरेत्। अथा॑ग्निम्। अथा॑ग्नि॒होत्रम्।
यद्धि॑रण्यं पु॒रस्ता॑द्धरति। ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यम्। ज्योति॑रे॒वैनं॑
पश्य॒नुद्ध॑रति। यद॒ग्निं पूर्॒वः ह॑रत्यथा॑ग्नि॒होत्रम्॥१७॥

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनं॑ प्रणयति। ब्रा॒ह्म॒ण आ॑प्से॒य उद्ध॑रेत्।
ब्रा॒ह्म॒णो वै सर्वा॑ दे॒वताः॑। सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरुद्धरति।
अ॒ग्नि॒होत्र॑मु॒पसा॑द्यातमि॒तोरा॑सीत। व्र॒तमे॒व ह॒तमनु॑

म्रियते। अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति। यस्ताम्यति।
अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभि
निम्रोचति॥१८॥

पुनस्समन्य जुहोति। अन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोति।
वरुणो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृतः
सूर्योऽभि निम्रोचति। वारुणं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं
निष्क्रीणीते। नि वा एतस्याहवनीयो गाहपत्यं कामयते। नि
गाहपत्य आहवनीयम्। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभ्युदेति।
चतुर्गृहीतमाज्यं पुरस्ताद्धरेत्॥१९॥

अथाग्निम्। अथाग्निहोत्रम्। यदाज्यं पुरस्ताद्धरति। एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम। यदाज्यम्। प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति।
यदग्निं पूर्वः हरत्यथाग्निहोत्रम्। भागधेयेनैवैनं प्रणयति।
ब्राह्मण आग्नेय उद्धरेत्। ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः॥२०॥

सर्वाभिरेवैनं देवताभिरुद्धरति। परांची वा एतस्मै व्युच्छन्ती
व्युच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभ्युदेति। उषाः केतुना
जुषताम्। यज्ञं देवेभिरिन्वितम्। देवेभ्यो मधुमत्तम्। स्वाहेति
प्रत्यङ्घ्रिषद्याज्येन जुहुयात्। प्रतीचीमेवास्मै विवासयति।
अग्निहोत्रमुपसाद्यातमितोरासीत्। व्रतमेव हृतमनु म्रियते।
अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति॥२१॥

यस्ताम्यति। अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतः

सूर्योऽभ्युदेति। पुनस्समन्य जुहोति। अन्तेनैवान्तं यज्ञस्य
निष्करोति। मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृतं
सूर्योऽभ्युदेति। मैत्रं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीते।
यस्याहवनीयेऽनुद्वाते गाहपत्य उद्वायेत् ॥ २२ ॥

यदाहवनीयमनुद्वाप्य गाहपत्यं मन्थेत्। विच्छिन्द्यात्।
भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। यद्वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते। तदनु
रुद्रोऽवचरति। यत्पूर्वमन्ववस्येत्। वास्तव्यमग्निमुपासीत।
रुद्रोऽस्य पशून्धातुकस्स्यात्। आहवनीयमुद्वाप्य। गाहपत्यं
मन्थेत् ॥ २३ ॥

इतः प्रथमं जज्ञे अग्निः। स्वाद्योनेरधि जातवेदाः।
स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या। देवेभ्यो हव्यं वहतु
प्रजानन्निति। छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयति।
गाहपत्यं मन्थति। गाहपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप
तिष्ठन्ते। स यदुद्वायेति। तदनु पशवोऽपं क्रामन्ति। इषे
रय्यै रमस्व ॥ २४ ॥

सहसे द्युमाय। ऊर्जेऽपत्यायेत्याह। पशवो वै रयिः।
पशूनेवास्मै रमयति। सारस्वतौ त्वोत्सौ समिन्धातामित्याह।
ऋक्सामे वै सारस्वतावुत्सौ। ऋक्सामाभ्यामेवैनं समिन्धे।
सम्राडसि विराडसीत्याह। रथन्तरं वै सम्राट्। बृहद्विराट्।
२५ ॥

ताभ्यामेवैन॑ꣳ समिन्धे। वज्रो॑ वै च॒क्रम्। वज्रो॑ वा ए॒तस्य॑
य॒ज्ञं विच्छि॑नन्ति। यस्यानो॑ वा रथो॑ वाऽन्त॒राऽग्नी॑ याति।
आ॒हव॒नीय॑मु॒द्वाप्य॑। गा॒हप॒त्यादु॒द्धरेत्। यद॑ग्रे पूर्वं प्रभृतं प॒दꣳ
हि ते। सूर्य॑स्य र॒श्मीन॑न्वा॒त॒तान॑। तत्र॑ रयि॒ष्ठाम॑नु सं भ॑रै॒तम्।
सं न॑स्सृज सु॒म॒त्या वाज॑व॒त्येति॑॥२६॥

पूर्वे॑णै॒वास्य॑ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑नु संत॑नोति। त्वम॑ग्रे स॒प्रथा॑
अ॒सीत्या॑ह। अ॒ग्निस्सर्वा॑ दे॒वताः। दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञꣳ
संत॑नोति। अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेत्।
अ॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति। स ए॒वैन॑
य॒ज्ञियं॑ पन्था॒मपि॑ नयति। अ॒न॒ङ्गान्दक्षि॑णा। व॒ही ह्ये॑ष
समृ॑द्ध्यै॥२७॥

यस्य॑ प्रा॒तस्स॑व॒ने सोमो॑ऽति॒रिच्य॑ते। मा॒ध्य॑न्दि॒नꣳ स॑र्व॒नं
का॒मय॑मानोऽभ्यति॑रिच्यते। गौ॒र्धय॑ति म॒रुता॑मि॒ति ध॑य॒द्वती॑षु
कुर्व॑न्ति। हि॒नस्ति॒ वै स॒न्ध्य॑धी॒तम्। स॒न्धीव॑ खलु॒ वा
ए॒तत्। यत्स॑र्व॒नस्या॑ति॒रिच्य॑ते। यद्व॑य॒द्वती॑षु कुर्व॑न्ति।
स॒न्धेःशान्त्यै॑। गा॒य॒त्रꣳ सा॒मं भ॑वति पञ्च॒दश॑स्स्तोमः। तेनै॒व
प्रा॒तस्स॑व॒नान्न॑यन्ति॥२८॥

म॒रुत्व॑तीषु कुर्व॑न्ति। तेनै॒व मा॒ध्य॑न्दि॒नात्स॑र्व॒नान्न॑यन्ति।
होतु॑श्चम॒सम॑नू॒न्नय॑न्ते। होताऽनु॑ शꣳसति। म॒ध्य॑त ए॒व य॒ज्ञꣳ
स॒माद॑धाति। यस्य॑ मा॒ध्य॑न्दि॒ने स॑र्व॒ने सोमो॑ऽति॒रिच्य॑ते।

आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानोऽभ्यतिरिच्यते। गौरिवीतं
सामं भवति। अतिरिक्तं वै गौरिवीतम्। अतिरिक्तं
यत्सवनस्यातिरिच्यते॥ २९॥

अतिरिक्तस्य शान्त्यै। बण्महां असि सूर्येति कुर्वन्ति।
यस्यैवादित्यस्य सवनस्य कामेनातिरिच्यते। तेनैवैनं
कामेन समर्धयन्ति। गौरिवीतं सामं भवति। तेनैव
माध्यन्दिनात्सवनान्नयन्ति। सप्तदशस्तोमः। तेनैव
तृतीयसवनान्नयन्ति। होतुश्चमसमनून्नयन्ते। होताऽनु
शंसति॥ ३०॥

मध्यत एव यज्ञं समादधाति। यस्य तृतीयसवने
सोमोऽतिरिच्येत। उक्थ्यं कुर्वीत। यस्योक्थ्येऽतिरिच्येत।
अतिरात्रं कुर्वीत। यस्यातिरात्रेऽतिरिच्यते। तत्त्वे दुष्प्रज्ञानम्।
यजमानं वा एतत्पशवं आसाहयन्ति। बृहत्सामं भवति।
बृहद्वा इमाल्लोकान्दाधार। बाह्वताः पशवः। बृहतैवास्मै
पशून्दाधार। शिपिविष्टवतीषु कुर्वन्ति। शिपिविष्टो वै
देवानां पुष्टम्। पुष्ट्यैवैनं समर्धयन्ति। होतुश्चमसमनून्नयन्ते।
होताऽनुशंसति। मध्यत एव यज्ञं समादधाति॥ ३१॥

एकैको वै जनतायामिन्द्रः। एकं वा एताविन्द्रमभि
संसुनुतः। यौ द्वौ संसुनुतः। प्रजापतिर्वा एष
वितायते। यद्यज्ञः। तस्य ग्रावाणो दन्ताः। अन्यतरं
वा एते संसुन्वतोर्निर्बप्सति। पूर्वणोपसृत्या देवता

इत्याहुः। पूर्वोपसृतस्य वै श्रेयांभवति। एतिवन्त्याज्यानि
भवन्त्यभिजित्यै॥ ३२॥

मरुत्वतीः प्रतिपदः। मरुतो वै देवानामपराजितमायतनम्।
देवानामेवापराजित आयतने यतते। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
इयं वाव रथन्तरम्। असौ बृहत्। आभ्यामेवैनमन्तरेति।
वाचश्च मनसश्च। प्राणाच्चापानाच्च। दिवश्च पृथिव्याश्च॥ ३३॥

सर्वस्माद्वित्ताद्वेद्यात्। अभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति।
सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्यै। अभिजिद्भवति। सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै। विश्वजिद्भवति। विश्वस्य जित्यै। यस्य
भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः। स देवता वृद्ध इति।
यद्यग्निष्टोमस्सोमः परस्तात्स्यात्॥ ३४॥

उक्थ्यं कुर्वीत। यद्युक्थंस्स्यात्। अतिरात्रं कुर्वीत।
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे। यो वै छन्दोभिरभिभवति। स
संसुन्वतोरभिभवति। संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह।
छन्दांसि वै संवेश उपवेशः। छन्दोभिरेवास्य
छन्दांस्यभिभवति। इष्टर्गो वा ऋत्विजामध्वर्युः॥ ३५॥

इष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्घुः क्षीयते। प्राणापानौ मृत्योर्मा
पातमित्याह। प्राणापानयोरैव श्रयते। प्राणापानौ मा
माहासिष्टमित्याह। नैनं पुराऽऽयुषः प्राणापानौ जहितः।
आर्तिं वा एते नियन्ति। येषां दीक्षितानां प्रमीयते। तं

यदववर्ज्युः। क्रूरकृतामिवैषां लोकस्स्यात्। आहर दहेति
ब्रूयात्॥ ३६॥

तं दक्षिणतो वेद्यै निधाय। सर्पराज्ञियां ऋग्भिस्तुयुः। इयं
वै सर्पतो राज्ञी। अस्या एवैनं परिददति। व्यृद्धं तदित्याहुः।
यथस्तुतमननुशस्तमिति। होतां प्रथमः प्राचीनावीती
मार्जालीयं परीयात्। यामीरनुब्रुवन्। सर्पराज्ञीनां कीर्तयेत्।
उभयोरेवैनं लोकयोः परिददति॥ ३७॥

अथो धुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवासमै हुवते। त्रिः परियन्ति।
त्रयं इमे लोकाः। एभ्य एवैनं लोकेभ्यो धुवते। त्रिः
पुनः परियन्ति। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनं
धुवते। अग्न आयूँषि पवस् इति प्रतिपदं कुर्वीरन्।
रथन्तरसामैषाँ सोमस्स्यात्। आयुरेवात्मन्दधते। अथो
पाप्मानमेव विजहतो यन्ति॥ ३८॥

असुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा। पशवो वीर्यमपं क्रामन्ति।
यस्य यूपो विरोहति। त्वाष्ट्रं बहुरूपमालभेत। त्वष्टा वै
रूपाणामीशे। य एव रूपाणामीशे। सोऽस्मिन्पशून् वीर्यं
यच्छति। नास्मात्पशवो वीर्यमपं क्रामन्ति। आर्तिं वा एते
नियन्ति। येषां दीक्षितानामग्निरुद्वायति॥ ३९॥

यदाहवनीयं उद्वायेत्। यत्तं मन्थेत्। विच्छिन्द्यात्।

भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। यदाहवनीयं उद्वायेत्। आग्नीध्रादुद्धरेत्।
यदाग्नीध्र उद्वायेत्। गा॒र्हपत्या॒दुद्धरेत्। यद्गा॒र्हपत्य उद्वायेत्।
अत ए॒व पुन॑र्मन्थेत्॥४०॥

अत्र॒ वाव॒ स निल॑यते। यत्र॒ खलु॒ वै निली॑नमुत्त॒मं पश्य॑न्ति।
तदे॒नमिच्छ॑न्ति। यस्मा॒द्दारौ॒रुद्वाये॑त्। तस्या॒रणीं॑ कुर्यात्।
क्रुमु॒कमपि॑ कुर्यात्। ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः। यत्क्रु॑मु॒कः।
प्रि॒ययै॒वैन॑न्त॒नुवा॒ सम॑र्धयति। गा॒र्हपत्यं॑ मन्थति॥४१॥

गा॒र्हपत्यो॒ वा अ॒ग्नैर्यो॑निः। स्वादे॒वैन॑र्य्यो॒नैर्जन॑यति।
नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति। यस्य॒ सोम॑ उप॒दस्ये॑त्।
सुव॑र्णं॒ हिर॑ण्यन्द्वेधा विच्छिद्य। ऋ॒जीषे॑ऽन्यदाधू॒नुयात्।
जुहु॒यादन्य॑त्। सोम॑मे॒वाभि॑षु॒णोति॑। सोम॑ञ्जुहोति। सोम॑स्य॒
वा अ॑भिषूयमाणस्य प्रि॒या त॒नूरु॑द॒क्राम॑त्॥४२॥

तथ्सुव॑र्णं॒ हिर॑ण्यमभवत्। यथ्सुव॑र्णं॒ हिर॑ण्यङ्कुर्वन्ति।
प्रि॒ययै॒वैन॑न्त॒नुवा॒ सम॑र्धयन्ति। यस्या॒क्रीत॑ः॒ सोम॑मप॒हरै॑युः।
क्री॒णीया॑दे॒व। सैव॑ ततः॒ प्राय॑श्चित्तिः। यस्य॒ क्री॒तम॑प॒हरै॑युः।
आ॒दा॒राश्च॑ फाल्गु॒नानि॑ चा॒भिषु॑णुयात्। गा॒यत्री॒ यश्च॑
सोम॑मा॒हर॑त्। तस्य॒ योऽश्शुः॑ प॒राऽप॑तत्॥४३॥

त आ॒दा॒रा अ॑भवन्। इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्। तस्य॑ व॒ल्कः
प॒राऽप॑तत्। तानि॑ फाल्गु॒नान्य॑भवन्। प॒शवो॑ वै फाल्गु॒नानि॑।
प॒शव॑स्सोमो॒ राजा॑। यदा॒दा॒राश्च॑ फाल्गु॒नानि॑ चा॒भिषु॑णोति।
सोम॑मे॒व राजा॑नम॒भिषु॑णोति। श्रु॒तेन॑ प्रा॒तस्स॑व॒ने श्री॑णीयात्।

दध्रा मध्यन्दिने॥४४॥

नी॒त॒मि॒श्रेण॑ तृतीयसवने। अ॒ग्नि॒ष्टोम॒स्सोम॑स्स्याद्रथन्तरसा॒मा।
य ए॒व॒र्त्वि॒जो वृ॒तास्स्युः॑। त ए॒न॒र्याँज॑येयुः। ए॒का॒ङ्गा॒न्दि॒क्षिणा॒न्दि॒द्यात्ते॒भ्य॑
ए॒व। पु॒न॒स्सोम॑ङ्कीणीयात्। य॒ज्ञेनै॒व तद्य॒ज्ञमि॑च्छति। सै॒व
ततः॑ प्रायश्चित्तिः। सर्वा॑भ्यो वा ए॒ष दे॒वता॑भ्यस्सर्वे॒भ्यः
पृ॒ष्ठेभ्य॑ आ॒त्मान॒मागु॑रते। यस्स॒त्राया॑गुरते। ए॒तावा॑न्खलु वै
पुरु॑षः। याव॑दस्य वित्तम्। स॒र्ववे॑दसेनं यजेत। सर्व॑पृष्ठोऽस्य
सोम॑स्स्यात्। सर्वा॑भ्य ए॒व दे॒वता॑भ्यस्सर्वे॒भ्यः पृ॒ष्ठेभ्य॑
आ॒त्मान॒न्निष्क्री॑णीते॥४५॥

प॒वंमा॑न॒स्सुव॑र्जनः। प॒वित्रे॑ण विच॑र॒णिः। यः पो॒ता स पु॑नातु
मा। पु॒नन्तु॑ मा दे॒वज॒नाः। पु॒नन्तु॑ मन॑वो धि॒या। पु॒नन्तु॑ विश्वं
आ॒यवः॑। जा॒तवे॑दः प॒वित्र॑वत्। प॒वित्रे॑ण पु॒नाहि॑ मा। शू॒क्रेण॑
दे॒व दी॑द्यत्। अ॒ग्ने क्र॒त्वा क्र॒तूँ र॒नु॥४६॥

यत्ते॑ प॒वित्रं॑म॒र्चिषि॑। अ॒ग्ने वि॒त॑तमन्तरा। ब्र॒ह्म तेन॑ पुनीमहे।
उ॒भाभ्या॑न्दे॒व स॒वितः॑। प॒वित्रे॑ण स॒वेन॑ च। इ॒दं ब्र॒ह्म पु॑नीमहे।
वै॒श्वदे॒वी पु॑न॒ती दे॒व्यागा॑त्। यस्यै॑ ब॒ह्वी॒स्तनु॑वो वी॒तपृ॑ष्ठाः। तया॑
म॒द॒न्त॒स्सध॑माद्यैषु। व॒य३ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥४७॥

वै॒श्वान॒रो र॒श्मिभि॑र्मा पु॒नातु॑। वा॒तः प्रा॒णेने॑षि॒रो म॑यो॒भूः।
द्या॒वापृ॑थि॒वी प॒यसा॑ प॒योभिः॑। ऋ॒ताव॑री य॒ज्ञिये॑ मा पु॒नीता॑म्।
बृ॒हद्भि॑स्स॒वित॒स्तृभिः॑। व॒षि॒ष्ठैर्दे॒व म॑न्म॒भिः। अ॒ग्ने दक्षैः॑

पुनाहि मा। येन देवा अपुनत। येनापो दिव्यङ्कशः। तेन दिव्येन ब्रह्मणा॥४८॥

इदं ब्रह्म पुनीमहे। यः पावमानीरध्येति। ऋषिभिस्संभृतं रसम्। सर्वं स पूतमश्नाति। स्वदितं मातरिश्वना। पावमानीर्यो अध्येति। ऋषिभिस्संभृतं रसम्। तस्मै सरस्वती दुहे। क्षीरं सर्पिर्मधूदकम्। पावमानीस्स्वस्त्ययनीः॥४९॥

सुदुघा हि पयस्वतीः। ऋषिभिस्सम्भृतो रसः। ब्राह्मणेष्वमृतं हितम्। पावमानीर्दिशन्तु नः। इमल्लोकमथो अमुम्। कामान्त्समर्धयन्तु नः। देवीर्देवैस्समाभृताः। पावमानीस्स्वस्त्ययनीः। सुदुघा हि घृतश्चुतः। ऋषिभिस्सम्भृतो रसः॥५०॥

ब्राह्मणेष्वमृतं हितम्। येन देवाः पवित्रेण। आत्मानं पुनते सदा। तेन सहस्रधारेण। पावमान्यः पुनन्तु मा। प्राजापत्यं पवित्रम्। शतोद्यामं हिरण्मयम्। तेन ब्रह्मविदो वयम्। पूतं ब्रह्म पुनीमहे। इन्द्रस्सुनीती सह मा पुनातु। सोमस्स्वस्त्या वरुणस्समीच्या। यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा। जातवैदा मोर्जयन्त्या पुनातु॥५१॥

प्रजा वै सत्रमासत तपस्तप्यमाना अजुह्वतीः। देवा अपश्यश्चमसङ्घृतस्य पूर्णं स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेनार्धमास ऊर्जमवारुन्धत। तस्मादर्धमासे देवा

इज्यन्ते। पितरोऽपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णं स्वधाम्।
तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन मास्यूर्मवारुन्धत।
तस्मान्मासि पितृभ्यः क्रियते। मनुष्या अपश्यञ्चमसङ्घृतस्य
पूर्णं स्वधाम्॥५२॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन द्वयीमूर्जमवारुन्धत।
तस्माद्विरहो मनुष्येभ्य उपहियते। प्रातश्च सायश्च।
पशवोऽपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णं स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः।
तेन त्रयीमूर्जमवारुन्धत। तस्मात्रिरहः पशवः प्रेरते।
प्रातस्सङ्गवे सायम्। असुरा अपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णं
स्वधाम्॥५३॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन सर्वँत्सुर ऊर्जमवारुन्धत।
ते देवा अमन्यन्त। अमी वा इदमभूवन्। यद्वयं
स्म इति। त एतानि चातुर्मास्यान्यपश्यन्। तानि
निरवपन्। तैरेवैषान्तामूर्जमवृञ्जत। ततो देवा अभवन्।
पराऽसुराः॥५४॥

यद्यजते। यामेव देवा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे।
यत्पितृभ्यः करोति। यामेव पितर ऊर्जमवारुन्धत।
तान्तेनावरुन्धे। यदावसथेऽन्नं हरन्ति। यामेव मनुष्या
ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यद्वक्षिणान्ददाति॥५५॥

यामेव पशव ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यच्चातुर्मास्यैर्यजते।

यामेवासुरा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। भवत्यात्मना।
 परास्य भ्रातृव्यो भवति। विराजो वा एषा विक्रान्तिः।
 यच्चातुर्मास्यानि। वैश्वदेवेनास्मिल्लोके प्रत्यतिष्ठत्।
 वरुणप्रघासैरन्तरिक्षे। साकमेधैरमुष्मिल्लोके। एष ह
 त्वावैतत्सर्वं भवति। य एवविद्वाँश्चातुर्मास्यैर्यजते॥५६॥

अग्निर्वाव संवत्सरः। आदित्यः परिवत्सरः। चन्द्रमा
 इदावत्सरः। वायुरनुवत्सरः। यद्वैश्वदेवेन यजते।
 अग्निमेव तत्संवत्सरमाप्नोति। तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः।
 सवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु इत्याशासीत। यद्वरुणप्रघासैर्यजते।
 आदित्यमेव तत्परिवत्सरमाप्नोति॥५७॥

तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः। परिवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु
 इत्याशासीत। यत्साकमेधैर्यजते। चन्द्रमसमेव तदिदावत्सरमाप्नोति।
 तस्मात्साकमेधैर्यजमानः। इदावत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु
 इत्याशासीत। यत्पितृयज्ञेन यजते। देवानेव तदन्ववस्यति।
 अथवा अस्य वायुश्चानुवत्सरश्चाप्रीतावुच्छिष्येते।
 यच्छुनासीरीयेण यजते॥५८॥

वायुमेव तदनुवत्सरमाप्नोति। तस्माच्छुनासीरीयेण
 यजमानः। अनुवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु इत्याशासीत।
 सवत्सरवाँ एष ईप्सतीत्याहुः। यश्चातुर्मास्यैर्यजत इति। एष
 ह त्वै संवत्सरमाप्नोति। य एवविद्वाँश्चातुर्मास्यैर्यजते। विश्वे
 देवास्समयजन्त। तैऽग्निमेवायजन्त। त एतल्लोकमजयन्॥५९॥

यस्मिन्नग्निः। यद्वैश्वदेवेन यजते। एतमेव लोकञ्जयति।
 यस्मिन्नग्निः। अग्नेरेव सायुज्यमुपैति। यदा वैश्वदेवेन
 यजते। अथ सव्वत्सरस्य गृहपतिमाप्नोति। यदा सव्वत्सरस्य
 गृहपतिमाप्नोति। अथ सहस्रयाजिनमाप्नोति। यदा
 सहस्रयाजिनमाप्नोति॥६०॥

अथ गृहमेधिनमाप्नोति। यदा गृहमेधिनमाप्नोति।
 अथाग्निर्भवति। यदाग्निर्भवति। अथ गौर्भवति। एषा
 वै वैश्वदेवस्य मात्रा। एतद्वा एतेषामवमम्। अतोतो वा
 उत्तराणि श्रेयांसि भवन्ति। यद्विश्वे देवास्समयजन्त।
 तद्वैश्वदेवस्य वैश्वदेवत्वम्॥६१॥

अथादित्यो वरुणः राजानव्वरुणप्रघासैरयजत। स
 एतल्लोकमजयत्। यस्मिन्नादित्यः। यद्वरुणप्रघासैरयजते।
 एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्नादित्यः। आदित्यस्यैव
 सायुज्यमुपैति। यदादित्यो वरुणः राजानव्वरुण-
 प्रघासैरयजत। तद्वरुणप्रघासानाव्वरुणप्रघासत्वम्। अथ
 सोमो राजा छन्दांसि साकमेधैरयजत॥६२॥

स एतल्लोकमजयत्। यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति। यथ्साकमेधैरयजते।
 एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति। चन्द्रमस एव
 सायुज्यमुपैति। सोमो वै चन्द्रमा। एष ह त्वै साक्षात्सोमं
 भक्षयति। य एवद्विद्वान्त्साकमेधैरयजते। यत्सोमश्च राजा
 छन्दांसि च समैधन्त॥६३॥

तथ्साकमेधानाः साकमेधत्वम्। अथर्तवः पितरः प्रजापतिं
 पितरं पितृयज्ञेनायजन्त। त एतल्लोकमजयन्। यस्मिन्नृतवः।
 यत्पितृयज्ञेन यजते। एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्नृतवः।
 ऋतूनामेव सायुज्यमुपैति। यदृतवः पितरः प्रजापतिं पितरं
 पितृयज्ञेनायजन्त। तत्पितृयज्ञस्य पितृयज्ञत्वम्॥६४॥

अथौषधय इमन्देवत्र्यम्बकैरयजन्त प्रथेमहीति। ततो वै
 ता अप्रथन्त। य एवर्विद्वाः स्र्यम्बकैर्यजते। प्रथते प्रजया
 पशुभिः। अथ वायुः परमेष्ठिनः शुनासीरीयेणायजत। स
 एतल्लोकमजयत्। यस्मिन्वायुः। यच्छुनासीरीयेण यजते।
 एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्वायुः॥६५॥

वायोरेव सायुज्यमुपैति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। प्र
 चातुर्मास्ययाजी मीयता (३) न प्रमीयता (३) इति।
 जीवन्वा एष ऋतूनप्येति। यदि वसन्ता प्रमीयते। वसन्तो
 भवति। यदि ग्रीष्मे ग्रीष्मः। यदि वर्षासु वर्षाः। यदि शरदि
 शरत्। यदि हेमन् हेमन्तः। ऋतुर्भूत्वा संवत्सरमप्येति।
 संवत्सरः प्रजापतिः। प्रजापतिर्वैषः॥६६॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

अग्नेः कृत्तिकाः। शुक्रं परस्ताज्योतिरवस्तात्। प्रजापते
 रोहिणी। आपः परस्तादोषधयोऽवस्तात्। सोमस्येन्वका
 विततानि। परस्ताद्वयन्तोऽवस्तात्। रुद्रस्य बाहू।

मृ॒ग॒यवः॑ प॒रस्ता॑द्वि॒क्षारो॑ऽवस्ता॑त्। आदि॑त्यै पुन॑र्वसू।
वा॒तः प॒रस्ता॑दा॒द्रम॒वस्ता॑त्॥ १ ॥

बृ॒ह॒स्पते॑स्ति॒ष्यः। जु॒ह॒तः प॒रस्ता॑द्यज॑माना अ॒वस्ता॑त्।
स॒र्पा॒णा॒माश्रे॑षाः। अ॒भ्या॒गच्छ॑न्तः प॒रस्ता॑द॒भ्या॒नृत्य॑न्तो॒ऽवस्ता॑त्।
पि॒तृ॒णां म॒घाः। रु॒दन्तः॑ प॒रस्ता॑दप॒भ्र॒शो॑ऽवस्ता॑त्। अ॒र्य॒म्णः
पूर्वे॑ फ॒ल्गु॒नी। जा॒या प॒रस्ता॑दृष॒भो॑ऽवस्ता॑त्। भ॒ग॒स्योत्त॑रे।
व॒ह॒तवः॑ प॒रस्ता॑द्वह॑माना अ॒वस्ता॑त्॥ २ ॥

दे॒वस्य॑ स॒वि॒तुर् ह॑स्तः। प्र॒स॒वः प॒रस्ता॑त्स॒नि॒र॒वस्ता॑त्।
इ॒न्द्र॑स्य चि॒त्रा। ऋ॒तं प॒रस्ता॑त्स॒त्यम॒वस्ता॑त्। वा॒योर्नि॑ष्प्रा॒
व्र॒ततिः॑। प॒रस्ता॑दसि॒द्धि॒र॒वस्ता॑त्। इ॒न्द्रा॒ग्नि॒योर्वि॑शा॒खे।
यु॒गा॒नि प॒रस्ता॑त्कृ॒षमा॑णा अ॒वस्ता॑त्। मि॒त्र॒स्या॒नू॒रा॒धाः।
अ॒भ्या॒रोह॑त्प॒रस्ता॑द॒भ्या॒रूढम॒वस्ता॑त्॥ ३ ॥

इ॒न्द्र॑स्य रोहि॒णी। शृ॒णत्प॒रस्ता॑त्प्रति॒शृ॒णद॒वस्ता॑त्। नि॒र्ऋ॑त्यै
मू॒ल॒व॒ह॒णी। प्र॒ति॒भ॒ञ्जन्तः॑ प॒रस्ता॑त्प्रति॒शृ॒णन्तो॒ऽवस्ता॑त्।
अ॒पां पूर्वा॑ अ॒षा॒ढाः। वर्चः॑ प॒रस्ता॑त्स॒मि॒ति॒र॒वस्ता॑त्।
वि॒श्वे॑षा॒न्दे॒वाना॑मु॒त्तराः॑। अ॒भि॒जय॑त्प॒रस्ता॑द॒भि॒जित॑म॒वस्ता॑त्।
वि॒ष्णो॑श्श्रो॒णा पृ॒च्छ॒मा॒नाः। प॒रस्ता॑त्प॒न्था अ॒वस्ता॑त्॥ ४ ॥

व॒सू॒नां श्र॑वि॒ष्ठाः। भू॒तं प॒रस्ता॑द्भू॒ति॒र॒वस्ता॑त्। इ॒न्द्र॑स्य
श॒त॒भि॒षक्। वि॒श्वव्य॑चाः प॒रस्ता॑द्वि॒श्व॒क्षि॒ति॒र॒वस्ता॑त्।
अ॒ज॒स्यैक॑प॒दः पूर्वे॑ प्रो॒ष्ठप॒दाः। वै॒श्वान॑रं प॒रस्ता॑द्वै॒शवा॑व॒स॒वम॒वस्ता॑त्।
अ॒हे॒र्बु॒ध्निय॑स्योत्त॑रे। अ॒भि॒षि॒ञ्चन्तः॑ प॒रस्ता॑द॒भि॒षु॒ण्वन्तो॒ऽवस्ता॑त्।

पूष्णो रेवती। गावः परस्ताद्वत्सा अवस्तात्। अश्विनोरश्वयुजौ।
ग्रामः परस्तात्सेनाऽवस्तात्। यमस्यापभरणीः। अपकञ्चन्तः
परस्तादपवहन्तोऽवस्तात्। पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥५॥

यत्पुण्यन्नक्षत्रम्। तद्वद्वुर्वीतोपव्युषम्। यदा वै सूर्य उदेति।
अथ नक्षत्रत्रैति। यावति तत्र सूर्यो गच्छेत्। यत्र
जघन्यं पश्येत्। तावति कुर्वीत यत्कारी स्यात्। पुण्याह
एव कुरुते। एव९ ह वै यज्ञेषुश्च शतद्युम्नश्च मात्स्यो
निरवसाययाश्चकार॥६॥

यो वै नक्षत्रियं प्रजापतिर्वैदं। उभयोरेनल्लोकयोर्विदुः। हस्त
एवास्य हस्तः। चित्रा शिरः। निष्ठा हृदयम्। ऊरू विशाखे।
प्रतिष्ठाऽनूराधाः। एष वै नक्षत्रियः प्रजापतिः। य एववैदं।
उभयोरेनल्लोकयोर्विदुः॥७॥

अस्मि३श्चामुष्मि३श्च। याङ्गामयेत दुहितरं प्रिया स्यादिति।
तान्निष्ठायान्दद्यात्। प्रियैव भवति। नेव तु पुनरा
गच्छति। अभिजिन्नाम् नक्षत्रम्। उपरिष्ठादषाढानाम्।
अवस्ताच्छ्रोणायै। देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। ते
देवास्तस्मिन्नक्षत्रेऽभ्यजयन्॥८॥

यदभ्यजयन्। तदभिजितोऽभिजित्वम्। याङ्गामयेतानपज्य्यञ्जयेदिति
तमेतस्मिन्नक्षत्रे यातयेत्। अनपज्य्यमेव जयति।
पापपराजितमिव तु। प्रजापतिः पशूनसृजत। ते

नक्षत्रन्नक्षत्रमुपातिष्ठन्त। ते समावन्त एवाभवन्। ते रेवतीमुपातिष्ठन्त॥९॥

ते रेवत्यां प्राभवन्। तस्माद्रेवत्यां पशूनाङ्कुर्वीत। यत्किञ्चावाचीनः सोमात्। प्रैव भवन्ति। सलिलव्वा इदमन्तरासीत्। यदतरन्। तत्तारकाणान्तारकृत्वम्। यो वा इह यजते। अमुं स लोकन्नक्षते। तन्नक्षत्राणान्नक्षत्रत्वम्॥१०॥

देवगृहा वै नक्षत्राणि। य एववैदं। गृह्येव भवति। यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि। तानि नक्षत्राणि। तस्मादश्लीलनामः श्वित्रे। नावस्येन्न यजेत। यथा पापाहे कुरुते। तादृगेव तत्। देवनक्षत्राणि वा अन्यानि॥११॥

यमनक्षत्राण्यन्यानि। कृत्तिकाः प्रथमम्। विशाखे उत्तमम्। तानि देवनक्षत्राणि। अनूराधाः प्रथमम्। अपभरणीरुत्तमम्। तानि यमनक्षत्राणि। यानि देवनक्षत्राणि। तानि दक्षिणेन परियन्ति। यानि यमनक्षत्राणि॥१२॥

तान्युत्तरेण। अन्वेषामराथस्मेति। तदनूराधाः। ज्येष्ठमेषामवधिष्मेति। तज्येष्ठघ्नी। मूलमेषावृक्षामेति। तन्मूलवह्नी। यन्नासहन्त। तदषाढाः। यदश्लोणत्॥१३॥

तच्छ्रोणा। यदशृणोत्। तच्छर्विष्ठाः। यच्छ्रुतमभिषज्यन्। तच्छ्रुतभिषक्। प्रोष्ठपदेषूदयच्छन्त। रेवत्यामरवन्त। अश्वयुजोरयुञ्जत। अपभरणीष्वपावहन्। तानि वा एतानि यमनक्षत्राणि। यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी

स्यात्। पुण्याह एव कुरुते॥१४॥

देवस्य सवितुः प्रातः प्रसवः प्राणः। वरुणस्य सायमासवोऽपानः। यत्प्रतीचीनं प्रातस्तनात्। प्राचीनं सङ्गवात्। ततो देवा अग्निष्टोमन्निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः। मित्रस्य सङ्गवः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मात्तद्भिः पशवस्समायन्ति। यत्प्रतीचीनं सङ्गवात्॥१५॥

प्राचीनं मध्यन्दिनात्। ततो देवा उक्थ्यन्निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः। बृहस्पतेर्मध्यन्दिनः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मात्तद्भिः तेक्षिण्णन्तपति। यत्प्रतीचीनं मध्यन्दिनात्। प्राचीनमपराह्णात्। ततो देवाष्पोऽशिनन्निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः॥१६॥

भगस्यापराह्णः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मादपराह्णे कुमार्यो भगमिच्छमानाश्चरन्ति। यत्प्रतीचीनमपराह्णात्। प्राचीनं सायात्। ततो देवा अतिरात्रन्निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः। वरुणस्य सायम्। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मात्तद्भिः नानृतवदेत्॥१७॥

ब्राह्मणो वा अष्टाविंशो नक्षत्राणाम्। समानस्याहः पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि। चत्वार्यंश्वीलानि। तानि नव। यच्च परस्तान्नक्षत्राणाय्यँच्चावस्तात्। तान्येकादश। ब्राह्मणो द्वादशः। य एवविंशान्ध्वँश्चत्वारँतश्चरति।

स॒वँ॒त्स॒रेणै॒वास्य॑ व्र॒तङ्गु॑तं भ॒वति॑। स॒मा॒न॒स्याह्ः॑ पञ्च
पु॒ण्या॑नि॒ नक्ष॑त्राणि। च॒त्वार्य॑श्ची॒लानि॑। तानि॒ नव॑। आ॒ग्नेयी॑
रा॒त्रिः। ऐ॒न्द्रम॑हः। तान्येका॑दश। आ॒दित्यो॑ द्वा॒दशः। य
ए॒वविँ॑द्वा॒न्त्स॒वँ॒त्स॒रेणै॒वास्य॑ व्र॒तङ्गु॑तं
भ॒वति॑॥१८॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। कति॒ पात्रा॑णि य॒ज्ञं व॑हन्तीति।
त्रयो॑द॒शेति॑ ब्रूयात्। स यद्वू॒यात्। कस्तानि॑ निर॒मिमी॑तेति।
प्र॒जाप॑तिरिति॒ ब्रूयात्। स यद्वू॒यात्। कुत॑स्तानि॒
निर॑मिमी॒तेति॑। आ॒त्मन॒ इति॑। प्रा॒णा॒पा॒नाभ्या॑मे॒वोपा॑श्च॒न्तर्या॑मौ
निर॑मिमीत॥१९॥

व्या॒नादु॑पा॒श्शुस॑वनम्। वा॒च ऐ॑न्द्रवा॒यव॑म्। द॒क्ष॒ऋ॒तुभ्या॑
मै॒त्राव॑रुणम्। श्रो॒त्रा॒दा॒श्विन॑म्। चक्षु॑ष॒श्शुक्रा॑म॒न्थिनौ॑। आ॒त्मन॑
आ॒ग्रय॑णम्। अ॒ङ्गेभ्य॑ उ॒क्थ्य॑म्। आयु॑षो ध्रु॒वम्। प्र॒तिष्ठा॑या
ऋ॒तुपा॑त्रे। य॒ज्ञं वा॒व तं प्र॒जाप॑तिर्निर॒मिमी॑त। स निर्मि॑तो
ना॒द्धि॒यत् सम॑वी॒यत॑। स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर॒पिवा॑पान॑पश्यत्।
तान्नि॑र॒वप॑त्। तैर्वै स य॒ज्ञम॑प्य॒वप॑त्। यद॑पिवा॒पा भव॑न्ति।
य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अ॑स॒व्वँ॒याय॑॥२०॥

ऋ॒तमे॒व प॑रमे॒ष्टि। ऋ॒तत्रा॑त्येति॒ किञ्च॑न। ऋ॒ते सं॑मु॒द्र
आ॒हि॒तः। ऋ॒ते भू॑मि॒रिय॑श्चि॒ता। अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑।
तप॑ आ॒क्रान्त॑मु॒ष्णिहा॑। शि॒रस्त॑प॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॑रस्य

तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
वर्तये। तद्वतन्तत्सत्यम्। तद्वतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन
राध्यासम्॥२१॥

यद्धर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान्
ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तद्वतन्तत्सत्यम्।
तद्वतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन राध्यासम्॥२२॥

यो अस्याः पृथिव्यास्त्वचि। निवर्तयत्योषधीः। अग्निरीशान्
ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तद्वतन्तत्सत्यम्।
तद्वतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन राध्यासम्॥२३॥

एकं मासमुदसृजत्। परमेष्ठी प्रजाभ्यः। तेनाभ्यो मह
आवहत्। अमृतं मर्त्याभ्यः। प्रजामनु प्र जायसे। तदु ते
मर्त्यामृतम्। येन मासा अर्धमासाः। ऋतवः परिवत्सराः।

येन ते ते प्रजापते। ईजानस्य न्यवर्तयन्। तेनाहमस्य
 ब्रह्मणा। निवर्तयामि जीवसे। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
 तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
 तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
 तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
 वर्तये। तद्वतन्तत्सत्यम्। तद्वतन्तच्छ्रुकेयम्। तेन शकेयन्तेन
 राध्यासम्॥ २४॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत। तदसुरा अकुर्वत। तेऽसुरा
 ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्यो नापश्यन्। ते केशानग्रेऽवपन्त। अथ
 श्मश्रूणि। अथोपपक्षौ। ततस्तेऽवाञ्च आयन्। पराऽभवन्।
 यस्यैववृषन्ति। अवाङेति॥ २५॥

अथो परैव भवति। अथ देवा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्योऽपश्यन्।
 त उपपक्षावग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि। अथ केशान्।
 ततस्तेऽभवन्। सुवर्गल्लोकमायन्। यस्यैववृषन्ति।
 भवत्यात्मना। अथो सुवर्गल्लोकमेति॥ २६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत्।
 अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजयां
 पशुभिः। यस्यैववृषन्ति। प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते।
 देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। ते सवृत्सरे व्यायच्छन्त।
 तान्देवाश्चातुर्मास्यैरेवाभि प्रायुञ्जत॥ २७॥

वैश्वदेवेन चतुरो मासोऽवृञ्जतेन्द्राजानः। ताञ्छीरुषन्नि
चावर्तयन्त परि च। वरुणप्रघासैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत
वरुणराजानः। ताञ्छीरुषन्नि चावर्तयन्त परि च।
साकमेधैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत सोमराजानः। ताञ्छीरुषन्नि
चावर्तयन्त परि च। या संवत्सर उपजीवाऽऽसीत्।
तामेषामवृञ्जत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥२८॥

य एवद्विद्वाँश्चातुर्मास्यैर्यजते। भ्रातृव्यस्यैव मासो वृक्ता।
शीरुषन्नि च वर्तयते परि च। येषा संवत्सर उपजीवा।
वृद्धे तां भ्रातृव्यस्य। क्षुधाऽस्य भ्रातृव्यः परा भवति।
लोहितायसेन नि वर्तयते। यद्वा इमामग्निर्ऋतावागते
निवर्तयति। एतदेवैनाँ रूपङ्कृत्वा निवर्तयति। सा
ततश्श्वश्वो भूयसी भवन्त्येति॥२९॥

प्र जायते। य एवद्विद्वाँल्लोहितायसेन निवर्तयते। एतदेव
रूपङ्कृत्वा नि वर्तयते। स ततश्श्वश्वो भूयान्भवन्नेति।
प्रेव जायते। त्रेण्या शलल्या नि वर्तयेत। त्रीणित्रीणि वै
देवानामृद्धानि। त्रीणि छन्दाँसि। त्रीणि सर्वनानि। त्रयं
इमे लोकाः॥३०॥

ऋध्यामेव तद्वीर्यं एषु लोकेषु प्रति तिष्ठति। यच्चातुर्मास्ययाज्यात्मनो
नावद्येत्। देवेभ्य आवृश्चेत्। चतृषुचतृषु मासेषु नि वर्तयेत्।
परोक्षमेव तद्देवेभ्य आत्मनोऽवद्यत्यनाव्रस्काय। देवानाँवाँ

ए॒ष आनी॑तः। यश्चा॑तु॒र्मास्य॑या॒जी। य ए॒व वि॑द्वान्नि च॑ वर्त॑यते
परि॑ च। दे॒वता॑ ए॒वाप्ये॑ति। नास्य॑ रु॒द्रः प्र॒जां प॒शून्भि॑
म॑न्यते॥३१॥

आयु॑षः प्रा॒णः सन्त॑नु। प्रा॒णाद॑पा॒नः सन्त॑नु। अ॒पा॒नाद्वा॒नः
सन्त॑नु। व्या॒नाच्चक्षु॑स्सन्त॑नु। चक्षु॑षश्श्रो॒त्रः सन्त॑नु।
श्रो॒त्रान्मन॑स्सन्त॑नु। मन॑सो वाच॑ः सन्त॑नु। वाच॑ आ॒त्मान॑ः
सन्त॑नु। आ॒त्मनः॑ पृथि॒वीः सन्त॑नु। पृथि॒व्या अ॒न्तरि॑क्षः
सन्त॑नु। अ॒न्तरि॑क्षा॒दिव॑ः सन्त॑नु। दि॒वस्सु॒वस्सन्त॑नु॥३२॥

इन्द्रो॑ दधी॒चो अ॒स्थभिः॑। वृ॒त्राण्य॑प्रतिष्कृतः। ज॒घान॑
नव॒तीर्न॑वा। इ॒च्छन्न॑श्व॒स्य यच्छि॑रः। पर्व॑तेष्वप॑श्रितम्।
तद्वि॑दच्छ॒र्यणा॑वति। अत्रा॒ह गोर॑म॒न्वत। नाम॑ त्वष्ट॑रपी॒च्यम्।
इ॒त्था च॒न्द्रम॑सो गृ॒हे। इन्द्र॑मि॒द्राधि॑नो बृ॒हत्॥३३॥

इन्द्र॑म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑। इन्द्र॑वाँणी॒रनू॑षत। इन्द्र॑ इ॒द्धर्यो॑स्सचा॑।
संमि॑श्र आ॒वचो॑ यु॒जा। इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्ययः॑। इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॑
चक्ष॑से। आ सूर्य॑ः रो॒हय॑द्वि॒वि। वि गो॑भि॒रद्रि॑मैरयत्। इन्द्र॑
वाजे॑षु नो अ॒व। स॒हस्र॑प्र॒धने॑षु च॥३४॥

उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभिः॑। तमिन्द्र॑वाँज॒याम॑सि। म॒हे वृ॒त्राय॑ ह॒न्त॑वे।
स वृ॒षा वृ॒षभो॑ भु॒वत्। इन्द्र॑स्स दाम॑ने कृतः। ओजि॑ष्ठस्स
बले॑ हितः। द्यु॒म्नी श्लो॒की स सौ॒म्यः। गि॒रा व॒ज्रो न॑ सम्भृतः।
सब॑लो अ॒न॑पच्युतः। व॒वक्षु॑रु॒ग्रो अस्तृ॑तः॥३५॥

दे॒वा॒सु॒रा॒स्स॒य्यँ॑त्ता आ॒सन्। स प्र॒जाप॑तिरिन्द्र॒ञ्छ्रे॑ष्ठं पु॒त्रम॑प॒
न्य॑धत्त। ने॒दे॒न॒म॒सु॒रा॒ ब॒ली॒या॒ऽसोऽह॑न॒न्नि॒ति॑। प्र॒हा॒दो॒ ह॒ वै
का॒या॒ध॒वः। वि॒रोच॑न॒ऽस्व॑ पु॒त्रम॑प॒ न्य॑धत्त। ने॒दे॒न॒न्दे॒वा
अ॑ह॒न॒न्नि॒ति॑। ते दे॒वाः प्र॒जाप॑तिमु॒पस॑मेत्यो॒चुः। ना॒रा॒ज॒क॑स्य
यु॒द्धम॑स्ति। इन्द्र॒मन्वि॑च्छा॒मेति॑। तय्यँ॑ज्ञ॒क्र॒तुभि॑र॒नवै॑च्छन्॥ ३६॥

तय्यँ॑ज्ञ॒क्र॒तुभि॑र्नान्विन्दन्। तमिष्टि॑भि॒रन॑वैच्छन्। तमिष्टि॑भि॒रन॑विविन्दन्
तदिष्टी॑नामिष्टि॒त्वम्। ए॒ष्ट्यो॒ ह॒ वै ना॑म। ता इ॒ष्ट्य
इ॒त्याच॑क्षते प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रि॒या इ॒व हि दे॒वाः। तस्मा॑
ए॒तमा॑ग्नावैष्ण॒वमे॒काद॑शकपाल- न्दीक्ष॒णीय॑न्नि॒रव॑पन्।
तद॑प॒द्रु॒त्यात॑न्वत। तान्प॑त्नीस॒य्यँ॑जान्त् उपा॑नयन्॥ ३७॥

ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। ते प्रा॒य॒णीय॑म॒भि॒ समा॑रोहन्।
तद॑प॒द्रु॒त्यात॑न्वत। ताञ्छु॒य्वँन्त् उपा॑नयन्। ते तद॑न्तमे॒व
कृ॒त्वोद॑द्रवन्। त आ॑ति॒थ्यम॑भि॒ समा॑रोहन्। तद॑प॒द्रु॒त्यात॑न्वत।
तानि॒डा॑न्त् उपा॑नयन्। ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। तस्मा॑दे॒ता
ए॒तद॑न्ता॒ इ॒ष्ट्य॒स्सन्ति॑ष्ठन्ते॥ ३८॥

ए॒व॒ हि दे॒वा अ॑कुर्वत। इति॑ दे॒वा अ॑कुर्वत। इत्यु॒ वै म॑नु॒ष्याः
कुर्व॑ते। ते दे॒वा ऊ॑चुः। यद्वा इ॒दमु॑च्चैर्य॒ज्ञेन॑ चरा॑म। तन्नोऽसु॒राः
पा॒प्माऽनु॑विन्दन्ति। उपा॒ऽशू॒प॒सदा॑ चरा॑म। तथा॒ नोऽसु॒राः
पा॒प्मा ना॑नु॒वेथ्स्य॑न्तीति॑। त उपा॒ऽशू॒प॒सद॑मतन्वत। तिस्र॑ ए॒व
सा॑मिधे॒नीर॑नूच्य॥ ३९॥

स्रुवेणा॑घार॒मा॒घार्य॑। तिस्रः॑ परा॑ची॒राहु॑तीर् हुत्वा।
 स्रुवे॒णोप॑सद॒ञ्जु॒ह्वाञ्च॑क्रुः। उ॒ग्रवृ॑चो॒ अपा॑वधीन्त्वे॒षवृ॑चो॒
 अपा॑वधी॒ः स्वा॑हेति। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से ह॒ वा उ॒ग्रवृ॑चः।
 ए॒नंश्च॒ वैर॑हत्यश्च॒ त्वे॒षवृ॑चः। ए॒त॒ः ह॒ वाव॑ तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं
 पा॒प्मान॑न्दे॒वा अप॑जघ्निरे। तथो॑ ए॒वैत॑दे॒वद्वि॑द्यज॑मानः। तिस्र॑
 ए॒व सा॑मि॒धेनी॒र॒नूच्य॑। स्रुवे॒णा॑घार॒मा॒घार्य॑॥४०॥

तिस्रः॑ परा॑ची॒राहु॑तीर्हुत्वा। स्रुवे॒णोप॑सद॒ञ्जु॒होति॑। उ॒ग्रवृ॑चो॒
 अपा॑वधीन्त्वे॒षवृ॑चो॒ अपा॑वधी॒ः स्वा॑हेति। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से
 ह॒ वा उ॒ग्रवृ॑चः। ए॒नंश्च॒ वैर॑हत्यश्च॒ त्वे॒षवृ॑चः। ए॒तमे॒व
 तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं पा॒प्मान॑य्यज॑मानोऽप॑ ह॒ते। तेऽभि॑नी॒यैवा॑हः
 प॒शुमा॑ऽल॒भन्त॑। अ॒हं ए॒व तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑
 मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे। तेना॑भिनी॒यैव॑ रा॒त्रेः प्राच॑रन्। रा॒त्रिया॑ ए॒व
 तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे॥४१॥

तस्मा॑दभिनी॒यैवा॑हः प॒शुमा॑ ल॒भेत॑। अ॒हं ए॒व तद्य॑ज॑मानोऽव॑र्ति
 पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्या॒नप॑ नुद॒ते। तेना॑भिनी॒यैव॑ रा॒त्रेः प्रच॑रेत्।
 रा॒त्रिया॑ ए॒व तद्य॑ज॑मानोऽव॑र्ति पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्या॒नप॑ नुद॒ते।
 स ए॒ष उ॑पवस॒थीये॑ऽह॒न्दि॒देव॑त्यः प॒शुरा॑ ल॒भ्यते॑। द्व॒यवृ॑
 अ॒स्मि॒ल्लोके॑ यज॑मानः। अ॒स्थि॑ च मा॒ः सञ्च॑। अ॒स्थि॑ चै॒व तेन॑
 मा॒ः सञ्च॑ यज॑मान॒स्सः स्फु॑रुते। ता॒ वा ए॒ताः पञ्च॑ दे॒वताः॑।
 अ॒ग्नी॒षोमा॑व॒ग्नि॒र्मि॒त्रावरु॑णौ॥४२॥

पञ्चपञ्ची वै यजमानः। त्वङ्गा॒ऽस॒ स्नावा॒ऽस्थि॑ म॒ञ्जा। ए॒तमे॒व
तत्पञ्चधाविहितमात्मानं वैरुणपाशान्मुञ्चति। भेष॒जता॑ये
निर्वरुण॒त्वाय॑। त॒ स॒प्तभि॑श्छन्दा॒भिः प्रा॒तर॑ह्यन्।
तस्मा॑त्सप्त च॒तुरु॒त्तरा॑णि छन्दा॒सि प्रा॒तर॑नुवा॒केऽनू॑च्यन्ते।
तमे॒तयो॑पसमेत्योपासीदन्। उपा॑स्मै गायता नर॒ इति॑।
तस्मा॑दे॒तयो॑ बहिष्पवमान उ॒पस॑द्यः॥४३॥

स संमु॒द्र उ॑त्तर॒तः प्रा॒ज्वल॑द्भूम्यन्तेन। ए॒ष वा॒व स
संमु॒द्रः। यच्चा॒त्वा॒लः। ए॒ष उ॑वे॒व स भू॑म्यन्तः। यद्वे॒द्यन्तः॑।
तदे॒तत्रि॑शलत्रि॒पूरु॑षम्। तस्मा॒त्तत्रि॑वित॒स्तङ्घ्न॑न्ति। स
सु॒वर्ण॑रज॒ताभ्या॑ङ्कु॒शीभ्या॑ परिगृहीत आसीत्। तय्य॑न्दस्या
अध्य॒जन॑यन्। तस्मा॑दादित्यः॥४४॥

अथ॒ यथ्सु॑वर्णरज॒ताभ्या॑ङ्कु॒शीभ्या॑ परिगृहीत आसीत्। सा॒ऽस्य॑
कौ॒शि॒कता॑। तत्रि॒वृता॑ऽभि प्रास्तु॒वत। तत्रि॒वृता॑ऽद॒दत।
तत्रि॒वृता॑ऽह॑रन्। याव॑ती त्रि॒वृतो॑ मात्रा॑। तं पञ्चद॒शेना॑भि
प्रास्तु॒वत। तं पञ्चद॒शेना॑द॒दत। तं पञ्चद॒शेना॑ह॑रन्। याव॑ती
पञ्चद॒शस्य॑ मात्रा॑॥४५॥

त॒ स॒प्तद॒शेना॑भि प्रास्तु॒वत। त॒ स॒प्तद॒शेना॑द॒दत।
त॒ स॒प्तद॒शेना॑ह॑रन्। याव॑ती सप्तद॒शस्य॑ मात्रा॑। तस्य॑
सप्तद॒शेनं॑ ह्रियमाणस्य तेजो॒ हरो॑ऽपतत्। तमे॒कवि॑ऽशेना॒भि
प्रास्तु॒वत। तमे॒कवि॑ऽशेना॑द॒दत। तमे॒कवि॑ऽशेना॑ह॑रन्।
याव॑त्येकवि॑ऽशस्य॑ मात्रा॑। ते यत्रि॒वृता॑ स्तु॒वते॑॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तत्रिवृतैव हरन्ति। यावती
त्रिवृतो मात्रा। अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम
उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्रा। अग्नेरेवैनन्तत्।
मात्रा५ सायुज्य५ सलोकताङ्गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन
स्तुवते। पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥४७॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्रा। चन्द्रमा
वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते। पञ्चदश्यामापूर्यते।
चन्द्रमस एवैनन्तत्। मात्रा५ सायुज्य५ सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते। सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते।
त५ सप्तदशेनैव हरन्ति॥४८॥

यावती सप्तदशस्य मात्रा। प्रजापतिर्वै सप्तदशः।
प्रजापतेरेवैनन्तत्। मात्रा५ सायुज्य५ सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यदेकविंशेन स्तुवते। एकविंशेनैव तद्यजमानमाददते।
तमेकविंशेनैव हरन्ति। यावत्येकविंशस्य मात्रा। असौ
वा आदित्य एकविंशः। आदित्यस्यैवैनन्तत्॥४९॥

मात्रा५ सायुज्य५ सलोकताङ्गमयन्ति। ते कुश्र्यौ। व्यघ्नन्। ते
अहोरात्रे अभवताम्। अहरेव सुवर्णाऽभवत्। रज्जता रात्रिः।
स यदादित्य उदेति। एतामेव तत्सुवर्णाङ्कुशीमनु समेति। अथ
यदस्तमेति। एतामेव तद्रज्जताङ्कुशीमनुसर्विशति। प्रह्लादो ह
वै कायाध्रुवः। विरोचनः५ स्वं पुत्रमुदास्यत्। स प्रदरोऽभवत्।

तस्मात्प्रदरादुदकत्राचांमेत्॥५०॥

ये वै चत्वारस्स्तोमाः। कृतन्तत्। अथ ये पञ्च। कलिस्सः।
तस्माच्चतुष्टोमः। तच्चतुष्टोमस्य चतुष्टोमत्वम्। तदाहुः।
कृतमानि तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमा इति।
त्रिवृत्पञ्चदशस्सप्तदश एकविंशः॥५१॥

एतानि वाव तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमाः।
सोऽब्रवीत्। सप्तदशेन ह्रियमाणो व्यलेशिषि। भिषज्यन्त
मेति। तमश्विनौ धानाभिरभिषज्यताम्। पूषा कर्मभेण।
भारती परिवापेण। मित्रावरुणौ पयस्यया। तदाहुः॥५२॥

यदश्विभ्यान्धानाः। पूष्णः कर्मभः। भारत्यै परिवापः।
मित्रावरुणयोः पयस्याऽथ। कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनन्देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्य
स्तस्मादिति। तद्वसवोऽष्टाकपालेन प्रातस्सवनेऽभिषज्यन्।
रुद्रा एकादशकपालेन माध्यन्दिने सवने। विश्वे देवा
द्वादशकपालेन तृतीयसवने॥५३॥

स यदष्टाकपालान्प्रातस्सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यन्दिने
सवने। द्वादशकपालांस्तृतीयसवने। विलोमं तद्यज्ञस्य
क्रियेत। एकादशकपालानेव प्रातस्सवने कुर्यात्।
एकादशकपालान्माध्यन्दिने सवने। एकादशकपालांस्तृतीयसवने।
यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां प्रातस्सवनम्।
रुद्राणां माध्यन्दिनं सवनम्। विश्वेषान्देवानान्तृतीयसवनम्।

अथ कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव यजन्तीति।
एता ह्येनन्देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्यः
स्तस्मादिति॥५४॥

तस्यावाचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दस्स्वश्रयन्।
यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्। यदवारयन्।
तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावाच एवावपादादबिभयुः।
तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि छन्दांस्युपादधुः। तेषामति
त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युदभवन्॥५५॥

स बृहतीमेवास्पृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव।
तदाहुः। कतमा सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्।
द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशामावास्याः। एषा
वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दांस्यत्यरिच्यन्त।
यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त।
साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सः श्रयतेति।
चतुर्भिरक्षरैरनुष्टुग्बृहतीनोदभवत्। चतुर्भिरक्षरैः पङ्क्तिर्बृहतीमत्यरिच्य
तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५७॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
अष्टाभिरक्षरैरुष्णिग्बृहतीनोदभवत्। अष्टाभिरक्षरैस्त्रिष्टुग्बृहतीमत्यरिच्य
तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्यपच्छिद्यादधात्। ते बृहती एव

भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। द्वादशभिर्क्षरैर्गायत्री
बृहतीन्नोदभवत्। द्वादशभिर्क्षरैर्जगती बृहतीमत्यरिच्यत।
तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५८॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। छन्दांसि रथो मे भवत।
युष्माभिर्हमेतमध्वानमनु सञ्चराणीति। तस्य गायत्री
च जगती च पक्षावभवताम्। उष्णिक् त्रिष्टुप्
प्रष्टुः। अनुष्टुप् पङ्क्तिश्च धुर्यौ। बृहत्येवोद्धिरभवत्।
स एतच्छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु समचरत्।
एतं ह वै छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु सञ्चरति।
येनैष एतत्सञ्चरति। य एवद्विद्वान्सोमेन यजते। य उ
चैनमेव वेद॥५९॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपति। ये प्रत्यश्चश्शम्याया
अवशीयन्ते। तन्नैर्ऋतमेककपालम्। इयव्वा अनुमतिः।
इयन्निर्ऋतिः। नैर्ऋतेन पूर्वेण प्रचरति। पाप्मानमेव
निर्ऋतिं पूर्वान्निरवदयते। एककपालो भवति। एकधैव
निर्ऋतिन्निरवदयते। यदहुत्वा गाहपत्य ईयुः॥१॥

रुद्रो भूत्वाऽग्निरनूत्थाय। अध्वर्युश्च यजमानश्च हन्यात्।
वीहि स्वाहाऽऽहुतिञ्जुषाण इत्याह। आहुत्यैवैनं शमयति।

नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न॑ यज॑मानः। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति। तद्धि॑
नि॒र्ऋ॑त्यै भा॒गधे॑यम्। इ॒मान्दि॑श॒र्य्यन्ति॑। ए॒षा वै नि॒र्ऋ॑त्यै
दिक्। स्वा॒या॒मे॒व दि॒शि नि॒र्ऋ॑ति॒न्नि॒रव॑दयते॥२॥

स्व॒कृ॒त इ॒रि॒णे जु॒होति॑ प्र॒दरे॑ वा। ए॒तद्वै नि॒र्ऋ॑त्या आ॒यत॑नम्।
स्व ए॒वाय॑त॒ने नि॒र्ऋ॑ति॒न्नि॒रव॑दयते। ए॒ष ते॑ नि॒र्ऋ॑ते भा॒ग
इ॒त्या॒ह। नि॒र्दि॑शत्ये॒वैन॑म्। भू॒ते ह॒विष्म॑त्य॒सीत्या॑ह।
भू॒ति॒मे॒वोपा॑वर्तते। मु॒ञ्चे॒मम॑हंस॒ इत्या॑ह। अ॑हंस ए॒वैनं॑
मु॒ञ्चति॑। अ॒ङ्गु॒ष्ठाभ्या॑ञ्जु॒होति॑॥३॥

अ॒न्त॒त ए॒व नि॒र्ऋ॑ति॒न्नि॒रव॑दयते। कृ॒ष्ण॒घ्वाँसः॑ कृ॒ष्णतू॑ष॒न्दक्षि॑णा।
ए॒तद्वै नि॒र्ऋ॑त्यै रू॒पम्। रू॒पेणै॒व नि॒र्ऋ॑ति॒न्नि॒रव॑दयते।
अ॒प्र॒तीक्ष॑माय॒न्ति। नि॒र्ऋ॑त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै। स्वा॒हा नमो॑
य इ॒दश्च॑कारेति पु॒नरे॒त्य गा॒र्हप॑त्ये जु॒होति॑। आ॒हु॒त्यै॒व
न॑म॒स्यन्तो॑ गा॒र्हप॑त्यमु॒पाव॑र्तन्ते। आ॒नु॒म॒तेन॑ प्रच॑रति। इ॒य॒घ्वाँ
अ॒नु॒म॒तिः॥४॥

इ॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते। धे॒नु॒र्दक्षि॑णा। इ॒मामे॒व
धे॒नुङ्क॑रुते। आ॒दि॒त्यश्च॑रु॒न्निर्व॑पति। उ॒भयी॑ष्वे॒व प्र॒जास्व॒भिषि॑च्यते।
दै॒वीषु॑ च॒ मानु॑षीषु च। व॒रो दक्षि॑णा। व॒रो हि रा॒ज्यं
समृ॑द्धौ। आ॒ग्ना॒वैष्ण॒वमे॒काद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पति। अ॒ग्नि॒स्सर्वा॑
दे॒वताः॥५॥

विष्णु॑र्य॒ज्ञः। दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञश्चा॑व॒ रुन्धे॑। वा॒म॒नो व॒ही

दक्षिणा। यद्वही। तेनाग्नेयः। यद्वामनः। तेन वैष्णवस्समृद्धौ।
अग्नीषोमीयमेकादशकपालन्निर्वपति। अग्नीषोमाभ्यावाँ इन्द्रो
वृत्रमहन्निति। यदग्नीषोमीयमेकादशकपालन्निर्वपति॥६॥

वार्त्रघ्नमेव विजित्यै। हिरण्यन्दक्षिणा समृद्धौ। इन्द्रो
वृत्रं हत्वा। देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यर्ध्यत। स
एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्। तन्निरवपत्। तेन वै स
देवताश्चेन्द्रियश्चावारुन्धे। यदैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपति।
देवताश्चैव तेनैन्द्रियश्च यजमानोऽवरुन्धे। ऋषभो वही
दक्षिणा॥७॥

यद्वही। तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रस्समृद्धौ। आग्नेयमष्टाकपालन्निर्वपति।
ऐन्द्रन्दधि। यदाग्नेयो भवति। अग्निर्वै यज्ञमुखम्।
यज्ञमुखमेवर्द्धिं पुरस्ताद्धत्ते। यदैन्द्रन्दधि॥८॥

इन्द्रियमेवावरुन्धे। ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही।
तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रस्समृद्धौ। यावतीर्वै प्रजा
ओषधीनामहुतानामाश्नन्। ताः पराऽभवन्। आग्रयणं
भवति हुताद्याय। यजमानस्यापराभावाय॥९॥

देवा वा ओषधीष्वजिमयुः। ता इन्द्राग्नी उदजयताम्।
तावेतमैन्द्राग्रन्दवादशकपालन्निर्वृणाताम्। यदैन्द्राग्नौ
भवत्युज्जित्यै। द्वादशकपालो भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।
सवँत्सरेणैवास्मा अन्नमवरुन्धे। वैश्वदेवश्चरुर्भवति। वैश्वदेववँ

अन्नम्। अन्नमेवास्मै स्वदयति॥१०॥

प्रथमजो वत्सो दक्षिणा समृद्धौ। सौम्यः श्यामाकश्चरुन्निर्वपति।
सोमो वा अकृष्टपच्यस्य राजा। अकृष्टपच्यमेवास्मै
स्वदयति। वासो दक्षिणा। सौम्यः हि देवताया वासस्समृद्धौ।
सरस्वत्यै चरुन्निर्वपति। सरस्वते चरुम्। मिथुनमेवाव रुन्धे।
मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ। एति वा एष यज्ञमुखादध्याः।
योऽग्नेर्देवताया एति। अष्टावेतानि हवीर्षि भवन्ति।
अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्रोऽग्निः। तेनैव यज्ञमुखादध्या
अग्नेर्देवतायै नैति॥११॥

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। तास्सृष्टा न
प्राजायन्त। सोऽग्निरकामयत। अहमिमाः प्रजनयेयमिति।
स प्रजापतये शुचमदधात्। सोऽशोचत्प्रजामिच्छमानः।
तस्माद्यश्च प्रजा भुनक्ति यश्च न। तावुभौ शोचतः
प्रजामिच्छमानौ। तास्वग्निमप्यसृजत्। ता अग्निरध्यैत्॥१२॥

सोमो रेतोऽदधात्। सविता प्राजनयत्। सरस्वती
वाचमदधात्। पूषाऽपोषयत्। ते वा एते त्रिस्संवत्सरस्य
प्रयुज्यन्ते। ये देवाः पुष्टिपतयः। सवत्सरो वै प्रजापतिः।
सवत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्राजनयत्। ताः प्रजा जाता
मरुतोऽघ्नन्। अस्मानपि न प्रायुक्षतेति॥१३॥

स एतं प्रजापतिर्मरुतः सप्तकपालमपश्यत्। तन्निर्वपत्।

ततो॒ वै प्र॒जाभ्यो॑ऽकल्पत। यन्मा॑रुतो निरु॒प्यते॑।
य॒ज्ञस्य॒ क्लृप्त्यै॑। प्र॒जाना॑मघा॒ताय। स॒प्तक॑पालो भवति।
स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतः॑। ग॒णश॑ ए॒वास्मै॒ विशङ्क॑ल्पयति। स
प्र॒जाप॑तिरशोचत्॥१४॥

याः पूर्वाः॑ प्र॒जा असृ॑क्षि। म॒रुत॒स्ता अ॑वधिषुः।
क॒थमप॑रास्सृजे॒येति॑। तस्य॒ शुष्मं॑ आ॒ण्डं भू॒तन्नि॑रवर्तत।
तद्व्य॑द॒हरत्। तद॑पोषयत्। तत्प्रा॒जाय॑त। आ॒ण्डस्य॒ वा
ए॒तद्रू॑पम्। यदा॒मिक्षा॑। यद्व्य॑द्धर॑ति॥१५॥

प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ पोषयति। वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा भवति।
वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः। प्र॒जा ए॒वास्मै॒ प्रज॑नयति।
वा॒जिन॑मान॒यति॑। प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु॒ रेतो॑ दधाति।
द्या॒वापृ॑थि॒व्यं ए॒कक॑पालो भवति। प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
द्या॒वापृ॑थि॒वीभ्या॑मु॒भय॑त!॒ः परि॑ गृह्णाति। दे॒वा॒सुरा॑स्स॒य्यंता॑
आस॑न्। सो॑ऽग्नि॒रब्र॑वीत्॥१६॥

माम॑ग्रे॒ यज॑त। मया॒ मुखे॑नासुरा॒ञ्जेष्य॑थेति। मा॒न्दि॒तीय॑मिति
सोमो॑ऽब्रवीत्। मया॒ राजा॑ जे॒ष्यथे॑ति। मा॒न्तृ॒तीय॑मिति
स॒वि॒ता। मया॒ प्रसू॑ता जे॒ष्यथे॑ति। मा॒श्व॒तुर्थी॑मिति॒ सर॑स्वती।
इ॒न्द्रि॒यव्यो॑ऽह॒न्था॑स्यामीति। मां प॑ञ्च॒ममि॑ति॒ पूषा॑। मया॑
प्रति॒ष्ठया॑ जे॒ष्यथे॑ति॥१७॥

तै॑ऽग्नि॒ना मुखे॑नासुरानजयन्। सोमे॑न॒ राजा॑। स॒वि॒त्रा
प्रसू॑ताः। सर॑स्वतीन्द्रि॒यम॑दधात्। पूषा प्रति॒ष्ठाऽऽसी॑त्। ततो॒

वै दे॒वा व्यंज॑यन्त। यदे॒तानि॑ ह॒वीं॑षि निरु॒प्यन्ते॑ विजि॑त्यै।
नोत्तर॑वेदिमुप॑वपति। प॒शवो॑ वा उत्तर॑वेदिः। अजा॑ता इव
ह्येत॑र्हि प॒शवः॑॥१८॥

त्रि॒वृद्ध॑र्हिर्भवति। मा॒ता पि॒ता पु॒त्रः। तदे॒व तन्मि॑थुनम्।
उल्ब॑ङ्गर्भो ज॒रायु॑। तदे॒व तन्मि॑थुनम्। त्रे॒धा ब॒र्हिस्सन्न॑द्धं
भवति। त्रय॑ इमे लो॒काः। ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठति।
ए॒क॒धा पुन॑स्सन्न॑द्धं भवति। ए॒कं इव॑ ह्य॒यल्लौ॑कः॥१९॥

अ॒स्मिन्ने॒व तेन॑ लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। प्र॒सुवो॑ भवन्ति।
प्र॒थ॒म॒जा॒मे॒व पु॒ष्टि॒मव॑रुन्धे। प्र॒थ॒म॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ।
पृ॒षदा॒ज्यङ्ग॑ह्णाति। प॒शवो॑ वै पृ॒षदा॒ज्यम्। प॒शून्वा॒व रु॑न्धे।
प॒ञ्च॒गृही॑तं भवति। पा॒ङ्गा हि प॒शवः॑। ब॒हुरू॒पं भ॑वति॥२०॥

ब॒हुरू॒पा हि प॒शव॑स्समृ॑द्धौ। अ॒ग्निं म॑न्थन्ति। अ॒ग्निमु॑खा॒
वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। यद॒ग्निं म॑न्थन्ति।
अ॒ग्निमु॑खा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानस्सृजते। न॒वं प्र॑या॒जा
इ॒ज्यन्ते॑। न॒वानू॒या॒जाः। अ॒ष्टौ ह॒वीं॑षि। द्वा॒वाघा॑रौ।
द्वा॒वाज्य॑भागौ॥२१॥

त्रि॒ंश॒त्संप॑द्यन्ते। त्रि॒ंश॒दक्ष॑रा वि॒राट्। अ॒न्नवि॑राट्।
वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑रुन्धे। यज॑मानो वा ए॒क॒क॒पा॒लः। तेज॑
आ॒ज्य॑म्। यदे॒क॒क॒पा॒ल आ॒ज्य॑मानयति। यज॑मानमे॒व
तेज॑सा॒ सम॑र्धयति। यज॑मानो वा ए॒क॒क॒पा॒लः। प॒शव॑

आज्यम्॥ २२॥

यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव पशुभिस्समर्धयति।
यदल्पमानयेत्। अल्पा एनं पशवो भुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
यद्वह्मानयेत्। बहव एनं पशवोऽभुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
बह्वानीयाविः पृष्ठं कुर्यात्। बहव एवैनं पशवो
भुञ्जन्त उपतिष्ठन्ते। यजमानो वा एकंकपालः।
यदेकंकपालस्यावधेत्॥ २३॥

यजमानस्यावधेत्। उद्धा माद्येद्यजमानः। प्र वा मीयेत।
सकृदेव होतव्यः। सकृदिव हि सुवर्गो लोकः। हुत्वाऽभि
जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयित्वा। तेजसा
समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। सुवर्गो लोक
आहवनीयः॥ २४॥

यदेकंकपालमाहवनीये जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयति।
यद्वस्तेन जुहुयात्। सुवर्गलोकाद्यजमानमवविध्येत्।
स्रुचा जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ। यत्प्राङ्ध्वेत्।
देवलोकमभिजयेत्। यदक्षिणा पितृलोकम्। यत्प्रत्यक्॥ २५॥
रक्षांसि यज्ञं हन्युः। यदुदङ्गं। मनुष्यलोकमभिजयेत्।
प्रतिष्ठितो होतव्यः। एकंकपालवै प्रतिष्ठितन्त्यावापृथिवी
अनु प्रतिष्ठितः। द्यावापृथिवी ऋतवः। ऋतून् यज्ञः।
यज्ञय्यंजमानः। यजमानं प्रजाः। तस्मात्प्रतिष्ठितो
होतव्यः॥ २६॥

वा॒जिनो॑ यजति। अ॒ग्निर्वा॒युस्सूर्यः॑। ते वै वा॒जिनः॑। ताने॒व
तद्य॑जति। अथो॒ खल्वा॑हुः। छन्दा॑ंसि वै वा॒जिन॒ इति॑।
तान्ये॒व तद्य॑जति। ऋ॒क्सामे॒ वा इन्द्र॑स्य हरी॑ सोम॒पानौ॑।
तयोः॑ परि॒धय॑ आ॒धानम्॑। वाजिनं॑ भाग॒धेयम्॑॥ २७॥

यदप्र॑हृत्य परि॒धीञ्जु॑ह्यात्। अ॒न्तरा॑धानाभ्याङ्घ्रा॒सं प्रय॑च्छेत्।
प्र॒हृत्य॑ परि॒धीञ्जु॑होति। निरा॑धानाभ्यामे॒व घा॒सं प्रय॑च्छति।
ब॒र्हिषि॑ वि॒षिञ्च॒न्वाजिन॑मा न॒यति॑। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। रेतो॑
वाजिन॑म्। प्र॒जास्वे॒व रेतो॑ दधाति। स॒मुप॒हूय॑ भक्षयन्ति।
ए॒तत्सोम॑पीथा ह्ये॒ते। अथो॑ आ॒त्मन्ने॒व रेतो॑ दधते। यज॑मान
उत्त॑मो भ॒क्षयति॑। प॒शवो॑ वै वाजिन॑म्। यज॑मान ए॒व
प॒शून्प्रति॑ष्ठापयन्ति॥ २८॥

प्र॒जाप॑तिस्सवि॒ता भू॒त्वा प्र॒जा अ॑सृजत। ता ए॒न॒मत्य॑मन्यन्त।
ता अ॑स्मा॒दपा॑क्रामन्। ता वरु॑णो भू॒त्वा प्र॒जा
वरु॑णेनाग्राहयत्। ताः प्र॒जा वरु॑णगृही॒ताः। प्र॒जाप॑तिं
पुन॑रुपा॒धावन्नाथ॑मिच्छ॒मानाः। स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्वरु॑णप्रघा॒सानप॑श्यत्।
तान्नि॑रवपत्। तैर्वै स प्र॒जा वरु॑णपा॒शाद॑मुञ्चत्। यद्वरु॑णप्रघा॒सा
नि॑रूप्यन्ते॥ २९॥

प्र॒जाना॑मवरु॑णग्राहाय। तासा॑न्दक्षि॑णो बा॒हुर्न्य॑क्र॒ आसी॑त्।
स॒व्यः प्र॑सृतः। स ए॒तान्द्वितीया॑न्दक्षि॑णतो वेदि॒मुद॑हन्। ततो॑
वै स प्र॒जाना॑न्दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयत्। यद्वितीया॑न्दक्षि॑णतो
वेदि॒मुद्ध॑न्ति। प्र॒जाना॑मे॒व तद्यज॑मानो दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयति।

तस्माच्चातुर्मास्ययाज्यमुष्मिल्लोक उभयाबाहुः। यज्ञाभिजित् ३
ह्यस्य। पृथमात्राद्वैदी असंभिन्ने भवतः॥३०॥

तस्मात्पृथमात्रव्यँ ९ सौ। उत्तरस्यावैद्यामुत्तरवेदिमुप
वपति। पशवो वा उत्तरवेदिः। पशून्नेवावरुन्धे। अथो
यज्ञपुरुषोऽनन्तरित्यै। एतद्वाह्मणान्येव पञ्च हवी ९ षि। अथैष
ऐन्द्राग्नो भवति। प्राणापानौ वा एतौ देवानाम्। यदिन्द्राग्नी।
यदैन्द्राग्नो भवति॥३१॥

प्राणापानावेवावरुन्धे। ओजो बलव्वा एतौ देवानाम्।
यदिन्द्राग्नी। यदैन्द्राग्नो भवति। ओजो बलमेवावरुन्धे।
मारुत्यामिक्षा भवति। वारुण्यामिक्षा। मेषी च मेषश्च
भवतः। मिथुना एव प्रजा वरुणपाशान्मुञ्चति। लोमशौ
भवतो मेध्यत्वाय॥३२॥

शमीपर्णान्युप वपति। घासमेवाभ्यामपि यच्छति।
प्रजापतिमन्नाद्यन्नोपानमत्। स एतेन शतेध्मेन हविषाऽन्नाद्यमवारुन्धे।
यत्परश्शतानि शमीपर्णानि भवन्ति। अन्नाद्यस्यावरुन्धे।
सौम्यानि वै करीराणि। सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो
वृष्टिश्चावयति। यत्करीराणि भवन्ति। सौम्ययेवाहुत्या दिवो
वृष्टिमवरुन्धे। काय एकंकपालो भवति। प्रजानाङ्कन्त्वाय।
प्रतिपूरुषङ्करम्भपात्राणि भवन्ति। जाता एव प्रजा
वरुणपाशान्मुञ्चति। एकमतिरिक्तम्। जनिष्यमाणा एव प्रजा
वरुणपाशान्मुञ्चति॥३३॥

उत्तरस्यावैद्यामन्यानि हवींषि सादयति। दक्षिणायां
मारुतीम्। अपधुरमेवैनां युनक्ति। अथो ओज एवासामव
हरति। तस्माद्ब्रह्मणश्च क्षत्राच्च विशोऽन्यतोऽपक्रमिणीः।
मारुत्या पूर्वया प्रचरति। अनृतमेवाव यजते। वारुण्योत्तरया।
अन्तत एव वरुणमव यजते। यदेवाध्वर्युः करोति॥ ३४॥

तत्प्रतिप्रस्थाता करोति। तस्माद्यच्छ्रेयान्करोति।
तत्पापीयान्करोति। पत्नीं द्वांचयति। मेध्यामेवैनाङ्करोति।
अथो तप एवैनामुप नयति। यज्जारं सन्तन्न प्रब्रूयात्।
प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात्। असौ मे जार इति निर्दिशेत्।
निर्दिश्यैवैनं वरुणपाशेन ग्राहयति॥ ३५॥

प्रघास्यान् हवामह इति पत्नीमुदानयति। अह्वतैवैनाम्।
यत्पत्नी पुरोनुवाक्यामनुब्रूयात्। निर्वीर्यो यजमानस्स्यात्।
यजमानोऽन्वाह। आत्मन्नेव वीर्यन्धत्ते। उभौ याज्यां
सवीर्यत्वाय। यद्गामे यदरण्य इत्याह। यथोदितमेव
वरुणमव यजते। यजमानदेवत्यो वा आहवनीयः॥ ३६॥

भ्रातृव्यदेवत्यो दक्षिणः। यदाहवनीये जुहुयात्।
यजमानव्वरुणपाशेन ग्राहयेत्। दक्षिणेऽग्नौ जुहोति।
भ्रातृव्यमेव वरुणपाशेन ग्राहयति। शूर्पेण जुहोति। अन्यमेव
वरुणमव यजते। शीर्षन्नधि निधाय जुहोति। शीघ्रत एव
वरुणमव यजते। प्रत्यङ्गिष्ठञ्जुहोति॥ ३७॥

प्रत्यङ्ङेव वरुणपाशान्निर्मुच्यते। अक्रन्कर्म कर्मकृत इत्याह।
 देवानृणन्निरवदाय। अनृणा गृहानुप प्रेतेति वावैतदाह।
 वरुणगृहीतव्वा एतद्यज्ञस्य। यद्यजुषा गृहीतस्यातिरिच्यते।
 तुषाश्च निष्कासश्च। तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवैति।
 वरुणगृहीतेनैव वरुणमवयजते। अपोऽवभृथमवैति॥३८॥

अप्सु वै वरुणः। साक्षादेव वरुणमवयजते। प्रतियुतो
 वरुणस्य पाश इत्याह। वरुणपाशादेव निर्मुच्यते। अप्रतीक्षमा
 यन्ति। वरुणस्यान्तर्हित्यै। एधोऽप्येधिषीमहीत्याह।
 समिधैवाग्निन्नमस्यन्त उपायन्ति। तेजोऽसि तेजो मयि
 धेहीत्याह। तेज एवात्मन्धत्ते॥३९॥

देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। सोऽग्निरब्रवीत्। ममेयमनीकवती
 तनूः। तां प्रीणीत। अथासुरानभि भविष्यथेति। ते
 देवा अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकंपालन्निरवपन्।
 सोऽग्निरनीकवान्धस्वेन भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकान्यजनयत।
 ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥४०॥

यदग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकंपालन्निर्वपति। अग्निमेवानीकवन्तः
 स्वेन भागधेयेन प्रीणाति। सोऽग्निरनीकवान्धस्वेन
 भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकानि जनयते। असौ वा
 आदित्योऽग्निरनीकवान्। तस्य रश्मयोऽनीकानि। साकं
 सूर्येणोद्यता निर्वपति। साक्षादेवास्मा अनीकानि जनयति।

तेऽसुरा! ॥ पराजिता यन्तः। द्यावापृथिवी उपाश्रयन् ॥ ४१ ॥

ते देवा मरुद्भ्यस्सान्तपनेभ्यश्चरुन्निरवपन्। यन्मरुद्भ्यस्सान्तपनेभ्यश्चरु
 द्यावापृथिवीभ्यामेव तदुभयतो यजमानो भ्रातृव्यान्त्सन्तपति।
 मध्यन्दिने निर्वपति। तद्भि हि तेखिणांष्टन्तपति। चरुर्भवति।
 सर्वत एवैनान्त्सन्तपति। ते देवाश्श्रोविजयिनस्सन्तः।
 सर्वासान्दुग्धे गृहमेधीयश्चरुन्निरवपन् ॥ ४२ ॥

आशिता एवाद्योपवसाम। कस्य वाऽहेदम्। कस्य वा
 श्वो भवितेति। स शृतोऽभवत्। तस्याहुतस्य नाशजन्।
 न हि देवा अहुतस्याश्जन्ति। तैऽब्रुवन्। कस्मा इमं
 होष्याम इति। मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्य इत्यब्रुवन्। तं मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्योऽजुहवुः ॥ ४३ ॥

ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। यस्यैवद्विदुषो मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्यो गृहे जुह्वति। भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो
 भवति। यद्वै यज्ञस्य पाकत्रा क्रियते। पशव्यन्तत्। पाकत्रा वा
 एतत्क्रियते। यन्नेध्माबर्हिर्भवति। न सामिधेनीरन्वाह ॥ ४४ ॥

न प्रयाजा इज्यन्ते। नानूयाजाः। य एवद्वैदं पशुमान्भवति।
 आज्यभागौ यजति। यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति।
 मरुतो गृहमेधिना यजति। भागधेयेनैवैनान्त्समर्धयति।
 अग्निः स्विष्टकृत्यँजति प्रतिष्ठित्यै। इडाँन्तो भवति। पशवो
 वा इडाँ। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रतिष्ठति ॥ ४५ ॥

यत्पत्नीं गृहमेधीयस्याश्जीयात्। गृहमेध्येव स्यात्। वि त्वंस्य
यज्ञं ऋध्येत। यन्नाश्जीयात्। अगृहमेधी स्यात्। नास्यं यज्ञो
व्यृद्धेत। प्रतिवेशं पचेयुः। तस्याश्जीयात्। गृहमेध्येव भवति।
नास्यं यज्ञो व्यृद्धते॥४६॥

ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। आशिंता अभवन्। आजंताभ्यंजता।
अनु वृथ्सान्वासयन्। तेभ्योऽसुरा! ॐ र्षुधं प्राहिण्वन्।
सा देवेषु लोकमवित्वा। असुरान्पुनरगच्छत्। गृहमेधीयेनेष्ट्वा।
आशिंता भवन्ति। आजंतेऽभ्यंजते॥४७॥

अनु वृथ्सान् वासयन्ति। भ्रातृव्यायैव तद्यजमान! ॐ र्षुधं
प्राहिणोति। ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय निष्कासन्त्यदधुः।
अस्मानेव श्व इन्द्रो निहितभाग उपावर्तितेति।
तानिन्द्रो निहितभाग उपावर्तत। गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय
निष्कासन्निदध्यात्। इन्द्र एवैननिहितभाग उपावर्तते।
गार्हपत्ये जुहोति॥४८॥

भागधेयेनैवैनं समर्धयति। ऋषभमाह्वयति। वषट्कार एवास्य
सः। अथो इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे।
इन्द्रो वृत्रं हत्वा। परां परावतंगच्छत्। अपाराधमिति
मन्यमानः। सोऽब्रवीत्। क इदवैदिष्यतीति। तेऽब्रुवन्मरुतो
वरं वृणामहे॥४९॥

अथ वयवैदाम। अस्मभ्यमेव प्रथमं हविर्निरुप्याता इति। त

ए॒न॒म॒ध्य॒क्री॒डन्। तत्क्री॒डिना॑ङ्गी॒डित्व॑म्। यन्म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑
 प्रथ॒म॑ ह॒विर्नि॑रु॒प्यते॒ विजि॑त्यै। सा॒क॑ सूर्य॒णोद्य॑ता
 निर्व॑पति। ए॒तस्मि॑न्वे लो॒क इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्त्समृ॑द्धौ।
 ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व पञ्च॑ ह॒वी॑षि। ए॒तद्वा॑ह्म॒ण ऐन्द्रा॑ग्नः। अथै॒ष
 ऐन्द्र॑श्च॒रुर्भव॑ति॥५०॥

उ॒द्धार॑ष्वाँ ए॒तमिन्द्र॑ उद॑हरत। वृ॒त्र॑ ह॒त्वा। अ॒न्यासु॑
 दे॒वता॑स्वधि। यदेष ऐन्द्रश्च॒रुर्भव॑ति। उ॒द्धार॑मे॒व तय्य॑ज॒मानु॑
 उद्ध॑रते। अ॒न्यासु॑ प्र॒जास्वधि॑। वै॒श्वक॑र्म॒ण एक॑कपालो
 भव॑ति। वि॒श्वान्ये॒व तेन॑ कर्मा॑णि यज॑मानोऽव॑रुन्धे॥५१॥

वै॒श्वदे॒वेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता व॑रुणप्र॒घासै॑र्वरुणपा॒शाद॑मु॒
 सा॒कमे॒धैः प्रत्य॑स्थापयत्। त्र्य॒म्बकै॑ रु॒द्रन्नि॑रवा॒दय॑त।
 पि॒तृय॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गल्लौ॑कम॑गमयत्। यद्वै॒श्वदे॒वेन॑ यज॑ते। प्र॒जा
 ए॒व तद्य॑ज॒मानस्सृ॑जते। ता व॑रुणप्र॒घासै॑र्वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति।
 सा॒कमे॒धैः प्रति॑ष्ठापयति। त्र्य॒म्बकै॑ रु॒द्रन्नि॑रवा॒दय॑ते॥५२॥

पि॒तृय॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गल्लौ॑कङ्ग॑मयति। द॒क्षिण॑तः प्रा॒चीना॑वी॒ती
 निर्व॑पति। द॒क्षिणा॑वृद्धि पि॒तृणा॑म्। अना॑दृत्य॒ तत्। उ॒त्तर॑त
 ए॒वोप॑वीय॒ निर्व॑पेत्। उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तरं॑श्चे॒ज्यन्ते॑। अथो
 यदे॒व द॑क्षिणा॒र्धेऽधि॑ श्रय॑ति। तेन॑ दक्षिणावृ॒त्। सोमा॑य
 पि॒तृमते॑ पुरो॒डाश॑ ष॒ट्क॑पाल॒न्निर्व॑पति। स॒व्वँ॒त्सरो॑ वै सोमः
 पि॒तृमा॑न्॥५३॥

स॒व्वँ॒त्स॒रमे॒व प्री॑णाति। पि॒तृभ्यो॑ ब॒ह्निष॒द्भ्यो॑ धा॒नाः। मा॒सा॒
वै पि॒तरो॑ ब॒ह्निष॒दः। मा॒सा॒ने॒व प्री॑णाति। यस्मि॒न्वा ऋ॒तौ
पु॒रुषः॑ प्र॒मीय॑ते। सोऽ॒स्यामु॒ष्मि॒ल्लो॒के भ॑वति। ब॒हुरू॒पा धा॒ना
भ॑वन्ति। अ॒होरा॒त्राणा॑म॒भिजि॑त्यै। पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्ते॒भ्यो
म॒न्थम्। अ॒र्धमा॒सा वै पि॒तरो॑ऽग्नि॒ष्वात्ताः॥ ५४॥

अ॒र्धमा॒साने॒व प्री॑णाति। अ॒भिवा॒न्या॒यै दु॒ग्धे भ॑वति। सा
हि पि॒तृदे॒वत्य॑न्दु॒हे। यत्पू॒र्णम्। तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्। उ॒पर्य॑र्धो
दे॒वाना॑म्। अ॒र्धः पि॒तृणा॑म्। अ॒र्ध उप॑मन्थति। अ॒र्धो हि
पि॒तृणा॑म्। ए॒कयो॑पमन्थति॥ ५५॥

एका॒ हि पि॒तृणा॑म्। द॒क्षि॒णोप॑मन्थति। द॒क्षि॒णावृ॑द्धि
पि॒तृणा॑म्। अ॒नार॒भ्योप॑मन्थति। तद्धि पि॒तृन्गच्छ॑ति।
इ॒मान्दि॒शवै॑दि॒मुद्ध॑न्ति। उ॒भये॒ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑।
चतु॑स्स॒क्तिर्भ॑वति। सर्वा॒ ह्यनु॒ दिशः॑ पि॒तरः॑। अ॒खा॒ता
भ॑वति॥ ५६॥

खा॒ता हि दे॒वाना॑म्। म॒ध्यतो॑ऽग्निरा॒धीय॑ते। अ॒न्ततो॑
हि दे॒वाना॑मा॒धीय॑ते। व॒र्षी॒यानि॒ध्म इ॒ध्माद्भव॑ति
व्यावृ॑त्यै। परि॑श्रयति। अ॒न्त॒हि॒तो हि पि॒तृलो॒को
म॑नु॒ष्यलो॒कात्। यत्प॑रु॒षि दि॒नम्। तद्दे॒वाना॑म्। यद॑न्त॒रा।
तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्॥ ५७॥

यत्स॑मूलम्। तत्पि॑तृणा॒म्। स॑मूलं ब॒रुहि॑र्भवति॒ व्यावृ॑त्यै।

दक्षिणा स्तृणाति। दक्षिणावृद्धि पितृणाम्। त्रिः पर्येति।
तृतीये वा इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। त्रिः पुनः
पर्येति। षट्त्सं पद्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। यत्प्रस्तरय्यं जुषा
गृहीयात्। प्रमायुको यजमानस्स्यात्। यत्र गृहीयात्।
अनायतनस्स्यात्। तूष्णीमेव न्यस्येत्। न प्रमायुको भवति।
नानायतनः। यत्रीन्परिधीन्परिदध्यात्॥५९॥

मृत्युना यजमानं परिगृहीयात्। यत्र परिदध्यात्। रक्षांसि
यज्ञं हन्युः। द्वौ परिधी परिदधाति। रक्षसामपहत्यै।
अथो मृत्योरेव यजमानमुत्सृजति। यत्रीणि त्रीणि
हवींष्युदाहरैयुः। त्रयस्त्रय एषां साकं प्रमीयेरन्।
एकैकमनूचीनान्युदाहरन्ति। एकैक एवैषामन्वञ्चः
प्रमीयते। कशिपुं कशिपव्याय। उपबर्हणमुपबर्हण्याय।
आञ्जनमाञ्जन्याय। अभ्यञ्जनमभ्यञ्जन्याय। यथाभागमेवैनान्प्रीणाति॥६०॥

अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यस्समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह।
उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। एकामन्वाह। एका हि
पितृणाम्। त्रिरन्वाह। त्रिहि देवानाम्। आघारावाघारयति।
यज्ञपरुषोरनन्तरित्यै। नाग्नेयवृणीते। न होता रम्॥६१॥

यदाग्नेयं वृणीत। यद्धोतारम्। प्रमायुको यजमानस्स्यात्।
प्रमायुको होता। तस्मान्न वृणीते। यजमानस्य होतुर्गोपीथाय।

अपं ब॒र्हिषः प्रया॒जान् य॑जति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व
मृ॒त्यो॒रु॒थ्सृ॑जति। आ॒ज्य॑भा॒गौ य॑जति॥६२॥

य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरै॑ति। प्रा॒चीना॒वीती॒ सोम॑य्यँजति।
पि॒तृदे॒वत्या॑ हि। ए॒षाऽऽहु॑तिः। प॒ञ्चकृ॒त्वोऽव॑ द्यति। प॒ञ्च
ह्ये॒ता दे॒वताः। द्वे पु॒रोऽनु॒वाक्ये॑। या॒ज्या दे॒वता॑ वष॒ट्कारः। ता
ए॒व प्री॑णाति। सन्त॑त॒मव॑ द्यति॥६३॥

ऋ॒तूनां॑ सन्त॑त्यै। प्रै॒वैभ्यः॑ पूर्॒वया पु॒रोऽनु॒वाक्य॑याऽऽह।
प्रण॑यति द्वितीय॑या। ग॒मय॑ति या॒ज्यया॑। तृती॒ये वा इ॒तो
लो॒के पि॒तरः॑। अहं॑ ए॒वैना॒न्पूर्॒वया पु॒रोऽनु॒वाक्य॑याऽ॒त्यान॑यति।
रात्रि॑यै द्वितीय॑या। ऐ॒वैना॒न् या॒ज्यया॑ ग॒मय॑ति।
दक्षि॑ण॒तोऽव॑दाय। उद॒ङ्ङुति॑ क्रामति॒ व्यावृ॑त्यै॥६४॥

आ स्व॒धेत्या॑श्रावयति। अस्तु॑ स्व॒धेति॑ प्र॒त्याश्रा॑वयति। स्व॒धा
नम् इति॑ वष॒ट्करो॑ति। स्व॒धाका॒रो हि पि॑तृ॒णाम्। सोम॑म॒ग्रे
य॑जति। सोम॑प्रयाजा॒ हि पि॑तरः। सोम॑ पि॒तृमन्त॑य्यँजति।
स॒व्वँ॒त्सरो॑ वै सोमः॑ पि॒तृमा॑न्। स॒व्वँ॒त्स॒रमे॒व तद्य॑जति।
पि॒तृन्ब॒र्हिष॑दो॒ यज॑ति॥६५॥

ये वै यज्वा॑नः। ते पि॒तरौ॑ ब॒र्हिष॑दः। ताने॒व
तद्य॑जति। पि॒तृन॑ग्नि॒ष्वात्तान्॑ य॑जति। ये वा अय॑ज्वा॒नो
गृ॒हमे॒धिनः॑। ते पि॒तरौ॑ऽग्नि॒ष्वात्ताः। ताने॒व तद्य॑जति।
अ॒ग्नि॒ङ्क॒व्यवा॑हनय्यँजति। य ए॒व पि॑तृ॒णाम॒ग्निः। तमे॒व

तद्यजति॥६६॥

अथो यथाऽग्निः स्विष्टकृतय्यंजति। तादृगेव तत्। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्विति तिसृषु स्रक्तीषु निदधाति। तस्मादा
तृतीयात्पुरुषान्नाम न गृह्णन्ति। एतावन्तो हीज्यन्ते। अत्र
पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्याह। ह्रीका हि पितरः। उदश्चो
निष्क्रामन्ति। एषा वै मनुष्याणान्दिक्। स्वामेव तद्विशमनु
निष्क्रामन्ति॥६७॥

आहवनीयमुपतिष्ठन्ते। न्येवास्मै तद्धवते। यत्सत्याहवनीये।
अथान्यत्र चरन्ति। आतमितोरुपतिष्ठन्ते। अग्निमेवोपद्रष्टारङ्कृत्वा।
पितृन्निरवदयन्ते। अन्तर्वा एते प्राणानङ्गच्छन्ति। य
आतमितोरुप तिष्ठन्ते। सुसन्दृशन्त्वा वयमित्याह॥६८॥

प्राणो वै सुसन्दृक्। प्राणमेवात्मन्दधते। योजा न्विन्द्र ते
हरी इत्याह। प्राणमेव पुनरयुक्त। अक्षन्नमीमदन्त हीति
गाहपत्यमुपतिष्ठन्ते। अक्षन्नमीमदन्ताथ त्वोपतिष्ठामह इति
वावैतदाह। अमीमदन्त पितरस्सोम्या इत्यभि प्रपद्यन्ते।
अमीमदन्त पितरोऽथ त्वाऽभि प्रपद्यामह इति वावैतदाह।
अपः परिषिञ्चति। मार्जयत्येवैनान्॥६९॥

अथो तर्पयत्येव। तृप्यति प्रजयां पशुभिः। य एववैदं।
अपं बह्विषावनूयाजौ यजति। प्रजा वै बर्हिः। प्रजा एव
मृत्योरुत्सृजति। चतुरः प्रयाजान् यजति। द्वावनूयाजौ।
षट्त्सं पद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति।

न पत्यन्वा॑स्ते। न सय्याँजय॑न्ति। यत्पत्यन्वासी॑त।
यत्सय्याँजये॑युः। प्र॒मायु॑का स्यात्। तस्मान्ना॒न्वा॑स्ते। न
सय्याँजय॑न्ति। पत्नियै गोपी॒थाय॑॥ ७०॥

प्र॒ति॒पू॒रु॒षमे॑क॒कपा॒ला॒न्निर्व॑पति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा
रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। एक॒मति॑रिक्तम्। ज॒नि॒ष्यमा॑णा ए॒व
प्र॒जा रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। एक॒कपा॒ला भव॑न्ति। एक॒धैव
रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। नाभिघा॑रयति। यद॑भिघा॑रये॑त्। अ॒न्त॒र॒व॒चा॒रिण॑ः
रु॒द्रङ्कुर्या॑त्। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति॥ ७१॥

तद्धि रु॒द्रस्य॑ भा॒ग॒धेय॑म्। इ॒मान्दि॑शय्यन्ति। ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑
दिक्। स्वा॒या॒मे॒व दि॑शि रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या
आहु॑त्यै नातिष्ठत। अ॒सौ ते॑ प॒शुरि॑ति॒ निर्दि॑शेद्यन्दिष्यात्।
यमे॒व द्वेष्टि॑। तम॑स्मै प॒शुन्नि॑दिशति। यदि॒ न द्वि॑ष्यात्।
आ॒खुस्ते॑ प॒शुरि॑ति ब्रूयात्॥ ७२॥

न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॑नस्ति। ना॒र॒ण्यान्। च॒तु॒ष्प॒थे जु॑होति। ए॒ष
वा अ॑ग्नी॒नां प॒ङ्क्ति॑शो॒ नाम॑। अ॒ग्नि॒व॒त्ये॒व जु॑होति। म॒ध्यमे॑न
प॒र्णेन॑ जुहोति। सु॒ग॒र्घ्ये॒षा। अथो॒ खलु॑। अ॒न्त॒मे॒नै॒व हो॑तव्यम्।
अ॒न्त॒त ए॒व रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते॥ ७३॥

ए॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒ग॒स्स॒ह स्व॒स्त्राऽम्बि॑क॒येत्या॑ह। श॒र॒द्वा
अ॒स्याम्बि॑का॒ स्वसा॑। तया॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति। यः
हि॑नस्ति। तयै॒वैन॑ः स॒ह श॑मयति। भे॒ष॒ज॒ङ्ग॒व॒ इत्या॑ह।

यावन्त ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शवः॑। तेभ्यो॑ भेष॒जङ्क॑रोति। अवा॑म्ब
रु॒द्रम॑दिम॒हीत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॥७४॥

त्र्य॑म्बकय्य॑जाम॒ह इत्या॑ह। मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒ माऽमृ॑ता॒दिति॑
वा॒वैतदा॑ह। उ॒त्कि॑रन्ति। भग॑स्य ली॒प्सन्ते॑। मू॒तेकृ॑त्वाऽऽसं॒जन्ति॑।
यथा॑ ज॒नय्य॑ते॒ऽवस॑ङ्क॒रोति॑। ता॒दृगे॒व तत्। ए॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒ग
इत्या॑ह नि॒रव॑त्त्यै। अ॒प्रती॑क्ष॒मा य॑न्ति। अ॒पः परि॑षिञ्चति।
रु॒द्रस्या॒न्तर्हि॑त्यै। प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते। ये
त्र्य॑म्बकै॒श्वर॑न्ति। आ॒दि॒त्यश्च॑रुं पु॒नरे॒त्य नि॒र्वप॑ति। इ॒यव्वाँ
अ॒दितिः॑। अ॒स्यामे॒व प्र॑ति तिष्ठन्ति॥७५॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व प॑ञ्च ह॒वींषि॑। अथेन्द्रा॑य शु॒ना॒सीरा॑य
पुरो॒डाश॑न्द्वा॒दश॑क॒पाल॒न्निर्व॑पति। स॒व्वँ॒त्सरो॒ वा इन्द्रा॑शु॒ना॒सीरः॑।
स॒व्वँ॒त्सरे॒णैवा॑स्मा॒ अन्न॑म॒व रु॒न्धे। वा॒य॒व्यं प॒यो भ॑वति।
वा॒युर्वै वृ॒ष्ट्यै॑ प्र॒दाप॑यि॒ता। स ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टिं प्र॒दाप॑यति। सौ॒र्यं
ए॒क॑क॒पालो॒ भव॑ति। सूर्ये॑ण॒ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के वृ॒ष्टिर्धृ॑ता। स
ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टि॒न्निय॑च्छति॥१॥

द्वा॒दश॑ग॒वः सी॒र॒न्दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ। दे॒वा॒सुरा॑स्स॒र्य॑न्ता आ॒सन्।
ते दे॒वा अ॒ग्नि॑म॒ब्रुव॑न्। त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॒भिभ॑वामेति॑।
सो॑ऽब्रवीत्। त्रे॒धाऽह॑मा॒त्मान॒व्विँक॑रिष्य॒ इति॑। स

त्रेधाऽऽत्मानव्यंकुरुत। अग्निन्तृतीयम्। रुद्रन्तृतीयम्।
वरुणन्तृतीयम्॥ २॥

सौऽब्रवीत्। क इदन्तुरीयमिति। अहमितीन्द्रोऽब्रवीत्। सन्तु
सृजावहा इति। तौ समसृजेताम्। स इन्द्रस्तुरीयमभवत्।
यदिन्द्रस्तुरीयमभवत्। तदिन्द्रतुरीयस्येन्द्रतुरीयत्वम्। ततो वै
देवा व्यजयन्त। यदिन्द्रतुरीयन्निरूप्यते विजित्यै॥ ३॥

वहिनीं धेनुर्दक्षिणा। यद्वहिनीं। तेनाग्नेयी। यद्वैः। तेन रौद्री।
यद्धेनुः। तेनैन्द्री। यथस्त्री सती दान्ता। तेन वारुणी समृद्धौ।
प्रजापतिर्यज्ञमसृजत॥ ४॥

तं सृष्टं रक्षांस्यजिघांसन्। स एताः प्रजापतिरात्मनो
देवता निरमिमीत। ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षांसि प्राणुदत।
यत्पञ्चावत्तीयञ्जुहोति। दिग्भ्य एव तद्यजमानो रक्षांसि
प्राणुदते। समूढं रक्षस्सन्दग्धं रक्ष इत्याह। रक्षांस्येव
सन्दहति। अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव
विजिग्यानाभ्यो भागधेयङ्करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा
समृद्धौ॥ ५॥

इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरन्नालभत।
तं शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सौऽस्मादभिर्शुनतरोऽभवत्।
सौऽब्रवीत्। सन्धां सन्दधावहै। अथ त्वाऽवं स्रक्ष्यामि। न
मा शुष्केण नार्द्रेण हनः॥ ६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमुपां फेनमसिञ्चत्। न वा एष
शुष्को नार्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितस्सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिँल्लोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगतिं ॥ ७ ॥

स एतानपामार्गानजनयत्। तानजुहोत्। तैर्वै स
रक्षाःस्यपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशय्यन्ति।
एषा वै रक्षसान्दिक। स्वायामेव दिशि रक्षाःसि हन्ति ॥ ८ ॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्।
स्व एवायतने रक्षाःसि हन्ति। पूर्णमयेन सुवेण जुहोति।
ब्रह्म वै पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षाःसि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इत्याह। सवितुप्रसूत एव रक्षाःसि हन्ति। हतः
रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह। रक्षसाः स्तृत्यै। यद्वस्ते तद्वक्षिणा
निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति। रक्षसामन्तरहित्यै ॥ ९ ॥

धात्रे पुरोडाशन्द्वादशकपालन्निर्वपति। सव्वँत्सरो वै
धाता। सव्वँत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति। अन्वेवास्मा
अनुमतिर्मन्यते। राते राका। प्र सिनीवाली जनयति।
प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचन्दधाति। मिथुनौ गावौ
दक्षिणा समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपति।
ऐन्द्रावैष्णवमेकादशकपालम् ॥ १० ॥

वैष्ण॑वत्रि॒कपा॒लम्। वी॒र्य॑व्रँ अ॒ग्निः। वी॒र्य॑मिन्द्रः॑। वी॒र्य॑व्विष्णुः॑।
 प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता वी॒र्ये॑ प्रति॑ष्ठापयति। तस्मा॑त्प्र॒जा
 वी॒र्या॑वतीः। वा॒म॒न ऋ॑ष॒भो व॒ही द॒खि॑षणा। यद्व॒ही।
 तेना॑ग्ने॒यः। यदृ॑ष॒भः॥११॥

तेनै॒न्द्रः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वस्समृ॑द्धौ। अ॒ग्नी॒षो॒मीय॑मेका॑दशकपाल॒नि॒
 इन्द्रा॑सो॒मीय॑मेका॑दशकपालम्। सौ॒म्यश्च॒रुम्। सोमो॑ वै
 रेतो॑धाः। अ॒ग्निः प्र॒जाना॑ प्र॒जनयि॑ता। वृ॒द्धाना॑मिन्द्रः॑
 प्र॒दापयि॑ता। सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॑ दधा॑ति॥१२॥

अ॒ग्निः प्र॒जां प्र॒जनय॑ति। वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्रय॑च्छति। ब॒भ्रुर्द॒खि॑षणा
 समृ॑द्धौ। सो॒मा॒पौष्णश्च॒रुन्निर्व॑पति। ऐ॒न्द्रा॒पौष्णश्च॒रुम्। सोमो॑ वै
 रेतो॑धाः। पू॒षा प॑शूनां प्र॒जनयि॑ता। वृ॒द्धाना॑मिन्द्रः॑ प्र॒दापयि॑ता।
 सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॑ दधा॑ति। पू॒षा प॑शून्प्र॒जनय॑ति॥१३॥

वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्रय॑च्छति। पौ॒ष्णश्च॒रुर्भव॑ति। इ॒यवै॑ पू॒षा।
 अ॒स्यामे॒व प्रति॑तिष्ठति। श्या॒मो द॒खि॑षणा॒ समृ॑द्धौ। ब॒हु वै
 पु॒रु॒षो मे॒ध्यमु॑प॒गच्छ॑ति। वै॒श्वान॑र॒द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पति।
 स॒व्वँ॒त्सरो॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। स॒व्वँ॒त्सरे॑णै॒वैनं॑ स्व॒दय॑ति।
 हि॒र॒ण्य॒न्द॒खि॑षणा॥१४॥

प॒वि॒त्र॒वै॑ हि॒र॒ण्यम्। पु॒नात्ये॑वैन॑म्। ब॒हु वै रा॑ज॒न्योऽनृ॑तङ्करोति।
 उ॒प॒ जा॒म्यै ह॑रते। जि॒नाति॑ ब्राह्म॒णम्। व॒द॒त्यनृ॑तम्। अनृ॑ते

खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणय्यँवमयश्चरुन्निर्वपति।
वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दखिषणा। वारुणो हि
देवतयाऽश्वस्समृद्धौ॥१५॥

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः।
एतेऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। येऽपादातारः।
त एवास्मै राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य
निर्वपेत्। अरत्निनस्स्युः। यथायथन्निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यत्सद्यो निर्वपेत्। यावतीमेकेन हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
तावतीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव
रुन्धे। भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यश्चरुन्निर्वपति
ब्रह्मणो गृहे। मुखत एवास्मै ब्रह्म सऽश्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
ख्यत्रमन्वारम्भयति। शितिपृष्ठो दखिषणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
ऋषभो दखिषणा समृद्धौ। आदित्यश्चरुं महिष्यै गृहे। इयवो
अदितिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। धेनुर्दखिषणा समृद्धौ।
भगाय चरुववातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा
पष्ठौही दखिषणा समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतश्चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणान्खनिर्भिन्नम्।
पाप्मानमेव निर्ऋतिर्निर्वदयते। कृष्णा कूटा दखिषणा
समृद्धौ। आग्नेयमष्टाकपालं सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य

सः श्यति। हिरण्यन्दखिण्णा समृद्धौ। वारुणन्दशकपालः
सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव रुन्धे। महानिरष्टो दखिण्णा
समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालङ्गामण्यो गृहे॥१९॥

अन्नवै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दखिण्णा समृद्धौ।
सावित्रद्वादशकपालङ्खत्तुर्गृहे प्रसूतै। उपध्वस्तो दखिण्णा
समृद्धौ। आश्विनद्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै
देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति। सवात्यौ
दखिण्णा समृद्धौ। पौष्णश्चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नवै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दखिण्णा
समृद्धौ। रौद्रङ्गावीधुकश्चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत
एव रुद्रन्निरवदयते। शबल उद्वारो दखिण्णा समृद्धौ।
द्वादशैतानि हवीःषि भवन्ति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।
सवँत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमवरुन्धे। राष्ट्रमेव भवति॥२१॥

यत्र प्रति निर्वपेत्। रत्निन आशिषोऽवरुन्धीरन्।
प्रतिनिर्वपति। इन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालम्।
इन्द्रायाः होमुचै। आशिष एवावरुन्धे। अयत्रो राजा वृत्रहा
राजा भूत्वा वृत्रवँध्यादित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
मैत्राबारुहस्पत्यं भवति। श्वेतायै श्वेतवँत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्म चैवास्मै ख्यत्रश्च समीचीं
दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव ख्यत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन

पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सः श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
 र्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयङ्कुता वेदिर्भवति। स्वयन्दिनं
 बर्हिः। स्वयङ्कुत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै।
 तस्माद्राज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिणा
 समृद्धौ॥२३॥

देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति। एतावन्तो वै देवानां
 सुवाः। त एवास्मै सुवान्प्रयच्छन्ति। त एनं सुवन्ते।
 अग्निरेवैनङ्गृहपतीनां सुवते। सोमो वनस्पतीनाम्।
 रुद्रः पशूनाम्। बृहस्पतिर्वाचाम्। इन्द्रो ज्येष्ठानाम्।
 मित्रस्सत्यानाम्॥२४॥

वरुणो धर्मपतीनाम्। एतदेव सर्वं भवति। सविता त्वां
 प्रसवानां सुवतामिति हस्तङ्गृह्णाति प्रसूत्यै। ये देवा
 देवस्सुवस्स्थेत्याह। यथायजुरेवैतत्। महते र्षत्राय महत
 आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा
 शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
 राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः। प्रति त्यन्नाम
 राज्यमधायीत्याह॥२५॥

राज्यमेवास्मिन्प्रतिदधाति। स्वान्तनुवर्षरुणो अशिश्रेदित्याह।
 वरुणसवमेवावरुन्धे। शुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमेत्याह।
 शुचिमेवैनव्रत्यङ्करोति। अमन्महि महत ऋतस्य

नामेत्याह। मनुत एवैनम्। सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्नित्याह।
 सर्वब्रातमेवैनङ्करोति। वि मित्र एवैररातिमतारीदित्याह॥ २६॥
 अरातिमेवैनन्तारयति। असूषुदन्त यज्ञियां ऋतेनेत्याह।
 स्वदयत्येवैनम्। व्यु त्रितो जरिमाणन्न आनडित्याह।
 आयुरेवास्मिन्दधाति। द्वाभ्याव्विमृष्टे। द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै। अग्नीषोमीयस्य चैकादशकपालस्य देवसुवाश्च
 हविषामग्नये स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः
 परिगृह्णाति। विष्णुक्रमान्क्रमते। विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति॥ २७॥

अर्थेतस्थेति जुहोति। आहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णाति।
 अथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानाङ्गृह्णाति। वहन्तीनाङ्गृह्णाति।
 एता वा अपां राष्ट्रम्। राष्ट्रमेवास्मै गृह्णाति। अथो
 श्रियमेवैनमभिवहन्ति। अपां पतिरसीत्याह। मिथुनमेवाकः।
 वृषाऽस्यूर्मिरित्याह॥ २८॥

ऊर्मिमन्तमेवैनङ्करोति। वृषसेनोऽसीत्याह। सेनामेवास्य
 सःश्यति। व्रजक्षितस्थेत्याह। एता वा अपाव्विंशः।
 विंशमेवास्मै पर्यूहति। मरुतामोजस्थेत्याह। अन्नवै मरुतः।
 अन्नमेवावरुन्धे। सूर्यवर्चसस्थेत्याह॥ २९॥

राष्ट्रमेव वर्चस्व्यकः। सूर्यत्वचसस्थेत्याह। सत्यव्वा एतत्।
 यद्वर्षति। अनृत्य्यंदातपति वर्षति। सत्यानृते एवावरुन्धे।
 नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एववैदं। मान्दास्थेत्याह।

राष्ट्रमेव ब्रह्मवर्चस्यकः ॥ ३० ॥

वाशास्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव वश्यकः। शक्करीस्स्थेत्याह। पशवो
वै शक्करीः। पशूनेवावरुन्धे। विश्वभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
पयस्यकः। जनभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः।
अग्नेस्तेजस्यास्स्थेत्याह ॥ ३१ ॥

राष्ट्रमेव तेजस्यकः। अपामोषधीनां रसस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
मधुव्यमकः। सारस्वतङ्ग्रहङ्गृह्णाति। एषा वा अपाम्पृष्ठम्।
यत्सरस्वती। पृष्ठमेवैनं समानानाङ्करोति। षोडशभिर्गृह्णाति।
षोडशकलो वै पुरुषः। यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यन्दधाति।
षोडशभिर्जुहोति षोडशभिर्गृह्णाति। द्वात्रिंशत्संपद्यन्ते।
द्वात्रिंशदक्षराऽनुष्टुक्। वागनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि।
वाचैवेन सर्वेभिश्छन्दोभिरभिषिञ्चति ॥ ३२ ॥

देवीरापस्सं मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्याह।
ब्रह्मणैवेनास्सं सृजति। अनाधृष्टास्सीदतेत्याह।
ब्रह्मणैवेनास्सादयति। अन्तरा होतुश्च धिष्ण्यां ब्राह्मणाच्छं सिनश्च
सादयति। आग्नेयो वै होता। ऐन्द्रो ब्राह्मणाच्छंसी। तेजसा
चैवेन्द्रियेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णाति। हिरण्येनोत्पुनाति।
आहुत्यै हि पवित्राभ्यामुत्पुनन्ति व्यावृत्त्यै ॥ ३३ ॥

शतमानं भवति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
प्रतिष्ठति। अनिभृष्टमसीत्याह। अनिभृष्टं ह्येतत्। वाचो

बन्धुरित्याह। वाचो ह्येष बन्धुः। तपोजा इत्याह। तपोजा
ह्येतत्। सोमस्य दात्रमसीत्याह॥ ३४॥

सोमस्य ह्येतद्दात्रम्। शुक्रा वंशशुक्रेणोत्पुनामीत्याह। शुक्रा
ह्यापः। शुक्रः हिरण्यम्। चन्द्राश्चन्द्रेणेत्याह। चन्द्रा ह्यापः।
चन्द्रः हिरण्यम्। अमृता अमृतेनेत्याह। अमृता ह्यापः।
अमृतः हिरण्यम्॥ ३५॥

स्वाहा राजसूयायेत्याह। राजसूयाय ह्येना उत्पुनाति।
सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता इति वारुण्यर्चा गृह्णाति।
वरुणसवमेवावरुन्धे। एकया गृह्णाति। एकधैव यजमाने
वीर्यन्दधाति। रक्षत्रस्योल्बमसि रक्षत्रस्य योनिरसीति
तार्प्यश्चोष्णीषश्च प्रयच्छति सयोनिर्त्वाय। एकशतेन
दर्भपुञ्जीलैः पवयति। शतायुर्वै पुरुषश्शतवीर्यः।
आत्मैकशतः॥ ३६॥

यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यन्दधाति। दध्याशयति।
इन्द्रियमेवाव रुन्धे। उदुम्बरमाशयति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
शष्पाण्याशयति। सुराबलिमेवैनङ्करोति। आविद एता
भवन्ति। आविदमेवैनङ्गमयन्ति॥ ३७॥

अग्निरेवैनङ्गाहपत्येनावति। इन्द्र इन्द्रियेण। पूषा पशुभिः।
मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्।
स दिवमलिखत्। सौर्ऽर्यम्णः पन्था अभवत्। स आविन्ने

द्यावापृथिवी धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत्। स
आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्। आविन्ने
द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह॥३८॥

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति। आविन्ना
देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह। इयवै देव्यदितिर्विश्वरूपी।
अस्यामेव प्रति तिष्ठति। आविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्याव्विश्वस्मि
इत्याह। विश्वेनै९ राष्ट्रेण समर्धयति। महते ख्वत्राय महत
आधिपत्याय महते जानंराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां९
राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः॥३९॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै।
शत्रुबाधनास्स्थेतीषूनं। शत्रूनेवास्य बाधन्ते। पात मां प्रत्यश्च
पात मां तिर्यश्चमन्वश्च मा पातेत्याह। तिस्रो वै शरव्याः।
प्रतीचीं तिरश्चनूचीं। ताभ्य एवैनं पान्ति। दिग्भ्यो मां
पातेत्याह। दिग्भ्य एवैनं पान्ति। विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः
पातेत्याह। अपरिमितादेवैनं पान्ति। हिरण्यवर्णावुषसाव्विरोक
इति त्रिष्टुभां बाहू उद्गृह्णाति। इन्द्रियवै वीर्यत्रिष्टुक्।
इन्द्रियमेव वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥४०॥

दिशो व्यास्थापयति। दिशामभिजित्यै। यदनु प्रक्रामेत्।
अभि दिशो जयेत्। उत्तु माद्येत्। मनसाऽनु प्रक्रामति।

अभि दिशो जयति। नोन्माद्यति। समिधमा तिष्ठेत्याह। तेजं
एवावरुन्धे॥४१॥

उग्रामा तिष्ठेत्याह। इन्द्रियमेवावरुन्धे। विराजमातिष्ठेत्याह।
अन्नाद्यमेवावरुन्धे। उदीचीमा तिष्ठेत्याह। पशूनेवावरुन्धे।
ऊर्ध्वामातिष्ठेत्याह। सुवर्गमेव लोकमभिजयति। अनूजिहीते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥४२॥

मारुत एष भवति। अन्नवै मरुतः। अन्नमेवावरुन्धे।
एकविंशतिकपालो भवति प्रतिष्ठित्यै। योऽरण्येऽनुवाक्यो
गुणः। तं मध्यत उपदधाति। ग्राम्यैरेव पशुभिरारण्यान्पशून्परि
गृह्णाति। तस्माद्ग्राम्यैः पशुभिरारण्याः पशवः परिगृहीताः।
पृथिवैन्यः। अभ्यषिच्यत॥४३॥

स राष्ट्रन्नाभवत्। स एतानि पार्थान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्।
तैर्वै स राष्ट्रमभवत्। यत्पार्थानि जुहोति। राष्ट्रमेव भवति।
बारुहस्पत्यं पूर्वेषामुत्तमं भवति। ऐन्द्रमुत्तरेषां प्रथमम्। ब्रह्म
चैवास्मै ख्यत्रञ्च समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव ख्यत्रं
प्रतिष्ठापयति॥४४॥

षट्पुरस्तादभिषेकस्य जुहोति। षडुपरिष्ठात्। द्वादश
संपद्यन्ते। द्वादश मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरः खलु
वै देवानां पूः। देवानामेव पुरं मध्यतो व्यवसर्पति।
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति। भूतानामवेष्टीर्जुहोति।

अत्रात्र वै मृत्युर्जायते। यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते। तत एवैनमवयजते। तस्माद्राजसूयेनेजानो नाभिचरित्वै। प्रत्यगेनमभिचारस्तृणुते॥४५॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति शार्दूलचर्मोपस्तृणाति। यैव सोमे त्विषिः। या शार्दूले। तामेवावरुन्धे। मृत्योर्वा एष वर्णः। यच्छार्दूलः। अमृतं हिरण्यम्। अमृतमसि मृत्योर्मा पाहीति हिरण्यमुपास्यति। अमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्ते। शतमानं भवति॥४६॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। दिद्योन्मा पाहीत्युपरिष्ठादधि निदधाति। उभयत एवास्मै शर्म दधाति। अवैष्टा दन्दशूका इति क्लीबं सीसेन विध्यति। दन्दशूकानेवावयजते। तस्मात्क्लीबन्दन्दशूका दंशुकाः। निरस्तत्रमुचेशिशर इति लोहितायसन्निरस्यति। पाप्मानमेव नमुचिन्निरवदयते। प्राणा आत्मनः पूर्वेऽभिषिच्या इत्याहुः॥४७॥

सोमो राजा वरुणः। देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचं सुवन्तान्ते ते प्राणं सुवन्तामित्याहुः। प्राणानेवात्मनः पूर्वानभिषिञ्चति। यद्व्यात्। अग्नेस्त्वा तेजसाऽभिषिञ्चामीति। तेजस्व्येव स्यात्। दुश्चर्मा तु भवेत्। सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चामीत्याहुः। सौम्यो वै देवतया पुरुषः॥४८॥

स्वयैवैनन्देवतयाऽभिषिञ्चति। अग्नेस्तेजसेत्याह। तेजं
 एवास्मिन्दधाति। सूर्यस्य वर्चसेत्याह। वर्च एवास्मिन्दधाति।
 इन्द्रस्येन्द्रियेणेत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। मित्रावरुणयोर्वीर्येणेत्य
 वीर्यमेवास्मिन्दधाति। मरुतामोजसेत्याह॥४९॥

ओजं एवास्मिन्दधाति। रक्षत्राणां रक्षत्रपतिरसीत्याह।
 रक्षत्राणामेवैनं रक्षत्रपतिङ्करोति। अतिं दिवस्पाहीत्याह।
 अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह।
 राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमंकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो
 वै रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रन्निरवदयते॥५०॥

उदङ्गुरेत्याग्नीध्रे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव
 दिशि रुद्रन्निरवदयते। रुद्र यत्ते क्रयी परन्नामेत्याह। यद्वा
 अस्य क्रयी परन्नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यं हिनस्ति।
 तेनैवैनं सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह।
 यमादेवास्य मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्। याङ्कामयेत
 राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा भवति।
 पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिन्दधाति।
 औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्नन्नाद्यन्दधाति। आश्वत्थेन
 वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिन्दधाति। नैयग्रोधेन जन्यः।
 मित्राण्येवास्मै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशान्नोः प्रशिषा युनज्मीत्याह।
ब्रह्मणैवैनन्देवताभ्याय्युनक्ति। प्रष्टिवाहिनय्युनक्ति। प्रष्टिवाही
वै देवरथः। देवरथमेवास्मै युनक्ति। त्रयोऽश्वा भवन्ति।
रथश्चतुर्थः। द्वौ संव्येष्ठसारथी। षट्त्सं पद्यन्ते॥५३॥

षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनय्युनक्ति। विष्णुक्रमान्क्रमते।
विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति। यः ख्यत्रियः प्रतिहितः।
सोऽन्वारंभते। राष्ट्रमेव भवति। त्रिष्टुभाऽन्वारंभते। इन्द्रियवै
त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति॥५४॥

मरुतां प्रसवे जेषमित्याह। मरुद्भिरेव प्रसूत उज्जयति। आप्तं
मन इत्याह। यदेव मनसैप्ससीत्। तदापत्। राजन्यञ्जिनाति।
अनाक्रान्त एवाक्रमते। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते। यो
राजन्यञ्जिनाति। समहमिन्द्रियेण वीर्येणेत्याह॥५५॥

इन्द्रियमेव वीर्यमात्मन्धत्ते। पशूनां मन्युरसि तवैव मे
मन्युर्भूयादिति वाराही उपानहावुपं मुञ्चते। पशूनावाँ एष
मन्युः। यद्वराहः। तेनैव पशूनां मन्युमात्मन्धत्ते। अभि
वा इयं सुषुवाणङ्गामयते। तस्यैश्वरेन्द्रियवैर्यमादातोः।
वाराही उपानहावुपंमुञ्चते। अस्या एवान्तर्धत्ते। इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानात्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॒थि॒व्या इत्या॒हाहि॑सायै। इय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
 धे॒हीत्या॑ह। आयु॑रे॒वात्म॑न्धत्ते। ऊ॒र्गस्यूर्जं॑ मे धे॒हीत्या॑ह।
 ऊ॒र्जमे॒वात्म॑न्धत्ते। यु॒ङ्क्षुःसि॑ व॒र्चोसि॑ व॒र्चो मयि॑ धे॒हीत्या॑ह।
 व॒र्च ए॒वात्म॑न्धत्ते। ए॒क॒धा ब्र॒ह्मण॑ उ॒प॒हर॑ति। ए॒क॒धैव
 यज॑मान् आयु॒रूर्ज॑व्वर्चो दधाति। र॒थ॒वि॒मोच॑नीया जुहोति
 प्र॒ति॒ष्ठित्यै॑॥५७॥

त्रयोऽ॒श्वा भव॑न्ति। र॒थश्च॑तुर्थः। तस्मा॑च्चतु॒र्जुहो॑ति। यदु॒भौ
 स॒हाव॑तिष्ठेताम्। स॒मा॒न॒ल्लो॒कमि॑याताम्। स॒ह सं॒ङ्ग॒ही॒त्रा
 र॒थ॒वा॒ह॒ने र॒थ॒मा॒द॒धाति॑। सु॒व॒र्गादे॒वैन॑ल्लो॒काद॑न्तर्दधाति।
 ह॒ः स॒श॒शुचि॑षदित्यादधाति। ब्र॒ह्म॒णै॒वैन॑मु॒पाव॑हरति।
 ब्र॒ह्म॒णाऽऽद॑धाति। अ॒ति॒च्छ॒न्द॒साऽऽद॑धाति। अ॒ति॒च्छ॒न्दा॒ वै
 सर्वा॑णि छ॒न्दा॑सि। स॒र्वेभि॑रे॒वैन॑च्छ॒न्दोभि॑रादधाति। व॒र्ष्म
 वा ए॒षा छ॒न्द॑साम्। यद॒ति॒च्छ॒न्दाः। यद॒ति॒च्छ॒न्द॒सा द॑धाति।
 व॒र्ष्मै॒वैन॑स॒मा॒ना॒नाङ्क॑रोति॥५८॥

मि॒त्रोऽसि॑ वरु॒णोऽसी॑त्याह। मै॒त्र॒व्वाँ अ॒हः। वा॒रु॒णी रा॒त्रिः।
 अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मु॒पाव॑हरति। मि॒त्रोऽसि॑ वरु॒णोऽसी॑त्याह।
 मै॒त्रो वै दक्षि॑णः। वा॒रु॒णस्स॒व्यः। वै॒श्व॒दे॒व्यामि॑क्षा। स्वमे॒वैनौ
 भा॒ग॒धेय॑मु॒पाव॑हरति। स॒म॒ह॒र्वि॒श्वैर्दे॒वैरि॑त्याह॥५९॥

वै॒श्व॒दे॒व्यो वै प्र॒जाः। ता ए॒वाद्याः॑ कुरुते। र॒ख्य॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि
 र॒ख्य॒त्रस्य॑ योनि॑र॒सीत्य॑धी॒वास॑मास्तृणाति स॒योनि॑त्वाय॑।

स्योनामा सीद सुषदामा सीदेत्याह। यथायजुरेवैतत्। मा
त्वा हिंसीन्मा मां हिंसीदित्याहाहिंसायै। निषंसाद
धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यांस्वा साम्राज्याय सुक्रतुरित्याह।
साम्राज्यमेवैनं सुक्रतुङ्करोति। ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि
सविताऽसि सत्यसंव इत्याह। सवितारमेवैनं
सत्यसंवङ्करोति॥६०॥

ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
इन्द्रमेवैनं सत्यौजंसङ्करोति। ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि
मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। मित्रमेवैनं सुशेवङ्करोति।
ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्मासि वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह।
वरुणमेवैनं सत्यधर्माणङ्करोति। सविताऽसि सत्यसंव
इत्याह। गायत्रीमेवैतेनाभि व्याहरति। इन्द्रोऽसि सत्यौजा
इत्याह। त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति॥६१॥

मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। जगतीमेवैतेनाभि व्याहरति।
सत्यमेता देवताः। सत्यमेतानि छन्दांसि। सत्यमेवावरुन्धे।
वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह। अनुष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति।
सत्यानृते वा अनुष्टुप्। सत्यानृते वरुणः। सत्यानृते
एवावरुन्धे॥६२॥

नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एवबैद। इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति। वज्रो वै स्फ्यः।
वज्रेणैवास्मां अवरपरं रन्धयति। एव हि तच्छ्रेयः। यदस्मा

ए॒ते र॒ध्यै॒युः। दि॒शोऽभ्य॑य॒ राजा॑ऽभू॒दिति॑ प॒ञ्चा॒क्षान्प्र॑यच्छति।
ए॒ते वै स॑र्वेऽयाः॑। अ॒प॒रा॒जायि॑नमे॒वैन॑ङ्करोति॥६३॥

ओ॒दन॑मु॒द्धुव॑ते। प॒र॒मे॒ष्ठी वा ए॒षः। यदो॑दनः। प॒र॒मा॒मे॒वैन॑ङ्
श्रिय॑ङ्गमयति। सु॒श्लो॒काँ ४ सु॒म॑ङ्ग॒लाँ ४ स॒त्य॑रा॒जा ३
नि॒त्याह॑। आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते। शौ॒न॒श्शे॒पमा॑ख्यापयते।
व॒रु॒णपा॑शादे॒वैन॑ मु॒ञ्चति॑। प॒र॒श्श॒तं भ॑वति। श॒तायुः॑
पु॒रु॒षश्श॑तेन्द्रि॒यः। आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्र॑ति तिष्ठति। मा॒रु॒तस्य॑
चैक॑विंश॒तिक॑पालस्य वैश्वदे॒व्यै चा॒मि॒क्षाया॑ अ॒ग्नये॑
स्वि॒ष्टकृ॑ते॒ सम॑व॒द्यति॑। दे॒वता॑भिरे॒वैन॑मु॒भय॑तः॒ परि॑ गृह्णाति।
अ॒पा॒न्न॒त्रे स्वा॑हो॒र्जो न॒त्रे स्वा॑हाऽग्नये॑ गृहप॑तये स्वाहेति॑
ति॒स्र आ॑हु॒तीर्जु॑होति। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वैव॑ लो॒केषु॑ प्र॑ति
तिष्ठति॥६४॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

वरु॑णस्य सुषु॒वाण॑स्य दश॒धेन्द्रि॒यवी॑र्यं प॒राऽप॑तत्।
तथ्स॑सृ॒द्धि॒रनु॑ सम॑स॒र्पत्। तथ्स॑सृ॒पाः स॑सृ॒त्त्वम्।
अ॒ग्नि॒ना दे॒वेन॑ प्रथ॒मेऽह॑न्ननु प्रायु॑ङ्क। स॒र॒स्व॒त्या वा॒चा
द्वि॒तीये॑। स॒वि॒त्रा प्र॑स॒वेन॑ तृ॒तीये॑। पू॒ष्णा प॒शुभि॑श्चतु॒र्थे।
बृ॒ह॒स्पति॑ना ब्रह्म॑णा प॒ञ्च॒मे। इन्द्रे॑ण दे॒वेन॑ ष॒ष्ठे। वरु॑णेन॒
स्वया॑ दे॒वता॑या सप्त॒मे॥१॥

सोमे॑न॒ राजा॑ऽष्ट॒मे। त्वष्टा॑ रू॒पेण॑ नव॒मे। विष्णु॑ना

य॒ज्ञेना॑प्रोत्। य॒त्स॒ꣳ सृ॒पो भ॑वन्ति। इ॒न्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्य्यँ॑ज॒मान॑
आप्रोति। पूर्वा॑पूर्वा॒ वेदि॑र्भवति। इ॒न्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य्यस्याव॑रुद्धौ।
पु॒रस्ता॑दुप॒सदाꣳ सौ॒म्येन॑ प्रचरति। सोमो॒ वै रेतो॑धाः। रेतं
ए॒व तद्वि॑धाति। अ॒न्तरा॑ त्वा॒ष्ट्रेण॑। रेतं॑ ए॒व हि॒तन्त्व॑ष्टा॒ रूपा॑णि
वि॒करो॑ति। उ॒परि॑ष्टाद्वैष्ण॒वेन॑। य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुः। य॒ज्ञ ए॒वान्त॑तः
प्रति॑ तिष्ठति॥ २॥

जा॒मि वा ए॒तत्कु॑र्वन्ति। य॒त्स॒द्यो दी॑र्ख्यन्ति स॒द्यस्सोम॑ङ्कीणन्ति।
पुण्ड॑रि॒स्रजां॑ प्रयच्छत्यजा॑मित्वाय। अङ्गि॑रसस्सुव॒र्गल्लो॑कय्यन्तः।
अ॒प्सु दी॑र्खात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्। तत्पुण्ड॑रीकमभवत्।
यत्पुण्ड॑रि॒स्रजां॑ प्रयच्छति। सा॒ख्यादे॒व दी॑र्खात॒पसी॒
अव॑रुन्धे। द॒शभि॑र्वत्सत॒रैस्सोम॑ङ्कीणाति। द॒शा॑र्खरा
वि॒राट्॥ ३॥

अ॒न्ना॒वि॒राट्। वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे। मु॒ष्क॒रा भ॑वन्ति
सेन्द्र॑त्वाय। द॒शपे॒यो भ॑वति। अ॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑।
श॒तं ब्रा॑ह्मणाः पि॒बन्ति। श॒तायुः॑ पु॒रुष॑श्शतेन्द्रि॒यः।
आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। स॒प्तद॑शꣳ स्तो॒त्रं भ॑वति।
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः॥ ४॥

प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑। प्रा॒का॒शाव॑ध्व॒र्यवे॑ ददाति। प्र॒का॒शमे॒वैन॑ङ्गमयति।
स्रज॑मुद्गा॒त्रे। व्ये॒वास्मै॑ वासयति। रु॒क्मꣳ हो॒त्रे।
आ॒दि॒त्यमे॒वास्मा॑ उन्नयति। अ॒श्वं प्र॑स्तोतृप्रतिहृ॒तृभ्या॑म्।

प्राजापत्यो वा अश्वः। प्रजापतेरास्यै॥५॥

द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणै। आयुरेवावरुन्धे। वशां मैत्रावरुणाय।
राष्ट्रमेव वश्यकः। ऋषभं ब्राह्मणाच्छुःसिने। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः।
वाससी नेष्टापोतृभ्याम्। पवित्रे एवास्यैते। स्थूरि
यवाचितमच्छावाकाय। अन्त एव वरुणमव यजते॥६॥

अनङ्गाहमग्नीधे। वह्निर्वा अङ्गान्। वह्निर्ग्रीत्। वह्निनैव
वह्नि यज्ञस्यावरुन्धे। इन्द्रस्य सुषुवाणस्य त्रेधेन्द्रियवीर्यं
पराऽपतत्। भृगुस्तृतीयमभवत्। श्रायन्तीयन्तृतीयम्।
सरस्वती तृतीयम्। भार्गवो होता भवति। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं
भवति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्। सारस्वतीरपो गृह्णाति।
इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुन्धे। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति।
इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रयति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्।
इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रयति॥७॥

ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः। यन्दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति।
दिशामवेष्टयो भवन्ति। दिख्वेव प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय।
पञ्च देवता यजति। पञ्च दिशः। दिख्वेव प्रति तिष्ठति।
हविषोहविष इष्ट्वा बाह्वस्पत्यमभिघारयति। यजमानदेवत्यो
वै बृहस्पतिः। यजमानमेव तेजसा समर्धयति॥८॥

आदित्यां मल्हाङ्गभिणीमा लभते। मारुतीं पृश्निं
पष्ठौहीम्। विशश्चैवास्मै राष्ट्रश्च समीचीं दधाति।

आदित्यया पूर्वया प्रचरति। मारुत्योत्तरया। राष्ट्र एव
विशमनुबध्नाति। उच्चैरादित्याया आश्रावयति। उपांशु
मारुत्यै। तस्माद्राष्ट्रविंशमतिवदति। गर्भिण्यादित्या
भवति॥९॥

इन्द्रियैर्गर्भः। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः। अगर्भा मारुती।
विद्वै मरुतः। विशमेव निरिन्द्रियामकः। देवासुरास्सय्यंता
आसन्। ते देवा अश्विनोः पूषन्वाचस्सत्यं सन्निधाय।
अनृतेनासुरानभ्यभवन्। तेऽश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशश्चादशकपालन्निर्व
ततो वै ते वाचस्सत्यमवारुन्धत॥१०॥

यदश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशश्चादशकपालन्निर्वपति।
अनृतेनैव भ्रातृव्यानभिभूय। वाचस्सत्यमवारुन्धे।
सरस्वते सत्यवाचे चरुम्। पूर्वमेवोदितम्। उत्तरेणाभि
गृणाति। सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशश्चादशकपालं
प्रसूत्यै। दूतान्प्रहिणोति। आविद एता भवन्ति।
आविदमेवैनङ्गमयन्ति। अथो दूतेभ्य एव न छिद्यते।
तिसृधन्वं शुष्कदृतिर्दक्षिणा समृद्धौ॥११॥

आग्नेयमृष्टाकपालन्निर्वपति। तस्माच्छिशिरे कुरुपञ्चालाः
प्राञ्चो यान्ति। सौम्यश्चरुम्। तस्माद्वसन्तव्यं वसायादयन्ति।
सवित्रश्चादशकपालम्। तस्मात्पुरस्ताद्यवांनां सवित्रा
विरुन्धते। बारुहस्पत्यश्चरुम्। सवित्रैव विरुध्य। ब्रह्मणा

यवानादधते। त्वाष्ट्रमष्टाकंपालम्॥१२॥

रूपाण्येव तेन कुर्वते। वैश्वानरन्द्वादशकपालम्। तस्माञ्जघन्ये
नैदाधे प्रत्यञ्चः कुरुपश्चाला यान्ति। सारस्वतश्चरुन्निर्वपति।
तस्मात्प्रावृषि सर्वा वाचो वदन्ति। पौष्णेन व्यवस्यन्ति। मैत्रेण
कृषन्ते। वारुणेन विधृता आसते। रव्यैत्रपत्येन पाचयन्ते।
आदित्येनादधते॥१३॥

मासिमास्येतानि हवींषि निरुप्याणीत्याहुः। तेनैवतून्प्रयुङ्क्त
इति। अथो खल्वाहुः। कस्संवँत्सरजीविष्यतीति।
षडेव पूर्वद्युर्निरुप्याणि। षडुत्तरेद्युः। तेनैवतून्प्रयुङ्क्त।
दखिणो रथवाहनवाहः पूर्वषान्दखिणा। उत्तर उत्तरेषाम्।
संवँत्सरस्यैवान्तौ युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१४॥

इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियवीर्यं पराऽपतत्।
स यत्प्रथमन्निरष्टीवत्। तत्कलमभवत्। यद्वितीयम्।
तद्वदरम्। यत्तृतीयम्। तत्कर्कन्धु। यन्नस्तः। स सिंहः।
यदरख्योः॥१५॥

स शार्दूलः। यत्कर्णयोः। स वृकः। य ऊर्ध्वः। स
सोमः। याऽवाची। सा सुरा। त्रयास्सक्तवो भवन्ति।
इन्द्रियस्यावरुद्धौ। त्रयाणि लोमानि॥१६॥

त्विषिमेवावरुन्धे। त्रयो ग्रहाः। वीर्यमेवावरुन्धे। नाम्ना
दशमी। नव वै पुरुषे प्राणाः। नाभिर्दशमी। प्राणा

इन्द्रियर्षीर्यम्। प्राणानेवेन्द्रियर्षीर्यय्यजमान आत्मन्धत्ते।
सीसेन क्लीबाच्छष्पाणि क्रीणाति। न वा एतदयो न
हिरण्यम्॥१७॥

यथ्सीसम्। न स्त्री न पुमान्। यत्क्लीबः। न सोमो न
सुरा। यथ्सौत्रामणी समृद्धौ। स्वाद्वीन्त्वा स्वादुनेत्याह।
सोममेवैनाङ्करोति। सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै
पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्वेत्याह। एताभ्यो ह्येषा
देवताभ्यः पच्यते। तिस्रस्स सृष्टा वसति॥१८॥

तिस्रो हि रात्रीः क्रीतस्सोमो वसति। पुनातु ते परिस्रुतमिति
यजुषा पुनाति व्यावृत्त्यै। पवित्रेण पुनाति। पवित्रेण हि
सोमं पुनन्ति। वारेण शश्वता तनेत्याह। वारेण हि सोमं
पुनन्ति। वायुः पूतः पवित्रेणेति नैतया पुनीयात्। व्यृद्धा
ह्येषा। अतिपवितस्यैतया पुनीयात्। कुविदङ्गेत्यनिरुक्तया
प्राजापत्यया गृह्णाति॥१९॥

अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। एकयर्चा गृह्णाति।
एकधैव यजमाने वीर्यन्दधाति। अश्विनन्धूममालभते।
अश्विनौ वै देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति।
सारस्वतं मेषम्। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनं भिषज्यति।
ऐन्द्रमृषभं सैन्द्रत्वाय॥२०॥

यत्रिषु यूपेष्वालभेत। बहिर्धाऽस्मादिन्द्रियर्षीर्यन्दध्यात्।

भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। एकयूप आलभते। एकधैवास्मिन्निन्द्रियर्षीर्यन्द
नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति। नैतेषां पशूनां पुरोडाशा भवन्ति।
ग्रहपुरोडाशा ह्येते। युवः सुराममश्विनेति सर्वदेवत्ये
याज्यानुवाक्ये भवतः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति॥२१॥

ब्राह्मणं परिक्रीणीयादुच्छेषणस्य पातारम्। ब्राह्मणो
ह्याहुत्या उच्छेषणस्य पाता। यदि ब्राह्मणत्र विन्देत्।
वल्मीकवपायामव नयेत्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यद्वे
सौत्रामण्ये व्यृद्धम्। तदस्यै समृद्धम्। नानादेवत्याः पशवश्च
पुरोडाशाश्च भवन्ति समृद्धौ। ऐन्द्रः पशूनामुत्तमो भवति।
ऐन्द्रः पुरोडाशानां प्रथमः॥२२॥

इन्द्रिये एवास्मै समीचीं दधाति। पुरस्तादनूयाजानां
पुरोडाशैः प्रचरति। पशवो वै पुरोडाशाः। पशूनेवाव
रुन्धे। ऐन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपति। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
सावित्रन्द्वादशकपालं प्रसूत्यै। वारुणन्दशकपालम्। अन्तत
एव वरुणमव यजते। वडंबा दक्षिणा॥२३॥

उत वा एषाऽश्वः सूते। उताऽश्वतरम्। उत सोमं उत सुरां।
यथ्सौत्रामणी समृद्धौ। बारुहस्पत्यं पशुञ्चतुर्थमतिपवितस्या
लभते। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैव यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति। पुरोडाशवानेष पशुर्भवति। न ह्येतस्य
ग्रहङ्गृह्णन्ति। सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति शतातृण्णायाः

सुमव॑नयति॥ २४॥

श॒तायुः॑ पु॒रुष॑श्श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति।
द॒र्षिणे॑ऽग्नौ जु॑होति। पा॒पव॑स्य॒सस्य॑ व्यावृ॑त्त्यै। हि॒र॒ण्यम॑न्त॒रा
धा॑रयति। पू॒तामे॒वैनो॑ञ्जुहोति। श॒तमा॑नं भवति। श॒तायुः॑
पु॒रुष॑श्श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। यत्रै॒व
श॑तातृ॒ण्णाध्या॑रयति॥ २५॥

तन्नि॑दधाति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। पि॒तृन् वा ए॒तस्येन्द्रि॑य॒वीर्य॑ङ्गच्छति।
य॑ सोमो॑ऽति॒ पव॑ते। पि॒तृणा॑य्या॒ज्यानु॑वा॒क्याभि॑रुप॑
तिष्ठते। यदे॒वास्य॑ पि॒तृनिन्द्रि॑य॒वीर्य॑ङ्गच्छति। तदे॒वाव॑ रुन्धे।
ति॒सृभि॑रुप॑ तिष्ठते। तृ॒तीये॒ वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑। ता॒नेव॑
प्री॒णाति॑। अथो त्री॒णि वै य॒ज्ञस्येन्द्रि॑याणि। अध्व॒र्युर् हो॒ता
ब्र॒ह्मा। त उ॒पति॑ष्ठन्ते। या॒न्येव॑ य॒ज्ञस्येन्द्रि॑याणि। तैरे॒वास्मै॑
भे॒षज॑ङ्करोति॥ २६॥

अ॒ग्नि॒ष्टोम॑मग्र॒ आह॑रति। य॒ज्ञमु॒खवाँ अ॑ग्नि॒ष्टोमः॑।
य॒ज्ञमु॒खमे॒वारभ्य॑ स॒वमा॑ क्र॒मते॑। अथै॒षोऽभि॑षेच॒नीय॑श्चतु॒स्त्रिंश॑प॒वमा॑
भवति। त्रय॑स्त्रिंश॒द्वे दे॒वताः॑। ता ए॒वाप्रो॑ति। प्र॒जाप॑तिश्चतु॒स्त्रिंशः॑।
तमे॒वाप्रो॑ति। स॒ंश॒र ए॒ष स्तो॑मा॒नाम॑यथापूर्वम्।
यद्वि॒षमा॑स्तोमाः॥ २७॥

ए॒तावा॒न् वै य॒ज्ञः। या॒वान्प॑व॒मानाः॑। अ॒न्तश्श्ले॑ष॒णन्त्वा
अ॒न्यत्। यत्स॒माः प॑व॒मानाः॑। तेना॑ऽस॒ंश॒रः। तेन॑

यथापूर्वम्। आत्मनैवाग्निष्टोमेनध्नोति। आत्मना पुण्यो भवति। प्रजा वा उक्थानि। पशव उक्थानि। यदुक्थ्यो भवत्यनु सन्तत्यै॥२८॥

उप त्वा जामयो गिर इति प्रतिपद्भवति। वाग्वै वायुः। वाच एवैषोऽभिषेकः। सर्वासामेव प्रजानां सूयते। सर्वा एनं प्रजा राजेति वदन्ति। एतमु त्यन्दश खिप इत्याह। आदित्या वै प्रजाः। प्रजानामेवैतेन सूयते। यन्ति वा एते यज्ञमुखात्। ये सम्भार्या अक्रन्॥२९॥

यदाह पवस्व वाचो अग्निय इति। तेनैव यज्ञमुखान्नयन्ति। अनुष्टुक्प्रथमा भवति। अनुष्टुगुत्तमा। वाग्वा अनुष्टुक्। वाचैव प्रयन्ति। वाचोद्यन्ति। उद्वतीर्भवन्ति। उद्वद्वा अनुष्टुभो रूपम्। आनुष्टुभो राजन्यः॥३०॥

तस्मादुद्वतीर्भवन्ति। सौर्यनुष्टुगुत्तमा भवति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्तत्यै। यो वै सवादेति। नैनं सव उपनमति। यस्सामभ्य एति। पापीयान्सुषुवाणो भवति। एतानि खलु वै सामानि। यत्पृष्ठानि। यत्पृष्ठानि भवन्ति॥३१॥

तैरेव सवान्नैति। यानि देवराजानां सामानि। तैरमुष्मिल्लोकं ऋध्नोति। यानि मनुष्यराजानां सामानि। तैरस्मिल्लोकं ऋध्नोति। उभयोरैव लोकयोर् ऋध्नोति। देवल्लोके च मनुष्यलोके च। एकविंशोऽभिषेचनीयस्योत्तमो भवति।

एकविंशः केशवपनीयस्य प्रथमः। सप्तदशो दशपेयः॥ ३२॥
 विद्वा एकविंशः। राष्ट्रं सप्तदशः। विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते।
 तस्माद्वा एष विशां प्रियः। विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते।
 यद्वा एनमदो दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति। तथ्सुवर्गलोकमभ्या
 रोहति। यदिमल्लोकत्र प्रत्यवरोहेत्। अतिजनवैयात्।
 उद्वा माद्येत्। यदेष प्रतीचीनस्तोमो भवति। इममेव
 तेन लोकं प्रत्यवरोहति। अथो अस्मिन्नेव लोके प्रति
 तिष्ठत्यनुन्मादाय॥ ३३॥

इयवै रजता। असौ हरिणी। यद्रुक्मौ भवतः।
 आभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति। वरुणस्य वा
 अभिषिच्यमानस्यापः। इन्द्रियवैर्यन्निरघ्नन्। तथ्सुवर्णं
 हिरण्यमभवत्। यद्रुक्ममन्तर्दधाति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय।
 शतमानो भवति शतखरः। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः।
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। आयुर्वै हिरण्यम्। आयुष्या
 एवैनमभ्यति खरन्ति। तेजो वै हिरण्यम्। तेजस्या
 एवैनमभ्यति खरन्ति। वर्चो वै हिरण्यम्। वर्चस्या
 एवैनमभ्यति खरन्ति॥ ३४॥

अप्रतिष्ठितो वा एष इत्याहुः। यो राजसूयेन यजत
 इति। यदा वा एष एतेन द्विरात्रेण यजते। अर्थ प्रतिष्ठा।
 अर्थ सव्वत्सरमाप्नोति। यावन्ति सव्वत्सरस्याहोरात्राणि।
 तावतीरेतस्य स्तोत्रीयाः। अहोरात्रेष्वेव प्रति तिष्ठति।

अ॒ग्नि॒ष्टोमः॑ पू॒र्वम॑ह॒र्भव॑ति। अ॒ति॒रा॒त्र उ॒त्तर॑म्॥३५॥

नानै॒वाहो॑रा॒त्रयोः॑ प्र॒ति ति॑ष्ठति। पौ॒र्ण॒मा॒स्यां पू॒र्वम॑ह॒र्भव॑ति।
व्य॑ष्टका॒यामु॒त्तर॑म्। नानै॒वार्ध॑मा॒सयोः॑ प्र॒तिति॑ष्ठति।
अ॒मा॒वा॒स्यायां॑ पू॒र्वम॑ह॒र्भव॑ति। उ॒द्दृष्ट॑ उ॒त्तर॑म्। नानै॒व
मा॒सयोः॑ प्र॒तिति॑ष्ठति। अथो॒ खलु॑। ये ए॒व सं॑मानप॒ख्ये
पु॒ण्या॒हे स्या॑ताम्। तयोः॑ का॒र्यं प्र॑ति॒ष्ठित्यै॑॥३६॥

अ॒प॒श॒व्यो द्वि॑रा॒त्र इ॒त्याहुः॑। द्वे ह्ये॒ते छ॑न्द॒सी।
गा॒य॒त्रश्च॑ त्रैष्टु॒भश्च॑। जग॑तीम॒न्तर्य॑न्ति। न तेन॒ जग॑ती
कृ॒तेत्या॑हुः। यदे॒नान्तृ॑तीयस॒वने॑ कु॒र्वन्तीति॑। य॒दा वा
ए॒षाऽही॑न॒स्याह॒र्भज॑ते। सा॒हस्यं॑ वा स॒वनम्। अथै॒व
जग॑ती कृ॒ता। अथ॑ प॒श॒व्यः। व्यु॑ष्टि॒र्वा ए॒ष द्वि॑रा॒त्रः। य
ए॒ववि॑द्वा॒न्द्वि॑रा॒त्रेण॑ यज॑ते। व्ये॒वास्मा॑ उ॒च्छति॑। अथो॒ तमं॑
ए॒वाप॑ ह॒ते। अ॒ग्नि॒ष्टोम॑म॒न्त॒त आ॑ ह॒रति॑। अ॒ग्नि॒स्सर्वा॑ दे॒वताः॑।
दे॒वता॑स्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठति॥३७॥

॥ अष्टकम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

अङ्गि॑रसो॒ वै स॒त्रमा॑सत। तेषां॑ पृ॒श्नि॒र्धर्म॑धुगा॒सीत्।
सर्जी॑षेणाजीवत्। ते॒ऽब्रु॑वन्। कस्मै॒ नु स॒त्रमा॑स्महे।
ये॒ऽस्या ओष॑धी॒र्न ज॒नया॑म॒ इति॑। ते दि॒वो वृ॑ष्टि॒मसृ॑जन्त।

यावन्तस्तोका अवापद्यन्त। तावन्तीरोषधयोऽजायन्त। ता
जाताः पितरो विषेणालिम्पन्॥१॥

तासाञ्जग्ध्वा रुप्यन्त्येत्। तेऽब्रुवन्। क इदमित्थमकरिति।
वयं भागधेयमिच्छमाना इति पितरोऽब्रुवन्। किंवा
भागधेयमिति। अग्निहोत्र एव नोऽप्यस्त्वित्यब्रुवन्। तेभ्य
एतद्भागधेयं प्रायच्छन्। यद्धुत्वा निमार्ष्टि। ततो वै त
ओषधीरस्वदयन्। य एवैवैद॥२॥

स्वदन्तेऽस्मा ओषधयः। ते वृक्षमुपावासृजन्। इदन्नो
हव्यं प्रदापयेति। सोऽब्रवीद्वरं वृणो। दश मा रात्रीर्जातन्न
दोहन्। आसङ्ग्वं मात्रा सह चरणीति। तस्माद्वृक्षञ्जातन्दश
रात्रीर्न दुहन्ति। आसङ्ग्वं मात्रा सह चरति। वारैवृतुः
ह्यस्य। तस्माद्वृक्षः सः सृष्टधयः रुद्रो घातुकः। अति हि
सन्धान्धयति॥३॥

प्रजापतिरग्निमसृजत। तं प्रजा अन्वसृज्यन्त। तमभाग
उपास्त। सोऽस्य प्रजाभिरपाक्रामत्। तमवरुरुत्समानोऽन्वैत्।
तमवरुधन्नाशक्रोत्। स तपोऽतप्यत। सोऽग्निरुपांरमतातापि
वै स्य प्रजापतिरिति। स रराटादुदमृष्ट॥४॥

तद्धृतमभवत्। तस्माद्यस्य दखिणतः केशा उन्मृष्टाः।
ताञ्जैष्ठलख्मी प्राजापत्येत्याहुः। यद्रराटादुदमृष्ट।
तस्माद्रराटे केशा न सन्ति। तदग्नौ प्रागृह्णात्।

तद्विचिकिथ्सत्। जुह्वानी ३ मा हौषा ३ मिति।
तद्विचिकिथ्सायै जन्म। य एवविद्वान् विचिकिथ्सन्ति॥५॥

वसीय एव चेतयते। तद्विङ्गभ्यवदञ्जुहुधीति। सोऽब्रवीत्।
कस्त्वमसीति। स्वैव ते वागित्यब्रवीत्। सोऽजुहोत्स्वाहेति।
तत्स्वाहाकारस्य जन्म। य एवऽस्वाहाकारस्य जन्म वेद।
करोति स्वाहाकारेण वीर्यम्। यस्यैवविदुषस्स्वाहाकारेण
जुह्वति॥६॥

भोगायैवास्य हुतं भवति। तस्या आहुत्यै पुरुषमसृजत।
द्वितीयमजुहोत्। सोऽश्वमसृजत। तृतीयमजुहोत्। स
गामसृजत। चतुर्थमजुहोत्। सोऽविमसृजत। पञ्चममजुहोत्।
सोऽजामसृजत॥७॥

सोऽग्निरंभिमेत्। आहुतीभिर्वै माऽऽप्नोतीति। स प्रजापतिं
पुनः प्राविशत्। तं प्रजापतिरब्रवीत्। जायस्वेति।
सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति। तुभ्यमेवेदः
हूयाता इत्यब्रवीत्। स एतद्भागधेयमभ्यजायत।
यदग्निहोत्रम्॥८॥

तस्मादग्निहोत्रमुच्यते। तद्धूयमानमादित्योऽब्रवीत्। मा
हौषीः। उभयोर्वै नावेतदिति। सोऽग्निरब्रवीत्। कथन्नौ
होष्यन्तीति। सायमेव तुभ्यञ्जुहुवन्। प्रातर्मह्यमित्यब्रवीत्।
तस्मादग्नये सायः हूयते। सूर्याय प्रातः॥९॥

आग्नेयी वै रात्रिः। ऐन्द्रमहः। यदनुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्।
 उभयमेवाग्नेयः स्यात्। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। तथाग्नेये
 सायः हूयते। सूर्याय प्रातः। रात्रिर्वा अनु प्रजाः प्र जायन्ते।
 अहा प्रति तिष्ठन्ति। यत्सायञ्जुहोति॥१०॥

प्रेव तेन जायते। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। प्रत्येव तेन
 तिष्ठति। प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति। स एतदग्निहोत्रं
 मिथुनमपश्यत्। तदुदिते सूर्येऽजुहोत्। यजुषाऽन्यत्।
 तूष्णीमन्यत्। ततो वै स प्राजायत। यस्यैव द्विदुष उदिते
 सूर्येऽग्निहोत्रञ्जुहोति॥११॥

प्रेव जायते। अथो यथा दिवा प्रजानन्नेति। तादृगेव
 तत्। अथो खल्वाहुः। यस्य वै द्वौ पुण्यौ गृहे वसतः।
 यस्तयोरन्यः राधयत्यन्यत्र। उभौ वाव स तावृच्छतीति।
 अग्निर्वावादित्यस्सायं प्र विंशति। तस्मादग्निर्दूरान्नक्तन्दृशे।
 उभे हि तेजसी सं पद्येते॥१२॥

उद्यन्तर्वावादित्यमग्निरनु समारोहति। तस्माद्धूम एवाग्नेर्दिवा
 दृशे। यदग्नेये सायञ्जुहुयात्। आ सूर्याय वृश्चेत। यत्सूर्याय
 प्रातर्जुहुयात्। आऽग्नेये वृश्चेत। देवताभ्यस्समदन्दध्यात्।
 अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिस्सूर्यस्स्वा- हेत्येव सायः होतव्यम्।
 सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्निस्स्वाहेति प्रातः। तथोभाभ्याः

साय॑ हूयते॥१३॥

उ॒भाभ्यां॑ प्रा॒तः। न दे॒वता॑भ्यस्सम॒द॒न्दधा॑ति। अ॒ग्निज्योति॑रित्या॒ह।
अ॒ग्निर्वै रे॑तो॒धाः। प्र॒जा ज्योति॑रित्या॒ह। प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र
ज॒नय॑ति। सूर्यो॑ ज्योति॑रित्या॒ह। प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु रे॒तो
दधा॑ति। ज्योति॑र॒ग्निस्स्वाहे॑त्या॒ह। प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता अ॒स्यां
प्रति॑ष्ठापयति॥१४॥

तू॒ष्णीमु॑त्त॒रा॒माहु॑तिञ्जुहोति। मि॒थुन॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै।
यदु॑दि॒ते सूर्ये॑ प्रा॒तर्जु॑हुयात्। यथाऽति॑थये प्र॒द्रु॒ताय॑
शून्याया॑वस॒थाया॑हार्यः॑ ह॒रन्ति॑। ता॒दृगे॒व तत्। का॒ह
तत॒स्तद्भव॑तीत्या॒हुः। यथ्स॑ न वेद। यस्मै॑ तद्ध॒रन्तीति॑।
तस्मा॒द्यदौष॑सञ्जुहोति। तदे॒व संप्र॑ति। अथो॒ यथा॒ प्रार्थ॑मौष॒सं
प॑रि॒वेवै॑ष्टि। ता॒दृगे॒व तत्॥१५॥

रु॒द्रो वा ए॒षः। यद॒ग्निः। पत्नी॑ स्था॒ली। यन्मध्ये॑ऽग्नेर॑धि॒श्रये॑त्।
रु॒द्राय॑ पत्नी॒मपि॑ दध्यात्। प्र॒मायु॑का स्यात्। उदी॒चोऽङ्गारा॑न्नि॒रूह्याधि॑
श्रय॑ति। पत्नि॑यै गोपी॒थाय॑। व्य॒न्तान्क॑रोति। तथा॒
पत्न्य॑प्र॒मायु॑का भवति॥१६॥

घ॒र्मो वा ए॒षोऽशान्तः॑। अ॒हर॑हृः प्र वृ॒ज्यते॑। यद॑ग्निहोत्रम्।
प्रति॑षिञ्चेत्प॒शुकाम॑स्य। शान्त॑मि॒व हि प॑शव्यम्। न
प्रति॑षिञ्चेद्ब्र॒ह्मव॑र्च॒सकाम॑स्य। समि॑द्धमि॒व हि ब्र॑ह्मव॒र्चसम्।
अथो॒ खलु॑। प्र॒ति॒षिच्य॑मे॒व। यत्प्र॑ति॒षिञ्चति॑॥१७॥

तत्पशव्यम्। यज्ञुहोति। तद्वह्वर्चसि। उभयमेवाकः।
 प्रच्युतुवाँ एतदस्माल्लोकात्। अगतन्देवलोकम्। यच्छृतः
 हविरनभिघारितम्। अभि द्योतयति। अभ्येवैनद्वारयति।
 अथो देवत्रैवैनद्रमयति॥१८॥

पर्यग्नि करोति। रख्वसामपहत्यै। त्रिः पर्यग्नि करोति।
 त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। यत्प्राचीनमुद्वासयेत्।
 यजमानः शुचाऽर्पयेत्। यद्वर्षिणा। पितृदेवत्यः स्यात्।
 यत्प्रत्यक्॥१९॥

पत्नीः शुचाऽर्पयेत्। उदीचीनमुद्वासयति। एषा वै
 देवमनुष्याणां शान्ता दिक्। तामेवैनदनूद्वासयति शान्त्यै।
 वर्त्म करोति। यज्ञस्य सन्तत्यै। निष्टपति। उपैव तथस्तृणाति।
 चतुरुन्नयति। चतुष्पादः पशवः॥२०॥

पशून्वावरुन्धे। सर्वान्पूर्णानुन्नयति। सर्वे हि पुण्यां राद्धाः।
 अनूच उन्नयति। प्रजायां अनूचीनत्वाय। अनूच्येवास्य
 प्रजाऽर्धुका भवति। संमृशति व्यावृत्त्यै। नाहोष्यन्नुप सादयेत्।
 यदहोष्यन्नुपसादयेत्। यथाऽन्यस्मा उपनिधाय॥२१॥

अन्यस्मै प्रयच्छति। तादृगेव तत्। आऽस्मै वृश्चेत। यदेव
 गाहपत्येऽधि श्रयति। तेन गाहपत्यं प्रीणाति। अग्निरभिभेत्।
 आहुतयो माऽत्येष्यन्तीति। स एताः समिधमपश्यत्।
 तामाऽधत्त। ततो वा अग्नावाहुतयोऽधियन्त॥२२॥

यदेन॑ समय॑च्छत्। तथ्स॒मिध॑स्समि॒त्वम्। स॒मिध॑मा
द॑धाति। समे॒वैन॑य्य॑च्छति। आहु॑तीना॒न्धृत्यै॑। अथो
अग्नि॑होत्रमे॒वेध्मव॑त्करोति। आहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑
वदन्ति। यदेका॑ स॒मिध॑मा॒धाय॑ द्वे आहु॑ती जुहोति। अथ
कस्या॑ स॒मिधि॑ द्वितीया॒माहु॑तिञ्जुहोतीति॥ २३॥

यद्वे स॒मिधा॑वा द॒ध्यात्। भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत्। एका॑
स॒मिध॑मा॒धाय॑। यजु॑षा॒ऽन्यामाहु॑तिञ्जुहोति। उ॒भे ए॒व स॒मिध्व॑ती
आहु॑ती जुहोति। नास्मै भ्रातृ॑व्यञ्जनयति। आदी॑प्तायाञ्जुहोति।
समि॑द्धमिव हि ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। अथो यथा॑ऽतिथि॒ज्योति॑ष्कृत्वा
प॑रि वेवे॑ष्टि। ता॒दृगे॒व तत्। च॒तुरु॑न्नयति। द्विर्जु॑होति।
तस्मा॑द्वि॒पाच्चतु॑ष्पादमत्ति। अथो द्वि॒पद्ये॒व चतु॑ष्पदः॒ प्रति॑
ष्ठापयति॥ २४॥

उ॒त्तरा॑व॒तीं द्वे दे॒वा आहु॑तिमजु॒हवुः। अवा॑चीमसु॒राः। ततो॑
दे॒वा अ॒भ॒वन्। परा॑ऽसु॒राः। यङ्काम॑येत् वसी॒यान्थस्या॑दिति।
कनी॑य॒स्तस्य॑ पूर्वं॑ हुत्वा। उत्तरं॑ भूयो॑ जुहुयात्। ए॒षा वा
उ॒त्तरा॑व॒त्याहु॑तिः। तान्दे॒वा अ॑जुहवुः। तत॒स्तेऽभ॑वन्॥ २५॥

यस्यै॒वञ्जु॑हति। भव॑त्ये॒व। यङ्काम॑येत् पापी॒यान्थस्या॑दिति।
भूय॒स्तस्य॑ पूर्वं॑ हुत्वा। उत्तरं॑ङ्कनी॒यो जुहु॑यात्। ए॒षा वा
अवा॑च्याहु॑तिः। तामसु॒रा अ॑जुहवुः। तत॒स्ते परा॑ऽभवन्।
यस्यै॒वञ्जु॑हति। परै॒व भ॑वति॥ २६॥

हुत्वोपं सादयत्यजांमित्राय। अथो व्यावृत्त्यै। गार्हपत्यं
प्रतीरुष्यते। अननुध्यायिनमेवैनङ्करोति। अग्निहोत्रस्य वै
स्थाणुरस्ति। तय्यं ऋच्छेत्। यज्ञस्थाणुमृच्छेत्। एष वा
अग्निहोत्रस्य स्थाणुः। यत्पूर्वाऽऽहुतिः। ताय्यंदुत्तरयाऽभि
जुहुयात्॥ २७ ॥

यज्ञस्थाणुमृच्छेत्। अतिहाय पूर्वामाहुतिञ्जुहोति।
यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति। अथो भ्रातृव्यमेवात्वाऽति
क्रामति। अवाचीनं सायमुपमार्ष्टि। रेतं एव तदधाति।
ऊर्ध्वं प्रातः। प्र जनयत्येव तत्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति।
चतुरुन्नयति॥ २८ ॥

द्विर्जुहोति। अथ कं द्वे आहुती भवतु इति। अग्नौ वैश्वानर
इति ब्रूयात्। एष वा अग्निर्वैश्वानरः। यद्वाह्मणः। हुत्वा द्विः
प्राश्नाति। अग्रावेव वैश्वानरे द्वे आहुती जुहोति। द्विर्जुहोति।
द्विर्निमार्ष्टि। द्विः प्राश्नाति॥ २९ ॥

षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतून्नेव प्रीणाति।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किन्देवत्यमग्निहोत्रमिति। वैश्वदेवमिति
ब्रूयात्। यद्यजुषा जुहोति। तदैन्द्राग्रम्। यत्तूष्णीम्।
तत्प्राजापत्यम्॥ ३० ॥

यन्निमार्ष्टि। तदोषधीनाम्। यद्वितीयम्। तत्पितृणाम्।
यत्प्राश्नाति। तद्गर्भाणाम्। तस्माद्गर्भा अनश्नन्तो वर्धन्ते।

यदाचामति। तन्मनुष्याणाम्। उदङ्घर्यावृत्याचामति॥३१॥

आत्मनो गोपीथाय। निर्णेनेक्ति शुद्धौ। निष्टपति स्वगाकृत्यै।
उद्दिशति। सप्तर्षीनेव प्रीणाति। दखिषणा पर्यावर्तते। स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तते। तस्मादखिषणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरः।
अथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते। हुत्वोप समिन्धे॥३२॥

ब्रह्मवर्चसस्य समिद्धौ। न बर्हिरनु प्र हरेत्। असङ्स्थितो
वा एष यज्ञः। यदग्निहोत्रम्। यदनु प्रहरैत्। यज्ञविच्छिन्द्यात्।
तस्मान्नानु प्रहृत्यम्। यज्ञस्य सन्तत्यै। अपो नि नयति।
अवभृथस्यैव रूपमकः॥३३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। अग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः। किंप्रायणमग्निहोत्रमिति
वत्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायणम्। अग्निहोत्रयज्ञानम्। तस्य
पृथिवी सदः। अन्तरिक्षमाग्नीद्धम्। द्यौर्हविर्धानम्। दिव्या
आपः प्रोख्यणयः। ओषधयो बर्हिः॥३४॥

वनस्पतय इध्मः। दिशः परिधयः। आदित्यो यूपः।
यजमानः पशुः। समुद्रोऽवभृथः। सव्वत्सरस्स्वगाकारः।
तस्मादाहिताग्नेस्सर्वमेव बह्निष्यन्दत्तं भवति। यत्सायजुहोति।
रात्रिमेव तेन दखिषण्याङ्कुरुते। यत्प्रातः॥३५॥

अहरेव तेन दखिषण्याङ्कुरुते। यत्ततो ददाति। सा दखिषणा।
यावन्तो वै देवा अहुतमादन्। ते पराऽभवन्। त
एतदग्निहोत्रं सर्वस्यैव समवदायाजुहवुः। तस्मादाहुः।

अ॒ग्नि॒हो॒त्रवै दे॒वा गृ॒हाणा॒न्निष्कृ॑तिमपश्य॒न्निति॑। यत्स॒ायञ्जु॑होति।
रात्रि॒या ए॒व तद्धु॑ताद्याय॥३६॥

यज॑मान॒स्याप॑राभावाय। यत्प्रा॒तः। अहं॑ ए॒व तद्धु॑ताद्याय।
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय। यत्ततो॒ऽश्नाति॑। हु॒तमे॒व तत्।
द्वयोः॑ प॒र्यसा जु॑ह्यात्प॒शुकाम॑स्य। ए॒तद्वा अ॒ग्नि॒होत्रं॑
मि॒थुन॑म्। य ए॒ववै॑दं। प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॥३७॥

इ॒मामे॒व पूर्॒वया दु॒हे। अ॒मूमु॑त्तरया। अ॒धि॒श्रित्यो॑त्तर॒मा
न॑यति। योना॑वे॒व तद्रे॑तस्मि॒श्रति प्र॒जन॑ने। आ॒ज्येन॑
जु॒ह्यात्तेज॑स्कामस्य। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्। तेज॒स्यैव॑ भ॒वति।
प॒र्यसा प॒शुकाम॑स्य। ए॒तद्वै प॑शूनां रूपम्। रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शूनव॑रुन्धे॥३८॥

प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति। द॒ध्रेन्द्रि॒यका॑मस्य। इन्द्रि॒यवै॑ दधि।
इन्द्रि॒याव्ये॑व भ॒वति। य॒वाग्वा॑ ग्रा॒मका॑मस्यौष॒धा वै म॑नुष्याः।
भा॒ग॒धेये॑नै॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑ रुन्धे। ग्रा॒म्येव॑ भ॒वति। अ॒यंज्ञो॑
वा ए॒षः। यो॑ऽसामा॥३९॥

च॒तुरु॑न्नयति। च॒तुर॑ख्वरं रथन्त॒रम्। र॒थन्त॑रस्यैष वर्णः।
उ॒परी॑व हरति। अ॒न्तरि॑ख्व॒वाँमदे॒व्यम्। वा॒मदे॒व्यस्यै॑ष वर्णः।
द्वि॒र्जुहो॑ति। द्य॒ख्वरं॑ बृ॒हत्। बृ॒हत् ए॒ष वर्णः॑। अ॒ग्नि॒होत्रमे॒व
तत्साम॑न्वत्करोति॥४०॥

यो वा अ॒ग्नि॒होत्र॑स्यो॒पसदो॑ वेदं। उपै॒नमु॑प॒सदो॑ नमन्ति।

विन्दत॑ उपस॒त्तार॑म्। उ॒न्नीयोप॑ सादयति। पृथि॒वीमे॒व
प्री॑णाति। हो॒ष्यन्नुप॑सादयति। अ॒न्तरि॑ख्यमे॒व प्री॑णाति।
हु॒त्वोप॑ सादयति। दि॒वमे॒व प्री॑णाति। ए॒ता वा
अ॒ग्निहो॒त्रस्यो॑प॒सदः॑ ॥ ४१ ॥

य ए॒ववै॑द। उ॒पैनमु॑प॒सदो॑ नमन्ति। विन्दत॑ उपस॒त्तार॑म्।
यो वा अ॒ग्निहो॒त्रस्या॑श्रा॒वितं॑ प्र॒त्याश्रा॑वित॒ः हो॒तारं॑
ब्र॒ह्माण॑वैष॒ट्कार॑वै॑द। तस्य॒ त्वैव॑ हु॒तम्। प्रा॒णो वा
अ॒ग्निहो॒त्रस्या॑श्रा॒वितम्। अ॒पानः॑ प्र॒त्याश्रा॑वितम्। मनो॒
होता॑। च॒ख्युर्ब्र॒ह्मा नि॒मेषो॑ व॒षट्कारः॑ ॥ ४२ ॥

य ए॒ववै॑द। तस्य॒ त्वैव॑ हु॒तम्। सा॒य॒य्याँवा॑नश्च॒ वै दे॒वाः
प्रा॑त॒र्यावा॑णश्चा॒ग्निहो॒त्रिणो॑ गृ॒हमा॑गच्छन्ति। तान् यन्न त॒र्पये॑त्।
प्र॒जया॑ऽस्य प॒शुभिर्वि॑ ति॒ष्ठेर॑न्। यत्त॒र्पये॑त्। तृ॒प्ता ए॑नं
प्र॒जया॑ प॒शुभिस्त॑र्पयेयुः। स॒जूर्दे॒वैस्सा॒य॒य्याँव॑भि॒रिति॑ सा॒यः
संमृ॑शति। स॒जूर्दे॒वैः प्रा॑त॒र्याव॑भि॒रिति॑ प्रा॒तः। ये चै॒व
दे॒वास्सा॒य॒य्याँवा॑नो॒ ये च॑ प्रा॒त॒र्यावा॑णः ॥ ४३ ॥

ताने॒वोभया॑ः स्त॒र्पय॑ति। त ए॑नन्तृ॒प्ताः प्र॒जया॑ प॒शुभिस्त॑र्पयन्ति।
अ॒रुणो॑ ह॒ स्मा॒हौप॑वेशिः। अ॒ग्निहो॒त्र ए॒वाहः॑ सा॒यंप्रा॑त॒र्वज्रं॑
भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र॒हरा॑मि। तस्मा॒न्मत्पा॑पीयाः सो॒ भ्रातृ॑व्या इति॑।
च॒तुरु॑न्नयति। द्वि॒र्जुहो॑ति। स॒मिथ्सं॑तृमी। स॒प्तप॑दा श॒क्ररी॑।
शा॒करो॑ वज्रः। अ॒ग्निहो॒त्र ए॒व तथ्सा॒यंप्रा॑त॒र्वज्र॒य्यंज॑मानो
भ्रातृ॑व्याय प्र॒हर॑ति। भव॑त्या॒त्मना॑। परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो

भवति॥४४॥

प्रजापतिरकामयतात्मन्वन्मे जायेतेति। सोऽजुहोत्।
तस्मात्तन्वदजायत। अग्निर्वायुरादित्यः। तैऽब्रुवन्।
प्रजापतिरहौषीदात्मन्वन्मे जायेतेति। तस्य वयमंजनिष्महि।
जायतान् आत्मन्वदिति तैऽजुहवुः। प्राणानामग्निः। तनुवै
वायुः॥४५॥

चख्षुष आदित्यः। तेषां हुतादजायत गौरेव। तस्यै
पयसि व्यायच्छन्त। मम हुतादजनि ममेति। ते
प्रजापतिं प्रश्नमायन्। स आदित्योऽग्निमब्रवीत्। यतरो
नौ जयात्। तन्नौ सहासदिति। कस्यै कोऽहौषीदिति
प्रजापतिरब्रवीत्कस्यै क इति। प्राणानामहमित्यग्निः॥४६॥

तनुवा अहमिति वायुः। चख्षुषोऽहमित्यादित्यः। य एव
प्राणानामहौषीत्। तस्य हुतादजनीति। अग्नेऽहुतादजनीति।
तदग्निहोत्रस्याग्निहोत्रत्वम्। गौर्वा अग्निहोत्रम्। य एवैव
गौरग्निहोत्रमिति। प्राणापानाभ्यामेवाग्निः समर्धयति।
अव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति॥४७॥

य एवैवैद। तौ वायुरब्रवीत्। अनु मा भजतमिति।
यदेव गाऋपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्भवान्। तेन त्वां
प्रीणानित्यब्रूताम्। तस्माद्यद्गाऋपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्भवति।
वायुमेव तेन प्रीणाति। प्रजापतिर्देवतास्सृजमानः। अग्निमेव
देवतानां प्रथममसृजत। सोऽन्यदालम्भ्यमवित्वा॥४८॥

प्रजापतिमभि पर्यावर्तत। स मृत्योरबिभेत्। सोऽमुमादित्यमात्मनो
निरमिमीत। तं हुत्वा पराङ्पर्यावर्तत। ततो वै
स मृत्युमपाजयत्। अपं मृत्युञ्जयति। य एवब्रह्मं।
तस्माद्यस्यैवविदुषः। उतैकाहमुत द्व्यहन्न जुह्वति। हुतमेवास्य
भवति। असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥४९॥

रौद्रङ्गविं। वायव्यमुपसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्।
सौम्यन्दुग्धम्। वारुणमधि श्रितम्। वैश्वदेवा भिन्दवः।
पौष्णमुदन्तम्। सारस्वतविष्यन्दमानम्। मैत्रं शरः।
धातुरुद्वासितम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः प्र क्रान्तम्।
द्यावापृथिव्यं ह्रियमाणम्। ऐन्द्राग्रमुपसन्नम्। अग्नेः
पूर्वाऽऽहुतिः। प्रजापतेरुत्तरा। ऐन्द्रं हुतम्॥५०॥

दक्षिणत उपं सृजति। पितृलोकमेव तेन जयति।
प्राचीमा वर्तयति। देवलोकमेव तेन जयति। उदीचीमावृत्य
दोग्धि। मनुष्यलोकमेव तेन जयति। पूर्वा दुह्याञ्जेष्ठस्य
ज्यैष्ठिनेयस्य। यो वा गतश्रीस्स्यात्। अपरौ दुह्यात्कनिष्ठस्य
कानिष्ठिनेयस्य। यो वा बुभूषेत्॥५१॥

न सं मृशति। पापवस्यसस्य व्यावृत्तयै। वायव्यं
एतदुपसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्। मैत्रन्दुग्धम्। अर्यम्ण
उद्वास्यमानम्। त्वाष्ट्रमुन्नीयमानम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः
प्रक्रान्तम्। द्यावापृथिव्यं ह्रियमाणम्॥५२॥

ऐन्द्राग्रमुप सादितम्। सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यो जुहोति।
 योऽग्निहोत्रञ्जुहोति। यथा खलु वै धेनुन्तीर्थं तर्पयति।
 एवमग्निहोत्री यजमानन्तर्पयति। तृप्यति प्रजयां पशुभिः।
 प्र सुवर्गल्लोकजानाति। पश्यति पुत्रम्। पश्यति पौत्रम्। प्र
 प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते। यस्यैव विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहोति।
 य उ चैनदेववैदं॥५३॥

त्रयो वै प्रैयमेधा आसन्। तेषां त्रिरेकोऽग्निहोत्रमंजुहोत्।
 द्विरेकः। सकृदेकः। तेषां त्र्यस्त्रिरजुहोत्। स ऋचाऽजुहोत्।
 यो द्विः। स यजुषा। यस्सकृत्। स तूष्णीम्॥५४॥

यश्च यजुषाऽजुहोद्यश्च तूष्णीम्। तावुभावाध्रुताम्।
 तस्माद्यजुषाऽऽहुतिः पूर्वा होतव्या। तूष्णीमुत्तरा।
 उभे एवर्धी अवरुन्धे। अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निस्स्वाहेति
 सायजुहोति। रेत एव तद्वधाति। सूर्यो ज्योतिर्ज्योति-
 स्सूर्यस्स्वाहेति प्रातः। रेत एव हितं प्र जनयति। रेतो वा
 एतस्य हितं प्र जायते॥५५॥

यस्याग्निहोत्रमहुतं सूर्योऽभ्युदेति। यद्यन्ते स्यात्। उन्नीय
 प्राडुदाद्रवेत्। स उपसाद्यातमितोरासीत्। स यदा ताम्यैत्।
 अथ भूस्स्वाहेति जुहुयात्। प्रजापतिर्वै भूतः। तमेवोपासरत्।
 स एवैनन्तत् उन्नयति। नार्तिमाच्छति यजमानः॥५६॥

यदग्निमुद्धरति। वसंवस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे

जुहति। वसुष्वेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। निहितो धूपायज्छेते। रुद्रास्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। रुद्रेष्वेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। प्रथममिध्ममर्चिरा लभते। आदित्यास्तर्ह्यग्निः॥५७॥

तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। आदित्येष्वेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। सर्व एव सर्वश इध्म आदीतो भवति। विश्वे देवास्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। विश्वेष्वेवास्य देवेष्वग्निहोत्रं हुतं भवति। नितरामर्चिरुपावैति लोहिनीकेव भवति। इन्द्रस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। इन्द्र एवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति॥५८॥

अङ्गारा भवन्ति। तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदैति। प्रजापतिस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते। ब्रह्म तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। वसुषु रुद्रेष्वेवास्त्येषु विश्वेषु देवेषु। इन्द्रे प्रजापतौ ब्रह्मन्। अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति। यस्यैवद्विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहति। य उ चैनदेवद्वैद॥५९॥

ऋतन्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति। सत्यन्त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः। अग्निर्वा ऋतम्। असावादित्यस्सत्यम्। अग्निमेव तदादित्येन सायं

परिषिञ्चति। अग्निनाऽऽदित्यं प्रातस्सः। यावदहोरात्रे भवतः।
तावदस्य लोकस्य। नार्तिर्न रिष्टिः। नान्तो न पर्यन्तोऽस्ति।
यस्यैव विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहति। य उचैनदेवैदं॥६०॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजास्सृजेयेति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तं मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बेऽजुहोत्। ततो वै स प्रजा
असृजत। ता अस्मात्सृष्टा अपाक्रामन्। ता ग्रहेणागृह्णात्।
तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। यः कामयेत् प्रजायेयेति। स दशहोतारं
मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बे जुह्यात्। प्रजापतिर्वै दशहोता॥१॥

प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजायते। मनसा जुहोति। मन इव
हि प्रजापतिः। प्रजापतेरास्यै। पूर्णया जुहोति। पूर्ण इव
हि प्रजापतिः। प्रजापतेरास्यै। न्यूनया जुहोति। न्यूनाद्धि
प्रजापतिः प्रजा असृजत। प्रजानां सृष्ट्यै॥२॥

दर्भस्तम्बे जुहोति। एतस्माद्वै योनेः प्रजापतिः
प्रजा असृजत। यस्मादेव योनेः प्रजापतिः प्रजा
असृजत। तस्मादेव योनेः प्रजायते। ब्राह्मणो दंष्ट्रिणत
उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा। उपद्रष्टुमत्येव
प्रजायते। ग्रहो भवति। प्रजानां सृष्टानामृत्यै। यं
ब्राह्मणविद्याविद्वांस्यंशो नर्च्छेत्॥३॥

सोऽरण्यं परेत्य। दर्भस्तम्बमुद्रथ्य। ब्राह्मणन्दंष्ट्रिणतो

निषाद्य। चतुर्होतृव्याचखीत। एतद्वै देवानां परमङ्गुह्यं ब्रह्म।
यच्चतुर्होतारः। तदेव प्रकाशङ्गमयति। तदेनं प्रकाशङ्गमम्।
प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। दर्भस्तम्बमुद्रथ्य व्याचष्टे॥४॥

अग्निवान् वै दर्भस्तम्बः। अग्निवत्येव व्याचष्टे। ब्राह्मणो
दर्षिणत उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा।
उपद्रष्टुमत्येवैन्य्यंशं ऋच्छति। ईश्वरन्तय्यंशोर्तो रित्याहुः।
यस्यान्ते व्याचष्ट इति। वरस्तस्मै देयः। यदेवैनन्तत्रोपनमति।
तदेवाव रुन्धे॥५॥

अग्निमादधानो दशहोत्राऽरणिमव दध्यात्। प्रजातमेवैनमा
धत्ते। तेनैवोद्भूत्याग्निहोत्रञ्जुह्यात्। प्रजातमेवैनञ्जुहोति।
हविर्निर्वपस्यन्दशहोतारव्याचखीत। प्रजातमेवैनन्निर्वपति।
सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दशहोतार- व्याचक्षीत। सामिधेनीरेव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते। अथो यज्ञो वै दशहोता। यज्ञमेव
तनुते॥६॥

अभिचरन्दशहोतारञ्जुह्यात्। नव वै पुरुषे प्राणाः।
नाभिर्दशमी। सप्राणमेवैनमभि चरति। एतावद्वै पुरुषस्य
स्वम्। यावत्प्राणाः। यावदेवास्यास्ति। तदभि चरति। स्वकृत
इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतम्।
निर्ऋतिगृहीत एवैनन्निर्ऋत्या ग्राहयति। यद्वाचः
क्रूरम्। तेन वर्षद्वरोति। वाच एवैनङ्कुरेण प्र वृश्चति।

ताजगार्तिमार्च्छति॥ ७ ॥

प्रजापतिरकामयत दृशपूर्णमासौ सृजेयेति। स
एतश्चतुर्होतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स दृशपूर्णमासावसृजत। तावस्मात्सृष्टावपाक्रामताम्।
तौ ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। दृशपूर्णमासावालभमानः।
चतुर्होतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। दृशपूर्णमासावेव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते॥ ८ ॥

ग्रहो भवति। दृशपूर्णमासयोस्सृष्टयोर्धृत्यै। सौऽकामयत
चातुर्मास्यानि सृजेयेति। स एतं पञ्चहोतारमपश्यत्।
तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्। ततो वै स
चातुर्मास्यान्यसृजत। तान्यस्मात्सृष्टान्यपाक्रामन्। तानि
ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। चातुर्मास्यान्यालभमानः॥ ९ ॥

पञ्चहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। चातुर्मास्यान्येव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते। ग्रहो भवति। चातुर्मास्यानां
सृष्टानान्धृत्यै। सौऽकामयत पशुबन्धं सृजेयेति। स
एतं षड्होतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स पशुबन्धमसृजत। सौस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
तद्ग्रहेणागृह्णात्॥ १० ॥

तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। पशुबन्धेन यख्यमाणः। षड्होतारं
मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। पशुबन्धमेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य

प्र तनुते। ग्रहो भवति। पशुबन्धस्य सृष्टस्य धृत्यै।
सोऽकामयत सौम्यमध्वरः सृजेयेति। स एतः
सप्तहोतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स सौम्यमध्वरमसृजत॥११॥

सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्। तद्ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य
ग्रहत्वम्। दीर्घिष्यमाणः। सप्तहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये
जुहुयात्। सौम्यमेवाध्वरः सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्र तनुते। ग्रहो
भवति। सौम्यस्याध्वरस्य सृष्टस्य धृत्यै। देवेभ्यो वै यज्ञो न
प्राभवत्। तमेतावच्छस्समभरन्॥१२॥

यत्संभाराः। ततो वै तेभ्यो यज्ञः प्राभवत्। यत्संभारा
भवन्ति। यज्ञस्य प्रभृत्यै। आतिथ्यमासाद्य व्याचष्टे।
यज्ञमुखव्रौ आतिथ्यम्। मुखत एव यज्ञः संभृत्य
प्र तनुते। अयज्ञो वा एषः। योऽपत्नीकः। न प्रजाः
प्रजायेरन्। पत्नीर्व्याचष्टे। यज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय।
उपसत्सु व्याचष्टे। एतद्वै पत्नीनामायतनम्। स्व एवेना
आयतनेऽवकल्पयति॥१३॥

प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। स
त्रिवृतः स्तोममसृजत। तं पञ्चदशः स्तोमो मध्यत
उदत्तृणत्। तौ पूर्वपृष्वश्चापरपृष्वश्चाभवताम्। पूर्वपृष्वन्देवा
अन्वसृज्यन्त। अपरपृष्वमन्वसुराः। ततो देवा अभवन्।
पराऽसुराः। यङ्गामयेत् वसीयान्त्स्यादिति॥१४॥

तं पूर्वपुख्ये याजयेत्। वसीयानेव भवति। यङ्कामयेत्
 पापीयान्स्यादिति। तमपरपुख्ये याजयेत्। पापीयानेव
 भवति। तस्मात्पूर्वपुख्योऽपरपुख्यात्करुण्यतरः। प्रजापतिर्वै
 दशहोता। चतुर्होता पञ्चहोता। षड्होता सप्तहोता।
 ऋतवस्सवँत्सरः॥१५॥

प्रजाः पशव इमे लोकाः। य एवं प्रजापतिं बहोर्भूयाँसुवँदं।
 बहोरेव भूयान्भवति। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत।
 स इन्द्रमपि नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रो
 जनयेति। सोऽब्रवीत्। यथाऽहय्युष्माँस्तपसाऽसृष्टि।
 एवमिन्द्रञ्जनयध्वमिति॥१६॥

ते तपोऽतप्यन्त। त आत्मन्निन्द्रमपश्यन्। तमब्रुवन्।
 जायस्वेति। सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति।
 ऋतून्सवँत्सरम्। प्रजाः पशून्। इमाल्लोकानित्यब्रुवन्। तवै
 माऽऽहुत्या प्र जनयतेत्यब्रवीत्॥१७॥

तश्चतुर्होत्रा प्राजनयन्। यः कामयेत वीरो म आजयेतेति।
 स चतुर्होतारञ्जुह्यात्। प्रजापतिर्वै चतुर्होता। प्रजापतिरेव
 भूत्वा प्रजायते। जजनदिन्द्रमिन्द्रियाय स्वाहेति ग्रहेण
 जुहोति। आऽस्य वीरो जायते। वीरँ हि देवा एतयाऽऽहुत्या
 प्राजनयन्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्च सुवर्गे लोकेऽस्पर्धन्त। वयं
 पूर्वं सुवर्गलोकमियाम वयं पूर्वं इति॥१८॥

त आदित्या एतं पञ्चहोतारमपश्यन्। तं पुरा

प्रातरनुवा॒कादा॒ग्नीध्रेऽजु॒हवुः। ततो॒ वै ते पूर्वे॑ सुव॒र्गल्लो॒कमा॑यन्।
 यस्सु॑व॒र्गका॑म॒स्यात्। स पञ्च॑होतारं पुरा प्रा॒तरनुवा॒कादा॒ग्नीध्रे
 जुहु॑यात्। स॒व्वँ॒त्सरो॑ वै पञ्च॑होता। स॒व्वँ॒त्सरस्सु॑व॒र्गो लो॒कः।
 स॒व्वँ॒त्सर ए॒वर्तु॑षु॒ प्रति॑ष्ठाय। सुव॒र्गल्लो॒कमे॑ति। तेऽब्रुव॒न्नङ्गि॑रस
 आदि॒त्यान्॥१९॥

क्व॑ स्था। क्व॑ वस्स॒द्ध्यो ह॒व्यवँ॑ख्याम॒ इति॑। छन्द॑स्स्वित्य॒ब्रुव॑न्।
 गा॒य॒त्रिया॒न्निष्टु॑भि॒ जग॑त्या॒मिति॑। तस्मा॑च्छन्द॑स्सु स॒द्ध्य
 आदि॒त्येभ्यः॑। आ॒ङ्गीर॒सीः प्र॒जा ह॒व्यवँ॑हन्ति। वह॑न्त्यस्मे
 प्र॒जा ब॒लिम्। ऐ॒नम॑प्रतिख्यातङ्गच्छति। य ए॒ववँ॑द॒ द्वाद॑श
 मासाः॑ पञ्च॒र्तवः॑। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दि॒त्य
 ए॒कवि॑ंशः। ए॒तस्मि॒न्वा ए॒ष श्रि॑तः। ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ष्ठितः। य
 ए॒वमे॒तः श्रि॑तं प्रति॑ष्ठित॒वँद॑। प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॥२०॥

प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्र जा॒येये॑ति। स ए॒तन्द॑श॒होता॑रमपश्यत्।
 तेन॑ दश॒धाऽऽत्मानं॑विंधाय। दश॑होत्राऽतप्यत। तस्य॒
 चित्ति॑स्सुगासीत्। चित्त॑माज्यम्। तस्यै॒ताव॑त्ये॒व वा॒गासी॑त्।
 ए॒तावा॑न् यज्ञ॒क्रतुः। स चतु॑र्होतारमसृजत। सौ॒ऽनन्द॑त्॥२१॥

असृ॑ष्णि॒ वा इ॒ममि॑ति। तस्य॒ सामो॑ ह॒विरा॑सीत्। स
 चतु॑र्होत्राऽतप्यत। सौ॒ऽताम्य॑त्। स भूरि॑ति॒ व्याह॑रत्।
 स भूमि॑मसृजत। अ॒ग्नि॒होत्र॑न्द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ यजू॑ंषि। स
 द्वि॒तीय॑मतप्यत। सौ॒ऽताम्य॑त्। स भुव॒ इति॑ व्याह॑रत्॥२२॥

सोऽन्तरिख्वमसृजत। चातुर्मास्यानि सामानि। स
तृतीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स सुवरिति व्याहरत्।
स दिवमसृजत। अग्निष्टोममुक्थ्यमतिरात्रमृचः। एता वै
व्याहृतय इमे लोकाः। इमान्खलु वै लोकाननु प्रजाः
पशवश्छन्दांसि प्राजायन्त। य एवमेताः प्रजापतेः प्रथमा
व्याहृतीः प्रजाता वेद॥२३॥

प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते। स पञ्चहोतारमसृजत।
स हविर्नाविन्दत। तस्मै सोमस्तनुवं प्रायच्छत्। एतत्तै
हविरिति। स पञ्चहोत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स
प्रत्यङ्ङ्बाधत। सोऽसुरानसृजत। तदस्याप्रियमासीत्॥२४॥

तद्दुर्वर्णः हिरण्यमभवत्। तद्दुर्वर्णस्य हिरण्यस्य जन्म।
स द्वितीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स प्राङ्ङ्बाधत।
स देवानसृजत। तदस्य प्रियमासीत्। तत्सुवर्णः
हिरण्यमभवत्। तत्सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म। य एव
सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म वेद॥२५॥

सुवर्ण आत्मना भवति। दुर्वर्णोऽस्य भ्रातृव्यः। तस्मात्सुवर्णः
हिरण्यं भार्यम्। सुवर्ण एव भवति। ऐनं प्रियङ्गच्छति
नाप्रियम्। स सप्तहोतारमसृजत। स सप्तहोत्रैव
सुवर्गल्लोकमैत्। त्रिणवेन स्तोमैर्नैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत।
त्रयस्त्रिंशेन प्रत्यतिष्ठत्। एकविंशेन रुचमधत्त॥२६॥

सप्तदशेन प्राजायत। य एवद्विद्वान्धसोमेन यजते।
 सप्तहोत्रैव सुवर्गलोक्तमेति। त्रिणवेन स्तोमेनैभ्यो लोकेभ्यो
 भ्रातृव्यान्प्रणुदते। त्रयस्त्रिंशेन प्रतितिष्ठति। एकविंशेन
 रुचन्धत्ते। सप्तदशेन प्र जायते। तस्मात्सप्तदश- स्तोमो न
 निरूह्यः। प्रजापतिर्वै सप्तदशः। प्रजापतिमेव मध्यतो धत्ते
 प्रजात्यै॥ २७ ॥

देवा वै वरुणमयाजयन्। स यस्यैयस्यै देवतायै
 दक्षिणामनयत्। तामव्लीनात्। तैऽब्रुवन्। व्यावृत्य
 प्रति गृह्णाम। तथा नो दक्षिणा न व्लेप्यतीति। ते
 व्यावृत्य प्रत्यगृह्णन्। ततो वै तान्दक्षिणा नाव्लीनात्।
 य एवद्विद्वान्व्यावृत्य दक्षिणां प्रतिगृह्णाति। नैन्दक्षिणा
 व्लीनाति॥ २८ ॥

राजा त्वा वरुणो नयतु देवि दक्षिणेऽग्नये हिरण्यमित्याह।
 आग्नेयवै हिरण्यम्। स्वयैवैनन्देवतया प्रति गृह्णाति। सोमाय
 वास इत्याह। सौम्यवै वासः। स्वयैवैनन्देवतया प्रति
 गृह्णाति। रुद्राय गामित्याह। रौद्री वै गौः। स्वयैवैनन्देवतया
 प्रतिगृह्णाति। वरुणायाश्वमित्याह॥ २९ ॥

वारुणो वा अश्वः। स्वयैवैनन्देवतया प्रतिगृह्णाति। प्रजापतये
 पुरुषमित्याह। प्राजापत्यो वै पुरुषः। स्वयैवैनन्देवतया
 प्रति गृह्णाति। मनवे तल्पमित्याह। मानवो वै तल्पः।
 स्वयैवैनन्देवतया प्रति गृह्णाति। उत्तानायाङ्गीरसायान्

इत्याह। इयवाँ उत्तान आङ्गीरसः॥३०॥

अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। वैश्वानर्यर्चा रथं प्रति गृह्णाति।
वैश्वानरो वै देवतया रथः। स्वयैवैनन्देवतया प्रति गृह्णाति।
तेनामृतत्वमश्यामित्याह। अमृतमेवात्मन्धत्ते। वयो दात्र
इत्याह। वय एवैनङ्कृत्वा। सुवर्गल्लोकङ्गमयति। मयो
मह्यमस्तु प्रतिग्रहीत्र इत्याह॥३१॥

यद्वै शिवम्। तन्मयः। आत्मन एवैषा परीतिः। क इदङ्कस्मा
अदादित्याह। प्रजापतिर्वै कः। स प्रजापतये ददाति। कामः
कामायेत्याह। कामेन हि ददाति। कामेन प्रतिगृह्णाति। कामो
दाता कामः प्रतिग्रहीतेत्याह॥३२॥

कामो हि दाता। कामः प्रतिग्रहीता। कामः समुद्रमाविशेत्याह।
समुद्र इव हि कामः। नेव हि कामस्यान्तोऽस्ति। न
समुद्रस्य। कामेन त्वा प्रतिगृह्णामीत्याह। येन कामेन
प्रतिगृह्णाति। स एवैनमुष्मिल्लोके काम आगच्छति।
कामैतत्त एषा ते काम दखिष्येत्याह। काम एव
तद्यजमानोऽमुष्मिल्लोके दखिष्यामिच्छति। न प्रतिग्रहीतरि।
य एवद्विद्वान्दखिष्यां प्रतिगृह्णाति। अनृणामेवैनां प्रति
गृह्णाति॥३३॥

अन्तो वा एष यज्ञस्य। यदशममहः। दशमेऽहन्त्सर्पराज्ञियां
ऋग्भिस्स्तुवन्ति। यज्ञस्यैवान्तङ्कृत्वा। अन्नाद्यमव रुन्धते।
तिसृभिस्स्तुवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एभ्य एव

लोकेभ्योऽन्नाद्यमव रुन्धते। पृश्निवतीर्भवन्ति। अन्नवै
पृश्नि॥ ३४॥

अन्नमेवाव रुन्धते। मनसा प्रस्तौति। मनसोद्गायति। मनसा
प्रति हरति। मन इव हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। देवा वै
सर्पाः। तेषामियं राज्ञी। यत्सर्पराज्ञियां ऋग्भिस्स्तुवन्ति।
अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति॥ ३५॥

चतुर्होतृन् होता व्याचष्टे। स्तुतमनुशंसति शान्त्यै।
अन्तो वा एष यज्ञस्य। यद्वंशममहः। एतत्खलु वै देवानां
परमङ्गुह्यं ब्रह्म। यच्चतुर्होतारः। दशमेऽहं श्वतुर्होतृव्याचष्टे।
यज्ञस्यैवान्तङ्गत्वा। परमन्देवानाङ्गुह्यं ब्रह्माव रुन्धे। तदेव
प्रकाशङ्गमयति॥ ३६॥

तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। वाचय्यच्छति।
यज्ञस्य धृत्यै। यजमानदेवत्यंवाँ अहः। भ्रातृव्यदेवत्या
रात्रिः। अह्ना रात्रिभ्यायेत्। भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकवृद्धे।
यद्विवा वाचंविंसृजेत्। अहर्भ्रातृव्यायोच्छिषेत्।
यन्नक्तंविंसृजेत्। रात्रिं भ्रातृव्यायोच्छिषेत्। अधिवृषसूर्ये
वाचंविंसृजति। एतावन्तमेवास्मै लोकमुच्छिषति।
यावदादित्योऽस्तमेति॥ ३७॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत। तास्सृष्टास्समंश्लिष्यन्। ता
रूपेणानुप्राविशत्। तस्मादाहुः। रूपवै प्रजापतिरिति। ता

नाम्नाऽनु प्राविशत्। तस्मादाहुः। नाम् वै प्रजापतिरिति।
तस्मादप्यामित्रो सङ्गत्य। नाम्ना चेद्धयेते॥३८॥

मित्रमेव भवतः। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत। स इन्द्रमपि
नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रो जनयेति। स
आत्मन्निन्द्रमपश्यत्। तमसृजत। तन्निष्टुर्वीर्यं भूत्वाऽनु
प्राविशत्। तस्य वज्रः पञ्चदशो हस्त आपद्यत।
तेनोदय्यासुरानभ्यभवत्॥३९॥

य एवधैदं। अग्निं भ्रातृव्यान्भवति। ते देवा असुरैर्विजित्य।
सुवर्गलोकमायन्। तेऽमुष्मिन्लोके व्यख्युध्यन्। तेऽब्रुवन्।
अमृतः प्रदानव्वा उपजिजीविमेति। ते सप्तहोतारय्यं जघ्निष्विधायायास्यम्।
आङ्गीरसं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्र कल्पयेति॥४०॥

तस्य वा इयङ्कृतिः। यदिदङ्किञ्च। य एवधैदं। कल्पतेऽस्मै।
स वा अयं मनुष्येषु यज्ञस्सप्तहोता। अमुत्र सद्ध्यो
देवेभ्यो हव्यधैहति। य एवधैदं। उपैनय्यंज्ञो नमति।
सोऽमन्यत। अग्निं वा इमेऽस्माल्लोकादमुष्मिन्लोकङ्गमिष्यन्त
इति। स वाचस्पते हृदिति व्याहरत्। तस्मात्पुत्रो हृदयम्।
तस्मादस्माल्लोकादमुष्मिन्लोकाभि कामयन्ते। पुत्रो हि
हृदयम्॥४१॥

देवा वै चतुर्होतृभिर्यज्ञमतन्वत। ते वि पाप्मना
भ्रातृव्येणाजयन्त। अग्निं सुवर्गलोकमजयन्। य एवधैद्विद्वा९

श्रुतुर्होतृभिर्यज्ञन्तनुते। वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयते।
अभि सुवर्गल्लोकञ्जयति। षड्वोत्रा प्रायणीयमा सादयति।
अमुष्मै वै लोकाय षड्वोता। घ्नन्ति खलु वा एतत्सोमम्।
यदभिषुण्वन्ति॥४२॥

ऋजुधैवेनमुल्लोकङ्गमयति। चतुर्होत्राऽऽतिथ्यम्। यशो वै
चतुर्होता। यश एवात्मन्धत्ते। पञ्चहोत्रा पशुमुपसादयति।
सुवर्ग्यो वै पञ्चहोता। यजमानः पशुः। यजमानमेव
सुवर्गल्लोकङ्गमयति। ग्रहान्गृहीत्वा सप्तहोतारञ्जुहोति।
इन्द्रियवै सप्तहोता॥४३॥

इन्द्रियमेवात्मन्धत्ते। यो वै चतुर्होतृननुसवनन्तर्पयति।
तृप्यति प्रजया पशुभिः। उपैनः सोमपीथो नमति।
बहिष्पवमाने दशहोतारव्याचरणीत। माध्यन्दिने
पवमाने चतुर्होतारम्। आर्भवे पवमाने पञ्चहोतारम्।
पितृयज्ञे षड्वोतारम्। यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे सप्तहोतारम्।
अनुसवनमेवैनाः स्तर्पयति॥४४॥

तृप्यति प्रजया पशुभिः। उपैनः सोमपीथो नमति। देवा
वै चतुर्होतृभिस्सत्रमांसता। ऋद्धिपरिमितय्यंशस्कामाः।
तैऽब्रुवन्। यन्नः प्रथमय्यंशं ऋच्छात्। सर्वेषात्रस्तत्सहासदिति।
सोमश्चतुर्होत्रा। अग्निः पञ्चहोत्रा। धाता षड्वोत्रा॥४५॥

इन्द्रस्सप्तहोत्रा। प्रजापतिर्दशहोत्रा। तेषां सोमः

राजा॑न॒य्यंशं आ॒र्च्छत्। तन्न्य॑कामयत्। तेनापा॑क्रामत्। तेन॑
प्र॒लाय॑मचरत्। तन्दे॒वाः प्रैषैः प्रैष॑मैच्छन्। तत्प्रैषा॑णां प्रैष॒त्वम्।
नि॒विद्भि॑र्यवेदयन्। तन्नि॒विदा॑न्नि॒वित्त्वम्॥४६॥

आ॒प्रीभि॑राप्नुवन्। तदा॒प्रीणा॑माप्रि॒त्वम्। तम॑घ्नन्। तस्य॒ यशो॒
व्य॑गृह्णत। ते ग्र॒हा अभ॑वन्। तद्ग्र॒हाणा॑ङ्ग्रह॒त्वम्। यस्यै॒व वि॑दुषो
ग्र॒हा गृ॑ह्यन्ते। तस्य॒ त्वेव॑ गृही॒ताः। तेऽब्रु॑वन्। यो वै नः॒ः
श्रेष्ठोऽभू॑त्॥४७॥

तम॑वधिष्म। पुन॑रि॒मं सु॑वामहा इति॑। तच्छ॒न्दो॑भिरसुवन्त।
तच्छ॒न्दसा॑च्छ॒न्दस्त्वम्। साम्ना॒ समान॑यन्। तथ्साम्न॑स्साम॒त्वम्।
उ॒क्थैरु॑दस्थापयन्। तदु॒क्थाना॑मुक्थ॒त्वम्। य ए॒व वैद॑। प्रत्ये॒व
ति॑ष्ठति॥४८॥

सर्व॑मायुरेति॑। सोमो॒ वै यशः॑। य ए॒व वि॑द्वान्थसोम॑मागच्छति॑।
यश॑ ए॒वैन॑मृच्छति॑। तस्मा॑दाहुः। यश्चै॒व वैद॑ यश्च॒ ना।
तावु॑भौ सोम॒माग॑च्छतः। सोमो॒ हि यशः॑। तन्त्वाऽव॑ यश॑
ऋच्छ॒तीत्या॑हुः। यस्सोमे॒ सोमं॑ प्राहेति॑। तस्मा॒थ्सोमे॒ सोमः॑
प्रोच्यः॑। यश॑ ए॒वैन॑मृच्छति॥४९॥

इ॒दव्वा॑ अग्रे॒ नैव॑ किञ्च॒ नासी॑त्। न द्यौरा॑सीत्। न
पृ॒थि॒वी। नान्तरि॑ख्यम्। तदस॑देव सन्मनोऽकुरु॒त् स्यामि॑ति॑।
तद॑तप्यत। तस्मा॑त्तेपा॒नाद्धू॑मोऽजायत। तद्भू॒योऽत॑प्यत।
तस्मा॑त्तेपा॒नाद॒ग्निर॑जायत। तद्भू॒योऽत॑प्यत॥५०॥

तस्मात्तेपा॒नाज्योति॑रजायत। तद्भूयो॑ऽतप्यत। तस्मात्तेपा॒नाद॒र्चिर॑जायत।
तद्भूयो॑ऽतप्यत। तस्मात्तेपा॒नान्मरी॑चयोऽजायन्त। तद्भूयो॑ऽतप्यत।
तस्मात्तेपा॒नादु॑दा॒रा अ॑जायन्त। तद्भूयो॑ऽतप्यत। तद्भ्रमि॑व
सम॑हन्यत। तद्वस्तिम॑भिनत्॥५१॥

स संमु॑द्रोऽभवत्। तस्मा॑त्समु॒द्रस्य॒ न पि॑बन्ति।
प्र॒जन॑नमिव॒ हि मन्य॑न्ते। तस्मा॑त्प॒शोर्जा॑य॒माना॑दापः
पु॒रस्ता॑द्यन्ति। तद्दश॑होताऽन्व॑सृज्यत। प्र॒जाप॑तिर्वै दश॑होता।
य ए॒वन्तप॑सो वी॒र्य॑व्वि॒द्वाँ स्तप्य॑ते। भव॑त्ये॒व। तद्वा
इ॒दमाप॑स्सलिल॒मासीत्। सोऽरो॑दीत्प्र॒जाप॑तिः॥५२॥

स कस्मा॑ अ॒ज्ञि। यद्य॒स्या अ॑प्रति॒ष्ठाया॒ इति॑।
यद॒प्स्व॑वाप॑द्यत। सा पृथि॒व्य॑भवत्। यद्य॒मृष्ट॑। तद॒न्तरि॑ख्यमभवत्।
यद॒ध्व॑मुद॒मृष्ट॑। सा द्यौर॑भवत्। यदरो॑दीत्। तद॒नयो॑
रोद॒स्त्वम्॥५३॥

य ए॒ववै॑दं। नास्य॑ गृ॒हे रु॑दन्ति। ए॒तद्वा ए॒षाल्लो॑काना॒ञ्जन्म॑।
य ए॒वमे॒षाल्लो॑काना॒ञ्जन्म॑ वे॑दं। नैषु॑ लो॒केष्वा॑र्तिमा॒र्च्छति॑।
स इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दत। स इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठाव्वि॑त्वाऽका॒मयत्
प्रजा॑ये॒येति॑। स तपो॑ऽतप्यत। सोऽन्त॑र्वानभवत्। स
ज॒घना॑द॒सुरा॑नसृजत॥५४॥

तेभ्यो॑ मृ॒न्मये॒ पात्रे॑ऽन्नम॒दुहत्। याऽस्य॒ सा त॒नूरा॑सीत्।
तामपा॑हत। सा तमि॑स्त्राऽभवत्। सो॒काम॑यत् प्रजा॑ये॒येति॑।

स तपोऽतप्यत। सौन्तर्वानभवत्। स प्रजननादेव
प्रजा असृजत। तस्मादिमा भूयिष्ठाः। प्रजननाद्धोना
असृजत॥५५॥

ताभ्यो दारुमये पात्रे पयोऽदुहत्। याऽस्य सा
तनूरासीत्। तामपाहत्। सा जोत्स्नाऽभवत्। सोऽकामयत्
प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। सौन्तर्वानभवत्। स
उपपख्याभ्यामेवर्तूनसृजत। तेभ्यो रज्जते पात्रे घृतमदुहत्।
याऽस्य सा तनूरासीत्॥५६॥

तामपाहत्। सोऽहोरात्रयोस्सन्धिरभवत्। सोऽकामयत्
प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। सौन्तर्वानभवत्। स
मुखाद्देवानसृजत। तेभ्यो हरिते पात्रे सोममदुहत्। याऽस्य
सा तनूरासीत्। तामपाहत्। तदहरभवत्॥५७॥

एते वै प्रजापतेर्दोहाः। य एववैद। दुह एव प्रजाः। दिवा
वै नोऽभूदिति। तद्देवानान्देवत्वम्। य एवन्देवानान्देवत्ववैद।
देवानेव भवति। एतद्वा अहोरात्राणाञ्जन्म। य
एवमहोरात्राणाञ्जन्म वेद। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति॥५८॥

असतोऽधि मनोऽसृज्यत। मनः प्रजापतिमसृजत।
प्रजापतिः प्रजा असृजत। तद्वा इदं मनस्येव परमं
प्रतिष्ठितम्। यदिदङ्किञ्च। तदेतच्छ्रोवस्यसन्नाम ब्रह्म।
व्युच्छन्तीव्युच्छन्त्यस्मै वस्यसीवस्यसी व्युच्छति। प्रजायते

प्रजायां पशुभिः। प्र परमेष्ठिनो मात्रांमाप्नोति। य एवैवैदं॥५९॥

प्रजापतिरिन्द्रमसृजतानुजावरन्देवानाम्। तं प्राहिणोत्। परेहि। एतेषां देवानामधिपतिरेधीति। तन्देवा अब्रुवन्। कस्त्वमसि। वयवै त्वच्छ्रेयांसः स्म इति। सोऽब्रवीत्। कस्त्वमसि वयवै त्वच्छ्रेयांसः स्म इति मा देवा अवोचन्निति। अथ वा इदन्तरहिं प्रजापतौ हरं आसीत्॥६०॥

यदस्मिन्नादित्ये। तदेनमब्रवीत्। एतन्मे प्रयच्छ। अथाहमेतेषां देवानामधिपतिर्भविष्यामीति। कोऽहं स्यामित्यब्रवीत्। एतत्प्रदायेति। एतत्स्या इत्यब्रवीत्। यदेतद्वीषीति। को ह वै नाम प्रजापतिः। य एवैवैदं॥६१॥

विदुरेनन्नाम्ना। तदस्मै रुक्मङ्गुत्वा प्रत्यमुश्चत्। ततो वा इन्द्रो देवानामधिपतिरभवत्। य एवैवैदं। अधिपतिरेव समानानां भवति। सोऽमन्यत। किङ्किवां अकरमिति। स चन्द्रं म आहरेति प्रालपत्। तच्चन्द्रमसश्चन्द्रमस्त्वम्। य एवैवैदं॥६२॥

चन्द्रवानेव भवति। तन्देवा अब्रुवन्। सुवीर्यो मर्या यथा गोपायत् इति। तत्सूर्यस्य सूर्यत्वम्। य एवैवैदं। नैनन्दभ्रोति। कश्च नास्मिन्वा इदमिन्द्रियं प्रत्यस्थादिति। तदिन्द्रस्येन्द्रत्वम्। य एवैवैदं। इन्द्रियाव्येव भवति॥६३॥

अयवां इदं परमोऽभूदिति। तत्परमेष्ठिनः परमेष्ठित्वम्। य एवैवैदं। परमामेव काष्ठाङ्गच्छति। तन्देवास्समन्तं पर्यविशन्।

वसंवः पुरस्तात्। रुद्रा दृष्टिणतः। आदित्याः पश्चात्। विश्वे
देवा उत्तरतः। अङ्गिरसः प्रत्यश्चम्॥६४॥

साध्याः पराश्चम्। य एवैवैदं। उपैनः समानास्सद्विंशन्ति।
स प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजा आवयत्। ता अस्मै
नातिष्ठन्तान्नाद्याय। ता मुखं पुरस्तात्पश्यन्तीः।
दृष्टिणतः पर्यायन्। स दृष्टिणतः पर्यवर्तयत। ता
मुखं पुरस्तात्पश्यन्तीः। मुखन्दृष्टिणतः॥६५॥

पश्चात्पर्यायन्। स पश्चात्पर्यवर्तयत। ता मुखं पुरस्तात्पश्यन्तीः।
मुखन्दृष्टिणतः। मुखं पश्चात्। उत्तरतः पर्यायन्। स उत्तरतः
पर्यवर्तयत। ता मुखं पुरस्तात्पश्यन्तीः। मुखन्दृष्टिणतः।
मुखं पश्चात्॥६६॥

मुखमुत्तरतः। ऊर्ध्वा उदायन्। स उपरिष्ठान्यवर्तयत।
तास्सर्वतोमुखो भूत्वाऽऽवयत्। ततो वै तस्मै प्रजा
अतिष्ठन्तान्नाद्याय। य एवैवैद्वान्परि च वर्तयते नि च।
प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजा अत्ति। तिष्ठन्तेऽस्मै प्रजा
अन्नाद्याय। अन्नाद एव भवति॥६७॥

प्रजापतिरकामयत बहोर्भूयान्त्स्यामिति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति बहोर्भूयान्भवत्। यः कामयेत
बहोर्भूयान्त्स्यामिति। स दशहोतारं प्रयुञ्जीत। बहोरेव
भूयान्भवति। सोऽकामयत वीरो म आजायेतेति। स

दशहोतुश्चतुर्होतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त॥६८॥

तस्य प्रयुक्तीन्द्रोऽजायत। यः कामयेत वीरो म आजायेतेति। स चतुर्होतारं प्रायुञ्जीत। आऽस्य वीरो जायते। सोऽकामयत पशुमान्त्स्यामिति। स चतुर्होतुः पञ्चहोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति पशुमानभवत्। यः कामयेत पशुमान्त्स्यामिति। स पञ्चहोतारं प्रायुञ्जीत॥६९॥

पशुमानेव भवति। सोऽकामयतर्तवो मे कल्पेरन्निति। स पञ्चहोतुष्षड्भोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्त्यृतवोऽस्मा अकल्पन्त। यः कामयेतर्तवो मे कल्पेरन्निति। स षड्भोतारं प्रायुञ्जीत। कल्पन्तेऽस्मा ऋतवः। सोऽकामयत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे सोमपस्सोमयाजी जायेतेति॥७०॥

स षड्भोतुस्सप्तहोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति सोमपस्सोमयाज्यभवत्। आऽस्य सोमपस्सोमयाज्यजायत। यः कामयेत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे सोमपस्सोमयाजी जायेतेति। स सप्तहोतारं प्रायुञ्जीत। सोमप एव सोमयाजी भवति। आऽस्य सोमपस्सोमयाजी जायते। स वा एष पशुः पञ्चधा प्रतितिष्ठति॥७१॥

पद्भिर्मुखेन। ते देवाः पशून् वित्वा। सुवर्गल्लोकमायन्। तेऽमुष्मिल्लोके व्यंख्युध्यन्। तेऽब्रुवन्। अमुतःप्रदानवौ उपजिजीविमेति। ते सप्तहोतारय्यंज्ञविधायास्यम्।

आङ्गीरसं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्रं कल्पयेति। तस्य वा इयङ्कृतिः॥ ७२॥

यदिदङ्किञ्च। य एववैदं। कल्पतेऽस्मै। स वा अयं मनुष्येषु यज्ञस्सप्तहोता। अमुत्रं सद्ध्यो देवेभ्यो हव्यवैहति। य एववैदं। उपैनय्यँज्ञो नमति। यो वै चतुर्होतृणान्निदानवैदं। निदानवान्भवति। अग्निहोत्रवै दशहोतुर्निदानम्। दशपूर्णमासौ चतुर्होतुः। चातुर्मास्यानि पञ्चहोतुः। पशुबन्धषड्वोतुः। सौम्योऽध्वरस्सप्तहोतुः। एतद्वै चतुर्होतृणान्निदानम्। य एववैदं। निदानवान्भवति॥ ७३॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किञ्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वमिति। यदेवैषु चतुर्धा होतारः। तेन चतुर्होतारः। तस्माच्चतुर्होतार उच्यन्ते। तच्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वम्। सोमो वै चतुर्होता। अग्निः पञ्चहोता। धाता षड्वोता। इन्द्रस्सप्तहोता॥ १॥

प्रजापतिर्दशहोता। य एवञ्चतुर्होतृणामृद्धिं वेदं। ऋध्नोत्येव। य एषामेवं बन्धुतावैदं। बन्धुमान्भवति। य एषामेवं क्लृप्तिवैदं। कल्पतेऽस्मै। य एषामेवमायतनवैदं। आयतनवान्भवति। य एषामेवं प्रतिष्ठावैदं॥ २॥

प्रत्येव तिष्ठति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। दशहोता चतुर्होता। पञ्चहोता षड्वोता सप्तहोता। अथ कस्माच्चतुर्होतार

उच्यन्त॒ इति॑। इन्द्रो॒ वै चतु॑र्होता। इन्द्रः॑ खलु॒ वै श्रेष्ठो॑
 दे॒वता॑नामुप॒देश॑नात्। य ए॒वमिन्द्रः॑ श्रेष्ठ॑न्दे॒वता॑नामुप॒देश॑ना॒द्वेदे॑।
 वसि॑ष्ठस्समा॒नाना॑ भवति। तस्मा॒च्छ्रेष्ठ॑मा॒यन्तं॑ प्रथ॒मेनै॒वानु॑
 बुध्यन्ते। अ॒यमागन्। अ॒यमवा॑सा॒दिति॑। की॒र्तिर॑स्य
 पूर्वाऽऽग॑च्छति॒ जन॑ता॒माय॑तः। अथो॑ ए॒नं प्रथ॑मेनै॒वानु॑
 बुध्यन्ते। अ॒यमागन्। अ॒यमवा॑सा॒दिति॑॥३॥

द॒खि॒णां प्रति॑ग्रही॒ष्यन्त्सप्त॑द॒शकृ॒त्वोऽप॑न्यात्। आ॒त्मानं॑मे॒व
 समि॑न्धे। तेज॑से वी॒र्या॑य। अथो॑ प्र॒जाप॑तिरे॒वेना॑ भू॒त्वा
 प्रति॑ गृह्णाति। आ॒त्मनो॑ऽना॒त्यै। यद्ये॑न॒मात्वि॑ज्याद्वृ॒तः
 सन्त॑न्नि॒रह॑रे॒रन्। आ॒ग्नी॑ध्रे जुहु॒याद्व॑श॒होतार॑म्। च॒तुर्गृ॑ही॒तेना॑ज्ये॒न।
 पुर॑स्ता॒त्प्रत्य॑ङ्घि॒ष्ठन्। प्र॒ति॒लो॒मवि॑ग्राह॑म्॥४॥

प्रा॒णाने॒वास्योप॑ दासयति। यद्ये॑नं पुन॑रुप॒ शिखे॑युः। आ॒ग्नी॑ध्र
 ए॒व जुहु॒याद्व॑श॒होतार॑म्। च॒तुर्गृ॑ही॒तेना॑ज्ये॒न। प॒श्चात्प्रा॑डासी॒नः।
 अ॒नु॒लो॒ममवि॑ग्राह॑म्। प्रा॒णाने॒वास्मै॑ कल्पयति। प्राय॑श्चि॒त्ती
 वा॒ग्धोते॒त्यु॒तुमु॑खऋ॒तुमु॑खे जुहोति। ऋ॒तूने॒वास्मै॑ कल्पयति।
 कल्प॑न्तेऽस्मा ऋ॒तवः॑॥५॥

कृ॒ता अ॑स्मा ऋ॒तव॑ आ॒यन्ति॑। षड्ढो॑ता॒ वै भू॒त्वा प्र॒जाप॑तिरि॒दः
 सर्व॑मसृजत। स मनो॑ऽसृजत। म॒नसो॑ऽधि॒ गाय॑त्रीम॑सृजत।
 तद्गा॑य॒त्रीय्यं॑ आ॒र्च्छत्। तामा॑ऽल॒भत। गा॒य॒त्रिया॑ अधि॒
 छन्दा॑स्यसृजत। छ॒न्दो॒भ्योऽधि॑ साम॑। तथ॑साम॒ यश॑

आर्च्छत्। तदाऽलंभत॥६॥

साम्नोऽधि यजूंष्यसृजत। यजुर्भ्योऽधि विष्णुम्।
तद्विष्णुय्यंशं आर्च्छत्। तमाऽलंभत। विष्णोरध्योषधीरसृजत।
ओषधीभ्योऽधि सोमम्। तत्सोमय्यंशं आर्च्छत्।
तमाऽलंभत। सोमादधि पशूनंसृजत। पशुभ्योऽधीन्द्रम्॥७॥

तदिन्द्रय्यंशं आर्च्छत्। तदेनन्नाति प्राच्यवत। इन्द्र इव
यशस्वी भवति। य एववैदं। नैनय्यंशोऽति प्रच्यवते।
यद्वा इदङ्किञ्च। तत्सर्वमुत्तान एवाङ्गीरसः प्रत्यगृह्णात्।
तदेनं प्रतिगृहीतन्नाहिनत्। यत्किञ्च प्रतिगृहीयात्।
तत्सर्वमुत्तानस्त्वाङ्गीरसः प्रतिगृह्णात्वित्येव प्रतिगृहीयात्।
इयव्वा उत्तान आङ्गीरसः। अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। नैनं
हिनस्ति। बरुहिषा प्रतीयाद्वाव्वांऽश्च वा। एतद्वै पशूनां प्रियं
धाम। प्रियेणैवैनं धाम्ना प्रत्येति॥८॥

यो वा अविद्वान्निवर्तयते। विशीर्षा सपाप्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। अथ यो विद्वान्निवर्तयते। सशीर्षा विपाप्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। देवता वै सप्त पुष्टिकामा न्यवर्तयन्त। अग्निश्च
पृथिवी च। वायुश्चान्तरिक्षश्च। आदित्यश्च द्यौश्च चन्द्रमाः।
अग्निर्न्यवर्तयत। स साहस्रमपुष्यत्॥९॥

पृथिवी न्यवर्तयत। सौषधीभिर्वनस्पतिभिरपुष्यत्।
वायुर्न्यवर्तयत। स मरीचीभिरपुष्यत्। अन्तरिक्षं न्यवर्तयत।

तद्वयोभिरपुष्यत्। आदित्यो न्यवर्तयत। स रश्मिभिरपुष्यत्।
 द्यौर्न्यवर्तयत। सा नखत्रैरपुष्यत्। चन्द्रमा न्यवर्तयत।
 सौऽहोरात्रैरर्धमासैर्मासैर्ऋतुभिस्संवत्सरैर्णापुष्यत्।
 तान्योषान्पुष्यति। या२स्तेऽपुष्यन्। य एवविद्वान्नि च
 वर्तयते परि च॥१०॥

तस्य वा अग्नेरहिरण्यं प्रतिजग्रहुषः। अर्धमिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
 तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै सौऽर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 अर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान् हिरण्यं
 प्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। अर्धमस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वै सोमस्य वासः प्रतिजग्रहुषः।
 तृतीयमिन्द्रियस्यापाक्रामत्॥११॥

तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान् वासःप्रतिगृह्णाति।
 अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। तृतीयमस्येन्द्रियस्याप क्रामति।
 तस्य वै रुद्रस्य गां प्रतिजग्रहुषः। चतुर्थमिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
 तामेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त॥१२॥

चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्गां प्रतिगृह्णाति।
 अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। चतुर्थमस्येन्द्रियस्याप क्रामति।
 तस्य वै वरुणस्याश्वं प्रतिजग्रहुषः। पञ्चममिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
 तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्श्वं प्रतिगृह्णाति॥१३॥

अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। पञ्चममस्येन्द्रियस्यापं
क्रामति। तस्य वै प्रजापतेः पुरुषं प्रतिजग्रहुषः।
षष्ठमिन्द्रियस्यापंक्रामत्। तमेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स
षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त। षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य
एवविद्वान्पुरुषं प्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति।
षष्ठमस्येन्द्रियस्यापं क्रामति॥१४॥

तस्य वै मनोस्तल्पं प्रतिजग्रहुषः। सप्तममिन्द्रियस्यापंक्रामत्।
तमेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स सप्तममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
सप्तममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्स्तल्पं प्रति
गृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। सप्तममस्येन्द्रियस्यापं
क्रामति। तस्य वा उत्तानस्याङ्गीरसस्याप्राणत्प्रतिजग्रहुषः।
अष्टममिन्द्रियस्यापंक्रामत्॥१५॥

तदेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै सोऽष्टममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
अष्टममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वानप्राणत्प्रतिगृह्णाति।
अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। अष्टममस्येन्द्रियस्यापं क्रामति।
यद्वा इदङ्किञ्च। तत्सर्वमुत्तान एवाङ्गीरसः प्रत्यंगृह्णात्।
तदेनं प्रतिगृहीतन्नाहिनत्। यत्किञ्च प्रतिगृहीयात्।
तत्सर्वमुत्तानस्त्वाङ्गीरसः प्रतिगृह्णात्वित्येव प्रतिगृहीयात्।
इयद्वा उत्तान आङ्गीरसः। अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। नैनं
हिनस्ति॥१६॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यद्वशहोतारस्सत्रमासत। केन ते

गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केन प्रजा असृजन्तेति। प्रजापतिना
वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। तेन प्रजा असृजन्त।
यच्चतुर्होतारस्सत्रमासंत। केन ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
केनौषधीरसृजन्तेति। सोमेन वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्॥१७॥

तेनौषधीरसृजन्त। यत्पञ्चहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त।
केनैषां पशून्वृञ्जतेति। अग्निना वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
तेनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त। तेनैषां पशून्वृञ्जत।
यथ्यङ्गोतारस्सत्रमासंत। केन ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्॥१८॥

केनतून्कल्पयन्तेति। धात्रा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
तेनतून्कल्पयन्त। यथ्सप्तहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केन सुवरायन्। केनेमाल्लौकान्त्समन्तन्वन्निति।
अर्यम्णा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। तेन सुवरायन्।
तेनेमाल्लौकान्त्समन्तन्वन्निति॥१९॥

एते वै देवा गृहपतयः। तान् य एवर्विद्वान्। अप्यन्यस्य
गार्हपते दीर्घते। अवान्तरमेव सत्रिणामृध्नोति। यो
वा अर्यमणवैदं। दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति। यज्ञो
वा अर्यमा। आर्यावसतिरिति वै तमाहुयं प्रशंसन्ति।
आर्यावसतिर्भवति। य एवर्वैदं॥२०॥

यद्वा इदङ्किञ्च। तथ्सर्वचतुर्होतारः। चतुर्होतृभ्योऽधि यज्ञो

निर्मितः। स य ए॒व वि॒द्वान् वि॒वदे॑त्। अ॒हमे॒व भू॒यो वे॒द।
यश्चतु॑र्होतृन् वेदेति॑। स ह्ये॒व भू॒यो वे॒द। यश्चतु॑र्होतृन् वेदे॑।
यो वै चतु॑र्होतृणां॒ होतृ॑न् वेदे॑। सर्वा॑सु प्र॒जास्वन्न॑मत्ति॥ २१॥

सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ जंयति॑। प्र॒जाप॑तिर्वै दश॑होतृणां॒ होता॑।
सोम॑श्चतु॑र्होतृणां॒ होता॑। अ॒ग्निः प॒ञ्चहो॑तृणां॒ होता॑।
धा॒ता ष॒ड्हो॑तृणां॒ होता॑। अ॒र्य॒मा स॒प्तहो॑तृणां॒ होता॑।
ए॒ते वै चतु॑र्होतृणां॒ होता॑रः। तान् य ए॒व वि॒द्वेद॑। सर्वा॑सु
प्र॒जास्वन्न॑मत्ति॑। सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ जंयति॑॥ २२॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जास्सृ॑ष्ट्वा व्य॑स्र॒सत॑। स हृ॒दयं॑ भू॒तोऽश॑यत्।
आ॒त्मन् हा ३ इत्य॑ह्वयत्। आ॒पः प्र॒त्य॑शृण्वन्।
ता अ॒ग्निहो॑त्रेणै॒व य॑ज्ञ॒क्रतु॑नोप॑ प॒र्याव॑र्तन्त। ताः
कु॒सिन्धु॑मुपौहन्। तस्मा॑द॒ग्निहो॑त्रस्य॑ य॒ज्ञक्र॑तोः। ए॒कं
ऋ॒त्विक्। च॒तुष्क॑त्वोऽह्व॑यत्। अ॒ग्निर्वा॒युरा॑दि॒त्यश्च॒न्द्रमाः॑॥ २३॥

ते प्र॒त्य॑शृण्वन्। ते द॑र्शपूर्णमा॒साभ्या॑मे॒व य॑ज्ञ॒क्रतु॑नोप॑
प॒र्याव॑र्तन्त। त उपौ॑ह॒श्चत्वा॑र्य॒ङ्गानि॑। तस्मा॑द्दर्शपूर्णमा॒सयो॑र्य॒ज्ञक्र॑तोः
च॒त्वार॑ ऋ॒त्विजः॑। प॒ञ्चक॑त्वोऽह्व॑यत्। प॒शवः॑ प्र॒त्य॑शृण्वन्। ते
चा॒तुर्मा॑स्यै॒रे॒व य॑ज्ञ॒क्रतु॑नोप॑ प॒र्याव॑र्तन्त। त उपौ॑ह॒ल्लोमं॑ छ॒वीं
मा॒सम॑स्थि॑ म॒ज्जान॑म्। तस्मा॑च्चा॒तुर्मा॑स्याना॒र्य्य॑ज्ञ॒क्रतोः॑॥ २४॥

प॒ञ्च॒त्विजः॑। ष॒ट्क॑त्वोऽह्व॑यत्। ऋ॒तवः॑ प्र॒त्य॑शृण्वन्। ते
प॑शुब॒न्धेनै॒व य॑ज्ञ॒क्रतु॑नोप॑प॒र्याव॑र्तन्त। त उपौ॑ह॒न्थस्त॑ना॒वाण्डौ

शि॒श्जमवाँ॑श्च प्रा॒णम्। तस्मा॑त्पशुबन्धस्य॑ यज्ञ॒क्रतोः।
षडृ॑त्विजः। स॒प्त॒कृत्वोऽह्व॑यत्। होत्राः॑ प्रत्य॑शृण्वन्।
तास्सौ॒म्येनै॒वाध्व॑रेण॑ यज्ञ॒क्रतु॑नोप॒पर्या॑वर्तन्त॥ २५॥

ता उपौ॑हन्त्स॒प्त शी॑र्ष॒ण्यान्प्रा॒णान्। तस्मा॑त्सौ॒म्यस्या॑ध्व॒रस्य॑
यज्ञ॒क्रतोः। स॒प्त होत्राः॑ प्राची॒र्वष॑द्गुर्वन्ति। द॒श॒कृत्वोऽह्व॑यत्।
तपः॑ प्रत्य॑शृणोत्। तत्कर्म॑णै॒व सं॒व्वँ॑त्स॒रेण॑ स॒र्वैर्य॑ज्ञ॒क्रतु॑भिरुप॑
पर्या॑वर्तत। तत्सर्व॑मा॒त्मान॑म॒परि॑वर्गमुपौ॑हत्। तस्मा॑त्स॒व्वँ॑त्स॒रे
सर्वे॑ यज्ञ॒क्रत॑वोऽव॑रुध्यन्ते। तस्मा॒दश॑होता॒ चतु॑र्होता।
पञ्च॑होता॒ षड्भो॑ता स॒प्तहो॑ता। एक॑होत्रे ब॒लिः॑ ह॑रन्ति।
हर॑न्त्यस्मै प्र॒जा ब॒लिम्। ऐ॒नम॑प्रतिख्यातङ्गच्छति। य
ए॒ववै॑द॥ २६॥

प्र॒जाप॑तिः॒ पुरु॑षमसृजत। सोऽ॒ग्निर॑ब्रवीत्। ममा॒यम॑न्नम॒स्त्विति॑।
सोऽ॒बिभे॑त्। सर्व॑वै मा॒ऽयं प्र ध॑र॒ष्यती॑ति। स
ए॒ताः॑श्चतु॑र्होतृना॒त्मस्पर्॑णानपश्यत्। तान॑जुहोत्। तै॒र्वै
स आ॒त्मान॑मस्पृणोत्। यद॑ग्निहोत्रञ्जुहोति। एक॑होतारमे॒व
तद्य॑ज्ञ॒क्रतु॑मा॒प्रोत्य॑ग्निहोत्रम्॥ २७॥

कु॒सि॑न्धश्चा॒त्मन॑स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च सा॒युज्य॑ङ्गच्छति।
च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। चतु॑र्होतारमे॒व तद्य॑ज्ञ॒क्रतु॑मा॒प्रोति॑ दर्शपूर्णमा॒सौ।
च॒त्वारि॑ चा॒त्मनोऽङ्गा॑नि स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च
सा॒युज्य॑ङ्गच्छति। च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। स॒मित्प॑श्चमी। पञ्च॑होतारमे॒व
तद्य॑ज्ञ॒क्रतु॑मा॒प्रोति॑ चातु॒र्मा॒स्यानि॑। लोम॑ छुवीं मा॒सम॑स्थि

मञ्जानम्॥२८॥

तानि चात्मनस्स्पृणोति। आदित्यस्य च सायुज्यङ्गच्छति।
चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। षड्होतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति
पशुबन्धम्। स्तनावाण्डौ शिश्रमवाञ्चं प्राणम्। तानि
चात्मनस्स्पृणोति। आदित्यस्य च सायुज्यङ्गच्छति।
चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति॥२९॥

समिथ्संसृमी। सप्तहोतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति सौम्यमध्वरम्।
सप्त चात्मनश्शीघ्रण्यान्प्राणान्स्पृणोति। आदित्यस्य च
सायुज्यङ्गच्छति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। द्विर्निमार्ष्टि। द्विः
प्राश्नाति। दशहोतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति सव्वँत्सरम्।
सर्वश्चात्मानमपरिवर्गः स्पृणोति। आदित्यस्य च
सायुज्यङ्गच्छति॥३०॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति। स तपोऽतप्यत।
सोऽन्तर्वानभवत्। स हरितश्श्यावोऽभवत्। तस्मात्त्र्यन्तर्वली।
हरिणी सती श्यावा भवति। स विजायमानो गर्भेणाताम्यत्।
स तान्तः कृष्णश्श्यावोऽभवत्। तस्मात्तान्तः कृष्णश्श्यावो
भवति। तस्यासुरेवाजीवत्॥३१॥

तेनासुनाऽसुरानसृजत। तदसुराणामसुरत्वम्। य
एवमसुराणामसुरत्ववैदं। असुमानेव भवति। नैनमसुर्जहाति।
सोऽसुरान्त्सृष्ट्वा पितेवामन्यत। तदनु पितृनसृजत। तत्पितृणां

पितृत्वम्। य एवं पितृणां पितृत्ववैदं। पितेवैव स्वानां
भवति॥३२॥

यन्त्यस्य पितरो हवाम्। स पितृन्सृष्ट्वाऽऽमनस्यत्।
तदनु मनुष्यान्सृजत। तन्मनुष्याणां मनुष्यत्वम्।
य एवं मनुष्याणां मनुष्यत्ववैदं। मनुष्यैव भवति।
नैनं मनुर्जहाति। तस्मै मनुष्यान्सृजानाय। दिवा
देवत्राऽभवत्। तदनु देवान्सृजत। तद्देवानां देवत्वम्। य
एवन्देवानां देवत्ववैदं। दिवा हैवास्य देवत्रा भवति। तानि
वा एतानि चत्वार्यम्भांसि। देवा मनुष्याः पितरोऽसुराः।
तेषु सर्वेष्वम्भो नभ इव भवति। य एववैदं॥३३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यो वा इमं विद्वात्। यतोऽयं पवंते।
यदभि पवंते। यदभि संपवंते। सर्वमायुरियात्। न
पुराऽऽयुषः प्र मीयेत। पशुमान्स्यात्। विन्देत प्रजाम्।
यो वा इमवैदं॥३४॥

यतोऽयं पवंते। यदभि पवंते। यदभि संपवंते। सर्वमायुरेति।
न पुराऽऽयुषः प्र मीयते। पशुमान्भवति। विन्देत प्रजाम्।
अद्भ्यः पवंते। अपोऽभि पवंते। अपोऽभि संपवंते॥३५॥

अस्याः पवंते। इमामभि पवंते। इमामभि संपवंते।
अग्नेः पवंते। अग्निमभि पवंते। अग्निमभि सं पवंते।
अन्तरिक्षात्पवंते। अन्तरिक्षमभि पवंते। अन्तरिक्षमभि
सं पवंते। आदित्यात्पवंते॥३६॥

आदित्यम॒भि प॑वते। आदित्यम॒भि सं प॑वते। द्योः प॑वते।
 दिव॑म॒भि प॑वते। दिव॑म॒भि सं प॑वते। दिग्भ्यः प॑वते। दिशोऽभि
 प॑वते। दिशोऽभि संप॑वते। स यत्पुरस्ताद्वाति॑। प्रा॒ण ए॒व भू॒त्वा
 पुरस्ताद्वाति॑॥ ३७ ॥

तस्मात्पुरस्ताद्वा॒न्त॑म्। सर्वा॑ प्र॒जाः प्र॑ति॑ नन्दन्ति। प्रा॒णो हि
 प्रि॒यः प्र॒जाना॑म्। प्रा॒ण इ॒व प्रि॒यः प्र॒जाना॑ भवति। य ए॒व वै॒द॑।
 स वा ए॒ष प्रा॒ण ए॒व। अथ॒ यद॑रि॒ष्यन्तो॒ वाति॑। मा॒त॒रि॒श्चै॒व
 भू॒त्वा द॑रि॒ष्यन्तो॒ वाति॑। तस्माद्द॑रि॒ष्यन्तो॒ वान्त॑र्वि॒द्यात्। सर्वा॑
 दि॒श आ॒ वाति॑॥ ३८ ॥

सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ वि वा॑ति। सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ स॒व्वा॑तीति॑। स
 वा ए॒ष मा॑त॒रि॒श्चै॒व। अथ॒ यत्प॒श्चाद्वा॑ति॑। प॒व॒मान॒ ए॒व
 भू॒त्वा प॒श्चाद्वा॑ति॑। पू॒तम॑स्मा॒ आह॑रन्ति। पू॒तमु॑प॒हरन्ति॑।
 पू॒तम॑श्वाति॑। य ए॒व वै॒द॑। स वा ए॒ष प॒व॒मान॒ ए॒व॥ ३९ ॥

अथ॒ यदु॑त्त॒रतो॒ वाति॑। स॒वि॒तै॒व भू॒त्वोत्त॑रतो॒ वाति॑। स॒वि॒तै॒व
 स्वाना॑ भवति। य ए॒व वै॒द॑। स वा ए॒ष स॒वि॒तै॒व। ते य
 ए॒नं पुरस्ता॑दा॒यन्त॑मु॒प॒वद॑न्ति। य ए॒वास्य॑ पुरस्ता॑त्पाप्मानः॑।
 ता॑स्तेऽप॑ घ्नन्ति। पुरस्ता॑दि॒तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। अथ॒ य
 ए॒नन्द॑रि॒ष्यन्त॑ आ॒यन्त॑मु॒प॒वद॑न्ति॥ ४० ॥

य ए॒वास्य॑ द॒रि॒ष्यन्तः॑ पाप्मानः॑। ता॑स्तेऽप॑ घ्नन्ति।
 द॒रि॒ष्यन्त॑ इ॒तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। अथ॒ य ए॒नं प॒श्चादा॒यन्त॑मु॒प॒

वदन्ति। य एवास्यं पश्चात्पाप्मानः। तांस्तेऽपं घ्नन्ति।
पश्चादितरान्पाप्मानंस्सचन्ते। अथ य एनमुत्तरत आयन्तमुप
वदन्ति। य एवास्योत्तरतः पाप्मानः। तांस्तेऽपं घ्नन्ति॥४१॥

उत्तरत इतरान्पाप्मानंस्सचन्ते। तस्मादेवविद्वान्। वीवं नृत्येत्।
प्रेवं चलेत्। व्यस्येवाख्यौ भाषेत। मण्टयेदिव। काथयेदिव।
शृङ्गायेतेव। उत मोपं वदेयुः। उत मे पाप्मानमपं हन्युरिति।
स यान्दिशं सनिमेष्यन्थस्यात्। यदा तान्दिशव्रतौ वायात्।
अथ प्रवेयात्। प्र वां धावयेत्। सातमेव रदितव्यं ढङ्गन्धमभि
प्रच्यवते। आऽस्य तञ्जनपदं पूर्वा कीर्तिर्गच्छति। दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्ति। य एववैदं॥४२॥

प्रजापतिस्सोमं राजानमसृजत। तन्नयो वेदा
अन्वसृज्यन्त। तान् हस्तेऽकुरुत। अथ ह सीता
सावित्री। सोमं राजानश्चकमे। श्रद्धामु स चकमे। साऽऽहं
पितरं प्रजापतिमुपससार। तं होवाच। नमस्ते अस्तु
भगवः। उप त्वाऽयानि॥४३॥

प्र त्वा पद्ये। सोमवै राजानङ्गमये। श्रद्धामु स कामयत्
इति। तस्या उ ह स्थांगरमलङ्कारङ्कल्पयित्वा। दशहोतारं
पुरस्ताद्वाख्याय। चतुर्होतारन्दखिणतः। पञ्चहोतारं पश्चात्।
षड्होतारमुत्तरतः। सप्तहोतारमुपरिष्ठात्। सम्भारैश्च पत्निभिश्च
मुखेऽलङ्कृत्य॥४४॥

आऽस्यार्धवैवाज। ता९ होदीख्योवाच। उप॒ मा वर्त॒स्वेति॑।
त९ हो॒वाच। भोग॑न्तु म॒ आच॑ख्व। ए॒तन्म॒ आच॑ख्व। यत्ते॑
पा॒णावि॑ति। तस्या॑ उ॒ ह त्रीन् वेदा॑न्प्रददौ। तस्मा॑दुह॒ स्त्रियो॑
भोग॑मैव हा॒रय॑न्ते। स यः का॒मये॑त प्रि॒यस्स्या॑मिति॥४५॥

यव्वाँ का॒मये॑त प्रि॒यस्स्या॑दिति। तस्मा॑ ए॒त९ स्था॑ग॒रम॑लङ्का॒रङ्क॑ल्पयित्वा
दश॑हो॒तारं॒ पुर॑स्ता॒द्याख्या॑य। चतु॑हो॒तार॑न्दखिण॒तः।
पञ्च॑हो॒तारं॒ पश्चा॑त्। षड्दो॑तारमुत्त॒रतः॑। स॒प्तहो॑तारमु॒परि॑ष्ठात्।
संभ॑रैश्च॒ पत्नि॑भिश्च॒ मुखे॑ऽलङ्क॒त्य। आ॒स्यार्धव्र॑जेत्। प्रि॒यो
हैव॑ भ॒वति॥४६॥

ब्रह्मा॑त्म॒न्वद॑सृजत। तद॑का॒मय॑त। स॒मा॒त्मना॑ प॒द्येये॑ति।
आ॒त्म॒न्ना॒त्म॒न्नित्याम॑त्रयत। तस्मै॑ दश॒म९ हू॒तः प्र॑त्य॒शृणो॑त्।
स दश॑हू॒तोऽभव॑त्। दश॑हू॒तो ह॒ वै ना॒मैषः॑। तव्वाँ ए॒तन्दश॑हू॒त९
सन्त॑म्। दश॑हो॒तेत्याच॑ख्यते प॒रोख्ये॑ण। प॒रोख्य॑प्रि॒या इव॑ हि
दे॒वाः॥४७॥

आ॒त्म॒न्ना॒त्म॒न्नित्याम॑त्रयत। तस्मै॑ सप्त॒म९ हू॒तः प्र॑त्य॒शृणो॑त्।
स स॒प्तहू॑तोऽभवत्। स॒प्तहू॑तो ह॒ वै ना॒मैषः॑। तव्वाँ
ए॒त९ स॒प्तहू॑त९ सन्त॑म्। स॒प्तहो॑तेत्याच॑ख्यते प॒रोख्ये॑ण।
प॒रोख्य॑प्रि॒या इव॑ हि दे॒वाः। आ॒त्म॒न्ना॒त्म॒न्नित्याम॑त्रयत। तस्मै॑
ष॒ष्ठ९ हू॒तः प्र॑त्य॒शृणो॑त्। स षड्दू॑तोऽभवत्॥४८॥

षड्दू॑तो ह॒ वै ना॒मैषः॑। तव्वाँ ए॒त९ षड्दू॑त९ सन्त॑म्।

षड्भूतेत्याचरष्यते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै पञ्चमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स पञ्चहूतोऽभवत्। पञ्चहूतो ह वै नामैषः। तर्वा एतं
पञ्चहूतं सन्तम्। पञ्चहोतेत्याचरष्यते पुरोख्येण॥४९॥

पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै
चतुर्थं हूतः प्रत्यशृणोत्। स चतुर्हूतोऽभवत्। चतुर्हूतो ह
वै नामैषः। तर्वा एतश्चतुर्हूतं सन्तम्। चतुर्होतेत्याचरष्यते
पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। तमब्रवीत्। त्वै मे
नेदिष्ठं हूतः प्रत्यश्रौषीः। त्वयै नानाख्यातार इति। तस्मान्नु
हैनांश्चतुर्होतार इत्याचरष्यते। तस्माच्छुश्रूषुः पुत्राणां
हृद्यतमः। नेदिष्ठो हृद्यतमः। नेदिष्ठो ब्रह्मणो भवति। य
एवैवैदं॥५०॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोणे। इमन्नो यज्ञमुप याहि विद्वान्।
विश्वा अग्रेऽभियुजो विहत्य। शत्रूयतामा भरा भोजनानि।
अग्रे शर्ध महते सौभगाय। तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु।
सञ्जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व। शत्रूयतामभि तिष्ठा महा
सि। अग्रे यो नोऽभितो जनः। वृको वारो जिघांसति॥१॥

तांस्त्ववृत्रहञ्जहि। वस्वस्मभ्यमा भरा। अग्रे यो
नोऽभिदासति। समानो यश्च निष्ठ्यः। इध्मस्यैव प्रख्यायतः।

मा तस्योच्छेषि किञ्चन। त्वमिन्द्राभिभूरसि। देवो
विज्ञातवीर्यः। वृत्रहा पुरुचेतनः। अप प्राच इन्द्र विश्वाः
अमित्रान्॥२॥

अपापांचो अभिभूते नुदस्व। अपोदीचो अपशूराधुरा च ऊरौ।
यथा तव शर्मन्मदेम। तमिन्द्रवाँजयामसि। महे वृत्राय हन्तवे।
स वृषा वृषभो भुवत्। युजे रथङ्गवेषणं हरिभ्याम्। उप
ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः। विबाधिष्टास्य रोदसी महित्वा।
इन्द्रो वृत्राण्यप्रतीजघ्नवान्॥३॥

हव्यवाहमभिमातिषाहम्। रख्योहणं पृतनासु जिष्णुम्।
ज्योतिष्मन्तन्दीद्यतं पुरन्धिम्। अग्निः स्विष्टकृतमा हुवेम।
स्विष्टमग्ने अभि तत्पृणाहि। विश्वा देव पृतना अभि प्या।
उरुन्नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि। ज्योतिष्मद्धेह्यजरन्न आयुः।
त्वामग्ने हविष्मन्तः। देवं मर्तास ईडते॥४॥

मन्ये त्वा जातवेदसम्। स हव्या वरख्यानुषक्। विश्वानि
नो दुर्गहा जातवेदः। सिन्धुन्न नावा दुरिताऽति पर्षि। अग्ने
अत्रिवन्मनसा गृणानः। अस्माकं बोध्यविता तनूनाम्। पूषा
गा अन्वेतु नः। पूषा रख्यत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः।
पूषेमा आशा अनुवेद सर्वाः॥५॥

सो अस्मां अभयतमेन नेषत्। स्वस्तिदा अघृणिस्सर्ववीरः।
अप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन्। त्वमग्ने सप्रथा असि। जुष्टो

होता वरेण्यः। त्वया यज्ञवितन्वते। अग्नी रख्यांसि सेधति।
शुक्रशौचिरमर्त्यः। शुचिः पावक ईड्यः। अग्ने रख्यां णो
अहंसः॥६॥

प्रति ष्म देव रीषतः। तपिष्ठैरजरो दह। अग्ने हंसि
न्यत्रिणम्। दीद्यन्मर्त्येष्व। स्वे र्वषये शुचिव्रत। आ वात
वाहि भेषजम्। वि वात वाहि यद्रपः। त्वं हि विश्वभेषजः।
देवानान्दूत ईयंसे। द्वाविमौ वातौ वातः॥७॥

आ सिन्धोरा परावतः। दर्व्यं मे अन्य आवातु। परान्यो वातु
यद्रपः। यद्दो वात ते गृहे। अमृतस्य निधिहितः। ततो नो
देहि जीवसे। ततो नो धेहि भेषजम्। ततो नो मह आवह।
वात आवातु भेषजम्। शम्भूर्मयोभूर्नो हृदे॥८॥

प्र ण आयूषि तारिषत्। त्वमग्ने अयासि। अया सन्मनसा
हितः। अया सन् हव्यमूहिषे। अया नो धेहि भेषजम्। इष्टो
अग्निराहुतः। स्वाहाकृतः पिपर्तु नः। स्वगा देवेभ्य इदन्नमः।
कामो भूतस्य भव्यस्य। सम्राडेको विराजति॥९॥

स इदं प्रति पप्रथे। ऋतूनुत्सृजते वशी। कामस्तदग्ने
समवर्तताधि। मनसो रेतः प्रथमय्यंदासीत्। सतो
बन्धुमसंति निरविन्दन्। हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा।
त्वया मन्यो सरथमारुजन्तः। हर्षमाणासो धृषता मरुत्वः।
तिग्मेष्व आयुधा सशिशानाः। उप प्रयन्ति नरो

अ॒ग्निरू॒पाः॥१०॥

म॒न्युर्भ॒गो म॒न्युरे॒वास दे॒वः। म॒न्युर॒होता वरु॑णो वि॒श्ववे॑दाः।
म॒न्युर्वि॑श ईडते दे॒वय॑न्तीः। पा॒हि नो॑ म॒न्यो तप॑सा श्रमे॑ण।
त्वम॑ग्रे व्रत॒भृच्छु॑चिः। दे॒वाः आसा॑दया इ॒ह। अ॒ग्रे ह॒व्याय॑
वोढ॑वे। व्र॒तानु॑बिभ्र॒द्वत॑पा अदा॑भ्यः। यजा॑ नो दे॒वाः
अ॒जर॑स्सु॒वीरः॑। दध॒द्रत्नानि॑ सुविदा॒नो अ॑ग्रे। गो॒पाय॑ नो
जी॒वसे॑ जा॒तवे॑दः॥११॥

च॒र॒ष्षुषो॑ हे॒ते मन॑सो हे॒ते। वाचो॑ हे॒ते ब्र॒ह्म॑णो हे॒ते। यो
मा॑ऽघा॒युरभि॑दास॑ति। तम॑ग्रे मे॒न्या मे॒निङ्कु॑णु। यो मा॑ च॒र॒ष्षुषा॑
यो मन॑सा। यो वा॒चा ब्र॒ह्म॑णाऽघा॒युरभि॑दास॑ति। तया॑ऽग्रे
त्वं मे॒न्या। अ॒मुम॑मे॒निङ्कु॑णु। यत्किञ्चा॒सौ मन॑सा॒ यच्च॑ वा॒चा।
य॒ज्ञैर्जु॑होति॒ यजु॑षा ह॒विर्भिः॑॥१२॥

तन्मृ॒त्युर्निर्ऋ॑त्या स॒र्वि॑दानः। पु॒रादि॑ष्टादाहु॒तीर॑स्य ह॒न्तु।
या॒तुधा॑ना॒ निर्ऋ॑तिरादु॒र॒ख्यः॑। ते अ॑स्य घ्न॒न्त्वन॑तेन स॒त्यम्।
इ॒न्द्रेषि॑ता॒ आज्य॑मस्य म॒ध्नन्तु॑। मा तथ्समृ॑द्धि॒ यद॒सौ
क॒रोति॑। ह॒न्मि ते॒ऽहङ्कु॑तः॒ ह॒विः। यो मे॑ घो॒रम॑चीकृतः।
अपा॑ञ्चौ त उ॒भौ बा॒हू। अप॑न॒ह्याम्या॒स्यम्॥१३॥

अप॑ न॒ह्यामि॑ ते बा॒हू। अप॑ न॒ह्याम्या॒स्यम्। अ॒ग्रेर्दे॒वस्य॑
ब्र॒ह्म॑णा। स॒र्वन्ते॑ऽवधिषङ्कु॒तम्। पु॒राऽमु॒ष्य व॑षट्कारात्।
य॒ज्ञन्दे॒वेषु॑ नस्कृ॒धि। स्वि॑ष्ट॒म॒स्माकं॑ भूयात्। माऽस्मान्प्राप॒न्नरा॑तयः।

अन्ति दूरे स॒तो अ॒ग्ने। भ्रातृ॑व्यस्याभि॒दास॑तः॥१४॥

व॒षट्कारेण॑ व॒ज्रेण॑। कृ॒त्या९ ह॑न्मि कृ॒ताम॑हम्। यो
मा न॒क्तन्दि॑वा सा॒यम्। प्रा॒तश्चाहो॑ नि॒पीय॑ति। अद्या
तमिन्द्र॑ व॒ज्रेण॑। भ्रातृ॑व्यं पा॒दयाम॑सि। इन्द्र॑स्य गृ॒होऽसि॑
तन्त्वा॑। प्रप॑द्ये स॒गुस्साश्वः॑। स॒ह यन्मे॑ अस्ति॒ तेन॑। ईडे
अ॒ग्निर्वि॑प॒श्चित॑म्॥१५॥

गिरा॑ य॒ज्ञस्य॑ सा॒धन॑म्। श्रु॒ष्टीवा॑न॒न्धि॒तावा॑नम्। अ॒ग्ने
श॒केम॑ ते व॒यम्। यम॑न्दे॒वस्य॑ वा॒जिनः॑। अति॒ द्वेषा॑सि
तरे॑म। अ॒वत॑ मा॒ सम॑नसौ॒ समो॑कसौ। सचै॑तसौ
सरै॑तसौ। उ॒भौ मा॑म॒वत॑जा॒तवे॑दसौ। शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑।
स्व॒यङ्कु॑ण्वा॒नस्सु॑गमप्र॒याव॑म्॥१६॥

ति॒ग्मशृ॑ङ्गो वृष॒भश्शो॑शु॒चानः॑। प्र॒त्न९ स॒धस्थ॑मनु पश्य॑मानः।
आ तन्तु॑म॒ग्निर्दिव्य॑न्त॒तान। त्वन्न॑स्तन्तु॒रुत॑ सेतु॒रग्ने। त्वं
पन्था॑ भवसि दे॒व्यानः॑। त्वया॑ऽग्ने पृ॒ष्ठवृ॑यमा॒रुहे॑म। अथा॑
दे॒वैस्स॑ध॒माद॑ मदे॒म। उदु॑त्त॒मं मु॑मुग्धि नः। वि पाशं॑
मध्य॑मश्च॒त। अवा॑ध॒मानि॑ जी॒वसे॑॥१७॥

व॒य९ सो॑म व्र॒ते तवा॑। मन॑स्त॒नूषु॑ बिभ्र॑तः। प्र॒जाव॑न्तो
अशी॑महि। इन्द्रा॑णी दे॒वी सु॑भगा॑ सु॒पत्नी॑। उद॑९शेन
पति॑विद्ये जिगा॒य। त्रि॑९शद॑स्या ज॒घन॑य्यौज॒नानि॑। उ॒पस्थ॑
इन्द्र॑९ स्थवि॑रं बिभर्ति॑। सेना॑ ह॒ नाम॑ पृथि॒वी ध॑नञ्ज॒या।

वि॒श्वव्य॑चा॒ अदि॑तिस्सूर्य॑त्वक्। इन्द्रा॒णी दे॒वी प्रा॒सहा॑
ददा॑ना॥१८॥

सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु। आत्वा॑ऽहार्षम॒न्तर॑भूः।
ध्रुव॑स्ति॒ष्ठावि॑चाचलिः। वि॒शस्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छन्तु। मा
त्वद्रा॒ष्ट्रमधि॑ भ्रशत्। ध्रु॒वा द्यौर्ध्रु॒वा पृ॑थि॒वी। ध्रु॒ववि॑श्वमिद॒ञ्जग॑त्।
ध्रु॒वा ह॒ पर्व॑ता इ॒मे। ध्रु॒वो राजा॑ वि॒शाम॒यम्। इ॒हैवैधि॑ मा
व्य॑थिष्ठाः॥१९॥

पर्व॑त इ॒वावि॑चाचलिः। इन्द्र॑ इवे॒ह ध्रु॒वस्ति॑ष्ठ। इ॒ह रा॒ष्ट्रमु॑
धा॒रय॑। अ॒भिति॑ष्ठ पृ॒तन्य॑तः। अ॒धरे॑ सन्तु शत्र॑वः। इन्द्र॑ इव
वृ॒त्रहा॑ तिष्ठ। अ॒पः र॒खेत्रा॑णि स॒ञ्जय॑न्। इन्द्र॑ ए॒णम॑दीधरत्।
ध्रु॒वन्ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑। तस्मै॑ दे॒वा अधि॑ब्रवन्। अ॒यश्च॒
ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॥२०॥

जुष्टी॑ नरो॒ ब्रह्म॑णा वः पि॒तृणा॑म्। अ॒ख्वम॑व्यय॒न्न कि॒ला॑रिषाथ।
यच्छ॑क्क॒रीषु॑ बृ॒हता॑ रवे॒ण। इन्द्रे॑ शुष्म॒मद॑धाथा वसिष्ठाः।
पा॒वका॑ न॒स्सर॑स्वती। वा॒जैर्भि॒र्वाजि॑नीवती। य॒ज्ञवृ॑ष्टु धि॒या
व॑सुः। सर॑स्वत्य॒भि॒नो नेषि॑ वस्यः। मा प॑स्फ॒रीः प॒यसा॑ मा
न॒ आध॑क्। जु॒षस्व॑ न॒स्सर॑ख्या॒ वेश्या॑ च॥२१॥

मा त्व॒र॒खेत्रा॑ण्य॒रणानि॑ गन्म। वृ॒ञ्जे ह॒विर्न॑मसा ब॒र्हिर्ग्नौ॑।
अया॑मि॒ सु॒गृ॒तव॑ती सुवृ॒क्तिः। अ॒म्य॑खि॒ सद्म॑ स॒दने॑
पृथि॒व्याः। अ॒श्रायि॑ य॒ज्ञस्सूर्ये॑ न च॒ख्युः। इ॒हार्वा॑श्च॒मति॑ ह्वये।

इन्द्रञ्जैत्राय जेतवे। अस्माकमस्तु केवलः। अर्वाञ्चमिन्द्रमुतो
हवामहे। यो गोजिद्धं न जिदंश्च जिद्यः॥२२॥

इमन्नो यज्ञं हवे जुषस्व। अस्य कुर्मो हरिवो मेदिनन्त्वा।
असंमृष्टो जायसे मातृवोश्शुचिः। मन्द्रः कविरुदतिष्ठो
विवस्वतः। घृतेन त्वा वर्धयन्नग्र आहुता धूमस्ते
केतुरभवद्विव श्रितः। अग्निरग्रे प्रथमो देवतानाम्।
सय्यातानामुत्तमो विष्णुरासीत्। यजमानाय परिगृह्य देवान्।
दीर्घयेदं हविरा गच्छतन्नः॥२३॥

अग्निश्च विष्णो तप उत्तमं महः। दीर्घापालेभ्योऽवनतं हि
शक्रा। विश्वैर्देवैर्यज्ञियैस्सर्विदानौ। दीर्घामस्मै यजमानाय
धत्तम्। प्र तद्विष्णुस्तवते वीर्याय। मृगो न भीमः कुचरो
गिरिष्ठाः। यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेषु। अधि खिपयन्ति
भुवनानि विश्वा। नूमर्तो दयते सनिष्यन् यः। विष्णवं
उरुगायाय दाशत्॥२४॥

प्र यस्सत्राचा मनसा यजातै। एतावन्तन्नर्यमा विवासात्।
विचक्रमे पृथिवीमेष एताम्। खेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन्।
ध्रुवासो अस्य कीरयो जनासः। उरुखितिः सुजनिमा
चकार। त्रिदेवः पृथिवीमेष एताम्। विचक्रमे शतर्चसं
महित्वा। प्र विष्णुरस्तु तवसस्तवीयान्। त्वेषं ह्यस्य
स्थविरस्य नाम॥२५॥

होतारश्चित्ररथमध्वरस्य। यज्ञस्ययज्ञस्य केतुः रुशन्तम्।
 प्रत्यर्धिन्देवस्यदेवस्य मुह्य। श्रिया त्वग्निमतिंथिञ्जनानाम्।
 आ नो विश्वाभिरूतिभिस्सजोषाः। ब्रह्म जुषाणो हर्यश्व
 याहि। वरीवृजथस्थविरेभिस्सुशिप्र। अस्मे दधद्वृषणः
 शुष्ममिन्द्र। इन्द्रस्सुवर्षा जनयन्नहानि। जिगायोशिग्भिः
 पृतना अभि श्रीः॥ २६॥

प्रारोचयन्मनवे केतुमुह्यम्। अविन्दज्योतिर्बृहते रणाया।
 अश्विनाववंसे निह्वये वाम्। आ नूनय्यातः सुकृताय
 विप्रा। प्रातर्युक्तेन सुवृता रथेन। उपागच्छतमवसागतन्नः।
 अविष्टन्धीष्वश्विना न आसु। प्रजावद्रेतो अहयन्नो
 अस्तु। आवा॑न्तो॒के तनये॒ तूतु॑जानाः। सुरत्ना॑सो
 देववी॑तिङ्गमेम॥ २७॥

त्वः सोम॑ क्रतु॑भिस्सुक्रतु॑र्भूः। त्वदन्द्रखैस्सुद॒ख्यो विश्व॑वे॒दाः।
 त्ववृ॑षा वृष॒त्वेभि॑र्मह॒ित्वा। द्युम्नेभि॑र्द्युम्य॒भवो नृ॑च॒ख्याः।
 अषा॑ढय्यु॒त्सु पृत॑नासु प॒प्रिम्। सुव॑र्षाम॒प्स्वावृ॑जन॑स्य
 गो॒पाम्। भरे॑षुजाः सु॒खि॒तिः सु॒श्रव॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वाम॑नु
 मदे॑म सोम। भवा॑ मि॒त्रो न शे॒व्यो घृ॒तासु॑तिः। विभू॑तद्युम्न
 ए॒व या उ॑ स॒प्रथाः॥ २८॥

अधा॑ ते विष्णो वि॒दुषा॑ चि॒दृध्यः॑। स्तोमो॑ यज्ञस्य॒ राध्यो॑
 ह॒विष्म॑तः। यः पू॒र्व्याय॑ वे॒धसे॑ नवी॑यसे। सु॒मज्जा॑नये
 विष्ण॑वे ददा॑शति। यो जा॒तम॑स्य म॒हतो म॒हि ब्रवा॑त्। सेदु॒

श्रवोभिर्युज्यंश्चिदभ्यसत्। तमुं स्तोतारः पूर्व्ययँथा विद
ऋतस्य। गर्भं हविषां पिपर्तन। आऽस्य जानन्तो नाम
चिद्विवक्तन। बृहते विष्णो सुमतिं भजामहे॥२९॥

इमा धाना घृतस्रुवः। हरीं इहोपवर्षतः। इन्द्रं सुखतमे
रथे। एष ब्रह्मा प्रतेमहे। विदथे शंसिषं हरीं। य ऋत्वियः
प्रते वन्वे। वनुषो हर्यतं मदम्। इन्द्रो नाम घृतन्नयः।
हरिभिश्चारु सेचते। श्रुतो गुण आ त्वा विशन्तु॥३०॥

हरिवर्षसङ्गिरः। आचर्षणिप्रा वृषभो जनानाम्। राजा
कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः। स्तुतश्रवस्यन्नवसोपमद्रिक्। युक्ता
हरी वृषणायाह्यर्वाङ्। प्र यथ्सिन्धवः प्रसवय्यँदायन्।
आपस्समुद्रं रथ्येव जग्मुः। अतश्चिदिन्द्रस्सदसो वरीयान्।
यदीं सोमः पृणति दुग्धो अंशुः। ह्वयामसि त्वेन्द्र
याह्यर्वाङ्॥३१॥

अरन्ते सोमस्तनुवे भवाति। शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु।
प्रास्मां अव पृतनासु प्रयुत्सु। इन्द्राय सोमः प्रदिवो
विदानाः। ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः। प्रयम्यमाणान्प्रति षू
गृभाया। इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णाः। अहेडमान उपयाहि
यज्ञम्। तुभ्यं पवन्त इन्द्रवस्सुतासः। गावो न वञ्चिन्थस्वमोको
अच्छ॥३२॥

इन्द्रा गंहि प्रथमो यज्ञियांनाम्। या ते काकुत्सुकृता या
वरिष्ठा। यया शश्वत्पिबसि मध्वं ऊर्मिम्। तया पाहि प्र ते

अध्वर्युरस्थात्। सन्ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गव्युः। प्रातर्युजा
 वि बोधय। अश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये।
 प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वम्। पुरा गृध्रादररुषः पिबाथः।
 प्रातर्हि यज्ञमश्विना दधाते। प्रशंसन्ति कवयः पूर्वभाजः।
 प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत। न सायमस्ति देव्या अजुष्टम्।
 उतान्यो अस्मद्यजते विचायः। पूर्वः पूर्वं यजमानो
 वर्नीयान्॥ ३३॥

नक्तञ्जाताऽस्योषधे। रामे कृष्णे असिंक्रि च। इदं रजनि
 रजय। किलासं पलितञ्च यत्। किलासञ्च पलितञ्च। निरितो
 नाशया पृषत्। आ नस्स्वो अश्नुताव्वर्णः। परां श्वेतानि
 पातय। असितन्ते निलयनम्। आस्थानमसितन्तव॥ ३४॥

असिंक्रियस्योषधे। निरितो नाशया पृषत्। अस्थिजस्य
 किलासस्य। तनूजस्य च यत्त्वचि। कृत्यया कृतस्य ब्रह्मणा।
 लख्ष्मं श्वेतमनीनशम्। सरूपा नाम ते माता। सरूपो नाम
 ते पिता। सरूपाऽस्योषधे सा। सरूपमिदङ्गुधि॥ ३५॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम्। अस्मिन्भरे नृतमव्वजसातौ।
 शृण्वन्तमुग्रमृतये समथ्सु। घ्नन्तव्वृत्राणि सञ्जितन्धनानाम्।
 धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु। नि वो वना जिहते
 यामं नो भिया। कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः। युधे
 यदुग्रा! ॥ पृषतीरयुगध्वम्। प्रवेपयन्ति पर्वतान्। विविञ्चन्ति

वनस्पतीन्॥ ३६॥

प्रोवारत मरुतो दुर्मदा इव। देवासस्सर्वया विशा। पुरुत्रा
हि सदृङ्गसि। विशो विश्वा अनु प्रभु। समथ्सु त्वा हवामहे।
समथस्वग्निमवसे। वाजयन्तो हवामहे। वाजेषु चित्रराधसम्।
सङ्गच्छध्वं सव्वदध्वम्। सव्वो मनांसि जानताम्॥ ३७॥

देवा भाग्यंथा पूर्वे। सज्जानाना उपासत। समानो
मत्रस्समितस्समानी। समानं मनस्सह चित्तमेषाम्।
समानङ्केतो अभि स रभध्वम्। संज्ञानेन वो हविषा
यजामः। समानी व आकूतिः। समाना हृदयानि वः।
समानमस्तु वो मनः। यथा वस्सुसहासति॥ ३८॥

संज्ञानत्रस्वैः। संज्ञानमरणैः। संज्ञानमश्विना युवम्।
इहास्मासु नियच्छतम्। संज्ञानं मे बृहस्पतिः। संज्ञानं
सविता करत्। संज्ञानमश्विना युवम्। इह मह्यन्नि यच्छतम्।
उपं च्छायामिव घृणैः। अगन्म शर्म ते वयम्॥ ३९॥

अग्ने हिरण्यसन्दृशः। अदब्धेभिस्सवितः पायुभिद्वम्।
शिवेभिर्द्य परिपाहि नो गयम्। हिरण्यजिह्वस्सुविताय
नव्यसे। रख्या मार्किर्नो अघशंस ईशत। मदेमदे हि
नो ददुः। यूथा गवामृजुक्रतुः। सङ्गभाय पुरुशता। उभया
हस्त्या वसु। शिशीहि राय आ भर॥ ४०॥

शिप्रिन्वाजानां पते। शचीवस्तव दंसना। आ तू न

इन्द्र भाजय। गोष्वश्वेषु शुभ्रुषु। सहस्रेषु तुवीमघा। यद्देवा
देवहेडनम्। देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
यूयम्। ऋतस्यर्तेन मुञ्चत। ऋतस्यर्तेनादित्याः॥४१॥

यजत्रा मुञ्चतेह मा। यज्ञैर्वो यज्ञवाहसः। आशिख्यन्तो
न शेकिम। मेदस्वता यजमानाः। स्रुचाऽऽज्येन जुह्वतः।
अकामा वो विश्वेदेवाः। शिख्यन्तो नोप शेकिम। यदि दिवा
यदि नक्तम्। एन एनस्योकरत्। भूतं मा तस्माद्भव्यश्च॥४२॥

द्रुपदादिव मुञ्चतु। द्रुपदादिवेन्मुमुचानः। स्विन्नस्नात्वी
मलादिव। पूतं पवित्रेणेवाज्यम्। विश्वे मुञ्चन्तु मैनसः।
उद्वयन्तमसस्परि। पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवन्देवत्रा
सूर्यम्। अगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥४३॥

वृषासो अशुः पवते हविष्मान्थसोमः। इन्द्रस्य भाग
ऋतयुश्शतायुः। स मा वृषाणवृषभङ्कणोतु। प्रियविंशा
सर्ववीरश्च सुवीरम्। कस्य वृषा सुते सचा। नियुत्वान्वृषभो
रणत्। वृत्रहा सोमपीतये। यस्ते शृङ्ग वृषोनपात्।
प्रणपात्कुण्डपाय्यः। न्यस्मिन्दध्र आ मनः॥४४॥

तश्च सध्रीचीरूतयो वृष्ण्यानि। पौंस्यानि नियुतस्सश्चुरिन्द्रम्।
समुद्रन्न सिन्धव उक्थशुष्माः। उरुव्यचसङ्गिर आ विशन्ति।
इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गाः। अपः प्रैरयन्थसगरस्य
बुध्नात्। यो अख्येणेव चक्रिया शचीभिः। विष्वक्तस्तम्भं

पृथिवीमुत द्याम्। अख्षोदयच्छवसा ख्वामबुधम्।
वार्णवातस्तविषीभिरिन्द्रः॥४५॥

दृढान्यौघादुशमान् ओजः। अवाभिनत्कुभः पर्वतानाम्।
आ नो अग्ने सुकेतुना। रयिद्विंश्वायुपोषसम्। मर्डीकन्धेहि
जीवसे। त्वं सोम महे भगम्। त्वय्यूनं ऋतायते।
दख्यन्दधासि जीवसे। रथय्युञ्जते मरुतश्शुभे सुगम्। सूरौ
न मित्रावरुणा गविष्टिषु॥४६॥

रजांसि चित्रा विचरन्ति तन्यवः। दिवस्सम्राजा
पयसा न उख्यतम्। वाचं सुमित्रावरुणाविरावतीम्।
पर्जन्यश्चित्रावदति त्विषीमतीम्। अत्रा वसत मरुतस्सुमायया।
द्यावृषयतमरुणामरेपसम्। अयुक्त सप्त शुन्यवः। सूरौ
रथस्य नृप्रियः। ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः। वहिष्ठेभिर्विहरन्
यासि तन्तुम्॥४७॥

अवव्ययन्नसितन्देव वस्वः। दविध्वतो रश्मयस्सूर्यस्य।
चर्मवावाधुस्तमो अप्स्वन्तः। पर्जन्याय प्र गायत।
दिवस्पुत्राय मीढुषे। स नो यवसमिच्छतु। अच्छा
वद तवसङ्गीर्भिराभिः। स्तुहि पर्जन्यन्नमसाऽऽविवास।
कनिक्रदद्वृषभो जीरदानुः। रेतो दधात्वोषधीषु गर्भम्॥४८॥

यो गर्भमोषधीनाम्। गवाङ्गुणोत्यर्वताम्। पर्जन्यः
पुरुषीणाम्। तस्मा इदास्ये हविः। जूहोता मधुमत्तमम्।

इडाँनस्सय्यँतङ्करत्। तिस्रो यदग्रे शरदस्त्वामित्। शुचिँड्वृतेन
शुचयस्सपर्यन्। नामानि चिदधिरे यज्ञियानि। असूदयन्त
तनुवस्सुजाताः॥४९॥

इन्द्रश्च नश्शुनासीरौ। इमय्यँजं मिमिख्यतम्। गर्भन्धत्तः
स्वस्तये। ययोरिदद्विँश्वं भुवनमा विवेश। ययोरानन्दो
निहितो महश्च। शुनासीरावृतुभिस्सद्विँदानौ। इन्द्रवन्तो
हविरिदञ्जुषेथाम्। आघाये अग्निमिन्धते। स्तृणन्ति
बर्हिर्ननुषक्। येषामिन्द्रो युवा सखा। अग्न इन्द्रश्च
मेदिना। हथो वृत्राण्यप्रति। युवः हि वृत्रहन्तमा। याभ्याः
सुवरजयन्नग्र एव। यावातस्थतुर्भुवनस्य मध्यै। प्रचर्षणी
वृषणा वज्रबाहू। अग्नी इन्द्रावृत्रहणा हुवे वाम्॥५०॥

उत नः प्रिया प्रियासु। सप्तस्वसा सुजुष्टा। सरस्वती
स्तोम्याऽभूत्। इमा जुह्वानायुष्मदा नमोभिः। प्रति स्तोमः
सरस्वति जुषस्व। तव शर्मन्प्रियतमे दधानाः। उपस्थेयाम
शरणन्न वृष्यम्। त्रिणि पदा विचक्रमे। विष्णुर्गोपा अदाभ्यः।
ततो धर्माणि धारयन्॥५१॥

तदस्य प्रियमभि पाथौ अश्याम्। नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था। विष्णोः पदे परमे मध्व
उत्सः। ऋत्वादा अस्थु श्रेष्ठः। अद्य त्वा वन्वन्थसुरेक्णाः।
मर्त आनाश सुवृक्तिम्। इमा ब्रह्म ब्रह्मवाह। प्रिया त आ

ब॒र्हिस्सी॑द। वी॒हि सू॒र पु॒रोडा॑शम्॥५२॥

उप॑ नस्सू॒नवो॑ गि॒रः। शृ॒ण्वन्त्व॒मृत॑स्य॒ ये। सु॒मृडी॒का भ॑वन्तु
नः। अ॒द्या नो॑ दे॒व स॒वितः॑। प्र॒जाव॑त्सा॒वीस्सौ॑भ॒गम्। परा॑
दु॒ष्प्रि॒यः सु॒व। वि॒श्वानि॑ दे॒व स॒वितः॑। दुरि॑तानि॒ परा॑ सु॒व।
यद्भ॒द्रन्त॑न्म॒ आ सु॑व। शुचि॑म॒र्कैर्बृ॑ह॒स्पति॑म्॥५३॥

अ॒ध्व॒रेषु॑ नमस्यत। अ॒ना॒म्योज॑ आ च॒के। या धा॒रय॑न्त
दे॒वा सु॒द॒ख्या द॒ख्य॑पिता॒रा। अ॒सुर्या॑य॒ प्रम॑ह॒सा। स इ॒त्
खेति॑ सु॒धित॑ ओ॒क॑सि॒ स्वे। तस्मा॑ इ॒डा पि॒न्वते॑ वि॒श्वदा॑नीं।
तस्मै॑ वि॒शस्स्व॒यमे॒वान॑मन्ति। यस्मि॑न्ब्र॒ह्मा रा॒ज॑नि॒ पूर्वं॑ ए॒ति।
सकृ॑तिमिन्द्र॒ सच्यु॑तिम्। सच्यु॑ति॒ञ्घन॑च्युतिम्॥५४॥

क॒नात्का॒भान्न॑ आ भ॒र। प्र॒य॒प्स्यन्नि॑व॒ स॒क्थ्यौ॑। वि न॑ इन्द्र॒
मृ॒धो ज॑हि। कनी॑खुनदिव॒ सा॒पय॑न्। अ॒भि न॒स्सु॒ष्टुति॑त्रय।
प्र॒जाप॑तिस्त्रि॒याय्यँ॑शः। मु॒ष्कयो॑रदधा॒त्सप॑म्। का॒मस्य॑
तृ॒प्ति॑मान॒न्दम्। तस्या॑ग्ने॒ भा॒जये॒ह मा॑। मोदः॑ प्र॒मोद॑
आ॒न॒न्दः॥५५॥

मु॒ष्कयो॑र्निहि॒तस्स॑पः। सृ॒त्वेव॑ का॒मस्य॑ तृ॒प्याणि॑। द॒खि॑णानां
प्रति॑ग्रहे। म॒न॑सश्चित्तमाकृ॒तिम्। वा॒चस्स॒त्यम॑शीमहि।
प॒शूना॑ रूपम॒न्नस्य॑। यश॑श्श्रीश्श्र॒यता॑ म॒रि॒यि। यथा॑ऽहम॒स्या
अ॒तृ॒पः स्त्रि॒यै पु॒मान्। यथा॑ स्त्री तृ॒प्यति॑ पु॒ंसि प्रि॒ये प्रि॒या।
ए॒वं भ॒गस्य॑ तृ॒प्याणि॑॥५६॥

य॒ज्ञस्य॑ का॒म्यः प्रि॒यः। ददा॒मीत्य॑ग्निर्व॒दति॑। तथेति॑ वा॒युरा॑ह
तत्। ह॒न्तेति॑ स॒त्यश्च॒न्द्रमाः॑। आ॒दित्य॑स्स॒त्यमो॑मिति॑।
आप॒स्तथ्स॒त्यमा भ॑रन्। यशो॑ य॒ज्ञस्य॑ द॒र्षिणा॑म्। अ॒सौ
मे॒ काम॑स्समृ॒द्धता॑म्। न हि स्प॒शम॑वि॒दन्न॒न्यम॑स्मात्।
वै॒श्वान॒रात्पु॑र॒णुता॑र॒मग्नेः॑॥ ५७ ॥

अथे॑ममन्थन्नमृतममू॒राः। वै॒श्वान॒रङ्ख्वे॑त्रजित्या॒य दे॒वाः।
येषा॑मि॒मे पूर्वे॑ अ॒र्मास॑ आसन्। अ॒यूपा॑स्सद्य॒ विभृ॑ता पुरू॒णि।
वै॒श्वान॒र त्वया॑ ते नु॒त्ताः। पृ॒थि॒वीम॒न्याम॑भि॒तस्थु॑र्जना॒सः।
पृ॒थि॒वीं मा॒तरं॑ म॒हीम्। अ॒न्तरि॑ख्यमु॒प ब्रु॒वे। बृ॒हती॑मू॒तये॑
दि॒वम्। वि॒श्वं बि॒भर्ति॑ पृ॒थि॒वी॥ ५८ ॥

अ॒न्तरि॑ख्यं प॒प्रथे॑। दु॒हे द्यौर्बृ॒हती॑ प॒यः। न ता न॑शन्ति॒ न
द॑भाति॒ तस्करः॑। नैना॑ अ॒मित्रो॑ व्य॒थिरा॑द॒धर्ष॑ति। दे॒वाश्च॒
याभि॑र्य॒जते॑ ददा॒ति च। ज्यो॑गिताभि॒स्सच॑ते गो॒प॒तिस्स॒ह।
न ता अ॒र्वा रे॒णुक॑काटो अश्नुते। न सङ्॑स्कृतत्रमु॒प य॑न्ति॒
ता अ॒भि। उ॒रुगा॑यमभय॒न्तस्य॑ ता अ॒नु। गा॒वो म॒र्त्यस्य॑ वि
च॑रन्ति॒ यज्व॑नः॥ ५९ ॥

रात्री॑ व्य॒ख्यदा॑यती। पु॒रु॒त्रा दे॒व्यख्य॑भिः। वि॒श्वा अ॒धि
श्रि॒योऽधि॑ता। उ॒प ते गा॑ इ॒वाक॑रम्। वृ॒णीष्व॑ दु॒हित॑र्दिवः।
रात्री॑ स्तोम॒न्न जि॒ग्युषी॑। दे॒वीष्वँच॑म॒जन॑यन्त दे॒वाः।
ता॒र्वि॒श्वरू॑पाः प॒शवो॑ वदन्ति। सा नो॑ म॒न्त्रेष॑मूर्ज॒न्दुहा॑ना।

धेनुर्वागस्मानुप सुष्टुतैतुं॥६०॥

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि। राष्ट्रीं देवानां त्रिषसादं मन्द्रा।
चतस्र ऊर्जन्दुदुहे पयांसि। क्वं स्विदस्याः परमञ्जगाम।
गौरी मिमाय सलिलानि तख्णती। एकपदी द्विपदी सा
चतुष्पदी। अष्टापदी नवपदी बभूवुषीं। सहस्राखरा परमे
व्योमन्। तस्यां समुद्रा अधि विखरन्ति। तेन जीवन्ति
प्रदिशश्चतस्रः॥६१॥

ततः खरत्यखरम्। तद्विश्वमुप जीवति। इन्द्रासूरा
जनयन्विश्वकर्मा। मरुत्वां अस्तु गणवान्सजातवान्।
अस्य सुषा श्वशुरस्य प्रशिष्टिम्। सपत्ना वाचं
मनसा उपासताम्। इन्द्रस्सूरो अतरद्रजांसि। सुषा
सपत्ना श्वशुरोऽयमस्तु। अयं शत्रूञ्जयतु जरहृषाणः।
अयव्राजञ्जयतु वाजसातौ। अग्निः ख्वत्रभृदनिभृष्टमोजः।
सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानस्समिधान उग्रः।
आऽन्तरिख्वमरुहदगुन्द्याम्॥६२॥

वृषाऽस्य शुर्वृषभाय गृह्यसे। वृषाऽयमुग्रो नृचख्यसे। दिव्यः
कर्मण्यो हितो बृहन्नाम। वृषभस्य या ककुत्। विष्वान्
विष्णो भवतु। अयय्यो मामको वृषा। अथो इन्द्र इव
देवेभ्यः। वि ब्रवीतु जनैभ्यः। आयुष्मन्तर्वचस्वन्तम्। अथो
अधिपतिर्विशाम्॥६३॥

अस्याः पृथिव्या अध्यर्खम्। इममिन्द्र वृषभङ्कुणु।
यस्सुशृङ्गस्सुवृषभः। कल्याणो द्रोण आहितः। कार्षीवल
प्रगाणेन। वृषभेण यजामहे। वृषभेण यजमानाः। अक्रूरेणेव
सर्पिषा। मृधश्च सर्वा इन्द्रेण। पृतनाश्च जयामसि॥६४॥

यस्यायमृषभो हविः। इन्द्राय परिणीयते। जयाति
शत्रुमायन्तम्। अथो हन्ति पृतन्यतः। नृणामहं प्रणीरसत्।
अग्रं उद्भिन्दतामसत्। इन्द्र शुष्मन्तनुवा मेरयस्व। नीचा
विश्वा अभितिष्ठाभिमातीः। नि शृणीह्याबाधय्यो नो अस्ति।
उरुत्रो लोकङ्कुणिहि जीरदानो॥६५॥

प्रेह्यभि प्रेहि प्र भरा सहस्व। मा विवेनो वि शृणुष्व।
जनैषु। उदीडितो वृषभ तिष्ठ शुष्मैः। इन्द्र शत्रून्पुरो अस्माकं
युध्य। अग्रे जेता त्वञ्जया। शत्रून्सहस ओजसा। वि शत्रून्
विमृधो नुद। एतन्ते स्तोमन्तुविजात विप्रः। रथन्न धीरस्स्वपा
अतर्खम्। यदीदग्रे प्रतित्वन्देव हर्याः॥६६॥

सुवर्वतीरुप एना जयेम। यो घृतेनाभिमानितः। इन्द्र जैत्राय
जज्ञिषे। स नस्सङ्कासु पारया। पृतनासाह्येषु च। इन्द्रो
जिगाय पृथिवीम्। अन्तरिर्ख्य सुवर्महत्। वृत्रहा पुरुचेतनः।
इन्द्रो जिगाय सहसा सहासि। इन्द्रो जिगाय पृतनानि
विश्वा॥६७॥

इन्द्रो जातो वि पुरो रुरोज। स नः परस्पा वरिवः कृणोतु।

अ॒यङ्क॒तुरगृ॑भीतः। वि॒श्व॒जिदु॒द्भिदि॒त्सोमः॑। ऋषि॒र्विप्रः॑
काव्ये॑न। वा॒युर॑ग्रेगा य॒ज्ञप्रीः॑। सा॒कङ्ग॒न्मन॑सा य॒ज्ञम्।
शि॒वो नि॒युद्भि॑श्शि॒वाभिः॑। वा॒यो शु॒क्रो अ॑यामि ते। म॒ध्वो
अ॒ग्र॒न्दि॒र्विष्टि॑षु॥६८॥

आ या॑हि सोम॑ पीतये। स्वा॒रु॒हो दे॒व नि॒यु॒त्वंता॑। इ॒ममि॑न्द्र
व॒र्धय॑ र॒ख्यत्रि॒याणा॑म्। अ॒यव्वि॑शाव्वि॑शपतिरस्तु॑ राजा॑। अ॒स्मा
इ॒न्द्र म॑हि॒ वर्चा॑सि धेहि। अ॒व॒र्च॒सङ्क॑णुहि शत्रु॑मस्य। इ॒ममा
भ॑ज॒ ग्रामे॑ अ॒श्वेषु॑ गोषु॑। नि॒र॒मुं भ॑ज॒ योऽमि॑त्रो॑ अस्य। व॒र्ष्मन्
र॒ख्यत्र॑स्य॒ क॒कुभि॑ श्रयस्व। ततो॑ न उ॒ग्रो वि॑ भ॒जा व॑सूनि॥६९॥

अ॒स्मे द्या॑वापृथि॒वी भू॑रि॒ वाम॑म्। स॒न्दु॒हाथा॑ङ्घ्रि॒र्मदु॑घे॒व
धे॒नुः। अ॒यं राजा॑ प्रि॒य इ॒न्द्रस्य॑ भूयात्। प्रि॒यो
गवा॑मोष॑धीनामु॒तापा॑म्। यु॒नज्मि॑ त उ॒त्तरा॑वन्त॒मिन्द्र॑म्। येन॑
जया॑सि॒ न परा॑ जया॑सै। स त्वा॑ऽकरे॒कवृष॑भ॒स्वना॑म्।
अथो॑ राज॒न्नुत्त॑मं मा॒न॒वाना॑म्। उ॒त्तर॑स्त्वम॒धरे॑ ते स॒पत्नाः॑।
ए॒कवृषा॑ इ॒न्द्रस॑खा जिगी॒वान्॥७०॥

वि॒श्वा आ॑शाः॑ पृ॒तना॑स्स॒ञ्जय॑ञ्जयन्। अ॒भि ति॑ष्ठ
शत्रू॑य॒तस्स॑ह॒स्व। तुभ्यं॑ भ॒रन्ति॑ र॒ख्यत॑यो॒ यवि॑ष्ठ। ब॒लिम॑ग्रे
अ॒न्ति॒त॒ ओत॑ दू॒रात्। आ भ॑न्दि॒ष्ठस्य॑ सु॒म॒तिश्चि॑कि॒द्धि।
बृ॒हत्ते॑ अ॒ग्रे म॑हि॒ शर्म॑ भ॒द्रम्। यो दे॒ह्यो अ॑न॒मय॑द्वध॒स्त्रैः।
यो अ॑र्य॒पत्नी॑रुष॒सश्च॑का॒र। स नि॒रु॒ध्या न॑हु॒षो य॒हो अ॒ग्निः।

विशंश्चक्रे बलिहृतस्सहोभिः॥७१॥

प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्त्यान्। आविर्यस्मै चारुतरो बभूथ।
ईडेन्यो वपुष्यो विभावा। प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम्।
ब्रह्मज्येष्ठा वीर्या संभृतानि। ब्रह्माग्ने ज्येष्ठन्दिवमा तंतान।
ऋतस्य ब्रह्म प्रथमोत जज्ञे। तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुङ्कः।
ब्रह्म स्रुचो घृतवतीः। ब्रह्मणा स्वरवो मिताः॥७२॥

ब्रह्म यज्ञस्य तन्तवः। ऋत्विजो ये हविष्कृतः।
शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणाः सन्ददृश्रिरे। चषालवन्तस्स्वरवः
पृथिव्याम्। ते देवासस्स्वरवस्तस्थिवाः संः। नमस्सखिभ्यस्सन्नाम्नाऽ
अभिभूरग्निरंतरद्रजांसि। स्पृधो विहत्य पृतना अभिश्रीः।
जुषाणो म आहुतिं मामहिष्ट। हत्वा सपत्नान् वरिवस्करन्नः।
ईशानन्त्वा भुवनानामभिश्चियम्। स्तौम्यग्र उरुकृतः
सुवीरम्। हविर्जुषाणस्सपत्नाः अभिभूरसि। जहि शत्रूः
रप मृधो नुदस्व॥७३॥

स प्रत्नवन्नवीयसा। अग्ने द्युम्नेन सय्यतां। बृहत्तन्थ भानुना।
नवन्तु स्तोममग्रये। दिवश्शयेनाय जीजनम्। वसोः
कुविद्वनाति नः। स्वारुहा यस्य श्रियो दृशे। रयिर्वीरवतो
यथा। अग्ने यज्ञस्य चेततः। अदाभ्यः पुरएता॥७४॥

अग्निर्विशां मानुषीणाम्। तूर्णी रथस्सदा नवः। नवः सोमाय
वाजिनै। आज्यं पयसोऽजनि। जुष्टः शुचितमव्वसु। नवः

सोम जुषस्व नः। पीयूषस्येह तृष्णुहि। यस्तै भाग ऋता वयम्। नवस्य सोम ते वयम्। आ सुमतिर्वृणीमहे॥७५॥

स नो रास्व सहस्रिणः। नवः हविर्जुषस्व नः। ऋतुभिस्सोम भूतमम्। तदङ्ग प्रतिहर्य नः। राजन्सोम स्वस्तये। नवः स्तोमन्नवः हविः। इन्द्राग्निभ्यान्नि वैदया। तज्जुषेताः सचेतसा। शुचिन्नु स्तोमन्नवजातमद्या। इन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥७६॥

उभा हि वाः सुहवा जोहवीमि। ता वाजः सद्य उशते धेष्ठा। अग्निरिन्द्रो नवस्य नः। अस्य हव्यस्य तृप्यताम्। इह देवौ सहस्रिणौ। यज्ञन्न आ हि गच्छताम्। वसुमन्तः सुवर्विदम्। अस्य हव्यस्य तृप्यताम्। अग्निरिन्द्रो नवस्य नः। विश्वान्देवाः स्तर्पयत॥७७॥

हविषोऽस्य नवस्य नः। सुवर्विदो हि जज्ञिरे। एदं बर्हिस्सुष्टरीमा नवेन। अयय्यंज्ञो यजमानस्य भागः। अयं बभूव भुवनस्य गर्भः। विश्वे देवा इदमद्यागमिष्ठाः। इमे नु द्यावापृथिवी समीची। तन्वाने यज्ञं पुरुपेशसन्धिया। आऽस्मै पृणीतां भुवनानि विश्वा। प्रजां पुष्टिममृतन्नवेन॥७८॥

इमे धेनू अमृतय्यै दुहाते। पयस्वत्युत्तरामेतु पुष्टिः। इमय्यंज्ञञ्जुषमाणे नवेन। समीची द्यावापृथिवी घृताची। यविष्ठो हव्यवाहनः। चित्रभानुर्घृतासुतिः। नवजातो वि

रौचसे। अग्ने तत्तै महित्वनम्। त्वमग्ने देवताभ्यः। भागे देव
न मीयसे॥७९॥

स एना विद्वान् यरख्यसि। नवः३ स्तोमञ्जुषस्व
नः। अग्निः प्रथमः प्राश्नातु। स हि वेद यथा
हविः। शिवा अस्मभ्यमोषधीः। कृणोतु विश्वचर्षणिः।
भद्रान्नश्श्रेयस्समनैष्ट देवाः। त्वयाऽवसेन समशीमहि
त्वा। स नो मयोभूः पितो आ विशस्व। शन्तोकाय
तनुवे॑ स्योनः। एतमु त्यं मधुना सय्यु॑तय्य॑वम्। सरस्वत्या
अधि॑म॒नाव॑चर्कृषुः। इन्द्र॑ आसी॒त्सीर॑पति॒श्शत॑क्रतुः। की॒नाशा॑
आसन्म॒रुत॑स्सु॒दान॑वः॥८०॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

प्रा॒णो र॑रखति॒ विश्व॑मेज॑तु। इर्यो॑ भू॒त्वा बहु॑धा ब॒हूनि॑।
स इ॒त्सर्व॑व्या॒नशे॑। यो दे॒वो दे॒वेषु॑ वि॒भूर॑न्तः। आवृ॑दू॒दात्
रखे॑त्रिय॒ध्वग॑द्वृषा॑। तमि॒त्प्रा॑णं॒ मन॑सोप॒ शि॒रख॑त।
अग्र॑न्दे॒वाना॑मि॒दम॑न्तु नो ह॒विः। मन॑स॒श्चित्ते॑दम्। भू॒तं
भव्य॑श्च गु॒प्यते॑। तद्धि दे॒वेष्व॑ग्रि॒यम्॥१॥

आ न॑ एतु पुरश्चरम्। सह दे॒वैरि॒म॑ ह॒वम्।
मन॑श्श्रेय॑सि॒श्रेय॑सि। कर्म॑न् य॒ज्ञप॑ति॒न्दध॑तु। जुषता॑ मे
वा॒गिद॒॑ ह॒विः। वि॒राड्दे॒वी पु॒रोहि॑ता। ह॒व्यवा॑डन॒पायि॑नी।
यया॑ रू॒पाणि॑ बहु॒धा व॑दन्ति। पेशा॒॑सि दे॒वाः प॑र॒मे ज॒नित्रे॑।

सा नो विराडनपस्फुरन्ती॥२॥

वाग्देवी जुषतामिदं हविः। चख्युर्देवानाञ्ज्योतिरमृते
न्यक्तम्। अस्य विज्ञानाय बहुधा निर्धायते। तस्य
सुम्रमंशीमहि। मा नो हासीद्विचख्यणम्। आयुरिन्नः
प्रतीर्यताम्। अनन्धाश्चख्युषा वयम्। जीवा ज्योतिरशीमहि।
सुवज्योतिरुतामृतम्। श्रोत्रेण भद्रमुत शृण्वन्ति सत्यम्।
श्रोत्रेण वाचं बहुधोद्यमानाम्। श्रोत्रेण मोदंश्च महंश्च श्रूयते।
श्रोत्रेण सर्वा दिश आ शृणोमि। येन प्राच्या उत दक्षिणा।
प्रतीच्यै दिशश्शृण्वन्त्युत्तरात्। तदिच्छ्रोत्रं बहुधोद्यमानम्।
अरान्न नेमिः परि सर्वं बभूव॥३॥

उदेहि वाजिन्यो अस्यप्स्वन्तः। इदं राष्ट्रमा विश
सूनृतावत्। यो रोहितो विश्वमिदञ्जानं। स नो
राष्ट्रेषु सुधितान्दधातु। रोहंरोहं रोहित आरुरोह।
प्रजाभिर्वृद्धिञ्जनुषामुपस्थम्। ताभिस्संरब्धो अविदथ्यदुर्वीः।
गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाऽहाः। आऽहाऽषीद्राष्ट्रमिह रोहितः।
मृधो व्यास्थदभयन्नो अस्तु ॥४॥

अस्मभ्यन्द्यावापृथिवी शक्नोतीभिः। राष्ट्रन्दुहाथामिह रेवतीभिः।
विमंमज्ञ रोहितो विश्वरूपः। समाचक्राणः प्ररुहो रुहंश्च।
दिवङ्गत्वाय महता महिम्ना। वि नो राष्ट्रमुनत्तु पयसा
स्वेन। यास्ते विशस्तपसा सं बभूवुः। गायत्रवँत्समनु तास्त

आऽगुः। तास्त्वा विंशन्तु महसा स्वेन। सं माता पुत्रो
अभ्येतु रोहितः॥५॥

यूयमुग्रा मरुतः पृश्निमातरः। इन्द्रेण सयुजा प्रमृणीथ
शत्रून्। आ वो रोहितो अशृणोदभिद्यवः। त्रिसंतासो
मरुतस्स्वादुसम्मुदः। रोहितो द्यावापृथिवी जंजान।
तस्मिंस्तन्तुं परमेष्ठी तंतान। तस्मिञ्छिश्रिये अज
एकपात्। अदृहद्द्यावापृथिवी बलेन। रोहितो द्यावापृथिवी
अदृहत्। तेन सुवस्स्तभितन्तेन नाकः॥६॥

सो अन्तरिख्ये रजसो विमानः। तेन देवास्सुवरन्विन्दन्।
सुशेवन्त्वा भानवो दीदिवांसम्। समग्रासो जुहो जातवेदः।
उख्यन्ति त्वा वाजिनमा घृतेन। ससमग्रे युवसे भोजनानि।
अग्ने शर्ध महते सौभगाय। तव द्युमन्युत्तमानि सन्तु।
सञ्जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व। शत्रूयतामभि तिष्ठा
महांसि॥७॥

पुनर्न इन्द्रो मघवा ददातु। धनानि शक्रो धन्यस्सुराधाः।
अर्वाचीनङ्कणुताय्यांचितो मनः। श्रुष्टी नो अस्य हविषो
जुषाणः। यानि नोऽजिनन्धनानि। जहर्थ शूर मन्युना।
इन्द्रानुविन्द नस्तानि। अनेन हविषा पुनः। इन्द्र आशाभ्यः
परि। सर्वाभ्योऽभयङ्करत्॥८॥

जेता शत्रून् विचक्षणिः। आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे

त्वा। पुरो दधे अमृतत्वाय जीवसे। आकूतिमस्यावसे।
काममस्य समृद्धौ। इन्द्रस्य युञ्जते धियः। आकूतिन्देवीं
मनसः पुरो दधे। यज्ञस्य माता सुहवा मे अस्तु। यदिच्छामि
मनसा सकामः। विदेयमेन्द्रदये निविष्टम्॥९॥

सेदग्निरग्नीरत्येत्यन्यान्। यत्र वाजी तनयो वीडुपाणिः।
सहस्रपाथा अखरा समेति। आशानान्त्वाऽऽशापालेभ्यः।
चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः। इदं भूतस्याध्यखेभ्यः। विधेम हविषा
वयम्। विश्वा आशा मधुना सः सृजामि। अनमीवा आप
ओषधयो भवन्तु। अयय्यंजमानो मृधो व्यस्यताम्॥१०॥

अगृभीताः पशवस्सन्तु सर्वे। अग्निस्सोमो वरुणो मित्र
इन्द्रः। बृहस्पतिस्सविता यस्सहस्री। पूषा नो गोभिरवसा
सरस्वती। त्वष्टा रूपाणि समनक्तु यज्ञैः। त्वष्टा रूपाणि
दधती सरस्वती। पूषा भगः सविता नो ददातु।
बृहस्पतिर्दददिन्द्रस्सहस्रम्। मित्रो दाता वरुणस्सोमो
अग्निः॥११॥

आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तम्। नि ते देष्णस्य धीमहि प्ररेके।
उर्व इव पप्रथे कामो अस्मे। तमापृणा वसुपते वसूनाम्।
इमङ्कामं मन्दया गोभिरश्वैः। चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च।
सुवर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्राः। इन्द्राय वाहः कुशिकासो
अक्रन्। इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्रवोचम्। यानि चकार प्रथमानि

वज्री॥१२॥

अहन्नहिमन्वपस्तर्द। प्रवर्षणा अभिन्त्पर्वतानाम्।
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणम्। त्वष्टाऽस्मै वज्रं स्वयन्ततर्ष।
वाश्रा इव धेनवस्स्यन्दमानाः। अञ्जस्समुद्रमव जग्मुरापः।
वृषायमाणोऽवृणीत सोमम्। त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य। आ
सायकं मघवा दत्त वज्रम्। अहन्नेनं प्रथमजा महीनाम्॥१३॥

यदिन्द्राहन्प्रथमजा महीनाम्। आन्मायिनाममिनाः
प्रोत मायाः। आत्सूर्यञ्जनयन्द्यामुषासम्। तादीक्रा
शत्रून् किलाविविध्से। अहन्वृत्रवृत्रतरं व्यसम्। इन्द्रो
वज्रेण महता वधेन। स्कन्धासीव कुलिशेनाविवृक्णा।
अहिंशयत उपपृक्पृथिव्याम्। अयोध्येव दुर्मद आ हि
जुह्वे। महावीरन्तुविबाधमृजीषम्॥१४॥

नातारीरस्य समृतिं वधानाम्। स रुजानाः पिपिषु
इन्द्रशत्रुः। विश्वो विहाया अरतिः। वसुर्दधे हस्ते दखिण्णे।
तरणिर्न शिश्रथत्। श्रवस्यया न शिश्रथत्। विश्वस्मा
इदिषुध्यसे। देवत्रा हव्यमूहिषे। विश्वस्मा इत्सुकृते
वारमृण्वति। अग्निद्वारा व्यृण्वति॥१५॥

उदुञ्जिहानो अभि काममीरयन्। प्रपृश्नन्विश्वा भुवनानि
पूर्वथा। आ केतुना सुषमिद्धो यजिष्ठः। कामन्त्रो अग्ने
अभिहर्य दिग्भ्यः। जुषाणो हव्यममृतेषु दृढ्यः। आ नो

रयिं बहुलाङ्गोमंतीमिषम्। नि धेहि यख्यदमृतेषु भूषन्।
अश्विना यज्ञमागतम्। दाशुषः पुरुदससा। पूषा रंख्यतु
नो रयिम्॥१६॥

इमय्यँज्ञमश्विना वर्धयन्ता। इमौ रयिय्यँजमानाय धत्तम्।
इमौ पशून् रंख्यताव्विंश्वतो नः। पूषा नः पातु सदमप्रयच्छन्।
प्रते महे सरस्वति। सुभगे वाजिनीवति। सत्यवाचे भरे
मतिम्। इदन्नो हव्यङ्घृतवत्सरस्वति। सत्यवाचे प्रभरेमा
हवींषि। इमानि ते दुरिता सौभंगानि। तेभिर्वयं
सुभगांसस्याम॥१७॥

यज्ञो रायो यज्ञ ईशे वसूनाम्। यज्ञस्सस्यानामुत
सुखितीनाम्। यज्ञ इष्टः पूर्वचित्तिन्दधातु। यज्ञो ब्रह्मणा
अप्येतु देवान्। अयय्यँज्ञो वर्धताङ्गोभिरश्वैः। इयव्वैदिस्वपत्या
सुवीरा। इदं बरुहिरति बरुहींष्यन्या। इमय्यँज्ञव्विंश्वे अवन्तु
देवाः। भग एव भगवां अस्तु देवाः। तेन वयं
भगवन्तस्याम॥१८॥

तन्त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि। स नो भग पुरएता भवेह। भग
प्रणेतर्भग सत्यराधः। भगेमान्धियमुदव ददन्नः। भग प्र णो
जनय गोभिरश्वैः। भग प्र नृभिर्नृवन्तस्याम। शश्वतीस्समा
उपयन्ति लोकाः। शश्वतीस्समा उपयन्त्यापः। इष्टं पूर्तं
शश्वतीनां समानां शाश्वतेन। हविषेष्वाऽनन्तल्लोकं परमा

रुरोह ॥१९॥

इ॒यमे॒व सा या प्र॑थ॒मा व्यौ॑च्छत्। सा रू॒पाणि॑ कुरु॒ते
पञ्च॑ दे॒वी। द्वे स्व॑सा॒रौ व॑य॒तस्तत्र॑मे॒तत्। स॒ना॒त॒न॒घ्नित॑त॒ः
षण्म॑यू॒खम्। अ॒वा॒न्याः॑स्तन्तू॑न्कि॒रतो॑ ध॒त्तो अ॒न्यान्।
नाव॑पृ॒ज्याते॒ न ग॑मा॒ते अ॒न्तम्। आ वो॑ यन्तू॒दवा॒हासो॑ अ॒द्य।
वृष्टि॑य्यै॒ विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑। अ॒य॒य्यो अ॒ग्निर्म॑रु॒तस्स॑मि॒द्धः।
ए॒तञ्जु॑षध्वङ्क॒वयो॑ यु॒वानः॥२०॥

धा॒रा॒व॒रा म॒रुतो॑ धृ॒ष्णुवो॑ज॒सः। मृ॒गा न भी॑मास्त॑वि॒षेभि॑रू॒र्मिभिः॑।
अ॒ग्नयो॑ न शु॒शुचा॑ना ऋ॒जी॒षिणः॑। भ्रुमि॑न्ध॒मन्त॑ उप॒ गा
अ॒वृ॒ण्वत। वि च॑क्रमे॒ त्रिर्दे॑वः। आ वे॒धस॑त्रील॒पृष्ठं
बृ॒हन्त॑म्। बृ॒ह॒स्पति॑ः॒ स॒दने॑ सा॒दय॑ध्वम्। सा॒द॒द्योनि॑न्द॒म
आ दी॑दि॒वाः स॑म्। हि॒र॒ण्यव॑र्णम॒रुषः॑ स॒पेमा॑। स हि
शुचि॑श्श॒तप॑त्र॒स्स शु॑न्ध्यूः ॥२१॥

हि॒र॒ण्यवा॑शीरि॒षिर॑स्सु॒व॒रूषाः॑। बृ॒ह॒स्पति॑स्स स्वा॒वेश॑ ऋ॒ष्वाः।
पू॒रू स॑खि॒भ्य आ॑सु॒तिङ्कि॑रिष्ठः। पू॒षः॒ स्तव॑ व्र॒ते व॒यम्।
नरि॑ष्येम क॒दाच॑न। स्तो॒तार॑स्त इ॒ह स्म॑सि। यास्ते॑ पू॒षन्ना
वो अ॒न्तस्स॑मु॒द्रे। हि॒र॒ण्ययी॑र॒न्तरि॑ष्ये चर॑न्ति। याभि॑र्या॒सि
दू॒त्याः॑ सू॒र्यस्य॑। का॒मेन॑ कृ॒तश्र॑व॒ इच्छ॑मानः॥२२॥

अ॒र॒ण्या॒न्यर॑ण्या॒न्यसौ॑। या प्रे॒व न॑श्य॒सि। क॒था ग्रा॑म॒न्न
पृ॒च्छ॑सि। न त्वा॒भीरि॑व वि॒न्दती॑ ३। वृ॒षा॒र॒वाय॑

वदते। यदुपावन्ति चिच्चिकः। आघाटीभिरिव धावयन्।
अरण्यानिर्महीयते। उत गावं इवादन्। उतो वेश्मेव
दृश्यते॥ २३॥

उतो अरण्यानिस्सायम्। शकृटीरिव सर्जति। गामङ्गैष
आ ह्वयति। दार्वङ्गैष उपावधीत्। वसन्नरण्यान्यां
सायम्। अक्रुक्षदिति मन्यते। न वा अरण्यानिहन्ति।
अन्यश्चेन्नाभिगच्छति। स्वादोः फलस्य जुग्ध्वा। यत्र कामं
नि पद्यते। आज्ञनगन्धीं सुरभीम्। बहुन्नामकृषीवलाम्।
प्राहं मृगाणां मातरम्। अरण्यानीमशंसिषम्॥ २४॥

वार्त्रहत्याय शवसे। पृतनासाहाय च। इन्द्र त्वा वर्तयामसि।
सुब्रह्माणं वीरवन्तं बृहन्तम्। उरुं गभीरं पृथुबुध्मिन्द्र।
श्रुतस्त्रिमुग्रमभिमातिषाहम्। अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं
दाः। क्षेत्रिये त्वा निऋत्यै त्वा। द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य
पाशात्। अनागसं ब्रह्मणे त्वा करोमि॥ २५॥

शिवे ते द्यावापृथिवी उभे इमे। शं ते अग्निस्सहाद्विरस्तु। शं
द्यावापृथिवी सहोषधीभिः। शमन्तरिक्षं सह वातेन ते। शं ते
चतस्रः प्रदिशो भवन्तु। या दैवीश्चतस्रः प्रदिशः। वातपत्नीरभि
सूर्यो विचष्टे। तासान्त्वा जरस आ दधामि। प्र यक्ष्म एतु
निऋतिं पराचैः। अमोचि यक्ष्मादुरितादवत्यै॥ २६॥

द्रुहः पाशान्निऋत्यै चोदमोचि। अहा अवर्तिमविदथ्स्योनम्।

अप्यभूद्भूद्रे सुकृतस्य लोके। सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या यत्। देवा
अमुञ्चन्नसृजन्व्येनसः। एवमहमिमं क्षेत्रियाञ्जामिश्रं सात्।
द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्। बृहस्पते युवमिन्द्रश्च
वस्वः। दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य। धत्तं रयिं स्तुवते
कीरयेचित्॥ २७॥

यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः। देवायुधमिन्द्रमा जोहुवानाः।
विश्वावृधमभि ये रक्षमाणाः। येन हता दीर्घमध्वानमायन्।
अनन्तमर्थमनिवर्त्स्यमानाः। यत्ते सुजाते हिमवत्सु भेषजम्।
मयोभूश्शन्तमा यद्धृदोसि। ततो नो देहि सीबले। अदो
गिरिभ्यो अधि यत्प्रधावसि। सः शोभमाना कन्येव
शुभ्रे॥ २८॥

तां त्वा मुद्गला हविषा वर्धयन्ति। सा नस्सीबले रयिमा
भाजयेह। पूर्वं देवा अपरेणानुपश्यञ्जन्मभिः। जन्मान्यवरैः
पराणि। वेदानि देवा अयमस्मीति माम्। अहं हित्वा
शरीरं जरसः परस्तात्। प्राणापानौ चक्षुश्श्रोत्रम्। वाचं
मनसि संभृताम्। हित्वा शरीरं जरसः परस्तात्। आ
भूतिंभूतिं वयमश्नवामहै। इमा एव ता उषसो याः प्रथमा
व्यौच्छन्। ता देव्यः कुर्वते पञ्चरूपा। शश्वतीर्नावपृज्यन्ति।
न गमन्त्यन्तम्॥ २९॥

वसूनां त्वाऽधीतेन। रुद्राणामूर्म्या। आदित्यानां तेजसा।

विश्वेषां देवानां क्रतुना। मरुतामेम्रा जुहोमि स्वाहा।
 अभिभूतिरहमागमम्। इन्द्रसखा स्वायुधः। आस्वाशासु
 दुष्पहः। इदं वर्चो अग्निना दत्तमागात्। यशो भर्गस्सह
 ओजो बलं च॥३०॥

दीर्घायुत्वाय शतशारदाय। प्रतिगृभ्णामि महते वीर्याय।
 आयुरसि विश्वायुरसि। सर्वायुरसि सर्वमायुरसि। सर्वम्
 आयुर्भूयात्। सर्वमायुर्गेषम्। भूर्भुवस्सुवः। अग्निर्धर्मेणान्नादः।
 मृत्युर्धर्मेणान्नपतिः। ब्रह्म क्षत्रं स्वाहा॥३१॥

प्रजापतिः प्रणेता। बृहस्पतिः पुरस्ता। यमः पन्थाः। चन्द्रमाः
 पुनरसुस्स्वाहा। अग्निरन्नादोऽन्नपतिः। अन्नाद्यमस्मिन्
 यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा। सोमो राजा राजपतिः।
 राज्यमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा। वरुणस्सम्राट्थसम्राट्पतिः
 साम्राज्यमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा॥३२॥

मित्रः क्षत्रं क्षत्रपतिः। क्षत्रमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु
 स्वाहा। इन्द्रो बलं बलपतिः। बलमस्मिन् यज्ञे यजमानाय
 ददातु स्वाहा। बृहस्पतिर्ब्रह्म ब्रह्मपतिः। ब्रह्मस्मिन् यज्ञे
 यजमानाय ददातु स्वाहा। सविता राष्ट्रं राष्ट्रपतिः।
 राष्ट्रमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा। पूषा विशां
 विदतिः। विशमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा।
 सरस्वती पुष्टिः पुष्टिपती। पुष्टिमस्मिन् यज्ञे यजमानाय

ददातु स्वाहा॑। त्वष्टा॑ पशूनां मिथु॑नानां॑ रूप॑कद्रूप॑पतिः।
रु॒पेणा॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय प॒शून्दे॑दातु स्वाहा॑॥३३॥

स ई॑ पाहि॒ य ऋ॑जी॒षी तरु॑त्रः। य॒श्शि॒प्र॒वान्वृ॑ष॒भो यो
म॑ती॒नाम्। यो गो॑त्र॒भि॒द्वज्र॑भृ॒द्यो ह॑रि॒ष्ठाः। स इ॒न्द्र चि॒त्रा॑
अ॒भि तृ॑न्धि॒ वाजा॑न्। आ ते शु॒ष्मो वृ॑ष॒भ ए॑तु प॒श्चात्।
ओ॒त्तरा॑द॒धरा॑गा पु॒रस्ता॑त्। आ वि॒श्वतो॑ अ॒भिस॑मै॒त्वर्वा॑ङ्।
इन्द्र॑ द्यु॒म्नः सु॑र्व॒र्वद्धे॒ह्यस्मे। प्रो॒ष्वस्मै॑ पु॒रोर॑थम्। इन्द्रा॑य
शू॒षम॑र्चत॥३४॥

अ॒भीके॑ चिदु लो॒क॒कृत्। स॒ङ्गे स॒मथ्सु॑ वृ॒त्रहा॑। अ॒स्माकं
बो॒धि चो॒दिता॑। नभ॑न्तामन्य॒केषा॑म्। ज्या॒का अधि॑ धन्व॑सु।
इन्द्र॑ व॒यः शु॑ना॒सीर॑म्। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ह॑वामहे। आ वा॒जैरु॑पं
नो ग॑मत्। इन्द्रा॑य शु॒ना॒सीरा॑या। सु॒चा जु॑हुत नो ह॒विः॥३५॥

जु॒षतां॑ प्रति॒ मेधि॑रः। प्र ह॒व्यानि॑ घृ॒तव॑न्त्यस्मै। ह॒र्यश्वा॑य
भ॒रता॑ स॒जोषाः॑। इन्द्र॑र्तुभिर्ब्रह्म॑णा वावृ॒धानः॑। शु॒ना॒सीरी
ह॒विरि॑दं जु॒षस्व। व॒यस्सु॑पर्णा॒ उप॑सेदुरिन्द्र॑म्। प्रि॒यमे॑धा॒
ऋ॒षयो॑ नाध॑मानाः। अप॑ ध्वा॒न्तमूर्णु॑हि पू॒र्धि चक्षुः॑।
मु॒मुग्ध्य॑स्मान्नि॒धये॑ऽव ब॒द्धान्। बृ॒हदिन्द्रा॑य गाय॒त॥३६॥

मरु॑तो वृ॒त्रह॑न्तमम्। येन॒ ज्योति॑रज॒नय॑नृता॒वृधः॑। दे॒वं
दे॒वाय॑ जागृ॒वि। का॒मि॒हैकाः॑ क इ॒मे प॑त॒ङ्गाः। मा॒न्था॒लाः
कु॒लि॒परि॑माप॒तन्ति॑। अना॑वृ॒तैना॒न्प्रध॑मन्तु दे॒वाः। सौ॒पर्णं॑

चक्षुस्तनुवां विदेय। ए॒वा व॑न्दस्व॒ वरु॑णं बृ॒हन्त॑म्।
न॒म॒स्याधी॑र॒म॒मृत॑स्य गो॒पाम्। स न॒श्शर्म॑ त्रि॒वरू॑थं
विय॑सत्॥ ३७॥

यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॒ नः। नाकै॑ सु॒पर्ण॑मु॒प॒ यत्प॑त॒न्तम्।
हृ॒दा वे॑न॒न्तो अ॒भ्यच॑क्षत त्वा। हि॒र॒ण्य॑पक्षं वरु॑णस्य दू॒तम्।
य॒मस्य॑ यो॒नौ शकु॑नं भु॒र॒ण्यु॑म्। शं नो॑ दे॒वीर॒भिष्ट॑ये। आपो॑
भव॑न्तु पी॒तये॑। श॒य्यो॑र॒भि स्र॑वन्तु नः। ईशा॑ना॒ वार्या॑णाम्।
क्षय॑न्तीश्च॒ ऋ॒णीना॑म्॥ ३८॥

अ॒पो या॑चामि भेष॒जम्। अ॒प्सु मे॒ सोमो॑ अब्रवीत्।
अ॒न्तर्वि॑श्वानि भेष॒जा। अ॒ग्निं च॑ वि॒श्वश॑म्भुवम्। आप॑श्च
वि॒श्वभे॑षजीः। यद॒प्सु ते॑ सर॒स्वति॑। गोष्व॑श्वेषु यन्मधु॑।
तेन॑ मे वाजिनीवति। मुख॑मङ्घ्रि सर॒स्वति॑। या सर॑स्वती
वैश॑म्भ॒ल्या॥ ३९॥

तस्या॑ मे रास्व। तस्या॑स्ते भक्षीय। तस्या॑स्ते भूयिष्ठ॒भाजो॑
भूया॑स्म। अ॒हं त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्। ममा॑सि॒
योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि। ममै॒व सन्व॑हं ह॒व्यान्य॑ग्रे। पु॒त्रः पि॒त्रे
लो॒क॒कृ॒ञ्जा॑तवेदः। इ॒हैव॑ सन्तत्र॒ सन्त॑ त्वाऽग्रे। प्रा॒णेन॑ वा॒चा
मन॑सा बिभर्मि। ति॒रो मा॒ सन्त॑मायु॒र्मा प्र॑हासीत्॥ ४०॥

ज्योति॑षा त्वा वैश्वान॒रेणो॑पतिष्ठे। अ॒यं ते॒ योनि॑र् ऋ॒त्वियः॑।
यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्र॒ आरो॑ह। अथा॑ नो वर्धया

रयिम्। या ते अग्रे यज्ञियां तनूस्तयेह्यारोहात्माऽऽत्मानम्।
 अच्छा वसूनि कृण्वन्नस्मे नर्या पुरुणि। यज्ञो भूत्वा यज्ञमा
 सीद स्वां योनिम्। जातवेदो भुव आ जायमानस्सक्षय एहि।
 उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वम्॥४१॥

देवेभ्यो हव्यं वह नः प्रजानन्। आयुः प्रजां रयिमस्मासु
 धेहि। अजस्रो दीदिहि नो दुरोणे। तमिन्द्र जोहवीमि
 मघवानमुग्रम्। सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि।
 मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियोऽववर्तत्। राये नो विश्वा सुपथा
 कृणोतु वज्री। त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्।
 सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथाऽवशत्। स ईं ममाद् महि
 कर्म कर्तवे महामुरुम्॥४२॥

सैनं सश्वदेवं देवस्सत्यमिन्दुं सत्य इन्द्रः। विदद्यतीं
 सरमा रुग्णमद्रैः। महि पाथः पूर्यं सद्वियक्कः। अग्रं
 नयत्सुपद्यक्षराणाम्। अच्छा रवं प्रथमा जानतीगात्।
 विदद्गव्यं सरमा दृढमूर्वम्। येनानुकं मानुषी भोजते विट्।
 आ ये विश्वास्स्वपत्यानि चक्रुः। कृण्वानासो अमृतत्वाय
 गातुम्। त्वं नृभिर्नृपते देवहूतौ ॥४३॥

भूरीणि वृत्वा हर्यश्व हंसि। त्वन्निदस्युश्चुमुरिम्। धुनिं
 चास्वापयो दभीतये सुहन्तु। एवा पाहि प्रतथा मन्दतु
 त्वा। श्रुधि ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः। आविस्सुर्यं कृणुहि

पी॒पिही॑षः। ज॒हि श॒त्रूँ॑ र॒भि गा इ॒न्द्र तृ॒न्धि। अ॒ग्ने
बा॒धस्व॑ वि मृ॒धो नुद॑स्व। अ॒पामी॑वा॒ अप॒ रक्षा॑ँसि से॒धा।
अ॒स्मात्स॑मु॒द्राद्बृ॑ह॒तो दि॒वो नः॑॥४४॥

अ॒पां भू॒मान॒मुप॑ नस्सृजे॒ह। यज्ञ॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ सु॒म॒तौ सु॒शेवा॒ आ
त्वा॑। व॒सूनि॑ पु॒रु॒धा वि॑शन्तु। दी॒र्घमा॑यु॒र्यज॑मानाय कृ॒ण्वन्।
अ॒धामृ॑तेन ज॒रितार॑मङ्घ्रि॒। इन्द्र॑श्शु॒नाव॑द्वि॒त॒नोति॑ सी॒रम्।
स॒व॒त्स॒रस्य॑ प्र॒ति॒माण॑मे॒तत्। अ॒र्कस्य॑ ज्यो॒तिस्त॑दि॒दास॑
ज्येष्ठ॑म्। स॒व॒त्स॒र॑ शु॒नव॑त्सी॒रमे॑तत्। इन्द्र॑स्य रा॒धः
प्र॒य॒तं पु॒रु त्म॑ना॑। तदर्क॑रूपं वि॒मिमा॑नमेति। द्वा॒द॒शारे॑
प्र॒ति॒तिष्ठ॑ती॒द्वृषा॑। अ॒श्वाय॑न्तो॒ ग॒व्यन्तो॑ वा॒जय॑न्तः। ह॒वाम॑हे
त्वोप॑गन्त॒वा उ॑। आ॒भूष॑न्तस्त्वा सु॒म॒तौ न॒वा॒याम्। व॒यमि॑न्द्र
त्वा शु॒न॑ हु॒वेम॑॥४५॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

स्वा॒द्वीं त्वा॑ स्वा॒दुना॑। ती॒व्रां ती॒व्रेण॑। अ॒मृता॑मृ॒तेन॑। म॒धुम॑तीं
म॒धुम॑ता। सृ॒जामि॑ स॑ सोमे॒न। सोमो॑ऽस्य॒श्विभ्या॑ प॒च्यस्व।
स॒र॒स्वत्यै॑ प॒च्यस्व। इन्द्रा॑य सु॒त्राम्णो॑ प॒च्यस्व। प॒री॒तो षि॑ञ्च॒ता
सु॒तम्। सोमो॑ य उ॒त्त॒म॑ ह॒विः॑॥१॥

द॒ध॒न्वा यो न॑र्यो अ॒प्स्वन्तरा॑। सु॒षाव॑ सोम॒मद्रि॑भिः।
पु॒नातुं॑ ते प॒रि॒स्रुत॑म्। सोम॑ सूर्य॒स्य दु॑हि॒ता। वा॒रेण॑
श॒श्व॑ता॒ तना॑। वा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण। प्राङ्ख॑सोमो अ॒ति॒द्रुतः॑।

इन्द्रस्य युज्यस्सखा॥ वायुः पूतः पवित्रेण। प्रत्यङ्खसोमो
अतिद्रुतः॥ २॥

इन्द्रस्य युज्यस्सखा॥ ब्रह्म क्षत्रं पवते तेजं इन्द्रियम्। सुरया
सोमस्सुत आसुतो मदाय। शुक्रेण देव देवताः॥ पिपृग्धि।
रसेनान्नं यजमानाय धेहि। कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचित्। यथा
दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि। ये बर्हिषो
नमोवृक्तिं न जग्मुः। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा जुष्टं
गृह्णामि॥ ३॥

सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे॥ एष ते योनिस्तेजसे त्वा। वीर्याय
त्वा बलाय त्वा। तेजोऽसि तेजो मयि धेहि। वीर्यमसि वीर्यं
मयि धेहि। बलमसि बलं मयि धेहि। नाना हि वा देवहितं
सदः कृतम्। मा सः सृक्षाथां परमे व्योमन्। सुरा त्वमसि
शुष्मिणी सोम एषः। मा मां हि सीस्स्वां योनिमाविशन्॥ ४॥

उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेजः। सारस्वतं वीर्यम्। ऐन्द्रं
बलम्। एष ते योनिर्मोदाय त्वा। आनन्दाय त्वा महसे
त्वा। ओजोऽस्योजो मयि धेहि। मन्युरसि मन्युं मयि धेहि।
महोऽसि महो मयि धेहि। सहोऽसि सहो मयि धेहि। या
व्याघ्रं विषूचिका। उभौ वृकं च रक्षति। श्येनं पतत्रिणं
सिंहम्। सेमं पात्वहंसः। संपृचस्स्थ सं मां भद्रेण पृङ्क्तं।
विपृचस्स्थ वि मां पाप्मना पृङ्क्तं॥ ५॥

सोमो॒ राजा॒ऽमृत॑ः सु॒तः। ऋ॒जी॒षेणा॑ज॒हान्मृ॑त्युम्। ऋ॒तेन॑
 स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। वि॒पान॑ः शु॒क्रम॑न्ध॒सः। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यम्।
 इ॒दं पयो॑ऽमृतं॒ मधु॑। सोम॑म॒द्ध्यो व्य॑पिबत्। छ॒न्द॑सा
 ह॒ः स॒शुचि॑षत्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। अ॒द्ध्यः
 र॒खीर॑व्य॒पिबत्॥ ६॥

क्रु॒ङ्हाः॑ङ्गि॒रसो॑ धि॒या। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। अ॒न्ना॑त्प॒रि॒सुतो॑
 र॒सम्। ब्र॒ह्म॑णा व्य॑पिबत् र॒ख॒त्रम्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्।
 रे॒तो मू॒त्र॒द्विज॑हाति। योनिं॑ प्रवि॒शदिन्द्रि॑यम्। गर्भो॑
 ज॒रायु॑णाऽऽवृ॒तः। उ॒ल्ब॑ञ्जहाति॒ जन्म॑ना। ऋ॒तेन॑
 स॒त्यमिन्द्रि॑यम्॥ ७॥

वेदे॑न रू॒पे व्य॑करोत्। स॒ता॒स॒ती प्र॑जाप॒तिः। ऋ॒तेन॑
 स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। सोमे॑न॒ सोमौ॑ व्य॑पिबत्। सु॒ता॒सु॒तौ
 प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा रू॒पे व्या॑करोत्।
 स॒त्या॒नृ॒ते प्र॑जाप॒तिः। अ॒श्र॑द्धा॒मनृ॑तेऽद॒धात्। श्र॑द्धा॒ः स॒त्ये
 प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा प॑रि॒सुतो॑ र॒सम्।
 शु॒क्रेण॑ शु॒क्रव्य॑पिबत्। प॒य॒स्सोमं॑ प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑
 स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। वि॒पान॑ः शु॒क्रम॑न्ध॒सः। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यम्। इ॒दं
 पयो॑ऽमृतं॒ मधु॑॥ ८॥

सुरा॑वन्तं ब॒र्हिष॑दः सु॒वीर॑म्। य॒ज्ञः हि॑न्वन्ति म॒हिषा॑
 नमो॑भिः। दधा॑ना॒स्सोम॑न्दि॒वि दे॒वता॑सु। मदे॑मेन्द्र॒य्यंज॑मानास्स्व॒र्काः।
 यस्ते॑ र॒स॒स्सम्भृ॑त॒ ओष॑धीषु। सोम॑स्य॒ शुष्म॑स्सुर॒या सु॑तस्य॑।

तेन॑ जिन्व॒ यज॑मानं॒ मदे॑न। सर॑स्वतीम॒श्विना॒विन्द्र॑म॒ग्निम्।
यम॒श्विना॒ नमु॑चेरासुरादधि॑। सर॑स्वत्य॒स॒नोदि॑न्द्रियाय॑॥९॥

इ॒मन्त॑ꣳ शु॒क्रं म॑धुमन्त॒मिन्दु॑म्। सोम॒ꣳ राजा॑नमि॒ह
भ॑र्खयामि। यदत्र॑ रि॒प्तꣳ र॒सिन॑स्सुतस्य॑। यदिन्द्रो॒
अपि॑ब॒च्छ॒चीभिः॑। अ॒हन्त॑दस्य॒ मन॑सा शिवेन॑। सोम॒ꣳ
राजा॑नमि॒ह भ॑र्खयामि। पि॒तृभ्य॑स्स्वधावि॒भ्यस्स्व॒धा नमः॑।
पि॒ताम॒हेभ्य॑स्स्वधावि॒भ्यस्स्व॒धा नमः॑। प्रपि॑तामहेभ्यस्स्वधावि॒भ्यस्स्व॒धा
नमः॑। अ॒र्खन्पि॑तरः॑॥१०॥

अमी॑मदन्त पि॒तरः॑। अती॑तृपन्त पि॒तरः॑। अमी॑मृजन्त पि॒तरः॑।
पि॒तर॑श्शुन्ध॒ध्वम्। पु॒नन्तु॑ मा पि॒तर॑स्सोम्यासः॑। पु॒नन्तु॑ मा
पि॒ताम॒हाः। पु॒नन्तु॑ प्रपि॑तामहाः। प॒वित्रे॑ण श॒तायु॑षा। पु॒नन्तु॑
मा पि॒ताम॒हाः। पु॒नन्तु॑ प्रपि॑तामहाः॥११॥

प॒वित्रे॑ण श॒तायु॑षा। वि॒श्वमा॒युर्व्य॑श्जवै। अ॒ग्न आ॒यूꣳषि
प॒व॒सेऽग्ने॑ प॒व॒स्वा। प॒व॒मान॑स्सुव॒र्जनः॑ पु॒नन्तु॑ मा दे॒वज॑नाः।
जा॒त॒वेदः॑ प॒वित्र॑व॒द्यत्ते॑ प॒वित्र॑म॒र्चिषि॑। उ॒भाभ्या॑न्दे॒व
स॒वित॑र्वैश्वदे॒वी पु॑न॒ती। ये स॑मा॒नास्स॑म॒नसः॑। पि॒तरो॑
यम॒राज्ये॑। तेषा॑ल्लो॒कस्स्व॒धा नमः॑। य॒ज्ञो दे॒वेषु॑
कल्प॑ताम्॥१२॥

ये स॑जा॒तास्स॑म॒नसः॑। जी॒वा जी॒वेषु॑ मा॒म॒काः। तेषा॑ꣳ
श्री॑र्मयि॒ कल्प॑ताम्। अ॒स्मि॒ल्लो॒के श॒तꣳ स॒माः। द्वे

स्रुती अशृणवं पितृणाम्। अहन्देवानामुत मर्त्यानाम्।
 याभ्यामिदव्विश्वमेजुत्समेति। यदन्तरा पितरं मातरंश्च। इदं
 हविः प्रजननं मे अस्तु। दशवीरं सर्वगणं स्वस्तये।
 आत्मसनिं प्रजासनिं। पशुसन्धयसनिं लोकसनिं। अग्निः
 प्रजां बहुलां मे करोतु। अन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त।
 रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु दीधरथ्स्वाहा॥१३॥

सीसेन तन्न मनसा मनीषिणः। ऊर्णासूत्रेण कवयो
 वयन्ति। अश्विना यज्ञं सविता सरस्वती। इन्द्रस्य
 रूपं वरुणो भिषज्यन्। तदस्य रूपममृतं शर्चीभिः।
 तिस्रोऽदधुर्देवतास्सरराणाः। लोमानि शष्पैर्बहुधा न
 तोक्त्रभिः। त्वगस्य मांसमभवन्न लाजाः। तदश्विना
 भिषजा रुद्रवर्तनी। सरस्वती वयति पेशो अन्तरः॥१४॥

अस्थिं मज्जानं मासरैः। कारोतरेण दधतो गवान्वचि।
 सरस्वती मनसा पेशलव्वंसु। नासत्याभ्यां वयति
 दर्शतव्वपुः। रसं परिस्नुता न रोहितम्। नग्नहूर्धोरस्तसरन्न
 वेमं। पयसा शुक्रममृतञ्जनित्रम्। सुरया मूत्राञ्जनयन्ति
 रेतः। अपामतिन्दुर्मतिं बाधमानाः। ऊवध्यव्वतं
 सवुवन्तदारात्॥१५॥

इन्द्रस्सुत्रामा हृदयेन सत्यम्। पुरोडाशेन सविता जजान।
 यकृत्क्लोमानव्वरुणो भिषज्यन्। मतस्ते वायव्यैर्न मिनाति

पित्तम्। आन्त्राणि स्थाली मधु पिन्वमाना। गुदा पात्राणि
सुदुघा न धेनुः। श्येनस्य पत्रन्न प्लीहा शर्चीभिः। आसन्दी
नाभिरुदरन्न माता। कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शर्चीभिः।
यस्मिन्नग्रे योन्याङ्गर्भो अन्तः ॥१६॥

प्लाशीर्व्यक्तश्शतधार उत्सः। दुहे न कुम्भीः स्वधां पितृभ्यः।
मुखः सदस्य शिर इत्सदेन। जिह्वा पवित्रमश्विना सः
सरस्वती। चप्पन्न पायुर्भिषगस्य वालः। वस्तिर्न शेषो
हरसा तरस्वी। अश्विभ्याश्चखुरमृतं ग्रहाभ्याम्। छागेन
तेजो हविषा शृतेन। परख्याणि गोधूमैः क्लैरुतानि। पेशो
न शुक्लमसितवसाते ॥१७॥

अविर्न मेषो नसि वीर्याय। प्राणस्य पन्थां अमृतो ग्रहाभ्याम्।
सरस्वत्युपवाकैर्व्यानम्। नस्यानि बरुहिर्बदरैर्जजान। इन्द्रस्य
रूपमृषभो बलाय। कर्णाभ्याः श्रोत्रममृतङ्ग्रहाभ्याम्। यवा
न बरुहिर्भ्रुवि केसराणि। कर्कन्धुं जज्ञे मधु सारघं
मुखात्। आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोमं। मुखे श्मश्रूणि न
व्याघ्रलोमम् ॥१८॥

केशा न शीरूषन् यशसे श्रिये शिखा। सिंहस्य
लोमं त्विषिरिन्द्रियाणि। अङ्गान्यात्मन्मिषजा तदश्विना।
आत्मानमङ्गैस्समधात्सरस्वती। इन्द्रस्य रूपः शतमानमायुः।
चन्द्रेण ज्योतिरमृतन्दधाना। सरस्वती योन्याङ्गर्भमन्तः।

अ॒श्विभ्यां॑ पत्नी॒ सुकृ॑तं बिभर्ति। अ॒पा॒ रसे॑न वरु॒णो
न साम्ना॑। इन्द्र॑श्च श्रि॒यै ज॒नय॑न्नप्सु राजा॑। तेजः॑
पशूना॑ ह॒विरिन्द्रि॑यावत्। प॒रि॒स्रुता॒ पय॑सा सार॒घं मधु॑।
अ॒श्विभ्या॑न्दु॒ग्धं भि॒षजा॒ सर॑स्वत्या सुतासुताभ्या॑म्।
अ॒मृत॑स्सोम॒ इन्द्रुः॑॥१९॥

मि॒त्रोऽसि॑ वरु॒णोऽसि॑। सम॒हं वि॒श्वैर्दे॑वैः। ख॒व॒त्रस्य॑ नाभिरसि।
ख॒व॒त्रस्य॑ योनि॑रसि। स्यो॒नामा सी॑द। सु॒षदा॑मा सी॑द। मा
त्वा हि॑सीत्। मा मां हि॑सीत्। निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॒णः।
पु॒स्त्या॑स्वा॥२०॥

साम्ना॑ज्याय सु॒क्रतुः॑। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। अ॒श्विनो॑र्भैष॒ज्येन॑।
तेज॑से ब्रह्मवर्चसाया॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
प्र॑स॒वे। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। सर॑स्वत्यै
भैष॒ज्येन॑॥२१॥

वी॒र्या॑या॒न्नाद्या॑या॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येण॑।
श्रि॒यै यश॑से बला॑या॒भिषि॑ञ्चामि। को॑ऽसि क॒तमो॑ऽसि। कस्मै॑
त्वा का॒यं त्वा। सु॒श्लोकाँ॑ (४) सुम॑ङ्ग॒लाँ॑ (४) सत्य॑रा॒जा
(३) न। शिरो॑ मे श्रीः॥२२॥

यशो॑ मुख॑म्। त्विषिः॑ केशा॑श्च श्मश्रू॑णि। राजा॑ मे
प्रा॒णोऽमृत॑म्। स॒म्राट्ख॑वुः। वि॒राट्त्र॑म्। जि॒ह्वा मे॑ भ॒द्रम्।

वाङ्महः। मनो मन्युः। स्वराङ्गमः। मोदः० प्रमोदा
अङ्गुलीरङ्गानि॥२३॥

चित्तं मे सहः। बाहू मे बलमिन्द्रियम्। हस्तौ मे कर्म वीर्यम्।
आत्मा ख्यत्रमुरो मम। पृष्ठीर्मे राष्ट्रमुदरमसौ। ग्रीवाश्च
श्रोण्यौ। ऊरू अरत्नी जानुनी। विशो मेऽङ्गानि सर्वतः।
नाभिर्मे चित्तद्विज्ञानम्। पायुर्मेऽपचितिर्भसत्॥२४॥

आनन्दनन्दावाण्डौ मे। भगस्सौभाग्यं पसः। जङ्घाभ्यां
पद्भ्यां धर्मोऽस्मि। विशि राजा प्रतिष्ठितः। प्रति ख्यत्रे
प्रतितिष्ठामि राष्ट्रे। प्रत्यश्वेषु प्रतितिष्ठामि गोषु। प्रत्यङ्गेषु
प्रतितिष्ठाम्यात्मन्। प्रति प्राणेषु प्रतितिष्ठामि पुष्टे। प्रति
द्यावापृथिव्योः। प्रतितिष्ठामि यज्ञे॥२५॥

त्रया देवा एकादश। त्रयस्त्रिंशास्सुरार्धसः। बृहस्पतिपुरोहिताः।
देवस्य सवितुस्सवे। देवा देवैरवन्तु मा। प्रथमा द्वितीयैः।
द्वितीयास्तृतीयैः। तृतीयास्सत्येन। सत्ययज्ञेन। यज्ञो
यजुर्भिः॥२६॥

यजूंषि सामंभिः। सामान्यृग्भिः। ऋचो याज्याभिः।
याज्या वषट्कारैः। वषट्कारा आहुतिभिः। आहुतयो मे
कामान्त्समर्धयन्तु। भूस्स्वाहा। लोमानि प्रयतिर्मम। त्वङ्ग
आनतिरागतिः। मासं म उपनतिः। वस्वस्थि। मज्जा म
आनतिः॥२७॥

यद्दे॒वा दे॒वहे॒डन॑म्। दे॒वांस॑श्च॒कृमा व॒यम्। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॒देन॑सः। वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। यद्दि॒ दिवा॑ यद्दि॒
नक्त॑म्। ए॒नांसि॑ च॒कृमा व॒यम्। वा॒युर्मा॑ तस्मा॒देन॑सः।
वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। यद्दि॒ जाग्र॑द्यद्दि॒ स्वप्ने॑। ए॒नांसि॑
च॒कृमा व॒यम्॥ २८॥

सूर्यो॑ मा॒ तस्मा॒देन॑सः। वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। यद्द्वामे॒
यदर॑ण्ये। यत्स॒भाया॒र्यदिन्द्रि॑ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्ये। ए॒नश्च॑कृ॒मा
व॒यम्। यदे॒कस्या॑धि॒ धर्म॑णि। तस्या॒वय॑जनमसि। यदापो॒
अघ्न्या॑ वरु॒णेति॑ शपा॑महे। ततो॑ वरुण नो मुञ्च॥ २९॥

अव॑भृथ निचङ्कु॒ण निचे॒रुर॑सि निचङ्कु॒ण। अव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽयाट्।
अव॑ म॒र्त्यैर्म॑र्त्यकृतम्। उ॒रोरा नो॑ दे॒व रि॑षस्पा॒हि। सु॒मित्रा॑ न॒
आप॑ ओष॑धयस्सन्तु। दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै भू॒यासुः। यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑।
यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मः। द्रुप॑दादि॒वेन्मु॑मुचा॒नः। स्वि॒न्नस्त्रा॒त्वी
मला॑दिव॥ ३०॥

पू॒तं प॒वित्रे॑ण॒वाज्य॑म्। आप॑श्शुन्धन्तु॒ मैन॑सः। उ॒द्वय॑न्तम॑स॒स्परि॑।
पश्य॑न्तो॒ ज्योति॑रुत्त॑रम्। दे॒वन्दे॑व॒त्रा सूर्य॑म्। अ॒गन्म॑
ज्योति॑रुत्त॑मम्। प्र॒तियु॑तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑। प्र॒त्यस्तो॑
वरु॑णस्य॒ पाशः॑। ए॒धोऽस्ये॑धिषी॒महि॑। सु॒मिद॑सि ॥ ३१॥

तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मयि॒ धेहि॑। अ॒पो अ॒न्वचा॑रिषम्। रसे॑न॒
सम॑सृ॒ख्महि॑। पय॑स्वा॒ अग्र॑ आ॒गम॑म्। तं मा॒ स॒सृज॑

वर्चसा। प्रजया च धनेन च। समाववर्ति पृथिवी। समुषाः।
समु सूर्यः। समु विश्वमिदञ्जगत्। वैश्वानरज्योतिर्भूयासम्।
विभुङ्कामव्यंश्जवै। भूस्स्वाहा॥ ३२॥

होता यख्थ्समिधेन्द्रमिडस्पदे। नाभा पृथिव्या अधि।
दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यते। ओजिष्ठश्चर्षणी सहान्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्त्तनूनपातम्।
ऊतिभिर्जेतारमपराजितम्। इन्द्रन्देवः सुवर्विदम्।
पृथिभिर्मधुमत्तमैः। नराशः सैन तेजसा॥ ३३॥

वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्दिडाभिरिन्द्रमीडितम्।
आजुह्वानममर्त्यम्। देवो देवैस्सवीर्यः। वज्रहस्तः पुरन्दरः।
वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होतायख्द्वरुहिषीन्द्रन्निषद्वरम्।
वृषभन्नर्यापसम्। वसुभीरुद्वैरादित्यैः। सयुग्भिर्बृहिरासदत्॥ ३४॥

वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्दोजो न वीर्यम्। सहो
द्वार इन्द्रमवर्धयन्। सुप्रायणा विश्रयन्तामृतावृधः। द्वार
इन्द्राय मीढुषै। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्दुषे
इन्द्रस्य धेनू। सुदुधे मातरौ मही। सवातरौ न तेजसी।
वृत्समिन्द्रमवर्धताम्॥ ३५॥

वीतामाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्द्वैव्या होतारा। भिषजा
सखाया। हविषेन्द्रं भिषज्यतः। कवी देवो प्रचेतसौ। इन्द्राय
धत्त इन्द्रियम्। वीतामाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्त्तिस्रो

देवीः। त्रयस्त्रिधातवोपसः। इडा सरस्वती भारती॥३६॥

महीन्द्रपत्नीरुहविष्मतीः। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्त्त्वष्टारमिन्द्रन्देवम्। भिषजं सुयजङ्घृतश्रियम्। पुरुरूपं सुरेतसं मघोनिम्। इन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्त्वनस्पतिम्। शमितारं शतक्रतुम्। धियो जोष्टारमिन्द्रियम्॥३७॥

मध्वा समञ्जन्पथिभिस्सुगेभिः। स्वदाति हव्यं मधुना घृतेन। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्दिन्द्रं स्वाहाऽऽज्यस्य। स्वाहा मेदसः। स्वाहा स्तोकानाम्। स्वाहा स्वाहाकृतीनाम्। स्वाहा हव्यसूक्तीनाम्। स्वाहा देवाः आज्यपान्। स्वाहेन्द्रं होत्राञ्जुषाणाः। इन्द्र आज्यस्य वियन्तु। होतर्यजं॥३८॥

समिद्ध इन्द्र उषसामनीके। पुरोरुचा पूर्वकृद्वावृधानः। त्रिभिर्देवैस्त्रिंशता वज्रबाहुः। जघान वृत्रं दुरो ववार। नराशंसः प्रतिशूरो मिमानः। तनूनपात्प्रति यज्ञस्य धाम। गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्। हिरण्यैश्चन्द्री यजति प्रचेताः। ईडितो देवैर्हरिवाः अभिष्टिः। आजुह्वानो हविषा शर्धमानः॥३९॥

पुरन्दरो मघवान् वज्रबाहुः। आयातु यज्ञमुपनो जुषाणः। जुषाणो बर्हिर्हरिवान् इन्द्रः। प्राचीनं सीदत्प्रदिशा पृथिव्याः। उरुव्यचाः प्रथमानः स्योनम्। आदित्यैरुक्तवँसुभिस्सजोषाः। इन्द्रन्दुरः कव्यो धावमानाः।

वृषाणय्यन्तु जनयस्सुपत्नीः। द्वारो देवीरभितो विश्रयन्ताम्।
सुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः॥४०॥

उपासानक्ता बृहती बृहन्तम्। पयस्वती सुदुघे शूरमिन्द्रम्।
पेशस्वती तन्तुना सव्ययन्ती। दैवानन्देवय्यजतः सुरुक्मे।
दैव्या मिमाना मनसा पुरुत्रा। होताराविन्द्रं प्रथमा सुवाचा।
मूर्धन् यज्ञस्य मधुना दधाना। प्राचीनज्योतिर् हविषा
वृधातः। तिस्रो देवीर् हविषा वर्धमानाः। इन्द्रञ्जुषाणा
वृषणन्न पत्नीः॥४१॥

अच्छिन्नन्तन्तुं पयसा सरस्वती। इडा देवी भारती
विश्वतूर्तिः। त्वष्टा दधदिन्द्राय शुष्मम्। अपाकोचिष्टुर्यशसे
पुरूणि। वृषा यज्ञन्वृषणं भूरिरेताः। मूर्धन् यज्ञस्य समनक्तु
दैवान्। वनस्पतिरवसृष्टो न पाशैः। तमन्या समञ्जच्छमिता
न देवः। इन्द्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः। स्वदाति हव्यं
मधुना घृतेन। स्तोकानामिन्दुं प्रति शूर इन्द्रः। वृषायमाणो
वृषभस्तुराषाट्। घृतप्रुषा मधुना हव्यमुन्दन्। मूर्धन् यज्ञस्य
जुषता९ स्वाहा॥४२॥

आचर्षणिप्रा विवेष यन्मा। त९ सध्रीचीः। सत्यमित्तन्न
त्वावा९ अन्यो अस्ति। इन्द्रं देवो न मर्त्यो ज्यायान्।
अहन्नहिं परिशयानमर्णः। अवासृजोऽपो अच्छा समुद्रम्।
प्रसंसाहिषे पुरुहूत शत्रून्। ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरेस्तु।

इन्द्रा भ॑रु॒ दखि॑षणेना॒ वसू॑नि। पति॒स्सिन्धू॑नामसि रे॒वती॑नाम्।
स शेवृ॑ध॒मधि॑ धाद्यु॒म्रम॑स्मे। महि॑ र॒ख्यत्र॑ञ्ज॒नाषा॑डिन्द्र॒ तव्य॑म्।
र॒ख्यां च॑ नो म॒घोनः॑ पा॒हि सू॑रीन्। रा॒ये च॑ नः स्वप॒त्या इ॒षे
धाः॥४३॥

दे॒वं ब॒रु॒हिरिन्द्र॑ः सुदे॒वन्दे॒वैः। वी॒रव॑न्स्ती॒र्णवै॑द्यामवर्धयत्।
वस्तो॑र्वृ॒तं प्रा॒क्तो॑र्भृ॒तम्। रा॒या ब॒रु॒हिष्म॑तोऽत्य॒गात्।
व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वीद्वार॑ इन्द्र॑ः सङ्घा॒ते।
वि॒द्वीर्या॑म॒न्नव॑र्धयन्। आ व॒त्सेन॑ तरु॒णेन॑ कु॒मारे॑ण॒ चमी॑वि॒ता
अपा॑र्वाणम्। रे॒णुक॑काट॒नुद॑न्ताम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
विय॑न्तु॒ यज॑॥४४॥

दे॒वी उ॒षासा॑नक्ता॥ इन्द्र॑य्यँजे प्र॒यत्य॑हे॒ताम्। दै॒वीर्वि॑शः
प्रा॒यासि॑ष्टाम्। सु॒प्री॑ते सु॒धि॑ते अ॒भूता॑म्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
वी॒ताय्यँ॑ज॒। दे॒वी जो॑ष्टी वसु॒धि॑ती। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्।
अया॑व्य॒न्याघा॑ द्वे॒षाः॑सि। आ॒न्यावा॑र॒खीद्व॑सु॒ वार्या॑णि।
यज॑मानाय शि॒खि॒ते॥४५॥

व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वी॒ताय्यँ॑ज॒। दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ दु॒धे
सु॒दु॒धे॑। पय॑सेन्द्र॑मवर्धताम्। इ॒षमूर्ज॑म॒न्याऽवा॑र॒खीत्।
स॒ग्धिः॑ स॒पी॑तिम॒न्या। नवे॑न॒ पूर्वं॑न्दय॒माने॑। पु॒रा॒णेन॑ नव॑म्।
अधा॑तामूर्ज॑मूर्जाहु॑ती॒ वसु॑ वार्या॑णि। यज॑मानाय शि॒खि॒ते।
व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वी॒ताय्यँ॑ज॒॥४६॥

दे॒वा दै॒व्या॒ होता॑रा। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्। ह॒ताघ॑शः सा॒वाभा॑र्ष्टाँ सु॒वाय॑
यज॑मानाय शि॒खि॒तौ। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताय्य॑ज।
दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। पति॑मिन्द्रमवर्धयन्। अस्पृ॑ख्यद्वा॒रती॑
दि॒वम्। रु॒द्रैर्य॑ज्ञः सर॑स्वती। इडा॒ वसु॑मती गृ॒हान्॥४७॥

व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒व इन्द्रो॑ नरा॒शः सः।
त्रि॒व॒रूथ॑स्त्रि॒वन्धुरः॑। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। श॒तेन॑ शि॒तिपृ॑ष्ठाना॒माहि॑तः।
स॒हस्रे॑ण प्रव॑र्तते। मि॒त्रावरु॑णेद॒स्य हो॒त्रम॑र्हतः। बृह॑स्पतिः
स्तो॒त्रम्। अ॒श्विनाऽऽध्व॑र्यवम्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒
यज॑॥४८॥

दे॒व इन्द्रो॑ वन॒स्पतिः॑। हि॒र॒ण्यव॑र्णो मधु॑शाखस्सुपि॒प्पलः॑।
दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। दि॒वम॑ग्रेणाप्रात्। आऽन्तरि॑ख्यं
पृ॒थि॒वीम॑द॒हीत्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वं
ब॒र्हि॒र्वारि॑तीनाम्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वा॒स॒स्थमि॑न्द्रेणास॑न्नम्।
अ॒न्या ब॒र्हीः॑ष्य॒भ्यभू॑त्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वो
अ॒ग्निस्त्रि॑ष्ट॒कृत्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वि॑ष्ट॒ङ्कुर्वन्त्रि॑ष्ट॒कृत्।
स्वि॑ष्टम॒द्य क॑रोतु नः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑॥४९॥

होता॑ यख्य॒त्समि॑धाऽग्निमि॒डस्प॑दे। अ॒श्विनेन्द्र॑ः सर॑स्वतीम्।
अ॒जो धू॒म्रो न गो॑धू॒मैः क॑लैर्भेष॒जम्। मधु॑ श॒ष्यैर्न तेज॑
इन्द्रि॒यम्। पय॑स्सोमः परि॒स्रुता॑ घृ॒तं मधु॑। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य
होत॑र्यज। होता॑ यख्य॒त्तनून॑पा॒त्सर॑स्वती। अ॒वि॒र्मेषो॑ न

भेषजम्। पथा मधुमताभरन्। अश्विनेन्द्राय वीर्यम्॥५०॥

बदरैरुपवाकाभिर्भेषजन्तोक्त्रभिः। पयस्सोमः परिस्नुता घृतं
मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्वन्नराशंसं
न नग्नहुम्। पतिः सुरायै भेषजम्। मेषस्सरस्वती
भिषक्। रथो न चन्द्राश्विनोर्वपा इन्द्रस्य वीर्यम्।
बदरैरुपवाकाभिर्भेषजन्तोक्त्रभिः। पयस्सोमः परिस्नुता घृतं
मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं॥५१॥

होता यख्वदिडेडित आजुह्वानस्सरस्वतीम्। इन्द्रं बलेन
वर्धयन्। ऋषभेण गवैन्द्रियम्। अश्विनेन्द्राय वीर्यम्।
यवैः कर्कन्धुभिः। मधु लाजैर्न मासरम्। पयस्सोमः
परिस्नुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्वद्वरुहिस्सुष्टरीमोर्णम्रदाः। भिषङ्गासत्या॥५२॥

भिषजाऽश्विनाऽश्वा शिशुमती। भिषग्धेनुस्सरस्वती।
भिषग्दुह इन्द्राय भेषजम्। पयस्सोमः परिस्नुता घृतं मधु।
वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्वद्वरो दिशः। कवृष्यो
न व्यचस्वतीः। अश्विभ्यान्न दुरो दिशः। इन्द्रो न रोदसी
दुधे। दुहे कामान्त्सरस्वती॥५३॥

अश्विनेन्द्राय भेषजम्। शुक्रन्न ज्योतिरिन्द्रियम्। पयस्सोमः
परिस्नुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्वत्सुपेशसोषे नक्तन्दिवा। अश्विना सज्जानाने। समञ्जाते

सरस्वत्या। त्विषिमिन्द्रे न भेषजम्। श्येनो न रजसा हृदा।
पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु॥५४॥

वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्खद्वैव्या होतांरा
भिषजाऽश्विना। इन्द्रन्न जागृवी दिवा नक्तन्न भेषजैः।
शूषं सरस्वती भिषक्। सीसेन दुह इन्द्रियम्। पयस्सोमः
परिस्नुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्खत्तिस्त्रो देवीर्न भेषजम्। त्रयस्त्रिधातवोऽपसः। रूपमिन्द्रे
हिरण्ययम्॥५५॥

अश्विनेडा न भारती। वाचा सरस्वती। मह इन्द्राय
दधुरिन्द्रियम्। पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्खत्त्वष्टारमिन्द्रमश्विना। भिषजन्न
सरस्वतीम्। ओजो न जूतिरिन्द्रियम्। वृको न रभसो
भिषक्। यशस्सुरया भेषजम्॥५६॥

श्रिया न मासरम्। पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु।
वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्खद्वनस्पतिम्। शमितारं
शतक्रतुम्। भीमन्न मन्युं राजानव्याघ्रन्नमसाऽश्विना
भामम्। सरस्वती भिषक्। इन्द्राय दुह इन्द्रियम्। पयस्सोमः
परिस्नुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं॥५७॥

होता यख्खदग्निं स्वाहाऽऽज्यस्य स्तोकानाम्। स्वाहा
मेदसां पृथक्। स्वाहा छागमश्विभ्याम्। स्वाहा मेषं
सरस्वत्यै। स्वाहर्षभमिन्द्राय सिंहाय सहसेन्द्रियम्।

स्वाहाऽग्नि॒न्न भै॒षज॑म्। स्वाहा॒ सोम॑मिन्द्रि॒यम्। स्वाहेन्द्र॑ः
सु॒त्रामा॑णः॒ सवि॑तार॒वृ॒रुणं॑ भिष॒जां पति॑म्। स्वाहा॒ वन॒स्पति॑
प्रि॒यं पाथो॒ न भै॒षज॑म्। स्वाहा॑ दे॒वाः औ॑ज्य॒पान्॥५८॥

स्वाहाऽग्निः॑ हो॒त्राञ्जु॑षा॒णो अ॒ग्निर्भै॒षज॑म्। पय॒स्सोमः॑ परि॒स्रुता॑
घृ॒तं मधु॑। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं। होता॑ य॒ख्यद॑श्विना
सर॑स्वतीमिन्द्रः॑ सु॒त्रामा॑णम्। इ॒मे सोमा॑स्सुरा॒मा॑णः। छा॒गैर्न
मे॒षैर्ऋ॑षभैस्सु॒ताः। श॒ष्यैर्न॑ तो॒कभ॑भिः। ला॒जैर्मह॑स्वन्तः। मदा॒
मा॒सरे॑ण॒ परि॑ष्कृ॒ताः। शु॒क्राः पय॑स्वन्तोऽमृ॒ताः। प्र॒स्थिता॑ वो
मधु॑श्चु॒तः। तान॑श्विना॒ सर॑स्वतीन्द्र॒स्सु॒त्रामा॑ वृ॒त्रहा॑। जुष॒न्ताः
सौ॒म्यं मधु॑। पिब॑न्तु॒ मद॑न्तु वि॒यन्तु॒ सोम॑म्। होत॑र्यजं॥५९॥

समि॑द्धो अ॒ग्निर॑श्विना। त॒प्तो घ॒र्मो वि॒राद॑त्सु॒तः। दु॒हे
धे॒नुस्सर॑स्वती। सोमः॑ शु॒क्रमि॑हेन्द्रि॒यम्। त॒नूपा॑ भिष॒जां
सु॒ते। अ॒श्विनो॒भा सर॑स्वती। मध्वा॒ रजा॑ःसीन्द्रि॒यम्।
इन्द्रा॑य प॒थिभि॑र्वहान्। इन्द्रा॑येन्दुः॑ सर॑स्वती। नरा॒शःसे॑न
न॒ग्रहः॑॥६०॥

अधा॑ताम॒श्विना॒ मधु॑। भै॒षजं॑ भिष॒जां सु॒ते। आ॒जुह्वा॑ना
सर॑स्वती। इन्द्रा॑येन्द्रि॒याणि॑ वी॒र्य॑म्। इडा॑भिर॒श्विना॒विष॑म्।
समूर्ज॑ः सः॑ र॒यिन्द॑धुः। अ॒श्विना॒ नमु॑चेस्सु॒तम्। सोमः॑ शु॒क्रं
प॑रि॒स्रुता॑। सर॑स्वती॒ तमा॑भरत्। ब॒रहि॑षेन्द्रा॒य पा॑तवे॥६१॥

क॒व॒प्यो न॑ व्यच॑स्वतीः। अ॒श्विभ्यां॑ न॒ दुरो॑ दि॒शः।

इन्द्रो न रोदसी दुधे। दुहे कामान्त्सरस्वती। उषासा
नक्तमश्विना। दिवेन्द्रः सायमिन्द्रियैः। सञ्जानाने सुपेशसा।
समञ्जाते सरस्वत्या। पातन्नो अश्विना दिवा। पाहि नक्तः
सरस्वति॥६२॥

दैव्यां होतारा भिषजा। पातमिन्द्रः सचा सुते। तिस्रस्त्रेधा
सरस्वती। अश्विना भारतीडा। तीव्रं परिस्नुता सोमम्। इन्द्राय
सुषवुर्मदम्। अश्विना भेषजं मधु। भेषजन्नस्सरस्वती।
इन्द्रे त्वष्टा यशश्श्रियम्। रूपः रूपमधुस्सुते। ऋतुथेन्द्रो
वनस्पतिः। शशमानः परिस्नुता। कीलालमश्विभ्यां मधु। दुहे
धेनुस्सरस्वती। गोभिर्न सोममश्विना। मासरेण परिष्कृता।
समधाताः सरस्वत्या। स्वाहेन्द्रे सुतं मधु॥६३॥

अश्विना हविरिन्द्रियम्। नमुचेर्धिया सरस्वती। आ
शुक्रमासुराद्वसु। मधमिन्द्राय जभ्रिरे। यमश्विना सरस्वती।
हविषेन्द्रमवर्धयन्। स बिम्बेद वलं मधम्। नमुचावासुरे
सचा। तमिन्द्रं पशवस्सचा। अश्विनोभा सरस्वती॥६४॥

दधाना अभ्यनूषता। हविषा यज्ञमिन्द्रियम्। य इन्द्र
इन्द्रियन्दधुः। सविता वरुणो भगः। स सुत्रामा हविष्पतिः।
यजमानाय सश्रता। सविता वरुणोऽदधत्। यजमानाय
दाशुषे। आदत्त नमुचेर्वसु। सुत्रामा बलमिन्द्रियम्॥६५॥

वरुणः रक्षत्रमिन्द्रियम्। भगेन सविता श्रियम्। सुत्रामा
यशसा बलम्। दधाना यज्ञमाशत। अश्विना गोभिरिन्द्रियम्।

अश्वेभिर्वीर्यं बलम्। हविषेन्द्रं सरस्वती। यजमानमवर्धयन्।
 ता नासत्या सुपेशसा। हिरण्यवर्तनी नरा। सरस्वती
 हविष्मती। इन्द्र कर्मसु नोऽवत। ता भिषजा सुकर्मणा।
 सा सुदुघा सरस्वती। स वृत्रहा शतक्रतुः। इन्द्राय
 दधुरिन्द्रियम्॥६६॥

देवं बर्हिस्सरस्वती। सुदेवमिन्द्रे अश्विना। तेजो न
 चख्बुरख्योः। बर्हिषा दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं। देवीद्वारो अश्विना। भिषजेन्द्रे सरस्वती।
 प्राणन्न वीर्यन्नसि। द्वारो दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं॥६७॥

देवी उषासावश्विना। भिषजेन्द्रे सरस्वती। बलन्न वाचमास्यै।
 उषाभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यजं।
 देवी जोष्टी अश्विना। सुत्रामेन्द्रे सरस्वती। श्रोत्रन्न
 कर्णयोर्यशः। जोष्टीभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं॥६८॥

देवी ऊर्जाहुती दुधे सुदुधे। पयसेन्द्रं सरस्वत्यश्विना
 भिषजावत। शुक्रन्न ज्योतिस्तनयोराहुती धत्त इन्द्रियम्।
 वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यजं। देवा देवानां भिषजा।
 होतांराविन्द्रमश्विना। वषट्कारैस्सरस्वती। त्विषिन्न हृदये
 मतिम्। होतृभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु

यज॥६९॥

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। सर॑स्वत्या॒श्विना॒ भार॒तीडा॑।
शू॒ष॒न्न म॒ध्ये नाभ्या॑म्। इन्द्रा॑य दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने
वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒व इन्द्रो॒ नरा॒शंसः॑।
त्रि॒व॒रूथ॑स्सर॑स्वत्या॒श्विभ्या॑मीयते॒ रथः॑। रे॒तो न
रू॒पम॑मृत॒ञ्जनि॑त्रम्। इन्द्रा॑य त्वष्टा॒ दध॑दिन्द्रि॒याणि॑।
व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑॥७०॥

दे॒व इन्द्रो॒ वन॒स्पतिः॑। हि॒र॒ण्यपर्णो॑ अ॒श्विभ्या॑म्।
सर॑स्वत्यास्सुपिप्प॒लः। इन्द्रा॑य पच्यते मधु॑। ओजो॒
न जू॒तिमृ॑ष॒भो न भा॑मम्। वन॒स्पति॑र्नो दध॑दिन्द्रि॒याणि॑।
व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वं ब॒र्हिर्वा॑रि॒तीना॑म्।
अ॒ध्व॒रे स्ती॒र्णम॒श्विभ्या॑म्। ऊ॒र्णम॑दा॒स्सर॑स्वत्याः॥७१॥

स्यो॒नमि॑न्द्र ते॒ सदः॑। ई॒शायै॑ म॒न्युः राजा॑नं ब॒र्हिषा॑
दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑।
दे॒वो अ॒ग्निस्वि॑ष्ट॒कृत्। दे॒वान् य॑र॒ख्यद्य॑थाय॒थम्।
होता॑राविन्द्र॒मश्वि॑ना॒। वा॒चा वाच॑ः सर॑स्वतीम्। अ॒ग्निः
सोमः॑ स्विष्ट॒कृत्। स्विष्ट॑ इन्द्र॒स्सु॒त्रामा॑ सवि॒ता व॑रु॒णो
भि॒षक्। इ॒ष्टो दे॒वो वन॒स्पतिः॑। स्वि॑ष्टा दे॒वा आ॑ज्य॒पाः। इ॒ष्टो
अ॒ग्निर॒ग्निना॑। होता॑ हो॒त्रे स्वि॑ष्ट॒कृत्। यशो॑ न दध॑दिन्द्रि॒यम्।
ऊ॒र्जम॑प॒चितिः॑ स्व॒धाम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒
यज॑॥७२॥

अ॒ग्निम॒द्य हो॒ता॒रम॒वृणी॑त। अ॒य॒ः सु॒तासु॒ती यज॑मानः।
 पच॑न्प॒त्तीः। पच॑न्पुरो॒डाशा॑न्। गृ॒ह्णन्ग्र॑हान्। ब॒ध्नन्न॑श्विभ्या॒ञ्छाग॒॑ः
 सर॑स्वत्या इन्द्रा॒य। ब॒ध्नन्त्सर॑स्वत्यै मे॒षमिन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्।
 ब॒ध्नन्निन्द्रा॑य॒र्षभ॑म॒श्विभ्या॒॑ः सर॑स्वत्यै। सू॒प॒स्था अ॒द्य दे॒वो
 वन॑स्पति॒रभवत्। अ॒श्विभ्या॒ञ्छागे॑न॒ सर॑स्वत्या इन्द्रा॒य॥ ७३॥
 सर॑स्वत्यै मे॒षेणेन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्। इन्द्रा॑य॒र्षभे॑णा॒श्विभ्या॒॑ः
 सर॑स्वत्यै। अ॒र॒ख्वः॑ स्तान्मे॒दस्तः॑ प्र॒तिप॑च॒ताग्र॑भीषुः।
 अ॒वी॒वृ॒धन्त॒ ग्र॒हैः। अ॒पा॒ताम॑श्विना॒ सर॑स्वतीन्द्र॒स्सु॒त्रामा॑
 वृ॒त्र॒हा। सोमा॑न्त्सुरा॒म्णः। उ॒पो उ॒क्थाम॑दाः श्रौ॒द्विम॑दा॒ अद॑न्।
 अ॒वी॒वृ॒धन्ताङ्गू॑षैः। त्वाम॒द्य॒र्ष आ॒र्षेय॑र्षीणा॒न्नपा॑दवृणीत।
 अ॒य॒ः सु॒तासु॒ती यज॑मानः। ब॒हुभ्य॒ आ सङ्ग॑तेभ्यः। ए॒ष मे॑
 दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ य॒र॒ख्यत॒ इति॑। ता या दे॒वा दे॒व॒दाना॑न्यदुः।
 तान्य॑स्मा॒ आ च॑ शास्व॒। आ च॑ गुरस्व। इ॒षि॒तश्च॑ हो॒तर॑सि
 भ॒द्र॒वा॒च्याय॒ प्रे॒षितो॒ मानु॑षः। सू॒क्त॒वा॒काय॑ सू॒क्ता ब्रू॑हि॥ ७४॥
 उ॒श॒न्त॑स्त्वा हवाम॒ह आ नो॑ अ॒ग्ने सु॒के॒तुना॑। त्व॒ः सोम॑
 म॒हे भ॒ग॒न्त्व॒ः सोम॑ प्रचि॑कितो मनी॒षा। त्वया॒ हि नः॑
 पि॒तर॑स्सोम॒ पूर्वे॒ त्व॒ः सोम॑ पि॒तृभि॑स्सवि॒दानः॑। ब॒र्हि॑षदः
 पि॒तर॒ आऽहं॑ पि॒तृन्। उ॒प॒हू॒ताः पि॒तरोऽग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तरः॑।
 अ॒ग्निष्वा॒त्तानु॑तुम॒तो हवाम॑हे। नरा॒श॒ः से॑ सोमपी॒थय्य॑ आ॒शुः।
 ते नो॑ अ॒र्वन्त॑स्सुह॒वा भव॑न्तु। श॒त्रो भव॑न्तु द्वि॒पदे॒ शश्रु॑तु॒ष्पदे॑।
 ये अ॒ग्निष्वा॒त्ता येऽन॑ग्निष्वा॒त्ताः॥ ७५॥

अ॒हो॒मुचः॑ पि॒तर॑स्सो॒म्यासः॑। परेऽवरेऽमृता॑सो भवन्तः।
 अधि॑ ब्रुवन्तु ते अ॒वन्त्व॒स्मान्। वा॒न्या॒यै दु॒ग्धे जुष॑माणाः
 कर॒म्भम्। उ॒दीरा॑णा॒ अवरे॑ परे॒ च। अ॒ग्नि॒ष्वात्ता
 ऋ॒तुभि॑स्स॒ध्वि॒दानाः॑। इन्द्र॑वन्तो ह॒विरि॒दञ्जु॑षन्ताम्। यद॑ग्ने
 कव्य॑वाहन॒ त्वम॑ग्न ईडि॒तो जा॑तवेदः। मात॑ली क॒व्यैः।
 ये ता॑तृपु॒र्दे॒वत्रा जेह॑मानाः। होत्रा॑वृध॒स्तोम॑त॒ष्टासो
 अ॒र्केः। आ॒ग्ने याहि॑ सुवि॒दत्रै॑भिर्वाङ्। स॒त्यैः क॒व्यैः
 पि॒तृभि॑र्ध॒र्मस॒द्भिः। ह॒व्यवा॑ह॒मजरं॑ पुरुप्रियम्। अ॒ग्नि॒ङ्घृतेन॑
 ह॒विषा॑ सप॒र्यन्। उपा॑सदङ्क॒व्यवा॑हं पि॒तृणा॑म्। स नः॑
 प्र॒जा॒र्घी॒रव॑ती॒ह॒ समृ॑ण्वतु॥ ७६॥

होता॑ य॒ख्यदि॑डस्पदे। स॒मि॒धानं॑ म॒हद्य॑शः। सुष॑मि॒द्धवै॑र॒ण्यम्।
 अ॒ग्निमि॑न्द्र॒वैयो॑धस॒म्। गा॒यत्री॑ञ्छन्द॒ इन्द्रि॑यम्। त्र्यवि॑ङ्गा॒वैयो॑
 दध॑त्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॒। होता॑ य॒ख्यच्छु॑चि॒व्रत॑म्।
 तनून॑पा॒तमु॑द्भि॒दम्। य॒ङ्ग॒र्भम॑दि॒तिर्द॑धे॥ ७७॥

शुचि॑मि॒न्द्रवै॑यो॒धस॑म्। उ॒ष्णिह॑ञ्छन्द॒ इन्द्रि॑यम्। दि॒त्यवा॑ह॒ङ्गावै॑यो
 दध॑त्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॒। होता॑ य॒ख्यदी॑डे॒न्यम्।
 ईडि॑त॒वृत्र॑हन्त॒मम्। इडा॑भि॒रीड्य॑ सहः॑। सोम॑मि॒न्द्रवै॑यो॒धस॑म्।
 अ॒नुष्टु॑भ॒ञ्छन्द॑ इन्द्रि॒यम्। त्रि॒व॒त्स॒ङ्गावै॑यो॒ दध॑त्॥ ७८॥

वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॒। होता॑ य॒ख्यथ्सु॑ब॒ह्निष॑द॒म्।
 पू॒षण्व॑न्त॒मम॑र्त्यम्। सीद॑न्तं ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। अ॒मृते॑न्द्र॒वैयो॑धस॒म्।

बृहतीञ्छन्द इन्द्रियम्। पञ्चाविङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होतायख्यद्वयचस्वतीः। सुप्रायणा ऋतावृधः॥७९॥

द्वारो देवीर्हिरण्ययीः। ब्रह्माण इन्द्रव्योधसम्। पङ्क्तिञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। तुर्यवाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं।
होता यख्यत्सुपेशसे। सुशिल्पे बृहती उभे। नक्तोषासा न
दर्शते। विश्वमिन्द्रव्योधसम्। त्रिष्टुभञ्छन्द इन्द्रियम्॥८०॥

पृष्ठवाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्यत्प्रचेतसा। देवानामुत्तमय्यंशः। होतारा दैव्या
कवी। सयुजेन्द्रव्योधसम्। जगतीञ्छन्द इहेन्द्रियम्।
अनुङ्गाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्यत्पेशस्वतीः॥८१॥

तिस्रो देवीर्हिरण्ययीः। भारतीर्बृहतीर्महीः। पतिमिन्द्रव्योधसम्।
विराजञ्छन्द इहेन्द्रियम्। धेनुङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्यत्सुरेतसम्। त्वष्टारं पुष्टिवर्धनम्।
रूपाणि बिभ्रतं पृथक्। पुष्टिमिन्द्रव्योधसम्॥८२॥

द्विपदञ्छन्द इहेन्द्रियम्। उख्याणङ्गान्न वयो दधत्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्यच्छतक्रतुम्। हिरण्यपर्णमुक्थिनम्।
रशनां बिभ्रतव्वंशिम्। भगमिन्द्रव्योधसम्। ककुभञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। वशाव्वंहतङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्यत्स्वाहाकृतीः। अग्निङ्ग्रहपतिं
पृथक्। वरुणं भेषजङ्गविम्। ख्यत्रमिन्द्रव्योधसम्।

अतिच्छन्दसच्छन्द इन्द्रियम्। बृहदृषभङ्गाव्यो दधत्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥८३॥

समिद्धो अग्निस्समिधो। सुषमिद्धो वरेण्यः। गायत्री छन्द
इन्द्रियम्। त्र्यविर्गौर्वयो दधुः। तनूनपाच्छुचित्रतः। तनूपाच्च
सरस्वती। उष्णिक्छन्द इन्द्रियम्। दित्यवाङ्गौर्वयो दधुः।
इडाभिरग्निरीड्यः। सोमो देवो अमर्त्यः॥८४॥

अनुष्टुप्छन्द इन्द्रियम्। त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः। सुबर्हिरग्निः
पूषण्वान्। स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः। बृहती छन्द इन्द्रियम्।
पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः। दुरो देवीर्दिशो महीः। ब्रह्मा देवो
बृहस्पतिः। पङ्क्तिश्छन्द इहेन्द्रियम्। तुर्यवाङ्गौर्वयो दधुः॥८५॥

उषे यद्ही सुपेशसा। विश्वे देवा अमर्त्याः। त्रिष्टुप्छन्द
इन्द्रियम्। पृष्ठवाङ्गौर्वयो दधुः। दैव्या होतारा भिषजा। इन्द्रेण
सयुजा युजा। जगती छन्द इहेन्द्रियम्। अनुङ्गान्गौर्वयो
दधुः। तिस्र इडा सरस्वती। भारती मरुतो विशः॥८६॥

विराट्छन्द इहेन्द्रियम्। धेनुर्गौर्न वयो दधुः। त्वष्टा तुरीपो
अद्भुतः। इन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना। द्विपाच्छन्द इहेन्द्रियम्।
उरूष्वा गौर्न वयो दधुः। शमिता नो वनस्पतिः। सविता
प्रसुवन्भगम्। ककुच्छन्द इहेन्द्रियम्। वशा वेहद्गौर्न
वयो दधुः। स्वाहा यज्ञव्रुणः। सुख्यत्रो भेषजङ्करत्।
अतिच्छन्दाश्छन्द इन्द्रियम्। बृहदृषभो गौर्वयो दधुः॥८७॥

वसन्तेनर्तुना देवाः। वसंवस्त्रिवृतां स्तुतम्। रथन्तरेण
तेजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। ग्रीष्मेण देवा ऋतुना। रुद्राः
पञ्चदशे स्तुतम्। बृहता यशसा बलम्। हविरिन्द्रे वयो दधुः।
वर्षाभिर्ऋतुनाऽऽदित्याः। स्तोमे सप्तदशे स्तुतम्॥८८॥

वैरूपेण विशौजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। शारदेनर्तुना देवाः।
एकविंश ऋभवस्स्तुतम्। वैराजेन श्रिया श्रियम्। हविरिन्द्रे
वयो दधुः। हेमन्तेनर्तुना देवाः। मरुतस्त्रिणवे स्तुतम्। बलेन
शक्नोस्सहः। हविरिन्द्रे वयो दधुः। शैशिरेणर्तुना देवाः।
त्रयस्त्रिंशोऽमृतं स्तुतम्। सत्येन रेवतीः ख्यत्रम्। हविरिन्द्रे
वयो दधुः॥८९॥

देवं बर्हिरिन्द्रव्योधसम्। देवन्देवमवर्धयत्। गायत्रिया
छन्दसेन्द्रियम्। तेज इन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यज। देवीद्वारो देवमिन्द्रव्योधसम्। देवीर्देवमवर्धयन्।
उष्णिहा छन्दसेन्द्रियम्। प्राणमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने
वसुधेयस्य वियन्तु यज॥९०॥

देवी देवव्योधसम्। उषे इन्द्रमवर्धताम्। अनुष्टुभा
छन्दसेन्द्रियम्। वाचमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वीताय्यज। देवी जोष्टी देवमिन्द्रव्योधसम्। देवी
देवमवर्धताम्। बृहत्या छन्दसेन्द्रियम्। श्रोत्रमिन्द्रे वयो
दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वीताय्यज॥९१॥

दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्। दे॒वी दे॒वम॑वर्धताम्। प॒ङ्क्या
छन्द॑सेन्द्रियम्। शु॒क्रमिन्द्रे॑ वयो॒ दध॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य
वीता॒य्यज॑। दे॒वा दै॒व्या हो॑ता॒रा दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्। दे॒वा
दे॒वम॑वर्धताम्। त्रि॒ष्टुभा॒ छन्द॑सेन्द्रियम्। त्वि॒षिमिन्द्रे॑ वयो॒
दध॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वीता॒य्यज॑॥१२॥

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीर्वयो॒धस॑म्। पति॒मिन्द्र॑मवर्धयन्।
जग॑त्या॒ छन्द॑सेन्द्रियम्। ब॒लमिन्द्रे॑ वयो॒ दध॑त्।
व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वो नरा॑श॒सो
दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्। दे॒वो दे॒वम॑वर्धयत्। वि॒राजा॒
छन्द॑सेन्द्रियम्। रे॒तु इन्द्रे॑ वयो॒ दध॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य
वेतु॒ यज॑॥१३॥

दे॒वो वन॑स्पति॒र्दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्। दे॒वो दे॒वम॑वर्धयत्। द्वि॒पदा॒
छन्द॑सेन्द्रियम्। भग॒मिन्द्रे॑ वयो॒ दध॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य
वेतु॒ यज॑। दे॒वं ब॒र्हिर्वा॒रिती॒नान्दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्।
दे॒वन्दे॒वम॑वर्धयत्। क॒कुभा॒ छन्द॑सेन्द्रियम्। यश॒ इन्द्रे॑
वयो॒ दध॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वो
अ॒ग्निस्त्विष्ट॑कृद्दे॒वमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्। दे॒वो दे॒वम॑वर्धयत्।
अति॑च्छन्दसा॒ छन्द॑सेन्द्रियम्। ख्य॒त्रमिन्द्रे॑ वयो॒ दध॑त्।
व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒ यज॑॥१४॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

त्रिवृ॒थस्तो॑मो भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वै त्रि॒वृत्। ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑
रुन्धे। अ॒ग्नि॒ष्टोम॑स्सोमो भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वै अ॒ग्नि॒ष्टोमः।
ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑ रुन्धे। र॒थन्त॑र॒ः साम॑ भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वै
र॒थन्त॑रम्। ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑ रुन्धे। प॒रि॒स्र॒जी हो॑ता भवति॥१॥

अ॒रु॒णो मि॑र्मि॒रस्त्रि॑शु॒क्रः। ए॒तद्वै ब्र॑ह्मव॑र्चसस्य॑ रू॒पम्।
रू॒पेणै॒व ब्र॑ह्मव॑र्चसम॒व रुन्धे। बृ॒ह॒स्पति॑र॒काम॑यत दे॒वानां॑
पु॒रो॒धाङ्ग॑च्छे॒यमि॑ति। स ए॒तं बृ॑ह॒स्पति॑स॒वम॑पश्यत्।
तमा॑ऽह॒रत्। तेना॑यजत। ततो॑ वै स दे॒वानां॑ पु॒रो॒धाम॑गच्छत्।
यः पु॒रो॒धाका॑म॒स्स्यात्। स बृ॑ह॒स्पति॑स॒वेन॑ यजेत॥२॥

पु॒रो॒धामे॒व ग॑च्छति। तस्य॑ प्रा॒तस्स॑वने स॒न्नेषु॑ ना॒राश॑ऽसेषु॑।
एका॑दश॒ दखि॑षणा नीयन्ते। एका॑दश॒ मा॒ध्य॑न्दि॒ने स॑वने स॒न्नेषु॑
ना॒राश॑ऽसेषु॑। एका॑दश॒ तृ॒तीय॑स॒वने स॑न्नेषु॑ ना॒राश॑ऽसेषु॑।
त्रय॑स्त्रि॒ःश॒थ्सं॑प॒द्यन्ते। त्रय॑स्त्रि॒ःश॒द्वै दे॒वताः॑। दे॒वता॑
ए॒वाव॑रुन्धे। अ॒श्वश्च॑तु॒स्त्रि॒ःशः। प्रा॒जाप॒त्यो वा अ॒श्वः॥३॥

प्रा॒जाप॑तिश्चतु॒स्त्रि॒ःशो दे॒वता॑नाम्। याव॑तीरे॒व दे॒वताः॑।
ता ए॒वाव॑रुन्धे। कृ॒ष्णाजि॑नेऽभिषि॑ञ्चति। ब्र॒ह्म॑णो
वा ए॒तद्रू॑पम्। यत्कृ॒ष्णाजि॑नम्। ब्र॒ह्मव॑र्चसे॒नैवैन॑ऽ
सम॑र्धयति। आ॒ज्ये॑नाभिषि॑ञ्चति। तेजो॑ वा आ॒ज्यम्।
तेजं॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति॥४॥

यदा॑ग्ने॒यो भव॑ति। अ॒ग्निमु॑खा ह्य॒द्धिः। अथ॑ यत्पौ॒ष्णः। पु॒ष्टिर्वै

पूषा। पुष्टिर्वैश्यस्य। पुष्टिमेवाव रुन्धे। प्रसवाय सावित्रः।
अथ यत्त्वाष्ट्रः। त्वष्टा हि रूपाणि विकरोति। निर्वरुणत्वाय
वारुणः॥५॥

अथो य एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ
यद्वैश्वदेवः। वैश्वदेवो हि वैश्यः। अथ यन्मारुतः। मारुतो
हि वैश्यः। सप्तैतानि हवींषि भवन्ति। सप्तगणा वै
मारुतः। पृश्निः पष्ठौही मारुत्या लभ्यते। विद्वै मारुतः।
विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशः प्रियः।
विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। ऋषभचर्मेऽध्यभिषिञ्चति।
स हि प्रजनयिता। दध्राऽभिषिञ्चति। ऊर्वा अन्नाद्यन्दधि।
ऊर्जैर्वैनमन्नाद्येन समर्धयति॥६॥

यदाग्नेयो भवति। आग्नेयो वै ब्राह्मणः। अथ यथ्सौम्यः। सौम्यो
हि ब्राह्मणः। प्रसवायैव सावित्रः। अथ यद्वाङ्मस्पत्यः। एतद्वै
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। अथ यदग्नीषोमीयः। आग्नेयो वै
ब्राह्मणः। तौ यदा सङ्गच्छेते ॥७॥

अथ वीर्यावत्तरो भवति। अथ यथ्सारस्वतः। एतद्धि प्रत्यख्यं
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। निर्वरुणत्वायैव वारुणः। अथो य
एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ यद्वावापृथिव्यः।
इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। तन्धावापृथिवी नान्वमन्येताम्।
तमेतेनैव भागधेयेनान्वमन्येताम्॥८॥

वज्रस्य वा एषोऽनुमानाय। अनुमतवज्रस्सूयाता इति।

अष्टावे॒तानि॑ ह॒वीः॑षि॑ भवन्ति। अ॒ष्टार॑ख्यं॒रा गाय॑त्री। गा॒य॒त्री
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। गा॒य॒त्रि॒यैव॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्धे॑। हि॒र॒ण्येन॑
घृ॒तमु॑त्पु॒नाति॑। तेज॑स ए॒व रु॒चे। कृ॒ष्णाजि॑नेऽभिषि॑ञ्चति।
ब्र॒ह्म॑णो वा ए॒तद॑र॒क्षाम॑यो रू॒पम्। यत्कृ॑ष्णाजि॒नम्।
ब्र॒ह्म॑न्ने॒वैन॑मृ॒क्षाम॑यो॒रध्य॑भिषि॑ञ्चति। घृ॒तेना॑भिषि॑ञ्चति। तथा॑
वी॒र्या॑व॒त्तरो॑ भवति॥९॥

न वै सोमे॑न॒ सोम॑स्य सु॒वोऽस्ति॑। ह॒तो ह्ये॑षः। अ॒भिषु॑तो
ह्ये॑षः। न हि ह॒तस्सू॑यते॑। सौ॒मीः॑ सू॒तवं॑शा॒मा ल॑भते।
सोमो॑ वै रे॒तो॒धाः। रे॒त ए॒व तद॑धाति। सौ॒म्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
रे॒तो॒धा ह्ये॑षा। रे॒तस्सो॑मः। रे॒त ए॒वास्मि॑न्दधाति। यत्किञ्च॑
राज॑सूय॒मृते॑ सोम॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। अषा॑ढय्यु॒त्सु पृ॑त॒नासु॑
प॒प्रि॑म्। सु॒व॒र॒षाम॑प्स्वावृ॑ज॒नस्य॑ गो॒पाम्। भ॒रेषु॑जाः
सु॒खि॑तिः॑ सु॒श्रव॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वाम॑नु॒ मदे॑म सोम॥१०॥

यो वै सोमे॑न सू॒यते॑। स दे॒वस॒वः। यः प॒शुना॑ सू॒यते॑। स
दे॒वस॒वः। य इ॒ष्ट्या॑ सू॒यते॑। स म॑नु॒ष्यस॒वः। ए॒तवै॑ पृथ॒ये दे॒वाः
प्राय॑च्छन्। ततो॑ वै सोऽप्या॑र॒ण्याना॑ प॒शूनाम॑सू॒यत॑। याव॑न्तीः
कि॒य॑न्तीश्च प्र॒जा वाच॑वृ॒दन्ति॑। तासा॑ः॒ सर्वा॑साः॒ सू॒यते॑॥११॥

य ए॒तेन॑ यज॑न्ते। य उ॑ चैनमे॒ववै॑द॑। ना॒रा॒शः॑ स्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
म॒नु॒ष्या॑ वै नरा॒शः॑सः। नि॒हुत्य॑ वावै॒तत्। अथा॑भिषि॑ञ्चति।
यत्किञ्च॑ राज॒सूय॑मनु॒त्तर॑वे॒दीक॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। ये मे॑

पञ्चाशतन्दुः। अश्वानां सधस्तुतिः। द्युमदग्ने महि श्रवः।
बृहत्कृधि मघोनाम्। नृवदमृत नृणाम्॥१२॥

एष गोसवः। षट्त्रिंश उक्थ्यो बृहत्सामा। पवमाने
कण्वरथन्तरं भवति। यो वै वाजपेयः। स सम्राट्सवः।
यो राजसूयः। स वरुणसवः। प्रजापतिस्स्वाराज्यं परमेष्ठी।
स्वाराज्यङ्गौरेव। गौरिव भवति॥१३॥

य एतेन यजते। य उ चैनमेवैदं। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
तद्धि स्वाराज्यम्। अयुतन्दखिणाः। तद्धि स्वाराज्यम्।
प्रतिधुषाऽभिषिञ्चति। तद्धि स्वाराज्यम्। अनुद्धते वेद्यै
दखिणत आहवनीयस्य बृहतस्तोत्रं प्रत्यभिषिञ्चति।
इयध्वँव रथन्तरम्॥१४॥

असौ बृहत्। अनयोरेवैनमनन्तहितमभिषिञ्चति।
पशुस्तोमो वा एषः। तेन गोसवः। षट्त्रिंशस्सर्वः।
रेवञ्जातस्सहसा वृद्धः। ख्षत्राणांङ्घ्रभृत्तमो वयोधाः।
महान्महित्वे तस्तभानः। ख्षत्रे राष्ट्रे च जागृहि।
प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनस्स्वाराज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
स्वाराज्यमेवैनङ्गमयति॥१५॥

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाको। त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या।
इन्द्रय्या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा सविदना।
या राजन्ये दुन्दुभावायतायाम्। अश्वस्य क्रन्द्ये पुरुषस्य

मा॒यौ। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। या ह॒स्तिनि॑ द्वी॒पिनि॒ या हि॑रण्ये। त्विषि॒रश्वेषु॑
पुरु॑षेषु गोषु॑॥१६॥

इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। रथे॑ अ॒ख्येषु॑ वृष॒भस्य॒ वाजे॑। वाते॑ प॒र्जन्ये॒
वरु॑णस्य शु॒ष्मे। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं। सा न॒
आग॒न्वर्च॑सा सर्वि॑दा॒ना। राड॑सि वि॒राड॑सि। स॒म्राड॑सि
स्व॒राड॑सि। इन्द्रा॑य त्वा तेज॑स्वते तेज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि।
इन्द्रा॑य त्वौज॑स्वत ओज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॥१७॥

इन्द्रा॑य त्वा प॒यस्व॑ते प॒यस्व॑न्तः३ श्री॒णामि। इन्द्रा॑य
त्वाऽऽयु॑ष्मत् आयु॑ष्मन्तः३ श्री॒णामि। तेजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र
य॑च्छामि। तेज॑स्वदस्तु मे मुख॑म्। तेज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑
मे। तेज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मुः॑। तेज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
ओजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि॥१८॥

ओज॑स्वदस्तु मे मुख॑म्। ओज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑ मे।
ओज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मुः॑। ओज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
पयो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। प॒यस्व॑दस्तु मे मुख॑म्।
प॒यस्व॑च्छि॒रो अस्तु॑ मे। प॒यस्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मुः॑। प॒यसा॑
सं॒पिपृ॑ग्धि मा॥१९॥

आयु॑रसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। आयु॑ष्मदस्तु मे मुख॑म्।

आयुष्मच्छिरो अस्तु मे। आयुष्मान् विश्वतः प्रत्यङ्।
 आयुषा सं पिपृग्धि मा। इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि।
 प्रियं रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म
 यच्छ। विश्वे देवा जरदष्टिर्यथाऽसत्॥२०॥

आयुरसि विश्वायुरसि। सर्वायुरसि सर्वमायुरसि। यतो वातो
 मनोजवाः। यतः खरन्ति सिन्धवः। तासान्त्वा सर्वासां
 रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। समुद्र इवासि गृह्णना। सोमं
 इवास्यदाभ्यः। अग्निरिव विश्वतः प्रत्यङ्। सूर्य इव ज्योतिषा
 विभूः॥२१॥

अपाय्यो द्रवणे रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। तेजसे
 ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामि। अपाय्यं ऊर्मो रसः। तमहमस्मा
 आमुष्यायुणाय। ओजसे वीर्याय गृह्णामि। अपाय्यो मध्यतो
 रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। पुष्ट्यै प्रजननाय गृह्णामि।
 अपाय्यो यज्ञियो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। आयुषे
 दीर्घायुत्वाय गृह्णामि॥२२॥

अभिप्रेहि वीरयस्व। उग्रश्चेत्ता सपत्नहा। आतिष्ठ मित्रवर्धनः।
 तुभ्यन्देवा अधिब्रवन्। अङ्गौ न्यङ्कावभित् आतिष्ठ वृत्रहन्त्रथम्।
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन्। श्रियवँसानश्चरति स्वरोचाः।
 महत्तदस्यासुरस्य नाम। आ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ।
 अनु त्वेन्द्रो मदत्वनु बृहस्पतिः॥२३॥

अनु॑ सोमो॑ अन्व॒ग्निरा॑वीत्। अनु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा
अ॑वन्तु। अनु॑ स॒प्त रा॒जा॒नो य उ॒ताभिषि॑क्ताः। अनु॑ त्वा
मि॒त्रावरु॑णावि॒हाव॑तम्। अनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू। सूर्यो॑
अहो॑भिरनु॑ त्वाऽवतु। च॒न्द्रमा॒ नख॑ष॒त्रैरनु॑ त्वाऽवतु। द्यौश्च
त्वा पृथि॒वी च प्र॑चे॒तसा॑। शु॒क्रो बृ॒हद्द॒खि॒णा त्वा पि॑पर्तु।
अनु॑ स्व॒धा चि॑किता॒ऽसोमो॑ अ॒ग्निः। आऽयं पृ॑णक्तु रज॑सी
उ॒पस्थ॑म्॥ २४॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
स ए॒तं प्र॒जाप॑तिरोद॒नम॑पश्यत्। सोऽन्नं॑ भू॒तौऽति॑ष्ठत्। ता
अ॒न्यत्रा॑न्नाद्य॒मवि॑त्वा। प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्त। अन्न॑मे॒वैनं
भू॒तं प॑श्यन्तीः प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्ते। य ए॒तेन॒ यज॑ते। य उ॑
चैन॑मे॒ववै॑द। सर्वा॑ण्यन्ना॒नि भ॑वन्ति॥ २५॥

सर्वे॑ पु॒रुषाः॑। सर्वा॑ण्ये॒वान्ना॒न्यव॑ रुन्धे। सर्वा॑न्पु॒रुषान्। रा॒डसि॑
वि॒राड॒सीत्या॑ह। स्वा॒रा॒ज्यमे॒वैनं॑ङ्गमयति। यद्वि॒र॒ण्य॒न्ददा॑ति।
तेज॒स्तेना॑व॒रुन्धे॑। यत्ति॑सृ॒धन्व॑म्। वी॒र्य॑न्तेन। यदष्ट्रा॑म्॥ २६॥

पुष्टि॑न्तेन। यत्क॑म॒ण्डलु॑म्। आयु॑ष्टेन। यद्वि॒र॒ण्यमा॑ ब॒ध्नाति॑।
ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यम्। ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति। अथो तेजो॑ वै
हि॒र॒ण्यम्। तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते। यदो॑द॒नं प्रा॑श्नाति। ए॒तदे॒व
सर्व॑मव॒रुध्य॑म्॥ २७॥

तद॑स्मिन्ने॒कधा॑ऽधात्। रो॒हि॒ण्याङ्का॑र्यः। यद्वा॑ह्म॒ण ए॒व रो॑हिणी।

तस्मादेव। अथो वर्ष्मैवैनं॑ समा॒नानाङ्क॑रोति। उ॒द्य॒ता
सूर्येण॑ का॒र्यः। उ॒द्यन्त॑वृ॒ष्टा ए॒त॑ सर्व॑ः प्र॒जाः प्रति॑नन्दन्ति।
दि॒दृ॒ख्ये॒ण्यो द॒श॒नी॒यो भ॑वति। य ए॒व॒वै॒दं ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑
वदन्ति॥ २८॥

अवे॒त्योऽव॑भृ॒था ३ ना ३ इति॑। यद्दर्भ॑पु॒ञ्जी॒लैः प॒व॒य॑ति।
तथ्स्वि॑दे॒वावै॑ति। तन्नावै॑ति। त्रि॒भिः प॑वयति। त्रयं॑ इ॒मे
लो॒काः। ए॒भिरे॒वैन॑ल्लो॒कैः प॑वयति। अथो॑ अ॒पा॒वृ॒ष्टा ए॒तत्ते॒जो
व॒र्चः। यद्दर्भाः॑। यद्दर्भ॑पु॒ञ्जी॒लैः प॒व॒य॑ति। अ॒पा॒मे॒वैन॑न्तेज॑सा
व॒र्चसा॑ऽभिषि॑ञ्चति॥ २९॥

प्र॒जाप॑तिरकामयत् ब॒होर्भू॒याँ॒न्थ॒स्यामि॑ति। स ए॒तं
प॑ञ्चशा॒रदी॒यम॑पश्यत्। तमा॑ऽह॒रत्। तेना॑यजत। ततो॑
वै स ब॒होर्भू॒याँ॒न्भव॑त्। यः का॒मये॑त् ब॒होर्भू॒याँ॒न्थ॒स्यामि॑ति।
स प॑ञ्चशा॒रदी॒येन॑ यजेत। ब॒होरे॒व भू॒याँ॒न्भव॑ति। म॒रु॒थ्स्तो॒मो
वा ए॒षः। म॒रुतो॑ हि दे॒वानां॑ भूयि॑ष्ठाः॥ ३०॥

ब॒हु॒र्भव॑ति। य ए॒तेन॑ यज॑ते। य उ॒चैन॑मे॒ववै॑दं। प॑ञ्चशा॒रदी॒यो
भव॑ति। पञ्च॑ वा ऋ॒तव॑स्स॒व्वँ॒त्स॒रः। ऋ॒तुष्वे॒व स॒व्वँ॒त्स॒रे
प्रति॑तिष्ठति। अथो॑ पञ्चा॒ख्य॒रा प॒ङ्क्तिः। पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः। य॒ज्ञमे॒वाव॑
रु॒न्धे। स॒प्त॒द॒शः स्तो॒मा नाति॑ यन्ति। स॒प्त॒द॒शः प्र॒जाप॑तिः।
प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑॥ ३१॥

अ॒ग॒स्त्यो म॒रु॒द्भ्य उ॒ख्यः प्रौ॒ख्य॑त्। तानि॒न्द्र आ॑दत्त। त

ए॒न॒व्वँ॒ज्रमु॒द्यत्या॒भ्या॒यन्त। तान॒ग॒स्त्य॑श्चै॒वेन्द्र॑श्च क॒याशु॑भीये॒नाश॑म॒यता॑म्।
ताञ्छा॒न्तानु॑पा॒ह्वय॑त। यत्क॑याशु॒भीयं॑ भ॒वन्ति॑ शान्त्यै॑।
तस्मा॑दे॒त ऐ॒न्द्रा॒मा॒रु॒ता उ॒र॒ख्वाण॑स्स॒व॒नीया॑ भ॒वन्ति॑। त्रयः
प्रथ॑मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। ए॒व॒न्द्भि॒तीये॑। ए॒व॒न्तृ॒तीये॑॥ ३२॥

ए॒व॒श्च॑तु॒र्थे। प॒ञ्चो॑त्त॒मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। व॒ष्णि॑ष्ठमि॒व
ह्ये॒तद॑हः। व॒ष्णि॑ष्ठस्स॒मा॒नाना॑ भ॒वति॑। य ए॒तेन॑ यज॑ते।
य उ॑चैनमे॒ववै॑द। स्वा॒रा॒ज्य॒व्वँ ए॒ष य॒ज्ञः। ए॒तेन॑ वा ए॒क॒या
वा॑ का॒न्द॒म॒स्स्वा॒रा॒ज्य॒म॒गच्छ॑त्। स्वा॒रा॒ज्य॒ङ्गच्छ॑ति। य ए॒तेन॑
यज॑ते॥ ३३॥

य उ॑ चैनमे॒ववै॑द। मा॒रु॒तो वा ए॒ष स्तोमः॑। ए॒तेन॑ वै म॒रु॒तो
दे॒वानां॑ भूयि॑ष्ठा अ॒भव॑न्। भूयि॑ष्ठस्स॒मा॒नाना॑ भ॒वति॑। य
ए॒तेन॑ यज॑ते। य उ॑ चैनमे॒ववै॑द। प॒ञ्च॒शा॒र॒दीयो॑ वा ए॒ष
य॒ज्ञः। आ प॑ञ्च॒मा॒त्पु॒रु॒षा॒दन्न॑म॒त्ति। य ए॒तेन॑ यज॑ते। य
उ॑ चैनमे॒ववै॑द। स॒प्त॒द॒शः स्तो॒मा ना॒ति॑ यन्ति। स॒प्त॒द॒शः
प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑तेरे॒व नै॒ति॥ ३४॥

अ॒स्या ज॒रा॑सो द॒मा म॒रि॒त्राः। अ॒र्च॒द्धू॒मा॒सो अ॒ग्नयः॑ पा॒व॒काः।
श्वि॒ची॒चय॑श्श्वा॒त्रा॒सो भु॒र॒ण्य॒वः। व॒न॒र॒षदो॑ वा॒यवो॑ न सो॒माः।
यजा॑ नो मि॒त्रा॒वरु॑णा। यजा॑ दे॒वा ऋ॒तं बृ॒हत्। अ॒ग्ने य॒खि
स्व॒न्दम॑म्। अ॒श्वि॒ना पि॒ब॒त ऋ॒तम्। दी॒द्य॒ग्री शु॒चि॒व्र॒ता।
ऋ॒तुना॑ य॒ज्ञवा॑ह॒सा॥ ३५॥

द्वे विरूपे चरतस्स्वर्थे। अन्याऽन्या वृथ्समुप धापयेते।
 हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान्। शुक्रो अन्यस्यान्ददृशे
 सुवर्चाः। पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि
 यातो अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
 विदधञ्जायते पुनः। त्रीणि शता त्रीषहस्राण्यग्निम्। त्रिंशच्च
 देवा नव चाऽसपर्यन्त॥३६॥

और्ख्यन्धृतैरास्तृणन्बृहिरस्मै। आदिद्धोतारत्र्यंषादयन्त।
 अग्निनाऽग्निस्समिध्यते। कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्मुह्यस्यः।
 अग्निर्देवानाञ्जठरम्। पूतदख्यः कविकृतुः। देवो देवेभिरा
 गमत्। अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टयः। आ त्वेषमुग्रमव
 ईमहे वयम्॥३७॥

ते स्वानिनो रुद्रिया वरुषनिर्णिजः। सिंहा न
 हेषक्रतवस्सुदानवः। यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा। यद्वाऽवमे
 सुभगासो दिवि ष्ठा। ततो नो रुद्रा उत वाऽन्वस्य। अग्ने
 वित्ताद्धविषो यद्यजामः। ईडे अग्निं स्ववसन्नमोभिः।
 इह प्रसप्तो वि च यत्कृतन्नः। रथैरिव प्रभरे वाजयद्धिः।
 प्रदखिणिन्मरुतां स्तोममृद्ध्याम्॥३८॥

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिः। देवैरग्ने सयावभिः। आसीदन्तु
 बृहिषि। मित्रो वरुणो अर्यमा। प्रातर्यावाणो अध्वरम्।
 विश्वेषामदितिर्यज्ञियानाम्। विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्।

अ॒ग्निर्दे॒वाना॒मव॑ आवृ॒णानः॑। सु॒मृ॒डी॒को भव॑तु वि॒श्ववे॑दाः। त्वे
अ॒ग्ने सु॒म॒तिं भि॒र्ख्यमा॑णाः॥ ३९॥

दि॒वि श्र॒वो दधि॑रे य॒ज्ञिया॑सः। न॒क्ता च च॒क्रुरु॒षसा॑
वि॒रूपे॑। कृ॒ष्णश्च॒ वर्ण॑म॒रुणश्च॒ सन्धुः॑। त्वा॒म॒ग्न आ॑दि॒त्यासं
आ॒स्य॑म्। त्वा॒जि॒ह्वा॒ शुच॑यश्च॒क्रिरे॑ कवे। त्वा॒ रा॑ति॒षाचो॑
अ॒ध्व॒रेषु॑ स॒श्विरे॑। त्वे दे॒वा ह॒वि॒र॒द॒न्त्या॑हु॒तम्। नि त्वा॑
य॒ज्ञस्य॑ सा॒ध॒नम्। अ॒ग्ने हो॒ता॒र॒मृ॒त्विज॑म्। व॒नुष्व॑दे॒व धी॑महि
प्रच॑त॒सम्। जी॒र॒न्दू॒त॒म॒मर्त्य॑म्॥ ४०॥

ति॒ष्ठा ह॒री रथ॑ आ यु॒ज्यमा॑ना या॒हि। वा॒युर्न॑ नि॒युतो॑ नो
अ॒च्छ॑। पि॒बा॒स्यन्धो॑ अ॒भिसृ॑ष्टो अ॒स्मे। इ॒न्द्र॒स्स्वाहा॑ र॒रि॒मा ते
मदा॑य। कस्य॑ वृ॒षा सु॒ते सचा॑। नि॒यु॒त्वा॒नृ॒षभो॑ र॒णत्। वृ॒त्रहा॑
सोम॑पीतये। इ॒न्द्र॒वृ॒य॒म्महा॑ध॒ने। इ॒न्द्र॒म॒र्भे ह॒वाम॑हे। यु॒ज॒वृ॒त्रेषु॑
व॒ज्रिण॑म्॥ ४१॥

द्वि॒ता यो वृ॒त्र॒ह॒न्त॑मः। वि॒द इ॒न्द्र॒श्श॒त॒क्र॑तुः। उ॒प॑ नो
ह॒रि॒भिस्सु॑तम्। स सूर॑ आ॒ज॒न॒य॒ज्योति॑रि॒न्द्रम्। अ॒या धि॒या
त॒र॒णि॒र॒द्रि॒ब॒ह्नाः॑। ऋ॒तेन॑ शु॒ष्मी न॑व॒मानो॑ अ॒कैः। व्यु॒स्त्रि॒धो
अ॒स्रो अ॒द्रि॒र्बि॒भेदा॑। उ॒त॒त्यदा॑श्च॒श्वि॒यम्। य॒दि॒न्द्र॒ नाहु॑षी॒ष्वा।
अ॒ग्ने वि॒र्ख्यु प्र॑तीद॒यत्॥ ४२॥

भ॒रे॒ष्वि॒न्द्र॑ शु॒हव॑ शु॒हवाम॑हे। अ॒हो॒मुच॑ सु॒कृ॒त॒न्दै॒व्य॒ञ्जन॑म्।
अ॒ग्नि॒मि॒त्र॒वृ॒ण॑ सा॒तये॑ भ॒गम्। द्या॒वापृ॑थि॒वी म॒रु॒त॑स्स्व॒स्तये॑।

महि ख्वेत्रं पुरुश्चन्द्रविं विद्वान्। आदिथ्सखिभ्यश्चरथः
 समैरत्। इन्द्रो नृभिरजनदीद्यानस्साकम्। सूर्यमुषसंङ्गातुमग्निम्।
 उरुन्नो लोकमनु नेषि विद्वान्। सुवर्वज्योतिरभयः
 स्वस्ति॥४३॥

ऋष्या तं इन्द्र स्थविरस्य बाहू। उपस्थेयाम शरणा बृहन्तां।
 आ नो विश्वाभिरूतिभिस्सजोषाः। ब्रह्म जुषाणो हर्यश्च याहि।
 वरीवृजथस्थविरेभिस्सुशिप्र। अस्मे दधद्वृषणः शुष्ममिन्द्र।
 इन्द्राय गावं आशिरम्। दुदुहे वज्रिणे मधु। यत्सीमुपह्वरे
 विदत्। तास्ते वज्रिन्येनवो जोजयुर्नः॥४४॥

गभस्तयो नियुतो विश्ववाराः। अहरहूर्भूय इज्जोगुवानाः। पूर्णा
 इन्द्र ख्युमतो भोजनस्य। इमान्ते धियं प्र भरे महो महीम्।
 अस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे। तमुत्सवे च प्रसवे च
 सासहिम्। इन्द्रन्देवासश्शवसा मदन्ननु॥४५॥

प्रजापतिः पशूनसृजत। तैऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्।
 तानग्निष्टोमेन नाप्रोत्। तानुक्थ्येन नाप्रोत्। तान्ध्षोडशिना
 नाप्रोत्। तान्नात्रिया नाप्रोत्। तान्ध्सन्धिना नाप्रोत्।
 सोऽग्निमब्रवीत्। इमान्म ईप्सेति। तानग्निस्त्रिवृता स्तोमेन
 नाप्रोत्॥४६॥

स इन्द्रमब्रवीत्। इमान्म ईप्सेति। तानिन्द्रः पञ्चदशेन
 स्तोमेन नाप्रोत्। स विश्वान्देवानब्रवीत्। इमान्म ईप्सतेति।

तान् विश्वेदेवास्सप्तदशेन स्तोमेन नाप्नुवन्। स विष्णुमब्रवीत्।
इमान्म ईप्सेति। तान् विष्णुरेकविंशेन स्तोमेनाप्रोत्।
वारवन्तीयेनावारयत॥४७॥

इद्विंशुर्वि चक्रम इति व्यक्रमत। यस्मात्पशवः प्रप्रेव
भ्रंशेरन्। स एतेन यजेत। यदाप्रोत्। तदप्तोर्यामस्याप्तोर्यामत्वम्।
एतेन वै देवा जैत्वानि जित्वा। यङ्गाममकामयन्त तमाप्नुवन्।
यङ्गामङ्गामयते। तमेतेनाप्रोति॥४८॥

व्याघ्रोऽयमग्नौ चरति प्रविष्टः। ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा
अयम्। नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि। मा देवानाम्मिथुयाकम्
भागम्। सावीरुहि देव प्रसवाय पित्रे। वर्ष्माणमस्मै
वरिमाणमस्मै। अथास्मभ्यं सवितस्सर्वताता। दिवेदिव
आ सुवा भूरि पश्वः। भूतो भूतेषु चरति प्रविष्टः। स
भूतानामधिपतिर्बभूव॥४९॥

तस्य मृत्यौ चरति राजसूयम्। स राजा राज्यमनु
मन्यतामिदम्। येभिश्शिल्पैः पप्रथानामदहत्।
येभिर्द्यामभ्यपिशत्प्रजापतिः। येभिर्वाचं विश्वरूपां
समव्ययत्। तेनेममग्र इह वर्चसा समङ्घि। येभिरादित्यस्तपति
प्र केतुभिः। येभिस्सूर्यो ददृशे चित्रभानुः। येभिर्वाचं
पुष्कलेभिरव्ययत्। तेनेममग्र इह वर्चसा समङ्घि॥५०॥

आऽयं भातु शवसा पश्वं कृष्टीः। इन्द्र इव ज्येष्ठो

भ॑वतु प्र॒जावान्। अ॒स्मा अ॑स्तु पुष्क॒लश्चि॒त्रभा॑नु। आ॒ऽयं
पृ॑णक्तु रज॑सी उ॒पस्थ॑म्। यत्ते शिल्प॑ङ्कश्यप रोच॑नावत्।
इन्द्रि॒यावत्पुष्क॒लश्चि॒त्रभा॑नु। यस्मि॒न्सूर्या॑ अर्पितास्सप्त
सा॒कम्। तस्मि॒न्नाजा॑न॒मधि॑ विश्रये॒मम्। द्यौर॑सि पृथि॒व्यसि॑।
व्याघ्रो॑ वैयाघ्रेऽधि॑ ॥५१॥

विश्र॑यस्व दि॒शो म॒हीः। विश॑स्त्वा सर्वा॑ वाञ्छन्तु। मा
त्वद्रा॒ष्ट्रमधि॑ भ्रशत्। या दि॒व्या आप॑ः पय॑सा संब॒भूवुः। या
अ॒न्तरि॑ख्य उ॒त पार्थि॑वीर्याः। तासा॑न्त्वा सर्वा॑सा॒ रु॒चा।
अ॒भिषि॑ञ्चामि वर्च॑सा। अ॒भि त्वा॒ वर्च॑साऽसिचन्द्रि॒व्येन॑।
पय॑सा स॒ह। यथा॑सा॒ राष्ट्र॑वर्धनः॥५२॥

तथा॑ त्वा स॒विता॑ क॑रत्। इन्द्र॑र्वि॒श्वा अ॒वीवृ॑धन्।
स॒मुद्र॑व्य॒चस॑ङ्गिरः। र॒थीत॑म॒ रथी॑नाम्। वाजा॑ना॒
सत्प॑तिं प॒तिम्। वस॑वस्त्वा पु॒रस्ता॑द॒भिषि॑ञ्चन्तु गाय॒त्रेण॑
छन्द॑सा। रु॒द्रास्त्वा द॑खि॒णतो॑ऽभिषि॑ञ्चन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सा।
आ॒दि॒त्यास्त्वा प॒श्चाद॑भिषि॑ञ्चन्तु जा॒गते॑न॒ छन्द॑सा।
विश्वे॑ त्वा दे॒वा उत्तर॑तो॒ऽभिषि॑ञ्चन्त्वानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा।
बृह॑स्पति॑स्त्वो॒परि॑ष्टाद॒भिषि॑ञ्चतु पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा॥५३॥

अ॒रुण॑न्त्वा वृ॒कमु॑ग्र॒ङ्गज॑ङ्करम्। रोच॑मानं म॒रुता॑म॒ग्रे अ॒र्चिषः॑।
सूर्य॑वन्तं म॒घवा॑न॒घिषा॑स॒हिम्। इन्द्र॑मु॒क्थेषु॑ नाम॒हूत॑म॒ हुवे॑म।
प्र बा॒हवा॑ सि॒सृत॑ञ्जीव॒से नः॑। आ नो॑ ग॒व्यूति॑मुख्यतद्भृ॒तेन॑।

आ नो जने॑ श्रवयतय्यु॑वाना। श्रुतं मे॑ मि॒त्रावरु॑णा हवे॒मा।
इन्द्र॑स्य ते वीर्य॑कृतः। बा॒हू उ॒पावे॑ हरामि॥५४॥

अ॒भि प्रेहि॑ वी॒रय॑स्व। उ॒ग्रश्चेत्ता॑ सप॒त्नहा॑। आति॑ष्ठ वृ॒त्रह॑न्तमः।
तुभ्य॑न्दे॒वा अधि॑ब्रवन्। अ॒ङ्गौ न्य॒ङ्काव॑भितो रथ॒य्यौ।
ध्वा॒न्तर्वा॑ताग्रमनु॑ स॒ञ्चर॑न्तौ। दूरे॑हेतिरिन्द्रि॒यावा॑न्प॒त॒त्री। ते
नोऽग्नयः॑ पप्रयः पारयन्तु। नम॑स्त ऋषे गद। अव्य॑थायै
त्वा स्व॒धायै॑ त्वा॥५५॥

मा न॑ इन्द्रा॒भित॑स्त्वदृ॒ष्वारि॑ष्टासः। ए॒वा ब्र॑ह्मन्तवेद॑स्तु। ति॒ष्ठा
रथे॑ अधि॒ यद्वज्र॑हस्तः। आ र॒श्मीन्दे॑व युवसे स्व॒श्वः। आ ति॑ष्ठ
वृ॒त्रह॑न्नाति॑ष्ठन्तं परि॑। अनु॒ त्वेन्द्रो॑ मद॒त्वनु॑ त्वा मि॒त्रावरु॑णौ।
द्यौश्च॑ त्वा पृथि॒वी च॒ प्रचे॑तसा। शु॒क्रो बृ॒ह॒र्षिणा॑ त्वा पिप॑र्तु।
अनु॑ स्व॒धा चि॑किता॒ः सोमो॑ अ॒ग्निः। अनु॑ त्वाऽवतु सवि॒ता
सवे॑न॥५६॥

इन्द्र॑र्वि॒श्वो अ॒वीवृ॑धन्। स॒मुद्र॑व्यचस॒ङ्गिरः॑। र॒थीत॑म॒ः
रथी॑नाम्। वाजा॑ना॒ः स॒त्पति॑ पति॑म्। परि॑मा से॒न्या
घोषाः॑। ज्याना॑वृ॒ञ्जन्तु॑ गृ॒ध्रवः॑। मे॒थि॒ष्ठाः पि॒न्वमा॑ना इ॒ह।
माङ्गो॑प॒तिम॑भि स॒र्वि॒शन्तु॑। तन्मेऽनु॑मति॒रनु॑ मन्यताम्।
तन्मा॒ता पृ॑थि॒वी तत्पि॑ता द्यौः॥५७॥

तद्वा॑वा॒णस्सोम॑सुतो॒ मयो॑भुवः। तद॑श्विना शृणुत॒ः
सौभ॑गा युवम्। अव॑ ते हे॒ड उ॒दुत्त॑मम्। ए॒ना व्या॑घ्रं

परिषस्वजानाः। सि॒हः हि॒न्वन्ति॑ मह॒ते सौभ॑गाय।
 स॒मुद्र॑न्न सु॒हव॑न्तस्त्रि॒वा॑स॒म्। म॒र्मृज्य॑न्तौ द्वी॒पिन॑म॒प्स्वन्तः॑।
 उ॒दसा॑वैतु सूर्यः। उ॒दिदं॑ मा॒मक॑व्वचः। उ॒दिहि॑ देव सूर्य।
 स॒ह व॒ग्नुना॑ मम। अ॒हव्वा॑चो वि॒वाच॑नम्। मयि॑ वा॒गस्तु॑
 धर्ण॑सिः। यन्तु॑ न॒दयो॑ व॒षन्तु॑ प॒र्जन्याः॑। सु॒पिप्प॒ला ओष॑धयो
 भवन्तु। अन्न॑वतामो॒दन॑वतामा॒मिख॑वताम्। ए॒षाः राजा॑
 भूय॑साम्॥५८॥

ये के॒शिनः॑ प्रथ॒मास्स॒त्रमा॑स॒त। येभि॒रामृ॑त॒य्यँदि॑द्वि॒रोच॑ते।
 तेभ्यो॑ जुहोमि बहु॒धा घृ॑तेन। रा॒यस्पोषे॑णे॒मव्व॑र्चसा॒ सः
 सृ॑जाथ। न॒र्ते ब्र॑ह्म॒णस्तप॑सो विमो॒कः। द्वि॒नाम्नी॑ दी॒ख्या
 व॒शिनी॑ ह्यु॒ग्रा। प्र के॒शास्सु॑वते का॒ण्डिनो॑ भवन्ति। तेषां॑
 ब्र॒ह्मेदी॑शे व॒पन॑स्य॒ नान्यः॑। आ रो॒ह प्रोष्ठ॑द्वि॒षह॑स्व॒ शत्रून्॑।
 अवा॑साग्दी॒ख्या व॒शिनी॑ ह्यु॒ग्रा॥५९॥

दे॒हि द॒खि॒णां प्र॑ति॒र॒स्वायुः॑। अथा॑मुच्यस्व॒ वरु॑णस्य॒ पाशा॑त्।
 येना॑व॒पथ्स॑वि॒ता ख्यु॑रेण। सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ वरु॒णस्य॑ वि॒द्वान्।
 तेन॑ ब्रह्मा॒णो व॑पते॒दम॑स्यो॒र्जेम॑म्। र॒य्या व॑र्चसा॒ सः सृ॑जाथ।
 मा ते॒ केशा॑ननु॒ गा॒द्वर्च॑ ए॒तत्। तथा॑ धा॒ता क॑रोतु ते।
 तुभ्य॑मिन्द्रो बृह॒स्पतिः॑। स॒वि॒ता व॑र्च॒ आद॑धात्॥६०॥

तेभ्यो॑ नि॒धानं॑ बहु॒धा व्यैच्छ॑न्। अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी
 अ॒प्स्सुवः॑। द॒र्भस्त॒म्बे वी॒र्य॑कृते नि॒धाय॑। पौ॒ःस्ये॑ने॒मव्व॑र्चसा॒

स५ सृजाथ। बलन्ते बाहुवोस्सविता दधातु। सोमस्त्वाऽनक्तु
 पयसा घृतेन। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्। पौ५ स्येनेमव्वर्चसा
 स५ सृजाथ। यथ्सीमन्तुङ्कङ्कतस्ते लिलेखा। यद्वा रघुरः
 परिववर्ज वपस्ते। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्।
 पौ५ स्येनेम५ स५ सृजाथो वीर्येण॥६१॥

इन्द्रवै स्वाविशो मरुतो नापाचायन्। सोऽनपचाय्यमान
 एतद्विघ्नमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। तेनैवासान्त५
 स५ स्तम्भव्यहन्। यद्वहन्। तद्विघ्नस्य विघ्नत्वम्।
 वि पाप्मानं भ्रातृव्य५ हते। य एतेन यजते। य उ
 चैनमेववैद॥६२॥

य५ राजानव्विशो नापाचायेयुः। यो वा ब्राह्मणस्तमसा
 पाप्मना प्रावृतस्स्यात्। स एतेन यजेत। विघ्नेनैवैनद्विहत्य।
 विशामाधिपत्यङ्गच्छति। तस्य द्वे द्वादशे स्तोत्रे भवतः।
 द्वे चतुर्विंशे। औद्विद्यमेव तत्। एतद्वै रघुत्रस्यौद्विद्यम्।
 यदस्मै स्वाविशो बलि५ हरन्ति॥६३॥

हरन्त्यस्मै विशो बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातङ्गच्छति। य एववैद।
 प्रबाहुग्वा अग्रे रघुत्राण्यातेपुः। तेषामिन्द्रः रघुत्राण्यादत्त। न
 वा इमानि रघुत्राण्यभूवन्निति। तन्नरघुत्राणन्नरघुत्रत्वम्। आ
 श्रेयसो भ्रातृव्यस्य तेज इन्द्रियन्दत्ते। य एतेन यजते। य उ
 चैनमेववैद॥६४॥

तद्यथा ह वै संचक्रिणौ कप्लंकावुपावंहितौ स्याताम्। एवमेतौ
युग्मन्तौ स्तोमौ। अयुख्यु स्तोमेषु क्रियेते। पाप्मनोऽपहत्यै।
अप पाप्मानं भ्रातृव्यं हते। य एतेन यजते। य उ
चैनमेव वैदं। तद्यथा ह वै सूतग्रामण्यः। एवञ्छन्दांसि।
तेष्वसावादित्यो बृहतीरभ्यूढः॥६५॥

सुतो बृहतीषु स्तुवते सुतो बृहन्। प्रजयां पशुभिरसानीत्येव।
व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तवै र्व्यत्रद्विंशा। विशैवैनं र्व्यत्रेण
व्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तो वै
ग्रामणीस्सजातैः। सजातैरेवैनव्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते।
व्यतिषक्तो वै पुरुषः पाप्मभिः। व्यतिषक्ताभिरेवास्य पाप्मनो
नुदते॥६६॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

पीवोन्नां रयिवृधस्सुमेधाः। श्वेतस्सिषक्ति नियुतांमभिः।
ते वायवे समनसो वितस्थुः। विश्वेन्नरस्स्वपत्यानि चक्रुः।
रायेऽनु यञ्जतू रोदसी उभे। राये देवी धिषणा धाति देवम्।
अधा वायुन्नियुतस्सश्चत स्वाः। उत श्वेतवसुधितिन्निरेके। आ
वायो प्र याभिः। प्र वायुमच्छां बृहती मनीषा॥१॥

बृहद्रयिद्विंश्ववारां रथप्राम्। द्युतद्यामा नियुतः
पत्यमानः। कविः कविमियख्यसि प्रयज्यो। आ नो
नियुद्विंशतिनीभिरध्वरम्। सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्।

वायो अ॒स्मिन् ह॒विषि॑ मादयस्व। यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॒स्सदा॑
नः। प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यः। वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒ ता
ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु॥२॥

व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। रयी॒णां पति॑य्यँज॒तं बृ॒हन्त॑म्।
अ॒स्मिन्भ॒रे नृ॑त॒म॒घ्नँज॑सातौ। प्र॒जाप॑तिं प्रथम॒जामृ॑तस्य।
यजा॑म दे॒वमधि॑ नो ब्रवीतु। प्रजा॑पते॒ त्वन्नि॑धि॒पाः पु॒रा॒णः।
दे॒वानां॑ पि॒ता ज॑नि॒ता प्र॒जाना॑म्। पति॑र्वि॒श्वस्य॑ जग॑तः
पर॒स्पाः। ह॒विर्नो॑ दे॒व वि॒ह॒वे जु॑षस्व। तवे॒मे लो॒काः प्र॒दिशो॑
दि॒शश्च॑॥३॥

प॒रा॒वतो॑ नि॒वत॑ उ॒द्वत॑श्च। प्रजा॑पते वि॒श्वसृ॒ज्जीव॑ध॒न्य इ॒दन्नो॑
दे॒व। प्र॒ति॒ह॒र्य ह॒व्यम्। प्र॒जाप॑तिं प्रथ॒मय्यँ॑ज्ञिया॒नाम्।
दे॒वाना॑म॒ग्रे य॒ज॒तय्यँ॑जध्वम्। स नो॑ ददातु द्रवि॑णः
सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑द्विँ ष्य॑तु नाभि॑म॒स्मे। यो रा॒य ई॒शे
श॒तदा॑य उ॒क्थ्यः॑। यः प॑शूनाः र॑खि॒ता वि॒ष्ठिता॑नाम्।
प्र॒जाप॑तिः प्रथम॒जा ऋ॒तस्य॑॥४॥

स॒हस्र॑धा॒मा जु॑षताः ह॒विर्नः॑। सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ।
सोमा॑पूषणा रज॑सो वि॒मान॑म्। स॒प्तच॑क्रः रथ॑मवि॒श्वमि॒न्वम्।
वि॒ष्ववृ॑त॒ मन॑सा यु॒ज्यमा॑नम्। तज्जि॑न्वथो वृष॑णा प॒ञ्चर॑श्मिम्।
दि॒व्यन्य॑स्सद॑नश्च॒क्र उ॒च्चा। पृ॒थि॒व्याम॒न्यो अ॒ध्यन्त॑रि॒ख्वे।
ताव॑स्मभ्य॑ पुरु॒वारं॑ पुरु॒ख्यम्। रा॒यस्पोष॑द्विँष्य॑तान्नाभि॑म॒स्मे॥५॥

धियं॑ पू॒षा जि॑न्वतु विश्वमि॒न्वः। र॒यिꣳ सोमो॑ रयि॒पति॑र्दधातु।
 अव॑तु दे॒व्यदि॑तिरन॒र्वा। बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑।
 विश्वा॑न्य॒न्यो भुव॑ना ज॒जान॑। विश्वम॒न्यो अ॑भिच॒रष्वा॑ण
 एति॑। सोमा॑पू॒षणाव॑वत॒न्धियं॑ मे। यु॒वभ्या॒व्वि॑श्वाः॒ पृत॑ना
 जये॑म। उदु॑त्तम॒व्वरु॑णास्त॒भ्राद्या॑म्। यत्किञ्चे॒दङ्कि॑त॒वासः॑।
 अव॑ ते हे॒डस्त॑त्त्वा॒ यामि॑। आ॒दि॒त्याना॒मव॑सा॒ न द॑खि॒षणा॑।
 धा॒रय॑न्त आ॒दि॒त्यास॑स्ति॒स्रो भूमी॑र्धारयन्। य॒ज्ञो दे॒वाना॑ꣳ
 शुचि॑र॒पः॥ ६॥

ते शु॒क्रास॑श्शुच॑यो रश्मि॒वन्तः॑। सीद॑न्नादि॒त्या अ॑धि ब॒र्हिषि॑
 प्रि॒ये। कामे॑न दे॒वास्स॑रथ॒न्दि॒वो नः॑। आ या॑न्तु य॒ज्ञमु॑प॒
 नो जु॑षा॒णाः। ते सून॑वो अदि॑तेः पीव॒सामि॑षम्। घृ॒तं
 पि॒न्वत्प्र॑ति॒ह॒र्य॑न्ते॒जाः। प्र य॒ज्ञिया॒ यज॑मानाय ये॒मुरे॑।
 आ॒दि॒त्याः कामं॑ पि॒तुम॑न्त॒मस्मे॑। आ नः॑ पु॒त्रा अदि॑तेर्यान्तु
 य॒ज्ञम्। आ॒दि॒त्यासः॑ प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑ ॥ ७॥

अ॒स्मे काम॑न्दा॒शुषे॑ स॒न्नम॑न्तः। पुरो॒डाश॑ङ्घृ॒तव॑न्त॒ञ्जुष॑न्ताम्।
 स्क॒भाय॑त॒ निर्ऋ॑तिꣳ सेध॒ताम॑तिम्। प्र र॒श्मिभि॑र्य॒तमा॑ना
 अमृ॑धाः। आ॒दि॒त्याः काम॑ प्रय॒ताव्व॑ष॒ढृति॑म्। जु॒षध्व॑न्नो
 ह॒व्यदा॑ति॒य्यँज॑त्राः। आ॒दि॒त्यान्का॑म॒मव॑से हुवे॑म। ये भू॒तानि॑
 ज॒नय॑न्तो विचि॒रव्युः॑। सीद॑न्तु पु॒त्रा अदि॑तेरु॒पस्थ॑म्। स्ती॒र्णं
 ब॒र्हि॒ह्वि॒रद्या॑य दे॒वाः॥ ८॥

स्तीर्णं ब॒र्हिस्सी॑दता यु॒ज्ञे अ॒स्मिन्। ध्रा॒जास्सेध॑न्तो
 अम॑तिन्दुरेवा॑म्। अ॒स्मभ्य॑ पु॒त्रा अदि॑तेः॒ प्र य॑स॒त।
 आदि॑त्याः॒ काम॑ ह॒विषो॑ जुषा॒णाः। अ॒ग्ने न॑य॒ सुप॑था
 रा॒ये अ॒स्मान्। वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमेनः॑। भूयि॑ष्ठान्ते॒ नम॑ उ॒क्तिर्वि॑धेम।
 प्र व॑श॒शुक्राय॑ भा॒नवे॑ भर॒ध्वम्। ह॒व्यं म॒तिश्चा॒ग्नये॑ सु॒पूत॑म्॥९॥

यो दै॒व्यानि॑ मा॒नुषा॑ ज॒नू॒षि। अ॒न्तर्वि॑श्वानि वि॒द्वन्ना
 जिगा॑ति। अ॒च्छा गि॒रो म॒तयो॑ दे॒वय॑न्तीः। अ॒ग्नि॒र्यन्ति॑
 द्रवि॑णं॒ भिक्ष॑माणाः। सु॒स॒न्द॒शः सु॒प्रती॑कः॒ स्वश्च॑म्।
 ह॒व्य॒वाह॑म॒रतिं॑ मा॒नुषा॑णाम्। अ॒ग्ने त्व॑म॒स्मद्यु॑यो॒ध्यमी॑वाः।
 अ॒न॒ग्नि॒त्रा अ॒भ्यम॑न्त कृ॒ष्टीः। पु॒न॒र॒स्मभ्य॑ सु॒वि॒ताय॑ दे॒व।
 र॒षा॒र्वि॒श्वैर्भि॒रज॑रैर्भिर्यज॒त्र॥१०॥

अ॒ग्ने त्वं पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्। स्व॒स्तिभि॑रति॒ दुर्गा॑णि
 वि॒श्वा। पू॒श्च पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी। भ॒वा तो॒काय॑ त॒नया॑य
 श॒य्योः। प्रका॑र॒वो म॑न॒ना व॒च्यमा॑नाः। दे॒व॒द्रीची॑न्नयथ
 दे॒वय॑न्तः। द॒खि॒ष्णा॒वाङ्वा॒जिनी॑ प्रा॒च्येति॑। ह॒विर्भ॑र॒न्त्य॒ग्नये॑
 घृ॒ताची॑। इन्द्र॒न्नरो॑ यु॒जे रथ॑म्। ज॒गृ॒ष्णाते॑ द॒खि॒ष्णमिन्द्र॑
 ह॒स्तम्॥११॥

व॒सू॒यवो॑ वसुप॒ते व॑सू॒नाम्। वि॒द्वा हि॒ त्वा गो॑प॒तिः शू॒र
 गो॒नाम्। अ॒स्मभ्य॑श्चि॒त्रवृ॑ष॒णः र॒यि॒न्दाः। तवे॒दर्वि॑श्व॒मभि॑तः

पश॒व्यम्। यत्प॒श्यसि॑ च॒र॒ख्यं॑ सा॒ सूर्य॑स्य। गवा॑मसि गोप॑तिरेकं
इन्द्र। भ॒र॒खी॒महि॑ ते प्रय॑तस्य वस्वः। समि॑न्द्र णो मन॑सा
नेषि॒ गोभिः॑। स॒ सूरि॑भिर्मघव॒न्त्स॑ स्व॒स्त्या। सं ब्र॑ह्मणा
देव॑कृत्य्यँदस्ति॥१२॥

सन्दे॒वाना॑ सु॒म॒त्या य॒ज्ञिया॑नाम्। आ॒राच्छ॒त्रुमप॑
बाध॒स्व दूर॑म्। उ॒ग्रो य॒श॒शम्बः॑ पु॒रुहू॑त तेन। अ॒स्मे
धे॑हि यव॑म॒द्गोम॑दिन्द्र। कृ॒धी॒धिय॑ञ्ज॒रि॒त्रे वाज॑रत्नाम्। आ
वे॒धस॑ स हि शुचिः। बृ॒ह॒स्पतिः॑ प्रथ॒म॒जाय॑मानः। म॒हो
ज्योति॑षः पर॒मे व्यो॑मन्। स॒प्तास्य॑स्तुविजा॒तो रवे॑ण। वि
स॒प्त॒र॒श्मि॒रध॑म॒त्तमा॑सि॥१३॥

बृ॒ह॒स्पति॑स्सम॑जय॒द्वसू॑नि। म॒हो ब्र॑जान्गोम॑तो दे॒व ए॒षः।
अ॒प॒स्सि॒षास॑न्त्सुव॒रप्र॑तीतः। बृ॒ह॒स्पति॑र्हन्त्य॒मित्र॑म॒र्कैः।
बृ॒ह॒स्पते॑ पर्ये॒वा पि॒त्रे। आ नो॑ दि॒वः पा॒र्वी॒रवी॑। इ॒मा
जु॒ह्वा॒ना यस्ते॑ स्तनः। सर॑स्वत्य॒भि नो॑ नेषि। इ॒य॒
शुष्मे॑भिर्बिस॒खा इ॒वारु॑जत्। सानु॑ गिरी॒णान्त॑वि॒षेभि॑रूर्मिभिः।
पा॒राव॑द॒घ्नीम॑वसे सुवृ॒क्तिभिः॑। सर॑स्वती॒मा वि॑वासेम
धी॒तिभिः॑॥१४॥

सोमो॑ धे॒नु स॒मो अ॑र्वन्तमा॒शुम्। सोमो॑ वी॒रङ्क॑र्म॒ण्यन्द॑दातु।
सा॒दन्य॑द्वि॒द॒थ्य स॒मेय॑म्। पि॒तुश्श्र॑व॒ण्य्यो द॑दा॒शद॑स्मै।
अ॒षा॒ढय्यु॑त्सु त्व॒ सौम॑ क्रतु॒भिः। या ते॑ धा॒मानि॑
ह॒विषा॑ यज॑न्ति। त्वमि॒मा ओष॑धी॒स्सोम॑ वि॒श्वाः। त्वम॒पो

अ॒जनय॒स्त्वङ्गाः। त्वमा॑त॒तन्थो॑र्वन्त॒रिख्य॑म्। त्व॒ञ्ज्योति॑षा॒ वि॒
तमो॑ वव॒र्थ॥१५॥

या ते॑ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्याम्। या पर्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्व॒प्सु।
तेभि॑र्नो॒ विश्वै॑स्सु॒मना॒ अहे॑डन्। राज॑न्थसो॒म प्र॑ति॒ ह॒व्या
गृ॑भाय। विष्णो॑र्नु॒कन्त॑दस्य प्रि॒यम्। प्र तद्वि॑ष्णुः। प॒रो मा॑त्र॒या
त॒नुवा॑ वृ॒धान। न ते॑ महि॒त्वमन्व॑श्नुवन्ति। उ॒भे ते॑ वि॒द्म
रज॑सी पृथि॒व्या विष्णो॑ दे॒व त्वम्। प॒र॒मस्य॑ वि॒त्से॥१६॥

विच॑क्रमे त्रि॒दे॒वः। आ ते॑ म॒हो यो जा॑त ए॒व। अ॒भि
गो॒त्राणि॑। आ॒भिस्सृ॑धो॒ मिथ॑ती॒ररि॑षण्यन्। अ॒मित्र॑स्य
व्यथ॑या म॒न्युमि॑न्द्र। आ॒भिर्वि॑श्वा॒ अभि॑युजो॒ विषू॑चीः।
आर्या॑य॒ विशो॑व॒तारी॑र्दासीः। अ॒य॑श् शृ॒ण्वे अ॒ध ज॑यन्नु॒त
घ्नन्। अ॒यमु॑त प्र कृ॒णुते॑ यु॒धा गाः। य॒दा स॒त्यङ्कृ॑णुते
म॒न्युमि॑न्द्रः॥१७॥

विश्व॑न्टु॒ढं भ॑यत॒ एज॑दस्मात्। अनु॑ स्व॒धाम॑ख्य॒रन्नापो॑ अस्य।
अव॑र्धत॒ मध्य॒ आ ना॒व्याना॑म्। स॒ध्रीची॑नेन॒ मन॑सा॒ तमि॑न्द्र
ओजि॑ष्ठेन। ह॒न्म॑नाह॒न्नभि॑द्यून्। म॒रुत्वं॑न्तवृ॒षभ॑वा॒वृधा॑नम्।
अक॑वारि॒न्दि॒व्यश् शा॒समि॑न्द्रम्। वि॒श्वासा॑ह॒मव॑से॒ नूत॑नाय।
उ॒ग्रश् स॑हो॒दामि॑ह॒ तश् हु॑वेम। जनि॑ष्ठा उ॒ग्रस्स॑ह॒से
तुरा॑य॥१८॥

म॒न्द्र ओजि॑ष्ठो बहु॒लाभि॑मानः। अव॑र्ध॒न्निन्द्र॑ म॒रुत॑श्चि॒दत्र॑।

मा॒ता यद्वीर॑न्ध॒नद्ध॑निष्ठा। क॑स्यावो॑ मरु॒तस्स्व॑धाऽऽसीत्।
 यन्मा॑मेक॑ स॒मर्ध॑त्ताहि॒हृत्यै॑। अ॒ह॑ ह्यु॒ग्रस्त॑विष॒स्तुवि॑ष्मान्।
 विश्व॑स्य॒ शत्रो॑रन॒मव्ध॑धु॒स्त्रैः। वृ॒त्रस्य॑ त्वा श्व॒सथा॒ दी॑ष॒माणाः।
 विश्वे॑ दे॒वा अ॑ज॒हुर्ये॑ सखा॒यः। म॒रुद्भि॑रिन्द्र॒ सख्य॑न्ते
 अस्तु॥१९॥

अथे॒मा विश्वाः॑ पृ॒तना॑ जया॒सि। वधी॑वृ॒त्रं म॑रु॒त इन्द्रि॑येण।
 स्वेन॒ भामे॑न तवि॒षो ब॑भू॒वान्। अ॒हमे॒ता मन॑वे वि॒श्वश्च॑न्द्राः।
 सु॒गा अ॒पश्च॑कर॒ वज्र॑बाहुः। स यो वृ॒षा वृ॒ष्णि॒येभि॒स्समो॑काः।
 म॒हो दि॒वः पृ॑थि॒व्याश्च॑ स॒म्राट्। स॒तीन॑स॒त्वा ह॒व्यो भ॑रैषु।
 म॒रुत्वा॑न्नो भव॒त्विन्द्र॑ ऊ॒ती। इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑तर॒द्वृत्र॑तूर्यै॥२०॥

अ॒नाधृ॑ष्यो म॒घवा॒ शूर॒ इन्द्रः॑। अ॒न्वेन॑द्वि॒ंशो अ॑मदन्त
 पूर्वीः। अ॒य॑ राजा॒ जग॑तश्च॒ष्णीना॑म्। स ए॒व वी॒रस्स॑
 उ॒ वी॒र्या॑वान्। स ए॒करा॑जो जग॑तः पर॒स्याः। य॒दा
 वृ॒त्रम॑तर॒च्छूर॒ इन्द्रः॑। अथा॑भवद्दमि॒ताभि॑क्र॒तूना॑म्। इन्द्रो॑
 य॒ज्ञवृ॑ध॒यन्वि॒श्ववे॑दाः। पु॒रोडा॑शस्य जुष॒ता ह॒विर्नः॑।
 वृ॒त्रन्ती॒र्त्वा दा॑न॒ववृ॑ज्र॒बाहुः॥२१॥

दि॒शोऽदृ॑हद्दृ॒हिता॒ दृ॒हणे॑न। इ॒मय्य॑ज्ञवृ॒धयन्वि॒श्ववे॑दाः।
 पु॒रोडा॑शं प्र॒ति गृ॑ष्णा॒त्विन्द्रः॑। य॒दा वृ॒त्रम॑तर॒च्छूर॒ इन्द्रः॑।
 अथै॑करा॒जो अ॑भव॒ज्जनाना॑म्। इन्द्रो॑ दे॒वाञ्छ॑म्बर॒हत्य॑
 आवत्। इन्द्रो॑ दे॒वाना॑मभवत्पु॒रोगाः। इन्द्रो॑ य॒ज्ञे ह॒विषा॑

वावृ॒धानः। वृ॒त्र॒तू॒र्नो॒ अभ॑य॒ꣳ शर्म॑ य॒ꣳ सत्। यस्स॒प्त सिन्धू॑ꣳ
 रद॑धा॒तृ॒थि॒व्याम्। यस्स॒प्त लो॒कान॑कृ॒णो॒दिश॑श्च। इन्द्रो॑
 ह॒विष्मा॒न्त्सग॑णो म॒रुद्भिः॑। वृ॒त्र॒तू॒र्नो॒ य॒ज्ञमि॒होप॑ यासत्॥ २२॥
 इन्द्र॑स्तर॒स्वानभि॑माति॒होग्रः॑। हिर॑ण्यवाशीरिषि॒रस्सु॑व॒रूषाः॑।
 तस्य॑ व॒यꣳ सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। अपि॑ भ॒द्रे सौम॑न॒से स्या॑म।
 हिर॑ण्यवर्णो॒ अभ॑यङ्क॒णोतु॑। अ॒भि॒मा॒ति॒हेन्द्रः॑ पृ॒त॒नासु॑
 जि॒ष्णुः। स न॒श्शर्म॑ त्रि॒वरू॑थ॒र्विं य॒ꣳ सत्। यू॒यं पा॑त
 स्व॒स्तिभि॑स्सदा॒ नः। इन्द्र॑ꣳ स्तुहि व॒ज्रिण॑ꣳ स्तोम॑पृष्ठम्।
 पु॒रो॒डाश॑स्य जुषताꣳ ह॒विर्नः॑॥ २३॥

ह॒त्वाभि॑मा॒तीः पृ॒त॒ना॒स्सह॑स्वान्। अथा॑भ॒यङ्क॒णुहि॑
 वि॒श्वतो॑ नः। स्तुहि शू॒र॒वँ॑ज्रिण॒मप्र॑ती॒त्तम्। अ॒भि॒मा॒ति॒हनं॑
 पु॒रुहू॑तमिन्द्र॒म्। य एक॑ इच्छ॒तप॑ति॒र्जने॑षु। तस्मा॑ इन्द्रा॒य
 ह॒विरा जु॑होत। इन्द्रो॑ दे॒वाना॑मधि॒पाः पु॒रोहि॑तः। दि॒शां
 पति॑रभवद्वाजिनी॒वान्। अ॒भि॒मा॒ति॒हा त॑वि॒षस्तु॑विष्मान्।
 अ॒स्मभ्य॑श्चि॒त्रवृ॑ष॒णꣳ र॒यिन्दा॑त्॥ २४॥

य इ॒मे द्यावा॑पृथि॒वी म॑हि॒त्वा। बले॑नाद॒ꣳह॒दभि॑माति॒हेन्द्रः॑।
 स नो॑ ह॒विः प्र॑ति॒ गृ॒भ्णातु॑ रा॒तये॑। दे॒वाना॑न्दे॒वो नि॑धि॒पा
 नो॑ अ॒व्यात्। अन॑वस्ते॒ रथ॑वृ॒ष्णे यत्ते॑। इन्द्र॑स्य॒ नु
 वी॒र्या॑ण्यह॒न्नहि॑म्। इन्द्रो॑ या॒तोऽव॑सितस्य॒ राजा॑। शर्म॑स्य च
 शृ॒ङ्गि॒णो व॑ज्र॒बाहुः॑। सेदु॑ राजा॑ र॒खेति॑ च॒ष्णीना॑म्। अ॒रान्न

नेमिः परि ता बभूव॥२५॥

अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून्। वितिग्मेन वृषभेणा
पुरोभेत्। सवँज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः। प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः।
विष्णुन्देववँरुणमृतये भगम्। मेदसा देवा वपया यजध्वम्।
ता नो यज्ञमार्गतद्विँश्वधेना। प्रजावदस्मे द्रविणेह धत्तम्।
मेदसा देवा वपया यजध्वम्। विष्णुश्च देववँरुणश्च
रातिम्॥२६॥

ता नो अमीवा अप बाधमानौ। इमय्यँजञ्जुषमाणावुपेतम्।
विष्णूवरुणा युवमध्वराय नः। विशे जनाय महि शर्म
यच्छतम्। दीर्घप्रयञ्जू हविषा वृधाना। ज्योतिषाऽरातीर्दहतन्तमाँसि
ययोरोजसा स्कभिता रजाँसि। वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा।
याऽपत्ये ते अप्रतीत्ता सहोभिः। विष्णू अगन्वरुणा
पूर्वहूतौ॥२७॥

विष्णूवरुणावभिशास्तिपावाम्। देवा यजन्त हविषा घृतेन।
अपामीवाँ सेधतँ ररुखसँश्च। अथाधत्तय्यँजमानाय
शय्यौः। अँहोमुचा वृषभा सुप्रतूर्ती। देवानाँन्देवतमा
शचिष्ठा। विष्णूवरुणा प्रतिहर्यतन्नः। इदन्नरा प्रयतमृतये
हविः। मही नु द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे। रुचा भवताँ
शुचयद्विरकैः॥२८॥

यथ्सीवँरिष्ठे बृहती विमिन्वन्। नृवद्ध्योख्या पप्रथानेभिरेवैः।

प्रपूर्वजे पितरा नव्यंसीभिः। गीर्भिः कृणुध्वं सदने ऋतस्य।
आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन। जनेन यातं महिं वावँरूथम्।
स इत्स्वपा भुवनेष्वास। य इमे द्यावापृथिवी जजान। उर्वी
गभीरे रजसी सुमेके। अवंशे धीरश्शच्या समैरत्॥२९॥

भूरिन्द्वे अचरन्ती चरन्तम्। पृद्वन्तङ्गर्भमपदीदधाते। नित्यन्न
सूनुं पित्रोरुपस्थै। तं पिपृतं रोदसी सत्यवाचम्।
इदन्द्यावापृथिवी सत्यमस्तु। पितर्मातर्यदिहोपं ब्रुवे वाम्।
भूतन्देवानामवमे अवोभिः। विद्यामेषवृँजनञ्जीर- दानुम्।
उर्वी पृथ्वी बहुले दूरे अन्ते। उपं ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन्।
दधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ती। द्यावा ररुषतं पृथिवी नो
अभ्वात्। या जाता ओषधयोऽति विश्वाः परिष्ठाः। या
ओषधयस्सोमराज्ञीरश्वावतीं सोमवतीम्। ओषधीरिति
मातरोऽन्या वो अन्यामवतु॥३०॥

शुचिन्नु स्तोमं श्रजथद्वृत्रम्। उभा वामिन्द्राग्नी प्र चंष्णिभ्यः।
आ वृत्रहणा गीर्भिर्विप्रः। ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता। सूक्तस्य
बोधि तनयश्च जिन्वा। विश्वन्तद्भद्रय्यँदवन्ति देवाः। बृहद्वदेम
विदथे सुवीराः। स ईं सत्येभिस्सखिभिश्शुचिर्द्विः।
गोधायसद्विधनसैरतर्दत्। ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैः॥३१॥

घर्मस्वेदेभिर्द्रविणव्याँनट्। ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशम्।
सत्यो मन्युर्महि कर्मा करिष्यतः। यो गा उदाजत्स दिवे

वि चाभजत्। महीव रीतिश्शवंसा सरत्पृथक्। इन्धानो
अग्निर्वनवद्वनुष्यतः। कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत्। जातेन
जातमतिःसृत्प्र सृंसते। यय्यँय्युजङ्गुणुते ब्रह्मणस्पतिः।
ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहो॥३२॥

रायस्स्याम रथ्यो विवस्वतः। वीरेषु वीराः उपपृङ्घि नस्त्वम्।
यदीशानो ब्रह्मणा वेषि मे हवम्। स इज्जनेन स विशा स
जन्मना। स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानाय्यः पितरमा
विवांसति। श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। यास्ते पूषन्नावो
अन्तः। शुक्रन्ते अन्यत्पूषेमा आशाः। प्रपथे पथामजनिष्ठ
पूषा ॥३३॥

प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः। उभे अभि प्रियतमे सधस्थे।
आ च परा च चरति प्रजानन्। पूषा सुबन्धुर्दिव
आ पृथिव्याः। इडस्पतिर्मघवा दस्मवर्चाः। तन्देवासो
अददुस्सूर्यायै। कामेन कृतन्तवसः स्वश्चम्। अजाऽश्वः
पशुपा वाजबस्त्यः। धियञ्जिन्वो विश्वे भुवने अर्पितः। अष्ट्रा
पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत्॥३४॥

सञ्चरष्वाणो भुवना देव ईयते। शुची वो हव्या
मरुतश्शुचीनाम्। शुचिः हिनोम्यध्वरः शुचिभ्यः।
ऋतेन सत्यमृतसाप आयन्। शुचिजन्मानश्शुचयः पावकाः।
प्र चित्रमर्कङ्गुणुते तुराय। मारुताय स्वतवसे भरध्वम्। ये

सहा॑सि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते। रेज॑न्ते अग्रे पृथि॒वी म॒खेभ्यः॑।
अ॒से॒ष्वा म॑रुतः खा॒दयो॑ वः॥३५॥

व॒र्ष्यस्सु॒रुक्मा॒ उप॑ शिश्रि॒याणाः॑। वि वि॒द्युतो॒ न वृ॑ष्टि॒र्भी
रुचा॒नाः। अनु॑ स्व॒धामा॑यु॒धैर्य॑च्छ॒मानाः॑। या व॒श॒शर्म
श॒शमा॒नाय॒ सन्ति॑। त्रि॒धातू॑नि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑।
अ॒स्मभ्य॑न्तानि॒ मरुतो॒ विय॑न्त। र॒यित्रो॑ धत्त वृष॒णस्सु॒वीर॑म्।
इ॒मे तुरं॑ म॒रुतो॑ रामयन्ति। इ॒मे सह॑स्सह॑स॒ आ न॑मन्ति।
इ॒मे श॑स्स॒र्वेनु॑ष्य॒तो नि पा॑न्ति॥३६॥

गुरु॑द्वेषो अ॒रुरु॑षे दधन्ति। अ॒रा इ॒वेद॑च॒रमा॒ अहै॑व। प्रप्र॑
जायन्ते अक॑वा॒ महो॑भिः। पृ॒श्नेः॑ पु॒त्रा उप॑मासो॒ रभि॑ष्ठाः।
स्वया॑ म॒त्या म॒रुत॑स्सं मि॒मि॒ख्युः। अनु॑ ते दायि म॒ह
इन्द्रि॑याय। स॒त्रा ते॒ विश्व॑मनु॒ वृत्र॑हत्ये॑। अनु॑ ख्य॒त्रमनु॑ सहो॑
यजत्र। इन्द्र॑ दे॒वेभि॑रनु॒ ते नृ॑षह्ये॑। य इन्द्र॑ शु॒ष्मो म॑घवन्ते
अस्ति॑॥३७॥

शि॒ख्या स॒खिभ्यः॑ पु॒रुहू॑त नृभ्यः॑। त्व॑ हि दृ॒ढा
म॑घव॒न्विचे॑ताः। अ॒पावृ॑धि॒ परिवृ॑ति॒न्न राधः॑। इन्द्रो॑ राजा
जग॑तश्च॒रष॑णी॒नाम्। अ॒धि॒र्यमि॒ विषु॑रूप॒यँदस्ति॑। ततो॑
ददातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि। चोद॑द्राध॒ उप॑स्तुतश्चि॒द॒र्वाक्। तमु॑ष्टुहि
यो अ॒भिभू॑त्यो॒जाः। व॒न्वन्न॑वा॒तः पु॒रुहू॑त इन्द्रः॑। अ॒षाढ॑मु॒ग्र॑
सह॑मानमा॒भिः॥३८॥

गी॒र्भिर्व॑र्ध वृष॒भश्च॑ षणी॒नाम् । स्थू॒रस्य॑ रा॒यो बृ॑ह॒तो य ई॒शो ।
तमु॑ ष॒वाम वि॒दथे॑ष्विन्द्र॑म् । यो वा॒युना॒ जय॑ति गोम॑तीषु । प्र
धृ॑ष्णु॒या न॑यति॒ वस्यो॑ अ॒च्छ । आ ते शु॒ष्मो वृष॑भ ए॒तु प॒श्चात् ।
ओत्त॑राद॒धरा॑गा पु॒रस्ता॑त् । आ वि॒श्वतो॑ अ॒भिस॑मे॒त्वर्वा॑ङ् । इन्द्र॑
द्यु॒म्नः सु॒वर्व॑द्धे॒ह्यस्मे ॥ ३९ ॥

आ दे॒वो या॑तु स॒विता सु॒रत्रः॑ । अ॒न्तरि॒ख्यप्रा॑ वह॑मानो
अश्वैः॑ । हस्ते॒ दधा॑नो न॒र्या पु॒रूणि॑ । नि॒वेश॑य॒श्च प्र॑सु॒वश्च
भू॒म् । अ॒भीवृ॑त॒ङ्कश॑नैर्वि॒श्वरू॑पम् । हि॒र॒ण्यश॑म्य॒य्यंज॑तो
बृ॒हन्त॑म् । आ॒स्था॒द्रथ॑ः स॒विता चि॒त्रभा॑नुः । कृ॒ष्णा र॒जाः
सि त॒विषी॑न्द॒धानः॑ । स॒घा नो दे॒वस्स॑वि॒ता स॒वाय॑ । आ
सा॒विष॑द्व॒सुप॑तिर्व॒सूनि ॥ ४० ॥

वि॒श्रय॑माणो अ॒म॑ति॒मुरू॑चीम् । म॒र्तभो॑ज॒नम॑ध॒रास॑तेन ।
वि॒जना॑ञ्छ्वा॒वाशि॑ति॒पादो॑ अ॒ख्यन् । रथ॑ः हि॒र॒ण्यप्र॑उ॒गवँ॑हन्तः ।
श॒श्वद्दि॑श॒स्सवि॑तुर्दे॒व्यस्य॑ । उ॒प॒स्थे वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ त॒स्थुः ।
वि सु॑प॒र्णो अ॒न्तरि॒ख्याण्य॑ख्यत् । ग॒भीर॑वै॒पा अ॒सुर॑स्सु॒नीथः॑ ।
क्वे॒दानी॑ः सूर्यः॑ कश्चि॑के॒ता क॒तमा॑न्द्याः र॒श्मिर॑स्या
त॑तान ॥ ४१ ॥

भग॒न्धिय॑वँ॒जय॑न्तः॒ पुर॑न्धिम् । नरा॒शः सो॒ ग्रा॒स्पति॑र्नो
अ॒व्यात् । आ ये वा॒मस्य॑ सङ्ग॒थे र॑यी॒णाम् । प्रि॒या दे॒वस्य॑
स॒वितु॑स्स्या॒म । आ नो वि॒श्वे अ॒स्क्रा॑ग॒मन्तु॑ दे॒वाः । मि॒त्रो
अ॒र्य॒मा वरु॑णस्स॒जोषाः॑ । भुव॑न् यथा॑ नो वि॒श्वे वृ॒धासः॑ ।

करं॑न्त्सु॒षाहा॑ वि॒थुर॑न्न श॒वः॑। श॒न्नो दे॒वा वि॒श्वदे॒वा भ॑वन्तु।
श॒ः सर॑स्वती स॒ह धी॒भिर॑स्तु॥४२॥

श॒र्मभि॑षाच॒शश॑मु रा॒तिषा॑चः। श॒न्नो दि॒व्याः पा॒रि॒वा॒श॒श॒न्नो
अ॒प्याः॑। ये स॑वि॒तुस्स॒त्यस॑वस्य वि॒श्वे। मि॒त्रस्य॑ व्र॒ते व॑रुणस्य
दे॒वाः। ते सौ॒भ॒गँ॒घी॒रव॑द्रोम॒दप्रः॑। द॒धात॑न् द्र॒विण॑श्चि॒त्रम॒स्मे।
अ॒ग्रे या॒हि द॒त्य॒व्राँरि॑षेण्यः। दे॒वाः अ॒च्छा ब्र॑ह्म॒कृता॑
गु॒णेन॑। सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॒पः। य॒खि दे॒वान्न॑त्त॒धेया॑य
वि॒श्वान्॑॥४३॥

द्यौः पि॒तृः पृ॒थि॒वि मा॒तर॑धुक्। अ॒ग्रे भ्रा॑त॒र्वस॑वो मृ॒डता॑
नः। वि॒श्व आ॒दि॒त्या अ॒दिते॑ स॒जोषाः॑। अ॒स्मभ्य॑ः श॒र्म
ब॒हुल॑विं य॒न्त। वि॒श्वे दे॒वाश्शृ॑णु॒तेम॑ः ह॒वं मे। ये अ॒न्तरि॑ख्ये
य उ॒प द्य॒वि ष्ठा॑। ये अ॒ग्नि॒जि॒ह्वा उ॒त वा॒ यज॑त्राः।
आ॒सद्या॑स्मिन्ब॒र्हिषि॑ मा॒दय॑ध्वम्। आ वा मि॒त्राव॑रुणा
ह॒व्यजु॑ष्टिम्। न॒मसा॑ दे॒वाव॑व॒साव॑वृ॒त्याम्॥४४॥

अ॒स्माकं॑ ब्र॒ह्म पृ॒त॒नासु॑ स॒ह्या अ॒स्माक॑म्। वृ॒ष्टिर्दि॒व्या सु॑पा॒रा।
यु॒व॒वँ॒स्त्राणि॑ पी॒वसा॑ व॒साथे॑। यु॒वोर॑च्छि॒द्रा म॑न्त॒वो ह॒ सर्गाः॑।
अ॒वा॒ति॒रत॑म॒नृता॑नि वि॒श्वे। ऋ॒तेन॑ मि॒त्राव॑रुणा स॒चेथे॑। तथ्सु॑
वा मि॒त्राव॑रुणा म॒हित्व॑म्। ई॒र्मा त॒स्थुषी॑रह॒भिर्दु॑दुहे। वि॒श्वैः
पि॒न्वथ॑ स्व॒सर॑स्य॒ धेनाः॑। अ॒नु वा॒मेकः॑ प॒विरा॑ व॒वर्ति॑॥४५॥

य॒द्व॒हि॒ष्ठ॒न्नाति॑ वि॒दे सु॑दानू। अ॒च्छि॒द्रः श॒र्म भु॑व॒नस्य॑

गोपा। ततो नो मित्रावरुणाववीष्टम्। सिषांसन्तो
जी(जि?)गिवा९संस्स्याम। आ नो मित्रावरुणा हव्यदातिम्।
घृतैर्गव्यूतिमुख्यतमिडाभिः। प्रति वामत्र वरमा जनाय।
पृणीतमुद्रो दिव्यस्य चारौः। प्र बाहवां सिसृतजीवसे नः।
आ नो गव्यूतिमुख्यतङ्घृतेन॥४६॥

आ नो जनै श्रवयतय्युवाना। श्रुतं मे मित्रावरुणा
हवेमा। इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरैः। ख्विप्रेषवे देवाय
स्वधाम्ने। अषाढाय सहमानाय मीढुषै। तिग्मायुधाय भरता
शृणोतन। त्वादत्तेभी रुद्र शन्तमेभिः। शत९ हिमां अशीय
भेषजेभिः। व्यस्मद्वेषो वितरव्यँ९हः। व्यमीवा९श्चातयस्वा
विषूचीः॥४७॥

अहन्बिभक्षि मा नस्तोके। आ तै पितर्मरुता९ सुम्रमेतु। मा
नस्सूर्यस्य सन्दृशो युयोथाः। अभि नो वीरो अर्वति ख्वमेत।
प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः। एवा बभ्रो वृषभ चेकितान।
यथा देव न हृणीषे न ह९सि। हावनश्रूनों रुद्रेह बोधि।
बृहद्वदेम विदथे सुवीराः। परि णो रुद्रस्य हेतिस्तुहि श्रुतम्।
मीढुष्टमाहन्बिभक्षि। त्वमग्रे रुद्र आ वो राजानम्॥४८॥

सूर्यो देवीमुषस९ रोचमानामर्यः। न योषामभ्येति पश्चात्।
यत्रा नरो देवयन्तो युगानि। वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम्। भद्रा
अश्वा हरितस्सूर्यस्य। चित्रा एदग्वा अनुमाद्यांसः। नमस्यन्तो

दिव आ पृष्ठमस्थुः। परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः। तत्सूर्यस्य
देवत्वन्तन्महित्वम्। मध्या कर्तोर्विततः सञ्जभार॥४९॥

यदेदयुक्त हरितस्सधस्थात्। आद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै।
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचख्वे। सूर्यो रूपङ्गुणुते द्योरुपस्थे।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः। कृष्णमन्यद्धरितस्सं भरन्ति।
अद्या देवा उदिता सूर्यस्य। निरहंसः पिपृतान्निरवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ताम्। अदितिस्सिन्धुः पृथिवी उत
द्यौः॥५०॥

दिवो रुक्म उरुचख्या उदैति। दूरे अर्थस्तरणिभ्राजमानः।
नूनञ्जनास्सूर्येण प्रसूताः। आयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि। शन्नो
भव चख्वसा शन्नो अह्ना। शं भानुना शं हिमा शङ्गुणेन।
यथा शमस्मै शमसद्दुरोगे। तत्सूर्य द्रविणन्धेहि चित्रम्।
चित्रन्देवानामुदगादनीकम्। चख्वुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः॥५१॥

आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिख्वम्। सूर्य आत्मा
जगतस्तस्थुषश्च। त्वष्टा दधत्तन्नस्तुरीपम्। त्वष्टा वीरं
पिशङ्गरूपः। दशेमन्त्वष्टुर्जनयन्त गर्भम्। अतन्द्रासो
युवतयो बिभर्त्रम्। तिग्मानीकः स्वयंशसञ्जनेषु।
विरोचमानं परिषीन्नयन्ति। आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु।
जिह्मानामूर्ध्वस्वयंशा उपस्थे॥५२॥

उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्। प्रतीची सिहं प्रतिजोषयेते।

मि॒त्रो जना॒न्त्र स मि॒त्र। अ॒यं मि॒त्रो न॑म॒स्यस्सु॑शेवः। राजा॑
सु॒क्ष॒त्रो अ॑जनिष्ट वे॒धाः। तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। अपि॑
भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म। अ॒न॒मी॒वास॒ इड॑या म॒दन्तः॑। मि॒तज्म॑वो
वरि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्याः। आ॒दि॒त्यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒ख्यन्तः॑॥५३॥

व॒यं मि॒त्रस्य॑ सु॑म॒तौ स्या॑म। मि॒त्रत्र॑ ई॒शं शि॒म्या गो॑षु
ग॒व्यव॑त्। स्वा॒धियो॑ वि॒दथे॑ अ॒प्स्वजी॑जन॒न्। अ॒रे॒जय॑ता॒शं
रोद॑सी॒ पाज॑सा गि॒रा। प्र॒ति प्रि॒यय्यँ॑ज॒तञ्ज॑नुषा॒मवः॑। म॒हाशं॑
आ॒दि॒त्यो न॑म॒सोप॑सद्यः। या॒तय॑ज्जनो गृ॒णते॑ सु॒शेवः॑। तस्मा॑
ए॒तत्प॒न्य॑तमाय जुष्ट॑म्। अ॒ग्नौ मि॒त्राय॑ ह॒विरा जु॑होत। आ
वा॒शं रथो॑ रोद॑सी ब॒द्धधा॑नः॥५४॥

हि॒र॒ण्ययो॑ वृष॑भि॒र्या॒त्वश्वैः॑। घृ॒तव॑र्तनिः प॒विभी॑रुचा॒नः।
इ॒षाव्रौ॑ढा नृ॒पति॑र्वा॒जिनी॑वान्। स प॑प्र॒थानो॑ अ॒भि प॑श्च भू॒मः।
त्रि॒व॒न्धुरो॑ म॒नसा॑या॒तु यु॑क्तः। वि॒शो ये॒न ग॑च्छ॒थो दे॒वय॑न्तीः।
कु॒त्रा चि॒द्याम॑म॒श्विना॑ द॒धाना॑। स्व॒श्वा य॑श॒साऽऽया॑त॒मर्वा॑क्।
द॒स्ना नि॒धिं म॑धु॒मन्तं॑ पि॒बाथः॑। वि॒वाशं॑ रथो॑ व॒ध्वा
याद॑मानः॥५५॥

अन्ता॑न्दि॒वो बा॑धते वर्त॒निभ्या॑म्। यु॒वोश्चि॑र्यं परि॒ योषा॑वृणीत।
सू॒रो दु॑हि॒ता परि॑त॒क्त्रिया॑याम्। यद्दे॒वय॑न्त॒मव॑थ॒शश॑र्ची॒भिः।
परि॑घ्न॒शं स॒वा म॑ना॒वाव्र॑योगाम्। यो ह॒स्यवा॑शं रथि॒राव॑स्त
उ॒स्नाः। रथो॑ यु॒जानः॑ परि॒याति॑ वर्तिः। तेन॑ न॒शशँ॑य्यो॒रुष॑सो
व्यु॑ष्टौ। न्य॑श्वि॒ना वह॑तय्यँ॒ज्ञे अ॒स्मिन्। यु॒वं भु॑ज्यु॒मव॑विद्ध॒शं

समुद्रे॥५६॥

उद॑ह॒थुर॑र्ण॒सो अ॒स्त्रि॑धानैः। प॒त॒त्रि॒भि॒र॒श्र॒मै॒र॒व्य॒थि॒भिः॑।
द॒ः॒स॒ना॑भि॒र॒श्वि॒ना पा॒रय॑न्ता। अ॒ग्नी॑षो॒मा यो अ॒द्य वा॑म्।
इ॒द॒व्व॑च॒स्सप॑र्यति। तस्मै॑ ध॒त्त॒ः सु॒वी॒र्य॑म्। ग॒वां पोष॑ः
स्व॒श्वि॒यम्। यो अ॒ग्नी॑षो॒मा ह॒विषा॑ स॒पर्या॑त्। दे॒व॒द्री॒चा॒ मन॑सा
यो घृ॒तेन॑। तस्य॑ व्र॒त॒ः र॒ख्य॑तं पा॒त॒म॒ः ह॑सः॥५७॥

वि॒शे ज॒नाय॑ म॒हि श॒र्म य॒च्छ॑तम्। अ॒ग्नी॑षो॒मा य
आ॒हु॒ति॑म्। यो वा॒न्दा॒शा॒द्ध॒विष्कृ॑तिम्। स प्र॒जया॑
सु॒वी॒र्य॑म्। वि॒श्व॒मायु॑र्व्य॒श्न॒वत्। अ॒ग्नी॑षो॒मा चे॒ति त॒द्वी॒र्य॑वाम्।
यद॒मु॒ष्णी॒त॒म॒व॒सं पु॒णि॒ङ्गोः। अ॒वा॒ति॒र॒तं प्र॑थ॒य॒स्य शे॒षः।
अ॒वि॒न्द॒त॒ज्यो॒ति॒रेकं॑ ब॒हु॒भ्यः॑। अ॒ग्नी॑षो॒मावि॒म॒ः सु मे॒ऽग्नी॑षो॒मा
ह॒विषः॑ प्र॒स्थि॒त॒स्य॥५८॥

अ॒ह॒म॑स्मि प्र॒थ॒म॒जा ऋ॒त॒स्य॑। पू॒र्व॒न्दे॒वे॒भ्यो अ॒मृत॑स्य॒ नाभिः॑।
यो मा॒ ददा॑ति॒ स इ॒दे॒व॒मावाः॑। अ॒ह॒म॒न्न॒म॒न्न॒न॒दन्त॑म॒ग्नि॑।
पू॒र्व॒म॒ग्ने॒रपि॑ द॒ह॒त्य॒न्नम्। य॒त्तौ हा॑सा॒ते अ॒ह॒मु॒त्त॒रेषु॑। व्या॒त्त॑म॒स्य
प॒श॒व॑स्सु॒ज॒म्भम्। प॒श॒य॑न्ति॒ धी॒राः॑ प्र॒च॑रन्ति॒ पा॒काः॑।
ज॒हा॑म्य॒न्य॒न्न ज॑हा॒म्य॒न्य॒म्। अ॒ह॒म॒न्न॒व॑श॒मि॒च्च॑रामि॥५९॥

स॒मा॒न॒म॒र्थं प॑र्ये॒मि भु॑ञ्जत्। को मा॒म॒न्नं म॑नु॒ष्यो द॑येत। प॒रा॒के
अ॒न्न॒नि॒हि॒त॒ल्लो॒क ए॒तत्। वि॒श्वे॑र्दे॒वैः पि॒तृ॒भिर्गु॑प्त॒म॒न्नम्। यद॑द्यते

लुप्यते यत्परोप्यते। शत॒त॒मी सा त॒नूर्मे॑ बभूव। म॒हान्तौ॑
च॒रू स॑कृद्गु॒धेन॑ पप्रौ। दि॒वंश्च॒ पृश्निं॑ पृथि॒वीश्च॑ सा॒कम्।
तथ्सं॑पिब॒न्तो न मि॑नन्ति वे॒धसः॑। नैतद्भूयो॑ भव॑ति नो
कर्त्त॑नीयः॥६०॥

अन्नं॑ प्रा॒णमन्न॑मपा॒नमाहुः॑। अन्नं॑ मृ॒त्युन्तमु॑ जी॒वातु॑माहुः।
अन्नं॑ ब्र॒ह्माणो॑ ज॒रसं॑वदन्ति। अन्न॑माहुः प्र॒जननं॑ प्र॒जाना॑म्।
मोघ॑मन्नं वि॒न्दते॒ अप्र॑चेताः। स॒त्यं ब्र॑वीमि व॒ध इ॒त्थस॑ तस्य।
नार्य॑मणं पु॒ष्यति॒ नो सखा॑यम्। के॒वला॑घो भवति के॒वला॑दी।
अ॒हं मे॒घस्त॑नय॒न्व॒ष॒न्नस्मि॑। मा॒म॒दन्त्य॑हम॒द्व्यन्या॑न्॥६१॥

अ॒ह॒ स॒द॒मृ॒तो भ॑वामि। म॒दा॒दि॒त्या अ॒धि॒ सर्वे॑ तपन्ति।
दे॒वीष्वाँच॑म॒जन॑यन्त॒ यद्वा॑ग्वद॒न्ती। अ॒न॒न्ता॒म॒न्ता॒दधि॑ निर्मितां
म॒हीम्। यस्या॑न्दे॒वा अ॑दधु॒र्भोज॑नानि। एका॑ख्य॒रान्द्वि॒पदा॑
ष॒द॒दाश्च॑। वाच॑न्दे॒वा उ॒प जी॑वन्ति वि॒श्वे। वाच॑न्दे॒वा उ॒प
जी॑वन्ति वि॒श्वे। वाच॑ङ्ग॒न्ध॒र्वाः प॒शवो॑ मनु॒ष्याः। वा॒ची॒मा वि॒श्वा
भु॒व॒ना॒न्यर्पि॑ता॥६२॥

सा नो॑ ह॒वं॒क्षुष॑तामिन्द्र॒पत्नी॑। वा॒ग॒ख्य॒रं प्र॑थम॒जा ऋ॑तस्य।
वेदा॑नां मा॒ताऽमृ॑तस्य॒ नाभिः॑। सा नो॑ जुषा॒णोप॑ य॒ज्ञमा॑गात्।
अ॒व॒न्ती दे॒वी सु॒हवा॑ मे अस्तु। या॒मृष॑यो म॒न्त्रकृ॑तो
मनी॑षिणः। अ॒न्वैच्छ॑न्दे॒वास्त॑प॒सा श्र॑मेण। ता॒न्दे॒वीष्वाँच॑
ह॒विषा॑ यजामहे। सा नो॑ दधातु सु॒कृत॑स्य॒ लो॒के। च॒त्वारि॑

वाक्परिमिता पदानि॥६३॥

तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः। गुहा त्रीणि निहिता
नेङ्गयन्ति। तुरीयैर्वाचो मनुष्या वदन्ति। श्रद्धयाऽग्निस्समिध्यते।
श्रद्धया विन्दते हविः। श्रद्धां भगस्य मूर्धनि। वचसा
वेदयामसि। प्रियः श्रद्धे ददतः। प्रियः श्रद्धे दिदासतः।
प्रियं भोजेषु यज्वंसु॥६४॥

इदं म उदितङ्कृधि। यथा देवा असुरेषु। श्रद्धामुग्रेषु चक्रिरे।
एवं भोजेषु यज्वंसु। अस्माकमुदितङ्कृधि। श्रद्धान्देवा
यजमानाः। वायुगोपा उपासते। श्रद्धां हृदय्ययाऽऽकूत्या।
श्रद्धया हूयते हविः। श्रद्धां प्रातर्हवामहे॥६५॥

श्रद्धां मध्यन्दिनं परि। श्रद्धां सूर्यस्य निमृचि। श्रद्धे
श्रद्धापयेह मा। श्रद्धा देवानधि वस्ते। श्रद्धा विश्वमिदञ्जगत्।
श्रद्धाङ्गामस्य मातरम्। हविषां वर्धयामसि। ब्रह्म जज्ञानं
प्रथमं पुरस्तात्। वि सीमतस्सुरुचो वेन आवः। स बुध्निया
उप मा अस्य विष्टाः॥६६॥

सतश्च योनिमसतश्च विवः। पिता विराजामृषभो रयीणाम्।
अन्तरिख्यविंश्वरूप आविवेश। तमर्कैरभ्यर्चन्ति वथ्सम्।
ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्तः। ब्रह्म देवानंजनयत्। ब्रह्म
विश्वमिदञ्जगत्। ब्रह्मणः ख्यत्रनिर्मितम्। ब्रह्म ब्राह्मण
आत्मना। अन्तरस्मिन्निमे लोकाः॥६७॥

अ॒न्तर्वि॒श्वमि॒दञ्ज॑गत्। ब्रह्मै॒व भू॒ताना॒ज्येष्ठ॑म्। तेन॒ कौऽऋ॒ति॒
स्पर्धि॑तुम्। ब्रह्म॑न्दे॒वास्त्रय॑स्त्रि॒ंशत्। ब्रह्म॑न्निन्द्रप्रजाप॒ती। ब्रह्म॑न्
ह॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। ना॒वीवा॒न्तस्स॒माहि॑ता। चत॑स्त्र आशाः॒
प्रच॑रन्त्व॒ग्नयः॑। इ॒मन्नो॑ य॒ज्ञन्न॑यतु प्रजा॒नन्। घृ॒तं पि॒न्वन्न॒जर॑
सु॒वीर॑म्॥६८॥

ब्रह्म॑ स॒मिद्ध॑व॒त्याहु॑तीनाम्। आ गावो॑ अ॒ग्नन्नु॒त भ॒द्रम॑क्रन्।
सीद॑न्तु गो॒ष्ठे र॒णय॑न्त्व॒स्मे। प्र॒जाव॑तीः पुरु॒रूपा॑ इ॒ह स्युः॑।
इन्द्रा॑य पूर्वीरु॒षसो॑ दुहा॒नाः। इन्द्रो॑ यज्व॑ने पृ॒णते॑ च शि॒ख्यति॑।
उपे॑द्ददाति न स्वं मु॒षाय॑ति। भूयो॑भूयो र॒यमि॑दस्य व॒र्धय॑न्।
अभि॑न्ने खि॒ल्ले नि द॑धाति दे॒वयु॑म्। न ता न॑शन्ति न ता
अवा॑॥६९॥

गावो॑ भगो॒ गाव॒ इन्द्रो॑ मे अ॒च्छात्। गाव॒स्सोम॑स्य प्रथ॒मस्य॑
भ॒र्ख्यः॑। इ॒मा या गाव॒स्सज॑नास॒ इन्द्रः॑। इ॒च्छामी॑द्धृ॒दा मन॑सा
चि॒दिन्द्र॑म्। यू॒यङ्गा॑वो मेदयथा कृ॒शञ्चित्। अ॒श्ली॒लञ्चित्कृ॑णुथा
सु॒प्रती॑कम्। भ॒द्रङ्गृ॒हङ्कृ॑णुथ भ॒द्रवा॑चः। बृ॒हद्वो॑ वयं उच्यते
स॒भासु॑। प्र॒जाव॑तीस्सू॒यव॑स॒ं रि॒शन्तीः॑। शु॒द्धा अ॒पस्सु॑प्रपा॒णे
पि॒बन्तीः॑। मा व॑स्स्तेन ई॒शत् माऽघ॑श॒ंसः। परि॑ वो हे॒ती
रु॒द्रस्य॑ वृ॒ज्यात्। उपे॑दमु॒पप॑र्चनम्। आ॒सु गो॑षू॒पपृ॑च्यताम्।
उप॑ञ्च॒भस्य॑ रेत॑सि। उपे॑न्द्र तव॑ वी॒र्ये॑॥७०॥

ता सूर्या॑चन्द्र॒मसा॑ वि॒श्वभृ॑त्त॒मा म॒हत्। तेजो॑ वसु॒मद्रा॑जतो

दिवि। सामात्माना चरतस्सामचारिणा। ययोर्व्रतन्न ममे जातु
 देवयोः। उभावन्तौ परि यातु अम्या। दिवो न रश्मीः
 स्तनुतो व्यर्णवे। उभा भुवन्ती भुवना कविक्रतू। सूर्या न
 चन्द्रा चरतो हुतामन्ती। पती द्युमद्विश्वविदा उभा दिवः। सूर्या
 उभा चन्द्रमसा विचरण्या॥७१॥

विश्ववारा वरिवोभा वरेण्या। ता नोऽवतं मतिमन्ता महिब्रता।
 विश्ववपरी प्रतरणा तरन्ता। सुवर्विदा दृशये भूरिरश्मी। सूर्या
 हि चन्द्रा वसु त्वेषदर्शता। मनस्विनोभानुचरतोनु सन्दिवम्।
 अस्य श्रवो नद्यस्सप्त बिभ्रति। द्यावा र्ष्यामा पृथिवी
 दक्षतवपुः। अस्मे सूर्याचन्द्रमसाऽभिचर्ये। श्रद्धेकमिन्द्र
 चरतो विचतुरम्॥७२॥

पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि यातो
 अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
 विदधञ्जायते पुनः। हिरण्यवर्णाश्शुचयः पावका यासाः
 राजा। यासान्देवाश्शिवेन मा चर्युषा पश्यत। आपो
 भद्रा आदित्यश्यामि। नासदासीन्नो सदासीत्तदानीम्।
 नासीद्रजो नो व्योमा परो यत्। किमावरीव! कुह
 कस्य शर्मन्॥७३॥

अम्भः किमासीद्बहनङ्गभीरम्। न मृत्युरमृतन्तर्हि
 न। रात्रिया अहं आसीत्प्रकेतः। आनीदवातः
 स्वधया तदेकम्। तस्माद्धान्यन्न परः किञ्चनास। तमं

आसीत्तमंसा गूढमग्रे प्रकेतम्। सलिलं सर्वमा इदम्।
तुच्छेनाभ्वपिहितय्यंदासीत्। तमसस्तन्महिना जायतैकम्।
कामस्तदग्रे समवर्तताधि॥ ७४॥

मनसो रेतः प्रथमय्यंदासीत्। सतो बन्धुमसति निरविन्दन्।
हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा। तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषाम्।
अधस्स्विदासी ३ दुपरि स्विदासी ३ त्। रेतोधा
आसन्महिमान आसन्। स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात्।
को अद्धा वेद क इह प्र वोचत्। कुत आज्ञाता कुत
इयद्विसृष्टिः। अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनाय॥ ७५॥

अथा को वेद यत आबभूव। इयद्विसृष्टिर्यत आबभूव। यदि
वा दधे यदि वा न। यो अस्याध्यर्खः परमे व्योमन्। सो
अङ्ग वेद यदि वा न वेद। किंस्विद्वनङ्क उ स वृख्य
आसीत्। यतो द्यावापृथिवी निष्टतरख्युः। मनीषिणो मनसा
पृच्छतेदुतत्। यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। ब्रह्म वनं ब्रह्म स
वृख्य आसीत्॥ ७६॥

यतो द्यावापृथिवी निष्टतरख्युः। मनीषिणो मनसा विब्रवीमि
वः। ब्रह्माध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं
हवामहे। प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना। प्रातर्भगं पूषणं
ब्रह्मणस्पतिम्। प्रातस्सोममुत रुद्रं हुवेम। प्रातर्जितं
भगमुग्रं हुवेम। वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता। आध्रश्चिद्यं
मन्यमानस्तुरश्चित्॥ ७७॥

राजां चिद्यं भगं भख्खीत्याहं। भग प्रणेतुर्भग सत्यराधः।
 भगेमान्धियमुदव ददन्नः। भग प्र णो जनय गोभिरश्वैः। भग
 प्र नृभिर्नृवन्तस्स्याम। उतेदानीं भगवन्तस्स्याम। उत प्रपित्व
 उत मध्ये अह्नाम्। उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य। वयन्देवानां
 सुमृतौ स्याम। भग एव भगवां अस्तु देवाः॥७८॥

तेन वयं भगवन्तः स्याम। तन्त्वां भग सर्वं इज्जोहवीमि।
 स नो भग पुरएता भवेह। समध्वरायोषसो नमन्त।
 दधिक्रावेव शुचये पदाय। अर्वाचीनवसुविदं भगन्नः।
 रथमिवाश्वा वाजिन आवहन्तु। अश्वावतीर्गोमतीर्न उपासः।
 वीरवतीस्सदमुच्छन्तु भद्राः। घृतन्दुहाना विश्वतः प्रपीनाः।
 यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः॥७९॥

॥ अष्टकम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

अग्निर्नः पातु कृत्तिकाः। नख्खत्रन्देवमिन्द्रियम्।
 इदमासाँव्विचख्खणम्। हविरासञ्जुहोतन। यस्य भान्ति
 रश्मयो यस्य केतवः। यस्येमा विश्वा भुवनानि सर्वा। स
 कृत्तिकाभिरभि सव्वसानः। अग्निर्नो देवस्सुविते दधातु।
 प्रजापते रोहिणी वेतु पत्नी। विश्वरूपा बृहती चित्रभानुः॥१॥
 सा नो यज्ञस्य सुविते दधातु। यथा जीवेम शरदस्सवीराः।

रोहिणी देव्युदगात्पुरस्तात्। विश्वां रूपाणि प्रतिमोदमाना।
 प्रजापतिः हविषा वर्धयन्ती। प्रिया देवानामुपयातु यज्ञम्।
 सोमो राजा मृगशीर्षेण आगन्। शिवन्नख्वत्रं प्रियमस्य
 धाम। आप्यायमानो बहुधा जनैषु। रेतः प्रजाय्यजमाने
 दधातु॥२॥

यत्ते नख्वत्रं मृगशीर्षमस्ति। प्रियः राजन्प्रियतमं
 प्रियाणाम्। तस्मै ते सोम हविषा विधेम। शन्न एधि द्विपदे
 शश्चतुष्पदे। आर्द्रया रुद्रः प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवानां
 पतिरघ्नियानाम्। नख्वत्रमस्य हविषा विधेम। मा नः प्रजाः
 रीरिषन्मोत वीरान्। हेती रुद्रस्य परि णो वृणक्तु। आर्द्रा
 नख्वत्रञ्जुषताः हविर्नः॥३॥

प्रमुञ्चमानौ दुरितानि विश्वा। अपाघशः सन्नुदतामरातिम्।
 पुनर्नो देव्यदितिस्स्पृणोतु। पुनर्वसू नः पुनरेताय्यज्ञम्।
 पुनर्नो देवा अभियन्तु सर्वे। पुनःपुनर्वो हविषा यजामः। एवा
 न देव्यदितिरनर्वा। विश्वस्य भर्त्री जगतः प्रतिष्ठा। पुनर्वसू
 हविषा वर्धयन्ती। प्रियन्देवानामप्येतु पाथः॥४॥

बृहस्पतिः प्रथमञ्जायमानः। तिष्यन्नख्वत्रमभिसं बभूव।
 श्रेष्ठो देवानां पृतनासु जिष्णुः। दिशोऽनु सर्वा अभयन्नो
 अस्तु। तिष्यः पुरस्तादुत मध्यतो नः। बृहस्पतिर्नः
 परि पातु पश्चात्। बाधेतान्द्वेषो अभयङ्कणताम्। सुवीर्यस्य

पतयस्स्याम। इदं सर्पेभ्यो हविरंस्तु जुष्टम्। आश्रेषा
येषामनुयन्ति चेतः॥५॥

ये अन्तरिख्यं पृथिवीङ्ख्यन्ति। ते नस्सर्पासो
हवमागमिष्ठाः। ये रोचने सूर्यस्यापि सर्पाः। ये
दिवन्देवीमनु सञ्चरन्ति। येषामाश्रेषा अनुयन्ति कामम्।
तेभ्यस्सर्पेभ्यो मधुमञ्जुहोमि। उपहृताः पितरो ये मघासु।
मनोजवसस्सुकृतस्सुकृत्याः। ते नो नख्यत्रे हवमागमिष्ठाः।
स्वधाभिर्यज्ञं प्रयतञ्जुषन्ताम्॥६॥

ये अग्निदग्धा येऽनग्निदग्धाः। येऽमुल्लोकं पितरः ख्यन्ति।
याश्च विद्म यां उ च न प्रविद्म। मघासु यज्ञं
सुकृतञ्जुषन्ताम्। गवां पतिः फल्गुनीनामसि त्वम्।
तदर्यमन्वरुण मित्रं चारुं। तन्त्वा वयं सनितारं
सनीनाम्। जीवा जीवन्तमुप सविंशेम। येनेमा विश्वा
भुवनानि सञ्जिता। यस्य देवा अनु सय्यन्ति चेतः॥७॥

अर्यमा राजाऽजरस्तुविष्मान्। फल्गुनीनामृषभो रौरवीति।
श्रेष्ठो देवानां भगवो भगासि। तत्त्वां विदुः फल्गुनीस्तस्य
वित्तात्। अस्मभ्यङ्ख्यत्रमजरं सुवीर्यम्। गोमदश्चवदुप
सन्नदेह। भगो ह दाता भग इत्प्रदाता। भगो देवीः फल्गुनीरा
विवेश। भगस्येत्तं प्रसवङ्गमेमा। यत्र देवैस्सधमादं मदेम॥८॥

आयातु देवस्सवितोपयातु। हिरण्ययेन सुवृता रथेन। वहन्

हस्तः सुभगं विद्वानापसम्। प्रयच्छन्तं पपुंरिं पुण्यमच्छ।
 हस्तः प्रयच्छत्वमृतवृंसीयः। दखिणेन प्रतिगृणीम एनत्।
 दातारं मद्य सविता विदेय। यो नो हस्ताय प्रसुवाति
 यज्ञम्। त्वष्टा नख्यत्रमभ्येति चित्राम्। सुभः संसय्युवति
 रोचमानाम्॥१॥

निवेशयन्नमृतान्मर्त्याश्च। रूपाणि पिंशन्भुवनानि विश्वा।
 तन्नस्त्वष्टा तदु चित्रा विचष्टाम्। तन्नख्यत्रं भूरिदा अस्तु
 मह्यम्। तन्नः प्रजावीरवतीं सनोतु। गोभिर्नो अश्वैस्समनक्तु
 यज्ञम्। वायुर्नख्यत्रमभ्येति निष्ठाम्। तिग्मशृङ्गो वृषभो
 रोरुवाणः। समीरयन्भुवना मातरिश्वा। अप द्वेषांसि
 नुदतामरातीः॥१०॥

तन्नो वायुस्तदु निष्ठाम् शृणोतु। तन्नख्यत्रं भूरिदा अस्तु
 मह्यम्। तन्नो देवासो अनुजानन्तु कामम्। यथा
 तरेम दुरितानि विश्वा। दूरमस्मच्छत्रवो यन्तु भीताः।
 तदिन्द्राग्नी कृणुतान्तद्विशाखे। तन्नो देवा अनुमदन्तु यज्ञम्।
 पश्चात्पुरस्तादभयन्नो अस्तु। नख्यत्राणामधिपत्नी विशाखे।
 श्रेष्ठाविन्द्राग्नी भुवनस्य गोपौ॥११॥

विषूचश्शत्रूनप बाधमानौ। अप ख्युधन्नुदतामरातिम्। पूर्णा
 पश्चादुत पूर्णा पुरस्तात्। उन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
 तस्यान्देवा अधि सव्वंसन्तः। उत्तमे नाक इह मादयन्ताम्।
 पृथ्वी सुवर्चा युवतिस्सजोषा। पौर्णमास्युदगाच्छोभमाना।

आप्याययन्ती दुरितानि विश्वा। उरुन्दुहाय्यंजमानाय
यज्ञम्॥१२॥

ऋद्ध्यास्मं हव्यैर्नमसोपसद्य। मित्रन्देवं मित्रधेयन्नो अस्तु।
अनूराधान् हविषा वर्धयन्तः। शतञ्जीवेम शरदस्सर्वाः।
चित्रन्नख्यत्रमुदगात्पुरस्तात्। अनूराधास इति यद्वदन्ति।
तन्मित्र एति पृथिभिर्देवयानैः। हिरण्ययैर्विततैरन्तरिख्ये।
इन्द्रो ज्येष्ठामनु नख्यत्रमेति। यस्मिन्वृत्रवृत्रतूर्ये ततारं॥१३॥

तस्मिन्वयममृतन्दुहानाः। ख्यधन्तरेम दुरितिन्दुरिष्टिम्।
पुरन्दराय वृषभाय धृष्णवे। अषाढाय सहमानाय मीढुषे।
इन्द्राय ज्येष्ठा मधुमद्दुहाना। उरुङ्गणोतु यजमानाय
लोकम्। मूलं प्रजावीरवतीर्विन्देय। पराच्येतु निर्ऋतिः
पराचा। गोभिर्नख्यत्रं पशुभिस्समन्तम्। अहर्भूयाद्यजमानाय
मह्यम्॥१४॥

अहर्नो अद्य सुविते दधातु। मूलन्नख्यत्रमिति यद्वदन्ति।
पराचीर्वाचा निर्ऋतिन्नुदामि। शिवं प्रजायै शिवमस्तु मह्यम्।
या दिव्या आपः पयसा संबभूवुः। या अन्तरिख्य उत
पार्थिवीर्याः। यासामषाढा अनुयन्ति कामम्। ता न आपश्शः
स्योना भवन्तु। याश्च कूप्या याश्च नाद्यास्समुद्रियाः। याश्च
वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः॥१५॥

यासामषाढा मधु भूख्यन्ति। ता न आपश्शः स्योना

भ॑वन्तु। तन्नो॒ विश्वे॒ उप॑ शृण्वन्तु दे॒वाः। तद॑षा॒ढा अ॒भिस॑र्य्यन्तु
य॒ज्ञम्। तन्न॑र॒ख्यत्रं॑ प्रथतां प॒शुभ्यः॑। कृ॒षिर्वृ॑ष्टिर्य॒जमा॑नाय
कल्प॑ताम्। शु॒भ्राः क॒न्या यु॒वत॑यस्सुपे॒शसः॑। क॒र्मकृ॑तस्सुकृ॒तो
वी॒र्या॑वतीः। वि॒श्वान्दे॒वान् ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्तीः। अ॒षा॒ढाः का॒मुमु॑पं
यान्तु य॒ज्ञम्॥१६॥

यस्मि॒न्ब्र॒ह्माऽभ्य॑ज॒यत्सर्व॑मे॒तत्। अ॒मुञ्च॑ लो॒कमि॑दम् च
सर्व॑म्। तन्नो॒ नर॑ख्यत्रमभिजिद्विजित्य। श्रिय॑न्दधा॒त्वह॑णीयमानम्।
उ॒भौ लो॒कौ ब्र॒ह्मणा॒ सञ्जि॑ते॒मौ। तन्नो॒ नर॑ख्यत्रमभिजिद्विच॑ष्टाम्।
तस्मि॑न्व॒यं पृ॒तना॑स्सञ्जये॒म। तन्नो॒ दे॒वासो॒ अनु॑जानन्तु
का॒मम्। शृ॒ण्वन्ति॑ श्रो॒णाम॒मृत॑स्य गो॒पाम्। पु॒ण्या॑मस्या
उप॑शृणोमि॒ वाच॑म्॥१७॥

म॒हीन्दे॒वीष्वि॑ष्णुपत्नीमजू॒र्याम्। प्र॒तीची॑मे॒नाः ह॒विषा॑
यजा॑मः। त्रे॒धा वि॑ष्णुरु॒रुगा॒यो वि॑चक्रमे। म॒हीन्दि॑वं
पृ॒थि॒वीम॑न्तरि॒ख्यम्। तच्छ्रो॑णैति॒ श्रवं॑ इच्छ॒माना॑। पु॒ण्यः
श्लो॒क॒र्य्य॑ज॒मा॒नाय॑ कृण्वती। अ॒ष्टौ दे॒वा वस॑वस्सो॒म्यासः॑।
चत॑स्रो दे॒वीर॒जरा॑श्श्रवि॒ष्ठाः। ते य॒ज्ञं पा॑न्तु रज॑सः प॒रस्ता॑त्।
स॒व्व॒त्स॒रीण॑म॒मृत॑स्व॒स्ति॥१८॥

य॒ज्ञन्नः॑ पा॒न्तु वस॑वः प॒रस्ता॑त्। द॒खि॒णतो॑ऽभियन्तु श्रवि॒ष्ठाः।
पु॒ण्यन्न॑र॒ख्यत्र॑म॒भि स॒व्वि॑शाम। मा नो॒ अरा॑तिर॒घश॑साऽग॒न्।
र॒ख्यत्र॑स्य॒ राजा॒ वरु॑णोऽधि॒राजः॑। न॒र॒ख्यत्रा॑णाः श॒तभि॑ष॒ग्वसि॑ष्ठः।

तौ देवेभ्यः कृणुतो दीर्घमायुः। शत९ सहस्रां भेषजानि
धत्तः। यज्ञन्नो राजा वरुण उपयातु। तन्नो विश्वे अभि
सय्यन्तु देवाः॥१९॥

तन्नो नख्यत्र९ शतभिषग्जुषाणम्। दीर्घमायुः प्रतिरद्वेषजानि।
अज एकपादुदगात्पुरस्तात्। विश्वा भूतानि प्रतिमोदमानः।
तस्य देवाः प्रसवय्यन्ति सर्वे। प्रोष्ठपदासो अमृतस्य गोपाः।
विभ्राजमानस्समिधान उग्रः। आऽन्तरिख्यमरुहदगन्द्याम्।
त९ सूर्यन्देवमजमेकपादम्। प्रोष्ठपदासो अनुयन्ति
सर्वे॥२०॥

अहिर्बुध्नियः प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवानामुत मानुषाणाम्। तं
ब्राह्मणास्सोमपास्सोम्यासः। प्रोष्ठपदासो अभि ररख्यन्ति सर्वे।
चत्वार एकमभिकर्म देवाः। प्रोष्ठपदास इति यान् वदन्ति। ते
बुध्नियं परिषद्यः स्तुवन्तः। अहिः ररख्यन्ति नमसोपसद्य।
पूषा रेवत्यन्वेति पन्थाम्। पुष्टिपती पशुपा वाजबस्त्यौ॥२१॥
इमानि हव्या प्रयता जुषाणा। सुगैर्नो यानैरुपयाताय्यंज्ञम्।
ख्युद्रान्पशून्रखतु रेवती नः। गावो नो अश्वाः९ अन्वेतु
पूषा। अन्न९ ररख्यन्तौ बहुधा विरूपम्। वाजः९
सनुताय्यंजमानाय यज्ञम्। तदश्विनावश्वयुजोपयाताम्।
शुभङ्गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। स्वन्नख्यत्र९ हविषा यजन्तौ।
मध्वा संपृक्तौ यजुषा समक्तौ॥२२॥

यौ देवानां भिषजौ हव्यवाहौ। विश्वस्य दूतावमृतस्य गोपौ।
 तौ नखेत्रञ्जुषाणोपयाताम्। नमोऽश्विभ्याङ्गुणमोऽश्वयुग्भ्याम्।
 अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु। तद्यमो राजा भगवान् विचष्टाम्।
 लोकस्य राजा महतो महान् हि। सुगन्तः पन्थामभयङ्गुणोतु।
 यस्मिन्नक्षत्रे यम एति राजा। यस्मिन्नेनमभ्यषिञ्चन्त देवाः।
 तदस्य चित्रं हविषा यजाम। अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु।
 निवेशनी यत्ते देवा अदधुः॥ २३॥

नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अंशुमाप्याययन्ति।
 ये विरूपे समनसा सव्ययन्ती। समानन्तन्तुं परितातना तै।
 विभू प्रभू अनुभू विश्वतो हुवे। ते नो नखेत्रे हव्यमागमेतम्।
 वयन्देवी ब्रह्मणा सविदानाः। सुरत्नांसो देववीतिन्दधानाः।
 अहोरात्रे हविषा वर्धयन्तः। अतिं पाप्मानमतिं मुक्त्या गमेम।
 प्रत्युवदृश्यायती॥ २४॥

व्युच्छन्ती दुहिता दिवः। अपो मही वृणुते चखुषा।
 तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी। उदुस्त्रियास्सचते सूर्यः।
 सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिमत्। तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च। सं
 भुक्तेन गमेमहि। तन्नो नक्षत्रमर्चिमत्। भानुमत्तेज उच्चरत्।
 उपयज्ञमिहागमत्॥ २५॥

प्र नखेत्राय देवाय। इन्द्रायेन्दुं हवामहे। सनस्सविता
 सुवत्सनिम्। पुष्टिदावीरवत्तमम्। उदुत्यश्चित्रम्। अदिर्तिर्न

उरुष्यतु महीम् षु मातरम्। इद्विष्णुः प्रतद्विष्णुः।
अग्निर्मूर्धा भुवः। अनुनोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वम्।
हव्यवाहः स्विष्टम्॥२६॥

अग्निर्वा अंकामयत। अन्नादो देवानां स्यामिति। स
एतमग्नये कृत्तिकाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपत्। ततो
वै सोऽन्नादो देवानामभवत्। अग्निर्वै देवानामन्नादः। यथा ह
वा अग्निर्देवानामन्नादः। एवम् ह वा एष मनुष्याणां भवति।
य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैद। सोऽत्र जुहोति।
अग्नये स्वाहा कृत्तिकाभ्यस्स्वाहा। अम्बायै स्वाहा दुलायै
स्वाहा। नितत्यै स्वाहाऽभ्रयन्त्यै स्वाहा। मेघयन्त्यै स्वाहा
वर्षयन्त्यै स्वाहा। चुपुणीकायै स्वाहेति॥२७॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत। ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्।
तासां रोहिणीमभ्यध्यायत्। सोऽकामयत। उप मा वर्तेत।
समेनया गच्छेयेति। स एतं प्रजापतये रोहिण्यै चरुन्निरवपत्।
ततो वै सा तमुपावर्तत। समेनयागच्छत। उप ह वा एनं
प्रियमावर्तते। सं प्रियेण गच्छते। य एतेन हविषा यजते।
य उचैनदेववैद। सोऽत्र जुहोति। प्रजापतये स्वाहा रोहिण्यै
स्वाहा। रोचमानायै स्वाहा प्रजाभ्यस्स्वाहेति॥२८॥

सोमो वा अंकामयत। ओषधीनां राज्यमभिजयेयमिति।
स एतम् सोमाय मृगशीर्षाय श्यामाकश्चरुं पयसि
निरवपत्। ततो वै स ओषधीनां राज्यमभ्यजयत्।

सुमानानां॑ ह वै राज्यमभिजयति। य एतेन॑ हविषा
यजते। य उ॑ चैनदेववै॑दं। सोऽत्र॑ जुहोति। सोमाय॑ स्वाहा
मृगशीर्षाय॑ स्वाहा॥ इन्वकाभ्यस्स्वाहौषधीभ्यस्स्वाहा॥
राज्याय॑ स्वाहाऽभिजित्यै॑ स्वाहेति॥२९॥

रुद्रो वा अ॑कामयत। पशुमान्स्या॑मिति। स एत॑ रुद्रायाद्रायै॑
प्रेर्यङ्गवश्चरुं॑ पर्यसि॑ निरवपत्। ततो॑ वै स पशुमान॑भवत्।
पशुमान् ह वै भ॑वति। य एतेन॑ हविषा॑ यजते। य उ॑
चैनदेववै॑दं। सोऽत्र॑ जुहोति। रुद्राय॑ स्वाहाऽद्रायै॑ स्वाहा॥
पिन्वमानायै॑ स्वाहा पशुभ्यस्स्वाहेति॥३०॥

ऋक्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑ऽऽसीत्। साऽका॑मयत।
ओषधीभिर्वनस्पतिभिः॑ प्रजायेयेति॑। सैतमदि॑त्यै
पुनर्वसुभ्याश्चरु॑न्निरवपत्। ततो॑ वा इ॒यमो॑षधीभिर्वनस्पतिभिः॑
प्राजायत। प्रजायते ह वै प्र॒जया॑ पशुभिः॑। य एतेन॑ हविषा॑
यजते। य उ॑ चैनदेववै॑दं। सोऽत्र॑ जुहोति। अदि॑त्यै स्वाहा
पुनर्वसुभ्याम्। स्वाहा भू॒त्यै स्वाहा प्रजा॑त्यै स्वाहेति॥३१॥

बृहस्पति॑र्वा अ॑कामयत। ब्रह्मवर्च॑सी स्या॒मिति॑। स एत॑
बृहस्पतये॑ ति॒ष्याय॑ नैवारश्चरुं॑ पर्यसि॑ निरवपत्। ततो॑ वै स
ब्रह्मवर्च॑स्यभवत्। ब्रह्मवर्च॑सी ह वै भ॑वति। य एतेन॑ हविषा॑
यजते। य उ॑ चैनदेववै॑दं। सोऽत्र॑ जुहोति। बृहस्पतये॑ स्वाहा
ति॒ष्याय॑ स्वाहा॥ ब्रह्मवर्च॑साय॑ स्वाहेति॥३२॥

दे॒वा॒सुरा॑स्स॒र्य्यं॑ आसन्। ते दे॒वास्स॒र्पेभ्य॑ आश्रेषाभ्य॑

आज्ये॑ क॒र॒म्भ॒न्निर॑वपन्न। ताने॒ताभि॑रे॒वदे॒वता॑भि॒रुपा॑नयन्।
 ए॒ताभि॑र॒ह॒ वै दे॒वता॑भिर्द्वि॒षन्तं॑ भ्रातृ॒व्यमु॑प॒नय॑ति। य
 ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति।
 स॒र्पेभ्य॑स्स्वाहा॑ऽऽश्रे॒षाभ्य॑स्स्वाहा॑। द॒न्द्रशू॑कै॒भ्यस्स्वा॑हेति॥ ३३॥

पि॒तरो॑ वा अ॑कामयन्त। पि॒तृलो॑क ऋ॒ध्रुया॑मेति॑। त ए॒तं
 पि॒तृभ्यो॑ म॒घाभ्यः॑ पु॒रोडा॑श॒ षट्क॑पाल॒न्निर॑वपन्न। ततो॑ वै
 ते पि॒तृलो॑क आ॒र्ध्रुव॑न्। पि॒तृलो॑के ह॒ वा ऋ॒ध्नो॑ति। य
 ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति।
 पि॒तृभ्य॑स्स्वाहा॑ म॒घाभ्यः॑। स्वाहा॑ऽन॒घाभ्य॑स्स्वाहा॑ग॒दाभ्यः॑।
 स्वाहा॑ऽरु॒न्धती॑भ्य॒स्स्वा॑हेति॥ ३४॥

अ॒र्य॒मा वा अ॑कामयत। प॒शुमा॑न्त्स्या॒मिति॑। स ए॒तम॑र्य॒म्णे
 फल्गु॑नी॒भ्याश्च॑रु॒न्निर॑वपत्। ततो॑ वै स प॑शुमान॑भवत्।
 प॒शुमा॑न् ह॒ वै भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑
 चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। अ॒र्य॒म्णे स्वाहा॑ फल्गु॑नी॒भ्याः
 स्वाहा॑। प॒शुभ्य॑स्स्वाहेति॥ ३५॥

भ॒गो वा अ॑कामयत। भ॒गी श्रे॒ष्ठी दे॒वाना॑ः स्या॒मिति॑। स
 ए॒तं भ॒गाय॑ फल्गु॑नी॒भ्याश्च॑रु॒न्निर॑वपत्। ततो॑ वै स भ॒गी श्रे॒ष्ठी
 दे॒वाना॑मभवत्। भ॒गी ह॒ वै श्रे॒ष्ठी संमा॑नाना॑ भवति। य ए॒तेन॑
 ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। भ॒गाय॑
 स्वाहा॑ फल्गु॑नी॒भ्याः स्वाहा॑। श्रे॒ष्ठाय॑ स्वाहेति॥ ३६॥

स॒वि॒ता वा अ॑कामयत। श्र॒न्मे दे॒वा द॒धीर॑न्। स॒वि॒ता

स्यामिति। स ए॒त॒ः स॒वि॒त्रे ह॒स्ताय॑ पु॒रोडा॒श॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्नि॒र॒व॒प॒दा॒श॒
ततो॒ वै तस्मै॑ श्रद्धे॒वा अ॒द॒ध॒त। स॒वि॒ताऽभ॑वत्। श्रद्ध॒वा अ॒स्मै
मनु॒ष्या॑ दध॒ते। स॒वि॒ता स॒मा॒नाना॑ भवति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॑ चैन॒दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑। स॒वि॒त्रे स्वाहा॑
ह॒स्ताय॑। स्वाहा॑ द॒द॒ते स्वाहा॑ पृ॒ण॒ते। स्वाहा॑ प्र॒यच्छ॑ते स्वाहा॑
प्रतिगृ॒भ्ण॒ते स्वाहे॑ति ॥ ३७ ॥

त्वष्टा॒ वा अ॑कामयत। चि॒त्रं प्र॒जाव्दि॑न्देयेति। स ए॒तन्त्वष्ट्रे॑
चि॒त्रायै॑ पु॒रोडा॒श॒म॒ष्टाक॑पाल॒न्नि॒र॒व॒प॒त्। ततो॒ वै स चि॒त्रं
प्र॒जाम॑विन्दत। चि॒त्र॒ः ह॒ वै प्र॒जाव्दि॑न्दते। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॑ चैन॒दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑। त्वष्ट्रे॑ स्वाहा॑
चि॒त्रायै॑ स्वाहा॑। चै॒त्राय॑ स्वाहा॑ प्र॒जायै॑ स्वाहे॑ति ॥ ३८ ॥

वा॒यु॒र्वा अ॑कामयत। का॒म॒चा॒र॒मेषु॑ लो॒केष्व॒भिज॑येयमिति। स
ए॒तद्वा॒यवे॑ निष्ठा॒यै गृ॒ष्ट्यै दु॒ग्धं प॒यो नि॒र॒व॒प॒त्। ततो॒ वै
स का॒म॒चा॒र॒मेषु॑ लो॒केष्व॒भ्य॑जयत्। का॒म॒चा॒र॒ः ह॒ वा ए॒षु
लो॒केष्व॒भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैन॒दे॒ववै॑दं।
सोऽ॒त्र जु॒होति॑। वा॒यवे॑ स्वाहा॑ निष्ठा॒यै स्वाहा॑। का॒म॒चा॒राय॑
स्वाहा॑ऽभिजित्यै॑ स्वाहे॑ति ॥ ३९ ॥

इन्द्रा॒ग्नी वा॑ अ॑कामयेताम्। श्रेष्ठ॑न्दे॒वाना॑म॒भिज॑येवेति।
तावे॒तमिन्द्रा॒ग्निभ्या॑व्दि॒शा॒खाभ्या॑ पु॒रोडा॒श॒मेका॑दशकपाल॒न्नि॒र॒व॒प॒ताम्।
ततो॒ वै तौ श्रेष्ठ॑न्दे॒वाना॑म॒भ्य॑जयताम्। श्रेष्ठ॑ः ह॒
वै स॒मा॒नाना॑म॒भि ज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।

य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। इन्द्राग्निभ्यां
स्वाहा विशाखाभ्यां स्वाहा। श्रेष्ठायां स्वाहाऽभिजित्यै
स्वाहेति॥४०॥

अथैतत्पौर्णमास्या आज्यन्निर्वपति। कामो वै पौर्णमासी।
काम आज्यम्। कामेनैव कामं समर्थयति। स्विप्रमेनं
सकाम उपनमति। येन कामेन यजते। सोऽत्र जुहोति।
पौर्णमास्यै स्वाहा कामाय स्वाहाऽऽगत्यै स्वाहेति॥४१॥

मित्रो वा अंकामयत। मित्रधेयं मेषु लोकेष्वभिजयेयमिति।
स एतं मित्रायानूराधेभ्यश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स
मित्रधेयं मेषु लोकेष्वभ्यजयत्। मित्रधेयं ह वा एषु
लोकेष्वभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं।
सोऽत्र जुहोति। मित्राय स्वाहाऽनूराधेभ्यस्स्वाहा। मित्रधेयाय
स्वाहाऽभिजित्यै स्वाहेति॥४२॥

इन्द्रो वा अंकामयत। ज्यैष्ठ्यं देवानामभिजयेयमिति।
स एतमिन्द्राय ज्येष्ठायै पुरोडाशमेकादशकपाल-
न्निरवपन्महाव्रीहीणाम्। ततो वै स ज्यैष्ठ्यं देवानामभ्यजयत्।
ज्यैष्ठ्यं ह वै समानानामभिजयति। य एतेन हविषा
यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। इन्द्राय स्वाहा
ज्येष्ठायै स्वाहा। ज्यैष्ठ्याय स्वाहाभिजित्यै स्वाहेति॥४३॥

प्रजापतिर्वा अंकामयत। मूलं प्रजां द्विन्देयेति। स एतं
प्रजापतये मूलाय चरुन्निरवपत्। ततो वै स मूलं

प्र॒जाम॑विन्दत। मूल॑ ह॒ वै प्र॒जावि॑न्दते। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑
मूला॑य॒ स्वाहा॑। प्र॒जायै॑ स्वाहेति॥४४॥

आपो॑ वा अ॑कामयन्त। स॒मुद्र॑ङ्काम॑म॒भिज॑ये॒मेति॑। ता
ए॒तम॒द्भ्योऽषा॑ढाभ्य॑श्च॒रुन्नि॑र॒वप॑न्। ततो॑ वै तास्स॑मु॒द्रङ्काम॑म॒भ्यज॑यन्।
स॒मुद्र॑ ह॒ वै का॑म॑म॒भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑
चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। अ॒द्भ्यस्स्वाहा॑ऽषा॒ढाभ्य॑स्स्वाहा॑।
स॒मुद्रा॑य॒ स्वाहा॑ का॑मा॒य स्वाहा॑। अ॒भिजि॑त्यै॒ स्वाहेति॑॥४५॥

विश्वे॑ वै दे॒वा अ॑कामयन्त। अ॒न॒प॒ज॒य्यञ्ज॑ये॒मेति॑। त
ए॒तवि॑श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ऽषा॑ढाभ्य॑श्च॒रुन्नि॑र॒वप॑न्। ततो॑ वै
तैऽन॑प॒ज॒य्यम॑जयन्। अ॒न॒प॒ज॒य्य ह॒ वै ज॑यति। य ए॒तेन॑
ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। विश्वेभ्यो॑
दे॒वेभ्य॑स्स्वाहा॑ऽषा॒ढाभ्य॑स्स्वाहा॑। अ॒न॒प॒ज॒य्याय॑ स्वाहा॒ जित्यै॑
स्वाहेति॑॥४६॥

ब्रह्म॑ वा अ॑कामयत। ब्र॒ह्म॒लो॒कम॑भिज॑ये॒यमिति॑। तदे॒तं
ब्रह्म॑णेऽभि॒जिते॑ च॒रुन्नि॑र॒वप॑त्। ततो॑ वै तद्व॑ह्म॒लो॒कम॑भ्य॑जयत्।
ब्र॒ह्म॒लो॒क ह॒ वा अ॑भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।
य उ॑ चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। ब्रह्म॑णे॒ स्वाहा॑ऽभि॒जिते॑
स्वाहा॑। ब्र॒ह्म॒लो॒काय॑ स्वाहा॒ऽभिजि॑त्यै॒ स्वाहेति॑॥४७॥

विष्णु॑र्वा अ॑कामयत। पु॒ण्य॑ श्लोक॑ शृ॒ण्वीय॑। न
मा॑ पा॒पी की॒र्तिरा॑गच्छेदिति॑। स ए॒तवि॑ष्णवे श्रो॒णायै॑

पुरोडाशत्रिकपालन्निरवपत्। ततो वै स पुण्यः
 श्लोकमशृणुत्। नैनं पापी कीर्तिरागच्छत्। पुण्यं ह
 वै श्लोकं शृणुते। नैनं पापी कीर्तिरागच्छति। य एतेन
 हविषा यजते। य उं चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
 विष्णवे स्वाहा श्रोणायै स्वाहा। श्लोकाय स्वाहा श्रुताय
 स्वाहेति॥४८॥

वसवो वा अकामयन्त। अग्रन्देवतानां परीयामेति। त एतं
 वसुभ्यश्श्रविष्ठाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपत्। ततो वै
 तेऽग्रन्देवतानां परीयन्त। अग्रं ह वै समानानां पर्येति। य
 एतेन हविषा यजते। य उं चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
 वसुभ्यस्स्वाहा श्रविष्ठाभ्यस्स्वाहा। अग्राय स्वाहा परीत्यै
 स्वाहेति॥४९॥

इन्द्रो वा अकामयत्। दृढोऽशितिलस्स्यामिति। स एतं
 वरुणाय शतभिषजे भेषजेभ्यः पुरोडाशन्दशकपालन्निरवपत्कृष्णानां
 ततो वै स दृढोऽशितिलोऽभवत्। दृढो ह वा अशितिलो
 भवति। य एतेन हविषा यजते। य उं चैनदेववैदं।
 सोऽत्र जुहोति। वरुणाय स्वाहा शतभिषजे स्वाहा।
 भेषजेभ्यस्स्वाहेति॥५०॥

अजो वा एकपादकामयत्। तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति।
 स एतमजायैकपदे प्रोष्ठपदेभ्यश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स
 तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यभवत्। तेजस्वी ह वै ब्रह्मवर्चसी भवति।

य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति।
अ॒जायै॑क॒पदे॒ स्वाहा॑ प्रो॒ष्ठप॒देभ्य॑स्स्वाहा॑। तेज॑से॒ स्वाहा॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॒ स्वाहे॑ति॥५१॥

अहि॒र्वै बु॒ध्रियो॑ऽकामयत। इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठावि॑न्दे॒येति॑। स ए॒तम॑ह॒ये
बु॒ध्रिया॑य प्रो॒ष्ठप॒देभ्यः॑ पु॒रोडा॑शं भू॒मिक॑पा॒लन्नि॑रवत्। ततो॒ वै
स इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दत। इ॒मां ह॒ वै प्र॑ति॒ष्ठावि॑न्दते। य
ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। अ॒ह॒ये
बु॒ध्रिया॑य॒ स्वाहा॑ प्रो॒ष्ठप॒देभ्य॑स्स्वाहा॑। प्र॒ति॒ष्ठायै॒ स्वाहे॑ति॥५२॥

पू॒षा वा अ॑कामयत। प॒शुमा॑न्त्स्या॒मिति॑। स ए॒तं पू॒ष्णे रे॒वत्यै॑
च॒रुन्नि॑रवपत्। ततो॒ वै स प॑शु॒मान॑भवत्। प॒शुमा॑न् ह॒ वै
भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒दं। सोऽ॒त्र
जु॑होति। पू॒ष्णे स्वाहा॑ रे॒वत्यै॒ स्वाहा॑। प॒शुभ्य॑स्स्वाहेति॥५३॥

अ॒श्विनौ वा अ॑कामयेताम्। श्रो॒त्रस्वि॑ना॒वब॑धि॒रौ स्या॑वेति॑।
तावे॒तम॑श्वि॒भ्याम॑श्व॒युग्भ्या॑ पु॒रोडा॑शं॒द्विक॑पा॒ल- नि॑रवपताम्।
ततो॒ वै तौ श्रो॑त्र॒स्विना॑व॒बधि॑रावभवताम्। श्रो॒त्रस्वी॒ ह॒ वा
अ॑ब॒धिरो भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒दं।
सोऽ॒त्र जु॑होति। अ॒श्विभ्या॑स्स्वाहा॑ऽश्व॒युग्भ्या॑स्स्वाहा॑।
श्रो॒त्राय॒ स्वाहा॒ श्रुत्यै॒ स्वाहे॑ति॥५४॥

य॒मो वा अ॑कामयत। पि॒तृणा॑स्त्वा॒ राज्य॑म॒भिज॑येय॒मिति॑। स
ए॒तय्य॑मा॒याप॑भर॒णीभ्य॑श्च॒रुन्नि॑रवपत्। ततो॒ वै स पि॑तृणा॑स्त्वा॒

राज्यमभ्यजयत्। समानानां ह वै राज्यमभि जयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। यमाय स्वाहाऽपभरणीभ्यस्स्वाहा। राज्याय स्वाहाभिजित्यै स्वाहेति॥५५॥

अथैतदमावास्याया आज्यन्निर्वपति। कामो वा अमावास्या। काम आज्यम्। कामेनैव कामं समर्धयति। खिप्रमेनं सकाम उपनमति। येन कामेन यजते। सोऽत्र जुहोति। अमावास्यायै स्वाहा कामाय स्वाहाऽऽगत्यै स्वाहेति॥५६॥

चन्द्रमा वा अंकामयत। अहोरात्रानर्धमासान्मासानृतून्त्संवत्सरमाप्त्वा चन्द्रमस्सायुज्यं सलोकतामाप्नुयामिति। स एतश्चन्द्रमसे प्रतीदृश्यायै पुरोडाशं पञ्चदशकपालन्निरवपत्। ततो वै सोऽहोरात्रानर्धमासान्मासानृतून्त्संवत्सरमाप्त्वा चन्द्रमस्सायुज्यं सलोकतामाप्नोत्। अहोरात्रान् ह वा अर्धमासान्मासानृतून्त्संवत्सरमाप्त्वा चन्द्रमस्सायुज्यं सलोकतामाप्नोति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। चन्द्रमसे स्वाहा प्रतीदृश्यायै स्वाहा। अहोरात्रेभ्यस्स्वाहाऽर्धमासेभ्यस्स्वाहा। मासेभ्यस्स्वाहर्तुभ्यस्स्वाहा। संवत्सराय स्वाहेति॥५७॥

अहोरात्रे वा अंकामयेताम्। अत्यहोरात्रे मुच्येवहि। न नावहोरात्रे आप्रयातामिति। ते एतमहोरात्राभ्यांश्चरुन्निरवपताम्। द्वयानां ब्रौहीणाम्। शुक्लानांश्च कृष्णानांश्च।

स॒वा॒त्योर्दु॒ग्धे। श्वे॒तायै॑ च कृ॒ष्णायै॑ च। ततो॒ वै ते अत्य॑होरा॒त्रे
अ॒मुच्ये॑ते। नैनै॑ अहोरा॒त्रे आ॑प्नुताम्। अति॑ ह॒ वा अ॑होरा॒त्रे
मु॒च्यते। नैन॑महोरा॒त्रे आ॑प्नुतः। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य
उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। अ॒ह्ने स्वाहा॒ रात्रि॑यै॒ स्वाहा॑।
अति॑मुक्त्यै॒ स्वाहेति॑॥५८॥

उ॒षा वा अ॑कामयत। प्रि॒याऽऽदि॒त्यस्य॑ सु॒भगा॑ स्या॒मिति॑।
सै॒तमु॒षसे॑ च॒रुन्नि॑रवपत्। ततो॒ वै सा प्रि॒याऽऽदि॒त्यस्य॑
सु॒भगा॑ऽभवत्। प्रि॒यो ह॒ वै सं॑मा॒नाना॑ सु॒भगा॑ भवति। य
ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। उ॒षसे॑
स्वाहा॒ व्यु॑ष्ठ्यै॒ स्वाहा॑। व्यु॑ष्ठ्यै॒ स्वाहा॑ व्यु॑च्छन्त्यै॒ स्वाहा॑।
व्यु॑ष्ठायै॒ स्वाहेति॑॥५९॥

अथै॒तस्मै॒ न॒र॒व्यं॑त्राय च॒रुनि॑र्वपति। यथा॒ त्वन्दे॒वाना॑म॒सि।
ए॒वम॒हं म॑नु॒ष्याणां॑ भूया॒समि॑ति। यथा॑ ह॒ वा ए॒तद्दे॒वाना॑म्।
ए॒व५ ह॒ वा ए॒ष म॑नु॒ष्याणां॑ भवति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते।
य उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। न॒र॒व्यं॑त्राय॒ स्वाहो॑दे॒ष्यते
स्वाहा॑। उ॒द्य॒ते स्वा॒होदि॑ताय॒ स्वाहा॑। ह॒र॒से स्वाहा॒ भर॑से
स्वाहा॑। भ्राज॑से॒ स्वाहा॒ तेज॑से॒ स्वाहा॑। तप॑से॒ स्वाहा॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॒ स्वाहेति॑॥६०॥

सूर्यो॒ वा अ॑कामयत। न॒र॒व्यं॑त्राणां प्र॒ति॒ष्ठा स्या॒मिति॑। स
ए॒त५ सूर्या॑य॒ न॒र॒व्यं॑त्रेभ्यश्च॒रुन्नि॑रवपत्। ततो॒ वै स न॒र॒व्यं॑त्राणां
प्र॒ति॒ष्ठाऽभवत्। प्र॒ति॒ष्ठा ह॒ वै सं॑मा॒नाना॑ भवति। य ए॒तेन॑

ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒द। सोऽ॒त्र जु॑होति। सूर्या॑य॒
स्वाहा॒ नख॑ष॒त्रेभ्य॑स्स्वाहा॑। प्र॒ति॒ष्ठा॒यै स्वा॑हेति॥६१॥

अथै॒तम॑दि॒त्यै च॒रु॒न्निर्व॑पति। इ॒यव्वाँ अ॑दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व
प्रति॑तिष्ठति। सोऽ॒त्र जु॑होति। अ॒दि॒त्यै स्वा॑हा॑ प्र॒ति॒ष्ठा॒यै
स्वा॑हेति॥६२॥

अथै॒तद्वि॑ष्ण॒वे च॒रु॒न्निर्व॑पति। य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुः। य॒ज्ञ ए॒वान्त॑तः
प्रति॑तिष्ठति। सोऽ॒त्र जु॑होति। वि॒ष्ण॒वे स्वा॑हा॑ य॒ज्ञाय॑ स्वाहा॑।
प्र॒ति॒ष्ठा॒यै स्वा॑हेति॥६३॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसीत्। तङ्गा॑य॒त्र्याऽह॑रेत्।
तस्य॑ पु॒र्णम॑च्छि॒द्यत॑। तत्प॒र्णोऽभ॑वत्। तत्प॒र्णस्य॑ पु॒र्णत्व॑म्।
ब्र॒ह्म वै पु॒र्णः। यत्प॒र्णशा॒ख्या व॑त्स॒नपा॑करोति॑।
ब्र॒ह्मणै॒वैनान॑पाकरोति॑। गा॒य॒त्रो वै पु॒र्णः। गा॒य॒त्राः प॒शवः॑॥१॥

तस्मा॒त्रीणि॑त्रीणि पु॒र्णस्य॑ पला॒शानि॑। त्रि॒पदा॑ गा॒य॒त्री।
यत्प॒र्णशा॒ख्या गाः॑ प्रा॒र्पय॑ति। स्वयै॒वैनाना॑ दे॒वत॑या प्रा॒र्पय॑ति।
यङ्काम॑ये॒ताप॑शुस्स्या॒दिति॑। अ॒प॒र्णान्त॑स्मै शु॒ष्का॒ग्रामा॑हरेत्।
अ॒प॒शु॒रेव॑ भ॒वति॑। यङ्काम॑ये॒त प॑शुमा॒न्थस्या॑दिति॑।
ब॒हुप॒र्णान्त॑स्मै ब॒हुशा॒खामा॑हरेत्। प॒शुम॑न्तमे॒वैनङ्क॑रोति॥२॥

यत्प्रा॒चीमा॑ ह॒रेत्। दे॒व॒लो॒कम॑भि ज॒येत्। यदु॒दीचीं॑

मनुष्यलो॒कम्। प्राची॒मुदी॑ची॒मा ह॑रति। उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै।
 इ॒षे त्वो॒र्जे त्वे॒त्याह॑। इ॒षमे॒वोर्ज॑य्य॒जमा॑ने दधाति।
 वा॒यव॑स्स्थे॒त्याह॑। वा॒युर्वा अ॒न्तरि॑रि॒ख्यस्या॑ध्य॒ख्याः।
 अ॒न्तरि॑रि॒ख्यदे॒वत्या॑ः॒ खलु॑ वै प॒शवः॑॥३॥

वा॒यव॑ ए॒वैना॒न्परि॑ ददाति। प्र वा ए॒नाने॒तदा क॑रोति।
 यदा॑ह॑। वा॒यव॑स्स्थेत्यु॒पाय॑व॒स्थेत्या॑ह॑। यज॑मानायै॒व प॒शूनु॑प॒
 ह्वय॑ते। दे॒वो व॑स्सवि॒ता प्रा॑र्पय॒त्वित्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै। श्रेष्ठ॑तमाय॒
 कर्म॑ण॒ इत्या॑ह॑। य॒ज्ञो हि श्रेष्ठ॑तम॒ङ्गर्म॑। तस्मा॑दे॒वमा॑ह॑।
 आप्या॑यध्वम॒घ्निया॑ दे॒वभा॒गमित्या॑ह॑॥४॥

व॒त्सेभ्य॑श्च॒ वा ए॒ताः पु॒रा म॑नु॒ष्येभ्य॑श्चा॒प्याय॑न्त। दे॒वेभ्य॑
 ए॒वैना॒ इन्द्रा॒याप्या॑ययति। ऊ॒र्जस्व॑तीः॒ पय॑स्वती॒रित्या॑ह॑।
 ऊ॒र्जः॒ हि प॑य॒स्सम्भ॑रन्ति। प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒ख्या
 इत्या॑ह॒ प्रजा॑त्यै। मा व॑स्स्तेन ई॒शत॒ माऽघ॑श॒स इत्या॑ह॒
 गुप्त्यै॑। रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृ॒णक्त्वित्या॑ह॑। रु॒द्रादे॒वैना॑स्त्रायते।
 ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गो॑प॒तौ स्या॑त ब॒ह्वीरित्या॑ह॑। ध्रु॒वा ए॒वास्मि॑न्ब॒ह्वीः
 करो॑ति॥५॥

यज॑मानस्य प॒शून्पा॒हीत्या॑ह॑। प॒शूनाङ्गो॑पी॒थाय॑। तन्मा॑त्सा॒यं
 प॒शव॑ उ॒पस॑माव॒र्तन्ते॑। अ॒नध॑स्सादयति। ग॒र्भाणा॑न्धृत्या॒
 अ॒प्रपा॑दाय। तस्मा॑द्ग॒र्भाः प्र॒जाना॑मप्र॒पादु॑काः। उ॒परी॑व॒
 नि॒दधा॑ति। उ॒परी॑व॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒कः। सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑

समष्ट्यै॥६॥

देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्य॑श्वप॒र॒शुमा॑दत्ते प्र॒सू॒त्यै।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒ह। अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यु
आस्ता॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्या॑मित्या॒ह य॒त्यै। यो वा ओष॑धीः
पर्व॑शो वेद। नैना॒स्स हि॑नस्ति। प्र॒जाप॑ति॒र्वा ओष॑धीः
पर्व॑शो वेद। स ए॒ना न हि॑नस्ति। अ॒श्वप॒र्श्वा ब॒र्हि॒रच्छै॑ति।
प्रा॒जाप॒त्यो वा अ॒श्वस्स॑योनि॒त्वाय॑॥७॥

ओष॑धीना॒महि॑सायै। य॒ज्ञस्य॑ घोष॒दसी॑त्या॒ह। यज॑मान ए॒व
र॒यि॒न्दधा॑ति। प्र॒त्युष्ट॑ र॒खः प्र॒त्युष्टा॑ अरा॒तय॑ इत्या॒ह।
र॒खसा॑मप॒हत्यै॑। प्रेय॑मंगाद्विष॒णा ब॒र्हि॒रच्छे॑त्या॒ह। वि॒द्या
वै धि॒षणा॑। वि॒द्ययै॑वैन॒दच्छै॑ति। मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॑
वि॒त॒ष्टे॒त्या॒ह। मा॒न॒वी हि प॒शुस्स्व॒धाकृ॑ता॥८॥

त आ॒व॒हन्ति॑ क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑दि॒त्या॒ह। शुश्रु॑वा॒सो वै क॒वयः॑।
य॒ज्ञः पु॒रस्ता॑त्। मु॒ख॒त ए॒व य॒ज्ञमा॑ र॒भते॑। अथो॑ यदे॒तदु॒क्ता
य॒तः कु॑तश्चा॒ हर॑ति। तत्प्रा॒च्या ए॒व दि॒शो भ॑वति।
दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रास॑द इत्या॒ह। ब॒र्हिष॑स्समृ॒द्धौ।
कर्म॑णोऽन॑परा॒धाय॑। दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म॒सीत्या॑ह॥९॥

यद्वा इ॒दङ्कि॑ञ्च। तद्दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म्। अथो॑ यथा॒ वस्य॑से
प्रति॒प्रोच्या॑हे॒दङ्कि॑रि॒ष्यामी॑ति। ए॒वमे॒व तद॑ध्व॒र्युर्दे॒वेभ्यः॑
प्रति॒प्रोच्य॑ ब॒र्हिर्दा॑ति। आ॒त्मनो॑ऽहि॑सायै। याव॑तस्स्त॒म्बान्प॑रिदि॒शेत॑

यत्तेषांमुच्छि॑ष्टं॒ ष्यात्। अति॒ तद्य॒ज्ञस्य॑ रेचयेत्। एकं॑ स्त॒म्बं
परि॑दिशेत्। तं॒ सर्व॑न्दायात्॥१०॥

य॒ज्ञस्यान॑तिरेकाय। व॒रुष॑वृद्धम॒सीत्या॑ह। व॒रुष॑वृद्धा वा
ओष॑धयः। दे॒वब॑ह्नि॒रित्या॑ह। दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑त्करोति।
मा त्वा॒ऽन्व॒ङ्गा ति॒र्यगि॒त्याहा॑हि॒सायै॑। पर्व॑ ते
रा॒ध्यास॑मित्या॒हर्ष्यै॑। आ॒च्छे॒त्ता ते॒ मा रि॑ष॒मित्या॑ह।
नास्या॒त्मनो॑ मीयते। य ए॒ववै॑द॥११॥

दे॒वब॑ह्नि॒श्शत॑वल्॒श्शवि॑रोहेत्या॑ह। प्र॒जा वै ब॒र्हिः।
प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय। स॒हस्र॑वल्॒शा वि व॒यं रु॑हेमेत्या॑ह।
आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते। पृ॒थि॒व्यास्स॑पृचः पा॒हीत्या॑ह
प्रति॑ष्ठित्यै। अयु॑ङ्गायु॒ङ्गान्मु॑ष्टी॒ल्लुनो॑ति। मि॒थुन॑त्वाय प्रजा॑त्यै।
सु॒संभृ॑तां त्वा संभ॑रा॒मीत्या॑ह। ब्र॒ह्मणै॑वेन॒त्संभ॑रति॥१२॥

अदि॑त्यै रा॒स्नाऽसी॒त्याह॑। इ॒यवाँ अदि॑तिः। अ॒स्या
ए॒वैन॑द्रा॒स्नाङ्क॑रोति। इ॒न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑न॒मित्या॑ह। इ॒न्द्रा॒णी वा
अग्रे॑ दे॒वता॑ना॒संम॑न॒ह्यता॑ साऽऽध्नी॑त्। ऋ॒द्ध्यै स॒न्नह॑यति।
प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जाना॑मप॒रावा॑पाय। तस्मा॒त्स्नाव॑सन्तताः
प्र॒जा जा॑यन्ते॥१३॥

पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिङ्ग॑श्चा॒त्वित्या॑ह। पु॒ष्टिमे॒व यज॑माने दधाति।
स ते॒ मास्था॑दित्या॒हाहि॒सायै॑। प॒श्चात्प्रा॑श्चमुप॑गूहति।
प॒श्चाद्वै प्रा॒चीन॑ रे॒तो धी॑यते। प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्रा॒चीन॑ रे॒तो

दधाति। इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छु इत्याह। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। बृहस्पतैर्मूर्ध्ना हरामीत्याह। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः॥१४॥

ब्रह्मणैवैनद्धरति। उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह गत्यै। देवङ्गममसीत्याह। देवानेवैनद्धमयति। अनधस्सादयति। गर्भाणान्धृत्या अप्रपादाय। तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः। उपरीव नि दधाति। उपरीव हि सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

पूर्वेद्युरिध्माबर्हिः करोति। यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति। प्रजापतिर्यज्ञमसृजत। तस्योखे अस्रसेताम्। यज्ञो वै प्रजापतिः। यत्सांन्नाय्योखे भवतः। यज्ञस्यैव तदुखे उपदधात्यप्रस्रसाय। शुन्धध्वन्द्वैव्याय कर्मणे देवयज्याया इत्याह। देवयज्याया एवैनानि शुन्धति। मातरिश्वनो घर्मोऽसीत्याह॥१६॥

अन्तरिख्यवै मातरिश्वनो घर्मः। एषाल्लोकानां विधृत्यै। द्यौरसि पृथिव्यसीत्याह। दिवश्च ह्येषा पृथिव्याश्च संभृता। यदुखा। तस्मादेवमाह। विश्वधाया असि परमेण धाम्नेत्याह। वृष्टिर्वै विश्वधायाः। वृष्टिमेवावरुन्धे। दृहस्व मा हारित्याह धृत्यै॥१७॥

वसूनां पवित्रमसीत्याह। प्राणा वै वसवः। तेषां

ए॒तद्भा॒ग॒धेय॑म्। यत्प॒वित्र॑म्। तेभ्य॑ ए॒वैन॑त्करोति। श॒तधा॑र॒ः
स॒हस्र॑धा॒र॒मित्या॑ह। प्रा॒णेष्वे॒वायु॑र्दधाति सर्व॒त्वाय॑।
त्रि॒वृत्प॑लाशशाखाया॑न्दर्भ॒मय॑ भवति। त्रि॒वृद्धे॑ प्रा॒णः।
त्रि॒वृत्तमे॒व प्रा॒णं म॑ध्यतो यज॑माने दधाति॥१८॥

सौ॒म्यः पु॒र्णस्स॑योनि॒त्वाय॑। सा॒ख्यात्प॒वित्र॑न्दर्भाः।
प्रा॒ख्सा॒यमधि॑नि द॑धाति। तत्प्रा॑णापा॒नयो॑ रूपम्। ति॒र्यक्प्रा॑तः।
तद्दर्श॑स्य रूपम्। दा॒र्श्यः॑ ह्ये॒तदहः॑। अ॒न्न॒घ्नै च॒न्द्रमाः॑। अ॒न्नं
प्रा॒णाः। उ॒भय॑मे॒वोपै॑त्यजा॑मित्वाय॥१९॥

तस्मा॑द॒यः॑ स॒र्वतः॑ पवते। हु॒तस्स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्स
इत्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ह॒विषो॑ऽस्क॒न्दाय॑। न हि हु॒तः॑
स्वाहा॑कृ॒तः॑ स्क॒न्दति॑। दि॒वि ना॒को ना॒माग्निः॑। तस्य॑
वि॒प्रुषो॑ भा॒ग॒धेय॑म्। अ॒ग्रये॑ बृ॒हते॑ ना॒काये॒त्याह॑। ना॒कमे॒वाग्निं॑
भा॒ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयति। स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मित्या॑ह।
द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒वैन॑त्प्रति॑ष्ठापयति॥२०॥

प॒वित्र॑व॒त्यान॑यति। अ॒पाञ्चै॒वौष॑धीनाश्च॒ रसः॑ स॒सृज॑ति।
अथो ओष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति। अ॒न्वा॒रभ्य॑
वाच॑र्य्यच्छति। य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्यै। धा॒रय॑न्नास्ते। धा॒रय॑न्त
इव॒ हि दु॑हन्ति। का॒मधु॑र्य्य इत्या॒हातृ॑तीयस्यै। त्रय॑ इ॒मे
लो॒काः। इ॒माने॒व लो॒कान्य॑ज॑मानो दुहे॥२१॥

अ॒मू॒मिति॑ नाम॑ गृह्णाति। भ॒द्रमे॒वासा॑ङ्क॒र्मा विष्क॑रोति।
सा वि॒श्वायु॑स्सा वि॒श्वव्य॑चा॒स्सा वि॒श्वक॑र्मेत्या॑ह। इ॒य॒घ्नै

वि॒श्वायुः। अ॒न्तरि॑र॒ख्यविँ॑श्वव्य॒चाः। अ॒सौ वि॒श्वक॑र्मा।
इ॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कान् य॑थापूर्व॒न्दुहे। अथो॒ यथा॑ प्रद॒त्रे
पु॒ण्यमा॑शास्ते॑। ए॒वमे॒वैना॑ ए॒तदुप॑स्तौति। तस्मा॒त्प्रादा॑दित्यु॒न्नीय॑
वन्द॑माना उपस्तुवन्तः प॒शून्दु॑हन्ति॥२२॥

ब॒हु दु॒ग्धीन्द्रा॑य दे॒वेभ्यो॑ ह॒विरिति॑ वाच॒विँसृ॑जते। य॒थादे॒वतमे॒व
प्रसौ॑ति। दैव्य॑स्य च मानुषस्य च व्यावृ॒त्यै। त्रि॒रा॒ह। त्रिष॑त्या
हि दे॒वाः। अवा॑चय्यँमोऽन॒न्वार॑भ्योत्तराः। अप॑रिमितमे॒वाव॑
रुन्धे। न दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्। अ॒ग्नि॒वद्वै दा॑रुपा॒त्रम्।
यद्दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्॥२३॥

या॒तया॑म्रा ह॒विषा॑ यजेत। अथो॒ खल्वा॑हुः। पु॒रोडा॑श॒मुखानि॑
वै ह॒वीर॑षि। नेत इ॒तः पु॒रोडा॑श॒ ह॒विषो॑ यामोऽस्तीति॑।
का॒र्ममे॒व दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्। शू॒द्र ए॒व न दु॑ह्यात्। अ॒सतो॑
वा ए॒ष संभू॑तः। यच्छू॒द्रः। अ॒हवि॑रे॒व तदि॒त्याहुः। यच्छू॒द्रो
दो॒ग्धीति॑॥२४॥

अ॒ग्नि॒होत्रमे॒व न दु॑ह्याच्छू॒द्रः। तद्धि॑ नोत्पुनन्ति। य॒दा खलु॑ वै
प॒वित्र॑मत्येति॑। अथ॒ तद्धि॑ विरिति॑। संपृ॑च्यध्वमृतावरीरित्या॒ह।
अ॒पाश्चै॒वौष॑धीनाश्च॒ रस॑र॒सं सृ॑जति। तस्मा॑द॒पाश्चौष॑धीनाश्च
र॒समुप॑जीवामः। म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तय॑ इत्या॒ह। पु॒ष्टिमे॒व
यज॑माने दधाति। सोमे॒न त्वात॑न॒च्मीन्द्रा॑य दधीत्या॒ह॥२५॥

सोम॑मे॒वैन॑त्करोति। यो वै सोम॑ भ॒ख्ययि॑त्वा। स॒व्वँ॒त्सर॑र॒
सोम॑न्न पिबति। पुन॑र्भ॒ख्योऽस्य॑ सोमपी॒थो भ॑वति। सोम॑ः

खलु वै साँन्नाय्यम्। य एवविँद्वान्त्साँन्नाय्यं पिबति।
अपुनर्भख्योऽस्य सामपीथो भवति। न मृन्मयेनापि
दध्यात्। यन्मृन्मयोनापिदध्यात्। पितृदेवत्यः स्यात्॥२६॥

अयस्पात्रेण वा दारुपात्रेण वाऽपि दधाति। तद्धि सदेवम्।
उदन्वद्भवति। आपो वै रंख्योघ्नीः। रंख्यसामपंहत्यै।
अदस्तमसि विष्णवे त्वेत्याह। यज्ञो वै विष्णुः।
यज्ञायैवैनदस्तङ्करोति। विष्णो हव्यः रंख्यस्वेत्याह गुप्त्यै।
अनधस्सादयति। गर्भान्धृत्या अप्रपादाय। तस्माद्गर्भाः
प्रजानामप्रपादुकाः। उपरीव निदधाति। उपरीव हि सुवर्गो
लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥२७॥

कर्मणे वान्देवेभ्यश्शकेयमित्याह शक्त्यै। यज्ञस्य वै
सन्ततिमनु प्रजाः पशवो यजमानस्य सन्तायन्ते। यज्ञस्य
विच्छित्तिमनु प्रजाः पशवो यजमानस्य विच्छिद्यन्ते। यज्ञस्य
सन्ततिरसि यज्ञस्य त्वा सन्तत्यै स्तृणामि सन्तत्यै त्वा
यज्ञस्येत्याहवनीयात्सन्तनोति। यजमानस्य प्रजायै पशूनां
सन्तत्यै। अपः प्रणयति। श्रद्धा वा आपः। श्रद्धामेवारभ्यं
प्रणीय प्रचरति। अपः प्रणयति। यज्ञो वा आपः॥२८॥

यज्ञमेवारभ्यं प्रणीय प्रचरति। अपः प्रणयति। वज्रो वा
आपः। वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहृत्य प्रणीय प्रचरति। अपः
प्रणयति। आपो वै रंख्योघ्नीः। रंख्यसामपंहत्यै। अपः
प्रणयति। आपो वै देवानां प्रियन्धामं। देवानामेव प्रियन्धामं

प्रणीय प्रचरति॥२९॥

अपः प्रणयति। आपो वै सर्वा देवताः। देवता एवारभ्य प्रणीय प्रचरति। वेषाय त्वेत्याह। वेषाय ह्येनदादत्ते। प्रत्युष्टः रखः प्रत्युष्टा अरातय इत्याह। रखसामपहत्यै। धूरसीत्याह। एष वै धुर्योऽग्निः। तय्यदनुपस्पृश्यातीयात्॥३०॥

अध्वर्युश्च यजमानश्च प्रदहेत्। उपस्पृश्यात्येति। अध्वर्योश्च यजमानस्य चाप्रदाहाय। धूर्व तय्योऽस्मान्धूर्वति तन्धूर्व यव्वयन्धूर्वाम इत्याह। द्वौ वाव पुरुषौ। यश्चैव धूर्वति। यश्चैनन्धूर्वति। तावुभौ शुचाऽर्पयति। त्वन्देवानामसि सस्त्रितमं पप्रितमञ्जुष्टमं वह्नितमन्देवहूतममित्याह। यथायजुरेवैतत्॥३१॥

अहुतमसि हविर्धानमित्याहानात्यै। दृहस्व मा ह्वारित्याह धृत्यै। मित्रस्य त्वा चख्षुषा प्रेख्य इत्याह मित्रत्वाय। मा भेर्मा सव्विक्था मा त्वा हिः सिषमित्याहाहिः सायै। यद्वै किञ्च वातो नाभि वाति। तथ्सर्वव्वरुणदेवत्यम्। उरु वातायेत्याह। अवारुणमेवैनत्करोति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह॥३२॥

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै। अग्नये जुष्टन्निर्वपामीत्याह। अग्नय एवैनाञ्जुष्टन्निर्वपति। त्रिर्यजुषा। त्रय इमे लोकाः। एषाल्लोकानामाप्त्यै।

तूष्णीञ्चतुर्थम्। अपरिमितमेवावरुन्धे। स एवमेवानुपूर्वः
हवींषि निर्वपति॥ ३३॥

इदन्देवानामिदमु नस्सहेत्याह व्यावृत्यै। स्फात्यै त्वा
नारात्या इत्याह गुप्त्यै। तमसीव वा एषोऽन्तश्चरति।
यः परीणहि। सुवरभि वि ख्येष्वैश्वानरज्योतिरित्याह।
सुवरेवाभि वि पश्यति वैश्वानरज्योतिः। द्यावापृथिवी हविषि
गृहीत उदवेपेताम्। दृहन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरित्याह।
गृहाणान्द्यावापृथिव्योर्धृत्यै। उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह गत्यै।
अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामीत्याह। इयवाँ अदितिः।
अस्या एवैनदुपस्थे सादयति। अग्ने हव्यः ररख्यस्वेत्याह
गुप्त्यै॥ ३४॥

इन्द्रो वृत्रमहन्। सोऽपः। अभ्यम्रियत। तासाय्यन्मेध्यय्यंज्ञियः
सदेवमासीत्। तदपोदक्रामत्। ते दर्भा अभवन्। यद्वर्भैरप
उत्पुनाति। या एव मेध्या यज्ञियास्सदेवा आपः। ताभिरेवैना
उत्पुनाति। द्वाभ्यामुत्पुनाति॥ ३५॥

द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै। देवो वस्सवितोत्पुनात्वित्याह।
सवितृप्रसूत एवैना उत्पुनाति। अच्छिद्रेण पवित्रेणेत्याह।
असौ वा आदित्योऽच्छिद्रं पवित्रम्। तेनैवैना उत्पुनाति।
वसोस्सूर्यस्य रश्मिभिरित्याह। प्राणा वा आपः। प्राणा
वसवः। प्राणा रश्मयः॥ ३६॥

प्राणैरेव प्राणान्त्सं पृणक्ति। सावित्रियर्चा। सवितृप्रसूतं
मे कर्मासदिति। सवितृप्रसूतमेवास्य कर्म भवति। पच्छो
गायत्रिया त्रिष्वमृद्धत्वाय। आपो देवीरग्रेषुवो अग्रेषुव
इत्याह। रूपमेवासांमेतन्महिमानं व्याचष्टे। अग्रं इमं यज्ञं
नयताग्रे यज्ञपतिमित्याह। अग्रं एव यज्ञं नयन्ति। अग्रे
यज्ञपतिम्॥ ३७॥

युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्यं यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्य
इत्याह। वृत्रं हं हनिष्यन्निन्द्र आपो वव्रे। आपो हेन्द्र
वव्रिरे। संज्ञामेवासांमेतत्सामानं व्याचष्टे। प्रोक्षितास्स्थेत्याह।
तेनापः प्रोक्षिताः। अग्नये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमभ्यामित्याह।
यथादेवतमेवैनान्प्रोक्षति। त्रिः प्रोक्षति। त्र्यावृद्धि यज्ञः॥ ३८॥

अथो रक्षसामपंहत्यै। शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया
इत्याह। देवयज्याया एवैनानि शुन्धति। त्रिः प्रोक्षति।
त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। अवधूतं रक्षोऽवधूता
आरातय इत्याह। रक्षसामपंहत्यै। अदित्यास्त्वगसीत्याह।
इयवौ अदितिः॥ ३९॥

अस्या एवैनत्त्वचङ्करोति। प्रति त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह
प्रतिष्ठित्यै। पुरस्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति
मेध्यत्वाय। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते।
तस्मात्प्रजा मृगं ग्राहकाः। यज्ञो देवेभ्यो निलायत। कृष्णो

रूपं कृत्वा। यत्कृष्णाजिने हविरध्वयवहन्ति। यज्ञादेव तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। हविषोऽस्कन्दाय॥४०॥

अधिषवणमसि वानस्पत्यमित्याह। अधिषवणमेवैनत्करोति। प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वित्याह सयत्वाय। अग्नेस्तनूरसीत्याह। अग्नेर्वा एषा तनूः। यदोषधयः। वाचो विसर्जनमित्याह। यदा हि प्रजा ओषधीनामश्नन्ति। अथ वाचं विसृजन्ते। देववीतये त्वा गृह्णामीत्याह॥४१॥

देवताभिरेवैनत्समर्धयति। अद्रिरसि वानस्पत्य इत्याह। ग्रावाणमेवैनत्करोति। स इदं देवेभ्यो हव्यं सुशमिं शमिष्वेत्याह शान्त्यै। हविष्कृदेहीत्याह। य एव देवानां हविष्कृतः। तान् ह्वयति। त्रिह्वयति। त्रिषत्या हि देवाः। इषमावदोर्जमावदेत्याह॥४२॥

इषमेवोर्जं यजमाने दधाति। द्युमद्वदत वयं संघातं जेष्मेत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै। मनोश्श्रद्धादेवस्य यजमानस्यासुरघ्नी वाक्। यज्ञायुधेषु प्रविष्टाऽसीत्। तेऽसुरा यावन्तो यज्ञायुधानामुद्वदतामुपाशृण्वन्। ते पराभवन्। तस्मात्स्वानां मध्येऽवसायं यजेत। यावन्तोऽस्य भ्रातृव्या यज्ञायुधानामुद्वदतामुपशृण्वन् ते परा भवन्ति। उच्चैस्समाहन्त वा आहु विजित्यै॥४३॥

वृङ्क्ते एषामिन्द्रियवैर्यम्। श्रेष्ठं एषां भवति। वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धवैत्त्वित्याह। वर्षवृद्धा वा ओषधयः।

व॒रु॒षवृ॒द्धा इ॒षीका॒स्समृ॑द्ध्यै। य॒ज्ञः र॒ख्याः स्य॒न् प्रावि॑शन्।
तान्य॒स्मा प॒शुभ्यो॑ नि॒रवा॑दयन्त। तुषै॒रोष॑धीभ्यः। परा॑पूतः
र॒खः परा॑पूता अ॒रात॑य इत्या॒ह। र॒खसा॑मप॒हत्यै॥४४॥

र॒खसा॑ भा॒गोऽसी॑त्या॒ह। तुषै॒रेव॑ र॒ख्याः सि॑ नि॒रव॑दयते। अ॒प
उप॑स्पृशति मे॒ध्यत्वा॑य। वा॒युर्वो वि॒विन॑क्तित्या॒ह। प॒वित्र॑वै
वा॒युः। पु॒नात्ये॑वैनान्। अ॒न्तरि॑ख्यादि॒व वा ए॒ते प्र॑स्क॒न्दन्ति॑।
ये शू॒र्पात्। दे॒वो व॑स्सवि॒ता हि॒रण्य॑पाणिः॒ प्रति॑गृह्णा॒त्वित्या॑ह
प्रति॑ष्ठित्यै। ह॒विषो॑ऽस्क॒न्दाय॑। त्रि॒ष्फुली॑कर्त॒वा आ॑ह।
त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञः। अथो॑ मे॒ध्यत्वा॑य॥४५॥

अव॑धूतः र॒खोऽव॑धूता अ॒रात॑य इत्या॒ह। र॒खसा॑मप॒हत्यै॑।
अदि॑त्या॒स्त्वग॑सीत्या॒ह। इ॒यवाँ अदि॑तिः। अ॒स्या
ए॒वैन॑त्त्वचङ्क॒रोति॑। प्रति॑ त्वा पृथि॒वी वे॒त्त्वित्या॑ह प्रति॑ष्ठित्यै।
पु॒रस्ता॑त्प्रतीचीन॒ग्रीव॑मुत्त॒रलो॑मोप॒स्तृणा॑ति मे॒ध्यत्वा॑य।
तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रत्य॒ञ्चः प॒शवो॑ मे॒धमु॑पतिष्ठन्ते। तस्मा॑त्प्र॒जा
मृ॒गं ग्रा॑ह॒काः। य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॥४६॥

कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वा। यत्कृ॑ष्णाजिने ह॒विर॑धिपि॒नष्टि॑।
य॒ज्ञादे॒व तद्य॑ज्ञं प्रयु॒ङ्के। ह॒विषो॑ऽस्क॒न्दाय॑। द्यावा॑पृथि॒वी
सु॒हास्ता॑म्। ते श॑म्यामा॒त्रमे॒कम॒हर्व्ये॑ताः श॑म्यामा॒त्रमे॒कम॒हः।
दि॒वस्स्क॑म्भ॒निर॑सि प्रति॑ त्वाऽदि॑त्या॒स्त्वग्वे॒त्त्वित्या॑ह।
द्यावा॑पृथि॒व्योर्वी॑त्यै। धि॒षणा॑ऽसि पर्व॒त्या प्रति॑ त्वा
दि॒वस्स्क॑म्भ॒निर्वे॒त्त्वित्या॑ह। द्यावा॑पृथि॒व्योर्वि॑धृत्यै॥४७॥

धिषणांसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्त्वित्याह।
 द्यावापृथिव्योर्धृत्यै। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह
 प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह। अश्विनौ हि देवानामध्वर्यु
 आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै। अधिवपामीत्याह।
 यथादेवतमेवैनानधि वपति। धान्यमसि धिनुहि देवानित्याह।
 एतस्य यजुषो वीर्येण॥४८॥

यावदेका देवता कामयते यावदेका। तावदाहुतिः प्रथते। न हि
 तदस्ति। यत्तावदेव स्यात्। यावञ्जुहोति। प्राणाय त्वाऽपानाय
 त्वेत्याह। प्राणानेव यजमाने दधाति। दीर्घामनु प्रसितिमायुषे
 धामित्याह। आयुरेवास्मिन्दधाति। अन्तरिक्षादिव वा एतानि
 प्रस्कन्दन्ति। यानि दृषदः। देवो वस्सविता हिरण्यपाणिः
 प्रतिगृह्णात्वित्याह प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। असंब्रपन्ती
 पिष्पाणूनि कुरुतादित्याह मेध्यत्वाय॥४९॥

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्याह धृत्यै। अपाग्नेऽग्निमामादं जहि
 निष्क्रव्यादं सेधा देवयजं वहेत्याह। य एवामात्क्रव्यात्।
 तमपहत्य। मेध्येऽग्नौ कपालमुपदधाति। निर्दग्धं
 रक्षो निर्दग्धा अरातय इत्याह। रक्षास्येव निर्दहति।
 अग्निवत्युपदधाति। अस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते। अङ्गारमधि
 वर्तयति॥५०॥

अन्तरिक्ष एव ज्योतिर्धत्ते। आदित्यमेवामुष्मिल्लोके

ज्योतिर्धत्ते। ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति। य एवं वेद। ध्रुवमसि पृथिवीं दृ॒ष्ट॒हेत्याह। पृथिवीमेवैतेन दृ॒ष्ट॒हति। ध॒र्त्रमस्यन्तरिक्षं दृ॒ष्ट॒हेत्याह। अन्तरिक्षमेवैतेन दृ॒ष्ट॒हति। ध॒रुणमसि दिवं दृ॒ष्ट॒हेत्याह। दिवमेवैतेन दृ॒ष्ट॒हति॥५१॥

ध॒र्मासि दिशो दृ॒ष्ट॒हेत्याह। दिशं एवैतेन दृ॒ष्ट॒हति। इ॒मानेवैतैर्लो॒कान्दृ॒ष्ट॒हति। दृ॒ष्ट॒हन्तेऽस्मा इमे लो॒काः प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य एवं वेद। त्रीण्यग्रे क॒पालान्युप॑दधाति। त्रयं इमे लो॒काः। ए॒षां लो॒कानामा॒प्त्यै॑। ए॒कम॒ग्रे क॒पालमु॑प दधाति। ए॒कं वा अ॒ग्रे क॒पालं पुरु॑षस्य संभवति॥५२॥

अथ॒ द्वे। अथ॒ त्रीणि॑। अथ॒ च॒त्वारि॑। अथाष्टौ। तस्माद॒ष्टाक॑पालं पुरुषस्य शिरः। यदेवं क॒पालान्यु॑पदधाति। य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिः। य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑ति॒ः स॒ऽस्क॑रोति। आ॒त्मानमे॒व तथ्स॑ऽस्करोति। त॒ः स॒ऽस्कृ॑तमा॒त्मानम्॥५३॥

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒केऽनु॒ परै॑ति। यद॒ष्टावु॑पदधाति। गा॒य॒त्रिया॑ तथ्संमि॑तम्। यन्न॒वं। त्रि॒वृता॑ तत्। यद्व॒शं। वि॒राजा॑ तत्। यदेका॑दश। त्रि॒ष्टुभा॑ तत्। यद्वा॒दश॥५४॥

जग॑त्या॒ तत्। छ॒न्दस्सं॑मितानि स उ॒प॒दध॑त्क॒पालानि॑। इ॒माल्लो॒काननु॑पूर्वन्दिशो विधृत्यै दृ॒ष्ट॒हति। अथायुः प्रा॒णान्प्र॒जां प॒शून् यज॑माने दधाति। स॒जा॒तान॑स्मा अ॒भितो॑ बहु॒लान्क॑रोति। चि॒त॒स्स्थे॑त्याह। य॒था॒य॒जुरे॒वैतत्। भृ॒गूणा॑म॒ङ्गिर॑सान्तप॑सा तप्यध्व॒मित्या॑ह। दे॒वता॑नामे॒वैना॑नि

तपसा तपति। तानि ततस्सऽस्थिते। यानि घर्मे
कपालान्युपचिन्वन्ति वेधस इति चतुष्पदयुर्चा वि मुञ्चति।
चतुष्पादः पशवः। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति॥५५॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याहु प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहु।
अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहु
यत्यै। सवंपामीत्याहु। यथादेवतमेवैनानि सवंपति।
समापो अद्विरंगमत समोषधयो रसेनेत्याहु। आपो वा
ओषधीर्जिन्वन्ति। ओषधयोऽपो जिन्वन्ति। अन्या वा
एतासामन्या जिन्वन्ति॥५६॥

तस्मादेवमाहु। सऽरेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्य
आपो वै रेवतीः। पशवो जगतीः। ओषधयो मधुमतीः। आप
ओषधीः पशून्। तानेवास्मा एकधा सऽसृज्य। मधुमतः
करोति। अद्भ्यः परि प्रजातास्थ समद्भिः पृच्यध्वमिति
पर्याप्तावयति। यथा सुवृष्ट इमामनुविसृत्य॥५७॥

आप ओषधीर्महयन्ति। तादृगेव तत्। जनयत्यै
त्वा संयौमीत्याहु। प्रजा एवैतेन दाधार। अग्न्यै
त्वाऽग्नीषोमाभ्यामित्याहु व्यावृत्यै। मुखस्य शिरोऽसीत्याहु।
यज्ञो वै मुखः। तस्यैतच्छिरः। यत्पुरोडाशः। तस्मादेवमाहु॥५८॥

घर्मोऽसि विश्वायुरित्याहु। विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति। उरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याहु। यजमानमेव प्रजया

प॒शुभिः॑ प्रथयति। त्वचं॑ गृह्णी॒ष्वेत्या॑ह। सर्व॑मे॒वैन॒ः सत॑नुं
करोति। अथाप आ॒नीय॒ परि॑मार्ष्टि। मा॒ः स ए॒व तत्त्वचं॑
दधाति। तस्मा॑त्त्व॒चा मा॒ः सं छ॒न्नम्। घ॒र्मो वा ए॒षोऽशा॑न्तः
॥५९॥

अ॒र्धमा॒सेऽर्ध॑मासे प्रवृ॑ज्यते। यत्पु॑रो॒डाशः॑। स ई॒श्वरो
यज॑मानः शु॒चा प्र॒दहः॑। पर्य॑ग्नि करोति। प॒शुमे॒वैन॑मकः।
शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय। त्रिः पर्य॑ग्नि करोति। त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञः।
अथो रक्ष॑सामप॑हत्यै। अ॒न्तरि॑तः रक्षो॒ऽन्तरि॑ता अ॒रातय॑
इत्या॑ह॥६०॥

रक्ष॑साम॒न्तर्हि॑त्यै। पु॒रोडा॒शं वा अधि॑श्रितः रक्षा॑स्यजिघा॑सन्।
दिवि॑ नाको॒ नामा॒ग्नी रक्षो॑हा। स ए॒वास्मा॑द्रक्षा॑स्यपा॑हन्।
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पय॒त्वित्या॑ह। सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑ः
श्रपयति। व॒सिष्ठे॑ अधि॒ नाक॑ इत्या॑ह। रक्ष॑सामप॑हत्यै।
अ॒ग्निस्ते॑ त॒नुवं मा॑ऽति॒धागि॑त्या॒हाऽन॑तिदाहाय। अ॒ग्ने ह॒व्यः
रक्ष॑स्वेत्या॑ह गु॒प्त्यै॥६१॥

अवि॑दहन्तः श्रपय॑तेति॒ वाचं॑ वि॒सृज॑ते। य॒ज्ञमे॒व
ह॒वीःष्य॑भिव्या॒हृत्य॑ प्रत॑नुते। पु॒रोरु॒चम॑वि॒दाहाय॑ श्रु॒त्यै
करोति। म॒स्तिष्को॒ वै पु॑रो॒डाशः॑। तय्य॑न्नाभि॒ वास॑येत्।
आ॒विर्म॒स्तिष्क॑स्स्यात्। अ॒भिवा॑सयति। तस्मा॑द्बु॒हा म॒स्तिष्कः॑।
भस्म॑ना॒ऽभिवा॑सयति। तस्मा॑न्मा॒ः सेना॑स्थि॒ छ॒न्नम्॥६२॥

वेदेनाभिवांसयति। तस्मात्केशैश्शिरश्छुन्नम्। अखलतिभावुको
भवति। य एवैवैदं। पशोर्वै प्रतिमा पुरोडाशः। स
नायजुष्कमभिवास्यः। वृथैव स्यात्। ईश्वरा यजमानस्य
पशवः प्रमेतोः। सं ब्रह्मणा पृच्यस्वेत्याह। प्राणा वै
ब्रह्म॥६३॥

प्राणाः पशवः। प्राणैरेव पशून्त्संपृणक्ति। न प्रमायुका
भवन्ति। यजमानो वै पुरोडाशः। प्रजा पशवः पुरीषम्।
यदेवमभिघारयति। यजमानमेव प्रजया पशुभिस्समर्धयति।
देवा वै हविर्भृत्वाऽब्रुवन्। कस्मिन्निदं म्रक्ष्यामह इति।
सोऽग्निरब्रवीत्॥६४॥

मयि तनूस्सं निधध्वम्। अहं वस्तं जनयिष्यामि।
यस्मिन्म्रक्ष्यध्व इति। ते देवा अग्नौ तनूस्संन्यदधत।
तस्मादाहुः। अग्निस्सर्वा देवता इति। सोऽङ्गारेणापः।
अभ्यपातयत्। तत एकतोऽजायत। स द्वितीयमभ्यपातयत्॥६५॥

ततो द्वितोऽजायत। स तृतीयमभ्यपातयत्। ततस्त्रितोऽजायत।
यदद्ध्योऽजायन्त। तदाप्यानामाप्यत्वम्। यदात्मभ्योऽजायन्त।
तदात्म्यानामात्म्यत्वम्। ते देवा आप्येष्वमृजत। आप्या
अमृजत् सूर्याभ्युदिते। सूर्याभ्युदितस्सूर्याभिनिमृक्ते॥६६॥

सूर्याभिनिमृक्तः कुनखिनिं। कुनखी श्यावदति।
श्यावदन्नग्रदिधिषौ। अग्रदिधिषुः परिवित्ते। परिवित्तो
वीरहणिं। वीरहा ब्रह्महणिं। तद्ब्रह्महणं नात्यच्यवत।

अ॒न्तर्वे॑दि नि॒नय॑त्यव॑रुध्यै। उ॒ल्मु॑केना॒भि गृ॑ह्णाति श्रु॒तत्वाय॑।
श्रु॒तका॑मा इव॒ हि दे॒वाः॥६७॥

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॑स॒व इति॑ स्फ्य॒माद॑त्ते प्र॒सू॒त्यै।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑। अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑
आ॒स्ताम्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामि॒त्याह॑ य॒त्यै। आ॒द॒द् इन्द्र॑स्य
बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑ण॒ इत्या॑ह। इन्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति।
स॒हस्र॑भृ॒ष्टिश्श॑तते॒जा इत्या॑ह। रू॒पमे॒वास्यै॑त॒न्महि॑मानं
व्याच॑ष्टे। वा॒युर॑सि ति॒ग्मत॑ेजा॒ इत्या॑ह। तेजो॒ वै वा॒युः॥६८॥
तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति। वि॒षाद्वै ना॒मासु॑र आसीत्। सोऽ॒बि॒भेत्।
य॒ज्ञेन॑ मा दे॒वा अ॒भिभ॑विष्य॒न्तीति॑। स पृ॒थि॒वीम॒भ्यव॑मीत्।
सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। अथो॒ यदिन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्न। तस्य॑
लो॒हितं॑ पृथि॒वीमनु॑ व्य॒धावत्। सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। पृथि॒वि
दे॒वय॑ज॒नीत्या॑ह॥६९॥

मे॒ध्यामे॒वैना॑ दे॒वय॑ज॒नीं करो॑ति। ओष॑ध्यास्ते मूलं॒ मा
हि॑सि॒षमि॒त्याह॑। ओष॑धीना॒महि॑सायै। व्र॒जं ग॑च्छ
गो॒स्थान॑मि॒त्याह॑। छ॒न्दासि॑ वै व्र॒जो गो॒स्थानः॑।
छ॒न्दास्ये॒वास्मै॑ व्र॒जं गो॒स्थानं॑ करोति। व॒यं तु ते॑
द्यौरि॒त्याह॑। वृ॒ष्टिर्वै द्यौः। वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्धे। ब॒धान॑ दे॒व
स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वती॒त्याह॑॥७०॥

द्वौ वाव॑ पुरु॒षौ। यं चै॒व द्वेष्टि॑। यश्चैनं॑ द्वेष्टि॑। तावु॒भौ ब॑ध्नाति
पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशैः। योऽ॒स्मान्द्वेष्टि॑ यं च॑ व॒यं

द्विष्मस्तमतो मा मौगित्याहानिमुत्तये। अरुरुर्वे नामासुर
आसीत्। स पृथिव्यामुपमुतोऽशयत्। तं देवा अपहृतोऽरुरुः
पृथिव्या इति पृथिव्या अपाघ्नन्। भ्रातृव्यो वा अरुरुः।
अपहृतोऽरुरुः पृथिव्या इति यदाह॥ ७१॥

भ्रातृव्यमेव पृथिव्या अपहन्ति। तेऽमन्यन्त। दिवष्टौ अयमितः
पतिष्यतीति। तमरुरुस्ते दिवं माऽस्कानिति दिवःपर्यबाधन्त।
भ्रातृव्यो वा अरुरुः। अरुरुस्ते दिवं मा स्कानिति यदाह।
भ्रातृव्यमेव दिवः परिबाधते। स्तम्बयजुर्हरति। पृथिव्या एव
भ्रातृव्यमपहन्ति। द्वितीयः हरति॥ ७२॥

अन्तरिक्षादेवैनमपहन्ति। तृतीयः हरति। दिव
एवैनमपहन्ति। तूष्णीं चतुर्थः हरति। अपरिमितादेवैनमपहन्ति।
असुराणां इयमग्र आसीत्। यावदासीनः परापश्यति।
तावद्देवानाम्। ते देवा अब्रुवन्। अस्त्वेव नोऽस्यामपीति॥ ७३॥

क्यन्नो दास्यथेति। यावत्स्वयं परिगृहीथेति। ते
वसंस्त्वेति दक्षिणतः पर्यगृह्णन्। रुद्रास्त्वेति पश्चात्।
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः। तेऽग्निना प्राञ्चोऽजयन्। वसुभिर्दक्षिणा।
रुद्रैः प्रत्यञ्चः। आदित्यैरुदञ्चः। यस्यैवं विदुषो वेदिं
परिगृह्णन्ति॥ ७४॥

भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। देवस्य सवितुस्सव
इत्याह प्रसूत्यै। कर्म कृण्वन्ति वेधस इत्याह। इषितः

हि कर्म क्रियते। पृथिव्यै मेध्यं चामेध्यं च व्युदक्रामताम्।
प्राचीनमुदीचीनं मेध्यम्। प्रतीचीनं दक्षिणाऽमेध्यम्।
प्राचीमुदीचीं प्रवणां करोति। मेध्यामेवेनां देवयजनीं
करोति॥ ७५॥

प्राश्नौ वेद्यं सावुन्नयति। आहवनीयस्य परिगृहीत्यै। प्रतीची
श्रोणी। गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै। अथो मिथुनत्वाय। उद्धन्ति।
यदेवास्यां अमेध्यम्। तदपहन्ति। उद्धन्ति। तस्मादोषधयः
पराभवन्ति॥ ७६॥

मूलं छिनत्ति। भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति। मूलं
अतितिष्ठद्रक्षाः स्यनूत्तिपते। यद्धस्तेन छिन्द्यात्।
कुन्खिनीः प्रजास्स्युः। स्फ्येन छिनत्ति। वज्रो वै स्फ्यः।
वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षाः स्यपहन्ति। पितृदेवत्याऽतिखाता। इयंतीं
खनति॥ ७७॥

प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताम्। वेदिर्देवेभ्यो निलायत।
तां चतुरङ्गुलेऽन्विन्दन्। तस्माच्चतुरङ्गुलं खेयां। चतुरङ्गुलं
खनति। चतुरङ्गुले ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्ति। आ प्रतिष्ठायै
खनति। यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति। दक्षिणतो वर्ष्णीयसीं
करोति। देवयजनस्यैव रूपमकः॥ ७८॥

पुरीषवतीं करोति। प्रजा वै पशवः पुरीषम्। प्रजयैवेनं
पशुभिः पुरीषवन्तं करोति। उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति।

ए॒ताव॑न्ती॒ वै पृ॑थि॒वी। या॑व॒न्ती वे॑दिः। तस्यां ए॒ताव॑त ए॒व
भ्रातृ॑व्यं नि॒र्भज्य॑। आ॒त्मन् उत्त॑रं परि॒ग्राहं॑ परि॒गृह्णा॑ति।
ऋ॒तम॑स्य॒तस॑दनमस्य॒तश्री॑र॒सीत्या॑ह। य॒थाय॑जुरे॒वैतत्॥ ७९॥

ऋ॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति। यद्वेदिं॑ क॒रोति॑। धा अ॑सि
स्व॒धा अ॒सीति॑ योयु॒प्यते॑ शान्त्यै॑। उ॒र्वी चा॑सि॒ वस्वी॑
चा॒सीत्या॑ह। उ॒र्वीमे॒वैना॒व्वस्वी॑ करोति। पुरा॑ ऋ॒रस्य॑
वि॒सृपो॑ वि॒रष्णि॒न्नित्या॑ह मे॒ध्य॒त्वाय॑। उ॒दा॒दाय॑ पृथि॒वीं
जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑रयश्च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॑रित्या॑ह। यदे॒वास्या॑
अमे॒ध्यम्। तद॑प॒हत्य॑। मे॒ध्यां दे॒वय॑ज॒नीं कृ॑त्वा॥ ८०॥

यद॒दश्च॑न्द्रम॑सि॒ मेध्य॑म्। तद॒स्यामे॑रयति। तां धी॒रांसो॑
अनु॒दृश्य॑ यजन्त॒ इत्या॑हानु॒ख्यात्यै॑। प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दय।
इ॒ध्माब॑ह्नि॒रुप॑सादय। सु॒वं च॒ सुच॑श्च॒ संमृ॑द्धि। पत्नी॑ संन॒ह्य।
आज्ये॑नो॒देही॑त्या॒हानु॑पूर्वता॒यै। प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दयति। आपो॑
वै र॑क्षो॒घ्नीः॥ ८१॥

रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै। स्फ्य॑स्य॒ वर्त्म॑न्त्सादयति। य॒ज्ञस्य॑ संत॒त्यै।
उ॒वाच॑ हा॒सितो॑ दै॒वलः॑। ए॒ताव॑न्ती॒र्वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आप॑
आसन्। या॑व॒न्तीः प्रोक्ष॑णी॒रिति॑। तस्मा॑द्ब्र॒ह्मी॒रासा॑द्याः।
स्फ्य॑मु॒दस्य॑न्। यं द्वि॒ष्यात्तं॑ ध्या॒येत्। शु॒चैवैन॑म॒र्पय॑ति॥ ८२॥

वज्रो॑ वै स्फ्यः। यद॒न्वश्च॑ धा॒रये॑त्। वज्रे॑ऽध्व॒र्युः क्ष॑ण्वीत।
पुर॑स्ता॒त्तिर्य॑श्च॒ धार॑यति। वज्रो॑ वै स्फ्यः। वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑

दक्षिणतो रक्षाः स्यपहन्ति। अग्निभ्यां प्राचंश्च प्रतीचंश्च।
स्फ्येनोदीचश्चाधराचंश्च। स्फ्येन वा एष वज्रेणास्यै पाप्मानं
भ्रातृव्यमपहत्या। उत्क्रेऽधि प्रवृश्चति॥८३॥

यथोपधाय वृश्चन्त्येवम्। हस्तावव नेनित्ते। आत्मानमेव
पवयते। स्फ्यं प्रक्षालयति मेध्यत्वाय। अथो पाप्मनं एव
भ्रातृव्यस्य न्यङ्गं छिनत्ति। इध्माबह्निरुपसादयति युक्त्यै।
यज्ञस्य मिथुनत्वाय। अथो पुरोरुचमेवैतां दधाति। उत्तरस्य
कर्मणोऽनुख्यात्यै। न पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्॥८४॥

यत्पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्। अन्यत्राहुतिपथादिध्मं
प्रतिपादयेत्। प्रजा वै बर्हिः। अपराध्रुयाद्वर्हिषां
प्रजानां प्रजननम्। पश्चात्प्रागुपसादयति। आहुतिपथेनेध्मं
प्रतिपादयति। संप्रत्येव बर्हिषां प्रजानां प्रजननमुपैति।
दक्षिणमिध्मम्। उत्तरं बर्हिः। आत्मा वा इध्मः।
प्रजा बर्हिः। प्रजा ह्यात्मन उत्तरतरा तीर्थे। ततो
मेधमुपनीय। यथादेवतमेवैनत्प्रतिष्ठापयति। प्रतिष्ठति
प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥८५॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इत्याह। रक्षसामपहत्यै।
अग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्टपामीत्याह मेध्यत्वाय।
स्रुचस्समाष्टिः। स्रुवमग्ने। पुमांसमेवाभ्यस्सः श्यति

मिथुनत्वाय॑। अथ॑ जुहूम्। अथो॑पभृतम्। अथ॑ ध्रुवाम्। असौ॑
वै जुहूः॥१॥

अन्तरिक्षमु॑पभृत्। पृथि॒वी ध्रु॒वा। इ॒मे वै लो॒कास्सुचः॑।
वृष्टि॑स्संमार्जनानि। वृष्टि॑र्वा इ॒माल्लो॒काननु॑पूर्वं कल्पयति।
ते ततः॑ क्लृप्तास्समे॑धन्ते। समे॑धन्तेऽस्मा इ॒मे लो॒काः
प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य ए॒ववै॑द। यदि॑ का॒मये॑त् व॒र्षुकः॑
प॒र्जन्य॑स्स्यादि॒ति। अ॒ग्रत॑स्संमृ॒ज्यात्॥२॥

वृष्टि॑मे॒व नि य॑च्छति। अ॒वा॒चीना॑ग्रा हि वृष्टिः॑।
यदि॑ का॒मये॑ताव॒र्षुक॑स्स्यादि॒ति। मू॒ल॒त॒स्संमृ॒ज्यात्।
वृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति। तदु॒ वा आ॑हुः। अ॒ग्रत॑ ए॒वोप॑रि॒ष्टात्संमृ॒ज्यात्।
मू॒ल॒तो॑ऽधस्ता॑त्। तदनु॑पूर्वं कल्पते। व॒र्षु॒को भ॑वतीति॥३॥

प्राची॑मभ्या॒कारम्॑। अ॒ग्रैरन्तर॑तः। ए॒वमि॑व ह्यन्न॑मद्यते॑।
अथो॑ अ॒ग्राद्वा ओष॑धीना॒मूर्जं॑ प्र॒जा उप॑जीवन्ति। ऊ॒र्ज
ए॒वान्नाद्य॑स्याव॑रुद्धौ। अ॒धस्ता॑त्प्रा॒तीची॑म्। द॒ण्डमु॑त्तम॒तः।
मू॒लेन॑ मू॒लं प्र॑तिष्ठित्यै। तस्मा॑दर॒त्नौ प्राश्नु॑परि॒ष्टालो॑मानि।
प्र॒त्यश्च॑धस्ता॑त्॥४॥

स्रु॒गध्ये॑षा। प्रा॒णो वै स्रु॒वः। जुहू॑र्दक्षि॒णो ह॑स्तः। उ॒पभृ॑त्स॒व्यः।
आ॒त्मा ध्रु॒वा। अन्न॑ संमार्जनानि। मुख॑तो वै प्रा॒णो॑ऽपा॒नो
भू॒त्वा। आ॒त्मान॑मन्नं प्रविश्य॑। बा॒ह्यत॑स्त॒नुव॑ शुभयति।
तस्मा॑त्स्रु॒वमे॒वाग्रे॑ संमा॑र्ष्टि। मुख॑तो हि प्रा॒णो॑ऽपा॒नो

भूत्वा। आत्मानमन्नमाविशति। तौ प्राणापानौ। अव्यर्धुकः
प्राणापानाभ्यां भवति। य एवं वेद॥५॥

दिवश्शिल्पमवततम्। पृथिव्याः ककुभिं श्रितम्।
तेन वयं सहस्रवल्शेन। सपत्नं नाशयामसि
स्वाहेति सुख्संमार्जनान्यग्नौ प्र हरति। आपो वै
दर्भाः। रूपमेवैषामेतन्महिमानं व्याचष्टे। अनुष्टुभर्चा।
आनुष्टुभः प्रजापतिः। प्राजापत्यो वेदः। वेदस्याग्रं
सुख्संमार्जनानि॥६॥

स्वेनैवैनानि छन्दसा। स्वयां देवतया समर्धयति। अथो
ऋग्वाव योषां। दुर्भो वृषां। तन्मिथुनम्। मिथुनमेवास्य
तद्यज्ञे करोति प्रजननाय। प्रजायते प्रजयां पशुभिर्यजमानः।
तान्येके वृथैवापास्यन्ति। तत्तथा न कार्यम्। आरब्धस्य
यज्ञियस्य कर्मणस्सर्विदोहः॥७॥

यद्यैनानि पशवोऽभि तिष्ठेयुः। न तत्पशुभ्यः कम्।
अद्विर्मार्जयित्वोत्क्रे न्यस्येत्। यद्वै यज्ञियस्य कर्मणोऽन्यत्राहुतीभ्यस्
उत्करो वाव तस्य प्रतिष्ठा। एतां हि तस्मै प्रतिष्ठां
देवास्समभरन्। यदद्विर्मार्जयति। तेन शान्तम्। यदुत्क्रे
न्यस्यति। प्रतिष्ठामेवैनानि तद्वमयति॥८॥

प्रतितिष्ठति प्रजयां पशुभिर्यजमानः। अथो स्तम्बस्य वा
एतद्रूपम्। यत्सुख्संमार्जनानि। स्तम्बशो वा ओषधयः।

तासां॑ जरत्क॒क्षे प॒शवो॑ न र॑मन्ते। अप्रि॑यो ह्येषां॑ जरत्क॒क्षः।
याव॑दप्रियो ह॒ वै ज॑रत्क॒क्षः प॑शूनाम्। ताव॑दप्रियः प॑शूनां
भ॑वति। यस्यै॒तान्य॒न्यत्रा॒ग्नेर्द॑धति। न॒व॒दाव्या॑सु वा ओष॑धीषु
प॒शवो॑ रमन्ते॥९॥

न॒व॒दा॒वो ह्येषां॑ प्रि॒यः। याव॑त्प्रियो ह॒ वै न॑वदा॒वः प॑शूनाम्।
ताव॑त्प्रियः प॑शूनां भ॑वति। यस्यै॒तान्य॒ग्नौ प्र॑हरन्ति।
तस्मा॑दे॒तान्य॒ग्नावे॒व प्र॑हरेत्। य॒त॒रस्मि॑न्त्संमृ॒ज्यात्। प॒शूनां
धृ॒त्यै। यो भू॑ताना॒मधि॑पतिः। रु॒द्रस्त॑न्तिच॒रो वृषा॑। प॒शून्स्माकं॑
मा हि॑सीः। ए॒तद॑स्तु हु॒तं तव॑ स्वाहेत्य॑ग्निसं॒मार्ज॑न्य॒ग्नौ
प्र॑हरति। ए॒षा वा ए॒तेषां॑ योनिः॑। ए॒षा प्र॑ति॒ष्ठा। स्वामे॑वैना॒नि
योनि॑म्। स्वां प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति। प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्यज॑मानः॥१०॥

अय॑ज्ञो वा ए॒षः। योऽप॒त्नीकः॑। न प्र॒जाः प्र॒जाये॑रन्।
प॒त्यन्वा॑स्ते। य॒ज्ञमे॒वाकः॑। प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय। यत्तिष्ठ॑न्ती
स॒न्नह्ये॑त। प्रि॒यं ज्ञा॒तिरु॑न्ध्यात्। आसी॑ना स॒न्नह्य॑ते।
आसी॑ना ह्येषा वी॒र्य॑ङ्करोति॥११॥

यत्प॒श्चात्प्रा॑च्यन्वासी॑त। अ॒नया॑ स॒मद॑न्दधीत। दे॒वानां॑
प॒त्रिया॑ स॒मद॑न्दधीत। देशा॑द्व॒र्षिण॑त उदी॒च्यन्वा॑स्ते।
आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। आ॒शासा॑ना सौम॒न॒समि॒त्याह॑।
मे॒ध्यामे॒वैना॒ङ्गेव॑लीङ्क॒त्वा। आ॒शिषा॑ स॒मर्ध॑यति। अ॒ग्नेरनु॑व्रता

भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कमित्याह। एतद्वै पत्नियै
व्रतोपनयनम्॥१२॥

तेनैवैनां व्रतमुपनयति। तस्मादाहुः। यश्चैववैद् यश्च ना
योक्त्रमेव युते। यमन्वास्ते। तस्यामुष्मिल्लोके भवतीति
योक्त्रेण। यद्योक्त्रम्। स योगः। यदास्ते। स ख्वेमः॥१३॥

योगख्वेमस्य क्लृप्त्यै। युक्तङ्कियाता आशीः कामे युज्याता
इति। आशिषस्समृद्धौ। ग्रन्थिङ्ग्राति। आशिषं एवास्यां
परि गृह्णाति। पुमान् वै ग्रन्थिः। स्त्री पत्नी। तन्मिथुनम्।
मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय। प्र जायते प्रजया
पशुभिर्यजमानः॥१४॥

अथो अर्धो वा एष आत्मनः। यत्पत्नी। यज्ञस्य
धृत्या अशिथिलंभावाय। सुप्रजसंस्त्वा वयः सुपत्नीरुपं
सेदिमेत्याह। यज्ञमेव तन्मिथुनीकरोति। ऊनेऽतिरिक्तन्धीयाता
इति प्रजात्यै। महीनां पयोऽस्योषधीनां रस इत्याह।
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। तस्य तेऽक्षीयमाणस्य
निर्वपामि देवयज्याया इत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते॥१५॥

घृतं च वै मधुं च प्रजापतिरासीत्। यतो मध्वासीत्।
ततः प्रजा असृजत। तस्मान्मधुषि प्रजननमिवास्ति।
तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति। यातयाम हि। आज्येन प्रचरन्ति।
यज्ञो वा आज्यम्। यज्ञेनैव यज्ञं प्रचरन्त्ययातयामत्वाय।

पत्यवेक्षते॥१६॥

मिथुन॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै। यद्वै पत्नी॑ य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑। मिथुनं॑
तत्। अथो॒ पत्न्या॑ ए॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छि॒त्यै।
अमे॒ध्यं वा ए॒तत्क॑रोति। यत्पत्य॑वेक्षते। गार्ह॑प॒त्येऽधि॑
श्रयति॑ मेध्य॒त्वाय॑। आ॒ह॒व॒नीय॑म॒भ्युद्व॑वति। य॒ज्ञस्य॑ सन्त॑त्यै।
तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ऽनु॒ प्रेही॑त्याह॥१७॥

तेजो॒ वा अ॒ग्निः। तेज॒ आज्य॑म्। तेज॑सैव तेज॒स्सम॑र्धयति।
अ॒ग्निस्ते॒ तेजो॒ मा वि॒नैदि॒त्याहा॑हि॒सायै॑। स्फ्य॑स्य॒
वर्त्म॑न्त्सादयति। य॒ज्ञस्य॑ सन्त॑त्यै। अ॒ग्नेर्जि॒ह्वाऽसि॑
सु॒भूर्दे॒वाना॑मित्याह॥ य॒थाय॑जुरे॒वैतत्। धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑
यजु॑षेयजुषे भ॒वेत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते॥१८॥

तद्वा अतः॑ प॒वित्रा॑भ्यामे॒वोत्पु॑नाति। यज॑मानो वा आज्य॑म्।
प्रा॒णापा॒नौ प॒वित्रे॑। यज॑मान ए॒व प्रा॑णापा॒नौ द॑धाति।
पुन॑रा॒हार॑म्। ए॒वमि॑व हि प्रा॑णापा॒नौ स॑ंचर॑तः। शु॒क्रम॑सि॒
ज्योति॑रसि॒ तेजो॑ऽसीत्याह॥ रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॑ व्याच॑ष्टे।
त्रि॒र्यजु॑षा। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः॥१९॥

ए॒षां लो॒काना॑मात्यै॑। त्रिः। त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञः। अथो॒ मेध्य॑त्वाय॑।
अथाज्य॑वतीभ्याम॒पः। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तद्वर्णं॑ दधाति। अपि॒ वा
उ॒ताहुः॑। यथा॑ ह॒ वै योषा॑ सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यं पेश॒लं बिभ्र॑ती
रू॒पाण्या॑स्ते॑। ए॒वमे॒ता ए॒तद्भी॑ति॑। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः॑॥२०॥

एषा हि विश्वेषां देवानां तनूः। यदाज्यम्। तत्रोभयोर्मीमांसा।
 जामि स्यात्। यद्यजुषाऽऽज्यं यजुषाऽप उत्पुनीयात्।
 छन्दसाऽप उत्पुनात्यजामित्वाय। अथो मिथुनत्वाय।
 सावित्रियर्चा। सवितृप्रसूतं मे कर्मासदिति। सवितृप्रसूतमेवास्य
 कर्म भवति। पृच्छो गायत्रिया त्रिष्वमृद्धत्वाय।
 अद्विरेवौषधीस्सं नयति। ओषधीभिः पशून्। पशुभिर्यजमानम्।
 शुक्रं त्वां शुक्रायां ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषीत्याह
 सर्वत्वाय। पर्यास्या अनन्तरायाय॥२१॥

देवासुरास्सय्यंता आसन्। स एतमिन्द्र आज्यस्यावकाशमपश्यत्।
 तेनावैक्षत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। य
 एवं विद्वानाज्यमवेक्षते। भवत्यात्मना। पराऽस्य
 भ्रातृव्यो भवति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यदाज्येनान्यानि
 हवींष्यभिघारयति॥२२॥

अथ केनाज्यमिति। सत्येनेति ब्रूयात्। चरष्वुर्वै
 सत्यम्। सत्येनैवैनदभि घारयति। ईश्वरो वा एषोऽन्यो
 भवितोः। यश्चरष्वुषाऽऽज्यमवेक्षते। निमील्यावैरक्षेत।
 दाधारात्मश्चरष्वुः। अभ्याज्यङ्घारयति। आज्यङ्गृह्णाति॥२३॥

छन्दांसि वा आज्यम्। छन्दांस्येव प्रीणाति।
 चतुर्जुहाङ्गृह्णाति। चतुष्पाद ःपशवः। पशून्वाव रुन्धे।
 अष्टावुपभृति। अष्टार्ष्वरा गायत्री। गायत्रः प्राणः। प्राणमेव

प॒शुषु॑ दधाति। च॒तुर्धु॑वायाम्॥२४॥

चतु॑ष्पादः प॒शवः॑। प॒शुष्वे॒वोपरि॑ष्ठात्प्रति तिष्ठति।
य॒ज॒मा॒नदे॒वत्या॑ वै जुहूः। भ्रातृ॑व्यदे॒वत्यो॑प॒भृत्। च॒तुर्जु॑ह्वाङ्गृह्ण॒भूयो॑
गृह्णी॑यात्। अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑ गृह्ण॒न्कनी॑यः। यज॑मानायै॒व
भ्रातृ॑व्यमु॒पस्तिङ्क॑रोति। गौर्वै सु॒चः। च॒तुर्जु॑ह्वाङ्गृह्णाति।
तस्मा॑च्चतु॑ष्पदी॥२५॥

अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑। तस्मा॑द॒ष्टाश॑फा। च॒तुर्धु॑वायाम्। तस्मा॑च्चतु॑स्तना।
गा॒मे॒व तथ्स॑स्करोति। सा॒स्मै स॑स्कृतेषु॒मूर्ज॑न्दुहे।
य॒ज्जु॑ह्वाङ्गृह्णाति। प्र॒या॒जे॒भ्यस्त॑त्। यदु॑प॒भृति॑। प्र॒या॒जा॒नूया॒जे॒भ्यस्त॑त्।
सर्व॑स्मै वा ए॒तद्य॒ज्ञाय॑ गृह्यते। य॒द्धु॒वाया॒माज्य॑म्॥२६॥

आपो॑ दे॒वीर॒ग्रेपु॒वो अ॒ग्रेगु॒व॒ इत्या॑ह। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तन्महि॑मान॒व्याँच॑ष्टे
अ॒ग्रं इ॒मय्य॑ज्ञ॒न्नय॑ताग्रं य॒ज्ञप॑तिमित्या॑ह। अ॒ग्रं ए॒व
य॒ज्ञन्न॑यन्ति। अ॒ग्रे य॒ज्ञप॑तिम्। यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणीत
वृ॒त्रतूर्य॑ यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वँ॒वृत्र॑तूर्य॒ इत्या॑ह। वृ॒त्रं
हं ह॒निष्य॑न्निन्द्र॒ आपो॑ व॒व्रे। आपो॑ हेन्द्र॒व्वि॑रे।
सं॒ज्ञामे॒वासा॑मे॒तथ्सामा॑न॒व्याँच॑ष्टे। प्रो॒ख्बिता॑स्स्थेत्या॑ह॥२७॥
तेनापः॑ प्रो॒ख्बिताः॑। अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। कृ॒ष्णो
रू॒पङ्क॑त्वा। स व॒नस्प॑तीन्प्रावि॑शत्। कृ॒ष्णोऽस्या॑खरे॒ष्ठोऽग्नये॑
त्वा स्वा॑हेत्या॑ह। अ॒ग्नय॑ ए॒वैन॑ञ्जुष्टङ्क॑रोति। अथो॑ अ॒ग्रेरे॒व
मेध॑मव॑ रुन्धे। वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा स्वा॑हेत्या॑ह। प्र॒जा वै

ब॒र्हिः। पृ॒थि॒वी वेदिः॥२८॥

प्र॒जा ए॒व पृ॒थि॒व्यां प्र॒तिष्ठा॑पयति। ब॒र्हिर्ग॑सि सु॒ग॒भ्यस्त्वा॒
स्वा॒हेत्या॑ह। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। यज॑मान॒स्सुचः॑। यज॑मानमे॒व
प्र॒जासु॑ प्र॒तिष्ठा॑पयति। दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑ख्याय त्वा पृ॒थि॒व्यै
त्वेति॑ ब॒र्हिरा॒साद्य॑ प्रो॒ख्यति॑। ए॒भ्य ए॒वैन॑लो॒केभ्यः॑ प्रो॒ख्यति॑।
अथ॑ तत॑स्सह॒ सु॒चा पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑ङ्ग॒न्थिं प्र॒त्यु॒ख्यति॑। प्र॒जा
वै ब॒र्हिः। यथा॑ सू॒त्यै का॒ल आपः॑ पु॒रस्ता॑द्यन्ति॥२९॥

ता॒दृगे॒व तत्। स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इत्या॑ह। स्व॒धाका॒रो
हि पि॑तृ॒णाम्। ऊ॒र्ग॒भ॒व ब॒र्हिष॑द्भ्य इति॑ द॒खि॑षणा॒यै
श्रो॒णेरोत्तर॑स्यै नि॒नय॑ति सन्त॑त्यै। मा॒सा वै पि॒तरो॑
ब॒र्हिष॑दः। मा॒साने॒व प्री॑णाति। मा॒सा वा ओष॑धी॒र्वर्ध॑यन्ति।
मा॒साः प॑चन्ति॒ समृ॑द्धौ। अ॒न॒ति॒स्क॒न्दन् ह पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑।
यत्रै॒तदे॒वङ्घ्रि॑यते॥३०॥

ऊ॒र्जा पृ॒थि॒वीङ्ग॑च्छतेत्या॑ह। पृ॒थि॒व्यामे॒वोर्ज॑न्दधाति।
तस्मा॑त्पृ॒थि॒व्या ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते। ग्र॒न्थि॒घ्नं स्र॑सयति।
प्र॒ज॒नय॑त्ये॒व तत्। ऊ॒र्ध्वं प्राश्च॑मु॒द्रूढं॑ प्र॒त्यश्च॑मा य॑च्छति।
तस्मा॑त्प्रा॒चीन् रे॒तो धी॑यते। प्र॒तीची॑ः प्र॒जा जा॑यन्ते।
विष्णो॑स्स्तूपो॒ऽसीत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॥३१॥

य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्यै। पु॒रस्ता॑त्प्र॒स्तर॑ङ्ग॒ह्नाति॑। मु॒ख्यमे॒वैन॑ङ्करोति।
इ॒यन्त॑ङ्ग॒ह्नाति॑। प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमु॒खेन॑ संमि॑तम्।

इयन्तङ्गृह्णाति। यज्ञपुरुषा संमितम्। इयन्तङ्गृह्णाति।
एतावद्वै पुरुषे वीर्यम्। वीर्यसंमितम्॥३२॥

अपरिमितङ्गृह्णाति। अपरिमितस्यावरुद्धौ। तस्मिन्पवित्रे
अपि सृजति। यजमानो वै प्रस्तरः। प्राणापानौ पवित्रौ।
यजमान एव प्राणापानौ दधाति। ऊर्णाम्रदसन्त्वा
स्तृणामीत्याह। यथायजुरेवैतत्। स्वासस्थन्देवेभ्य इत्याह।
देवेभ्य एवैनंस्वासस्थङ्करोति॥३३॥

बर्हिस्स्तृणाति। प्रजा वै बर्हिः। पृथिवी वेदिः। प्रजा एव
पृथिव्यां प्रतिष्ठापयति। अनतिदृश्जः स्तृणाति। प्रजयैवैनं
पशुभिरनतिदृश्जङ्करोति। धारयन्प्रस्तरं परिधीन्परि दधाति।
यजमानो वै प्रस्तरः। यजमान एव तथ्स्वयं परिधीन्परि
दधाति। गन्धर्वोऽसि विश्वावसुरित्याह॥३४॥

विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति। इन्द्रस्य बाहुरसि दखिण
इत्याह। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। मित्रावरुणौ
त्वोत्तरतः परिधत्तामित्याह। प्राणापानौ मित्रावरुणौ।
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति। सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पात्वित्याह।
रख्यसामपहत्यै। कस्यांश्चिदभिषंस्त्या इत्याह। अपरिमितादेवैनं
पाति॥३५॥

वीतिहोत्रन्त्वा कव इत्याह। अग्निमेव होत्रेण समर्धयति।
द्युमन्तः समिधीमहीत्याह समिद्धौ। अग्ने बृहन्तमध्वर

इत्याह वृद्धौ। विशो यन्त्रे स्थ इत्याह। विशाय्यै।
 उदीचीनाग्रे नि दधाति प्रतिष्ठित्यै। वसूनां रुद्राणामादित्यानां
 सदासि सीदेत्याह। देवतानामेव सदाने प्रस्तरं सादयति।
 जुहूरसि घृताची नाम्नेत्याह॥३६॥

असौ वै जुहूः। अन्तरिख्यमुपभृत्। पृथिवी ध्रुवा। तासामेतदेव
 प्रियन्नाम। यद्धृताचीति। यद्धृताचीत्याह। प्रियेणैवैना नाम्ना
 सादयति। एता असदन्त्सुकृतस्य लोक इत्याह। सत्यवै
 सुकृतस्य लोकः। सत्य एवैनास्सुकृतस्य लोके सादयति।
 ता विष्णो पाहीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञस्य धृत्यै।
 पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि माय्यज्ञनियमित्याह। यज्ञाय
 यजमानायात्मने। तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनात्यै॥३७॥

अग्निना वै होत्रा। देवा असुरानभ्यभवन्। अग्नये
 समिध्यमानायानुब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै। एकविंशतिमिध्मदारू
 भवन्ति। एकविंशो वै पुरुषः। पुरुषस्यात्यै। पञ्चदशेध्मदारूण्यभ्या
 दधाति। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्संवत्सर
 आप्यते। त्रीन्यपरिधीन्यरि दधाति॥३८॥

ऊर्ध्वे समिधावा दधाति। अनुयाजेभ्यस्समिधमतिं शिनष्टि।
 षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेनोप
 वाजयति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यः प्राणः। यजमान
 आहवनीयः। यजमान एव प्राणन्दधाति॥३९॥

त्रिरुप वाजयति। त्रयो वै प्राणाः। प्राणानेवास्मिन्दधाति।

वेदेनोपयत्यं सुवेणं प्राजापत्यमाधारमा धारयति। यज्ञो
वै प्रजापतिः। यज्ञमेव प्रजापतिं मुखत आरभते। अथो
प्रजापतिस्सर्वा देवताः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति।
अग्निमग्नीत्रिस्त्रिस्सं मृड्ढीत्याह। त्र्यावृद्धि यज्ञः॥४०॥

अथो रख्खंसामपहत्यै। परिधीन्त्सं माँष्टि। पुनात्येवैनान्।
त्रिस्त्रिस्सं माँष्टि। त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। अथो
एते वै देवाश्वाः। देवाश्वानेव तत्सं माँष्टि। सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै। आसीनोऽन्यमाधारमा धारयति॥४१॥

तिष्ठन्नन्यम्। यथाऽनो वा रथंवा युज्यात्। एवमेव
तदध्वर्युर्यज्ञय्युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्याभ्यूढ्यै।
वहन्त्येनङ्गाम्याः पशवः। य एववैद। भुवनमसि वि
प्रथस्वेत्याह। यज्ञो वै भुवनम्। यज्ञ एव यजमानं प्रजया
पशुभिः प्रथयति। अग्ने यष्टरिदन्नम् इत्याह॥४२॥

अग्निर्वै देवानाय्यँष्टा। य एव देवानाय्यँष्टा। तस्मा एव
नमस्करोति। जुह्वेह्यग्निस्त्वाँ ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि
देवस्त्वाँ सविता ह्वयति देवयज्याया इत्याह। आग्नेयी वै
जुहूः। सावित्र्युपभृत्। ताभ्यामेवैने प्रसूत आदत्ते। अग्नाविष्णु
मा वामव क्रमिषमित्याह। अग्निः पुरस्तात्। विष्णुर्यज्ञः
पश्चात्॥४३॥

ताभ्यामेव प्रतिप्रोच्यात्या क्रामति। विजिहाथां मा

मा सन्ताप्तमित्याहाहिंसायै। लोकं मे लोककृतौ
कृणुतमित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। विष्णोस्स्थानंमसीत्याह।
यज्ञो वै विष्णुः। एतत्खलु वै देवानामपराजितमायतनम्।
यद्यज्ञः। देवानामेवापराजित आयतने तिष्ठति। इत इन्द्रो
अकृणोद्वीर्याणीत्याह॥४४॥

इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। समारभ्योर्ध्वो अध्वरो
दिविस्पृशमित्याह वृद्धैः। आघारमाघार्यमाणमनु समारभ्य।
एतस्मिन्काले देवास्सुवर्गलोकमायन्। साख्यादेव
यजमानस्सुवर्गलोकमेति। अथो समृद्धेनैव यज्ञेन
यजमानस्सुवर्गलोकमेति। अहुतो यज्ञो यज्ञपतेरित्याहानार्त्यै।
इन्द्रावान्स्वाहेत्याह। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। बृहद्वा
इत्याह॥४५॥

सुवर्गो वै लोको बृहद्वाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
यजमानदेवत्या वै जुहूः। भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्। प्राण
आधारः। यत्संस्पर्शयैत्। भ्रातृव्येऽस्य प्राणन्दध्यात्।
असंस्पर्शयन्नत्या क्रामति। यजमान एव प्राणन्दधाति।
पाहि माऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भजेत्याह॥४६॥

अग्निर्वाव पवित्रम्। वृजिनमनृतन्दुश्चरितम्। ऋजुकर्म
सत्यं सुचरितम्। अग्निरेवैनवृजिनादनृताद्दुश्चरितात्पाति।
ऋजुकर्म सत्ये सुचरिते भजति। तस्मादेवमा शास्ते।
आत्मनो गोपीथाय। शिरो वा एतद्यज्ञस्य। यदाधारः।

आत्मा ध्रुवा॥४७॥

आ॒घा॒रमा॒घार्य॑ ध्रुवा॑ स॒मन॑क्ति। आ॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः॑
प्रति॑ दधाति। द्वि॒स्सम॑नक्ति। द्वौ हि प्रा॒णापा॒नौ। तदा॑हुः।
त्रि॒रे॒व स॒मञ्ज्या॑त्। त्रिधा॑तु हि शि॒र इति॑। शि॒र इ॒वैतद्य॒ज्ञस्य॑।
अथो॑ त्रयो॒ वै प्रा॒णाः। प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दधाति। म॒खस्य॑
शि॒रोऽसि॑ स॒ञ्ज्योति॑षा ज्योति॑रङ्गामि॒त्याह॑। ज्योति॑रे॒वास्मा॑
उ॒परि॑ष्ठादधाति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्यै॑॥४८॥

धि॒ष्णि॒या वा ए॒ते न्यु॑प्यन्ते। यद्व॒ह्मा। यद्वो॒ता। यद॑ध्व॒र्युः।
यद॒ग्रीत्। यद्यज॑मानः। तान् यद॑न्तरे॒यात्। यज॑मानस्य
प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षेत्। प्र॒मायु॑कस्स्यात्। पुरो॒डाश॑मप॒गृह्य
सञ्च॑रत्यध्व॒र्युः॥४९॥

यज॑मानायै॒व तल्लो॑क॑ शि॑षति। नास्य॑ प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षति।
न प्र॒मायु॑को भवति। पुरस्ता॑त् प्र॒त्यङ्मु॑सीनः। इडा॑या॒ इडा॒मा
द॑धाति। ह॒स्त्या॑ हो॒त्रै। प॒शवो॑ वा इडा॑। प॒शवः॑ पुरु॑षः।
प॒शुष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति। इडा॑यै॒ वा ए॒षा प्रजा॑तिः॥५०॥

तां प्रजा॑तिर्य॒ज॑मानोऽनु॒ प्र जा॑यते। द्वि॒रङ्गु॒ला॒वन॑क्ति
पर्व॑णोः। द्वि॒पाद्यज॑मानः॑ प्रति॑ष्ठित्यै। स॒कृदु॑प॑ स्तृणाति।
द्वि॒रा द॑धाति। स॒कृद॒भि घा॑रयति। च॒तुस्स॑प॒द्यते॑। च॒त्वारि॑ वै
प॒शोः प्र॑ति॒ष्ठाना॑नि। यावा॑ने॒व प॒शुः। तमु॑प॒ह्रय॑ते॥५१॥

मुख॑मि॒व प्र॒त्युप॑ह्रयेत। सं॒मुखाने॒व प॒शूनु॑प॑ ह्रयते। प॒शवो॑

वा इडा॥ तस्मात्त्साऽन्वारभ्या॥ अध्वर्युणां च यजमानेन च।
उपहूतः पशुमानं सानीत्याह। उप ह्येनौ ह्वयते होता॥ इडाये
देवतानामुपह्वे। उपहूतः पशुमान्भवति। य एवैवैदं॥५२॥

यावै हस्त्यामिडां मादधाति। वाचस्सा भागधेयम्।
यामुपह्वयते। प्राणानां सा। वाचश्चैव प्राणांश्चाव
रुन्धे। अथ वा एतर्ह्युपहृतायामिडायाम्। पुरोडाशस्यैव
बर्हिषदो मीमांसा। यजमानन्देवा अब्रुवन्। हविर्नो
निर्वपेति। नाहमभागो निर्वपस्यामीत्यब्रवीत्॥५३॥

न मयाऽभागयाऽनुवर्ष्यथेति वागब्रवीत्। नाहमभागा
पुरोनुवाक्या भविष्यामीति पुरोनुवाक्या॥ नाहमभागा याज्या
भविष्यामीति याज्या॥ न मयाऽभागेन वर्षद्वरिष्यथेति
वषद्वारः। यद्यजमानभागन्निधाय पुरोडाशं बर्हिषदङ्करोति।
तानेव तद्वाग्निनः करोति। चतुर्धा करोति। चतस्रो दिशः।
दिख्वेव प्रतितिष्ठति। बर्हिषदङ्करोति॥५४॥

यजमानो वै पुरोडाशः। प्रजा बर्हिः। यजमानमेव
प्रजासु प्रतिष्ठापयति। तस्मादस्त्राऽन्याः प्रजाः
प्रतितिष्ठन्ति। मांसेनान्याः। अथो खल्वाहुः। दखिणा
वा एता हविर्यज्ञस्यान्तर्वेद्यवं रुध्यन्ते। यत्पुरोडाशं
बर्हिषदङ्करोतीति। चतुर्धा करोति। चत्वारो ह्येते
हविर्यज्ञस्यर्त्विजः॥५५॥

ब्रह्मा होताऽध्वर्युरग्नीत्। तमभि मृशेत्। इदं ब्रह्मणः। इदं
 होतुः। इदमध्वर्योः। इदमग्नीध्र इति। यथैवादस्सौम्येऽध्वरे।
 आदेशमृत्विग्भ्यो दखिण्णा नीयन्ते। तादृगेव तत्। अग्नीध्रे
 प्रथमाया दधाति॥५६॥

अग्निमुखा हृद्धिः। अग्निमुखामेवर्द्धिय्यंजमान ऋध्नोति।
 सकृदुपस्तीर्य द्विरादधत्। उपस्तीर्य द्विरभि धारयति।
 षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेन
 ब्रह्मणे ब्रह्मभागं परिहरति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यो
 ब्रह्मा॥५७॥

सविता यज्ञस्य प्रसूत्यै। अथ काममन्येन। ततो होत्रे।
 मध्यव्वा एतद्यज्ञस्य। यद्धोता। मध्यत एव यज्ञं प्रीणाति।
 अथाध्वर्यवै। प्रतिष्ठा वा एषा यज्ञस्य। यदध्वर्युः।
 तस्माद्धविर्यज्ञस्यैतामेवावृतमनु॥५८॥

अन्या दखिण्णा नीयन्ते। यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै। अग्निमग्नीथ्सकृत्संकृत्सं
 मृड्ढीत्याह। पराडिव ह्यैतरहि यज्ञः। इषिता दैव्या होतार
 इत्याह। इषितं हि कर्म क्रियते। भद्रवाच्याय प्रेषितो
 मानुषस्सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहीत्याह। आशिषमेवैतामा
 शास्ते। स्वगा दैव्या होतृभ्य इत्याह। यज्ञमेव तत्स्वगा
 करोति। स्वस्तिर्मानुषेभ्य इत्याह। आशिषमेवैतामा
 शास्ते। शय्योर्ब्रूहीत्याह। शय्युमेव बारहस्पत्यं भागधेयेन
 समर्धयति॥५९॥

अथ सुचावनुष्टुग्भ्याव्वाँजवतीभ्याव्व्यूहति। प्रतिष्ठा वा
अनुष्टुक्। अन्नव्वाँज!ः प्रतिष्ठित्यै। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
प्राचीञ्जुहूमहति। जातानेव भ्रातृव्यान्प्रणुदते। प्रतीचीमुपभृतम्।
जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते। सविषूच एवापोह्य सपत्नान्
यजमानः। अस्मिन्नौके प्रतितिष्ठति॥६०॥

द्वाभ्याम्। द्विप्रतिष्ठो हि। वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वेत्याह
यथायजुरेवैतत्। सुख्यु प्रस्तरमनक्ति। इमे वै लोकास्सुचः।
यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव तेजसाऽनक्ति। त्रेधाऽनक्ति।
त्रय इमे लोकाः॥६१॥

एभ्य एवैनल्लौकेभ्योऽनक्ति। अभिपूर्वमनक्ति। अभिपूर्वमेव
यजमानन्तेजसाऽनक्ति। अक्त९ रिहाणा इत्याह।
तेजो वा आज्यम्। यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव
तेजसाऽनक्ति। वियन्तु वय इत्याह। वय एवैनङ्कृत्वा।
सुवर्गल्लोकङ्गमयति॥६२॥

प्रजाय्यौनि मा निर्मृष्यमित्याह। प्रजायै गोपीथाय।
आप्यायन्तामाप ओषधय इत्याह। आप एवौषधीरा
प्याययति। मरुतां पृषतयस्स्थेत्याह। मरुतो वै वृष्ट्या
ईशते। वृष्टिमेवाव रुन्धे। दिवङ्गच्छ ततो नो वृष्टिमेरयेत्याह।
वृष्टिर्वै द्यौः। वृष्टिमेवाव रुन्धे॥६३॥

यावद्वा अध्वर्युः प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्यायुर्मयीयते। आयुष्पा

अग्नेऽस्यायुर्मे पाहीत्याह। आयुरेवात्मन्धत्ते। यावद्वा अध्वर्युः
प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्य चख्खुर्मीयते। चख्खुष्पा अग्नेऽसि
चख्खुर्मे पाहीत्याह। चख्खुरेवात्मन्धत्ते। ध्रुवाऽसीत्याह
प्रतिष्ठित्यै। यं परिधिं पर्यधत्था इत्याह॥६४॥

यथायजुरेवैतत्। अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाण इत्याह।
अग्रय एवैनञ्जुष्टङ्करोति। तन्त एतमनु जोषं भरामीत्याह।
सजातानेवास्मा अनुकान्करोति। नैदेष त्वदपचेतयाता
इत्याहानुख्यात्यै। यज्ञस्य पाथ उप समितमित्याह।
भूमानमेवोपैति। परिधीन्प्र हरति। यज्ञस्य समिष्ट्यै॥६५॥

स्रुचौ सं प्रस्त्रावयति। यदेव तत्र क्रूरम्। तत्तेन
शमयति। जुह्वामुपभृतम्। यजमानदेवत्या वै जुहूः।
भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्। यजमानायैव भ्रातृव्यमुपस्तिङ्करोति।
सः स्रावभागास्स्थेत्याह। वसवो वै रुद्रा आदित्यास्सः स्रावभागाः।
तेषान्तद्भागधेयम्॥६६॥

तानेव तेन प्रीणाति। वैश्वदेव्यर्चा। एते हि विश्वे देवाः।
त्रिष्टुग्भवति। इन्द्रियवै त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने
दधाति। अग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामीत्याह। इयवौ
अग्निरपन्नगृहः। अस्या एवैने सदने सादयति। सुम्नाय
सुम्निनी सुम्ने मा धत्तमित्याह॥६७॥

प्रजा वै पशवस्सुम्नम्। प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। धुरि धुर्यौ

पात॒मित्या॑ह। जा॒या॒प॒त्योर्गो॑पी॒थाय॑। अ॒ग्नेऽद॒ब्धा॒योऽशी॑ततनो
इत्या॑ह। य॒था॒य॒जुरे॑वैतत्। पा॒हि मा॒ऽद्य दि॒वः पा॒हि प्र॑सित्ये
पा॒हि दुरि॑ष्ट्यै पा॒हि दु॑र॒न्न॒न्यै पा॒हि दु॑श्च॒रिता॑दित्या॑ह।
आ॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते। अ॒विष॑न्नः पि॒तुङ्क॑णु सुष॒दा
योनि॑ः॒ स्वाहे॑ती॒ध्मस॑वृ॒श्च॒नान्य॑न्वाहार्यपच॑नेऽभ्या॒धाय॑
फली॑करणहोमञ्जु॑होति। अति॑रिक्तानि वा इ॒ध्मस॑वृ॒श्च॒नानि॑॥६८॥

अति॑रिक्ताः फली॑करणाः। अति॑रिक्तमाज्योच्छे॒षण॑म्।
अति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्त॒न्दधा॑ति। अथो॒ अति॑रिक्तेनै॒वाति॑रिक्तमा॒स्वाऽव॑
रुन्धे। वेदि॑र्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। तावृ॑दे॒नान्व॑विन्दन्। वे॒देन॑
वेदि॑र्वि॒विदुः पृ॒थि॒वीम्। सा प॑प्रथे पृथि॒वी पार्थि॑वानि। गर्भ॑
बिभर्ति॑ भुव॑नेष्व॒न्तः। ततो॑ य॒ज्ञो जा॑यते वि॒श्वदा॑निरिति॑
पुर॒स्ता॑त्स्तम्बय॒जुषो॑ वे॒देन॑ वेदि॑ः॒ संमा॑र्ष्यनु॒वित्ये॑॥६९॥

अथो॒ यद्वे॑दश्च वेदि॑श्च भव॑तः। मि॒थुन॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै।
प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तानि॑ श्मश्रू॑णि। यद्वे॑दः। पत्न्या॑ उ॒पस्थ॑
आस्य॑ति। मि॒थुन॒मेव॑ क॑रोति। वि॒न्दते॑ प्र॒जाम्। वे॒दः
होता॑ऽऽह॑व॒नीया॑त्स्तृण॒न्नेति॑। य॒ज्ञमे॒व तत्स॑न्त॒नोत्यो॑त्तरस्मा॒दर्धमा॑सात्
त॑ः सन्त॑त॒मुत्त॑रेऽर्ध॒मास॑ आल॑भते॥७०॥

तङ्काले॒काल॑ आ॒गते॑ यज॑ते। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वद॑न्ति। स त्वा
अ॒ध्व॒र्युस्स्या॑त्। यो यतो॑ य॒ज्ञं प्र॑यु॒ङ्के। तदे॑नं प्रतिष्ठापय॒तीति॑।
वा॒ता॒द्वा अ॒ध्व॒र्यु॒र्यज्ञं॑ प्रयु॒ङ्के। दे॒वा गा॑तुविदो गा॒तुर्वि॑त्वा
गा॒तुमि॑तेत्या॑ह। यत॑ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑यु॒ङ्के। तदे॑नं प्रतिष्ठापयति।

प्रति तिष्ठति प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥ ७१॥

यो वा अयथादेवतय्यं जमुपचरति। आ देवताभ्यो वृश्च्यते।
पापीयान्भवति। यो यथादेवतम्। न देवताभ्य आवृश्च्यते।
वसीयान्भवति। वारुणो वै पाशः। इमं विंष्यामि वरुणस्य
पाशमित्याह। वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। सवितृप्रसूतो
यथादेवतम्॥ ७२॥

न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। धातुश्च योनौ
सुकृतस्य लोक इत्याह। अग्निर्वै धाता। पुण्यङ्गमं
सुकृतस्य लोकः। अग्निरेवैनान्धाता। पुण्ये कर्मणि सुकृतस्य
लोके दधाति। स्योनं मे सह पत्यां करोमीत्याह।
आत्मनश्च यजमानस्य चानात्यै सन्त्वाय। समायुषा सं
प्रजयेत्याह॥ ७३॥

आशिषमेवैतामा शास्ते पूर्णपात्रे। अन्ततोऽनुष्टुभा। चतुष्पद्वा
एतच्छन्दः प्रतिष्ठितं पत्नियै पूर्णपात्रे भवति। अस्मिन्नैके
प्रतितिष्ठानीति। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। अथो वाग्वा
अनुष्टुक्। वाङ्मिथुनम्। आपो रेतः प्रजननम्। एतस्माद्वै
मिथुनाद्विद्योतमानस्तनयन्वर्षति। रेतस्मिन्श्चन्॥ ७४॥

प्रजाः प्रजनयन्। यद्वै यज्ञस्य ब्रह्मणा युज्यते। ब्रह्मणा
वै तस्य विमोकः। अद्विशशान्तिः। विमुक्तुवाँ एतर्हि
योक्त्रं ब्रह्मणा। आदायै नत्पत्नी सहाप उपगृहीते शान्त्यै।

अञ्जलौ पूर्णपात्रमा नयति। रेतं एवास्यां प्रजान्दधाति।
प्रजया हि मनुष्यः पूर्णः। मुखं द्विं मृष्टे। अवभृथस्यैव
रूपङ्कत्वोत्तिष्ठति॥ ७५॥

परिवेषो वा एष वनस्पतीनाम्। यदुपवेषः। य एवैवं। विन्दते
परिवेष्टारम्। तमुत्करे। यन्देवा मनुष्येषु। उपवेषमधारयन्।
ये अस्मदपं चेतसः। तानस्मभ्यमिहा कुरु। उपवेषोपं विद्धि
नः॥ ७६॥

प्रजां पुष्टिमथो धनम्। द्विपदो नश्चतुष्पदः। ध्रुवाननपगान्कुर्विति
पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं गूहति। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चशूद्रा
अवस्यन्ति। स्थविमत उपगूहति। अप्रतिवादिन
एवैनान्कुरुते। धृष्टिर्वा उपवेषः। शुचर्तो वज्रो ब्रह्मणा
संशितः। योपवेषे शुक्। साऽमुमृच्छतु यन्दिष्म
इति॥ ७७॥

अथास्मै नाम गृह्य प्रहरति। निरमुन्नुद ओकंसः। सप्तो
यः पृतन्यति। निर्बाध्येन हविषा। इन्द्र एणं पराशरीत्। इहि
तिस्रः परावतः। इहि पञ्च जनाः अति। इहि तिस्रोऽति
रोचनायावत्। सूर्यो असद्विवि। परमान्त्वा परावतम्॥ ७८॥

इन्द्रो नयतु वृत्रहा। यतो न पुनरायसि। शश्वतीभ्यस्समाभ्य
इति। त्रिवृद्धा एष वज्रो ब्रह्मणा संशितः। शुचैवेनद्विधा।
एभ्यो लोकेभ्यो निर्णुद्य। वज्रेण ब्रह्मणा स्तृणुते।
हृतोऽसाववधिष्मामुमित्याह स्तृत्यै। यन्दिष्यात्तभ्यायेत्।

शुचैवैनमर्पयति॥७९॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

ब्रह्मणे ब्राह्मणमालभते। ख्वत्राय राजन्यम्। मरुद्ध्यो वैश्यम्।
तपसे शूद्रम्। तमसे तस्करम्। नारकाय वीरहणम्। पाप्मने
क्लीबम्। आक्रयायायोगूम्। कामाय पुंश्चलूम्। अतिक्रुष्टाय
मागधम्॥१॥

गीताय सूतम्। नृत्ताय शैलूषम्। धर्माय सभाचरम्। नर्माय
रेभम्। नरिष्ठायै भीमलम्। हसाय कारिम्। आनन्दाय
स्त्रीषखम्। प्रमुदे कुमारीपुत्रम्। मेधायै रथकारम्। धैर्याय
तरखाणम्॥२॥

श्रमाय कौलालम्। मायायै कार्मारम्। रूपाय मणिकारम्।
शुभे वपम्। शरव्याया इषुकारम्। हेत्यै धन्वकारम्। कर्मणे
ज्याकारम्। दिष्टाय रज्जुसर्गम्। मृत्यवे मृगयुम्। अन्तकाय
श्वनिर्तम्॥३॥

सन्धये जारम्। गेहायोपपतिम्। निर्ऋत्यै परिवित्तम्।
आत्यै परिविविदानम्। अराध्यै दिधिषूपतिम्। पवित्राय
भिषजम्। प्रज्ञानाय नखत्रदरुशम्। निष्कृत्यै पेशस्कारीम्।
बलायोपदाम्। वर्णायानूरुधम्॥४॥

नदीभ्यः पौञ्जिष्टम्। ऋखीकाभ्यो नैषादम्। पुरुषव्याघ्राय

दुर्मदम्। प्रयुञ्ज उन्मत्तम्। गन्धर्वाप्सराभ्यो ब्रात्यम्।
 सर्पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदम्। अवैभ्यः कितवम्। इर्यताया
 अकितवम्। पिशाचेभ्यो बिदलकारम्। यातुधानैभ्यः
 कण्टककारम्॥५॥

उत्थादेभ्यः कुञ्जम्। प्रमुदे वामनम्। द्वार्यस्त्रामम्।
 स्वप्रायान्धम्। अधर्माय बधिरम्। संज्ञानाय स्मरकारीम्।
 प्रकामोद्यायोपसदम्। आशिख्यायै प्रश्जिनम्। उपशिख्याया
 अभिप्रश्जिनम्। मर्यादायै प्रश्नविवाकम्॥६॥

ऋत्यै स्तेनहृदयम्। वैरहत्याय पिशुनम्। विविन्त्यै खप्तारम्।
 औपद्रष्टाय सङ्गहीतारम्। बलायानुचरम्। भूम्ने परिष्कुन्दम्।
 प्रियाय प्रियवादिनम्। अरिष्ट्या अश्वसादम्। मेधाय
 वासःपल्पूलीम्। प्रकामाय रजयित्रीम्॥७॥

भायै दार्वारम्। प्रभाया आग्नेन्धम्। नाकस्य
 पृष्ठायामिषेत्तारम्। ब्रध्नस्य विष्टपाय पात्रनिर्णेगम्।
 देवलोकाय पेशितारम्। मनुष्यलोकाय प्रकरितारम्। सर्वभ्यो
 लोकेभ्य उपसेत्तारम्। अवर्त्यै वधायोपमन्थितारम्। सुवर्गाय
 लोकाय भागदुघम्। वशिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम्॥८॥

अर्मभ्यो हस्तिपम्। जवायाश्वपम्। पुष्ट्यै गोपालम्।
 तेजसेऽजपालम्। वीर्यायाविपालम्। इरायै कीनाशम्।
 कीलालाय सुराकारम्। भद्राय गृहपम्। श्रेयसे वित्तधम्।

अध्यर्ख्यायानुख्यत्तारम्॥१॥

मन्यवेऽयस्तापम्। क्रोधाय निसुरम्। शोकायाभिसुरम्।
उत्कूलविकूलाभ्यान्निस्थिनम्। योगाय योक्तारम्। ख्वेमाय
विमोक्तारम्। वपुषे मानस्कृतम्। शीलायाञ्जनीकारम्।
निर्ऋत्यै कोशकारीम्। यमायासूम्॥१०॥

यम्यै यमसूम्। अथर्वभ्योऽवतोकायम्। सव्वत्सराय
पर्यारिणीम्। परिवत्सरायाविजाताम्। इदावत्सरायापस्कद्वरीम्।
इद्वत्सरायातीत्ववरीम्। वत्सराय विजर्जराय। सर्वत्सराय
पलिक्रीम्। वनाय वनपम्। अन्यतोरण्याय दावपम्॥११॥

सरोभ्यो धैवरम्। वेशन्ताभ्यो दाशम्। उपस्थावरीभ्यो
बैन्दम्। नड्बुलाभ्यश्शौष्कलम्। पार्याय कैवर्तम्। अवार्याय
मार्गारम्। तीर्थेभ्य आन्दम्। विषमेभ्यो मैनालम्। स्वनेभ्यः
पर्णकम्। गुहाभ्यः किरातम्। सानुभ्यो जम्भकम्।
पर्वतेभ्यः किंपूरुषम्॥१२॥

प्रतिश्रुत्काया ऋतुलम्। घोषाय भूषम्। अन्ताय बहुवादिनम्।
अनन्ताय मूकम्। महसे वीणावादम्। क्रोशाय तूणवध्मम्।
आक्रन्दाय दुन्दुभ्याघातम्। अवरस्पराय शङ्खध्मम्।
ऋभुभ्योजिनसन्धायम्। साध्येभ्यश्चर्मणम्॥१३॥

बीभत्सायै पौल्कसम्। भूत्यै जागरणम्। अभूत्यै
स्वपनम्। तुलायै वाणिजम्। वर्णाय हिरण्यकारम्। विश्वेभ्यो

दे॒वेभ्य॑स्सि॒ध्मल॑म्। प॒श्चाद्दो॒षाय॑ ग॒लाव॑म्। ऋ॒त्यै ज॑नवा॒दिन॑म्।
व्य॑च्छा॒ अप॑ग॒ल्भ॑म्। स॒ंश॒राय॑ प्र॒च्छि॒दम्॥१४॥

ह॒साय॑ पु॒श्चलू॑मा ल॑भते। वी॒णावा॒दङ्ग॑ण॒कङ्गी॑ताय॑।
याद॑से शाबु॒ल्याम्। न॒र्माय॑ भ॒द्रव॑तीम्। तू॒णव॒ध्मङ्गा॑म॒ण्यं
पा॒णिस॒ङ्घात॑नृ॒त्ताय॑। मोदा॑यानु॒क्रोश॑कम्। आ॒न॒न्दाय॑
तल॑वम्॥१५॥

अ॒र॒ख्य॒राजा॑य॑ कि॒तव॑म्। कृ॒ताय॑ स॒भावि॑नम्। त्रेता॑या
आ॒दि॒नव॑द॒र॒शम्। द्वा॒प॒राय॑ ब॒हि॒स्सि॒दम्। क॒ल॒ये
स॒भास्था॑णुम्। दु॒ष्कृ॒ताय॑ च॒रका॑चार्यम्। अध्व॑ने ब्रह्मचा॒रिण॑म्।
पि॒शाचे॑भ्य॒स्सैल॑गम्। पि॒पा॒सायै॑ गोव्य॒च्छम्। नि॒र्ऋ॒त्यै
गो॒घात॑म्। र॒ख्युधे॑ गो॒विक॑र्तम्। र॒ख्युत्तृ॑ष्णाभ्या॒न्तम्। यो
गा॒र्वि॒कृ॒न्त॑न्तं मा॒ंसं भि॒र॒ख्य॑माण उप॒तिष्ठ॑ते॥१६॥

भू॒म्यै पी॑ठस॒र्पि॒ण॒मा ल॑भते। अ॒ग्नये॑ऽस॒लम्। वा॒यवे॑
चा॒ण्डा॒लम्। अ॒न्तरि॑र॒ख्याय॑ व॒ंश॒न॒र्ति॑नम्। दि॒वे ख॑ल॒तिम्।
सू॒र्याय॑ ह॒र्य॒ख्यम्। च॒न्द्रम॑से मि॒र्मि॒रम्। न॒ख्य॑त्रे॒भ्यः कि॒लास॑म्।
अ॒ह्ने शु॒क्लं पि॑ङ्ग॒लम्। रा॒त्रि॒यै कृ॒ष्णं पि॑ङ्गा॒ख्यम्॥१७॥

वा॒चे पु॒रु॒ष॒मा ल॑भते। प्रा॒णम॑पा॒नव्यो॑नमु॒दान॑ संमा॒न॒न्तान्
वा॒यवे॑। सू॒र्याय॑ च॒र॒ख्युरा॑ ल॑भते। म॒नश्च॒न्द्रम॑से। दि॒ग्भ्यश्श्रो॑त्रम्।
प्र॒जाप॑तये॒ पुरु॑षम्॥१८॥

अथै॒तान॑रू॒पेभ्य॑ आल॑भते। अति॑ह॒स्वम॑तिदी॒र्घम्।

अति॑कृ॒श॒म॒त्य॑ꣳस॒लम्। अति॑शु॒क्ल॒म॒ति॑कृ॒ष्णम्। अति॑श्ल॒ख्ण॒म॒ति॑लो॒म॒श्च॑
अति॑कि॒रि॒ट॒म॒ति॑द॒न्तु॒रम्। अति॑मि॒र्मि॒र॒म॒ति॑मे॒मि॒षम्। आ॒शा॒यै
जा॒मिम्। प्र॒ती॒ख्या॒यै॑ कु॒मा॒री॒म्॥१९॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

स॒त्यं प्र॑प॒द्ये। ऋ॒तं प्र॑प॒द्ये। अ॒मृतं॑ प्र॑प॒द्ये। प्र॒जाप॑तेः
प्रि॒यान्त॑नु॒व॒मना॑र्ता॒ प्र॑प॒द्ये। इ॒दम॒हं प॑ञ्च॒द॒शेन॑ व॒ज्रेण॑। द्वि॒षन्तं॑
भ्रातृ॑व्य॒मव॑ क्रामामि। योऽस्मा॑न्द्वेष्टि। यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मः।
भूर्भुव॑स्सु॒वः। हिम्॥१॥

प्र वो॑ वा॒जा अ॒भिद्य॑वः। ह॒विष्म॑न्तो घृ॒ताच्य॑। दे॒वाञ्जि॑गाति
सु॒म॒न्युः। अ॒ग्न आ॒याहि॑ वी॒तये॑। गृ॒णानो॑ ह॒व्यदा॑तये। नि होता॑
स॒त्सि ब॒र्हिषि॑। तन्त्वा॑ स॒मिद्भि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि।
बृ॒हच्छो॑चा यविष्म। स नः॑ पृ॒थुश्श्र॑वा॒य्यम्॥२॥

अच्छा॑ दे॒व वि॒वास॑सि। बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑म्। ई॒डे॒न्यो
नम॑स्य॒स्तिरः॑। तमा॑ꣳसि द॒र्शतः॑। स॒म॒ग्नि॒रि॒ध्यते॑ वृषा॑।
वृषो॑ अ॒ग्नि॒स्समि॑ध्यते। अ॒श्वो न॑ दे॒ववा॑हनः। तꣳ ह॒विष्म॑न्त
ई॒डते॑। वृष॑णन्त्वा व॒यवृ॑ष॒न्। वृषा॑ण॒स्समि॑धीमहि॥३॥

अ॒ग्ने दी॑द्य॒तं बृ॒हत्। अ॒ग्नि॒न्दूत॑वृ॒णीम॑हे। हो॒ता॒र॒वि॑श्व॒वेद॑सम्।
अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ सु॒क्रतु॑म्। स॒मि॒ध्यमा॑नो अध्व॒रे। अ॒ग्निः पा॑व॒क
ई॒ड्यः। शो॒चि॒ज्जै॑श॒स्तमी॑महे। स॒मि॒द्धो अ॒ग्न आ॑हुत। दे॒वान्
य॒ग्निं स्व॑ध्व॒र। त्वꣳ हि॑ ह॒व्यवा॑डसि। आ जु॑होत दु॒व॒स्यत॑।

अ॒ग्निं प्र॑य॒त्यध्व॑रे। वृ॒णीध्व॑ः ह॒व्य॒वाह॑नम्। त्व॒ध्वँरु॑ण उ॒त मि॒त्रो
अ॒ग्ने। त्वा॒ध्वँर्ध॑न्ति म॒तिभि॑र्वसि॒ष्ठाः। त्वे वसु॑ सुषण॒नानि॑ सन्तु।
यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॑ नः ॥४॥

अ॒ग्ने म॒हाः अ॑सि ब्राह्म॒ण भा॑रत। असा॒वसौ॑। दे॒वेद्धो॑
मन्वि॑द्धः। ऋषि॑ष्टुतो वि॒प्रा॒नुम॑दितः। क॒वि॒श॒स्तो ब्र॒ह्म॑स॒ शितो॑
घृ॒ताह॑वनः। प्र॒णीर्य॑ज्ञाना॑म्। र॒थीर॑ध्व॒राणा॑म्। अ॒तूर्तो॑ होता॑।
तूर्णि॑रह॒व्य॒वाट्। आ॒स्पात्रं॑ञ्जुहूर्दे॒वाना॑म्॥५॥

च॒म॒सो दे॑व॒पानः॑। अ॒राः इ॒वाग्ने॑ ने॒मिर्दे॒वाः स्त्वं प॑रिभूर॑सि।
आ व॑ह दे॒वान् यज॑मानाय। अ॒ग्निम॑ग्न आ॒व॑ह। सोम॑मा॒व॑ह।
अ॒ग्निमा॑व॑ह। प्र॒जाप॑तिमा॒व॑ह। अ॒ग्नीषो॑मा॒वाव॑ह। इन्द्रा॑ग्नी
आ॒व॑ह। इन्द्र॑मा॒व॑ह। म॒हेन्द्र॑मा॒व॑ह। दे॒वाः आ॑ज्य॒पाः
आ॒व॑ह। अ॒ग्निः हो॒त्राया॑व॑ह। स्वं म॑हि॒मान॑मा व॑ह। आ चा॑ग्ने
दे॒वान् व॑ह। सु॒यजा॑ च यज जा॒तवे॑दः॥६॥

अ॒ग्निर् होता॑ वे॒त्व॒ग्निः। हो॒त्रध्वँ॑त्तु प्रावि॒त्रम्। स्मो व॒यम्।
सा॒धु ते॑ यज॒मान॑ दे॒वता॑। घृ॒तव॑तीमध्व॒र्यो सु॒च॒मास्य॑स्व।
दे॒वायु॑व॒ध्विँश्च॑वा॒राम्। ई॒डा॑म॒है दे॒वाः ई॒डे॒न्यान्। न॒म॒स्याम॑
न॒म॒स्यान्। यजा॑म य॒ज्ञिया॑न्॥७॥

स॒मिधो॑ अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वियन्तु। तनून॑पा॒द॒ग्न आ॒ज्य॑स्य
वेतु। इ॒डो अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वियन्तु। ब॒र्हि॒र॒ग्न आ॒ज्य॑स्य
वेतु। स्वाहा॑ऽग्निम्। स्वाहा॑ सोम॑म्। स्वाहा॑ऽग्निम्। स्वाहा॑

प्रजापतिम्। स्वाहाऽग्नीषोमौ। स्वाहेन्द्राग्नी। स्वाहेन्द्रम्।
स्वाहा महेन्द्रम्। स्वाहा देवाः आज्यपान्। स्वाहाऽग्निः
होत्राञ्जुषाणाः। अग्न आज्यस्य वियन्तु॥८॥

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनत्। द्रविणस्युर्विपन्यया। समिद्धश्शुक्र
आहुतः। जुषाणो अग्निराज्यस्य वेतु। त्वः सोमासि
सत्पतिः। त्वः राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः।
जुषाणस्सोम आज्यस्य हविषो वेतु। अग्निः प्रत्नेन जन्मना।
शुम्भानस्तनुवः स्वाम्। कविर्विप्रेण वावृधे। जुषाणो
अग्निराज्यस्य वेतु। सोमं गीर्भिष्ठा वयम्। वर्धयामो
वचोविदः। सुमृडीको न आविश। जुषाणस्सोम आज्यस्य
हविषो वेतु॥९॥

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्। पतिः पृथिव्या अयम्। अपाः
रेताःसि जिन्वति। भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता। यत्रा
नियुद्धिस्सचंसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानन्दधिषे सुवर्षाम्।
जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यः।
विश्वा जातानि परि ता बभूव। यत्कामास्ते जहुमस्तन्नो
अस्तु॥१०॥

वयः स्याम पतयो रयीणाम्। स वैद पुत्रः पितरः
स मातरम्। स सूनुर्भुवत्स भुवत्पुनर्मघः। स
द्यामौर्णोदन्तरिख्यः स सुवः। स विश्वा भुवो अभवत्स

आभ॑वत्। अ॒ग्नी॑षोमा॒ सवे॑दसा। सहू॑ती वनत॒ङ्गिरः॑। सन्दे॑व॒त्रा
ब॑भूवथुः। यु॒वमे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नानि॑। अ॒ग्निश्च॑ सोम॒ सक॑र॒तू
अध॑त्तम्॥११॥

यु॒वः सि॒न्धूः र॒भि॒शस्ते॑रव॒द्यात्। अ॒ग्नी॑षोमा॒वमु॑श्चत॒ङ्गभी॑तान्।
इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः। परि॒ वाजे॑षु भूषथः। तद्वा॑श्चेति॒
प्रवी॑र्यम्। श॒जथ॑द्व॒त्रमु॑त संनोति॒ वाज॑म्। इन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी
सहू॑री स॒पर्या॑त्। इ॒रज्य॑न्ता॒ वस॑व्य॒स्य भू॑रैः। सह॑स्तमा॒
सह॑सा वाज॒यन्ता॑। ए॒न्द्रं सा॒न॒सिः र॒यिम्॥१२॥

स॒जित्वा॑नः सदा॒सह॑म्। वर्षि॑ष्ठमू॒तये॑ भ॒र। प्रस॑साहिषे
पु॒रुहू॑त॒ शत्रू॑न्। ज्येष्ठ॑स्ते शुष्मं इ॒ह रा॑तिर॒स्तु। इन्द्रा॒ भ॒र
द॒खि॒षेणे॒ना व॑सू॒नि। पति॑स्सिन्धू॒नाम॑सि रे॒वती॑नाम्। म॒हाः
इन्द्रो॒ य ओज॑सा। पु॒र्जन्यो॑ वृष्टि॒माः इ॒व। स्तोमै॑र्व॒त्सस्य॑
वावृ॑धे। म॒हाः इन्द्रो॑ नृ॒वदा॑च॒र्षणि॒प्राः॥१३॥

उ॒त द्वि॒बर्हा॑ अ॒मि॒नस्सहो॑भिः। अ॒स्मद्वि॒यं ग्वा॑वृ॒धे वी॒र्या॑य।
उ॒रुः पृ॒थुस्सु॑कृतः क॒र्तृभि॑र्भूत्। पि॒प्री॒हि दे॒वाः उ॑श॒तो
य॑विष्ठ। वि॒द्वाः ऋ॒तूः र॒ऋतु॑पते यजे॒ह। ये दै॒व्या
ऋ॒त्विज॑स्तेभि॒रग्ने॑। त्वः हो॑तृ॒णाम॑स्याय॒जिष्ठः॑। अ॒ग्निः
स्वि॑ष्ट॒कृत॑म्। अ॒या इ॒ग्निर॒ग्नेः प्रि॒या धा॑मानि। अ॒या द॒त्सोम॑स्य
प्रि॒या धा॑मानि॥१४॥

अ॒या इ॒ग्नेः प्रि॒या धा॑मानि। अ॒या द॒व॒जाप॑तेः प्रि॒या धा॑मानि।

अयाङ्ग्रीषोमयोः प्रिया धामानि। अयाङ्गिन्द्राग्रियोः प्रिया धामानि। अयाङ्गिन्द्रस्य प्रिया धामानि। अयाङ्गमहेन्द्रस्य प्रिया धामानि। अयाङ्गैवानामाज्यपानां प्रिया धामानि। यख्बदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि। यख्बथ्स्वं महिमानम्। आयजतामेज्या इषः। कृणोतु सो अध्वरा जातवेदाः। जुषतां हविः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः। पावक शोचे वेष्ट्वं हि यज्वा। ऋता यजासि महिना वियद्भूः। हव्या वह यविष्ठ या तै अद्य॥१५॥

उपहूतं रथन्तरं सह पृथिव्या। उप मा रथन्तरं सह पृथिव्या ह्वयताम्। उपहूतवामदेव्यं सहान्तरिख्येण। उप मा वामदेव्यं सहान्तरिख्येण ह्वयताम्। उपहूतं बृहत्सह दिवा। उप मा बृहत्सह दिवा ह्वयताम्। उपहूतास्सप्त होत्राः। उप मा सप्त होत्रा ह्वयन्ताम्। उपहूता धेनुस्सहर्षभा। उप मा धेनुस्सहर्षभा ह्वयताम्॥१६॥

उपहूतो भूखस्सखा। उप मा भूखस्सखा ह्वयताम्। उपहूताँ(४)हो। इडोपहूता। उपहूतेडा। उपो अस्मां इडा ह्वयताम्। इडोपहूता। उपहूतेडा। मानवी घृतपदी मैत्रावरुणी। ब्रह्म देवकृतमुपहूतम्॥१७॥

दैव्या अध्वर्यव उपहूताः। उपहूता मनुष्याः। य इमय्यंजमवान्। ये यज्ञपतिर्विधान्। उपहूते द्यावापृथिवी। पूर्वजे ऋतावरी। देवी देवपुत्रे। उपहूतोऽयय्यंजमानः।

उत्तरस्यान्देवयज्यायामुपहृतः। भूयसि हविष्करणं उपहृतः।
 दिव्ये धामन्नुपहृतः। इदं मे देवा हविर्जुषन्तामिति
 तस्मिन्नुपहृतः। विश्वमस्य प्रियमुपहृतम्। विश्वस्य
 प्रियस्योपहृतस्योपहृतः॥१८॥

देवं बर्हिः। वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो नराशंसः।
 वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो अग्निस्स्विष्टकृत्। सुद्रविणा
 मन्द्रः कविः। सत्यमन्मायजी होता। होतुर्होतुरायजीयान्।
 अग्ने यान् देवानयाद। याः अपिप्रेः। ये ते होत्रे अमंत्सत।
 ताः संसनुषीः होत्रान्देवङ्गमाम्। दिवि देवेषु यज्ञमेरयेमम्।
 स्विष्टकृच्चाग्ने होताऽभूः। वसुवने वसुधेयस्य नमोवाके
 वीहि॥१९॥

इदन्द्रावापृथिवी भद्रमभूत्। आर्धं सूक्तवाकम्। उत
 नमोवाकम्। ऋध्यास्मं सूक्तोच्यमग्ने। त्वं सूक्तवागंसि।
 उपश्रितो दिवः पृथिव्योः। ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान
 द्यावापृथिवी स्ताम्। शङ्गये जीरदानू। अत्रसू अप्रवेदे।
 उरुगव्यूती अभयङ्कृतौ॥२०॥

वृष्टिद्यावा रीत्यापा। शम्भुवौ मयोभुवौ। ऊर्जस्वती च
 पयस्वती च। सूपचरणा च स्वधिचरणा च। तयोराविदि।
 अग्निरिदं हविरजुषत। अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत्।
 सोमं इदं हविरजुषत। अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत्।

अ॒ग्निरि॒दꣳ ह॒विर॑जुषत॥२१॥

अवी॑वृधत् महो ज्यायोऽकृत। प्र॒जाप॑तिरि॒दꣳ ह॒विर॑जुषत।
 अवी॑वृधत् महो ज्यायोऽकृत। अ॒ग्नीषो॑मा॒विदꣳ
 ह॒विर॑जुषेताम्। अवी॑वृधेतां महो ज्यायोऽक्राताम्। इन्द्रा॒ग्नी
 इ॒दꣳ ह॒विर॑जुषेताम्। अवी॑वृधेतां महो ज्यायोऽक्राताम्।
 इन्द्रं॑ इ॒दꣳ ह॒विर॑जुषत। अवी॑वृधत् महो ज्यायोऽकृत।
 म॒हेन्द्र॑ इ॒दꣳ ह॒विर॑जुषत॥२२॥

अवी॑वृधत् महो ज्यायोऽकृत। दे॒वा आ॑ज्य॒पा आ॑ज्यमजुषन्त।
 अवी॑वृधन्त महो ज्यायोऽकृत। अ॒ग्निर॑होत्रेणे॒दꣳ ह॒विर॑जुषत।
 अवी॑वृधत् महो ज्यायोऽकृत। अ॒स्यामृ॑ध॒द्धोत्रा॑यान्देवङ्ग॒माया॑म्।
 आशा॑स्ते॒ऽयय्य॑ज॒मानो॑ऽसौ। आ॒युरा शा॑स्ते। सु॒प्र॒जा॒स्त्वमा
 शा॑स्ते। स॒जा॒त॒व॒न॒स्यामा शा॑स्ते॥२३॥

उत्तरा॑न्देवय॒ज्यामा शा॑स्ते। भूयो॑ ह॒विष्कर॑ण॒मा शा॑स्ते।
 दि॒व्यन्धा॑मा शा॑स्ते। वि॒श्वं प्रि॒यमा शा॑स्ते। यद॒नेन॑
 ह॒विषा॑ऽऽशा॑स्ते। तद॑श्या॒त्तदृ॑ध्यात्। तद॑स्मै दे॒वा रा॑सन्ताम्।
 तद॑ग्निर्दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ वन॑ते। व॒यम॒ग्नेर्मानु॑षाः। इ॒ष्टञ्च॑ वी॒तञ्च॑। उ॒भे
 च॑ नो द्यावा॑पृथि॒वी अꣳह॑स॒स्पाता॑म्। इ॒ह गति॑र्वा॒मस्ये॑दञ्च॑।
 नमो॑ दे॒वेभ्यः॑॥२४॥

तच्छु॒य्योरा॑ वृणीमहे। गा॒तुय्य॑ज्ञा॒य। गा॒तुय्य॑ज्ञप॑तये। दैवी॑
 स्व॒स्तिर॑स्तु नः। स्व॒स्तिर्मा॑नु॒षेभ्यः॑। ऊ॒र्ध्वञ्जि॑गातु भेष॒जम्।
 शन्नो॑ अस्तु द्वि॒पदे॑। शञ्चतु॑ष्पदे॥२५॥

आप्यायस्व सन्ते। इह त्वष्टारमग्रियन्तन्नस्तुरीपम्। देवानां
पत्नीरुशतीरेवन्तु नः। प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये। याः
पार्थिवासो या अपामपि व्रते। ता नो देवीस्सुहवाश्शर्म
यच्छता। उत ग्रा वियन्तु देवपत्नीः। इन्द्राण्यग्राय्यश्विनी
राट्। आ रोदसी वरुणानी शृणोतु। वियन्तु देवीर्य
ऋतुर्जनीनाम्॥२६॥

अग्निर्होता गृहपतिस्स राजा। विश्वा वेद जनिमा
जातवेदाः। देवानामुत यो मर्त्यानाम्। यजिष्ठस्स प्र
यजतामृतावा। वयम् त्वा गृहपते जनानाम्। अग्ने अकर्म
समिधा बृहन्तम्। अस्थूरि णो गार्हपत्यानि सन्तु। तिग्मेन
नस्तेजसा सः शिंशाधि॥२७॥

उपहूतः रथन्तरः सह पृथिव्या। उप मा रथन्तरः सह
पृथिव्या ह्वयताम्। उपहूतवामदेव्यः सहान्तरिख्येण। उप मा
वामदेव्यः सहान्तरिख्येण ह्वयताम्। उपहूतं बृहत्सह दिवा।
उप मा बृहत्सह दिवा ह्वयताम्। उपहूतास्सप्त होत्राः। उप
मा सप्त होत्रा ह्वयन्ताम्। उपहूता धेनुस्सहर्षभा। उप मा
धेनुस्सहर्षभा ह्वयताम्॥२८॥

उपहूतो भुखस्सखा। उप मा भुखस्सखा ह्वयताम्।
उपहूताँ(४)हो। इडोपहूता। उपहूतेडा। उपो अस्माः
इडा ह्वयताम्। इडोपहूता। उपहूतेडा। मानवी घृतपदी

मैत्रावरुणी। ब्रह्म देवकृतमुपहृतम्॥२९॥

दैव्या अध्वर्यव उपहृताः। उपहृता मनुष्याः। य
इमय्यंजमवान्। ये यज्ञपत्नीवैर्धान्। उपहृते द्यावापृथिवी।
पूर्वजे ऋतावरी। देवी देवपुत्रे। उपहृतेयय्यंजमाना।
इन्द्राणीवाऽविधुवा। अदितिरिव सुपुत्रा। उत्तरस्यान्देवयज्यायामुपहृत
भूयसि हविष्करणे उपहृता। दिव्ये धामन्नुपहृता। इदं मे देवा
हविर्जुषन्तामिति तस्मिन्नुपहृता। विश्वमस्याः प्रियमुपहृतम्।
विश्वस्य प्रियस्योपहृतस्योपहृता॥३०॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तः। वनस्पते मधुना दैव्येन।
यदूर्ध्वस्तिष्ठाद्विणेह धत्तात्। यद्वा क्षयो मातुरस्या
उपस्थैः। उच्छ्रयस्व वनस्पते। वर्ष्मन्पृथिव्या अधि। सुमिती
मीयमानः। वर्चोधा यज्ञवाहसे। समिद्धस्य श्रयमाणः
पुरस्तात्। ब्रह्म वन्वानो अजरः सुवीरम्॥१॥

आरे अस्मदमतिं बाधमानः। उच्छ्रयस्व महते सौभगाय।
ऊर्ध्व ऊषुणं ऊतये। तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो वाजस्य
सनिता यदञ्जिभिः। वाघद्विर्विह्वयामहे। ऊर्ध्वो नः पाह्यः हंसो
नि केतुना। विश्वः समन्त्रिणन्दह। कृधी न ऊर्ध्वाश्च रथाय
जीवसे। विदा देवेषु नो दुवः॥२॥

जा॒तो जा॒यते सु॒दिन॒त्वे अ॒ह्नाम्। स॒म॒र्य आ वि॒दथे॑ वर्ध॑मानः।
 पु॒नन्ति॒ धीरा॑ अ॒पसो॑ मनी॒षा। दे॒व॒या वि॒प्र उ॒दि॒य॒र्ति वाच॑म्।
 यु॒वा सु॒वासाः॑ परि॒वीत॒ आगा॑त्। स उ॒ श्रेया॑न्भवति॒
 जाय॑मानः। तन्धीरा॑सः क॒वय॒ उन्न॑यन्ति। स्वा॒धियो॒
 मन॑सा दे॒व॒यन्तः॑। पृ॒थु॒पाजा॒ अम॑र्त्यः। घृ॒तनि॑र्णि॒ख्स्वा॑हुतः।
 अ॒ग्निर्य॑ज्ञस्य॒ हव्य॑वाट्। त॒स॒बाधो॑ य॒तस्सु॑चः। इ॒त्था धि॒या
 य॒ज्ञव॑न्तः। आच॑कुर॒ग्निमू॑तयै। त्व॒ध्वँरु॑ण उ॒त मि॒त्रो अ॒ग्ने।
 त्वा॒ध्वँ॑र्धन्ति म॒तिभि॑र्वसि॒ष्ठाः। त्वे वसु॑ सु॒षण॒नानि॑ सन्तु। यू॒यं
 पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॑ नः॥३॥

होता॑ य॒ख्यद॒ग्नि॑स॒मिधा॑ सु॒षमि॒धा स॒मिद्धं॑ नाभा॑
 पृ॒थि॒व्यास्सं॑ङ्ग॒थे वा॒मस्य॑। वर्ष्म॑न्दि॒व इ॒डस्प॑दे वे॒त्वाज्य॑स्य॒
 हो॒त॒र्य॒जः। होता॑ य॒ख्यत्त॑नू॒नपा॑त॒मदि॑तेर्गर्भ॑ भुव॑नस्य
 गो॒पाम्। म॒ध्वाद्य॑ दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ दे॒व॒याना॑न्प॒थो अ॑न॒क्तु
 वे॒त्वाज्य॑स्य॒ हो॒त॒र्य॒जः। होता॑ य॒ख्यन्न॑राश॒सं नृ॑शस्त्रं
 नृ॑ः प्र॒णे॒त्रम्। गोभि॑र्व॒पावा॑न्थ॒स्याद्वी॑रैश्श॒क्तीवा॑न्न॒थैः॑
 प्रथ॑म॒या वा॒ हिर॑ण्यैश्च॒न्द्री वे॒त्वाज्य॑स्य॒ हो॒त॒र्य॒जः। होता॑
 य॒ख्यद॒ग्निमि॑ड ई॒डितो॑ दे॒वो दे॒वा आ॑व॒क्षद्भू॑तो ह॒व्य॒वाड॑मूरः।
 उपे॒मय्यँ॑ज्ञमु॒पेमां॑ दे॒वो दे॒वहू॑तिमवतु वे॒त्वाज्य॑स्य॒ हो॒त॒र्य॒जः।
 होता॑ य॒ख्यद्व॑र्हिस्सु॒ष्टरी॑मो॒र्णम्र॑दा अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि॒ च
 प्र॒ च प्र॑थ॒ता स्वा॑स॒स्थं दे॒वेभ्यः॑। ए॒मेन॑दद्य॒ वस॑वो

रुद्रा आदित्यास्संदन्तु प्रियमिन्द्रस्यास्तु वेत्याज्यस्य
होतर्यज॥४॥

होता यख्बदुर ऋष्याः कवष्यो कौषधावनीरुदाताभीर्जिहताव्विपख्योभि
श्रयन्ताम्। सुप्रायणा अस्मिन् यज्ञे विश्रयन्तामृतावृधो
वियन्त्वाज्यस्य होतर्यज। होता यख्बदुषासानक्ता
बृहती सुपेशसा नृः पतिभ्यो योनिङ्कुण्वाने।
सुस्मयमाने इन्द्रेण देवैरेदं बर्हिस्सीदतावीतामाज्यस्य
होतर्यज। होता यख्बद्वैव्या होतारा मन्द्रा पोतारा
कवी प्रचेतसा। स्विष्टमद्यान्यः करदिषा स्वभिगूर्तमन्य
ऊर्जा सतवसेमय्यंजं दिवि देवेषु धत्तावीतामाज्यस्य
होतर्यज। होता यख्बत्तिस्त्रो देवीरपसामपस्तमा
अच्छिद्रमद्येदमपस्तन्वताम्। देवेभ्यो देवीर्देवमपो
वियन्त्वाज्यस्य होतर्यज। होता यख्बत्त्वष्टारमचिष्टुमपाकं
रेतोधां विश्रवसय्यंशोधाम्। पुरुरूपमकामकर्शनं
सुपोषः पोषैस्स्यात्सुवीरो वीरैर्वेत्वाज्यस्य होतर्यज।
होता यख्बद्वनस्पतिमुपावन्सख्बद्धियो जोष्टारं शशमन्नरः।
स्वदात्स्वधितिर् ऋतुथाद्य देवो देवेभ्यो हव्यावाङ्वेत्वाज्यस्य
होतर्यज। होता यख्बदग्निः स्वाहाऽऽज्यस्य स्वाहा
मेदसस्वाहा स्तोकानां स्वाहा स्वाहाकृतीनां स्वाहा
हव्यसूक्तीनाम्। स्वाहा देवां आज्यपान्त्स्वाहाऽग्निं
होत्राङ्गुषाणा अग्न आज्यस्य वियन्तु होतर्यज॥५॥

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे। देवो देवान् यजसि जातवेदः।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्। त्वन्दूतः कविरसि प्रचेताः।
 तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्। मध्वा समञ्जन्धस्वदया सुजिह्व।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्। देवत्रा च कृणुह्यध्वरन्नः।
 नराशंसस्य महिमानमेषाम्। उप स्तोषाम यज्ञतस्य
 यज्ञैः॥६॥

ते सुक्रतवश्शुचयो धियन्धाः। स्वदन्तु देवा उभयानि हव्या।
 आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्च। आयाह्यग्रे वसुभिस्सजोषाः। त्वं
 देवानामसि यह होता। स एनान् यख्णीषितो यजीयान्।
 प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्याः। वस्तोरस्या वृज्यते
 अग्रे अहाम्। व्यु प्रथते वितरव्वरीयः। देवेभ्यो अदितये
 स्योनम्॥७॥

व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयन्ताम्। पतिभ्यो न जनयश्शुम्भमानाः।
 देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वाः। देवेभ्यो भवथ सुप्रायणाः।
 आसुष्वयन्ती यजते उपाके। उषासानक्ता सदतान्नि योनौ।
 दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे। अधि श्रियः शुक्रपिशन्दधाने।
 दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा। मिमाना यज्ञं मनुषो
 यजध्वै॥८॥

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू। प्राचीनञ्ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता।
 आ नो यज्ञं भारती तूयमेतु। इडां मनुष्वदिह चेतयन्ती। तिस्रो
 देवीर्बर्हिरेदः स्योनम्। सरस्वती स्वपसस्सदन्तु। य इमे

द्यावापृथिवी जनित्री। रूपैरपि शङ्खुवनानि विश्वा। तमद्य
होतरिषितो यजीयान्। देवन्त्वष्टारमिह यंखि विद्वान्॥९॥

उपावसृजत्मन्या समञ्जन्। देवानां पार्थ ऋतुथा हवींषि।
वनस्पतिंश्शमिता देवो अग्निः। स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन।
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञम्। अग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः।
अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि। स्वाहाकृतं हविरदन्तु
देवाः॥१०॥

अग्निर्होता नो अध्वरे। वाजी सन्परिणीयते। देवो देवेषु
यज्ञियः। परित्रिविष्टपध्वरम्। यात्यग्नी रथीरिव। आ देवेषु
प्रयो दधत्। परि वाजपतिः कविः। अग्निर्हव्यान्यक्रमीत्।
दधद्रत्नानि दाशुषे॥११॥

अजैदग्निः। असंनद्वाजन्नि। देवो देवेभ्यो हव्यावाद्।
प्राञ्जोभिर्हिन्वानः। धेनाभिः कल्पमानः। यज्ञस्यायुः
प्रतिरन्। उप प्रेष्य होतः। हव्या देवेभ्यः॥१२॥

दैव्यांश्शमितार उत मनुष्या आरंभध्वम्। उपनयत् मेध्या
दुरः। आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम्। प्रास्मा अग्निं भरता।
स्तृणीत बर्हिः। अन्वेनं माता मन्यताम्। अनु पिता। अनु
भ्राता सगर्भ्यः। अनु सखा सयूथ्यः। उदीचीना अस्य पदो
निधत्तात्॥१३॥

सूर्यश्चख्युर्गमयतात्। वार्त प्राणमन्ववसृजतात्। दिशश्श्रोत्रम्।
अन्तरिख्यमसुम्। पृथिवी शरीरम्। एकधाऽस्य

त्वचमाच्छतात्। पुरा नाभ्या अपिशसो वृषामुत्खिन्दतात्।
अन्तरेवोष्माणंघ्नारयतात्। श्येनमस्य वरुषः कृणुतात्।
प्रशसो बाहू॥१४॥

शला दोषणी। कश्यपेवाँसा। अच्छिद्रे श्रोणी।
कवषोरू स्त्रेकपर्णाष्ठीवन्ता। षड्विँशतिरस्य वङ्कयः।
ता अनुष्ठोच्यावयतात्। गात्रङ्गात्रमस्यानूनङ्कृणुतात्।
ऊवध्यगोहं पार्थिवङ्घ्रनतात्। अस्त्रा ररुषस्सँसृजतात्।
वनिष्ठुमस्य मा राविष्ट॥१५॥

उरूकं मन्यमानाः। नेद्वस्तोके तनये। रवितारवच्छमितारः।
अग्निगो शमीध्वम्। सुशमिं शमीध्वम्। शमीध्वमग्निगो।
अग्निगुश्वापापश्च। उभौ देवानाँ शमितारौ। ताविमं पशुँ
श्रपयतां प्रविद्धाँसौ। यथायथाऽस्य श्रपणन्तथातथा॥१६॥

जुषस्व सप्रथस्तमम्। वचो देवप्सरस्तमम्। हव्या जुह्वान
आसनिं। इमन्नो यज्ञममृतैषु धेहि। इमा हव्या जातवेदो
जुषस्व। स्तोकानामग्ने मेदसो घृतस्य। होतः प्राशान
प्रथमो निषद्य। घृतवन्तः पावकं ते। स्तोकाश्चोतन्ति
मेदसः। स्वधर्मन्देववीतये॥१७॥

श्रेष्ठन्नो धेहि वार्यम्। तुभ्यँ स्तोका घृतश्चुतः। अग्ने
विप्राय सन्त्या। ऋषिश्रेष्ठस्समिध्यसे। यज्ञस्य प्राविता
भव। तुभ्यँ श्रोतन्त्यग्निगो शचीवः। स्तोकासौ अग्ने

मेदंसो घृतस्य। कविशस्तो बृहता भानुनागाः। हव्या
जुषस्व मेधिर। ओजिष्ठन्ते मध्यतो मेद उद्धृतम्। प्र ते
वयन्ददामहे। श्रोतन्ति ते वसो स्तोका अधित्वचि। प्रति
तान्देवशोर्विहि॥१८॥

आवृत्रहणा वृत्रहभिश्शुष्मैः। इन्द्र यातन्नमोभिरग्ने अर्वाक्।
युव९ राधोभिरकवेभिरिन्द्र। अग्ने अस्मे भवतमुत्तमेभिः। होता
यख्बदिन्द्राग्नी। छागस्य वपाया मेदंसः। जुषेता९ हविः।
होतर्यजं। विह्यख्यन्मनसा वस्य इच्छन्। इन्द्राग्नी ज्ञास उत
वा सजातान्॥१९॥

नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यम्। स वान्धियवाँजयन्तीमतख्यम्।
होता यख्बदिन्द्राग्नी। पुरोडाशस्य जुषेता९ हविः। होतर्यजं।
त्वामीडते अजिरन्दृत्याय। हविष्मन्तस्सदमिन्मानुषासः।
यस्य देवैरासदो बर्हिर्ग्रे। अहान्यस्मै सुदिना भवन्तु। होता
यख्बदग्निम्। पुरोडाशस्य जुषेता९ हविः। होतर्यजं॥२०॥

गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमानः। ईदृ रयिय्यँशसं पूर्वभाजम्।
इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा। प्र णो नव्येभिस्तिरतन्देष्णैः।
माच्छेद्व रश्मी९रिति नाधमानाः। पितृणा९ शक्तीरनुयच्छमानाः।
इन्द्राग्निभ्याङ्गवृषणो मदन्ति। ताह्यद्री धिषणाया उपस्थे।
अग्नि९ सुदीति९ सुदृशङ्गुणन्तः। नमस्यामस्त्वेड्यजातवेदः।
त्वान्दूतमरति९ हव्यवाहम्। देवा अंकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥२१॥

त्व३ ह्य॑ग्रे प्रथ॒मो म॒नोता॑। अ॒स्या धि॒यो अ॒भ॒वो दस्म॒होता॑।
 त्व२ सी॑वृष॒न्नकृ॒णोर्दु॑ष्टरी॒तु। स॒हो वि॒श्वस्मै॒ सह॑से सह॒ध्यै।
 अधा॒ होता॒ न्य॑सीदो॒ यजी॑यान्। इ॒डस्प॒द इ॒षय॒त्रीड्य॒स्सन्।
 तन्त्वा॒ नरः॑ प्रथ॒मन्दे॑व॒यन्तः॑। म॒हो रा॒ये चि॒तय॑न्तो॒
 अनु॑गमन्। वृ॒तेव॒ यन्त॑ बहु॒भिर्वस॒व्यैः। त्वे र॒यिआ॑गृ॒वा२ सो॒
 अनु॑गमन्॥ २२॥

रु॒श॒न्तम॒ग्नि॒न्द॒र॒श॒तम्बृ॒हन्त॑म्। व॒पाव॑न्त॒र्वि॒श्वहा॑ दी॒दिवा२ स॑म्।
 प॒द॒न्दे॒वस्य॒ नम॑सा वि॒यन्तः॑। श्र॒व॒स्यव॑श्श्र॒व॑ आ॒प॒न्नमृ॑क्तम्।
 ना॒मा॒नि चि॒दधि॑रे य॒ज्ञिया॑नि। भ॒द्राया॑न्ते रण॒यन्त॒ सन्द॑ष्टौ।
 त्वावृ॑ध॒न्ति खि॒तयः॑ पृथि॒व्याम्। त्व२ रा॒य उ॒भया॑सो॒
 जना॑नाम्। त्वन्ना॒ता तर॑णे॒ चेत्यो॑भूः। पि॒ता मा॒ता
 स॒द॒मिन्मा॑नु॒षाणा॑म्॥ २३॥

स॒पर्ये॑ण्य॒स्स प्रि॒यो वि॒ख्व॑ग्निः। होता॑ म॒न्द्रो निष॑सादा॒
 यजी॑यान्। तन्त्वा॑ व॒यन्द॑म् आ दी॒दिवा२ स॑म्। उप॑जु॒बाधो॑
 नम॑सा स॒देम। तन्त्वा॑ व॒य२ सु॒धियो॒ नव्य॑म॒ग्रे। सु॒म्नाय॑व॒
 ईम॑हे दे॒व॒यन्तः॑। त्व॒र्वि॒शो अ॒नयो॒ दी॒द्यानः॑। दि॒वो
 अ॒ग्रे बृ॒हता॒ रोच॑नेन॑। वि॒शाङ्कु॑वि॒र्वि॒शप॑ति॒२ श॒श्व॑तीनाम्।
 नि॒तो॒श॒न॒वृ॒षभ॑श्च॒र्षणी॑नाम्॥ २४॥

प्रेती॑षणि मि॒षय॑न्तं पा॒वक॑म्। राज॑न्तम॒ग्निय्य॑ज॒त२
 रयी॑णाम्। सो अ॒ग्न ई॒जे श॒शमे॑ च॒ मर्तः॑। यस्त॒
 आ॒न॒द॒त्स॒मिधा॑ ह॒व्यदा॑तिम्। य आ॒हुतिं॑ परि॒ वेदा॒ नमो॑भिः।

विश्वेत्सवा॒मा द॑धते॒ त्वोतः॑। अ॒स्मा उ॑ ते॒ महि॑ म॒हे वि॑धेम।
नमो॑भिर॒ग्ने स॒मिधो॑त ह॒व्यैः। वेदी॑सू॒नो सह॑सो गी॒र्भिरु॒क्थैः।
आ ते भ॒द्राया॑ सु॒मतौ य॑तेम॥२५॥

आ यस्त॑तन्थ॒ रोद॑सी॒ विभा॑सा। श्रवो॑भिश्च श्रव॒स्यस्तरु॑त्रः।
बृह॑द्भिर्वाजै॒स्थवि॑रेभिर॒स्मे। रेव॑द्भिर॒ग्ने वित॑र॒ष्ट्विं भा॑हि।
नृव॑द्व॒सो सद॑मिद्धे॒ह्यस्मे। भूरि॑तो॒काय॑ तन॒याय॑ प॒श्वः।
पूर्वो॑रिषो॒ बृह॑तीरा॒रे अ॑घाः। अ॒स्मे भ॒द्रा सौ॑श्रव॒सानि॑
सन्तु। पुरु॑ण्य॒ग्ने पुरु॑धा त्वा॒या। वसू॑नि राजन्व॒सुता॑ते
अश्या॑म्। पुरु॑णि॒ हि त्वे पु॑रुवा॒र सन्ति॑। अ॒ग्ने वसु॑ विध॒ते
राज॑नि॒त्वे॥२६॥

आभ॑रत॒ शिख॑तवृ॒ज्रबा॑हू। अ॒स्मा इ॒न्द्राग्नी॑ अव॒तः
शची॑भिः। इ॒मे नु ते र॒श्मय॑स्सूर्य॒स्य। येभि॑स्सपि॒त्वं पि॒तरौ
न आय॑न्। होता॑ यख॒दिन्द्रा॑ग्नी। छा॒गस्य॑ ह॒विष॑ आ॒त्ताम॑द्य।
म॒ध्यतो॑ मे॒द उ॒द्धृत॑म्। पु॒रा द्वेषो॑भ्यः। पु॒रा पौरु॑षेय्या गृ॒भः।
घस्ता॑न्नूनम्॥२७॥

घा॒से अ॑ज्राणा॒य्यव॑सप्रथ॒मानाम्। सु॒मत्ख॑राणा॒
श॒तरु॑द्रियाणाम्। अ॒ग्निष्वा॑त्तानां॒ पीवो॑पवस॒नानाम्। पा॒श्वतः॑
श्रौ॒णित॑श्शि॒ताम॑त उ॒त्साद॑तः। अ॒ङ्गाद॑ङ्गा॒दव॑त्तानाम्। क॒रत॑
ए॒वेन्द्रा॑ग्नी। जु॒षेता॑ ह॒विः। हो॒तर्य॑जः। दे॒वेभ्यो॑ वनस्प॒ते
ह॒वीःषि॑। हि॒रण्य॑पर्ण॒ प्र॒दिव॑स्ते अर्थ॑म्॥२८॥

प्रद॒खि॒णिद्र॒शनया॑ नि॒यूय॑। ऋ॒तस्य॑ व॒खि प॒थिभी॑
 रजि॑ष्ठैः। होता॑ य॒ख्यद्व॒नस्पति॑म॒भिहि॑। पि॒ष्टत॑मया
 रभि॑ष्ठया र॒शनया॑धि॒त। यत्रे॑न्द्रा॒ग्नि॒योश्छा॑ग॒स्य ह॒विषः॑
 प्रि॒या धा॒मा॒नि। यत्र॑ व॒नस्प॑तेः॒ प्रि॒या पा॒था॑सि।
 यत्र॑ दे॒वाना॑माज्य॒पाना॑ प्रि॒या धा॒मा॒नि। यत्रा॑ग्नेर्होतुः
 प्रि॒या धा॒मा॒नि। तत्रै॑तं प्र॒स्तुत्ये॑वोप॒स्तुत्ये॑ वो॒पाव॑स्र॒ख्यत्।
 रभी॑या॑समिव कृ॒त्वी॥२९॥

कर॑दे॒वन्दे॒वो व॒नस्प॑तिः। जुष॑ता॑ ह॒विः। हो॒त॒र्यज॑। पि॒प्री॒हि
 दे॒वा॑ उ॒शतो॑ यवि॒ष्ठ। वि॒द्वा॑ ऋ॒तूँ॑र॒ऋतु॑प॒ते यजे॒ह। ये
 दै॒व्या॑ ऋ॒त्विज॒स्तेभि॑र॒ग्ने। त्व॑ हो॒तृ॒णाम॒स्याय॑जि॒ष्ठः। होता॑
 य॒ख्यद॒ग्निः॑ स्वि॑ष्टकृ॒तम्। अया॑ड॒ग्निरि॑न्द्रा॒ग्नि॒योश्छा॑ग॒स्य
 ह॒विषः॑ प्रि॒या धा॒मा॒नि। अया॑ड्व॒नस्प॑तेः॒ प्रि॒या पा॒था॑सि।
 अया॑ड्वि॒वाना॑माज्य॒पाना॑ प्रि॒या धा॒मा॒नि। य॒ख्यद॒ग्नेर्हो॑तुः प्रि॒या
 धा॒मा॒नि। य॒ख्य॒त्स्वं म॑हि॒मान॑म्। आ॒य॒ज॒तामे॒ज्या इ॒षः।
 कृ॒णोतु॑ सो अ॒ध्व॒रा जा॒तवै॑दाः। जुष॑ता॑ ह॒विः। हो॒त॒र्यज॑
 ॥३०॥

उपो॑ ह॒ यद्वि॑दथ॒र्वाँजिनो॑ गूः। गी॒र्भिर्वि॑प्राः॒ प्रम॑तिमि॒च्छमा॑नाः।
 अ॒र्वन्तो॑ न का॒ष्ठान्न॑ख्य॒माणाः। इन्द्रा॑ग्नी जोहु॑वतो॒ नर॑स्ते।
 व॒नस्प॑ते र॒शनया॑ऽभि॒धाय॑। पि॒ष्टत॑मया व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 वह॑ दे॒वत्रा॑ दि॒धिषो॑ ह॒वी॑षि। प्र च॑दा॒तार॑म॒मृते॑षु वोचः।
 अ॒ग्निः॑ स्वि॑ष्टकृ॒तम्। अया॑ड॒ग्निरि॑न्द्रा॒ग्नि॒योश्छा॑ग॒स्य ह॒विषः॑

प्रिया धामानि॥३१॥

अयाङ्घ्रनस्पतेः॑ प्रिया पाथा॑सि। अयाङ्घ्रवाना॑माज्यपाना॑
प्रिया धामानि। यख्वदग्नेर्होतुः॑ प्रिया धामानि। यख्वथ्स्व
महिमानम्। आयंजतामेज्या इषः॑। कृणोतु सो अ॑ध्वरा
जातवे॑दाः। जुषता॑ ह॒विः। अग्ने॒ यद॑द्य विशो अ॑ध्वरस्य
होतः॑। पाव॑क शोचे वे॒ष्ट्व॑ हि यज्वा॑। ऋता य॑जासि महिना
वियद्भूः॑। ह॒व्या व॑ह यविष्ठ॒ या ते॑ अ॒द्य॥३२॥

दे॒वं ब॒र्हिस्सु॑दे॒वन्दे॑वैस्स्याथ्सु॒वीर॑र्ध्वैर्वस्तो॑र्वृज्येता॒क्तोः
प्रभ्रि॑येतात्यन्यात्राया ब॒र्हिष्म॑तो मदेम वसुवने॑ वसुधेय॑स्य
वेतु॒ यज॑। दे॒वीर्द्वारि॑स्सङ्घा॒ते वि॒द्वीर्या॑मञ्छि॒थिरा ध्रु॒वा
दे॒वहू॑तौ व॒त्स ई॑मेना॒स्तरु॑ण॒ आमि॑मीयात्कुमा॒रो
वा न॑वजातो॒ मैना॒ अर्वा॑ रेणु॒कका॑टः॒ पृण॑ग्वसुवने॑
वसुधेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वी उ॒षासा॑नक्ताऽद्या॒स्मिन्य॑ज्ञे
प्र॑यत्य॒हेता॒मपि॑ नून॒न्दे॒वीर्वि॑शः॒ प्राया॑सिष्टा॒ सु॒प्री॑ते
सु॒धिते॑ वसुवने॑ वसुधेय॑स्य वीता॒य्यंज॑। दे॒वी जो॑ष्ट्री
वसु॑धिते॒ ययो॑रन्याऽघाद्वेषा॑सि॒ यूय॑व॒दान्या॑व॒ख्वद्व॑सु
वार्या॑णि॒ यज॑मानाय वसुवने॑ वसुधेय॑स्य वीता॒य्यंज॑।
दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ इष॑मूर्ज॒मन्या॑व॒ख्वथ्स॑ग्धिः॒ सर्पी॑तिम॒न्या
नवे॑न॒ पूर्व॑न्दय॒माना॑स्स्याम॒ पुरा॑णेन॒ नव॑न्तामूर्ज॒मूर्जाहु॑ती
ऊ॒र्जय॑माने॒ अधा॑तावँसुवने॑ वसुधेय॑स्य वीता॒य्यंज॑। दे॒वा

दैव्या॒ होता॑रा॒ नेष्टा॑रा॒ पोता॑रा॒ हुता॑घ॒शः॑ सा॒वाभ॑र॒द्वसू॑
 वसु॑वने॒ वसु॑धेय॒स्य वी॑ता॒य्यँज॑। दे॒वीस्ति॑स्र॒स्तिस्त्रो॑ दे॒वीरि॑डा॒
 सर॑स्वती॒ भार॑ती॒ द्यां भार॑त्यादि॒त्यैर॑स्पृ॒ख्वथ्स॑र॒स्वतीम॑
 रु॒द्रैर्य॑ज्ञमा॒वीदि॑हैवे॒डया॑ वसु॑मत्या सध॒माद॑ मदे॒म वसु॑वने॒
 वसु॑धेय॒स्य विय॑न्तु॒ यज॑। दे॒वो नरा॑शः॒ संस्त्रि॑शी॒रूषा॑
 ष॒ड॒रूष॑श्शतमि॒देन॑ शि॒तिपृ॑ष्ठा आ॒दध॑ति स॒हस्र॑मीं प्र॒वह॑न्ति
 मि॒त्रावरु॑णे॒दस्य॑ हो॒त्रम॑रु॒ह॒तो बृ॑ह॒स्पति॑स्स्तो॒त्रम॑श्विनाऽऽ-
 ध्व॒र्यव॑वँसु॒वने॑ वसु॑धेय॒स्य वेतु॑ यज॑। दे॒वो वन॑स्पति॒र्वरु॑षप्रा॒वा
 घृ॒तनि॑र्णि॒ग्धाम॑ग्रे॒णास्पृ॑ख्व॒दान्त॑रि॒ख्वं म॑ध्ये॒नाप्राः॑ पृ॒थिवी॑मु॒परे॑णादृ॒ही
 वसु॑धेय॒स्य वेतु॑ यज॑। दे॒वं ब॒रुहि॑र्वारि॒तीना॑न्नि॒धेधा॑ऽसि॒
 प्रच्यु॑तीना॒मप्र॑च्युत॒न्निका॑म॒धरणं॑ पुरु॒स्पारु॑ह्य्यँश॒स्वदे॑ना
 ब॒रुहि॑षाऽन्या॒ ब॒रुही॑ष्य॒भिष्या॑म वसु॑वने॒ वसु॑धेय॒स्य
 वेतु॑ यज॑। दे॒वो अ॒ग्निस्त्वि॑ष्टकृ॒थ्सु॑द्रवि॒णा म॒न्द्रः
 क॒विस्स॑त्यम॒न्माऽऽय॑जी होता होता॒तुर्हो॑तु॒राय॑जीया॒नग्रे॑
 या॒न्दे॒वानया॑ड्याः॒ अपि॑प्रे॒र्ये ते॑ हो॒त्रे अ॒मथ्स॑त॒ ताः
 सं॒स॒नुषी॑ हो॒त्रा॒न्दे॒वङ्ग॑मा॒न्दिवि॑ दे॒वेषु॑ य॒ज्ञमे॑र॒येम॑
 स्वि॑ष्टकृ॒चाग्रे॑ होताऽभू॒र्वसु॑वने॒ वसु॑धेय॒स्य न॑मोवा॒के वी॑हि
 यज॑ ॥ ३३ ॥

दे॒वं ब॒रुहिः॑। व॒सुवने॑ वसु॑धेय॒स्य वेतु॑। दे॒वीर्द्वारिः॑। व॒सुवने॑
 वसु॑धेय॒स्य विय॑न्तु। दे॒वी उ॒षासा॒नक्ता॑। व॒सुवने॑ वसु॑धेय॒स्य
 वी॑ताम्। दे॒वी जो॑ष्टी॑। व॒सुवने॑ वसु॑धेय॒स्य वी॑ताम्। दे॒वी

ऊ॒र्जाहुं॑ती। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताम्॥३४॥

दे॒वा दै॒व्या होता॑रा। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताम्।
दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु। दे॒वो
नरा॒शंसः॑। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु। दे॒वो वन॒स्पतिः॑।
व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु। दे॒वं ब॒रुहि॑र्वारि॒तीनाम्। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वेतु॥३५॥

दे॒वो अ॒ग्निस्त्विष्ट॑कृत्। सु॒द्रवि॑णा म॒न्द्रः क॒विः।
स॒त्यम॑न्माय॒जी होता॑। होतु॑र॒होतु॑राय॒जीयान्। अ॒ग्ने
या॒न्दे॒वानया॑द्। या॒ अपि॑प्रेः। ये ते हो॒त्रे अम॑त्स॒त। ता॒
स॑स॒नुषी॒॑ होत्रा॑न्दे॒वङ्ग॑माम्। दि॒वि दे॒वेषु॑ य॒ज्ञमे॑रये॒मम्।
स्विष्ट॑कृ॒च्चाग्ने होता॑ऽभूः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य नमोवा॒के
वी॒हि॥३६॥

अ॒ग्निम॒द्य होता॑रमवृणीता॒यय्यँज॑मानः॒ पच॑न्प॒त्नीः
पच॑न्पु॒रोडा॑शं ब॒ध्नन्निन्द्रा॑ग्नि॒भ्याञ्छा॑गं॒ सूप॒स्था अ॒द्य
दे॒वो वन॒स्पति॑रभवदिन्द्रा॑ग्नि॒भ्याञ्छा॑गे॒नाघ॑स्तान्तं मे॒दस्तः
प्रति॑पच॒ताग्र॑भीष्टा॒मवी॑वृधेतां पु॒रोडा॑शेन॒ त्वाम॒द्य ऋषी॑णा॒न्नपा॑दवृणीता॒यय्यँज॑मानो ब॒हुभ्य॑ आ स॒ङ्गते॑भ्य
ए॒ष मे॑ दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ य॒ख्यत॑ इति॒ ता या दे॒वा
दे॒व॒दाना॑न्यदु॒स्तान्य॑स्मा॒ आ च॒ शा॒स्वा च॑ गुरस्वे॒षित॑श्च
होत॑रसि॒ भद्र॑वाच्याय॒ प्रेषि॑तो॒ मानु॑षस्सू॒क्तवा॒काय॑ सू॒क्ता
ब्रू॑हि ॥३७॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

सर्वान् वा एषोऽग्नौ कामान्प्रवेशयति। योऽग्नीनन्वाधाय
व्रतमुपैति। सयदनिष्ट्वा प्रयायात्। अकामप्रीता एनङ्कामा
नानुप्रयायुः। अतेजा अवीर्यस्स्यात्। स जुहुयात्। तुभ्यन्ता
अङ्गिरस्तम। विश्वाः सुखितयः पृथक्। अग्ने कामाय
येमिर् इति। कामानेवास्मिन्दधाति॥१॥

कामप्रीता एनङ्कामा अनु प्रयान्ति। तेजस्वी वीर्यावान्भवति।
सन्ततिर्वा एषा यज्ञस्य। योऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति।
स यदुद्धायति। विच्छित्तिरेवास्य सा। तं प्राञ्चमुद्धृत्य।
मनसोपतिष्ठेत्। मनो वै प्रजापतिः। प्राजापत्यो यज्ञः॥२॥

मनसैव यज्ञः सन्तनोति। भूरित्याह। भूतो वै प्रजापतिः।
भूतिमेवोपैति। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते।
यस्याहिताग्नेरग्निरपृष्यायति। यावच्छम्यया प्रविध्यैत्।
यदि तावदपृष्यायैत्। तः संभरेत्। इदन्त एकं पर उत
एकम्॥३॥

तृतीयेन ज्योतिषा सव्विशस्व। सव्वैशनस्तनुवै चारुरेधि। प्रिये
देवानां परमे जनित्र इति। ब्रह्मणैवैनः संभरति। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यदि परस्तरामपृष्यायैत्। अनुप्रयायावस्येत्।
सो एव ततः प्रायश्चित्तिः। ओषधीर्वा एतस्य पशून्पयः
प्रविशति। यस्य हविषे वत्सा अपाकृता धयन्ति॥४॥

तान् यदुह्यात्। या॒तया॑न्ना ह॒विषा॑ यजेत। यन्न दुह्यात्।
 य॒ज्ञप॒रुरन्त॑रियात्। वा॒युव्या॑व्यँवा॒गून्निर्व॑पेत्। वा॒युर्वै प॑यंसः
 प्र॒दाप॑यि॒ता। स ए॒वास्मै॑ प॒यः॑ प्र॒दाप॑यति। प॒यो वा
 ओष॑धयः। प॒यः॑ प॒यः॑। प॒यसै॑वास्मै॒ पयोऽव॑रुन्धे॥५॥

अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॑पाकु॒र्यात्। सैव ततः॑
 प्राय॑श्चित्तिः। अ॒न्यत॑रान् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न् व्य॒र्धय॑ति।
 ये यज॑मानस्य सा॒यङ्गृ॑हमा॒ गच्छ॑न्ति। यस्य॑ सा॒यन्दु॑ग्धं
 ह॒विरा॑र्तिमा॒र्च्छति॑। इन्द्रा॑य ब्री॒हीन्नि॑रु॒प्योप॑ वसेत्। प॒यो वा
 ओष॑धयः। प॒य ए॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति। यत्प्रा॒तस्स्यात्।
 तच्छृ॑तङ्कु॒र्यात्॥६॥

अथे॒तर ए॒न्द्रः पु॑रो॒डाश॑स्स्यात्। इन्द्रि॑ये ए॒वास्मै॑ सु॒मीची॑
 दधा॑ति। प॒यो वा ओष॑धयः। प॒यः॑ प॒यः॑। प॒यसै॑वास्मै॒
 पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॑पाकु॒र्यात्। सैव
 ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। उ॒भया॑न् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न्
 व्य॒र्धय॑ति। ये यज॑मानस्य सा॒यश्च॑ प्रा॒तश्च॑ गृ॒हमा॒ गच्छ॑न्ति।
 यस्यो॒भयं॑ ह॒विरा॑र्तिमा॒र्च्छति॑॥७॥

ए॒न्द्रं प॑ञ्चशरावमोद॒नन्निर्व॑पेत्। अ॒ग्निं दे॒वता॑नां प्रथ॒मय्य॑जेत्।
 अ॒ग्निमु॑खा ए॒व दे॒वता॑ः प्रीणाति। अ॒ग्निष्वा॑ अ॒न्व॒न्या दे॒वताः॑।
 इन्द्र॑म॒न्व॒न्याः। ता ए॒वोभ॑र्याः प्रीणाति। प॒यो वा ओष॑धयः।
 प॒यः॑ प॒यः॑। प॒यसै॑वास्मै॒ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑

वृत्सानपाकुर्यात्॥८॥

सैव ततः प्रायश्चित्तिः। अर्धो वा एतस्य यज्ञस्य मीयते।
यस्य ब्रत्येऽहन्यत्यनालम्भुका भवति। तामपुरुष्यं यजेत।
सर्वेणैव यज्ञेन यजेत। तामिद्धोपं ह्वयेत। अमूहमस्मि।
सा त्वम्। द्यौरहम्। पृथिवी त्वम्। सामाहम्। ऋक्त्वम्।
तावेहि संभवाव। सह रेतो दधावहै। पुंसे पुत्राय वेत्तवै।
रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्यायेति। अर्ध एवैनामुप
ह्वयते। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥९॥

यद्विषण्णेन जुहुयात्। अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्।
यदनायतने निनयेत्। अनायतनस्स्यात्। प्राजापत्ययर्चा
वल्मीकवपायामव नयेत्। प्राजापत्यो वै वल्मीकः। यज्ञः
प्रजापतिः। प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। भूरित्याह।
भूतो वै प्रजापतिः॥१०॥

भूतिमेवोपैति। तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यत्कीटावपन्नेन जुहुयात्।
अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्। यदनायतने निनयेत्।
अनायतनस्स्यात्। मध्यमेन पर्णेन द्यावापृथिव्ययर्चाऽन्तः
परिधि निनयेत्। द्यावापृथिव्योरेवैन्तप्रतिष्ठापयति॥११॥

तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यदववृष्टेन जुहुयात्। अपरूपमस्यात्मजायेत।

कि॒लासौ वा॒स्याद॑श्ना॒सो वा॑। यत्प्रत्ये॒यात्। य॒ज्ञविँच्छि॑न्धात्।
स जु॑हुयात्। मि॒त्रो ज॒ना॑न्कल्पयति प्र॒जान॑न्॥१२॥

मि॒त्रो दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॑ष्टीरनि॑मिषा॒ऽभि
च॑ष्टे। स॒त्याय॑ ह॒व्यङ्घ्र॑तव॑ञ्जुहोतेति॑। मि॒त्रेणै॒वैन॑त्कल्पयति।
तत्कृ॑त्वा। अ॒न्यां दु॑ग्ध्वा पुन॑ऋ॒होत॒व्यम्। सैव ततः॑
प्राय॑श्चित्तिः। यत्पूर्व॑स्या॒माहु॑त्या॒ हुता॒यामु॑त्तरा॒ऽऽहु॑ति!॒ः
स्क॒न्दे॑त्। द्वि॒पाद्भिः॑ प॒शुभि॑र्यज॑मानो व्य॑ध्येत। यदु॑त्तर॒याऽभि
जु॑हुयात्॥१३॥

चतु॑ष्पाद्भिः प॒शुभि॑र्यज॑मानो व्य॑ध्येत। यत्र वे॒त्थं व॑नस्पते
दे॒वाना॑ङ्गु॒ह्या॒ नामा॑नि। तत्र॑ ह॒व्यानि॑ गा॒मये॑ति॑ वानस्प॒त्यय॑र्चा
स॒मिध॑मा॒धाय॑। तू॒ष्णीमे॒व पुन॑र्जुहुयात्। व॒नस्प॑ति॒नैव
य॒ज्ञस्यार्ता॑श्चाना॒र्ताश्चाहु॑ती॒ वि दा॑धार। तत्कृ॑त्वा। अ॒न्यां
दु॑ग्ध्वा पुन॑ऋ॒होत॒व्यम्। सैव ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। यत्पु॒रा
प्र॒याजे॑भ्यः॒ प्राङ्ङा॑र॒स्क॒न्दे॑त्। अ॒ध्व॒र्यवे॑ च॒ यज॑मानाय॒
चाक॑ऽ स्यात्॥१४॥

यद॑खि॒णा। ब्र॒ह्मणे॑ च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ऽ स्यात्। यत्प्र॒त्यक्।
होत्रे॑ च॒ पत्न्यै॑ च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ऽ स्यात्। यदु॑दङ्गु॒। अ॒ग्नीधे॑
च प॒शुभ्य॑श्च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ऽ स्यात्। यद॑भिजुहुयात्।
रु॒द्रो॑स्य प॒शून्धा॑तु॒कस्स्या॑त्। यन्ना॑भिजुहुयात्। अशा॑न्तः॒
प्र॒हि॒येत॑॥१५॥

सुवस्य बुध्रेनाभिनिदध्यात्। मा तमो मा यज्ञस्तमन्मा
 यजमानस्तमत्। नमस्ते अस्त्वायते। नमो रुद्र परायते।
 नमो यत्र निषीदसि। अमुं मा हिंसीरमुं मा हिंसीरिति
 येन स्कन्देत्। तं प्रहरेत्। सहस्रं शृङ्गो वृषभो जातवेदाः।
 स्तोमं पृष्ठो घृतवाँन्सुप्रतीकः। मा नो हासीन्मेत्थितो नेत्त्वा
 जहाम। गोपोषत्रो वीरपोषश्च युच्छेति। ब्रह्मणैवैनं प्र हरति।
 सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥१६॥

वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येण धर्यते। यस्याहिताग्नेरग्निर्मथ्यमानो
 न जायते। यत्रान्यं पश्येत्। तत आहृत्य होतव्यम्।
 अग्नावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। यद्यन्यत्र विन्देत्।
 अजायां होतव्यम्। आग्नेयी वा एषा। यदजा
 अग्नावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति॥१७॥

अजस्य तु नाशजीयात्। यदजस्यांशजीयात्। यामेवाग्नावाहुतिञ्जुहुयात्
 तामद्यात्। तस्मादजस्य नाशयम्। यद्यजान्न विन्देत्।
 ब्राह्मणस्य दखिणे हस्ते होतव्यम्। एष वा अग्निर्वैश्वानरः।
 यद्ब्राह्मणः। अग्नावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति॥१८॥

ब्राह्मणन्तु वसत्यै नाप रुन्ध्यात्। यद्ब्राह्मणवसत्या
 अपरुन्ध्यात्। यस्मिन्नेवाग्नावाहुतिञ्जुहुयात्। तम्भागधेयेन
 व्यर्धयेत्। तस्माद्ब्राह्मणो वसत्यै नापरुध्यः। यदि
 ब्राह्मणन्न विन्देत्। दर्भस्तम्बे होतव्यम्। अग्निवान् वै

दर्भस्तुम्बः। अग्रावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। दर्भास्तु
नाध्यासीत॥१९॥

यद्दर्भानध्यासीत। यामेवाग्रावाहुतिञ्जुहुयात्। तामध्यासीत।
तस्माद्दर्भा नाध्यासितव्याः। यदि दर्भान्न विन्देत्। अप्सु
होतव्यम्। आपो वै सर्वा देवताः। देवतास्वेवास्याग्निहोत्रं
हुतं भवति। आपस्तु न परिचरणीत। यदापः
परिचरणीत॥२०॥

यामेवापस्वाहुतिञ्जुहुयात्। तां परिचरणीत। तस्मादापो न
परिचरणीयाः। मेध्या च वा एतस्यामेध्या च तनुवौ स
सृज्येते। यस्याहिताग्रेन्यैरग्निभिरग्नयस्स सृज्यन्ते। अग्नये
विविचये पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्। मेध्याश्चैवास्यामेध्याश्च
तनुवौ व्यावर्तयति। अग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्।
अग्निमेव व्रतपतिः स्वेन भागधेयेनोप धावति। स
एवैनं व्रतमा लम्भयति॥२१॥

गर्भः स्रवन्तमगदमंकः। अग्निरिन्द्रस्त्वष्टा बृहस्पतिः।
पृथिव्यामव चुश्रोतैतत्। नाभिप्राप्रौति निर्ऋतिं पराचैः।
रेतो वा एतद्वाजिनमाहिताग्नेः। यदग्निहोत्रम्। तद्यत्स्रवेत्।
रेतोऽस्य वाजिनः स्रवेत्। गर्भः स्रवन्तमगदमंकुरित्याह।
रेत एवास्मिन्वाजिनन्दधाति॥२२॥

अग्निरित्याह। अग्निर्वै रेतोधाः। रेत एव तदधाति। इन्द्र

इत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। त्वष्टेत्याह। त्वष्टा वै
 पशूनां मिथुनानां रूपकृत्। रूपमेव पशुषु दधाति।
 बृहस्पतिरित्याह। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैवास्मै
 प्रजाः प्र जनयति। पृथिव्यामव चुश्चोतैतदित्याह।
 अस्यामेवैनत्प्रतिष्ठापयति। नाभिप्राप्नोति निर्ऋतिं
 पराचैरित्याह। रक्खंसामपहत्यै॥२३॥

याः पुरस्तात्प्रस्रवन्ति। उपरिष्ठात्सर्वतश्च याः। ताभीं
 रश्मिपवित्राभिः। श्रद्धाय्यंज्ञमा रभे। देवां गातुविदः।
 गातुय्यंज्ञाय विन्दत। मनसस्पतिना देवेन। वाताद्यज्ञः प्र
 युज्यताम्। तृतीयस्यै दिवः। गायत्रिया सोम आभृतः॥२४॥

सोमपीथाय सन्नयितुम्। वकलमन्तरमा ददे। आपो
 देवीश्शुद्धास्थ। इमा पात्राणि शुन्धत। उपातङ्गाय
 देवानाम्। पर्णवल्कमुत शुन्धत। पयो गृहेषु पयो अघ्नियासु।
 पयो वत्सेषु पय इन्द्राय हविषे धियस्व। गायत्री पर्णवल्केन।
 पयस्सोमङ्करोत्विमम्॥२५॥

अग्निङ्गहामि सुरथय्यो मयोभूः। य उद्यन्तमारोहति
 सूर्यमहे। आदित्यज्योतिषाज्योतिरुत्तमम्। श्वो यज्ञाय
 रमतान्देवताभ्यः। वसून्नुद्रानादित्यान्। इन्द्रेण सह देवताः।
 ताः पूर्वः परि गृहामि। स्व आयतने मनीषया। इमामूर्जं
 पञ्चदशीयै प्रविष्टाः। तान्देवान्परि गृहामि पूर्वः॥२६॥

अ॒ग्नि॒रह॑व्य॒वाडि॒ह ताना॑ व॒हतु। पौ॒र्णमा॒सः॑ ह॒विरि॒दमै॑षां
मयि॑। आ॒मा॒वा॒स्यः॑ ह॒विरि॒दमै॑षां मयि॑। अ॒न्तरा॑ऽग्नी प॒शवः॑।
दे॒वस॒ः॑ स॒दमा॑ ग॒मन्। तान्पूर्वः॑ परि॑ गृह्णामि। स्व आ॒यत॑ने
मनी॒षया॑। इ॒ह प्र॒जा वि॒श्वरू॑पा रमन्ताम्। अ॒ग्नि॒ङ्गह॑प॒तिम॒भि
स॒व्वँसा॑नाः। ता ःपूर्व ःपरि॑ गृह्णामि॥२७॥

स्व आ॒यत॑ने मनी॒षया॑। इ॒ह प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पा रमन्ताम्।
अ॒ग्नि॒ङ्गह॑प॒तिम॒भि स॒व्वँसा॑नाः। तान्पूर्वः॑ परि॑ गृह्णामि।
स्व आ॒यत॑ने मनी॒षया॑। अ॒यं पि॑तृ॒णाम॒ग्निः। अवा॑ङ्मु॒व्या
पि॒तृभ्य॒ आ। तं पूर्वः॑ परि॑ गृह्णामि। अ॒वि॒षन्नः॑ पि॒तुङ्क॑रत्।
अज॑स्र॒न्त्वाः॑ स॒भापा॒लाः॥२८॥

वि॒जय॑भा॒गः॑ स॒मिन्ध॑ताम्। अ॒ग्ने दी॑दाय मे स॒भ्य।
विजि॑त्यै श॒रद॑श्श॒तम्। अन्न॑मावस॒थीय॑म्। अ॒भि ह॑राणि
श॒रद॑श्श॒तम्। आ॒वस॒थे श्रि॑यं म॒न्त्रम्। अहि॑र्बु॒ध्नियो॒ नि
य॑च्छतु। इ॒दम॒हम॒ग्निज्यै॑ष्ठेभ्यः। वसु॑भ्यो य॒ज्ञं प्र॑ब्रवीमि।
इ॒दम॒हमिन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यः॥२९॥

रु॒द्रेभ्यो॑ य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। इ॒दम॒हं वरु॑णज्येष्ठेभ्यः। आ॒दि॒त्येभ्यो॑
य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। पय॑स्वती॒रोष॑धयः। पय॑स्वद्वी॒रुधां॑ पयः।
अ॒पां पय॑सो य॒त्पयः॑। तेन॒ मामिन्द्र॑ सः॑ सृ॒ज। अ॒ग्ने व्र॑तपते
व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑ राध्यताम्। वायो॑ व्रतप॒त
आदि॑त्य व्रतपते॥३०॥

व्र॒ताना॑व्र॒तप॑ते व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑ राध्यताम्।

इ॒मां प्रा॒चीमु॒दीची॑म्। इ॒षमूर्ज॑म॒भि स॑स्कृ॒ताम्।
 बहु॒पर्णाम॑शु॒ष्काग्रा॑म्। ह॒रामि॑ प॒शुपाम॑हम्। यत्कृ॒ष्णो
 रू॒पङ्क॑त्वा। प्रावि॑श॒स्त्ववँ॑न॒स्पती॑न्। तत्स्त्वा॒मैक॑वि॒ंशति॑धा।
 संभ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ ३१ ॥

त्री॒न्प॒रिधी॑ ५ स्ति॒स्रस्स॑मि॒धः। य॒ज्ञाय॑रनु॒सञ्च॑रान्। उ॒प॒वे॒षं
 मे॒ख्ब॑ण॒न्धृष्टि॑म्। सं भ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ या जा॒ता ओष॑धयः।
 दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। तासां॑ प॒र्व रा॒ध्यास॑म्। प॒रि॒स्त्र॒रमा॑हरन्।
 अ॒पां मे॒ध्यय्य॑ज्ञि॒यम्। स॒दे॒व ५ शि॒वम॑स्तु मे॥ ३२ ॥

आ॒च्छे॒त्ता वो॒ मा रि॑षम्। जी॒वा॒नि श॒रद॑श्श॒तम्।
 अ॒प॒रि॒मि॒तानां॑ परि॒मिताः॑। स॒न्न॒ह्ये सु॒कृ॒ताय॑ कम्। ए॒नो
 मा नि॒गाङ्क॑त॒मच्च॑नाहम्। पु॒नरु॑त्थाय॑ बहु॒ला भ॑वन्तु।
 स॒कृ॒दा॒च्छि॒न्नं ब॒र्हि॒रू॒र्णामृ॑दु। स्यो॒नं पि॒तृभ्य॑स्त्वा
 भ॒राम्य॑हम्। अ॒स्मिन्त्सी॑दन्तु मे पि॒तर॑स्सो॒म्याः। पि॒ताम॑हाः
 प्र॒पि॒ताम॑हाश्चानु॒गैस्स॑ह॥ ३३ ॥

त्रि॒वृ॒त्प॒ला॒शे द॒र्भः। इ॒या॒न्प्रा॑देशसं॒मितः॑। य॒ज्ञे प॒वि॒त्रं
 पो॒तृ॒तम॑म्। प॒यो ह॒व्यङ्क॑रोतु मे। इ॒मौ प्रा॑णापा॒नौ।
 य॒ज्ञस्याङ्गा॑नि सर्व॒शः। आ॒प्या॒यय॑न्तौ सञ्च॑रताम्। प॒वि॒त्रे
 ह॒व्य॒शो॒धने॑। प॒वि॒त्रे स्थो॑ वैष्ण॒वी। वा॒युर्वा॒ मन॑सा पु॒नातु॑॥ ३४ ॥

अ॒यं प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॑। य॒ज॑मान॒मपि॑ गच्छताम्। य॒ज्ञे ह्य॑भू॒तां
 पो॒ता॒रौ। प॒वि॒त्रे ह॒व्य॒शो॒धने॑। त्वया॑ वेदि॒द्वि॒वि॒दुः पृ॒थि॒वीम्।

त्वया यज्ञो जायते विश्वदानिः। अच्छिद्रय्यं जमन्वेषि विद्वान्।
त्वया होता सन्तनोत्यर्धमासान्। त्रयस्त्रिंशोऽसि तन्तूनाम्।
पवित्रेण सहागहि॥ ३५॥

शिवेयं रज्जुरभिधानी। अघ्नियामुपं सेवताम्। अप्रस्रं साय
यज्ञस्य। उखे उपदधाम्यहम्। पशुभिस्सत्रीतं बिभृताम्।
इन्द्राय श्रुतन्दधि। उपवेषोऽसि यज्ञाय। त्वां परिवेषमधारयन्।
इन्द्राय हविः कृण्वन्तः। शिवश्शग्मो भवासि नः॥ ३६॥

अमृन्मयन्देवपात्रम्। यज्ञस्यायुषि प्र युज्यताम्।
तिरःपवित्रमतिनीताः। आपो धारय मातिगुः। देवेन
सवित्रोत्पूताः। वसोऽस्सूर्यस्य रश्मिभिः। गान्दोहपवित्रे रज्जुम्।
सर्वा पात्राणि शुन्धत। एता आ चरन्ति मधुमद्बुहानाः।
प्रजावतीर्यशसो विश्वरूपाः॥ ३७॥

बह्वीर्भवन्तीरुपजायमानाः। इह व इन्द्रो रमयतु गावः।
पूषा स्थ। अयख्ष्मा वः प्रजया सः सृजामि।
रायस्पोषेण बहुलाभवन्तीः। ऊर्जं पयः पिन्वमाना घृतञ्च।
जीवो जीवन्तीरुपवस्सदेयम्। द्यौश्चेमय्यंजं पृथिवी च
सन्दुहाताम्। धाता सोमेन सह वार्तेन वायुः। यजमानाय
द्रविणन्दधातु॥ ३८॥

उत्सन्दुहन्ति कलशश्चतुर्विलम्। इडां देवीम्मधुमतीं
सुवर्विदम्। तदिन्द्राग्नी जिन्वतः सूनृतावत्। तद्यजमानममृतत्वे
दधातु। कामधुख्ः प्र णो ब्रूहि। इन्द्राय हविरिन्द्रियम्।

अ॒मू॒र्य्यँ॒स्या॑न्दे॒वाना॑म्। म॒नु॒ष्या॑णां प॒यो ह॑तम्। ब॒हु
दु॒ग्धीन्द्रा॑य दे॒वेभ्यः॑। ह॒व्य॒मा प्या॑यतां पुनः॥३९॥

व॒त्सेभ्यो॑ म॒नु॒ष्येभ्यः॑। पु॒न॒र्दो॒हाय॑ कल्पताम्। य॒ज्ञस्य॑
सन्त॑तिरसि। य॒ज्ञस्य॑ त्वा सन्त॑तिमनु सन्त॑नोमि।
अद॑स्तमसि विष्णा॑वे त्वा। य॒ज्ञाय॑पि दधाम्य॒हम्।
अ॒द्विररि॑क्तेन पात्रे॑ण। याः पू॒ताः प॑रि॒शेर॑ते। अ॒यं
प॒य॒स्सोम॑ङ्कृत्वा। स्वा॒र्य्योनि॑मपि गच्छतु॥४०॥

प॒र्ण॒वल्कः॑ प॒वित्र॑म्। सौ॒म्य॒स्सोमा॑द्धि निर्मितः। इ॒मौ प॑र्णश्च
द॒र्भश्च॑। दे॒वाना॑ ह॒व्य॒शोध॑नौ। प्रा॒त॒र्वे॒षाय॑ गोपाय। विष्णो॑
ह॒व्य॑ हि र॒ख्षसि॑। उ॒भाव॑ग्री उ॒पस्तृ॑णते। दे॒वता॑ उ॒पव॑सन्तु
मे। अ॒ह॒ङ्गाम्या॑नुप॑ वसामि। म॒ह्य॒ङ्गोप॑तये प॒शून्॥४१॥

दे॒वा दे॒वेषु॑ प॒रा॑क्रमध्वम्। प्रथ॑मा द्वितीये॑षु। द्विती॑यास्तृतीये॑षु।
त्रि॒रे॒काद॑शा इ॒ह मा॑ऽवत। इ॒दं श॑केय॒र्य्यँदि॑दङ्क॒रोमि॑। आ॒त्मा
क॑रोत्वा॒त्मन॑। इ॒दङ्क॑रिष्ये भेष॒जम्। इ॒द॒ममे॑ विश्वभेषजा।
अ॒श्वि॑ना प्रा॒व॒त॒र्य्युव॑म्। इ॒द॒म॒हं से॒नाया॑ अ॒भी॒त्व॒र्ये॑॥४२॥

मु॒ख॒मपो॑हामि। सूर्य॑ ज्योति॒र्वि भा॑हि। म॒ह॒त इ॑न्द्रि॒याय॑।
आ प्या॑यताङ्कृ॒तयो॑निः। अ॒ग्नि॒र्ह॒व्याऽनु॑ मन्यताम्। ख॒म॒ङ्ख॒
त्व॒च॒म॒ङ्ख॒। सु॒रूप॑न्त्वा वसु॒विद॑म्। प॒शूना॑न्तेज॑सा। अ॒ग्नये॑
जुष्ट॑म॒भि घा॑रयामि। स्यो॒न॒न्ते स॑दनङ्क॒रोमि॑॥४३॥

घृ॒तस्य॑ धा॒र॒या सु॑शेवङ्कल्पयामि। तस्मि॑न्त्सी॒दामृ॑ते प्र॒ति॒ति॑ष्ठ।

व्रीहीणाम्मैध सुमनस्यमानः। आर्द्रः प्रथस्तुर्भुवनस्य गोपाः।
शृत उथ्स्नाति जनिता मंतीनाम्। यस्तं आत्मा पशुषु प्रविष्टः।
देवानां विष्ठामनु यो वितस्थे। आत्मन्वान्त्सोम घृतवान् हि
भूत्वा। देवानां च्छु सुवर्विन्द यजमानाय मह्यम्। इरा भूतिः
पृथिव्यै रसो मोत्क्रमीत्॥४४॥

देवाः पितरः पितरो देवाः। योऽहमस्मि स सन् यजे।
यस्यास्मि न तमन्तरैमि। स्वं मं इष्टं स्वन्दत्तम्। स्वं
पूर्तं स्वं श्रान्तम्। स्वं हुतम्। तस्य मेऽग्निरुपद्रष्टा।
वायुरुपश्रोता। आदित्योऽनुख्याता। द्यौः पिता॥४५॥

पृथिवी माता। प्रजापतिर्बन्धुः। य एवास्मि स सन् यजे। मा
भेर्मा स विक्था मा त्वा हिंसिषम्। मा ते तेजोऽपं क्रमीत्।
भरतमुद्धरेमनु पित्र्यं। अवदानानि ते प्रत्यवदास्यामि।
नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीः। यदवदानानि तेऽवद्यन्।
विलोमाकार्षमात्मनः॥४६॥

आज्येन प्रत्यनज्येनत्। तत् आ प्यायतां पुनः। अज्यायो
यवमात्रात्। आव्याधात्कृत्यतामिदम्। मा रूरुपाम
यज्ञस्य। शुद्धं स्विष्टमिदं हविः। मनुना दृष्टाङ्घ्रितपदीम्।
मित्रावरुणसमीरिताम्। द्रिषिणार्धादसंभिन्दन्। अवद्याम्येकतोमुखाम्

इडे भागं जुषस्व नः। जिन्व गा जिन्वार्वतः। तस्यांस्ते
भरिषिवाणस्याम। सर्वात्मानस्सर्वगणाः। ब्रध् पिन्वस्व।

दद॑तो मे॒ मा ख्या॑यि। कुर्व॑तो मे॒ मोप॑दसत्। दि॒शाङ्कु॑तिरसि।
दि॒शो मे॒ कल्प॑न्ताम्। कल्प॑न्ताम्मे दि॒शः॥४८॥

दैवी॑श्च॒ मानु॑षीश्च। अ॒होरा॑त्रे मे॒ कल्पे॑ताम्। अ॒र्धमा॑सा
मे॒ कल्प॑न्ताम्। मा॒सा मे॒ कल्प॑न्ताम्। ऋ॒तवो॑ मे॒
कल्प॑न्ताम्। स॒व्वँत्स॒रो मे॒ कल्प॑ताम्। कृ॒तिरसि॑ कल्प॑तां
मे। आ॒शा॒नां त्वाऽऽशा॑पा॒लेभ्यः॑। च॒तुर्भ्यो॑ अ॒मृतै॑भ्यः। इ॒दं
भू॒तस्या॑ध्य॒ख्येभ्यः॑॥४९॥

वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। भज॑तां भा॒गी भा॒गम्। मा भा॒गोऽभ॑क्त।
नि॒रभा॑गं भ॒जामः॑। अ॒पस्मि॑न्वा॒ ओष॑धीर्जि॒न्वा॒ द्विपा॑त्पा॒हि।
चतु॑ष्पाद॒वा दि॒वो वृष्टि॑मे॒रय॑। ब्रा॒ह्म॒णा॒नामि॑द॒९ ह॒विः॥५०॥

सो॒म्याना॒॑९ सोम॑पी॒थिना॑म्। निर्भ॑क्तो ब्रा॒ह्म॒णः। नेहा
ब्रा॒ह्म॒णस्या॑स्ति। सम॑ङ्कां ब॒र्हिर्ह॒विषा॑ घृ॒तेन॑। समा॑दि॒त्यैर्वसु॑भि॒स्सम्म॑
समि॑न्द्रेण॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभि॑रङ्काम्। दि॒व्यं नभो॑ गच्छ॒तु यथ॑स्वाहा॑।
इन्द्रा॑णीवा॒विध॑वा भू॒यास॑म्। अदि॑तिरि॒व सु॑पु॒त्रा। अ॒स्थूरि॑
त्वा॑ गा॒र॒हप॑त्य॥५१॥

उप॑निष॑दे सुप्रजा॒स्त्वाय॑। सं पत्नी॒ पत्या॑ सुकृ॒तेन॑ गच्छ॒ताम्।
य॒ज्ञस्य॑ यु॒क्तौ धुर्या॑वभू॒ताम्। संजा॑ना॒नौ विज॑हता॒मरा॑तीः।
दि॒वि ज्योति॑र॒ज॒रमा॑ र॒भेता॑म्। द॒शते॑ त॒नुवो॑ य॒ज्ञ
य॒ज्ञियाः॑। ताः प्री॑णातु॒ यज॑मानो घृ॒तेन॑। ना॒रि॒ष्टयोः॑
प्र॒शिष॑मीड॒मानः॑। दे॒वानां॑ दै॒व्येऽपि॑ यज॑मानोऽमृ॒तोऽभू॑त्।

यव्वाँन्देवा अंकल्पयन्॥५२॥

ऊ॒र्जो भा॒गः श॑त॒क्रतू॑ । ए॒तद्वां तेन॑ प्री॒णानि॑ । तेन॑
तृ॒प्यत॑मः॒हहौ॑ । अ॒ह॒न्दे॒वानां॑ सु॒कृता॑मस्मि लो॒के ।
ममे॒दमि॑ष्टन्न मिथु॑र्भवाति । अ॒ह॒न्नारि॑ष्ठावनु॑ यजामि वि॒द्वान् ।
यदा॑भ्यामिन्द्रो॒ अद॑धाद्वा॒गधे॑यम् । अदा॑रसृ॒द्धव॑त दे॒वसो॑म ।
अ॒स्मिन् य॒ज्ञे म॑रुतो मृ॒डता॑ नः । मा नो॑ वि॒दद॑भिभा॒मो
अश॑स्तिः॥५३॥

मा नो॑ वि॒दद्वृ॒जना॒ द्वे॒ष्ट्या या॑ । ऋ॒षभ॑व्वाँजिन॑व्यम् ।
पू॒र्णमा॑सय्य॑जामहे । स नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म् । रा॒यस्पोष॑
सह॑स्त्रिण॑म् । प्रा॒णाय॑ सुरा॒ध॑से । पू॒र्णमा॑साय॒ स्वाहा॑ ।
अ॒मावा॒स्या सु॒भगा॑ सु॒शेवा॑ । धे॒नुरि॑व॒ भूय॑ आ॒प्याय॑माना ।
सा नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म् । रा॒यस्पोष॑ सह॑स्त्रिण॑म् ।
अ॒पा॒नाय॑ सुरा॒ध॑से । अ॒मावा॒स्यायै॑ स्वाहा॑ । अ॒भि स्तृ॑णीहि
परि॑ धेहि वेदि॑म् । जा॒मि॒म्मा हि॑सीरमु॒या शया॑ना ।
होतृ॑षद॒ना हरि॑तास्सुव॒र्णाः । नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
ब्र॒ध्रे॥५४॥

परि॑स्तृणीत॒ परि॑धत्ता॒ग्निम् । परि॑हितोऽग्नि॒र्यज॑मानं भुनक्तु ।
अ॒पाः रस॑ ओष॑धीनाः सु॒वर्णः॑ । नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
सन्तु॑ का॒मदु॑घाः । अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ । भू॒पते॑ भुव॑नपते ।
म॒ह॒तो भू॒तस्य॑ पते । ब्र॒ह्माण॑न्त्वा वृणीमहे । अ॒हं भू॒पति॑र॒हं

भुवनपतिः। अहं महतो भूतस्य पतिः॥५५॥

देवेन सवित्रा प्रसूत आर्त्विज्यङ्करिष्यामि। देवं सवितरेतन्त्वा
वृणते। बृहस्पतिं दैव्यं ब्रह्माणम्। तदहं मनसे प्र ब्रवीमि।
मनो गायत्रियै। गायत्री त्रिष्टुभे। त्रिष्टुभगत्यै। जगत्यनुष्टुभे।
अनुष्टुक्पङ्क्तौ। पङ्क्तिः प्रजापतये॥५६॥

प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यः। विश्वे देवा बृहस्पतये।
बृहस्पतिर्ब्रह्मणे। ब्रह्म भूर्भुवस्सुवः। बृहस्पतिर्देवानां ब्रह्मा।
अहं मनुष्याणाम्। बृहस्पते यज्ञङ्गोपाय। इदं तस्मै
हर्म्यङ्करोमि। यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम्। मेधावी दिख्यु
मनसा तपस्वी॥५७॥

अन्तर्दूतश्चरति मानुषीषु। चतुर्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः।
घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये। मर्मज्यमाना महते सौभगाय।
मह्यन्धुख्व यजमानाय कामान्। भूमिर्भूत्वा महिमानं
पुपोष। ततो देवी वर्धयते पयांसि। यज्ञिया यज्ञिर्वि च
यन्ति शश्वा। ओषधीराप इह शक्करीश्च। यो मां हृदा मनसा
यश्च वाचा॥५८॥

यो ब्रह्मणा कर्मणा द्वेष्टि देवाः। यश्श्रुतेन हृदयेनेष्णता
च। तस्यैन्द्र वज्रेण शिरश्छिनद्मि। ऊर्णामृदु प्रथमानं
स्योनम्। देवेभ्यो जुष्टं सदनाय बर्हिः। सुवर्गे लोके

यज॑मान्५ हि धे॒हि। मां नाक॑स्य पृ॒ष्ठे पर॑मे व्योमन्।
चतु॑र्शिखण्डा युव॒तिस्सुपेशाः॑। घृत॑प्र॒तीका व॒युना॑नि वस्ते।
साऽऽस्ती॒र्यमा॑णा मह॒ते सौभ॑गाय ॥५९॥

सा मे॑ धु॒र्ख्व यज॑मानाय॒ कामान्। शि॒वा च॑ मे श॒ग्मा चै॒धि।
स्यो॒ना च॑ मे सु॒षदा॑ चैधि। ऊ॒र्जस्व॑ती च मे॒ पय॑स्वती चैधि।
इष॒मूर्ज॑ मे पि॒न्वस्व। ब्र॒ह्म तेजो॑ मे पि॒न्वस्व। ख॒षत्र॑मोजो॑ मे
पि॒न्वस्व। वि॒शं पु॒ष्टिं मे पि॒न्वस्व। आ॒युर॒न्नाद्य॑म्मे पि॒न्वस्व।
प्र॒जां प॒शून्मे॑ पि॒न्वस्व॥६०॥

अ॒स्मिन् य॒ज्ञ उ॒प भू॒य इ॒न्द्र मे॑। अ॒वि॒र्खो॒भाय॑ परि॒धी॒न्द॑धामि।
ध॒र्ता ध॒रुणो॑ धरी॑यान्। अ॒ग्नि॒र्द्वेषा॑सि॒ निरि॑तो नु॒दातै॑।
वि॒च्छि॒नद्भि॒ वि॒धृती॑भ्या५ स॒पत्नान्। जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान् ये
च॑ जनि॒ष्यमा॑णाः। वि॒शो य॒न्नाभ्या॑व्वि॒धमा॑म्येनान्। अ॒ह५
स्वाना॑मु॒त्तमो॑ऽसानि दे॒वाः। वि॒शो य॒न्ने नु॒दमा॑ने॒ अरा॑तिम्।
वि॒श्वं पा॒प्मान॑मम॒तिन्दु॑र्मरा॒युम्॥६१॥

सीद॑न्ती दे॒वी सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के। धृ॒तीं स्थो॑ वि॒धृती॑
स्वधृ॑ती। प्रा॒णान्मयि॑ धारयतम्। प्र॒जाम्मयि॑ धारयतम्।
प॒शून्मयि॑ धारयतम्। अ॒यं प्र॑स्तर उ॒भय॑स्य ध॒र्ता। ध॒र्ता
प्र॑या॒जाना॑मु॒तानू॑या॒जाना॑म्। स दा॑धार स॒मिधो॑ वि॒श्वरू॑पाः।
तस्मि॑न्श्चु॒चो अ॒ध्या सा॑दयामि। आ रो॑ह प॒थो जु॑हु
दे॒वया॑नान्॥६२॥

यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। हिरण्यपख्याऽजिरा
सम्भृताङ्गा। वहांसि मा सुकृताय्यत्र लोकाः। अवाहं बाध
उपभृता सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये च जनिष्यमाणाः।
दोहै यज्ञं सुदुघामिव धेनुम्। अहमुत्तरो भूयासम्।
अधरे मथ्सपत्नाः। यो मा वाचा मनसा दुर्मरायुः।
हृदाऽरातीयादभिदासदग्ने॥६३॥

इदमस्य चित्तमधरन्ध्रवायाः। अहमुत्तरो भूयासम्। अधरे
मथ्सपत्नाः। ऋषभोऽसि शाक्ररः। घृताचीनां सूनुः।
प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि सीद। स्योनो मे सीद सुषदः
पृथिव्याम्। प्रथयि प्रजयां पशुभिस्सुवर्गे लोके। दिवि सीद
पृथिव्यामन्तरिख्ये। अहमुत्तरो भूयासम्॥६४॥

अधरे मथ्सपत्नाः। इयं स्थाली घृतस्य पूर्णा।
अच्छिन्नपयाश्शतधार उत्सः। मारुतेन शर्मणा दैव्येन।
यज्ञोऽसि सर्वतश्श्रितः। सर्वतो मां भूतं भविष्यच्छ्रयताम्।
शतम्मे सन्त्वाशिषः। सहस्रम्मे सन्तु सूनृताः। इरावतीः
पशुमतीः। प्रजापतिरसि सर्वतश्श्रितः॥६५॥

सर्वतो मां भूतं भविष्यच्छ्रयताम्। शतं मे सन्त्वाशिषः।
सहस्रं मे सन्तु सूनृताः। इरावतीः पशुमतीः।
इदमिन्द्रियममृतवीर्यम्। अनेनेन्द्राय पशवोऽचिकिथ्सन्।
तेन देवा अवतोप माम्। इहेषमूर्जय्यंशस्सह ओजस्सनेयम्।

शृतं मयि श्रयताम्। यत्पृथिवीमचरत्तत्प्रविष्टम्॥६६॥

येनासिञ्चद्वलमिन्द्रे प्रजापतिः। इदन्तच्छुक्रं मधुं वाजिनीवत्।
येनोपरिष्ठादधि नोन्महेन्द्रम्। दधि मान्धि नोतु। अयव्वैदः
पृथिवीमन्वाविन्दत्। गुहां सतीङ्गहने गह्वरेषु। स विन्दतु
यजमानाय लोकम्। अच्छिद्रय्यँजं भूरिकर्मा करोतु।
अयय्यँजस्समसदद्धविष्मान्। ऋचा साम्ना यजुषा
देवताभिः॥६७॥

तेन लोकान्त्सूर्यवतो जयेम। इन्द्रस्य सुख्यममृतत्वमंश्याम्।
यो नः कनीय इह कामयातै। अस्मिन् यज्ञे
यजमानाय मह्यम्। अप तमिन्द्राग्नी भुवनान्नुदेताम्।
अहं प्रजावीरवतीष्विदेय। अग्ने वाजजित्। वाजन्त्वा
सरिष्यन्तम्। वाजञ्जेष्यन्तम्। वाजिनव्वाँजजितम्॥६८॥

वाज्जित्यायै सं माँर्जिम्। अग्निमन्नादमन्नाद्याय। उपहूतो द्यौः
पिता। उप मान्द्यौः पिता ह्वयताम्। अग्निराग्नीध्रात्। आयुषे
वर्चसे। जीवात्वै पुण्याय। उपहूता पृथिवी माता। उप मां
माता पृथिवी ह्वयताम्। अग्निराग्नीध्रात्॥६९॥

आयुषे वर्चसे। जीवात्वै पुण्याय। मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यम्।
विच्छिन्नय्यँजं समिमन्दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमन्नः।
विश्वे देवा इह मादयन्ताम्। यन्तै अग्न आवृश्मिम्।
अहव्वाँ र्षिपितश्चरन्। प्रजाश्च तस्य मूलश्च। नीचैर्देवा नि

वृश्चत॥ ७०॥

अग्ने॒ यो नोऽभि॒दास॑ति। सु॒मा॒नो यश्च॒ निष्प॑ः। इ॒ध्मस्यै॑व
प्र॒ख्याय॑तः। मा तस्योच्छे॑षि॒ किञ्च॒न। यो मान्देष्टि॑ जातवेदः।
यश्चा॒हन्दे॑ष्मि॒ यश्च॒ माम्। सर्वा॑ः स्तान॑ग्रे सन्द॑ह। या॑
श्चा॒हन्दे॑ष्मि॒ ये च॒ माम्। अग्ने॒ वाज॑जित्। वाज॑न्त्वा
ससृ॒वाः स॑म्॥ ७१॥

वाज॑ञ्जिगि॒वाः स॑म्। वा॒जिन॑व्राँज॒जित॑म्। वा॒ज॒जित्या॑यै
सम्मा॑र्जिम्। अ॒ग्निम॑न्ना॒दम॑न्नाद्याय। वेदि॑र्ब॒र्हिश्शृ॑तः॒ हविः॑।
इ॒ध्मः प॑रि॒धय॑स्सुचः। आ॒ज्यय्य॑ज्ञ ऋचो॒ यजुः॑। या॒ज्याश्च॑
वष॑ट्काराः। सम्मे॒ सन्न॑तयो नमन्ताम्। इ॒ध्मस॑न्नह॑ने हुते॥ ७२॥

दि॒वः खी॑लोऽव॑ततः। पृ॒थि॒व्या अ॒ध्युत्थि॑तः। तेना॑
स॒हस्र॑काण्डेन। द्विष॑न्तः॒ शोच॑यामसि। द्विष॑न्मे॒ बहु
शो॑चतु। ओष॑धे॒ मो अ॒हः॒ शुच॑म्। यज्ञ॒ नम॑स्ते यज्ञ।
नमो॒ नम॑श्च ते यज्ञ। शि॒वेन॑ मे॒ सन्ति॑ष्ठस्व। स्यो॒नेन॑ मे॒
सन्ति॑ष्ठस्व॥ ७३॥

सु॒भूतेन॑ मे॒ सन्ति॑ष्ठस्व। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ मे॒ सन्ति॑ष्ठस्व।
य॒ज्ञस्य॑र्द्धि॒मनु॑ सन्ति॑ष्ठस्व। उप॑ ते यज्ञ॒ नमः॑। उप॑ ते॒ नमः॑।
उप॑ ते॒ नमः॑। त्रि॒ष्फुली॑क्रियमा॑णानाम्। यो न्य॒ङ्गो अ॑व॒शिष्य॑ते।
रख॑सां भाग॒धेय॑म्। आप॒स्तत्र॑ व॑हतादि॒तः॥ ७४॥

उ॒लूख॑ले॒ मुस॑ले॒ यच्च॒ शूर्प॑। आ॒शि॒श्लेष॑ दृष॒दि यत्क॑पाले॑।

अ॒व॒प्रुषो॑ वि॒प्रुष॒स्सय्यँ॑जामि। वि॒श्वे दे॒वा ह॒विरि॑दञ्चु॒षन्ताम्।
य॒ज्ञे या वि॒प्रुष॒स्सन्ति॑ ब॒ह्वीः। अ॒ग्नौ ता॒स्सर्वा॑स्स्वि॒ष्टास्सु॑हु॒ता
जुहो॑मि। उ॒द्यन्न॒द्यमि॑त्र महः। स॒पत्नान्मे॑ अनी॒नशः॑। दि॒वैनान्
वि॒द्युतां॑ जहि। नि॒म्रोच॒न्नध॑रान्कृ॒धि॥ ७५॥

उ॒द्यन्न॒द्य वि नो॑ भज। पि॒ता पु॒त्रेभ्यो॑ यथा॑। दी॒र्घायु॑त्वस्य
हे॒शिषे। तस्य॑ नो दे॒हि सूर्य॑। उ॒द्यन्न॒द्य मि॑त्रमहः।
आ॒रोह॒न्नुत्तरा॑न्दि॒वम्। ह॒द्रो॒गम्मम॑ सूर्य। ह॒रि॒माणश्च॑ नाशय।
शु॒कैषु॑ मे ह॒रि॒माणम्। रो॒पणा॑का॒सु द॑ध्मसि ॥ ७६॥

अथो॑ ह॒रि॒द्रवेषु॑ मे। ह॒रि॒माण॑न्नि द॑ध्मसि। उ॒द॒गाद॑यमा॒दित्यः॑।
वि॒श्वेन॒ सह॑सा स॒ह। द्वि॒षन्तं॒ मम॑ र॒न्धय॑न्न। मो अ॒ह॒न्दि॒षतो॑
र॒धम्। यो न॒श्शपा॑दश॒पतः॑। यश्च॑ न॒श्शप॑त॒श्शपा॑त्। उ॒षाश्च॑
तस्मै॑ नि॒मृक्क। सर्वं॑ पा॒प॒ समू॑हताम्॥ ७७॥

यो न॑स्स॒पत्नो॒ यो रणः॑। म॒र्तोऽभि॑दास॒न्ति दे॒वाः। इ॒ध्मस्यै॑व
प्र॒ख्याय॑तः। मा तस्यो॒च्छेषि॑ किञ्च॒न। अ॒व॒सृष्टः॑
परा॑पत। श॒रो ब्र॑ह्म॒स॒शितः॑। गच्छा॒मित्रा॑न्प्र वि॒श।
मैषा॒ङ्गश्च॒नोच्छि॑षः॥ ७८॥

स॒ख्येदं॑ प॒श्य। वि॒ध॒र्तरि॑दं प॒श्य। ना॒केदं॑ प॒श्य। र॒मतिः॑
प॒नि॒ष्ठा। ऋ॒तवँ॑र॒षिष्ठ॑म्। अ॒मृता॑या॒न्याहुः॑। सूर्यो॑ व॒रि॒ष्ठो
अ॒र॒ख्यभि॑र्विभा॒ति। अनु॑ द्यावा॒पृथि॒वी दे॒वपु॑त्रे। दी॒ख्याऽसि॑
तप॑सो॒ योनिः॑। तपो॑ऽसि॒ ब्रह्म॑णो॒ योनिः॑ ॥ ७९॥

ब्रह्मा॑सि ख॒त्रस्य॑ योनिः॑। ख॒त्रम॑स्यु॒तस्य॑ योनिः॑। ऋ॒तम॑सि
भूरा॑ र॒भे। श्र॒द्धां म॑न॒सा। दी॒र्ष्यान्त॑प॒सा। वि॒श्वस्य॑
भुव॑न॒स्याधि॑प॒त्नीम्। सर्वे॑ का॒मा य॑ज॒मान॑स्य स॒न्तु। वा॒तं
प्रा॒णं म॑न॒साऽन्वा र॑भामहे। प्र॒जाप॑ति॒र्य्यौ भुव॑नस्य गो॒पाः।
स नो॑ मृ॒त्योस्त्राय॑तां पा॒त्व९ह॑सः॥८०॥

ज्यो॑ग॒जीवा॑ ज॒राम॑शीमहि। इन्द्र॑ शा॒क्रर॑ गाय॒त्रीं प्र॑ प॒द्ये। ता॒न्ते
यु॒नज्मि॑। इन्द्र॑ शा॒क्रर॑ त्रि॒ष्टुभं॑ प्र॑ प॒द्ये। ता॒न्ते यु॒नज्मि॑। इन्द्र॑
शा॒क्रर॑ ज॒गतीं॑ प्र॑ प॒द्ये। ता॒न्ते यु॒नज्मि॑। इन्द्र॑ शा॒क्ररानु॑ष्टुभं॑
प्र॑ प॒द्ये। ता॒न्ते यु॒नज्मि॑। इन्द्र॑ शा॒क्रर॑ प॒ङ्क्तिं॑ प्र॑प॒द्ये॥८१॥

ता॒न्ते यु॒नज्मि॑। आऽह॑न्दी॒र्ष्याम॑रु॒हमृ॑तस्य॒ पत्नी॑म्। गा॒य॒त्रेण॑
छ॒न्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च। ऋ॒त९ स॒त्येऽधा॑यि। स॒त्यमृ॑तेऽधा॑यि।
ऋ॒तश्च॑ मे स॒त्यश्चा॑भू॒ताम्। ज्यो॑ति॒रभू॑व॒ सुव॑र॒गम॑म्।
सुव॑र्ग॒ल्लौक॑न्नाक॒स्य पृ॑ष्ठम्। ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॑म॒गम॑म्। पृ॒थि॒वी
दी॒र्ष्या॥८२॥

तया॑ऽग्नि॒र्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ऽग्नि॒र्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑।
तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। अ॒न्तरि॑र्ष्यन्दी॒र्ष्या। तया॑
वा॒युर्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ वा॒युर्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑
त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। द्यौर्दी॒र्ष्या। तया॑ऽऽदि॒त्यो दी॒र्ष्या
दी॒र्षितः॑। यया॑ऽऽदि॒त्यो दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑॥८३॥

तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। दि॒शो दी॒र्ष्या। तया॑ च॒न्द्रमा॑
दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ च॒न्द्रमा॑ दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑

त्वा दी॒र्षया॑ दी॒र्षयामि॑। आपो॑ दी॒र्षा। तया॒ वरु॑णो॒ राजा॑
दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑। यया॒ वरु॑णो॒ राजा॑ दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑।
तया॑ त्वा दी॒र्षया॑ दी॒र्षयामि॑। ओष॑धयो दी॒र्षा॥८४॥

तया॒ सोमो॒ राजा॑ दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑। यया॒ सोमो॒ राजा॑
दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑। तया॑ त्वा दी॒र्षया॑ दी॒र्षयामि॑।
वाग्दी॒र्षा। तया॑ प्रा॒णो दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑। यया॑ प्रा॒णो
दी॒र्षया॑ दी॒र्षितः॑। तया॑ त्वा दी॒र्षया॑ दी॒र्षयामि॑।
पृथि॒वी त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षताम्। अ॒न्तरि॑र्षन्त्वा
दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षताम्। द्यौस्त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑
दी॒र्षताम्॥८५॥

दिश॑स्त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षन्ताम्। आप॑स्त्वा
दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षन्ताम्। ओष॑धयस्त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑
दी॒र्षन्ताम्। वाक्त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षताम्। ऋच॑स्त्वा
दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षन्ताम्। सामा॑नि त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑
दी॒र्षन्ताम्। यजू॑ंषि त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑ दी॒र्षन्ताम्।
अह॑श्च रात्रि॑श्च। कृषि॑श्च वृष्टि॑श्च। त्विषि॑श्चाप॑चितिश्च॥८६॥

अप॑श्चौष॑धयश्च। ऊ॒र्क् सूनृ॑तां च। तास्त्वा दी॒र्षमा॑ण॒मनु॑
दी॒र्षन्ताम्। स्वे द॑र्षे द॑र्षपि॒तेह सी॑दा। दे॒वाना॑ं सु॒म्नो
म॑ह॒ते रणा॑य। स्वा॒स॒स्थस्त॑नुवा॒ सवि॑शस्व। पि॒तेवै॑धि सून॑व
आ सु॒शेवः॑। शि॒वो मां शि॒वमा वि॑श। स॒त्यम्मा॑ आ॒त्मा। श्रद्धा
मेऽर्षि॑तिः॥८७॥

तपो॑ मे प्र॒तिष्ठा॑ । स॒वि॒तृप्र॑सूता मा॒ दि॒शो॑ दी॒र्ख्य॑न्तु ।
 स॒त्यम॑स्मि । अ॒ह॒न्त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत् । ममा॑सि॒
 योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि । ममै॒व स॒न्वह॑ ह॒व्यान्य॑ग्रे । पु॒त्रः
 पि॒त्रे लो॑क॒कृ॒ज्जात॑वेदः । आ॒जु॒ह्वान॑स्सुप्रती॒कः पु॒रस्ता॑त् ।
 अ॒ग्रे स्वा॒य्यौनि॑मा सी॒द सा॒ध्या । अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
 अ॒ध्युत्तर॑स्मिन् ॥८८॥

विश्वे॑ दे॒वा य॒ज॑मानश्च सी॒दत । एक॑मि॒षे वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु ।
 द्वे ऊ॒र्जे वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु । त्री॒णि व्र॒ताय॑ वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु ।
 च॒त्वारि॑ मा॒योभ॑वाय॒ वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु । प॒ञ्च प॒शुभ्यो॑
 वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु । ष॒ड्राय॑स्पोषाय॒ वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु । स॒प्त
 स॒प्तभ्यो॑ हो॒त्राभ्यो॑ वि॒ष्णुस्त्वाऽन्वे॑तु । स॒खाय॑स्स॒प्तप॑दा
 अभू॑म । स॒ख्यन्ते॑ गमे॒यम् ॥८९॥

स॒ख्यात्ते॒ मा यो॑षम् । स॒ख्यान्मे॒ मा यो॑षाः । साऽसि॑
 सु॒ब्रह्म॑ण्ये । तस्या॑स्ते पृथि॒वी पादः॑ । साऽसि॑ सु॒ब्रह्म॑ण्ये ।
 तस्या॑स्तेऽन्तरि॑र॒ख्यं पादः॑ । साऽसि॑ सु॒ब्रह्म॑ण्ये । तस्या॑स्ते द्यौः
 पादः॑ । साऽसि॑ सु॒ब्रह्म॑ण्ये । तस्या॑स्ते दि॒शः पादः॑ ॥९०॥

प॒रोर॑जास्ते प॒ञ्चमः॑ पादः । सा न॒ इष॑मूर्ज॒न्धुख॑व । तेज॑
 इन्द्रि॒यम् । ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑न्नाद्यम् । वि मि॑मे त्वा॒ पय॑स्वतीम् ।
 दे॒वाना॑न्धे॒नुः सु॒दुघा॑मन॒पस्फुर॑न्तीम् । इन्द्र॒स्सोमं॑ पिबतु ।
 र॒खेमो॑ अस्तु नः । इ॒मान्न॑राः कृणुत॒ वेदि॑मेत्या॒ वसु॑मतीः ॥

रुद्रवतीमादित्यवतीम्॥११॥

वर्ष्मन्दि॒वः। नाभा॑ पृथि॒व्याः। यथा॑ऽय॒य्यँज॑मानो न रिष्ये॑त्।
दे॒वस्य॑ सवि॒तुस्स॒वे। चतु॑श्शिखण्डा युव॒तिस्सु॑पेशाः।
घृ॒तप्र॑तीका भुव॑नस्य मध्ये॑। तस्या॑ सु॒पर्णा॑वधि यौ
नि॒विष्टौ। तयो॑र्दे॒वाना॑मधि॑ भाग॒धेय॑म्। अ॒प ज॒न्यम्भ॒यन्नु॑द।
अप॑ च॒क्राणि॑ वर्तय। गृ॒हः सोम॑स्य गच्छ॒तम्। न वा उ॑
वे॒तन्म्रि॑यसे न रिष्य॑सि। दे॒वाः इ॒देषि॑ पृथि॒भिस्सु॑गेभिः।
यत्र॑ यन्ति॑ सु॒कृतो॑ नापि॑ दुष्कृतः॑। तत्र॑ त्वा दे॒वस्स॑वि॒ता
द॑धातु॥१२॥

यद॒स्य पा॒रे रज॑सः। शु॒क्रञ्चो॒तिर॑जायत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॑
द्विषः॑। अ॒ग्ने वैश्वान॑र॒ स्वाहा॑। यस्मा॑द्दी॒षाऽवा॑शिष्टाः। ततो॑
नो अ॒भय॑ङ्कृ॒धि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑ड। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑।
यस्मा॑द्दी॒षा न्य॑षदः। ततो॑ नो अ॒भय॑ङ्कृ॒धि॥१३॥

प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑ड। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑। उ॒दुस्
तिष्ठ॑ प्रति॑तिष्ठ॒ मारि॑षः। मेम॒य्यँज॑य्यँज॒मानश्च॑ रीरिषः।
सु॒वर्गे लो॒के यज॑मानः॒ हि धे॑हि। शन्न॑ एधि॒ द्विप॑दे
शश्चतु॑ष्पदे। यस्मा॑द्दी॒षाऽवै॑पिष्टाः प॒लायि॑ष्ठास्स॒मज्ञा॑स्थाः।
ततो॑ नो अ॒भय॑ङ्कृ॒धि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑ड। नमो॑ रु॒द्राय॑
मी॒दुषे॑॥१४॥

य इ॒दम॑कः। तस्मै॒ नमः॑। तस्मै॒ स्वाहा॑। न वा उ॒वेत॑न्म्रि॒यसे॑।

आशा॑नान्त्वा॒ विश्वा॒ आशाः॑। य॒ज्ञस्य॒ हि स्थ ऋ॒त्वियौ॑।
 इन्द्रा॑ग्नी॒ चेत॑नस्य च। हु॒ताहु॒तस्य॑ तृप्यतम्। अहु॑तस्य हु॒तस्य॑
 च। हु॒तस्य॒ चाहु॑तस्य च। अहु॑तस्य हु॒तस्य॑ च। इन्द्रा॑ग्नी
 अ॒स्य सोम॑स्य। वी॒तं पि॑बतञ्जुषेथा॑म्। मा यज॑मानन्तमो॑
 विदत्। म॒र्त्विजो॒ मो इ॒माः प्र॒जाः। मा यस्सोम॑मिमं पिबा॑त्।
 स॒सृष्ट॑मुभय॑ङ्कृतम्॥९५॥

अ॒ना॒गस॑स्त्वा व॒यम्। इन्द्रे॑ण॒ प्रेषि॑ता॒ उप॑। वा॒युष्टे॑
 अस्त्व॑श॒भूः। मि॒त्रस्ते॑ अस्त्व॑श॒भूः। वरु॑णस्ते
 अस्त्व॑श॒भूः। अ॒पा॒ख्यया॒ ऋत॑स्य गर्भाः। भुव॑नस्य
 गोपा॒श्शयेना॑ अतिथयः। पर्व॑तानाङ्ककुभः प्र॒युतो॑ नपातारः।
 व॒शुनेन्द्र॑ ह्वयत। घोषे॒णामी॑वा॑श्चातयत॥९६॥

यु॒क्तास्स्थ॒ वह॑त। दे॒वा ग्रा॑वाण॒ इन्द्रु॑रिन्द्र॒ इत्य॑वादिषुः।
 एन्द्र॑मचुच्यवुः पर॒मस्याः॑ परा॒वतः॑। आ॒ऽस्मात्स॒धस्था॑त्।
 ओ॒रोर॒न्तरि॑ख्यात्। आ सु॑भूतम॑सुषवुः। ब्र॒ह्मव॑र्चसम्म
 आसु॑षवुः। स॒मरे॑ र॒ख्या॑स्यवधिषुः। अप॑ह॒तं ब्र॒ह्मज्य॑स्य।
 वाक्क्र॑ त्वा म॒नश्च॑ श्रीणीताम्॥९७॥

प्रा॒णश्च॑ त्वाऽपा॒नश्च॑ श्रीणीताम्। च॒रख्य॑श्च त्वा श्रोत्र॑श्च
 श्रीणीताम्। द॒ख्यश्च॑त्वा ब॒लश्च॑ श्रीणीताम्। ओज॑श्च त्वा
 सह॑श्च श्रीणीताम्। आयु॑श्च त्वाऽज॒रा च॑ श्रीणीताम्। आ॒त्मा
 च॑ त्वा त॒नूश्च॑ श्रीणीताम्। शृ॒तोऽसि॑ शृ॒तङ्क॑तः। शृ॒ताय॑ त्वा

श्रुतेभ्यस्त्वा। यमिन्द्रमाहुर्वरुणय्यमाहुः। यम्मित्रमाहुर्यमुं
सत्यमाहुः॥१८॥

यो देवाना॑न्देवत॑मस्तपोजाः। तस्मै॑ त्वा तेभ्य॑स्त्वा। मयि॑
त्यदिन्द्रि॒यम्मह॑त्। मयि॑ द॒ख्यो मयि॑ क्रतुः॑। मयि॑ धायि
सुवीर्य॑म्। त्रिशु॑ग्ध॒र्मो वि भा॑तु मे। आकू॑त्या मन॑सा
स॒ह। वि॒राजा ज्योति॑षा स॒ह। य॒ज्ञेन॒ पय॑सा स॒ह। तस्य॑
दोह॑मशीमहि॥१९॥

तस्य॑ सु॒म्रम॑शीमहि। तस्य॑ भ॒र्ख्यम॑शीमहि। वाग्जु॑षा॒णा
सोम॑स्य तृप्यतु। मि॒त्रो जना॑न्त्र स मि॒त्र। यस्मा॑न्न जातः
परो॑ अन्यो अस्ति। य आ॑वि॒वेश भुव॑नानि विश्वा॑। प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जया॑ सवि॑दानः। त्रीणि॑ ज्योती॑र॒षि सच॑ते स षोड॑शी।
ए॒ष ब्र॒ह्मा य ऋ॒त्वियः॑। इन्द्रो॑ नाम॑ श्रुतो गु॒णे॥१००॥

प्र ते॑ म॒हे वि॒दथे॑ श॒सिष॑र॒ हरी॑। य ऋ॒त्वियः॑ प्र ते॑
वन्वे। व॒नुषो॑ हर्य॒तम्मद॑म्। इन्द्रो॑ नाम॑ घृत॒न्नयः॑। हरि॑भिश्चार्
सेच॑ते। श्रुतो॑ गु॒ण आ त्वा॑ विशन्तु। हरि॑वर्पस॒ङ्गिरः॑।
इन्द्राधि॑पतेऽधि॑पति॒स्त्वन्दे॒वाना॑मसि। अधि॑पति॒म्माम्।
आयु॑ष्मन्त॒र्व्वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु॥१०१॥

इन्द्र॑श्च स॒म्राड्वरु॑णश्च राजा॑। तौ ते॑ भ॒र्ख्यश्चक्र॑तुरग्र॑ ए॒तम्।
तयो॑रनु॒ भ॒र्ख्यं भ॑र्खयामि। वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृप्यतु।
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा। तस्य॑ मनो॑ दे॒वय्य॑ज्ञेन॒ राध्या॑सम्। अ॒र्थेगा॑

अस्य जहितः। अवसानपतेऽवसानम्मे विन्द। नमो रुद्राय
वास्तोष्पतये। आयने विद्रवणे॥१०२॥

उद्याने यत्परायणे। आवर्तने विवर्तने। यो गोपायति
तं हुवे। यान्यपामित्यान्यप्रतीत्तान्यस्मि। यमस्य बलिना
चरामि। इहैव सन्तः प्रति तद्यातयामः। जीवा जीवेभ्यो
नि हराम एनत्। अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिन्। तृतीये
लोके अनृणास्स्याम। ये देवयाना उत पितृयाणाः॥१०३॥

सर्वान्पथो अनृणा आखीयेम। इदमनु श्रेयोऽवसानमा गन्म।
शिवे नो द्यावापृथिवी उभे इमे। गोमृद्धनवदश्ववदूर्जस्वत्।
सुवीरा वीरैरनु सञ्चरेम। अर्कः पवित्रं रजसो विमानः।
पुनाति देवानाम्भुवनानि विश्वा। द्यावापृथिवी पयसा
सर्विदने। घृतन्दुहाते अमृतं प्रपीने। पवित्रमर्को रजसो
विमानः। पुनाति देवानाम्भुवनानि विश्वा। सुवर्ज्योतिर्यशो
महत्। अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठाम्॥१०४॥

उदस्तांफसीत्सविता मित्रो अर्यमा। सर्वान्मित्रानवधीद्युगेन।
बृहन्तम्मामंकरद्वीरवन्तम्। रथन्तरे श्रयस्व स्वाहा पृथिव्याम्।
वामदेव्ये श्रयस्व स्वाहाऽन्तरिख्ये। बृहति श्रयस्व स्वाहा
दिवि। बृहता त्वोपस्तभ्रोमि। आ त्वा ददे यशसे वीर्याय
च। अस्मास्वघ्निया यूयन्दधाथेन्द्रियं पयः। यस्ते द्रुप्सो यस्त
उदरूषः ॥१०५॥

दैव्यः के॒तुर्वि॒श्वम्भु॒वंन॑मा॒विवेश॑। स नः पा॒ह्यरि॑ष्ट्यै
स्वाहा॑। अनु॑ मा॒ सर्वो॑ य॒ज्ञोऽय॑मेतु। वि॒श्वे दे॒वा
म॒रुत॑स्सामा॒र्कः। आ॒प्रिय॑श्छन्दा॑ंसि नि॒विदो॑ यजू॑षि।
अ॒स्यै पृ॑थि॒व्यै यद्य॑ज्ञि॒यम्। प्र॒जाप॑ते॒र्वर्त॑निमनु॑ वर्त॒स्व।
अनु॑वी॒रैरनु॑ रा॒ध्याम॒ गोभिः॑। अ॒न्वश्चै॒रनु॑ स॒र्वैरु॑ पु॒ष्टैः। अनु॑
प्र॒जया॑ऽन्विन्द्रि॒येण॑॥१०६॥

दे॒वा नो॑ य॒ज्ञमृ॑जु॒धा न॑यन्तु। प्र॒ति॒र॒ख्य॒त्रे प्र॒ति॒ति॒ष्ठामि॑ रा॒ष्ट्रे।
प्र॒त्यश्चै॑षु प्र॒ति॒ति॒ष्ठामि॑ गो॒षु। प्र॒ति प्र॒जायां॑ प्र॒ति॒ति॒ष्ठामि॑
भ॒व्यै। वि॒श्वम॑न्याऽभि॑ वावृ॒धे। तद॑न्यस्या॒मधि॑श्रि॒तम्। दि॒वे
च॑ वि॒श्वक॑र्मणे। पृ॒थि॒व्यै चा॑क॒रन्न॑मः। अ॒स्का॒न्धौः पृ॑थि॒वीम्।
अ॒स्का॒नृ॒षभो॑ यु॒वागाः॑॥१०७॥

स्क॒न्ने॒मा वि॒श्वा भु॑वंना। स्क॒न्नो य॒ज्ञः प्र॑ ज॒नय॑तु।
अ॒स्का॒नज॑नि॒ प्राज॑नि। आ स्क॒न्नाज्जा॑यते वृ॒षा। स्क॒न्ना॒त्र
ज॑निषीमहि। ये दे॒वा येषा॑मि॒दम्भा॑ग॒धेय॑म्ब॒भूव॑। येषां॑ प्रया॒जा
उ॒तानू॑या॒जाः। इन्द्र॑ज्ये॒ष्ठेभ्यो॑ वरु॒णरा॑ज॒भ्यः। अ॒ग्नि॒होतृ॑भ्यो
दे॒वेभ्य॑स्स्वाहा॑। उ॒त त्या नो॑ दि॒वा म॒तिः॥१०८॥

अ॒दि॒तिरू॒त्या ग॑मत्। सा श॒न्ताची॑ म॒यंस्कर॑त्। अप॒
स्त्रि॒धः। उ॒त त्या दै॒व्या भि॑ष॒जा। श॒न्न॑स्करतो अ॒श्विना॑।
यू॒याता॑म॒स्मद्र॑पः। अप॒ स्त्रि॒धः। श॒म॒ग्नि॒र॒ग्निभि॑स्करत्।
श॒न्न॑स्तपतु सूर्यः। श॒घाँतो॑ वा॒त्व॒र॒पाः॥१०९॥

अप॒ स्त्रिधः॑। तदित्प॒दन्न॑ विचि॑केत वि॒द्वान्। यन्मृ॒तः
पुन॑र॒प्येति॑ जी॒वान्। त्रिवृ॑द्यद्भुवनस्य रथ॒वृत्। जी॒वो गर्भो॑ न
मृ॒तस्स जी॑वात्। प्रत्य॑स्मै पिपी॑षते। विश्वा॑नि वि॒दुषे॑ भर।
अ॒र॒ङ्ग॒माय॑ जग्म॑वे। अप॑श्चाद्व॒ध्वने॑ नरे॑। इन्द्रु॑रिन्द्रुमवा॑गात्।
इन्द्रो॑रिन्द्रो॑ऽपात्। तस्य॑ त इन्द्र॑विन्द्र॑पीतस्य॒ मधु॑मतः।
उप॑हूत॒स्योप॑हूतो भ॒र्ष्यामि॑ ॥११०॥

ब्रह्म॑ प्रति॒ष्ठा मन॑सो ब्रह्म॑ वा॒चः। ब्रह्म॑ य॒ज्ञाना॑
ह॒विषा॑माज्य॑स्य। अति॑रिक्त॒ङ्कर्म॑णो यच्च॑ ही॒नम्। य॒ज्ञः
प॒र्वाणि॑ प्रति॒रन्नेति॑ क॒ल्पय॑न्। स्वाहा॑कृताऽऽहु॑तिरेतु
दे॒वान्। आश्रा॑वितम॒त्याश्रा॑वितम्। वष॑ट्कृतम॒त्यनू॑क्तञ्च य॒ज्ञे।
अति॑रिक्त॒ङ्कर्म॑णो यच्च॑ ही॒नम्। य॒ज्ञः प॒र्वाणि॑ प्रति॒रन्नेति॑
क॒ल्पय॑न्। स्वाहा॑कृताऽऽहु॑तिरेतु दे॒वान्॥१११॥

यद्वो॑ दे॒वा अति॑पा॒दया॑नि। वा॒चा चि॒त्प्रय॑त॒न्देव॑हेड॑नम्। अ॒रा॒यो
अ॒स्मा॑ अ॒भिदु॑च्छुनायते॑। अ॒न्यत्रा॑स्मन्म॒रुत॑स्तन्निधे॑तन।
त॒तम्मा॒ आप॑स्तदु॒ ताय॑ते पुनः॑। स्वादि॑ष्ठा धी॒तिरु॑च॒थाय॑
शस्य॑ते। अ॒य॑ संमु॒द्र उ॒त वि॒श्वभे॑षजः। स्वाहा॑कृतस्य॒
समु॑तृष्णुत॒र्भुवः॑। उद्व॑यन्तम॑स॒स्परि॑। उदु॑त्यश्चि॒त्रम्॥११२॥

इ॒मम्मे॑ वरुण॒ तत्त्वा॑ यामि। त्वन्नो॑ अ॒ग्ने स त्वन्नो॑ अ॒ग्ने।
त्वम॑ग्ने अ॒यासि॑ प्रजा॑पते। इ॒मञ्जी॒वेभ्यः॑ परि॒धिन्द॑धामि।
मैषान्नु॑गा॒दप॑रो अ॒र्धमे॑तम्। श॒तञ्जी॒वन्तु॑ श॒रदः॑ पु॒रूचीः॑। ति॒रो

मृत्युन्दधतां पर्वतेन। इष्टेभ्यस्स्वाहा वषडनिष्टेभ्यस्स्वाहा।
भेषजन्दुरिष्ट्यै स्वाहा निष्कृत्यै स्वाहा। दौराध्यै स्वाहा
दैवीभ्यस्तनूभ्यस्स्वाहा॥११३॥

ऋद्धौ स्वाहा समृद्धौ स्वाहा। यत इन्द्र भयामहे। ततो नो
अभयङ्कृधि। मघवञ्छुग्धि तव तन्न ऊतये। वि द्विषो वि
मृधो जहि। स्वस्तिदा विशस्पतिः। वृत्रहा वि मृधो वशी।
वृषेन्द्रः पुर एतु नः। स्वस्तिदा अभयङ्करः। आभिर्गीर्भिर्यदतो
न ऊनम्॥११४॥

आप्यायय हरिवो वर्धमानः। यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा
रुजासि। भूयिष्ठभाजो अध ते स्याम। अनाज्ञातय्यंदाज्ञातम्।
यज्ञस्य क्रियते मिथु। अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि
वेत्थ यथातथम्। पुरुषसम्मितो यज्ञः। यज्ञः पुरुषसम्मितः।
अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि वेत्थ यथातथम्। यत्पाकत्रा
मनसा दीनदग्घ्वा न। यज्ञस्य मन्वते मर्तासः। अग्निष्टद्धोता
ऋतुविद्विजानन्। यजिष्ठो देवां ऋतुशो यजाति॥११५॥

यद्देवा देवहेडनम्। देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
मुश्चत। ऋतस्यर्तेन मामुत। देवा जीवनकाम्या यत्।
वाचाऽनृतमूदिम। अग्निर्मा तस्मादेनसः। गार्हपत्यः
प्रमुश्चतु। दुरिता यानि चकृम। करोतु मामनेनसम्॥११६॥

ऋतेन द्यावापृथिवी। ऋतेन त्वं संरस्वति। ऋतान्मा

मुञ्चता॑ हंसः। यदन्य॑कृतमारि॒म। स॒जा॒त॒श॒सा॒दु॒त वा॑
जा॒मि॒श॒सा॒त्। ज्याय॑स॒श॒सा॒दु॒त वा॑ कनी॑यसः।
अना॑ज्ञात॒न्दे॒वकृत॑त्यँदेनः। तस्मा॒त्त्वम॒स्माञ्जा॑तवेदो मुमु॒ग्धि।
यद्वा॒चा यन्मन॑सा। बा॒हु॒भ्याम॒रु॒भ्याम॑ष्ठीव॒द्भ्याम्॥११७॥

शि॒श्जैर्य॑दनृत॒श्चकृ॑मा व॒यम्। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः।
यद्ध॒स्ता॑भ्याश्च॒कर॑ किल्बिषाणि। अ॒रु॒खाणा॑ँध्व॒गुमु॑प॒जिघ्र॑मानः।
दूरे॒प॒श्या च॑ रा॒ष्ट्रभृ॑च्च। ता॒न्य॑प्सरसा॒वनु॑दत्तामृ॒णानि॑।
अदी॑व्य॒नृण॑यँद॒हश्च॑कार। यद्वा॒दा॑स्यन्त्सञ्ज॒गारा॒ जनै॑भ्यः।
अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यन्म॑यि मा॒ता गर्भे॑ स॒ति॥११८॥

ए॒न॑श्च॒कार॒ यत्पि॑ता। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यदा॑ पि॒पेष॑ मा॒तरं॑
पि॒तर॑म्। पु॒त्रः प्र॑मु॒दितो॑ ध॒यन्। अ॒हि॒सि॑तौ पि॒तरौ॑ म॒या
तत्। तद॑ग्रे अ॒नृ॒णो भ॑वामि। यद॒न्तरि॑ख्यं पृथि॒वीमु॑त द्याम्।
यन्मा॒तरं॑ पि॒तर॑ँध्वाँ जिहि॑सि॒म। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः।
यदा॑शसा॑ नि॒शसा॒ यत्प॑रा॒शसा॑॥११९॥

यदे॒न॑श्चकृ॒मा नू॒तन॑य्यँत्पु॒राण॑म्। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। अति॑
क्रामामि दुरि॑तय्यँदेनः। जहा॑मि रि॒प्रं प॑र॒मे स॒धस्थे॑। यत्र॑ यन्ति॑
सुकृ॑तो नापि दुष्कृ॑तः। तमा रो॑हामि सु॒कृता॑न्नु लो॒कम्। त्रि॒ते
दे॒वा अ॑मृजतै॒तदे॒नः। त्रि॒त ए॒तन्म॑नु॒ष्येषु॑ मामृजे। ततो॑ मा
यदि॑ किञ्चि॒दान॑शे। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः॥१२०॥

गा॒र्ह॒पत्यः॑ प्र मुञ्चतु। दुरि॒ता या॒नि च॑कृ॒मा क॒रोतु॑

मामनेनसम्। दिवि जाता अप्सु जाताः। या जाता
 ओषधीभ्यः। अथो या अग्निजा आपः। ता नश्शुन्धन्तु
 शुन्धनीः। यदापो नक्तन्दुरितश्चराम। यद्वा दिवा
 नूतनय्यत्पुंराणम्। हिरण्यवर्णास्तत् उत्पुनीत नः। इमम्मे
 वरुण तत्त्वा यामि। त्वन्नो अग्ने स त्वन्नो अग्ने। त्वमग्ने
 अयासि॥१२१॥

यत्ते ग्रावणा चिच्छिदुस्सोम राजन्। प्रियाण्यङ्गानि स्वधिता
 परूषि। तथ्सन्धस्वाज्येनोत वर्धयस्व। अनागसो
 अधमिथ्सङ्ख्येयम्। यत्ते ग्रावा बाहुच्युतो अचुच्यवुः। नरो
 यत्ते दुदुहुर्दखिणेन। तत् आप्यायतान्तत्ते। निष्पायतान्देव
 सोम। यत्ते त्वचम्बिभिदुर्यच्च योनिम्। यदास्थानात्प्रच्युतो
 वेनसि त्मना ॥१२२॥

त्वया तथ्सोम गुप्तमस्तु नः। सा नस्सन्धासत्परमे व्योमन्।
 अहाच्छरीरं पयसा समेत्य। अन्योन्यो भवति वर्णो अस्य।
 तस्मिन्वयमुपहूतास्तव स्मः। आ नो भज सदसि विश्वरूपे।
 नृचख्यास्सोम उत शुश्रुगस्तु। मा नो वि हांसीद्भिरं
 आवृणानः। अनागास्तनुवो वावृधानः। आ नो रूपवहंतु
 जायमानः॥१२३॥

उपं खरन्ति जुह्वो घृतेन। प्रियाण्यङ्गानि तव वर्धयन्तीः।
 तस्मै ते सोम नम इद्वषद्व। उपं मा राजन्सुकृते ह्वयस्व।
 सं प्राणापानाभ्यां समु चख्युषा त्वम्। सः श्रोत्रेण

गच्छस्व सोम राजन्। यत् आस्थितं शमु तत् अस्तु।
जानीतान्रस्सङ्गमने पथीनाम्। एतज्जानीतात्परमे व्योमन्।
वृकास्सधस्था विद रूपमस्य ॥१२४॥

यदागच्छात्पृथिभिर्देवयानैः। इष्टापूते कृणुतादविरस्मै।
अरिष्टो राजन्नगदः परेहि। नमस्ते अस्तु चखसे रघूयते।
नाकमारोह सह यजमानेन। सूर्यङ्गच्छतात्परमे व्योमन्।
अभूदेवस्सविता वन्द्यो नः। इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः।
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः। श्रेष्ठन्नो अत्र द्रविणय्यथा
दधत्। उप नो मित्रावरुणाविहावतम्। अन्वादीध्याथामिह
नस्सखाया। आदित्यानां प्रसितिर् हेतिः। उग्रा शतापांश्चा
घविषा परि णो वृणक्तु। आप्यायस्व सन्ते ॥१२५॥

यदिदीर्खे मनसा यच्च वाचा। यद्वा प्राणैश्चखुषा यच्च
श्रोत्रेण। यद्रेतसा मिथुनेनाप्यात्मना। अद्ध्यो लोका दधिरे
तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीर्खायै तपसो विमोचनीः।
आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। यद्वा साम्ना यजुषा।
पशूनाश्चर्मन् हविषा दिदीर्खे। यच्छन्दोभिरोषधीभिर्वनस्पतौ।
अद्ध्यो लोका दधिरे तेज इन्द्रियम् ॥१२६॥

शुक्रा दीर्खायै तपसो विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज
इन्द्रियम्। येन ब्रह्म येन र्षत्रम्। येनैन्द्राग्नी प्रजापतिस्सोमो
वरुणो येन राजा। विश्वे देवा ऋषयो येन प्राणाः। अद्ध्यो

लो॒का दधिरे॒ तेजं॑ इन्द्रि॒यम्। शु॒क्रा दी॒र्खायै॑ तप॑सो
वि॒मोच॑नीः। आपो॑ वि॒मोक्ती॑र्मयि॒ तेजं॑ इन्द्रि॒यम्। अ॒पां
पुष्प॑म॒स्योष॑धीना॒ः रसः॑। सोम॑स्य प्रि॒यन्धाम॑॥१२७॥

अ॒ग्नेः प्रि॒यत॑म॒ः ह॒विस्स्वाहा॑। अ॒पां पुष्प॑म॒स्योष॑धीना॒ः रसः॑।
सोम॑स्य प्रि॒यन्धाम॑। इन्द्र॑स्य प्रि॒यत॑म॒ः ह॒विस्स्वाहा॑। अ॒पां
पुष्प॑म॒स्योष॑धीना॒ः रसः॑। सोम॑स्य प्रि॒यन्धाम॑। वि॒श्वेषा॑न्दे॒वानां॑
प्रि॒यत॑म॒ः ह॒विस्स्वाहा॑। व॒यः सोम॑ व्र॒ते तव॑। मन॑स्त॒नूषु॑
पिप्र॑तः। प्र॒जाव॑न्तो अशीमहि॥१२८॥

दे॒वेभ्यः॑ पि॒तृभ्य॑स्स्वाहा॑। सो॒म्येभ्यः॑ पि॒तृभ्य॑स्स्वाहा॑। क॒व्येभ्यः॑
पि॒तृभ्य॑स्स्वाहा॑। दे॒वांस इ॒ह मा॑दयध्वम्। सो॒म्यांस इ॒ह
मा॑दयध्वम्। क॒व्यांस इ॒ह मा॑दयध्वम्। अ॒नन्तरि॑ताः
पि॒तर॑स्सो॒म्यास्सो॑मपी॒थात्। अपै॑तु मृ॒त्युर॒मृत॑न्त्र॒ आग॑न्त्र॒।
वैव॑स्व॒तो नो॒ अभ॑यङ्क॒णोतु॑। प॒र्णवृ॑न्स्प॒तैरि॒व॥१२९॥

अ॒भि न॑श्शीयता॒ः र॒यिः। सच॑तान्न॒श्शची॑पतिः। पर॑म्मृ॒त्यो
अनु॑ परै॒हि प॒न्था॑म्। यस्ते॒ स्व इ॒तरो॑ दे॒व्याना॑त्।
च॒खुष्म॑ते शृ॒ण्वते॒ ते ब्र॑वीमि। मा नः॑ प्र॒जाः
री॑रिषो॒ मोत॑ वी॒रान्। इ॒दमू॒नु श्रे॒योव॑सान॒माग॑न्म।
यद्गो॑जिद्धं न जिदंश्च॒जिद्य॑त्। प॒र्णवृ॑न्स्प॒तैरि॒व। अ॒भि
न॑श्शीयता॒ः र॒यिः। सच॑तान्न॒श्शची॑पतिः॥१३०॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

साङ्गहृष्येष्ट्या यजते। इमाञ्जनता२ सङ्गहृणीति। द्वादशारत्नी
रशना भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरमेवाव
रुन्धे। मौञ्जी भवति। ऊर्ग्वे मुञ्जाः। ऊर्जमेवाव रुन्धे। चित्रा
नखत्रम्भवति। चित्रवँ एतत्कर्म॥१॥

यदश्वमेधस्समृद्धौ। पुण्यनाम देवयजनमध्यवस्यति।
पुण्यामेव तेन कीर्तिमभि जयति। अपदातीनृत्विजस्समावहन्त्या
सुब्रह्मण्यायाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। केशश्मश्रु वपते।
नखानि नि कृन्तते। दतो धावते। स्नाति। अहतवँसः
परिधत्ते। पाप्मनोऽपहत्यै। वाचय्यँत्वोप वसति। सुवर्गस्य
लोकस्य गुप्त्यै। रात्रिं जागरयन्त आसते। सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै॥२॥

चतुष्टय्य आपो भवन्ति। चतुश्शफो वा अश्वः
प्राजापत्यस्समृद्धौ। ता दिग्भ्यस्समाभृता भवन्ति।
दिग्बु वा आपः। अन्नवँ आपः। अद्ध्यो वा अन्नजायते।
यदेवाद्ध्योऽन्नजायते। तदव रुन्धे। तासु ब्रह्मौदनं पचति।
रेत एव तद्वधाति॥३॥

चतुश्शरावो भवति। दिग्ब्वेव प्रतितिष्ठति। उभयतोरुक्रमौ
भवतः। उभयत एवास्मिन्नुचन्दधाति। उद्धरति श्रुतत्वाय।
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय। चत्वार आग्नेयाः प्राश्नन्ति।
दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। चत्वारि हिरण्यानि ददाति।

दिशामेव ज्योतींश्चरन् रुन्धे ॥ ४ ॥

यदाज्यमुच्छिष्यते। तस्मिन् रशनान्युनत्ति। प्रजापतिर्वा
ओदनः। रेत आज्यम्। यदाज्यं रशनान्युनत्ति। प्रजापतिमेव
रेतसा समर्धयति। दर्भमयीं रशना भवति। बहु वा एष
कुचरो मेध्यमुपगच्छति। यदश्वः। पवित्रवै दर्भाः ॥ ५ ॥

यद्दर्भमयीं रशना भवति। पुनात्येवैनम्। पूतमेनमेध्यमा
लभते। अश्वस्य वा आलब्धस्य महिमोदक्रामत्।
स महर्त्विजः प्राविशत्। तन्महर्त्विजाम्महर्त्विक्कम्।
यन्महर्त्विजः प्राशजन्ति। महिमानमेवास्मिन्तदधति।
अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्। तत्सुवर्णं
हिरण्यमभवत्। यत्सुवर्णं हिरण्यन्ददाति। रेत एव
तदधति। ओदने ददाति। रेतो वा ओदनः। रेतो हिरण्यम्।
रेतसैवास्मिन्नेतो दधाति ॥ ६ ॥

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्नाति।
आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यः प्रतिप्रोच्य।
न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। यदाहं।
ब्रह्मन्नाश्वमेध्यम्भन्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन
राध्यासमिति। ब्रह्म वै ब्रह्मा। ब्रह्मण एव देवेभ्यः
प्रजापतये प्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्नाति ॥ ७ ॥

न देवताभ्य आ वृश्च्यते। वसीयान्भवति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह।

अ॒श्विनौ हि दे॒वानां॑मध्व॒र्यू आस्ता॑म्। पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह
यत्यै॑। व्यृ॒द्ध्वँ ए॒तद्य॑ज्ञस्य॑। यद॑य॒जुष्के॑ण क्रि॒यते॑।
इ॒माम॑गृ॒भ्णत्र॑श॒नामृ॒तस्ये॒त्यधि॑ वदति॒ यजु॑ष्कृत्यै। य॒ज्ञस्य॑
समृ॑द्ध्यै॥८॥

तदा॑हुः। द्वा॒दशा॑र॒त्नी र॑श॒ना क॑र्त॒व्या ३ त्रयो॑दशा॒रत्नी ३ रिति॑।
ऋ॒षभो॑ वा ए॒ष ऋ॑तूनाम्। यत्स॑वँ॒त्सरः॑। तस्य॑ त्रयो॒दशो॑
मा॒सो वि॒ष्टप॑म्। ऋ॒षभ ए॒ष य॒ज्ञाना॑म्। यद॑श्वमे॒धः। यथा॑
वा ऋ॒षभस्य॑ वि॒ष्टप॑म्। ए॒वमे॒तस्य॑ वि॒ष्टप॑म्। त्रयो॑द॒शम॑र॒त्नि ९
र॑श॒नाया॑मु॒पा द॑धाति॥९॥

यथ॑ऽऽभस्य॑ वि॒ष्टप॑ ९ स॑ ३ स्क्रु॒रोति॑। ता॒दृगे॒व तत्। पूर्वं
आयु॑षि वि॒दथै॑षु क॒व्येत्या॑ह। आयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति।
तया॑ दे॒वास्सु॑तमा ब॒भूवु॑रित्या॑ह। भू॒तिमे॒वोपा॑वर्तते।
ऋ॒तस्य॑ सा॒मन्त्स॑रमा॒रप॑न्तीत्या॑ह। स॒त्यवँ॑ ऋ॒तम्।
स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑र॒भते। अ॒भिधा॑ अ॒सीत्या॑ह॥१०॥

तस्मा॑द॒श्वमे॒धया॒जी सर्वा॑णि भू॒तान्य॒भि भ॑वति।
भु॒वन॑मसीत्या॑ह। भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति। य॒न्ताऽसी॑त्या॑ह।
य॒न्तार॑मे॒वैन॑ङ्करोति। ध॒र्तासी॑त्या॑ह। ध॒र्तार॑मे॒वैन॑ङ्करोति।
सोऽग्नि॑वै॒श्वान॑रमित्या॑ह। अ॒ग्रावे॒वैन॑वै॒श्वान॑रे जु॒होति॑।
सप्र॑थस॒मित्या॑ह ॥ ११॥

प्र॒जयै॒वैन॑ प॒शुभिः॑ प्रथयति। स्वाहा॑कृ॒त इत्या॑ह। होम॑

ए॒वा॒स्यै॒षः। पृ॒थि॒व्या॒मि॒त्या॒ह। अ॒स्या॒मे॒वैनं॑ प्र॒ति॒ष्ठा॒पय॑ति।
 य॒न्ता रा॒ड्य॒न्ताऽसि॑ य॒मनो॑ ध॒र्तासि॑ ध॒रुण॑ इ॒त्या॒ह।
 रू॒पमे॒वा॒स्यै॒तन्म॑हि॒मान॒व्याँच॑ष्टे। कृ॒ष्यै त्वा॒ ख्ये॒माय॑ त्वा
 र॒य्यै त्वा॒ पो॒षाय॑ त्वे॒त्या॒ह। आ॒शि॒षमे॒वैता॒माशा॑स्ते। स्व॒गा
 त्वा॑ दे॒वेभ्य॑ इ॒त्या॒ह। दे॒वेभ्य॑ ए॒वैनं॑ स्व॒गा क॑रोति। स्वा॒हा
 त्वा॒ प्र॒जाप॑तय॒ इत्या॑ह। प्रा॒जाप॒त्यो वा अ॒श्वः। यस्या॑ ए॒व
 दे॒वता॑या आ॒ल॒भ्यते॑। तयै॒वैनं॑ स॒म॒र्धय॑ति॥१२॥

यः पि॒तुर॑नु॒जायाः॑ पु॒त्रः। स पु॒रस्ता॑न्नयति। यो
 मा॒तुर॑नु॒जायाः॑ पु॒त्रः। स प॒श्चान्न॑यति। वि॒ष्व॒श्चमे॒वास्मा॑त्पा॒प्मान॒व्विवृ॑ह
 यो अ॒र्वन्त॒ञ्जिघाँ॑सति॒ तम॒भ्यमी॑ति॒ वरु॑ण॒ इति॑ श्वान॑श्चतु॒र॒ख्यं
 प्र॒सौति॑। प॒रो म॑र्तः प॒रश्श्वे॑ति॒ शुन॑श्चतु॒र॒ख्यस्य॑ प्र॒ह॑न्ति।
 श्वे॒व वै पा॒प्मा भ्रातृ॑व्यः। पा॒प्मान॑मे॒वास्य॑ भ्रातृ॑व्यं ह॒न्ति।
 सै॒ध्रक॑म्मु॒सल॑म्भवति॥१३॥

क॒र्मक॑र्मै॒वास्मै॑ सा॒धय॑ति। पौ॒श्चले॒यो ह॑न्ति। पु॒श्चल॒वावै॑
 दे॒वाश्शु॒च॒त्र्य॑दधुः। शु॒चैवा॒स्य शु॒चं ह॑न्ति। पा॒प्मा
 वा ए॒तमी॑प्स॒तीत्या॑हुः। यो॑ऽश्वमे॒धेन॑ यज॑त॒ इति॑।
 अ॒श्वस्या॑ध॒स्पद॑मुपा॑स्यति। व॒ज्री वा अ॒श्वः प्रा॒जाप॑त्यः।
 व॒ज्रेणै॒व पा॒प्मान॑म्भ्रातृ॑व्यम॒व॑ क्राम॑ति। द॒खि॒णाऽप॑
 प्ला॒वय॑ति॥१४॥

पा॒प्मान॑मे॒वास्मा॑च्छ॒मल॑मप॑ प्ला॒वय॑ति। ऐ॒षी॒क उ॑दू॒हो
 भ॑वति। आ॒युर्वा इ॒षीकाः॑। आ॒युरे॒वास्मि॑न्दधति। अ॒मृत॑व्वाँ

इषीकाः। अमृतमेवास्मिन्दधाति। वेतसशाखोपसम्बद्धा
भवति। अप्सुर्योनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः।
स्वादेवैन्य्यौनेनिर्मिमीते। पुरस्तात्प्रत्यश्चमभ्युदूहति।
पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतन्दधाति। अहश्च त्वश्च वृत्रहन्निति
ब्रह्मा यजमानस्य हस्तंङ्गह्णाति। ब्रह्मर्षत्रे एव सन्दधाति।
अभिक्रत्वेन्द्र भूरधज्मन्नित्यध्वर्युर्यजमानवाँचयत्यभिजित्यै॥१५॥

चत्वारः ऋत्विजस्समुर्षन्ति। आभ्य एवैनश्चतसृभ्यो
दिग्भ्योऽभि समीरयन्ति। शतेन राजपुत्रैस्सहाध्वर्युः।
पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्निष्ठम्प्रोर्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
राजा वृत्रघ्न्यादिति। राज्यघ्नां अध्वर्युः। र्षत्रं राजपुत्रः।
राज्येनैवास्मिन् र्षत्रन्दधाति। शतेना राजभिरुग्रैस्सह
ब्रह्मा॥१६॥

दक्षिणत उदङ्घ्निष्ठम्प्रोर्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
राजाप्रतिधृष्योऽस्त्विति। बलघ्नं ब्रह्मा। बलमराजोग्रः।
बलेनैवास्मिन्बलन्दधाति। शतेन सूतग्रामणिभिस्सह होता।
पश्चात्प्राङ्घ्निष्ठम्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
राजाऽस्यै विशः॥१७॥

बहुग्वै बहुश्वायै बहुजाविकायै। बहुग्रीहियवायै
बहुमाषतिलायै। बहुहिरण्यायै बहुहस्तिकायै। बहुदासपुरुषायै
रयिमत्यै पुष्टिमत्यै। बहुरायस्पोषायै राजास्त्विति। भूमा

वै होता॑। भूमा सूतग्रामुण्यः॑। भूमैवास्मिन्भूमानन्दधाति॑।
शतेन॑ ख्यत्तसङ्गहीतृभिस्सहोद्गाता॑। उत्तरतो॑ दंखिणा
तिष्ठन्प्रोख्यति॥१८॥

अनेनाश्वेन॑ मेध्येनेष्ट्वा। अयं॑ राजा सर्वमायुरेत्विति॑। आयुर्वा
उद्गाता॑। आयुः॑ ख्यत्तसङ्गहीतारः॑। आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति॑।
शतं॑ शतम्भवन्ति। शतायुः॑ पुरुषश्शतेन्द्रियः॑। आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति॑तिष्ठति। चतुश्शता॑ भवन्ति। चतस्रो॑ दिशः॑। दिख्येव
प्रति॑तिष्ठति॥१९॥

यथा॑ वै हविषो॑ गृहीतस्य॑ स्कन्दति। एवञ्चा॑ एतदश्वस्य
स्कन्दति। यन्निक्तमना॑लब्धमुत्सृजन्ति॑। यथस्तोका॑ अन्वाह॑।
सर्वहुतमे॒वैनङ्करोत्य॑स्कन्दाय। अस्कन्नं॑ हि तत्। यद्धुतस्य॑
स्कन्दति॑। सहस्रमन्वाह॑। सहस्रं॑ सम्मितस्सुवर्गो॑ लोकः॑।
सुवर्गस्य॑ लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

यत्परिमिता॑ अनुब्रूयात्। परिमितम॑व रुन्धीत। अपरिमिता॑
अन्वाह॑। अपरिमितस्सुवर्गो॑ लोकः॑। सुवर्गस्य॑ लोकस्य॑
समंष्ट्यै॑। स्तोका॑ जुहोति। या ए॒व वर्ष्या॑ आपः॑। ता अ॒व
रुन्धे॑। अस्याञ्जु॑होति। इयञ्चा॑ अग्निर्वैश्वानरः॥२१॥

अस्यामे॒वैनाः॑ प्रतिष्ठापयति। उ॒वाच॑ ह प्र॒जाप॑तिः।
स्तोका॑सु वा अ॒हम॑श्वमे॒धं स॑स्थापयामि। तेन॑
ततस्स॑ स्थितेन चरामीति॑। अ॒ग्नये॑ स्वाहेत्याह॑। अ॒ग्नये॑
ए॒वैन॑ञ्जुहोति। सोमा॑य स्वाहेत्याह॑। सोमा॑यै॒वैन॑ञ्जुहोति।

स॒वि॒त्रे स्वा॒हेत्या॑ह। स॒वि॒त्र ए॒वैनं॑ञ्जुहोति॥२२॥

सर॑स्वत्यै स्वा॒हेत्या॑ह। सर॑स्वत्या ए॒वैनं॑ञ्जुहोति। पू॒ष्णे स्वा॒हेत्या॑ह। पू॒ष्ण ए॒वैनं॑ञ्जुहोति। बृ॒ह॒स्प॒तये॑ स्वा॒हेत्या॑ह। बृ॒ह॒स्प॒तय॑ ए॒वैनं॑ञ्जुहोति। अ॒पा॒म्मोदा॑य स्वा॒हेत्या॑ह। अ॒द्ध्य ए॒वैनं॑ञ्जुहोति। वा॒यवे॑ स्वा॒हेत्या॑ह। वा॒यव॑ ए॒वैनं॑ जुहोति॥२३॥

मि॒त्राय॑ स्वा॒हेत्या॑ह। मि॒त्रायै॑वैनं॑ जुहोति। वरु॑णाय स्वा॒हेत्या॑ह। वरु॑णायै॑वैनं॑ जुहोति। ए॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑न्दे॒वता॑भ्यो जुहोति। दश॑दश संपादं॑ जुहोति। दशा॑ख्यरा वि॒राट्। अ॒न्न॒वि॒राट्। वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे। प्र वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वते। यः परा॑चीराहु॒तीर्जु॑होति। पुनः॑ पुनरभ्या॒वर्तं॑ जुहोति। अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। ए॒ता५ ह वा॒व सोऽश्व॑मे॒धस्य॑ स३स्थि॑तिमुवा॒चास्क॑न्दाय। अस्क॑न्न॒५ हि तत्। यद्य॑ज्ञस्य स३स्थि॑तस्य॒ स्कन्द॑ति॥२४॥

प्र॒जाप॑तये त्वा जुष्टं॑ प्रोख्यामीति॑ पुरस्ता॑त्प्रत्यङ्घ्रि॑ष्ठन्प्रो॒ख्यति॑। प्र॒जाप॑तिर्वै दे॒वाना॑मन्ना॒दो वी॒र्या॑वान्। अ॒न्नाद्य॑मे॒वास्मि॑न्वीर्य॑न्दधाति। तस्मा॑दश्वः पशू॑नामन्ना॒दो वी॒र्या॑वत्तमः। इन्द्रा॑ग्निभ्यान्त्वेति॑ द॒खि॒णतः॑। इन्द्रा॑ग्नी वै दे॒वाना॑मोजि॑ष्ठो बलि॑ष्ठो। ओज॑ ए॒वास्मि॑न्बल॑न्दधाति। तस्मा॑दश्वः पशू॑नामोजि॑ष्ठो बलि॑ष्ठः। वा॒यवे॑ त्वेति॑ प॒श्चात्। वा॒युर्वै दे॒वाना॑मा॒शुस्सार॑सारि॒तमः॥२५॥ ज॒वमे॑वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॑दश्वः पशू॑नामा॒शुस्सार॑सारि॒तमः॥

विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतः। विश्वे वै देवा
 देवानां यँशस्वितमः। यश एवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनायँशस्वितमः। देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्। देवा वै
 देवानामपचिततमः। अपचितिमेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनामपचिततमः॥ २६॥

सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठात्। सर्वे वै देवास्त्विषिमन्तो
 हरस्विनः। त्विषिमेवास्मिन् हरो दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनान्त्विषिमान्हरस्वितमः। दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय
 त्वा पृथिव्यै त्वेत्याह। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोख्यति।
 सते त्वाऽसते त्वाऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
 भूतेभ्य इत्याह। तस्मादश्वमेधयाजिनः सर्वाणि
 भूतान्युपजीवन्ति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यत्प्राजापत्योऽश्वः।
 अथ कस्मादेनमन्याभ्यो देवताभ्योऽपि प्रोख्यतीति। अश्वे
 वै सर्वा देवता अन्वायन्ताः। तयँद्विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इति
 प्रोख्यति। देवता एवास्मिन्नन्वा यातयति। तस्मादश्वे सर्वा
 देवता अन्वायन्ताः॥ २७॥

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एवञ्चा एतदश्वस्य
 स्कन्दति। यत्प्रोखितमनालब्धमुत्सृजन्ति। यदश्वचरितानि
 जुहोति। सर्वहुतमेवैनङ्करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नः हि तत्।
 यद्धुतस्य स्कन्दति। ईङ्काराय स्वाहेङ्कृताय स्वाहेत्याह।

ए॒तानि॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑। च॒रि॒तैरे॒वैन॒ः स॒म॒र्ध॒यति॑॥ २८॥

तदा॑हुः। अना॑हुतयो॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑। नैता हो॑त॒व्या इति॑।
अथो॒ खल्वा॑हुः। हो॒त॒व्या ए॒व। अत्र॒ वावै॒वद्वि॑द्वान॑श्वमे॒धः
सः॑स्था॒पय॑ति। यद॑श्वचरि॒तानि॑ जु॒होति॑। तस्मा॑द्धो॒त॒व्या
इति॑। ब॒हि॒र्धा वा ए॑नमे॒तदा॒यत॑नाद॒धाति॑। भ्रातृ॑व्यमस्मै
जन॑यति॥ २९॥

यस्या॑नायत॒नैऽन्य॑त्रा॒ग्रेराहु॑तीर्जु॒होति॑। सा॒वि॒त्रि॒या इष्ट्या॑ः
पु॒रस्ता॑श्चि॒स्वष्टृ॑कृतः। आ॒हु॒व॒नीये॑ऽश्वचरि॒तानि॑ जु॒होति॑।
आ॒यत॑न ए॒वास्याहु॑तीर्जु॒होति॑। नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति।
तदा॑हुः। य॒ज्ञमु॒खेय॑ज्ञमु॒खे हो॑त॒व्याः। य॒ज्ञस्य॒ क्लृ॒त्यै। सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्यानु॑ख्या॒त्या इति॑। अथो॒ खल्वा॑हुः॥ ३०॥

यद्य॑ज्ञमु॒खेय॑ज्ञमु॒खे जुहु॑यात्। प॒शुभि॑र्यज॒मान॒व्यैर्ध॑येत्। अव॑
सु॒व॒र्गालो॒कात्प॑द्येत। पापी॑यान्श्स्या॒दिति॑। स॒कृदे॒व हो॑त॒व्याः।
न यज॑मानं प॒शुभि॑र्व्य॒र्धय॑ति। अ॒भि सु॑व॒र्गल्लो॑कञ्जयति।
न पापी॑यान्भवति। अ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत॑मश्वरूपाणि
जु॒होति॑। अ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशद॑खरा॒ जग॑ती। जाग॑तोऽश्वः
प्राजा॑प॒त्यस्समृ॑द्धौ। ए॒कम॑तिरि॒क्तञ्जु॑होति। तस्मा॑देकः
प्र॒जास्व॑र्धुकः॥ ३१॥

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्रेत्या॑ह। इ॒यवै॑ मा॒ता। अ॒सौ पि॒ता।
आ॒भ्यामे॒वैनं॑ परि॒ददा॑ति। अश्वो॑ऽसि॒ हयो॑ऽसीत्या॑ह।

शास्त्येवैनमेतत्। तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते। अत्योऽसीत्याह।
तस्मादश्वस्सर्वान्पशूनत्येति। तस्मादश्वस्सर्वेषां पशूनां
श्रेष्ठंङ्गच्छति॥ ३२॥

प्र यशश्श्रेष्ठमाप्नोति। य एववैदं। नरोऽस्यर्वाऽसि
सतिरसि वाज्यंसीत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानुर्व्याचष्टे।
ययुर्नामाऽसीत्याह। एतद्वा अश्वस्य प्रियन्नामधेयम्।
प्रियेणैवैनन्नामधेयेनाभि वंदति। तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य।
नाम्ना चेद्धयेते। मित्रमेव भवतः॥ ३३॥

आदित्यानां पत्वाऽन्विहीत्याह। आदित्यानेवैनङ्गमयति।
अग्नये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पूर्वहोमाञ्जुहोति। पूर्व
एव द्विषन्तम्भ्रातृव्यमतिं क्रामति। भूरसि भुवे त्वा भव्याय
त्वा भविष्यते त्वेत्युत्सृजति सर्वत्वाय। देवा आशापाला
एतन्देवेभ्योऽश्वम्मेधाय प्रोख्वितङ्गोपायतेत्याह। शतवै तल्प्या
राजपुत्रा देवा आशापालाः। तेभ्य एवैनं परि ददाति। ईश्वरो
वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतङ्गन्तौ। इह धृतिस्स्वाहेह
विधृतिस्स्वाहेह रन्तिस्स्वाहेह रमन्तिस्स्वाहेति चतृषु पथ्सु
जुहोति॥ ३४॥

एता वा अश्वस्य बन्धनम्। तामिरेवैनम्बध्नाति। तस्मादश्वः
प्रमुक्तो बन्धनमा गच्छति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनं
जहाति। राष्ट्रावां अश्वमेधः। राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते।
येऽश्वम्मेध्यं ररखन्ति। तेषां उदचङ्गच्छन्ति। राष्ट्रादेव ते

राष्ट्रङ्गच्छन्ति। अथ य उदचन्न गच्छन्ति॥३५॥

राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते। परा वा एष सिंच्यते।
योऽबलोऽश्वमेधेन यजते। यदमित्रा अश्वं विन्देरन्।
हन्येतास्य यज्ञः। चतुश्शता रंखन्ति। यज्ञस्याघाताय।
अथान्यमानीय प्रोख्येयुः। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥३६॥

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति। स तपोऽतप्यत।
तस्य तेषानस्य। सप्तात्मनो देवता उदक्रामन्। सा
दीर्घाऽभवत्। स एतानि वैश्वदेवान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्।
तैर्वै स दीर्घामवारुन्ध। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। दीर्घामेव
तैर्यजमानोऽव रुन्धे॥३७॥

सप्त जुहोति। सप्त हि ता देवता उदक्रामन्। अन्वहञ्जुहोति।
अन्वहमेव दीक्षामव रुन्धे। त्रीणि वैश्वदेवानि जुहोति।
चत्वार्योद्ग्रहणानि। सप्त संपद्यन्ते। सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः। प्राणा दीक्षा। प्राणैरेव प्राणान्दीक्षामव रुन्धे॥३८॥

एकविंशतिवैश्वदेवानि जुहोति। एकविंशतिर्वै देवलोकः।
द्वादश मासाः पञ्चर्तवः। त्रय इमे लोकाः। असावादित्य
एकविंशः। एष सुवर्गो लोकः। तद्वै व्यक्षत्रम्। सा श्रीः।
तद्ब्रध्नस्य विष्टपम्। तत्स्वाराज्यमुच्यते॥३९॥

त्रिंशतमौद्ग्रहणानि जुहोति। त्रिंशदक्षरा विराट्। अन्नं
विराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। त्रेधा विभज्य देवता

जुहोति। त्र्यावृतो वै देवाः। त्र्यावृत इमे लोकाः। एषां लोकानामाप्त्यै। एषां लोकानां क्लृप्त्यै। अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति॥४०॥

यो दीक्षामतिरेचयति। सप्ताहं प्रचरन्ति। सप्त वै शीघ्रण्याः प्राणाः। प्राणा दीक्षा। प्राणैरेव प्राणान्दीक्षामव रुन्धे। पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति। सर्वं वै पूर्णाहुतिः। सर्वमेवाप्नोति। अथो इयं वै पूर्णाहुतिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठति॥४१॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं न किञ्चनोदयच्छत्। तं वैश्वदेवान्येवोदयच्छन्। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। यज्ञस्योद्यत्यै। स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहा। स्वाहाऽधीतं मनसे स्वाहा। स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा। काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहेति प्राजापत्ये मुख्ये भवतः। प्रजापतिमुखाभिरेवैनं देवताभिरुद्यच्छते॥४२॥

अदित्यै स्वाहाऽदित्यै मह्यै स्वाहाऽदित्यै सुमृडीकायै स्वाहेत्याह। इयं वा अदितिः। अस्या एवैनं प्रतिष्ठायोद्यच्छते। सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहेत्याह। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनमुद्यच्छते। पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहेत्याह। पशवो वै पूषा। पशुभिरेवैनमुद्यच्छते। त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहेत्याह। त्वष्टा वै पशूनां

मिथुनानां रूपकृत्। रूपमेव पशुषु दधाति। अथो
 रूपैरेवैनमुद्यच्छते। विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय
 स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहेत्याह। यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञायैवैनमुद्यच्छते। पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति। प्रत्युत्तं व्यै
 सयत्वाय॥४३॥

सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपति। अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्रं
 प्रातस्सवनम्। प्रातस्सवनादेवैनं गायत्रियाश्छन्दसोऽधि
 निर्मिमीते। अथो प्रातस्सवनमेव तेनाप्रोति। गायत्रीं छन्दः।
 सवित्रे प्रसवित्र एकादशकपालं मध्यन्दिने। एकादशाक्षरा
 त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनम्। माध्यन्दिनादेवैनं
 सवनात्रिष्टुभश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते॥४४॥

अथो माध्यन्दिनमेव सवनं तेनाप्रोति। त्रिष्टुभं छन्दः। सवित्र
 आसवित्रे द्वादशकपालमपराह्णे। द्वादशाक्षरा जगती। जागंतं
 तृतीयसवनम्। तृतीयसवनादेवैनं जगत्याश्छन्दसोऽधि
 निर्मिमीते। अथो तृतीयसवनमेव तेनाप्रोति। जगतीं छन्दः।
 ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतं गन्तोः। इह
 धृतिस्स्वाहेह विधृतिस्स्वाहेह रन्तिस्स्वाहेह रमन्तिस्स्वाहेति
 चतस्र आहुतीर्जुहोति॥४५॥

चतस्रो दिशः। दिग्भिरैवैनं परिगृह्णाति। आश्वत्थो
 व्रजो भवति। प्रजापतिर्देवेभ्यो निलायत। अश्वो रूपं

कृत्वा। सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठत्। तदश्वत्थस्याश्वत्थत्वम्।
 यदाश्वत्थो व्रजो भवति। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति॥४६॥
 आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामित्याह। ब्राह्मण एव
 ब्रह्मवर्चसं दधाति। तस्मात्पुरा ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्यंजायत।
 आऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यश्शूरो महारथो जायतामित्याह।
 राजन्यं एव शौर्यं महिमानं दधाति। तस्मात्पुरा राजन्यं
 इषव्यश्शूरो महारथोऽजायत। दोग्ध्रीं धेनुरित्याह।
 धेन्वामेव पयो दधाति। तस्मात्पुरा दोग्ध्रीं धेनुरंजायत।
 वोढाऽनुङ्घानित्याह॥४७॥

अनुङ्घ्येव वीर्यं दधाति। तस्मात्पुरा वोढाऽनुङ्घानंजायत।
 आशुस्सप्तिरित्याह। अश्व एव जवं दधाति। तस्मात्पुराऽऽशुरश्वोऽजायत।
 पुरन्धिर्योषेत्याह। योषित्येव रूपं दधाति। तस्मात्पुत्री युवतिः
 प्रिया भावुका। जिष्णू रथेष्ठा इत्याह। आ ह वै तत्र जिष्णू
 रथेष्ठा जायते॥४८॥

यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। सभेयो युवेत्याह। यो वै पूर्ववयसी।
 स सभेयो युवा। तस्माद्युवा पुमान्प्रियो भावुकः। आऽस्य
 यजमानस्य वीरो जायतामित्याह। आ ह वै तत्र यजमानस्य
 वीरो जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। निकामेनिकामे नः
 पर्जन्यो वषट्त्वित्याह। निकामेनिकामे ह वै तत्र पर्जन्यो
 वषट्ति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। फलिन्यो न ओषधयः
 पच्यन्तामित्याह। फलिन्यो ह वै तत्रौषधयः पच्यन्ते। यत्रैतेन

यज्ञेन यजन्ते। योगक्षेमो नः कल्पतामित्याह। कल्पते ह वै
तत्र प्रजाभ्यो योगक्षेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ॥४९॥

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्नश्वमेधमधत्त।
तं देवा अब्रुवन्। एष वाव यज्ञः। यदश्वमेधः। अप्येव
नोत्रास्त्विति। तेभ्य एतानन्नहोमान्प्रायच्छत्। तानजुहोत्। तैर्वै
स देवानप्रीणात्। यदन्नहोमाञ्जुहोति ॥५०॥

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति। आज्येन जुहोति। अग्नेर्वा
एतद्रूपम्। यदाज्यम्। यदाज्येन जुहोति। अग्निमेव
तत्प्रीणाति। मधुना जुहोति। महृत्यै वा एतद्देवतायै रूपम्।
यन्मधु। यन्मधुना जुहोति ॥५१॥

महतीमेव तद्देवतां प्रीणाति। तण्डुलैर्जुहोति। वसूनां
वा एतद्रूपम्। यत्तण्डुलाः। यत्तण्डुलैर्जुहोति। वसूनेव
तत्प्रीणाति। पृथुकैर्जुहोति। रुद्राणां वा एतद्रूपम्।
यत्पृथुकाः। यत्पृथुकैर्जुहोति ॥५२॥

रुद्रानेव तत्प्रीणाति। लाजैर्जुहोति। आदित्यानां वा
एतद्रूपम्। यल्लाजाः। यल्लाजैर्जुहोति। आदित्यानेव
तत्प्रीणाति। कुरम्बैर्जुहोति। विश्वेषां वा एतद्देवानां रूपम्।
यत्कुरम्बाः। यत्कुरम्बैर्जुहोति ॥५३॥

विश्वानेव तद्देवान्प्रीणाति। धानाभिर्जुहोति। नक्षत्राणां
वा एतद्रूपम्। यद्धानाः। यद्धानाभिर्जुहोति। नक्षत्राण्येव

तत्प्रीणाति। सक्तुभिर्जुहोति। प्रजापतेर्वा एतद्रूपम्।
यथ्सक्तवः। यथ्सक्तुभिर्जुहोति॥५४॥

प्रजापतिमेव तत्प्रीणाति। मसूस्यैर्जुहोति। सर्वासां वा
एतद्देवतानां रूपम्। यन्मसूस्यानि। यन्मसूस्यैर्जुहोति।
सर्वा एव तद्देवताः प्रीणाति। प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति।
प्रियाङ्गा ह वै नामैते। एतैर्वै देवा अश्वस्याङ्गानि
समदधुः। यत्प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति। अश्वस्यैवाङ्गानि
संदधाति। दशान्नानि जुहोति। दशाक्षरा विराट्।
विराट्कृत्स्नस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै॥५५॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं रक्षांस्यजिघांसन्।
स एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानपश्यत्। तानजुहोत्। तैर्वै
स यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव
तैर्यजमानो रक्षांस्यपं हन्ति। आज्येन जुहोति। वज्रो वा
आज्यम्। वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षांस्यपं हन्ति॥५६॥

आज्यस्य प्रतिपदं करोति। प्राणो वा आज्यम्। मुखत
एवास्य प्राणं दधाति। अन्नहोमाञ्जुहोति। शरीरवदेवाव
रुन्धे। व्यत्यासं जुहोति। उभयस्यावरुध्यै। नक्तं जुहोति।
रक्षंसामपहत्यै। आज्येनान्ततो जुहोति॥५७॥

प्राणो वा आज्यम्। उभयत एवास्य प्राणं दधाति।
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च। एकस्मै स्वाहेत्याह। अस्मिन्नेव लोके

प्रति॑तिष्ठति। द्वाभ्या॑ꣳ स्वाहेत्या॑ह। अ॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒के
प्रति॑ तिष्ठति। उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयोः॑ प्रति॑ तिष्ठति।
अ॒स्मिꣳश्चा॒मुष्मि॑ꣳश्च। श॒ताय॑ स्वाहेत्या॑ह। श॒तायु॑र्वै
पुरु॑षश्श॒तवी॑र्यः। आ॒युरे॑व वी॒र्यम॑व॒ रुन्धे॑। स॒हस्रा॑य॒
स्वाहेत्या॑ह। आ॒युर्वै स॒हस्र॑म्। आ॒युरे॑वाव॒ रुन्धे॑। सर्व॑स्मै
स्वाहेत्या॑ह। अ॒प॑रि॒मितमे॒वाव॑ रुन्धे॑॥५८॥

प्र॒जाप॑तिं॒ वा ए॒ष ई॑प्स॒तीत्या॑हुः। योऽ॒श्वमे॑धेन॒ यज॑त॒ इति॑।
अथो॑ आहुः। सर्वा॑णि भू॒तानी॑ति। ए॒कस्मै॑ स्वाहेत्या॑ह।
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒कः। तमे॒वाप्नो॑ति। ए॒कस्मै॑ स्वाहा॒ द्वाभ्या॑ꣳ
स्वाहेत्य॑भिपूर्वमाहु॒तीर्जु॑होति। अ॒भिपूर्व॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति।
एको॒त्तरं॑ जुहोति॥५९॥

ए॒क॒वदे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति। सन्त॑तं जुहोति। सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ सन्त॑त्यै। श॒ताय॑ स्वाहेत्या॑ह। श॒तायु॑र्वै
पुरु॑षश्श॒तवी॑र्यः। आ॒युरे॑व वी॒र्यम॑वरुन्धे॑। स॒हस्रा॑य॒
स्वाहेत्या॑ह। आ॒युर्वै स॒हस्र॑म्। आ॒युरे॑वाव॒ रुन्धे॑। अ॒युता॑य॒
स्वाहा॑ नि॒युता॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहेत्या॑ह॥६०॥

त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। इ॒माने॒व लो॒कान॑व॒ रुन्धे॑। अ॒र्बुदा॑य॒
स्वाहेत्या॑ह। वा॒ग्वा अ॒र्बुद॑म्। वाच॑मे॒वाव॑ रुन्धे॑। न्य॒र्बुदा॑य॒
स्वाहेत्या॑ह। यो वै वा॒चो भू॑मा। तन्न्य॑र्बुदम्। वा॒च ए॒व
भू॒मान॑व॒ रुन्धे॑। स॒मुद्रा॑य॒ स्वाहेत्या॑ह ॥६१॥

समुद्रमेवाप्रोति। मध्याय स्वाहेत्याह। मध्यमेवाप्रोति।
 अन्ताय स्वाहेत्याह। अन्तमेवाप्रोति। परार्धाय स्वाहेत्याह।
 परार्धमेवाप्रोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह।
 रात्रिर्वा उषाः। अहर्व्युष्टिः। अहोरात्रे एवावरुन्धे। अथो
 अहोरात्रयोरेव प्रतितिष्ठति। ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं
 वा जुहुयात्। अहोरात्रे मोहयेत्। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै
 स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहेत्यनुदिते जुहोति। उदिताय
 स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहेत्युदिते जुहोति।
 अहोरात्रयोरव्यतिमोहाय॥६२॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्यश्वनामानि जुहोति। उभयोरेवैनं
 लोकयोर्नामधेयं गमयति। आयनाय स्वाहा प्रायणाय
 स्वाहेत्युद्वाञ्जुहोति। सर्वमेवैनमस्कन्त्रं सुवर्गं लोकं
 गमयति। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वहोमाञ्जुहोति।
 पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिं क्रामति। पृथिव्यै
 स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह। यथायजुरेवैतत्। अग्नये
 स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वदीक्षा जुहोति। पूर्वं एव द्विषन्तं
 भ्रातृव्यमतिं क्रामति ॥६३॥

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्येकविंशिनीं दीक्षां
 जुहोति। एकविंशतिर्वै देवलोकाः। द्वादश मासाः।
 पञ्चर्तवः। त्रयं इमे लोकाः। असावादित्य एकविंशः। एष

सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। भुवो देवानां कर्मणेत्यृतुदीक्षा जुहोति। ऋतूनेवास्मै कल्पयति। अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहेति जुहोत्यनन्तरित्यै॥६४॥

अर्वाङ्यज्ञस्संक्रामत्वित्यासीर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्याप्त्यै। भूतं भव्यं भविष्यदिति पर्यासीर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य पर्याप्त्यै। आ मे गृहा भवन्त्वित्याभूर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्याभूत्यै। अग्निना तपोऽन्वभवदित्यनुभूर्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्यानुभूत्यै। स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहेति समस्तानि वैश्वदेवानि जुहोति। समस्तमेव द्विषन्तं भ्रातृव्यमिति क्रामति॥६५॥

द्व्यस्स्वाहा हनूभ्याः२ स्वाहेत्यङ्गहोमाञ्जुहोति। अङ्गेअङ्गे वै पुरुषस्य पाप्मोर्पश्लिष्टः। अङ्गादङ्गादेवेन पाप्मनस्तेन मुञ्चति। अष्ट्येताय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्यश्वरूपाणि जुहोति। रूपैरेवेन२ समर्धयति। ओषधीभ्यस्स्वाहा मूलेभ्यस्स्वाहेत्योषधिहोमाञ्जुहोति। द्व्यो वा ओषधयः। पुष्पेभ्योऽन्याः फलं गृह्णन्ति। मूलेभ्योऽन्याः। ता एवोभयीरव रुन्धे॥६६॥

वनस्पतिभ्यस्स्वाहेति वनस्पतिहोमाञ्जुहोति। आरण्यस्यान्नाद्यस्यावरु मेषस्त्वा पचतैरवत्वित्यपांव्यानि जुहोति। प्राणा वै देवा अपांव्याः। प्राणानेवाव रुन्धे। कूप्याभ्यस्स्वाहाद्व्यस्स्वाहेत्यपाः२

होमाञ्जुहोति। अप्सु वा आपः। अन्नं वा आपः। अद्ध्यो वा
अन्नं जायते। यदेवाद्ध्योऽन्नं जायते। तदव रुन्धे॥६७॥

अम्भाःसि जुहोति। अयं वै लोकोऽम्भाःसि। तस्य
वसवोऽधिपतयः। अग्निज्योतिः। यदम्भाःसि जुहोति।
इममेव लोकमव रुन्धे। वसूनां सायुज्यं गच्छति।
अग्निं ज्योतिरव रुन्धे। नभाःसि जुहोति। अन्तरिक्षं वै
नभाःसि॥६८॥

तस्य रुद्रा अधिपतयः। वायुज्योतिः। यन्नभाःसि जुहोति।
अन्तरिक्षमेवाव रुन्धे। रुद्राणां सायुज्यं गच्छति। वायुं
ज्योतिरव रुन्धे। महाःसि जुहोति। असौ वै लोको
महाःसि। तस्यादित्या अधिपतयः। सूर्यो ज्योतिः॥६९॥

यन्महाःसि जुहोति। अमुमेव लोकमव रुन्धे। आदित्यानां
सायुज्यं गच्छति। सूर्यं ज्योतिरव रुन्धे। नमो राज्ञे नमो
वरुणायेति यव्यानि जुहोति। अन्नाद्यस्यावरुध्यै। मयोभूर्वातो
अभि वातुस्त्रा इति गव्यानि जुहोति। पशूनामवरुध्यै।
प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संततिहोमाञ्जुहोति।
सुवर्गस्य लोकस्य संतत्यै ॥७०॥

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहेति प्रमुक्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य
लोकस्य प्रमुक्त्यै। पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह।
यथायजुरेवैतत्। दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहेति
शरीरहोमाञ्जुहोति। पितृलोकमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे।

कस्त्वां युनक्ति स त्वां युनक्तिति परिधीन् युनक्ति। इमे वै लोकाः परिधयः। इमानेवास्मै लोकान् युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७१॥

यः प्राणतो य आत्मदा इति महिमानौ जुहोति। सुवर्गो वै लोको महः। सुवर्गमेव ताभ्यां लोकं यजमानोऽव रुन्धे। आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामिति समस्तानि ब्रह्मवर्चसानि जुहोति। ब्रह्मवर्चसमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे। जज्ञि बीजमिति जुहोत्यनन्तरित्यै। अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति सन्नतिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्नत्यै। भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेति भूताभव्यौ होमौ जुहोति। अयं वै लोको भूतम्॥७२॥

असौ भविष्यत्। अनयोरेव लोकयोः प्रतितिष्ठति। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्यावरुध्यै। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्यश्वस्तोमीयं जुहोति। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै। सर्वमेव तेनाप्रोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन यजते॥७३॥

य उ चैनमेवं वेद। यज्ञः रक्षाःस्यजिघाःसन्। स एतान्प्रजापतिर्नक्तः होमानपश्यत्। तानंजुहोत्। तैर्वै स यज्ञाद्रक्षाःस्यपाहन्। यन्नक्तः होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव तैर्यजमानो रक्षाःस्यपहन्ति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्यन्ततो जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७४॥

ए॒क॒यू॒पो वै॒का॒द॒शिनी॑ वा। अ॒न्येषां॑ य॒ज्ञानां॑ यू॒पा भव॑न्ति।
 ए॒क॒विं॒शिन्य॑श्वमे॒धस्य॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै।
 बै॒ल॒वो वा॑ खादि॒रो वा॑ पा॒ला॒शो वा॑। अ॒न्येषां॑ य॒ज्ञक्र॑तूनां
 यू॒पा भव॑न्ति। रा॒ज्जु॑दा॒ल ए॒क॒विं॒शत्य॑रत्निरश्वमे॒धस्य॑।
 सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै। नान्येषां॑ प॒शूनां॑ ते॒ज॒न्या
 अव॑द्यन्ति। अव॑द्यन्त्यश्व॑स्य॥ ७५॥

पा॒प्मा वै ते॑ज॒नी। पा॒प्मनोऽप॑हत्यै। प्ल॒क्ष॒शा॒खायां॑मन्येषां॑
 प॒शूनाम॑वद्यन्ति। वे॒त॒स॒शा॒खाया॑मश्व॑स्य। अ॒प्सु॒योनि॑र्वा
 अश्वः॑। अ॒प्सु॒जो वै॑त॒सः। स्व ए॒वास्य॑ योना॒वव॑ द्यति।
 यू॒पेषु॑ ग्रा॒म्यान्प॒शून्त्रि॑यु॒ञ्जन्ति॑। आ॒रो॒केष्वा॑र॒ण्यान्धा॑रयन्ति।
 प॒शूनां॑ व्यावृ॑त्यै। आ ग्रा॒म्यान्प॒शूल्ल॑भन्ते। प्रा॒र॒ण्यान्त्सृ॑जन्ति।
 पा॒प्मनोऽप॑हत्यै॥ ७६॥

रा॒ज्जु॑दा॒लम॒ग्नि॒ष्टं मि॑नोति। भ्रू॒ण॒ह॒त्याया॑ अप॑हत्यै।
 पौतु॑द्रवाव॒भितो॑ भवतः। पु॒ण्य॑स्य ग॒न्धस्या॑व॒रुध्यै॑।
 भ्रू॒ण॒ह॒त्यामे॒वास्मा॑दप॑हत्यै। पु॒ण्येन॑ ग॒न्धेनो॑भयतः॑।
 परि॑ गृह्णाति। षड्बै॒ल॒वा भ॑वन्ति। ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सस्या॑व॒रुध्यै॑।
 षड्वा॑दि॒राः। ते॒ज॒सोऽव॑रुध्यै॥ ७७॥

षट्वा॑ला॒शाः। सोम॑पी॒थस्या॑व॒रुध्यै॑। ए॒क॒विं॒शति॑स्संप॑द्यन्ते।
 ए॒क॒विं॒शति॑र्वै दे॒वलो॑काः। द्वा॒द॒श मा॑साः॑ प॒ञ्च॒र्त॒वः। त्रय॑
 इ॒मे लो॑काः। अ॒सावा॑दि॒त्य ए॒क॒विं॒शः। ए॒ष सु॑व॒र्गो लो॑कः।

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। शतं पशवो भवन्ति॥७८॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। सर्वं वा अश्वमेध्याप्रोति। अपरिमिता भवन्ति। अपरिमितस्यावरुध्यै। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्सत्यात्। दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवद्यन्ति। उत्तरतोऽश्वस्येति। वारुणो वा अश्वः॥७९॥

एषा वै वरुणस्य दिक्। स्वायामेवास्य दिश्यवद्यति। यदितरेषां पशूनामवद्यति। शतदेवत्यं तेनाव रुन्धे। चितेऽग्नावधिं वैतसे कटेऽश्वं चिनोति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वैतसः। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति। पुरस्तात्प्रत्यश्च तूपरं चिनोति। पश्चात्प्राचीनं गोमृगम्॥८०॥

प्राणापानावेवास्मिन्सम्यञ्चौ दधाति। अश्वं तूपरं गोमृगमिति सर्वहुतं एताञ्जुहोति। एषां लोकानामभिजित्यै। आत्मनाऽभि जुहोति। सात्मानमेवैनं सतनुं करोति। सात्माऽमुष्मिँल्लोके भवति। य एवं वेद। अथो वसोरेव धारां तेनाव रुन्धे। इलुवर्दाय स्वाहा बलिवर्दाय स्वाहेत्याह। संवत्सरो वा इलुवर्दः। परिवत्सरो बलिवर्दः। संवत्सरादेव परिवत्सरादायुरव रुन्धे। आयुरेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वमेधयाजी जरसां विस्रसामु लोकमेति॥८१॥

एकविंशोऽग्निर्भवति। एकविंशस्तोमः। एकविंशतिर्यूपाः।

यथा वा अश्वा वज्रभा वा वृषाणस्सऽस्फुरेरन्। एवमेव
तथ्स्तोमास्सऽस्फुरन्ते। यदेकविंशः। ते यथ्समृच्छेरन्।
हन्त्येतस्य यज्ञः। द्वादश एवाग्निस्स्यादित्याहुः। द्वादशस्तोमः॥८२॥

एकादश यूपाः। यद्द्वादशोऽग्निर्भवति। द्वादश मासास्संवत्सरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। यद्दश यूपा भवन्ति।
दशाक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। य
एकादशः। स्तन एवास्यै सः॥८३॥

दुह एवैनां तेन। तदाहुः। यद्द्वादशोऽग्निस्स्याद्द्वादशस्तोम
एकादश यूपाः। यथा स्थूरिणा यायात्। तादृक्तत्।
एकविंश एवाग्निस्स्यादित्याहुः। एकविंशस्तोमः।
एकविंशतिर्यूपाः। यथा प्रष्टिभिर्याति। तादृगेव तत्॥८४॥

यो वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभो वेद। ककुद्ध राज्ञा
भवति। एकविंशोऽग्निर्भवति। एकविंशस्तोमः।
एकविंशतिर्यूपाः। एता वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभः। य एवं
वेद। ककुद्ध राज्ञा भवति। यो वा अश्वमेधे त्रीणि शीर्षाणि
वेद। शिरो ह राज्ञा भवति। एकविंशोऽग्निर्भवति।
एकविंशस्तोमः। एकविंशतिर्यूपाः। एतानि वा अश्वमेधे
त्रीणि शीर्षाणि। य एवं वेद। शिरो ह राज्ञा भवति॥८५॥

देवा वा अश्वमेधे पवमाने। सुवर्गं लोकं न प्राजानन्।
तमश्वः प्राजानात्। यदश्वमेधेऽश्वेन मध्येनोदश्चो

बहिष्पवमानं सर्पन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य प्रजात्यै।
न वै मनुष्यस्सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद। अश्वो वै सुवर्गं
लोकमञ्जसा वेद। यदुद्गातोद्गायैत्। यथा क्षेत्रज्ञोऽन्येन पथा
प्रतिपादयैत्। तादृक्तत्॥८६॥

उद्गातारमपुरुष्य। अश्वमुद्गीथाय वृणीते। यथा क्षेत्रज्ञोऽञ्जसा
नयति। एवमेवैनमश्वस्सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति। पुच्छमन्वा
रभन्ते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। हिं करोति। सामैवाकः।
हिं करोति। उद्गीथ एवास्य सः॥८७॥

वडंबा उप रुन्धन्ति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। अथो
यथोपगातारं उपगायन्ति। तादृगेव तत्। उदंगासीदश्वो
मेध्य इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। प्रजापतिरुद्गीथः।
उद्गीथमेवाव रुन्धे। अथो ऋक्सामयोरेव प्रति तिष्ठति।
हिरण्येनोपाकरोति। ज्योतिर्वै हिरण्यम्। ज्योतिरेव मुखतो
दधाति। यजमाने च प्रजासु च। अथो हिरण्यज्योतिरेव
यजमानस्सुवर्गं लोकमेति॥८८॥

पुरुषो वै यज्ञः। यज्ञः प्रजापतिः। यदश्वे पशून्नियुञ्जन्ति।
यज्ञादेव तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। अश्वं तूपरं गोमृगम्। तानग्निष्ठ
आलभते। सेनामुखमेव तत्संश्रयति। तस्माद्राजमुखं भीष्मं
भावुकम्। आग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरस्ताल्ललाटे। पूर्वाग्निमेव तं
कुरुते॥८९॥

तस्मात्पूर्वाग्निं पुरस्तात्स्थापयन्ति। पौष्णमन्वञ्चम्। अन्नं वै
पूषा। तस्मात्पूर्वाग्नावाहार्यमा हरन्ति। ऐन्द्रापौष्णमुपरिष्ठात्।
ऐन्द्रो वै राजन्योऽन्नं पूषा। अन्नाद्येनैवैनमुभयतः परि
गृह्णाति। तस्माद्राजन्योऽन्नादो भावुकः। आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ
बाहुवोः। बाहुवोरेव वीर्यं धत्ते॥९०॥

तस्माद्राजन्यो बाहुबलीभावुकः। त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
सक्थ्योः। सक्थ्योरेव वीर्यं धत्ते। तस्माद्राजन्य
ऊरुबलीभावुकः। शितिपृष्ठौ बाह्वस्पत्यौ पृष्ठे। ब्रह्मवर्चसमेवोपरिष्ठाद्ध
अथो कवचं एवैते अभितः पर्यूहते। तस्माद्राजन्यस्सन्नद्धो
वीर्यं करोति। धात्रे पृषोदरमधस्तात्। प्रतिष्ठामेवैतां कुरुते।
अथो इयं वै धाता। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। सौर्यं
बलक्षं पुच्छे। उथ्सेधमेव तङ्कुरुते। तस्मादुथ्सेधम्भये प्रजा
अभिसः श्रयन्ति॥९१॥

॥ नवमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सौऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
तमंष्टादशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तमाप्नोत्। तमाप्त्वाऽष्टादशिभिरवारुन्ध।
यदंष्टादशिनं आलभ्यन्ते। यज्ञमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे।
सवँत्सरस्य वा एषा प्रतिमा। यदंष्टादशिनः। द्वादश मासाः
पञ्चर्तवः॥१॥

सुवँत्सरोऽष्टादशः। यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। सुवँत्सरमेव
तैरात्वा यजमानोऽवरुन्धे। अग्निष्ठेऽन्यान्पशूनुपाकरोति।
इतरेषु यूपैष्वष्टादशिनोऽजामित्वाय। नवनवालभ्यन्ते
सवीर्यत्वाय। यदारण्यैस्सऽस्थापयेत्। व्यवस्येतां पितापुत्रौ।
व्यध्वानः क्रामेयुः। विदूरङ्गामयोग्रामान्तौ स्याताम्॥२॥

ऋखीकाः पुरुषव्याघ्राः परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा
अरण्येष्वजायेरन्। तदाहुः। अपशवो वा एते। यदारण्याः।
यदारण्यैस्सऽस्थापयेत्। खिप्रे यजमानमरण्यं मृतं
हरेयुः। अरण्यायतना ह्यारण्याः पशव इति। यत्पशून्नालभेत।
अनवरुद्धा अस्य पशवस्स्युः। यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेत्॥३॥

यज्ञवेशसङ्कुर्यात्। यत्पशून्नालभेत। तेनैव पशूनवरुन्धे।
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजत्ययज्ञवेशसाय। अवरुद्धा अस्य पशवो
भवन्ति। न यज्ञवेशसम्भवति। न यजमानमरण्यम्मृतं
हरन्ति। ग्राम्यैस्सऽस्थापयति। एते वै पशवः।
खेमो नाम। सं पितापुत्राववस्यतः। समध्वानः क्रामन्ति।
समन्तिकङ्गामयोग्रामान्तौ भवतः। नखीकाः पुरुषव्याघ्राः
परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा अरण्येष्वजायन्ते॥४॥

प्रजापतिरकामयतोभौ लोकावव रुन्धीयेति। स
एतानुभयान्पशून्पश्यत्। ग्राम्याश्चरण्याश्च। तानालभत।
तैर्वै स उभौ लोकाववारुन्ध। ग्राम्यैरेव पशुभिरिमल्लोकमवारुन्ध।
आरण्यैरमुम्। यद्ग्राम्यान्पशून्नालभेत। इममेव तैर्लोकमव

रुन्धे। यदार्ण्यान्॥५॥

अमुनैः। अनवरुद्धो वा एतस्य सवँत्सर इत्याहुः। य
इतइतश्चातुर्मास्यानि सवँत्सरं प्रयुङ्क्त इति। एतावान् वै
सवँत्सरः। यच्चातुर्मास्यानि। यदेते चातुर्मास्याः पशवं
आलभ्यन्ते। प्रत्यख्यमेव तैस्सवँत्सरय्यजमानोऽवरुन्धे।
वि वा एष प्रजयां पशुभिर्ऋध्यते। यस्सवँत्सरं प्रयुङ्क्ते।
सवँत्सरस्सुवर्गो लोकः॥६॥

सुवर्गन्तु लोकत्रापराप्नोति। प्रजा वै पशवं एकादशिनीं।
यदेत एकादशिनाः पशवं आलभ्यन्ते। साख्यादेव प्रजां
पशून् यजमानोऽवरुन्धे। प्रजापतिर्विराजमसृजत। सा
सृष्टाऽश्वमेधं प्राविशत्। तान्दशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तामाप्नोत्।
तामाप्त्वा दशिभिरवारुन्ध। यद्दशिनं आलभ्यन्ते॥७॥

विराजमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। एकादश दशत
आलभ्यन्ते। एकादशाख्या त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभाः पशवः।
पशून्नेवारुन्धे। वैश्वदेवो वा अश्वः। नानादेवत्याः
पशवो भवन्ति। अश्वस्य सर्वत्वाय। नानारूपा भवन्ति।
तस्मान्नानारूपाः पशवः। बहुरूपा भवन्ति। तस्माद्बहुरूपाः
पशवस्समृद्धौ॥८॥

अस्मै वै लोकाय ग्राम्याः पशव आलभ्यन्ते।
अमुष्मा आरण्याः। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते। इममेव
तैर्लोकमवरुन्धे। यदार्ण्यान्। अमुनैः। उभयान्पशूनालभते।

गा॒म्या॑श्च॒रा॒ण्या॑श्च॒। उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रव॒रुद्धौ॑। उ॒भया॑न्प॒शूना॑ल॒भते॑॥ ९

गा॒म्या॑श्च॒रा॒ण्या॑श्च॒। उ॒भय॑स्या॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑। उ॒भया॑न्प॒शूना॑ल॒भते॑।

गा॒म्या॑श्च॒रा॒ण्या॑श्च॒। उ॒भये॑षां प॒शूना॑मव॒रुद्धौ॑। त्रय॑स्त्रयो
भव॑न्ति। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒षा॒ल्लो॒काना॑मा॒प्त्यै॑। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑
वद॑न्ति। कस्मा॑त्स॒त्यात्॑॥ १०॥

अ॒स्मि॒ल्लो॒के ब॒हवः॑ का॒मा इति॑। यत्स॑मा॒नीभ्यो॑
दे॒वता॑भ्यो॒ऽन्ये॑ऽन्ये प॒शव॑ आल॒भ्यन्ते॑। अ॒स्मिन्ने॒व
त॒ल्लो॒के का॒मा॑न्दधाति। तस्मा॑द॒स्मि॒ल्लो॒के ब॒हवः॑ का॒माः।
त्रया॑णात्र॒याणा॑श्च॒ सह॑ व॒पा जु॑होति। त्र्या॑वृ॒तो वै दे॒वाः।
त्र्या॑वृ॒त इ॒मे लो॒काः। ए॒षा॒ल्लो॒काना॑मा॒प्त्यै॑। ए॒षा॒ल्लो॒काना॑ङ्क॒त्यै॑।
पर्य॑ग्निकृ॒ताना॑र॒ण्यानु॑त्सृ॒जन्त्य॑हि॒सायै॑॥ ११॥

यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नमि॒त्याह॑। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्यो ब्र॒ध्नः।
आ॒दि॒त्यमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। अ॒रुषमि॒त्याह॑। अ॒ग्नि॒र्वा अ॑रु॒षः।
अ॒ग्निमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। चर॑न्त॒मि॒त्याह॑। वा॒युर्वै चर॑न्।
वा॒युमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। परि॑त॒स्थुष॑ इ॒त्याह॑॥ १२॥

इ॒मे वै लो॒काः परि॑त॒स्थुषः॑। इ॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान् यु॑नक्ति।
रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वीत्या॑ह॑। न॒ख्य॑त्राणि वै रोच॒ना दि॒वि।
न॒ख्य॑त्राण्ये॒वास्मै॑ रोचयति। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य का॒म्ये॒त्याह॑।
का॒माने॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। ह॒री वि॑प॒ख्य॒सेत्या॑ह॑। इ॒मे वै ह॒री
वि॑प॒ख्य॒सा। इ॒मे ए॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑॥ १३॥

शोणां धृष्णू नृवाहसेत्याह। अहोरात्रे वै नृवाहंसा।
 अहोरात्रे एवास्मै युनक्ति। एता एवास्मै देवता युनक्ति।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ। केतुङ्कुण्वन्नकेतव इति ध्वजं
 प्रतिमुञ्चति। यश एवैनं राज्ञाङ्गमयति। जीमूतस्येव भवति
 प्रतीकमित्याह। यथायजुरेवैतत्। ये ते पन्थानस्सवितः
 पूर्यास इत्यध्वर्युर्यजमानवाचयत्यभिजित्यै॥१४॥

परा वा एतस्य यज्ञ एति। यस्य पशुरुपाकृतोऽन्यत्र
 वेद्या एति। एतस्स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमावर्तयासि न
 इत्याह। वायुर्वै स्तोता। वायुमेवास्य परस्ताद्धात्यावृत्यै।
 यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एववा एतदश्वस्य
 स्कन्दति। यदस्योपाकृतस्य लोमानि शीयन्ते। यद्वालेषु
 काचानावयन्ति। लोमान्येवास्य तथ्सम्भरन्ति॥१५॥

भूर्भुवस्सुवरिति प्राजापत्याभिरावयन्ति। प्राजापत्यो
 वा अश्वः। स्वयैवैनन्देवतया समर्धयन्ति। भूरिति
 महिषी। भुव इति वावाता। सुवरिति परिवृत्ती।
 एषाल्लोकानामभिजित्यै। हिरण्ययाः काचा भवन्ति।
 ज्योतिर्वै हिरण्यम्। राष्ट्रमश्वमेधः॥१६॥

ज्योतिश्चैवास्मै राष्ट्रश्च समीचीं दधाति। सहस्रम्भवन्ति।
 सहस्रसम्मितस्सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै।
 अप वा एतस्मात्तेज इन्द्रियं पशवश्श्रीः क्रामन्ति।
 योऽश्वमेधेन यजते। वसवस्त्वाऽञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसेति

महिष्यभ्यनक्ति। तेजो वा आज्यम्। तेजो गायत्री।
तेजसैवास्मै तेजोऽवरुन्धे॥१७॥

रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेति वावाता। तेजो वा
आज्यम्। इन्द्रियत्रिष्टुप्। तेजसैवास्मा इन्द्रियमवरुन्धे।
आदित्यास्त्वाऽञ्जन्तु जागतेन छन्दसेति परिवृत्ती। तेजो
वा आज्यम्। पशवो जगती। तेजसैवास्मै पशूनवरुन्धे।
पत्नयोऽभ्यञ्जन्ति। श्रिया वा एतद्रूपम्॥१८॥

यत्पत्नयः। श्रियमेवास्मिन्तद्धति। नास्मात्तेज इन्द्रियं
पशवश्श्रीरपं कामन्ति। लाजी ३ ज्छाची ३ न्
यशोममाँ (4) इत्यतिरिक्तमन्नमश्वायोपाहरन्ति।
प्रजामेवान्नादीङ्कुर्वते। एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापतु
इत्याह। प्रजायामेवान्नाद्यन्दधते। यदि नावजिघ्रैत्।
अग्निः पशुरासीदित्यवघ्रापयेत्। अव हैव जिघ्रति।
आक्रान् वाजी क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी
सुधस्थमित्यश्वमनुमन्त्रयते। एषाल्लोकानामभिजित्यै।
समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनामित्यश्वस्याप्रियो भवन्ति
सरूपत्याय॥१९॥

तेजसा वा एष ब्रह्मवर्चसेन व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते।
होता च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यवैदतः। तेजसा चैवेन ब्रह्मवर्चसेन च
समर्धयतः। दखिणतो ब्रह्मा भवति। दखिणतआयतनो वै
ब्रह्मा। बारुहस्पत्यो वै ब्रह्मा। ब्रह्मवर्चसमेवास्य दखिणतो

दधाति। तस्माद्दृष्टिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः। उत्तरतो होता भवति॥२०॥

उत्तरतआयतनो वै होता। आग्नेयो वै होता। तेजो वा अग्निः। तेज एवास्योत्तरतो दधाति। तस्मादुत्तरोऽर्धस्तेजस्वितरः। यूपमभितो वदतः। यजमानदेवत्यो वै यूपः। यजमानमेव तेजसा च ब्रह्मवर्चसेन च समर्धयतः। किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिरित्याह द्यौर्वै वृष्टिः पूर्वचित्तिः॥२१॥

दिवमेव वृष्टिमवरुन्धे। किं स्विदासीद्बृहद्वय इत्याह। अश्वो वै बृहद्वयः। अश्वमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिशङ्गिलेत्याह। रात्रिर्वै पिशङ्गिला। रात्रिमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिलिप्पिलेत्याह। श्रीर्वै पिलिप्पिला। अन्नाद्यमेवावरुन्धे॥२२॥

कस्स्विदेकाकी चरतीत्याह। असौ वा आदित्य एकाकी चरति। तेज एवावरुन्धे। क उस्विज्जायते पुनरित्याह। चन्द्रमा वै जायते पुनः। आयुरेवावरुन्धे। किं स्विद्धिमस्य भेषजमित्याह। अग्निर्वै हिमस्य भेषजम्। ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। किं स्विदावपनं महदित्याह॥२३॥

अयवै लोक आवपनम्महत्। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या इत्याह। वेदिवै परोऽन्तः पृथिव्याः। वेदिमेवावरुन्धे। पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिमित्याह। यज्ञो वै भुवनस्य नाभिः। यज्ञमेवावरुन्धे। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेत इत्याह। सोमो वै

वृष्णो अश्वस्य रेतः। सोमपीथमेवावरुन्धे। पृच्छामि
वाचः परमं व्योमेत्याह। ब्रह्म वै वाचः परमं व्योम।
ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे॥२४॥

अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति। योऽश्वमेधेन यजते।
प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संज्ञप्यमान् आहुतीर्जुहोति।
प्राणानेवास्मिन्दधाति। नास्मात्प्राणा अपक्रामन्ति।
अवन्तीस्स्थावन्तीस्त्वाऽवन्तु। प्रियन्त्वा प्रियाणाम्।
वर्षिष्ठमाप्यानाम्। निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
ममेत्याह। अपैवासमै तद्धवते॥२५॥

अथो ध्रुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवासमै हवते। त्रिः परिर्यन्ति।
त्रय इमे लोकाः। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो ध्रुवते। त्रिः पुनः
परिर्यन्ति। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनन्ध्रुवते।
अप वा एतेभ्यः प्राणाः क्रामन्ति॥२६॥

ये यज्ञे ध्रुवनन्तन्वते। नवकृत्वः परिर्यन्ति। नव वै पुरुषे
प्राणाः। प्राणानेवात्मन्दधते। नैभ्यः प्राणा अपक्रामन्ति। अम्बे
अम्बाल्यम्बिक इति पत्नीमुदानयति। अहृतैवैनम्। सुभगे
काम्पीलवासिनीत्याह। तप एवैनामुपनयति। सुवर्गे लोके
संप्रोण्वार्थामित्याह॥२७॥

सुवर्गमेवैनल्लोकङ्गमयति। आऽहमजानि गर्भधमा
त्वमजाऽसि गर्भधमित्याह। प्रजा वै पशवो गर्भः।

प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते। दे॒वा वा अ॑श्वमे॒धे प॒व॑माने।
सु॒व॒र्गल्लौ॑कं न प्रा॒जान॑न्। तमश्वः॑ प्रा॒जाना॑त्।
यथ्सू॒चीभि॑रसिप॒थान्क॑ल्पयन्ति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
प्र॒ज्ञा॑त्यै। गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टु॒ब्जग॒तीत्या॑ह॥२८॥

य॒थाय॑जुरे॒वैत॑त्। त्रय्यस्सू॒च्यो भ॑वन्ति। अ॒य॒स्मय्यो॑ रज॒ता
ह॒रि॒ण्यः। अ॒स्य वै लो॒कस्य॑ रू॒पम॑य॒स्मय्यः॑। अ॒न्तरि॑ख्यस्य
रज॒ताः। दि॒वो ह॒रि॒ण्यः। दि॒शो वा अ॑य॒स्मय्यः॑। अ॒वा॒न्त॒र॒दि॒शा
र॑ज॒ताः। ऊ॒र्ध्वा ह॒रि॒ण्यः। दि॒श ए॒वास्मै॑ कल्पयति। क॒स्त्वा
छा॒ति क॒स्त्वा वि॒शा॒स्तीत्या॑हाहि॒सायै॑॥२९॥

अप॒ वा ए॒तस्मा॑च्छ्री॒ राष्ट्र॑ङ्गामति। योऽश्वमे॒धेन॑ यज॑ते।
ऊ॒र्ध्वामे॑ना॒मुच्छ्र॑यता॒दित्या॑ह। श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
श्रि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रमूर्ध्व॑मुच्छ्र॑यति। वे॒णुभा॒रङ्गि॒रावि॑वेत्या॑ह।
रा॒ष्ट्रवै॑ भा॒रः। रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ पर्यू॒हति॑। अथा॑स्या॒ मध्य॑मे॒धता॑मित्या॑ह।
श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रस्य॑ मध्य॑म्॥३०॥

श्रि॒यमे॒वाव॑रुन्धे। शी॒ते वा॒ते पु॒नन्नि॑वेत्या॑ह। ख॒मे॒वै रा॒ष्ट्रस्य॑
शी॒तो वा॒तः। ख॒मे॒व॑रुन्धे। यद्ध॑रि॒णी य॒व॒म॒त्तीत्या॑ह। वि॒ड्वै
ह॒रि॒णी। रा॒ष्ट्रय्य॑वं। वि॒श॒श्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑ दधाति। न
पुष्टं॑ प॒शु म॑न्यत॒ इत्या॑ह। तस्मा॒द्राजा॑ प॒शून् पु॒ष्यति॑॥३१॥

शू॒द्रा य॒दर्य॑जारा॒ न पो॑षाय॒ धना॑य॒तीत्या॑ह। तस्मा॑द्वैशीपु॒त्र॒न्नाभि॑षि॒श्वन्ते॑
इ॒य॒य्य॑का श॒कुन्ति॑केत्या॑ह। वि॒ड्वै श॒कुन्ति॑का। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
वि॒श॒श्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑ दधाति। आ॒ह॒ल॒मिति॑

सर्पतीत्याह। तस्माद्राष्ट्राय विशस्सर्पन्ति। आहतङ्गुभे पस
इत्याह। विड्वै गर्भः॥३२॥

राष्ट्रं पसः। राष्ट्रमेव विश्याहन्ति। तस्माद्राष्ट्रविंशङ्गातुकम्।
माता च ते पिता च त इत्याह। इयवै माता। असौ पिता।
आभ्यामेवैनं परिददाति। अग्रवृखस्य रोहत इत्याह। श्रीर्वै
वृखस्याग्रम्। श्रियमेवाव रुन्धे॥३३॥

प्रसुलामीति ते पिता गर्भे मुष्टिमंतसयदित्याह। विड्वै गर्भः।
राष्ट्रमुष्टिः। राष्ट्रमेव विश्याहन्ति। तस्माद्राष्ट्रविंशङ्गातुकम्।
अप वा एतेभ्यः प्राणाः क्रामन्ति। ये यज्ञेऽपूतवदन्ति।
दधिक्राव्णो अकारिषमिति सुरभिमतीमृचवदन्ति। प्राणा वै
सुरभयः। प्राणानेवात्मन्दधते। नैभ्यः प्राणा अपक्रामन्ति।
आपो हि ष्ठा मयोभुव इत्यद्विर्मार्जयन्ते। आपो वै सर्वा
देवताः। देवताभिरेवात्मानं पवयन्ते॥३४॥

प्रजापतिः प्रजास्सृष्ट्वा प्रेणाऽनु प्राविशत्। ताभ्यः
पुनस्सम्भवितुन्नाशक्रोत्। सोऽब्रवीत्। ऋध्रवदिथ्सः। यो मेतः
पुनस्सम्भरदिति। तन्देवा अश्वमेधेनैव समभरन्। ततो वै त
आध्रुवन्। योऽश्वमेधेन यजते। प्रजापतिमेव सम्भरत्युधोति।
पुरुषमालभते॥३५॥

वैराजो वै पुरुषः। विराजमेवालभते। अथो अन्नं वै
विराट्। अन्नमेवावरुन्धे। अश्वमालभते। प्राजापत्यो वा
अश्वः। प्रजापतिमेवालभते। अथो श्रीर्वा एकशफम्।

श्रियमेवावरुन्धे। गामालभते॥३६॥

यज्ञो वै गौः। यज्ञमेवालभते। अथो अन्नवै गौः।
अन्नमेवावरुन्धे। अजावी आलभते भूम्ने। अथो पुष्टिवै भूमा।
पुष्टिमेवावरुन्धे। पर्यग्निकृतं पुरुषश्चारण्याश्चोत्सृजन्त्यहिंसायै।
उभौ वा एतौ पशू आलभ्येते। यश्चावमो यश्च परमः।
तैऽस्योभयं यज्ञे बद्धाः। अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता
अभिहुता भवन्ति। नैनन्दङ्खणवः पशवो यज्ञे बद्धाः।
अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता अभिहुता हिंसन्ति।
योऽश्वमेधेन यजते। य उ चैनमेववैद॥३७॥

प्रथमेन वा एष स्तोमेन राध्वा। चतुष्टोमेन कृतेनायानामुत्तरेहन्।
एकविंशे प्रतिष्ठायां प्रति तिष्ठति। एकविंशत्प्रतिष्ठायां
ऋतूनन्वारोहति। ऋतवो वै पृष्ठानि। ऋतवस्सव्वँत्सरः।
ऋतुष्वेव सव्वँत्सरे प्रतिष्ठाय। देवता अभ्यारोहति। शक्करयः
पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दः। अन्यैऽन्ये वा एते पशव
आलभ्यन्ते॥३८॥

उतेव ग्राम्याः। उतेवारण्याः। अहरेव रूपेण समर्धयति।
अथो अहं एवैष बलिर्हियते। तदाहुः। अपशवो वा एते।
यदजावयश्चारण्याश्च। एते वै सर्वे पशवः। यद्व्या इति।
गव्यान्पशूनुत्तमेऽहन्नालभते॥३९॥

तेनैवोभयान्पशूनवरुन्धे। प्राजापत्या भवन्ति। अनभिजितस्याभिजित्यै
सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या भवन्ति। अन्त एव

ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे। सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनद्वाहाविति
 द्वन्द्विनः पशूनालभते। अहोरात्राणामभिजित्यै। पशुभिर्वा एष
 व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। छगलङ्कल्माषङ्किदिदिविद्विदीगयमिति
 त्वाष्ट्रान्पशूना लभते। पशुभिरेवात्मानं समर्धयति।
 ऋतुभिर्वा एष व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पिशङ्गास्त्रयो
 वासन्ता इत्यृतुपशूनालभते। ऋतुभिरेवात्मानं समर्धयति।
 आ वा एष पशुभ्यो वृश्च्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पर्यग्निकृता
 उथ्सृजन्त्यनाव्रस्काय॥ ४०॥

प्रजापतिरकामयत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे
 महिमानावपश्यत्। तावंगृहीत। ततो वै स महानन्नादोऽभवत्।
 यः कामयेत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे महिमानौ
 गृहीत। महानेवान्नादो भवति। यजमानदेवत्या वै वपा।
 राजा महिमा। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति। यजमानमेव
 राज्येनोभयतः परिगृह्णाति। पुरस्तात्स्वाहाकारा वा अन्ये
 देवाः। उपरिष्ठात्स्वाहाकारा अन्ये। ते वा एतेऽश्व एव
 मेध्यं उभयेऽवरुध्यन्ते। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति।
 तानेवोभयान्प्रीणाति॥ ४१॥

वैश्वदेवो वा अश्वः। तय्यत्प्राजापत्यङ्कुर्यात्। या देवता
 अपिभागाः। ता भागधेयेन व्यर्धयेत्। देवताभ्यस्समदन्दध्यात्।
 स्तेगान्दृष्ट्वाभ्याम्पण्डूकाञ्जम्यैभिरिति। आज्यमवदानङ्कृत्वा

प्रतिसङ्ख्यायमाहुतीर्जुहोति। या एव देवता अपिभागाः। ता
भागधेयेन समर्धयति। न देवताभ्यस्समदन्दधाति॥४२॥

चतुर्दशैताननुवाकाञ्जुहोत्यनन्तरित्यै। प्रयासाय स्वाहेति
पञ्चदशम्। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्सवँत्सर
आप्यते। देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। तेऽब्रुवन्नग्रयस्स्विष्टकृतः।
अश्वस्य मेध्यस्य वयमुद्धारमुद्धारामहे। अथैतानभि भवामेति।
ते लोहितमुदहरन्त। ततो देवा अभवन्॥४३॥

पराऽसुराः। यथस्विष्टकृद्भ्यो लोहितञ्जुहोति भ्रातृव्याभिभूत्यै।
भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। गोमृगकण्ठेन
प्रथमामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वै गोमृगः। रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्।
रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति। अथो यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र
रुद्रः पशूनभिमन्यते॥४४॥

अश्वशफेनं द्वितीयामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वा एकशफम्।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः पशूनभिमन्यते। अयस्मयेन
कमण्डलुना तृतीयाम्। आहुतिञ्जुहोत्यायास्यो वै प्रजाः।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव प्रजा अन्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः प्रजा अभिमन्यते॥४५॥

अश्वस्य वा आलब्धस्य मेध उदक्रामत्। तदश्वस्तोमीयमभवत्।
यदश्वस्तोमीयञ्जुहोति। समेधमेवैनमालभते। आज्येन

जुहोति। मेधो वा आज्यम्। मेधोऽश्वस्तोमीयम्।
मेधेनैवास्मिन्मेधन्दधाति। षट्त्रिंशतञ्जुहोति। षट्त्रिंशदखरा
बृहती॥४६॥

बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव मात्रया
समर्धयति। तायद्भूयसीर्वा कनीयसीर्वा जुहुयात्।
पशून्मात्रया व्यर्धयेत्। षट्त्रिंशतञ्जुहोति। षट्त्रिंशदखरा
बृहती। बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव मात्रया
समर्धयति॥४७॥

अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति। द्विपाद्वै पुरुषो
द्विप्रतिष्ठः। तदेनं प्रतिष्ठया समर्धयति। तदाहुः। अश्वस्तोमीयं
पूर्वं होतव्यां ३ द्विपदां ३ इति। अश्वो वा अश्वस्तोमीयम्।
पुरुषो द्विपदाः। अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति।
तस्माद्विपाच्चतुष्पादमत्ति। अथो द्विपद्येव चतुष्पदः
प्रतिष्ठायपति। द्विपदा हुत्वा। नान्यामुत्तरामाहुतिञ्जुहुयात्।
यदन्यामुत्तरामाहुतिञ्जुहुयात्। प्र प्रतिष्ठायामश्ववेत। द्विपदा
अन्ततो जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥४८॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपांक्रामत्।
तय्यंज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तय्यंज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्।
तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्।
यत्संवैत्सरमिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति।

सावित्रियो भवन्ति॥४९॥

इयवै सविता। यो वा अस्यान्नश्यति यो निलयते। अस्याघाँव
तद्विन्दन्ति। न वा इमाङ्कश्चनेत्याहुः। तिर्यङ्गोर्ध्वोत्येतुमर्हतीति।
यत्सावित्रियो भवन्ति। सवितृप्रसूत एवैनमिच्छति। ईश्वरो वा
अश्वः प्रमुक्तः परा परावतङ्गन्तोः। यत्सायन्धृतीर्जुहोति।
अश्वस्यैव यत्यै धृत्यै॥५०॥ यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते।
अश्वमेव तदन्विच्छति। यत्सायन्धृतीर्जुहोति। अश्वस्यैव
यत्यै धृत्यै। तस्मात्सायं प्रजाः ख्वेम्या भवन्ति।
यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति। तस्माद्विवा
नष्टेष एति। यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते सायन्धृतीर्जुहोति।
अहोरात्राभ्यामेवैनमन्विच्छति। अथो अहोरात्राभ्यामेवास्मै
योगख्वेमङ्कल्पयति॥५१॥

अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रङ्गामति। योऽश्वमेधेन यजते।
ब्राह्मणौ वीणागाथिनौ गायतः। श्रिया वा एतद्रूपम्। यद्वीणा।
श्रियमेवास्मिन्तद्धतः। यदा खलु वै पुरुषश्श्रियमश्नुते।
वीणाऽस्मै वाद्यते। तदाहुः। यदुभौ ब्राह्मणौ गायेताम्॥५२॥
प्रभ्रं शुकास्माच्छ्रीस्स्यात्। न वै ब्राह्मणे श्री रमत इति।
ब्राह्मणोऽन्यो गायेत्। राजन्योऽन्यः। ब्रह्म वै ब्राह्मणः। ख्वत्रं
राजन्यः। तथा हास्य ब्रह्मणा च ख्वत्रेण चोभयतश्श्रीः
परिगृहीता भवति। तदाहुः। यदुभौ दिवा गायेताम्।
अपास्माद्राष्ट्रङ्गामेत्॥५३॥

न वै ब्राह्मणे राष्ट्रं रमत् इति। यदा खलु वै राजा
 कामयते। अथ ब्राह्मणञ्जिनाति। दिवा ब्राह्मणो गायेत्।
 नक्तं राजन्यः। ब्रह्मणो वै रूपमहः। ख्यत्रस्य रात्रिः। तथा
 हास्य ब्रह्मणा च ख्यत्रेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृहीतम्भवति।
 इत्यददा इत्ययजथा इत्यपच इति ब्राह्मणो गायेत्।
 इष्टापूर्तवै ब्राह्मणस्य॥५४॥

इष्टापूर्तेनैवेनं स समर्धयति। इत्यंजिना इत्ययुध्यथा
 इत्यमुं सङ्ग्राममहन्निति राजन्यः। युद्धवै राजन्यस्य।
 युद्धेनैवेनं स समर्धयति। अक्लृप्ता वा एतस्यर्तव
 इत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत् इति। तिस्रोऽन्यो गायति
 तिस्रोऽन्यः। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेवास्मै
 कल्पयतः। ताभ्यां स॒ऽस्थाया॑म्। अनोयुक्ते च शते
 च ददाति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रतितिष्ठति॥५५॥

सर्वेषु वा एषु लोकेषु मृत्यवोऽन्वायन्ताः। तेभ्यो
 यदाहुतीर्न जुहुयात्। लोकैलोक एनं मृत्युर्विन्देत्।
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति।
 लोकाल्लोकादेव मृत्युमवयजते। नैनल्लोकैलोकै मृत्युर्विन्दति।
 यदमुष्मै स्वाहाऽमुष्मै स्वाहेति जुह्वत्सश्चर्षीत। बहुं
 मृत्युममित्रङ्कुर्वीत। मृत्यवे स्वाहेत्येकस्मा एवैकाञ्जुहुयात्।
 एको वा अमुष्मिल्लोकै मृत्युः॥५६॥

अ॒श॒न॒या॒ मृ॒त्यु॒रे॒व। तमे॒वामुष्मि॑ल्लो॒केऽव॑यजते। भ्रू॒ण॒ह॒त्या॒यै
स्वा॒हेत्य॑वभृथ आहु॑तिञ्जुहोति। भ्रू॒ण॒ह॒त्यामे॒वाव॑ यजते।
तदा॑हुः। यद्भू॑णह॒त्या पा॒त्र्याऽथ॑। कस्मा॑द्यज्ञेऽपि
क्रिय॑त इति॑। अमृ॑त्युर्वा अ॒न्यो भ्रू॑णह॒त्याया॒ इत्या॑हुः।
भ्रू॒ण॒ह॒त्या वाव॑ मृ॒त्युरि॑ति। यद्भू॑णह॒त्यायै॒ स्वा॒हेत्य॑वभृथ
आहु॑तिञ्जुहोति॑॥५७॥

मृ॒त्युमे॒वाहु॑त्या तर्प॑यित्वा प॑रि॒पाण॑ङ्क॒त्वा। भ्रू॒ण॒घ्ने
भे॑ष॒जङ्क॑रोति। ए॒तां ह॒ वै मु॑ण्डि॒भ औ॑दन्य॒वः।
भ्रू॒ण॒ह॒त्यायै॒ प्राय॑श्चित्ति॒र्वि॒दाश्च॑कार। यो हा॒स्यापि॑ प्र॒जायां॑
ब्रा॒ह्म॒णं ह॑न्ति। सर्व॑स्मै तस्मै॑ भे॒ष॒जङ्क॑रोति। जु॒म्ब॒काय॑
स्वा॒हेत्य॑वभृथ उ॒त्त॒मा॒माहु॑तिञ्जुहोति। वरु॑णो॒ वै जु॒म्ब॒कः।
अ॒न्त॒त ए॒व वरु॑ण॒मव॑यजते। ख॒ल॒तेर्वि॑क्लि॒धस्य॑ शु॒क्ल॒स्य
पि॒ङ्गा॒ख्यस्य॑ मूर्ध॑ञ्जुहोति। ए॒तद्वै वरु॑ण॒स्य रू॒पम्। रू॒पेणै॒व
वरु॑ण॒मव॑यजते॥५८॥

वा॒रु॒णो वा अश्वः॑। तन्दे॒वत॑या॒ व्य॑र्धयति। यत्प्रा॑जाप॒त्यङ्क॑रोति॑।
नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॑णा॒येत्या॑ह। वा॒रु॒णो वा अश्वः॑।
स्वयै॑वैन॒देवत॑या॒ सम॑र्धयति। नमो॑ऽश्वा॒य नमः॑ प्र॒जाप॑तय॒
इत्या॑ह। प्रा॒जाप॒त्यो वा अश्वः॑। स्वयै॑वैन॒देवत॑या॒ सम॑र्धयति।
नमो॑ऽधि॑पतय॒ इत्या॑ह॥५९॥

धर्मो॑ वा अधि॑पतिः। धर्म॑मे॒वावरु॑न्धे। अधि॑पतिर॒स्यधि॑पति॒म्मा

कुर्वधिपतिरहं प्रजानाम्भूयासमित्याह। अधिपतिमेवैनं
समानानाङ्करोति। मान्धेहि मयि धेहीत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते।
उपाकृताय स्वाहेत्युपाकृते जुहोति। आलब्धाय स्वाहेति
नियुक्ते जुहोति। हुताय स्वाहेति हुते जुहोति।
एषाल्लोकानामभिजित्यै॥६०॥

प्र वा एष एभ्यो लोकेभ्यश्च्यवते। योऽश्वमेधेन यजते।
आग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनम्। तान्पशूलभते प्रतिष्ठित्यै। यदाग्नेयो
भवति। अग्निस्सर्वा देवताः। देवता एवावरुन्धे। ब्रह्म वा
अग्निः। र्षत्रमिन्द्रः। यदैन्द्राग्रो भवति॥६१॥

ब्रह्मर्षत्रे एवावरुन्धे। यदाश्विनो भवति। आशिषामवरुन्धौ।
त्रयो भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रतिष्ठिति।
अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इति दशहविषमिष्टिन्निर्वपति।
दशांरक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे।
अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस् इति याज्यानुवाक्या भवन्ति
सर्वत्वाय ॥६२॥

यद्यश्वमुपतपद्विन्देत्। आग्नेयमष्टाकपालन्निर्वपेत्।
सौम्यश्चरुम्। सावित्रमष्टाकपालम्। यदाग्नेयो भवति।
अग्निस्सर्वा देवताः। देवताभिरेवैनंमिषज्यति। यथ्सौम्यो
भवति। सोमो वा ओषधीनां राजा। याभ्यं एवैनं द्विन्दति॥६३॥
ताभिरेवैनंमिषज्यति। यथसावित्रो भवति। सवितृप्रसूत

ए॒वैन॑मिषज्यति। ए॒ताभि॑रे॒वैन॑न्दे॒वता॑भिर्भिषज्यति। अ॒ग॒दो
है॒व भ॑वति। पौ॒ष्णश्च॑रु॒न्निर्व॑पेत्। यदि॑ श्लो॒णस्स्यात्। पू॒षा
वै श्लो॒ण्यस्य॑ भिषक्। स ए॒वैन॑मिषज्यति। अ॒श्लो॒णो है॒व
भ॑वति॥६४॥

रौ॒द्रश्च॑रु॒न्निर्व॑पेत्। यदि॑ म॒हती॑ दे॒वता॑ऽभि॒मन्ये॑त। ए॒तद्दे॒वत्यो॑
वा अ॒श्वः। स्वयै॒वैन॑न्दे॒वता॑या भिषज्यति। अ॒ग॒दो है॒व भ॑वति।
वै॒श्वान॑र॒द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पेन्मृ॒गाख॑रे यदि॑ नागच्छेत्। इ॒य॒व्वाँ
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। इ॒यमे॒वैन॑म॒र्चिभ्या॑ परि॒रोध॑मान॒यति॑। आ॒है॒व
सु॒त्यम॑हर्गच्छति। यद्य॑धी॒यात्॥६५॥

अ॒ग्नये॑ऽहो॒मुचे॑ऽष्टाक॒पालः। सौ॒र्यं प॑यः। वा॒य॒व्यं
आज्य॑भागः। यज॑मानो वा अ॒श्वः। अ॒हंसा॒ वा ए॒ष
गृ॑हीतः। यस्या॒श्वो मे॑धा॒य प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। यद॑हो॒मुचे॑
निर्व॑पति। अ॒हंस॑ ए॒व तेन॑ मुच्यते। यज॑मानो वा अ॒श्वः।
रेत॑सा॒ वा ए॒ष व्य॑ध्यते॥६६॥

यस्या॒श्वो मे॑धा॒य प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। सौ॒र्यं रेतः॑। यत्सौ॒र्यं
प॑यो भवति। रेत॑सै॒वैन॑ स॒ सम॑र्धयति। यज॑मानो वा अ॒श्वः।
गर्भे॑र्वा ए॒ष व्य॑ध्यते। यस्या॒श्वो मे॑धा॒य प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑।
वा॒य॒व्यां गर्भाः॑। यद्वा॒य॒व्यं आ॒ज्यं भा॒गो भ॑वति। गर्भे॑रे॒वैन॑ स॒
सम॑र्धयति। अथो॒ यस्यै॒षाऽश्व॑मे॒धे प्रा॒यश्चि॑त्तिः क्रि॒यते॑। इ॒ष्ट्वा
व॑सी॒यान्भ॑वति॥६७॥

तदाहुः। द्वादश ब्रह्मोदनान्त्सः स्थिते निर्वपेत्। द्वादशभिर्वेष्टिभिर्यजेतेति।
यदिष्टिभिर्यजेत। उपनामुं क एनय्यँज्ञस्यात्। पापीयांस्तु
स्यात्। आसानि वा एतस्य छन्दांसि। य ईजानः। तानि
क एतावदाशु पुनः प्रयुञ्जीतेति। सर्वा वै सः स्थिते यज्ञे
वागाप्यते॥६८॥

साप्ता भवति यातयाम्नी। क्रूरीकृतेव हि भवत्यरुष्कृता।
सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुः। द्वादशैव ब्रह्मोदनान्त्सः स्थिते
निर्वपेत्। प्रजापतिर्वा ओदनः। यज्ञः प्रजापतिः। उपनामुं क
एनय्यँज्ञो भवति। न पापीयान्भवति। द्वादश भवन्ति।
द्वादशमासास्सवँत्सरः। सवँत्सर एव प्रतितिष्ठति॥६९॥

एष वै विभूर्नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र विभु भवति। यत्रैतेन
यज्ञेन यजन्ते। एष वै प्रभूर्नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र प्रभु
भवति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वा ऊर्जस्वान्नामं यज्ञः।
सर्वं ह वै तत्रोर्जस्वद्ववति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै
पयस्वान्नामं यज्ञः॥७०॥

सर्वं ह वै तत्र पयस्वद्ववति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै
विधृतो नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र विधृतम्भवति। यत्रैतेन
यज्ञेन यजन्ते। एष वै व्यावृत्तो नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र
व्यावृत्तम्भवति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै प्रतिष्ठितो
नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र प्रतिष्ठितम्भवति॥७१॥

यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते। एष वै तेजस्वी नामं यज्ञः। सर्वं ह वै तत्र तेजस्वि भवति। यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते। एष वै ब्रह्मवर्चसी नामं यज्ञः। आ ह तत्र ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायते। यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते। एष वा अतिव्याधी नामं यज्ञः। आ ह वै तत्र राजन्योऽतिव्याधी जायते। यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते। एष वै दीर्घो नामं यज्ञः। दीर्घायुषो ह वै तत्र मनुष्या भवन्ति। यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते। एष वै क्लृप्तो नामं यज्ञः। कल्पन्ते ह वै तत्र प्रजाभ्यो योगखेमः। यत्रैतेनं यज्ञेन यजन्ते॥ ७२॥

तार्प्येणाश्वं संज्ञपयन्ति। यज्ञो वै तार्प्यम्। यज्ञेनैवेनं समर्धयन्ति। यामेन साम्नां प्रस्तोताऽनूपतिष्ठते। यमलोकमेवेनंङ्गमयति। तार्प्यं च कृत्यधीवासे चाश्वं संज्ञपयन्ति। एतद्वै पशूनां रूपम्। रूपेणैव पशूनवरुन्धे। हिरण्यकशिपु भवति। तेजसोऽवरुद्धौ॥ ७३॥

रुक्मो भवति। सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै। अश्वो भवति। प्रजापतेरास्यै। अस्य वै लोकस्य रूपन्तार्प्यम्। अन्तरिख्यस्य कृत्यधीवासः। दिवो हिरण्यकशिपु। आदित्यस्य रुक्मः। प्रजापतेरश्वः। इममेव लोकन्तार्प्येणाप्नोति॥ ७४॥

अन्तरिख्यङ्कृत्यधीवासेन। दिवं हिरण्यकशिपुना। आदित्यं रुक्मेण। अश्वेनैव मेध्येन प्रजापतेस्सायुज्यं सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानां सायुज्यम्।

सा॒ष्टि॒ताः॑ स॒मान॒लो॒क॒ता॒मा॒प्नो॒ति। यो॑ऽश्व॒मे॒धेन॒ यज॑ते। य
उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द॥ ७५॥

आ॒दि॒त्याश्चाङ्गि॑र॒सश्च॒ सु॒व॒र्गे लो॒केऽस्पर्ध॑न्त। तेऽङ्गि॑र॒स
आ॒दि॒त्येभ्यः॑। अ॒मुमा॑दि॒त्यम॒श्वः॑ श्वे॒तम्भू॒त॒न्द॒खि॒णाम॑न॒यन्।
ते॑ऽब्रु॒वन्। य॒न्नोने॑ष्ट। स॒ व॒र्यो भू॑दि॒ति। तस्मा॑द॒श्वः॑
स॒व॒र्ये॒त्याह्व॑यन्ति। तस्मा॑द्य॒ज्ञे व॑रो दी॒यते। य॒त्प्र॒जाप॑ति॒राल॒ब्धोऽश्वो॑ऽभ
तस्मा॑द॒श्वो नाम॑॥ ७६॥

यच्छ्व॑य॒दरु॑रासीत्। तस्मा॑द॒र्वा नाम॑। यथ्स॒द्यो वाजा॑न्त्स॒मज॑यत्।
तस्मा॑द्वा॒जी नाम॑। य॒दसु॑राणा॒ल्लो॒काना॑द॒त्त। तस्मा॑दा॒दि॒त्यो
नाम॑। अ॒ग्नि॒र्वा अ॑श्व॒मे॒धस्य॒ योनि॑रा॒यत॑नम्। सू॒र्योऽग्ने॑र्योनि॒राय॑त॒नम्।
य॒दश्व॑मे॒धेऽग्नौ॑ चि॒त्य॒ उत्तर॑वे॒दिमु॑प॒वप॑ति। योनि॑म॒न्तमे॒वैन॑मा॒यत॑न॒वन्तः॑
योनि॑मा॒नाय॑त॒नवान्भव॑ति। य ए॒ववै॑द। प्रा॒णापा॒नौ वा ए॒तौ
दे॒वाना॑म्। य॒द॒र्काश्व॑मे॒धौ। प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑रुन्धे। ओ॒जो
ब॒ल॒वौ ए॒तौ दे॒वाना॑म्। य॒द॒र्काश्व॑मे॒धौ। ओ॒जो ब॒लमे॒वाव॑रुन्धे।
अ॒ग्नि॒र्वा अ॑श्व॒मे॒धस्य॒ योनि॑रा॒यत॑नम्। सू॒र्योऽग्ने॑र्योनि॒राय॑त॒नम्।
य॒दश्व॑मे॒धेऽग्नौ॑ चि॒त्य॒ उत्तर॑वे॒दिश्चि॒नोति॑। ता॒व॒र्काश्व॑मे॒धौ।
अ॒र्काश्व॑मे॒धावे॒वाव॑रुन्धे। अथो॑ अ॒र्काश्व॑मे॒धयो॑रे॒व
प्रति॑तिष्ठति॥ ७८॥

प्र॒जाप॑ति॒वै दे॒वाः पि॒तर॑म्। प॒शुम्भू॒त॒ममे॒धाया॑ल॒भन्त॑।
तमा॒ल॒भ्योपा॑वसन्। प्रा॒तर्य॑ष्टा॒स्मह॑ इति॑। ए॒क॒वौ
ए॒तद्दे॒वाना॑म॒हः। यथ्स॑वँ॒त्सरः॑। तस्मा॑द॒श्वः पुर॑स्ता॒त्सवँ॒त्सर॑

आलभ्यते। यत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः।
यथ्सद्यो मेधोऽभवत्॥७९॥

तस्मादश्वमेधः। वेदुकोऽश्वमाशुम्भवति। य एववैदं। यद्वै
तत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः प्रजापतेः
पशूनामनुरूपतमः। आऽस्य पुत्रः प्रतिरूपो जायते। य
एववैदं। सर्वाणि भूतानि सम्भृत्यालभते। समेनन्देवास्तेजसे
ब्रह्मवर्चसाय भरन्ति। योऽश्वमेधेन यजते॥८०॥

य उ चैनमेववैदं। एतद्वै तद्देवा एतान्देवताम्।
पशुम्भूतम्मेधायालभन्त। यज्ञमेव। यज्ञेन यज्ञमयजन्त
देवाः। कामप्रय्यंजमकुर्वत। तेऽमृतत्वमकामयन्त।
तेऽमृतत्वमगच्छन्। योऽश्वमेधेन यजते। देवानामेवायनेनेति॥८१॥

प्राजापत्येनैव यज्ञेन यजते कामप्रेण। अपुनर्मरमेव गच्छति।
एतस्य वै रूपेण पुरस्तात्प्राजापत्यमृषभन्तूपरम्बहुरूपमालभते।
सर्वेभ्यः कामेभ्यः। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै। सर्वमेव
तेनाप्नोति। सर्वञ्जयति। योऽश्वमेधेन यजते। य उ
चैनमेववैदं॥८२॥

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी वेदं। अश्वस्यैव
मेध्यस्य लोमल्लोमञ्जुहोति। अहोरात्रे वा अश्वस्य
मेध्यस्य लोमनी। यथसायंप्रातर्जुहोति। अश्वस्यैव मेध्यस्य
लोमल्लोमञ्जुहोति। एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य

मे॒ध्य॑स्य॒ लो॒मं॒लौ॒मञ्जु॑हति। यो वा अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ प॒दे वे॑द। अ॒श्व॑स्यै॒व मे॒ध्य॑स्य॒ प॒दे॒प॒दे जु॑होति। द॒र्श॒पू॒र्ण॒मा॒सौ वा अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ प॒दे॥८३॥

यद॑र्श॒पू॒र्ण॒मा॒सौ यज॑ते। अ॒श्व॑स्यै॒व मे॒ध्य॑स्य॒ प॒दे॒प॒दे जु॑होति। ए॒तद॑नु॒कृति॑ ह स्म॒ वै पु॒रा। अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ प॒दे॒प॒दे जु॑हति। यो वा अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ वि॒वर्त॑न॒वै॒दं। अ॒श्व॑स्यै॒व मे॒ध्य॑स्य॒ वि॒वर्त॑ने॒वि॒वर्त॑ने जु॑होति। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽश्वः॑। स आ॑ह॒वनी॑य॒माग॑च्छति। तद्वि॒वर्त॑ते। यद॑ग्नि॒हो॒त्रञ्जु॑होति। अ॒श्व॑स्यै॒व मे॒ध्य॑स्य॒ वि॒वर्त॑ने॒वि॒वर्त॑ने जु॑होति। ए॒तद॑नु॒कृति॑ ह स्म॒ वै पु॒रा। अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ वि॒वर्त॑ने॒वि॒वर्त॑ने जु॑हति॥८४॥

॥ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑॥

